T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

III. MURAD'IN ŞİİRLERİNE YAZILAN ŞERHLER MECMUASI: ŞÜRÛHU'L-FÜYÛZÂT (TRANSKRİPSİYONLU METİN -İNCELEME)

NURDAN ŞAHİN

2501160137

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. A. AZMİ BİLGİN

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	: Nurdan ŞAHİN	**Numarası**	: 2501160137
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	: Eski Türk Edebiyatı	**Danışmanı**	: Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN
Tez Savunma Tarihi	: 01.08.2019	**Saati**	: 14:00
Tez Başlığı	: "Şürûhu'l Füyûzât (Transkripsiyonlu Metin- İnceleme)"		

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / ~~RED / DÜZELTME~~)
1- Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN		Kabul
2- Prof. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ		Kabul
3- Doç. Dr. Müjgan ÇAKIR		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALİN		
2- Dr. Öğr. Üyesi Feryal KORKMAZ		

ÖZ

III. MURAD'IN ŞİİRLERİNE YAZILAN ŞERHLER MECMUASI: ŞÜRÛHU'L-FÜYÛZÂT (TRANSKRİPSİYONLU METİN-İNCELEME)

NURDAN ŞAHİN

Bu çalışma, XVI. yüzyılın önemli simalarından Hoca Sâdeddin, Haşimî, Zekeriyya Efendi gibi isimlerin de içinde bulunduğu; Murâdî mahlasıyla şiirler yazan III.Murâd'ın şiirlerine yazılmış şerhleri içinde barındıran bir mecmua üzerine hazırlanmıştır. Çalışmamızda evvela şerh kavramı üzerinde durulmuş daha sonra Türk edebiyatında şerh geleneği ve incelediğimiz metnin bu gelenek içerisindeki konumu değerlendirilmiştir. III. Murâd ve şerh edilen şiirlerinden bahsedilip şarihler hakkında da bilgi verildikten sonra sayıca çok olmamasına rağmen şerhlerde kullanılan tasavvufî ıstılahlar bir başlık altında sözlük haline getirilmiştir. Son olarak metnin Latin harfli okuması transkripsiyon alfabesine çevrilmiştir. Metin kısmında III.Murâd'a ait Arapça Farsça şiirler de tercüme edilmiş, bu tercümeler metnin dipnot kısımlarında gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Murâdî (III.Murâd), 16.yüzyıl, şerh, tasavvufî şerhler, Hoca Sâdeddin.

ABSTRACT

ANNOTATION FOR MURAD III'S POEMS: ŞÜRÛHU'L-FÜYÛZÂT (TRANSCRİPTİONAL TEXT-REVİEW)

NURDAN ŞAHİN

This study, prepared on a XVI. century corpus (mecmūʿa) containing annotations written for Murâd III (d.1595)'s poems who was writing with a pen-name, Murâdî. The corpus includes one of the most important figures of the century such as Hoca Sâdeddin (d.1599), Hâşimî (d.1595) and Zekeriya Efendi (d.1593). Firstly, an overview for the concept of annotation will going to be presented and then the Ottoman annotation tradition will be discussed. Main purpose of this chapter is to locate and evaluate the manuscript's position in this significant tradition. After mentioning Murâd III and his poems, there will be informations about the commentators and then -although there are not many- Islamic mysticism terms will be given under a title, as a dictionary. Finally, the manuscript has been translated into Latin letters. Since the manuscript contains some Arabic-Persian poems of Murâdî, those poems are translated into Turkish and these translations were shown in the footnote sections of the study.

Key words: Murâdî (Murâd III), XVI. century, annotation, mystical annotation, Hoca Sâdeddin.

ÖNSÖZ

Edebî bir metni ele alıyor olmanın en güzel yanlarından biri eldeki metnin size çok başka iklimlere ve zamanlara yolculuk yapma fırsatı sunmasıdır. Bugünden geçmişi anlama çabası zor olmakla beraber imkânsız değildir. Değişen ve dönüşen hayat şartları sebebiyle idrak edemediğimiz kavramlar, anlamakta güçlük çektiğimiz sosyal vakalar hep geçmişten elimize kalan edebî vesikalar sayesinde çözümlenmektedir. Bu sebeple asırlara meydan okumuş, üç kıtada onlarca devlete söz geçirmiş ve farklı etnik grupları bünyesinde barış içerisinde yaşatmayı başarabilmiş Osmanlı toplumunu daha iyi tanımak, onun edebî mirasını olabildiğince gün yüzüne çıkartmakla mümkün olabilmektedir.

Şüphesiz ayrı ayrı düşünüldüğünde Eski Türk Edebiyatı'nın tüm edebî verimleri her biri bir boşluğu kapatmak, bir soru işaretini gidermek vazifesi görmektedir. Bu edebî türler arasında bizim çalışma konumuz olan şerhler ise Osmanlı araştırmacılarına çok fazla malzeme imkânı sunmaktadır. Eski Türk Edebiyatı araştırmacıları için gözden kaçırılmaması ve ihmal edilmemesi gereken bir tür olarak şerh, satır aralarında dönemin dil özelliklerini, hâkim dünya görüşünü, dini algılayış biçimlerini ve otoriteyle olan ilişkileri daha iyi kavramamıza imkân sağlar. Zahiren uzak olduğumuz bir zaman dilimine şerh metinleri sayesinde girebilir, anlamakta güçlük çektiğimiz kapalı ifadeleri bu metinler sayesinde idrak edebiliriz. Bu açıdan bakıldığında tasavvufî şerhlerin gün yüzüne çıkartılması tüm ilim dallarında olduğundan daha büyük bir ihtiyaçtır. Zira mahiyeti gereği tasavvuf metinleri kapalı anlatımlarla örülmüş ve ekseriyetle ehline hitap eden söylemlere sahiptir. Tasavvufî düşünce, tasavvufun şiire, dile, topluma olan etkisi; tasavvufun edebiyatla ve diğer ilim dallarıyla olan bağının tam olarak tespit edilebilmesi için yapılması gereken çalışmalardan biri de tasavvufî şerhlerin gün yüzüne çıkartılmasıdır.

Bir metnin daha iyi keşfedilmesi, kapalı ve anlaşılmaz yanlarının izhar edilmesi için yazılan şerhler Kur'an'ı anlama çabası olan tefsir faaliyetleri ile hemen hemen aynı kategoride değerlendirilir. Nitekim şerhte maksat işin ehli olan kişilerin ele aldıkları metinleri daha fazla kitleye hitap edecek şekilde genişletmek istemeleridir. Bu nedenle hemen hemen her bilim dalında şerh yazılmasına rağmen öyle zannediyoruz ki şerhe en çok ihtiyaç duyan metinler dini metinlerdir. Dinî telifatın şerh tarihi içerisindeki yerine bakıldığında bu sonuç bariz bir şekilde görülmektedir. Bu çalışmada incelediğimiz eser de tasavvufî bir şerh mecmuası olup şerhler büyük

çoğunlukla şarihlerin kalplerine ilham olan manalardan müteşekkildir. Şerh edilen şiirlerin bizzat bu medeniyetin inşasını yapan padişah tarafından yazılmış olması da eseri ayrıca kıymetlendirmektedir. Murâdî mahlasıyla şiirler yazan III. Murâd'ın (1574-1595) ilme ve âlime, sanata ve sanatçıya gösterdiği ihtimam bir yana bizzat kendisinin sanatla ve ilimle hemhal olması Osmanlı entelektüel hayatı adına bir iftihar vesilesidir.

Bu çalışma konusunda isteklerimi göz ardı etmeden hatalarımı düzeltmemde bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Azmi Bilgin başta olmak üzere; kendisiyle henüz tanışma şerefine eremesem de bu metinden beni haberdar eden Mahmut Erol Kılıç Bey'e teşekkür ederim.

Çalışmamızı değerli kılan bizim çabamızdan ziyade çalışılan eserin kendisidir. Zira şairimiz Murâdî ve şarihlerimiz ise XVI. yüzyılın parlak simaları olan âlim ve sanatkâr kimselerdir. Umuyoruz ki bu çalışma Eski Türk Edebiyatı araştırmacılarına, şerh geleneğimize, tasavvufî şiir çalışmalarına yeni bir pencere olur, kadim Osmanlı medeniyetinin anlaşılmasında yapbozun bir parçası olma görevini yerine getirir.

Nurdan Şahin

İstanbul-2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖNSÖZ ..... **v**
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ..... **ix**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **x**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
BİR TÜR OLARAK ŞERH

1. 1. ŞERH KAVRAMI 2
1. 2. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA ŞERH 2

İKİNCİ BÖLÜM
ŞÜRÛHU'L-FÜYÛZÂT

2. 1. ŞÜRÛHU'L-FÜYÛZÂT 5
2. 2. ÇEVİRİYAZIDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM 6
2. 1. 1. İmla Özellikleri 6
2. 1. 2. Çoklu Yazım Şekilleri 6
2. 3. ŞERH EDİLEN ŞİİRLER 7
2. 4. ŞERHLER 9
2. 5. KUR'AN-I KERİM'DEN YAPILAN İKTİBASLAR 11
2. 6. HADİS-İ ŞERİFLERDEN YAPILAN İKTİBASLAR 11
2. 7. MUHTELİF KAYNAKLARA YAPILAN ATIFLAR 12
2. 8. ŞERHLERDE AÇIKLAMASI YAPILAN BAZI TASAVVUF TERİMLERİ 13
2. 9. ŞÂRİHLER 14
2. 9. 1. Hoca Sâdeddin Efendi (ö. 1599) 14
2. 9. 2. Subhî (ö.?) 15
2. 9. 3. Nevâlî (ö. 1594) 16
2. 9. 4. Zekeriyyâ Efendi (ö. 1593) 17
2. 9. 5. Selâmî Mustafa Efendi (ö.1585) 18
2. 9. 6. Bâkî (ö.1600) 20
2. 9. 7. Haşimî (ö.1003/1595) 21
2. 9. 8. Şeyh Vâiz Emir Hasan (ö.?) 23

2. 9. 9. Şeyh Cafer Bi-Kemâlî (ö.?) 23
2. 9. 10. Nişancı Muhyî (ö.1001/1593) 24
2. 9. 11. Muhammed Es-Sıddıkî (ö.?) 24
2. 9. 12. Yûsuf El-Kadı (ö.?) 24
2. 9. 13. Şair Murâdî - Sultan III.Murâd, (ö. 1595) 24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

SONUÇ 330

KAYNAKÇA 333

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a , e	ض	ḍ, ż
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ᶜ
ث	ṣ	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	ڭ	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o, ö, u, ü, ū
س	s	ه	h, a, e
ش	ş	ى	y, ı, i̇, ī
ص	ṣ	ء	’

KISALTMALAR LİSTESİ

AGE : Adı geçen eser

AÜ : Ankara Üniversitesi

BKZ : Bakınız

C : Cilt

ÇEV : Çeviren

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

HAZ : Hazırlayan

İÜ : İstanbul Üniversitesi

NEŞR : Neşreden

NR : Numara

TAHK : Tahkik

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TİEM : Türk İslam Eserleri Müzesi2

S : Sayfa

GİRİŞ

Klasik Türk Edebiyatı metinleri diğer tüm edebî metinler gibi yazıldığı çayın ürünleridir. Bu metinleri anlamak demek yazarlarını ve yazıldıkları dönemi de kavramak demek olacaktır. Çalışmamızın temel amacı XVI. yüzyılda yazılmış bir metinden yola çıkarak bu yüzyıla dair daha fazla bilgi sahibi olabilmektir. Bu bakımdan çalışmada ele aldığımız metnin bizler için dikkat çeken yönü; bir metni daha iyi anlamamızı sağlayan şerh türüne yazılmış olmasıdır.

Bir şeyin kapalı yönlerini açmak anlamına gelen şerh; bir metni çözümlemek, Fransızca tabiriyle analiz etmek demektir. Çalışmamızın temelini oluşturan şerh metni tek nüsha halinde TEİM 1901 numarasıyla kayıtlıdır. Evvela şerh kavramını ve şerh geleneğimizi inceledikten sonra çalıştığımız metnin bu şerh geleneği içerisindeki konumunu ele aldık. Şiirlerin üslûbu ve şerhlerin metodu konusuna değindikten sonra ise şarihler hakkında tarihi kaynaklardan bulabildiğimiz bilgilerden yola çıkarak şarihlerin portrelerini çıkartmaya çalıştık. Tüm bunlardan sonra Murâdî mahlasıyla yazdığı şiirlerden yola çıkarak şair III. Murâd'ın hayatı hakkında kısaca bilgi verip şiirleri üzerinden manevi kimliği hakkında değerlendirmelerde bulunduk. En son olarak metnin transkripsiyonlu okunuşunu çalışmamıza ekledik.

BİRİNCİ BÖLÜM
BİR TÜR OLARAK ŞERH

1. 1. ŞERH KAVRAMI

İslam dünyasında farklı ilim dallarında yazılmış bir eserin detaylı ve geniş bir şekilde açıklanmasıyla oluşan teliflere şerh ``Odenilmektedir. Sözlükte şerh "açmak, yarmak[1], izah etmek, genişletmek, bir şeyin kapalı taraflarını açıp açık hale getirmek" gibi terim anlamıyla uyumlu manalara karşılık gelmektedir.[2] *Şürûhu'l-Füyûzât* adlı çalışma metnimizde ise şerh bir şeyi "kemâliyle tafsîl eylemek" olarak açıklanmaktadır.[3] İnce nükteler ve ibhamlı ifadelerle örülmüş bir metnin daha geniş kitlelerce de anlaşılır kılınması için yazılan şerhlerin, Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlama gayesi ile başlayan tefsir faaliyetlerinin bir sonucu olarak doğduğu bilinmektedir.[4] Şerhlere ilave olarak yazılan yazılara haşiye, haşiyelere dair yazılan yazılara ise talik/talikat adı verilir.[5] Tüm bunlar da yine tefsir ilminden neşet ettiğinden tefsirin alt şubeleri olarak da değerlendirilir.

1. 2. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA ŞERH

İlk edebî ürünlerini XIII. yüzyıl gibi erken bir dönemde veren Türkçe şerh türü eserler asıl zenginliğini XVI. yüzyılda elde edebilmiştir. Klasik şerhlerin altyapısını oluşturan metinler büyük oranda dini içerikli metinlerdi. Tefsir çalışmaları ile başlayan bu süreçte şerhin amacı metinden ne anlaşılması gerektiğini söylemek ve onun kapalı

---

[1] Sir James Redhouse, ***A Turkish And English Lexicon***, Çağrı Yayınları, İstanbul-2006, s.1121.

[2] Ömür Ceylan, ***Tasavvufî Şiir Şerhleri,*** Kitabevi Yayınları, İstanbul-2000, s.19.

[3] 44a:6.

[4] Atabey Kılıç, "*Dağılmış İncileri Toplamak: Bir Şerh Tasnifi Denemesi",* P**rof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına I. Uluslararası Klasik Edebiyat Sempozyumu** 12-13 Nisan 2007 (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/34605020/DAGILMIS_INCILERI_TOPLAMAK_SERH_TASNIFI.doc 12.05.2019.

[5] Sedat Şensoy "Şerh", *Türkiye Diyanet Vakfı* ***DİA*** c.XXXVIII , İstanbul-2010, s.555.

söylemlerini izah etmekti.[6] Osmanlı medeniyetinin temel eğitim kurumları olan medreselerde ise neredeyse ilmin her dalında yazılmış şerh türü eserler ders kitabı vazifesi görmüş ve eğitimin önemli bir parçası olmuştur.[7] Klasik Osmanlı şerh geleneğinde, kullanılan üç dilin de hakimiyeti hissedilir. Farsçadan yapılan şerhlerin en çok dikkat çekenleri aynı zamanda Farsçanın klasik eserleri olarak anılan *Hâfız Divanı, Mesnevî, Gülistan, Gülşen-i Râz* gibi temel eserlerdir.[8] Arapçadan yapılan şerhlerde ise çoğunlukla *Hamriyye* şerhleri, *Kaside-i Bürde* şerhleri ve *Füsûsu'l-Hikem* şerhleri ön plandadır. Bizim bu başlık altında değerlendirmeye sunduğumuz mesele daha çok edebî şerhlerin genel özellikleri ile bu şerhler arasında bizim eserimizin konumunun ne olduğu meselesidir.

Klasik metin şerhlerinin ayırıcı vasıflarından biri modern tahlil yönteminde olduğu gibi nesnel bilgilere dayanmamasıdır. Çoğunlukla gazel, kaside gibi manzum eserlerin mensur şerhleri söz konusu şiirlerin şarihin kendisine neler hissettirdiği üzerine yazılır. Klasik metnin şerhinde dil ve gramer özellikleri bütünüyle açıklanma gereği duyulmaz. Şarihler daha çok metnin o günkü kültür dünyasında neye karşılık geldiğini ve kendi manevi dünyalarında nelere işaret ettiğini açıklarlar. *Şürûhu'l-Füyûzât*'ta da bu yöntemle yazılmış onlarca şerh vardır. Buna karşın dil hususiyetleri üzerinde duran ve nesnel bilgiler ışığında şiiri izaha kalkışan pek az şerh bulunmaktadır.

Klasik Türk Edebiyatı alanına dahil edilen edebî şerhler aynı zamanda birer tercüme olarak değerlendirilmeye de imkân sağlarlar.[9] Nitekim Arapça veya Farsça yazılan esas metinler Türkçe şerh edilirken kaynak metnin anlamı da bir şekilde şerhte

---

[6] Ozan Yılmaz, ***Urfî'nin Kasidelerine Yapılan Türkçe Şerhler,*** Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2004, s.4

[7] Osmanlı medreselerinde şerh türünün önemi için bkz. İsmail Kara, ***İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not,*** Dergah Yayınları, İstanbul 2011.

[8] Azmi Bilgin, *"Eski Türk Edebiyatında Şerh",* **I. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni Bildiriler,** Kayseri 2001, s.170.

[9] Sadık Yazar, ***Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği,*** İÜ Sosyal Bilimler Fakültesi Doktora Tezi, İstanbul-2011 (Çevrimiçi) http://acikerisim.istanbul.edu.tr/bitstream/handle/123456789/30792/47809.pdf?sequence=1&isAllowed=y 23.04.2019.

açıklanmış olur. Çalıştığımız şerh bu özelliğe uyan metinlerle doludur. "Gelelüm mânâ-yı beyte, fehm olunan bu ki" gibi kalıp ifadelerle başlayan cümleler beytin hemen hemen birebir tercümesi verilerek sonlanır.[10] Kimi zaman şarihler özellikle gramer konularına değindiklerinde Arapça bir kelimenin Farsça veya Türkçe karşılıklarını da söyleyerek de hem metne zenginlik katarlar hem de metni bir nevi tercüme etmiş olurlar. Ele aldığımız şerhlerde bunun da örnekleri mevcuttur.[11]

Şerhlerin büyük çoğunluğu esas metnin Arapça veya Farsça olduğu Türkçe şerhler olmakla beraber özellikle XVI. yüzyıldan itibaren Türkçe manzum eserlere de Türkçe şerh yazma ihtiyacı hissedilmiştir. Nitekim bu dönemde tasavvufun kapalı ve güç anlaşılır şathiyye tarzı söylemleri şerhi kaçınılmaz kılmıştır. Bu nedenle en çok Yunus Emre, Niyazî Mısrî gibi isimlerin şathiyyeye kaçan şiirleri şerh edilmiştir.[12]

Kütüphanelerimizde şerh türüne ait binlerce eser bulunmakta olup dinî-tasavvufî muhtevalı şerhlerin diğer şerhlere göre bir hayli fazla olduğu bilinmektedir.[13] Genel olarak şiirin özelde ise tasavvufî şiirin mecazlarla örülü dünyası ve erbabı olmayanlarca anlaşılmasının güçlüğü düşünüldüğünde bu durum pek tabiidir. Nitekim tezimizde incelenen *Şürûhu'l-Füyûzât* adını verilen şerh mecmuası da yukarıda sayılan genel özellikleri taşımaktadır.

Çalışmamızın temeli olan eserin "şerh mecmuası" başlığı altında değerlendirilmesi meselesi Atabey Kılıç'ın Mecmua Tasnifine Dair[14] adıyla yayınladığı çalışmasına dayanmaktadır. Bu çalışmada tasnif edilen mecmualar içinde farklı eserlere yazılan birden fazla şerhin yer aldığı eserler olduğu gibi aynı esere yazılmış şerhler de bulunmaktaydı. Bizim elimizdeki metin ise aynı şaire ait birden fazla şiirin pek çok şarih tarafından şerh edilmesiyle oluşmuştur.

---

[10] Örnek olarak: 179b:7

[11] 183b.

[12] ***Çıktım Erik Dalına: Yunus Emre'nin Bir Şiirinin Üç Şerhi***, haz. Suat Ak, Büyüyenay Yayınları, İstanbul-2017; Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin *Şerh-i Gazel-i Niyâzî-i Mısrî* adlı üç ayrı eseri de Niyâzî Mısrî'ye yazılan şerh örnekleridir bkz. Ceylan, ***Tasavvufî Şiir Şerhleri***, s.50.

[13] Ceylan, ***Tasavvufî Şiir Şerhleri****, s.*24.

[14] Atabey Kılıç, "Mecmua Tasnifine Dair", **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII: Mecmua Eski Türk Edebiyatının Kırkambarı**, Turkuaz Yayınları, İstanbul-2012, s. 89.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞÜRÛHU'L-FÜYÛZÂT

2. 1. ŞÜRÛHU'L-FÜYÛZÂT

Şürûhu'l-Füyûzât Sultan III. Murâd'ın pek çoğu divanında bulunmayan, ekseriyetle Arapça-Farsça gazellerden oluşan şiirleri ile bu şiirlerin zamanın değerli ediplerine yazdırılan şerhlerini ihtiva etmektedir. Bu eserin şu zamana kadar bilinen tek nüshası Türk İslam Eserleri müzesinde 1901 numaradadır. Bu sebeple metin kurulurken diğer bir nüsha ile karşılaştırma imkânımız olmadıysa da, 12 farklı şahsın şerhlerinden mürekkeb bir mecmua olması eserin bazı kısımlarını başka eserlerin içerisinde bulma ve bu bölümleri kıyaslama imkânını sağladı. Farsça manzumelerin neredeyse tamamı Murâdî'nin *Farsça Divanı* olarak addedilmiş olup bir başka nüshası sadece Ali Emiri 329 numarada kayıtlıdır. *Fütûhât-ı Ramazan* adlı III. Murâd'a ait eser çevirisi ile çalışılırken *Farsça Divanı*'nın şu zamana kadar çevirisi ya da transkripsiyonlu metni verilmemiş; sadece muhteviyatından bahsetmekle yetinilmiştir.[15] Tezimizde gerek Arapça gerek Farsça şiirler transkripsiyonlu metni ve çevirisi ile okuyucuya sunulmuştur. Şerh kısımlarında karşılaştırma imkânı bulduğumuz diğer çalışmalar şunlardır: Selâmî Mustafa Efendi'nin yazdığı birkaç manzume ile şerhlerin arasındaki bazı cümleler *Risâletü'r-Reşâd* adlı bir başka eserinde de geçmektedir. Bu eser ile Selâmî Mustafa hakkındaki bilgilere Yasin Güngör'ün yüksek lisans tezi sayesinde ulaşmış bulunmaktayız.[16] Araştırmalarımız arasında en dikkat çekeni Şemseddin Sivasî'ye ait müstakil bir eser olan *Şerh-i Gazeliyyâti's-Sultan Murâdu's-Sâlis* adlı şerhtir.[17] Zira bu eserdeki şerhler ile incelediğimiz mecmuada Haşimî'ye ait gösterilen şerhler neredeyse birebir benzerlik göstermekteydi. Bahsi geçen şerhlerde Hâşimî'nin Sultan Murâd için yazdığı nazireler

---

[15] Kamil Yaşar Uyar, ***Sultan Üçüncü Murâd'ın Fütuhat-ı Ramazan'ı ve Farsça Divanı,*** İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul-1995 (Çevrimiçi) http://acikerisim.istanbul.edu.tr/bitstream/handle/123456789/13222/25848.pdf?sequence=1&isAllowed=y 12.05.2019.

[16] Yasin Güngör, ***İznikli Mustafa Selâmî'nin Hayatı ve Eserleri***, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı YLT, Ankara-2008

[17] Süleymaniye Kütüphanesi Amcazâde Hüseyin Paşa Kitaplığı 282/2.

de yer alırken bizim mecmuamızda bu nazireler yer almayıp şerh kısımların yazarının Haşimî olduğu belirtilmiştir. Bu şerhlerin hangi şaire ait olduğu henüz muammadır.[18]

2. 2. ÇEVİRİYAZIDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Şürûhu'l-Füyûzât manzum bir esere yazılan mensur şerhlerin toplandığı bir mecmua olarak hacimli denilebilecek büyüklükte bir eserdir. 276 varaktan oluşan eserin her bir varağında 11 satır bulunmaktadır. Şiirler ve şerhler hareke ile yazılmış olup metnin içinde yer yer karşımıza çıkan imla farklılıkları, kelimelerin yazımındaki değişiklikler metinde olduğu gibi aktarılmıştır.

2. 1. 1. İmla Özellikleri

Şürûhu'l-Füyûzât XVI. yüzyılın sonlarında yazılmış bir eserdir. Şerh tarihi, metodu ve tasavvufî şerh geleneği açısından kıymeti bir yana bırakılacak olursa elimizdeki metin dil tarihi araştırmacıları için de ayrıca öneme haizdir. Tamamı harekeli olarak yazılan bu eser araştırmacıların XVI. yüzyıl sonlarında konuşulan Türkçenin durumunu görme imkânı sağlamaktadır.

2. 1. 2. Çoklu Yazım Şekilleri

Metin boyunca bazı kelimelerin birden fazla yazılış şekliyle karşılaşılmıştır. Osmanlıca yazımda sıkça karşılaşılan d ünsüzünün ẕ'ye dönüştürülerek kullanılması özelliği şu iki kelimede sıkça karşımıza çıkar: dīdār (14b:10)/ dīẕār (22b:2), ḫidmet (53b:7) / ḫiẕmet (42b:3)

Kimi zaman özel isimlerde de farklılıklar görülmektedir: Ebū Bekr (3b:11)/ Ebī Bekr (3b:3)

Arapça kelimelerin ortasında yer alan hemze, metinde yer yer orijinal haliyle yazılırken sıklıkla y (ى) harfi ile de yazılmıştır: fā'ide (40a:3) / fāyide (7b:6), zā'il (45b:2) / zāyil (9b:8), dā'imā (43b:10) / dāyim(134a:4), ḳā'im (24a:4) / ḳāyim (74b:4)

[18] Fatih Ramazan Süer, ***Şerh-i Gazeliyyati's-Sultan Murâdu's-Sâlis***, Sivas Belediyesi Şemseddin Sivasi Külliyatı, İstanbul-2017. Bu eserde Şemseddin Sivasî'ye ait gösterilen fakat *Şürûhu'l-Füyûzât*'ta Hâşimî adına kayıtlı olan şerhler arasında ciddi okuma farkları bulunmaktadır.

İsimlere gelen şahıs ekleri kelimenin son harfine cezm konarak kaynaştırma harfsiz yazılırken kimi zaman hatta aynı satırda bile kaynaştırma harfi ile yazıldığı görülmektedir: Mürşidmüz, muallimÜmüz (88b:8)

Şürûhu'l-Füyûzât'ta isimlere gelen belirtme hali eki (–i) ile değil iyelikten sonra gelen (–n) ile gösterilmiştir.

> Ve ma'lūm-ı şerīfdür ki (11) ol ḫālīfe'-i Ḥaḳḳı bilmek beşeriyyetin bilmek degüldür. Belki ḥaḳīḳātin **5b** (1) bilmekdür. Nitekim ḥālen ḫalīfetu'llāhuñ ṣūretin ve cismin her şaḫṣ (2) görür ve bilür. Lākin ḥaḳīḳātin Ḥaḳdan ġayrı kimesne bilmez.

Yine Arapça Farsça kelimelerin atıf terkiplerinde sıklıkla farklı kullanımlar dikkati çekmektedir: āb-ı ḥayāt / āb u ḥayāt gibi (88b:8). Bu durumla karşılaşıldığında imladaki durum dipnot kısmında gösterilmiştir.

2. 3. ŞERH EDİLEN ŞİİRLER

Şürûhu'l-Füyûzât 4 Türkçe, 9 Arapça ve 32 Farsça şiir ile 10 mülemma gazelden oluşur. Mülemmaların tamamı Arapça ve Farsça'dır. Farsça şiirlerin büyük çoğunluğu *Farsça Divanı* adıyla yapılan bir doktora çalışmasında yayınlanmıştır.[19] Oysa bu eserin divan olup olmadığı belli değildir. Şimdiye kadar Murâdî'nin divanıyla ilgili yapılan en kapsamlı çalışma olan *Murâdî Divânı*'ndaki Ahmet Kırkkılıç'ın eserinde bulunan şiirlerden sadece bir tanesinin *Şürûhu'l-Füyûzât'ta* şerh edildiğini tespit edebildik.[20] *Şürûhu'l-Füyûzât*'ta bazı şiirlerin farklı şarihler tarafından tekrar şerh edildiği de olmuştur. Bu şekilde tekrar edilen şerhlerden en dikkat çekeni Haşimî, Zekeriyyâ Efendi ve Selâmî tarafından şerh edilen Arapça bir gazeldir.[21] Diğer tekrar edilen şerh ise Arapça-Farsça bir mülemma olup Hoca Sâdeddin tarafından şerh edilmiştir. Metnin son şerhi olan bu ikinci şerhin yazarı kaydedilmemiş, müstensih

---

[19] Uyar, ***Sultan III.Murâd'ın Fütuhat-ı Ramazanı ve Farsça Divanı***, s.109.

[20] III. Murâd'ın şiirleri için bkz. ***Murâdî Divânı*** *(*haz. Ahmet Kırkkılıç), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul-2015. 301 numaralı gazel *Şürûhu'l-Füyûzât'ta* hayatı hakkında pek fazla bilgi edinemediğimiz Muhammed es-Sıddıkî tarafından şerh edilmiştir bkz. 252b-256b.

[21] 69a, 256b, 261b.

kendi ismini yazarak metni bitirmiştir.[22] Son olarak Hâşimî tarafından şerh edilen Farsça bir gazel daha Hoca Sâdeddin tarafından ayrıca şerh edilmiştir.

Neredeyse tamamı tasavvufî muhtevaya sahip şiirlerinde III.Murâd, nazım şekli olarak ekseriyetle beş beyitlik gazellerden yararlanmıştır. Murâdî pek çoğunun her iki dile de vakıf olduğunu gösteren Arapça-Farsça mülemmalardan oluştuğu şiirlerinde "ayna" mazmununu sıklıkla kullanmış, gelip geçiciliğini vurgulamak için "han"a benzettiği dünyaya geliş sebebinin ve yaratılışın gayesinin, Allah'ın sıfatlarına ayna olmak olduğunu söylemiştir.[23] Kendisinin çok iyi bir aynacı olduğunu ve bu konuda kendisiyle yarışacak kimse bulunmadığını söyleyen Murâdî, Bakî'nin yazdığı şerhe göre burada kalpleri gaflet pasından kurtaracak ve ayna gibi saf ve parlak hale getirecek biri olduğunu dile getirmektedir (130b). Sıklıkla vahdetten bahseden III. Murâd varlığın zahiren çok gözükse de aslında tek olduğunu, görülen her yüzde esasen yârin yüzünün bir yansıması bulunduğunu ifade etmiştir (147a, 151b). Yârin yüzünü görmeyen ise şüphesiz derin bir gaflet uykusundadır veya kördür (148a).

Şeyhine yazdığı mektuplardan anlaşıldığına göre derin manevi haller ile mistik tecrübeler deneyimleyen Sultan III. Murâd yaşadığı hallerden ve ulaştığı makamlardan ötürü kendisini velayet makamına yakın hissetmiş, mektuplarında olduğu gibi tamamen tecellî ve ilhamlardan oluşmasa da yer yer şiirlerinde de bu mistik dili kullanmıştır. Bu tarz beyitlerinden birinde ulvî âlemden pek çok kimsenin kurtuluşuna himmeti olduğunu söyleyen şair bir başka yerde ledün ilmini bizzat mana Hızır'ından öğrendiğini söyler (88a). Bunun daha da ötesine giden Murâdî tıpkı mektuplarında olduğu gibi kendini kutbu'l-aktab olarak addeder ve insanın suretinden maksadın kendisi olduğunu ifade eder (138b).

Şiirlerinin aslında kendi sözleri olmadığını belirten Murâdî bunların Hak tarafından kendisine tecellî veya ilham edildiğini, herkesle de paylaşmaması gerektiği sadece erbabı tarafından okunup anlaşılabileceği vurgusunda bulunmuştur.[24] Şiirlerinin yabandan gizli olmasını istemesi ve sadece erbabına şerh ettirmek için

[22] 266b'de başlayan şerhin sonunda 276a varağı metnin son sayfasıdır. Burada ilk defa olarak şarihin ismi verilmemiştir.

[23] Bu zahiri dünya hanına niçin gelmişiz? Her mekâna ve her diyara aynacılık için gelmişiz: 51b:10.

[24] Sana aşikarca derim yabandan gizlerim. İnsanların zihnine senin övgün sığıp gelmedi: 110b.

yollaması büyük çoğunluğu vecd halinde yazıldığı tahmin edilen *Şürûhu'l-Füyûzat'*taki şiirlerinin ve şeyhi Şüca Dede'ye yazdığı mektuplarının elimizde tek bir nüsha ile sınırlı kalmasının açıklayıcısı olabilir.[25]

Özellikle divanının pek çok nüshası bulunurken padişaha dair bu iki kıymetli yazma eserin niçin istinsah edilmediği yahut edildiyse de günümüze ulaşmamasının sebepleri üzerinde düşünmek gerekmektedir. Bu noktada üzerinde ciddi bir araştırma gerektiren diğer bir konu da kaynaklarda III. Murâd'a atfedilen *Fütûhât-ı Siyâm* adlı tasavvufî eserin çalışmamızın temeli olan TEİM nr.1901'deki bu şerh mecmuası ile aynı eser olabileceği yönündeki tahminlerdir.[26] Bu iki eserin birbirinin aynısı olduğuna dair herhangi bir kanıt yoktur.

2. 4. ŞERHLER

Mensur bir şerh mecmuası olan *Şürûhu'l-Füyûzât* pek çok şarihin katkısıyla oluşturulmuş bir eserdir. Her şarihin kendine has üslubu olmakla beraber şerhler arasında ciddi metot farkları görülmez. Hemen hemen bütün şerhlerde önce metin verilmiş ardından kimi zaman "yalemu'llah şöyle dimek ola ki" veya "nazm-ı şerifin mânâ-yı latifi şöyle dimek ola ki" gibi kalıp bir ifadeyle metnin batınî anlamı okuyucuya aktarılmıştır. Geleneksel şerhlerimizde yaygın olarak kullanılan iki usulden biri; kelimelerin sözlük anlamlarının verilmesi, gramer yapısı üzerinde durulması yani metnin lafzî özelliklerinin sıralanması ve ardından metnin anlamına geçilmesidir. Bu yol, zahirî özelliklerden batınî manaya doğru gitmek demektir. *Şürûhu'l-Füyûzât'*ta bu yöntemi kullanan pek az şarih bulunur. Buna karşın diğer bir yöntem olan metinden ne anladığını açıklamaya dayalı metot daha sık kullanılmıştır. Çoğu zaman şarihler metni sanki kendileri yazmış gibi şerh ederler. Hâşimî'nin şerhleri bunun en iyi örneklerdendir:

"Tehtezzu ḳalbī bi-ḳālibin mimmā yerāhū bi-delāile fī'l-erkāni vāżiḥen

[25] ***Kitâbü'l-Menâmât: Sultan III.Murâd'ın Rüya Mektupları***, haz. Özgen Felek, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul-2012

[26] Bekir Kütükoğlu, "Murâd III", Türkiye Diyanet Vakfı **DİA** c. XXXI, İstanbul 2006, s.176.

Fe-iẕe'n-ṣarafe yeẕūlu ġayruhu illā ekūnu fi'l-ibḳā-i bāḳiyen [27]

(11) Ya'nī ḳalbümle cismüm erkān u ekvānda olan tecelliyāt-ı İlāhiyyenüñ (1) müşāhedesinden muḳṣa'ir olur. Ve daḫi āfāḳda ve enfüsde ẓāhir olan (2) kemālāt-ı ṣamediyyenüñ burhān ve edillesiyle ẓuhūrından ḳalbümle ve cismüm (3) müte'eṣṣir ve münfa'il olur. Ḥīn-i tecellīde ḳaçan kim ol ḥayret 'āleminden (4) 'ālem-i 'aḳla munṣarif olsam Ḥaḳdan ġayrı mevcūdāt zā'il olur (5) ve Ḥaḳḳıla bāḳī olur." (4a, 4b)

Şürûhu'l-Füyûzât'ta şerhlerin belli bir bölümü de açıkça ifade edildiğine göre şarihlerin kalplerine ilham olan manalardan müteşekkildir. Şarihlerin çoğu şerhlerini yazarken şerh kavramını da bizzat kullanmış bunu daha çok vehbî bir ilmin neticesi olarak yazıya döktüklerini belirtmişlerdir. Nişancı Muhyî yazdığı şerhin sonunda bu şerhin kalbindeki yansımalardan ibaret olduğunu söylemesi bunun en bariz örneklerindendir.[28] Bu durum da Eski Türk Edebiyatında şerh geleneğine uyum sağlamaktadır. Zira bu gelenek içerisinde yazılan şerh metinlerinde şerh; şarihin gönlüne ilham olan veya tecelli eden anlamlardır.[29] Şarihler şerhlerini yazarken beyitlerdeki manaları ve şairin niyetini tam olarak bilmeyeceklerini, manaların anahtarının ellerinde olmadığı fakat yine de halis bir niyetle şiirdeki manayı ortaya koymaya çalıştıklarını söylerler.[30]

Şerhlerin belirgin özelliklerinden biri de bütünden ziyade parçaya odaklı yazılmış olmalarıdır. Klasik metin şerhinin de ayırıcı bir özelliği olan bilhassa şiir şerhlerinde karşımıza çıkan bu yöntemde tek tek beyitler ele alınırken şiirin tamamı değerlendirilip genel planı ve kompozisyonu şerhe dahil edilmez. Buna rağmen nadiren de olsa bir beyit şerh edilirken bir önceki beytin anlamını tamamladığı ya da pekiştirdiği vurgulanmış; bir önceki beyitle irtibatlı değerlendirilmesi gerektiği söylenmiştir.[31]

Üç dilin de hakimiyetinin eşit oranda hissedildiği *Şürûhu'l-Füyûzât*'ta şerhlerin neredeyse tamamı Türkçe yazılmıştır. Bununla beraber bir iki tane de olsa Arapça-

[27] Titretiyor kalbimi kâinatta gördüğüm açık seçik deliller. Her şey yok olup gittiğinde ve ondan başkası kalmadığında onun bekasında baki olacağım.

[28] 247a

[29] Bilgin, ***Eski Türk Edebiyatında Şerh***, s.171.

[30] 247a, 239b

[31] 260b:8.

Farsça şerh bulunmaktadır. 46 beyitlik Arapça bir manzumenin şerhini yazan Nişancı Muhyî şerhini tamamen Arapça yazmıştır. *Şürûhu'l-Füyûzât*'ta şerhlerin uzunluğu konusunda belli bir ölçü yoktur. Bazı beyitleri bir cümle ile açıklamakla yetinen şarihler bazılarını sayfalarca şerh edebilir. Şarih metni daha iyi anlatabilmek için veya anlattıklarını pekiştirip genişletmek adına yer yer kıssalardan, konuyla ilgili farklı eserlerden manzum ve mensur alıntılar yapmaktadır. Bu alıntıların hangi eserlerden yapıldığı bilgisi kimi zaman metnin içinde verilirken kimi zaman da söylenmemiştir. Hemen hemen her şarih tarafından kullanılan alıntılar şu şekildedir:

2. 5. KUR'AN-I KERİM'DEN YAPILAN İKTİBASLAR

Şerhler incelendiğinde görülüyor ki hemen hemen her şair ele aldığı mazmunları açıklamak için mutlaka iki kaynaktan yararlanmaktadır. Birincisi Kur'an-ı Kerim ki –"kimi zaman kökeni Hristiyan mistisizmine, neveflatunîliğe ve hatta Hint bilgeliğine kadar götürülse de tasavvuf da dahil tüm İslâmî ilimlerin temel metni Kur'an-ı Kerîm'dir"-[32] diğeri ise hadis-i şeriflerdir. Sûfiler pek çok âyeti kendi görüşleri ışığında değerlendirmiş ve bu anlama göre sık sık metinlerinde kullanmışlardır. Bazı ayetler farklı şarihler tarafından defalarca kullanılmıştır. Şerhlerde en çok kullanılan âyetler şöyledir: Muktedir bir hükümdarın katında doğruluk meclisindedirler.[33] Attığın zaman da sen atmadın fakat Allah attı.[34] Allah'a itaat edin, peygambere de itaat edin.[35] Sana biat etmiş olanlar ancak Allah'a biat etmiş olurlar.[36] De ki hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?[37] Şüphesiz Allah, mü'minlerin canlarını ve mallarını kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır.[38] Allah göklerin ve yerin nurudur.[39]

2. 6. HADİS-İ ŞERİFLERDEN YAPILAN İKTİBASLAR

İslami ilimlerin hemen hemen hepsinde ikincil kaynak durumunda olan hadis-i şerifler tasavvufî şiir şerhlerinde Kur'an ayetleri kadar sık başvurulan önemli malzemelerdendir. Ne var ki sûfîler hadis-i şerifleri diğer ilim dallarında olduğu gibi -

---

[32] Ceylan, ***Tasavvufî Şiir Şerhleri***, s.132.

[33] Kamer, 55; 167a:9

[34] Enfal 11; 56b:11

[35] Nisa, 59; 93b:7

[36] Fetih, 10; 65a:11

[37] Zümer, 9; 71a;2

[38] Tevbe,111; 31b:4

[39] Nur, 35; 190a:9

muhaddisler gibi- salahiyetleri konusuna pek fazla değinmeden, daha çok manayı esas alarak kullanmışlardır. Hadis-i şerifin rivayeti konusu üzerinde durmaksızın, onu iyiye teşvik ve kötüden alıkoyma vesilesi olarak görmüşlerdir.[40] *Şürûhu'l-Fuyûzat*'ta da şarihler sahih hadis kitaplarında olmayan pek çok hadisten faydalanmışlardır. Hadisleri araştırırken çoğunun, halk arasında hadis diye yaygın olan rivayetlere dayanan *Keşfü'l-Hafa*[41] gibi hadis kitaplarında bulunduğunu gördük. Hadislerin kaynaklarını araştırırken sıklıkla al-Maktabe.org programının hadis kitaplarından ve Ömür Ceylan'ın *Tasavvufî Şiir Şerhleri* kitabındaki hadislerden faydalandık.[42] Şerhlerde en çok başvurulan hadis-i şerifler şunlardır: Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.[43] Kulumu sevdiğim zaman onun işiten kulağı gören gözü olurum.[44] Kendini bilen Rabbini bilir.[45] Zamanın imamını tanımadan ölen cahiliye ölümü üzerine ölmüştür.[46] Benim Allah ile öyle bir vaktim var ki, oraya mukarreb olan melek ve nebiyy-i mürsel sığmaz.[47] Dünya ehline ahiret, ahiret ehline dünya haramdır. Allah dostlarına ise her ikisi de haramdır.[48] Kim beni görmüşse Hakk'ı görmüştür.[49]

2. 7. MUHTELİF KAYNAKLARA YAPILAN ATIFLAR

Şürûhu'l-Füyûzât farklı şiirlere 12 ayrı şarih tarafından yazılan çok sesli bir eser olduğundan tek bir yöntem veya yoldan bahsetmek mümkün değildir. Buna rağmen şarihlerin izledikleri şerh usûlü çoğunlukla birbirine benzemektedir. Kur'an ve hadis-i şeriflere yapılan atıflar başta olmak üzere hemen hemen her şarih tarihi olaylara, tasavvufun temel kitaplarına veya ünlü simalarına değinmiştir. Abdürrezzak Kâşânî'nin *Istılahat-ı Sûfiyye* adlı kitabından Abdurrauf maddesi Subhî'nin şerhinde de kullanılmıştır.[50] Bir başka şarihte, Hâşimî'de ise Hızır maddesi neredeyse birebir

[40] Ceylan, ***Tasavvufî Şiir Şerhleri***, s.147.

[41] (Çevrimiçi) https://al-maktaba.org/book/856 12.05.2019.

[42] (Çevrimiçi) https://al-maktaba.org/ 18.04.2019.

[43] 2a:7

[44] 81b:2

[45] 82a: 10

[46] 83a:8

[47] 87b:4

[48] 23b:5

[49] 65a:8

[50] 141a:1

aynı kitaptan alınmıştır.[51] İki ayrı şerhte adı geçen bir diğer kitap da Sâdî'nin *Bostan ve Gülistan'*ıdır.[52] *Hâfız Divanı*'ndan da dört ayrı yerde alıntı yapılmıştır.[53] Bundan başka Mevlâna ve İbn Fudayl eserlerinden en çok alıntı yapılan şahsiyetlerdir.

2. 8. ŞERHLERDE AÇIKLAMASI YAPILAN BAZI TASAVVUF TERİMLERİ

IŞK: İfrat ile olan muhabbet-i tâmmeye derler. Ve cezbe-yi İlahîye derler. Istılâhat-ı hükemada bir nâr-ı muhrikeye derler. (96a:3)

CEM': Cem abdin tetabu-ı tecellîyât-ı İlahî'den âlem ve âdemi yitirip Hazret-i Hakk'ın vücudundan özge bir nesne müşahede etmeye. Bu, cezbede müstehlek olanların makamıdır. (147b:1)

CEM'Ü'L-CEM: Abde câmi-i etvâr-ı İlahî ve kevnî olup Hakk'ı halkta ve halkı Hak'ta müşahede ede. Bu makam-ı mükemmelin ashab-ı irşaddur ki varla yok arasında oluşan bir remzdir. (147b:4)

FARK-I EVVEL: Hak'tan halk ile ihticabtır. (204b:2)

FARK-I SÂNÎ: Şühudu'l-halk bi'l-Hak'tır. Vahdeti kesrette görmektir. Kesreti vahdette müşahededir. (204b:4)

HAREM-İ MANEVÎ: Kalptir. (30a:6)

İRADE: Hakk'ın iradesini, nefsin ve diğer insanların iradelerine tercih etmek. Ve kişinin bu yolu talep etmesi. (274b:5)

REFREF: İlahî aşka denir. (46a:2)

ZÜLF: Cemal ve celal sıfatları kastedilir. (190b:10)

2. 9. ŞÂRİHLER

Şürûhu'l-Füyûzât devrin önemli ilim adamlarının Sultan III. Murâd'ın şiirlerine yazdıkları şerhlerden oluşan bir şerh mecmuasıdır. Eserde şerhleri bulunan şahsiyetler şunlardır:

---

[51] 88a:6

[52] 134a, 35b:6

[53] 253b:2, 268a:1, 674a:11 ve 17a:2

2. 9. 1. Hoca Sâdeddin Efendi (ö. 1599)

Hoca Sâdeddin, Bâkî ile birlikte hakkında en çok bilgi sahibi olduğumuz şârihlerden biridir. Dönemine, siyasî ve idarî işlerde söz sahibi bir isim olarak damga vuran Hoca Sâdeddin'in ilmiye mesleğinde de göstermiş olduğu büyük başarı şüphesiz bu durumu etkilemiştir.

1536'da İstanbul'da doğan ve 16.yüzyıl Osmanlı tarihçileri ile şeyhülislamları arasında dikkat çeken isimlerden biri olan Hoca Sâdeddin, babası Hasan Can'ın künyesinde geçen "Tebrizî" ifadesinden de anlaşıldığı üzere esasen İsfahanlı bir ailedendir. Babası Hasan Can'ın Yavuz Sultan Selim'in yakın nedimi olmasından ötürü çocukluğu saray çevresinde geçen Hoca Sâdeddin bu sayede Ebussuud Efendi ve Karamani Mehmed Efendi gibi devrin önde gelen âlimlerinden dersler alarak iyi bir tahsil görmüştür. Böylece Osmanlı sultanlarının ilgisini ve takdirini kazanan Sâdeddin Efendi; Şehzâde Murâd'ın muallimi İbrahim Efendi'nin ölümü üzerine 1574 yılında şehzâde hocalığına tayin edilerek Manisa'ya gönderilmiştir. Bu durum onun, "Hoca" ve "Hoca Efendi" ismiyle şöhret kazanmasını sağlamıştır. Sekiz ay sonra şehzâde Murâd'ın saltanata çağrılmasıyla o da İstanbul'a gelmiş ve talebesinin padişah olması vesilesiyle unvanı "hocalık"tan "hâce'-i sultânî" makamına yükselmiştir. [54] İncelediğimiz mecmuada da pek çok şerhden sonra Sâdeddin Efendi bu isim ile zikredilmektedir: *"Mevlânâ Sâdeddin el-muhallas bi-izzî hoca-i padişâh".*[55]

Hoca Sâdeddin'in ilmiye sahasında kendisine kuvvetli bir yer edinmesi ile devrin farklı sahalardan pek çok müellifi, eserlerini onun adına yazmayı tercih etmiştir. Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Menâkıb-ı Hünerverân* adlı eseri Hoca Sâdeddin'e yazılan eserlerden sadece biridir.[56] Peçevi İbrahim Efendi'nin *Tarih*i'nden öğrendiğimiz bilgiye göre III. Murâd döneminde ilmiye sınıfında yapılan atamaların çoğunda Hoca Sâdeddin'in fikrine danışılmaktaydı, şüphesiz bu bilgi Sâdeddin'in ilmiyedeki nüfûzunu görmek açısından dikkat çekicidir.[57]

---

[54] Şerafetin Turan "*Hoca Sâdeddin Efendi*", *Türkiye Diyanet Vakfı* ***DİA*** c. XVIII 1998, s. 196.

[55] 182b:2

[56] Hidayet Yavuz Nuhoğlu "*Menakıb-ı Hünerveran*", *Türkiye Diyanet Vakfı* ***DİA*** c. XXIX, 2004, s.110.

[57] Peçevi İbrahim Efendi, ***Peçevî Tarihi*** (haz: Bekir Sıtkı Baykal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 29.

Sarayda seçkin bir mevki kazanan Sâdeddin Efendi, münşilik yönüyle de ön plana çıkmıştır. Arapça, Farsça, Türkçe üç dilde şiir yazabilen Hoca Efendi, tarih ilmini sevdiği bilinen III. Murâd'ın teşvikiyle kendisinin bir müverrih olarak nâm yapmasını sağlayan *Tâcü't-Tevârih* (Hoca Tarihi) adlı eseri kaleme almıştır. Şiir, hat ve münşilik gibi sanatın çeşitli alanlarında da faaliyet gösteren şârih, daha çok Farsçadan Türkçe 'ye tercümeler yapmıştır.[58]

Şürûhu'l-Füyûzât adlı mecmuada padişadın on bir şiirine şerh yazdığı halde, incelediğimiz kaynaklarda bu şerhlerden bahsedilmemiştir. Bahsi geçen şerhler mecmuada 174a-218b varakları arasında bulunmakta olup büyük çoğunluğu Farsça şiirlerin şerhidir. Zaten telif eserlerinin çoğu tasavvuf sahasında olan Hoca Efendi'nin mecmuadaki şerhlerinde de tasavvufî literatürden ağırlıklı olarak istifade ettiği görülmektedir. Ayet, hadis iktibaslarının yanı sıra sık sık sûfîlerden, Horosan meşayihlerinden alıntılar yaparak şiirleri açıklamaya çalışmıştır.[59] Kimi şerhlerinin sonunda mahlasının İzzî olduğu söylenen Hoca Sâdeddin'in bu mahlası hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

2. 9. 2. Subhî (ö.?)

Asıl adı Mehmet olup Subhî mahlasını Bursa'da imam-hatip olan babasından almıştır.[60] Arapça-Farsça şiirler yazan Subhî'den şuara tezkirelerinin çoğunda bahsedilmektedir. Latifî, onun şiirlerinin edipler arasında fazla rağbet görmediğini söyler fakat buna rağmen üslûbunun şiir sanatından uzak olmadığını da belirtir.[61]

> "Egerçi kâlâ-i naẓmı bâzâr-ı rûzgârda çendân metaʿ-ı râyic degüldür ammâ dâyire-i kâr nâme-i üslûb-ı uṣûlden daḫî ḫâriç degüldür."

Mehmed Subhî'nin manzum bir *Esmâ-i Hüsnâ Şerhi* ile *Pergâr u Kalem* adlı bir de mesnevisi olduğu bilinmektedir.[62] Eğitim hayatını bitiren Subhî'nin daha sonra sufilik yoluna girdiği ve Uşşâkî şeyhlerinin önde gelen müridlerinden olduğu da

---

[58] bkz. Abdurrahman Daş, ***Şeyhülislam Hoca Sâdeddin Efendi'nin Tarihçiliği ve Münşeâtı,*** Kimlik Yayınları, Kayseri-2018.

[59] bkz. 175b:3, 176a:5

[60] **Beyani Tezkiresi**, s. 19.

[61] Latifi, ***Tezkiretü'ş-Şuara*** (nşr. Rıdvan Canım), Ankara 2000, s. 354.

[62] Ayrıca bkz. Fatih Koyuncu, "*Bursalı Mehmed Subhî ve Manzûm Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi** c. VII, sayı 31.

kaynakların verdiği ortak bilgilerdendir.[63] İncelediğimiz mecmuada padişahın iki Farsça şiirini şerh eden Subhî'nin şerhini yaptığı şiirden yola çıkarak *cem, tefrîk*[64] gibi önemli tasavvufî terimleri açıklaması ve Uşşâkî şeyhi Memicân-ı Saruhânî'den *"seyyidimiz ve şeyhimiz"*[65] diye bahsetmesi bu bilgiyi doğrulamaktadır. 139a-143a varakları arasındaki 5 beyitlik şiirin şerhinin son satırında adı "Şerh-i Mevlânâ Subhî" olarak geçer. Beyânî tezkiresinde de Subhî'nin padişahın şiirlerine şerh yazarak çeşitli caizeler elde ettiği bilgisi yer almaktadır.[66]

2. 9. 3. Nevâlî (ö. 1594)

Âşık Çelebi'nin bildirdiğine göre; II. Selim'in müderrislerinden olan Nevâlî'nin asıl adı Nasûh'tur.[67] Atayî; Nevâlî'nin Akhisar'da doğduğunu söyledikten sonra onun ilim yolunda olduğunun ve Anadolu Kazaskeri Cafer Efendi'nin âsitanesine ittisal ettiğinin bilgisini verir. 991 senesinde şehzade III. Mehmed'in yanına Manisa sancağına gönderilen Nevâlî burada şehzade ile "gölge" misali yakınlaşma imkânı bulmuştur. "Muallim-i şehzâde" olarak ünlenen Nevâli Nasûh, 1003 yılında vefat ettikten iki gün sonra talebesi şehzade Mehmed, saltanat müjdesine vasıl olmuştur.[68] İncelediğimiz metinde de ismi "Nevâlî Hocâ-i Şehzâde" şeklinde anılmaktadır. Nevâlî III. Murâd'ın 103b-121b varakları arasındaki 7 Farsça şiirini devrine göre sade bir dille anlaşılır bir şekilde şerh etmiştir. Bazı beyitleri tek bir cümle ile şerh etmeyi tercih eden şarihimiz edebî kaygıyla süslü ve gösterişli cümleler kurmaktan kaçınmıştır.[69]

Nevâlî'yi "el-Mevlâ Nasûh Nevâlî Efendi" başlığıyla ele alan Atâyî, onun kendi devrinde inşâ ve şiir alanında orta halli olduğunu daha çok ilim ve marifet sahasında şöhret kazandığını söyler.[70] Nevâlî, Gazâlî'nin *Kimyâ-yı Saâdet* adlı eserinden dört

---

[63] Mahmut Erol Kılıç, ***Anadolu Tassavvuf Tarihine Notlar II*****,** Sufi Yayınları, İstanbul 2016, s. 124.

[64] bu ṭâ'ife'-i kirâmuŋ ıṣṭılâḥâtında tefrîḳ-i cem' ve cem'ü'l-cem' şâyi'dür: 147a:7

[65] 147b:6

[66] **Beyanî Tezkiresi**, s. 20.

[67] Âşık Çelebi, ***Meşâ 'irü'ş-Şu 'arâ İnceleme-Metin****, (*haz. Filiz Kılıç), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010, c. I, s. 384.

[68] Nevizâde Atâyî, ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti'ş-Şakâyık***, (haz. Suat Donuk) Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2017, c. II, s. 1074.

[69] Bir cümle ile şerh ettiği bir beyit örneği; 116a:9.

[70] Atâyî, ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik,*** s. 1074.

bölüm ile birlikte Aristo'nun *Kitâbü'r-riyâse ve's-siyâse*'sini de *Ferâhnâme* adıyla tercüme etmiştir.[71] Siyasetname literatüründe önemli bir yere sahip olan eseri III. Mehmet'e sunmuş olan Nevâlî, eserini bir önsöz ve on altı bab oluşacak şekilde kaleme almıştır. Nevâlî Nasûh Efendi ayrıca meşhur ahlak kitabı *Ahlâk-ı Muhsînî*'yi de Farsçadan tercüme etmiştir. [72]

2. 9. 4. Zekeriyyâ Efendi (ö. 1593)

260b:11'de "Şerh-i Mevlânâ Zekeriyyâ Kadı el-Asker Sabıkan Anadolu" şeklinde ismi geçen şarihimiz diğer şerhinin sonunda Zekeriyyâ Efendi olarak anılır. III. Murâd dönemi ilim adamlarından Bayramzâde Zekeriyyâ Efendi'nin de bir dönem Anadolu Kazaskerliği yapmış olması bu ikisinin aynı kişi olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu ihtimal doğru ise Zekeriyyâ Efendi 1514 yılında Ankara'da doğmuş olup babası Bayram Efendi'dir.[73] Ankara'da ilim hayatına başlayan Zekeriyyâ Efendi daha sonra İstanbul'da Sahn-ı Seman müderrislerinden Abdülbaki Efendi'ye intisap etmiştir. Nevâyî, ilk vazifesine Bursa Hamza Bey Medresesi'nde başlayan Zekeriyyâ Efendi'nin daha sonra pek çok medresede müderrislik yaptığını ve nihayetinde kadılık makamına atandığını belirtir.[74] Bir başka kaynakta tahsilini bitirdikten sonra ilmiye sınıfında görevine başlayan Zekeriyyâ Efendi'nin müderrislikten kadılığa, kadılıktan Anadolu ve ardından Rumeli kazaskerliğine atandığı ve son olarak da en yüksek derece olan şeyhülislamlık makamına vasıl olduğu bilgisi yer almaktadır. Şeyhülislamlık vazifesini ifa ettiği dönemde aldığı kararlarda özenli ve titiz davrandığı da verilen bilgiler arasındadır. Kaynakların belirttiğine göre bu makamdaki görevinde uzun süre kalamamış ve 1593 yılında saraya davet edildiği bir gün padişahın huzuruna çıkmayı beklerken vefat etmiştir. [75] Vefatına Cenâbî Çelebi tarafından tarih düşürülmüştür:

---

[71] Atâyî, ***a.g.e***.

[72] Bursalı Mehmed Tahir, ***Ahlak Kitaplarımız*** (haz. Sâdeddin Özdemir) Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 22, s. 209. (Çevrimiçi) http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg/D01535/2009_22/2009_22_OZDEMIRS.pdf 20.04.2019

[73] Mehmet İpşirli "*Zekeriyyâ Efendi Bayramzâde*", Türkiye Diyanet Vakfı **DİA** XLIV İstanbul 2003, s. 211.

[74] Atâyî, ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik****, s. 933.*

[75] "Zekeriyyâ Efendi Bayramzâde", **DİA**, s. 212.

"Füc'eten Zekeriyyâ Efendi göçdi heman".[76]

Şairlik yönüyle de tanınan Zekeriyyâ Efendi şiirlerinde Meylî mahlasını kullanmıştır. Kınalızâde'de onun üç dilde şiir yazdığı ve bu alanda kabiliyetli olduğu bilgisi yer alır.[77] Çoğunlukla haşiye ve şerh kaleme almış olan Meylî'nin bilinen eserleri *Hâşiyetü 'alâ Sadri'ş-Şeria, Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Miftah'*tır. İncelediğimiz mecmuada Zekeriyyâ Efendi'ye ait iki Arapça şiirin şerhi bulunmaktadır. Şarih yaptığı bu şerhlerde oldukça anlaşılır ve öğretici dille beyitleri izah etme yoluna gitmiştir.

2. 9. 5. Selâmî Mustafa Efendi (ö.1585)

Asıl adı Mustafa olan şarih hem yazdığı şerhlerde hem de dönemin kaynaklarının tümünde belirtildiğine göre şiirlerinde Selâmî mahlasını kullanmıştır.[78] *Sefîne-i Evliyâ, Osmanlı Müellifleri* gibi kaynaklarda iki ayrı Selâmî Mustafa Efendi'den bahsedilmiş olması, yaşadıkları yüzyıl birbirine ne kadar uzak olsa da bazı karışıklıklara yol açmıştır. Metnimizin 16. yüzyıl ürünü olması Selâmî Mustafa Efendi'nin İznik'li Selâmî olduğu konusunda şüpheye yer bırakmamaktadır.[79] Doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Selâmî'nin vefat tarihi 1585 yılı olmalıdır ki, *Şürûhu'l-Füyûzât*'ı onun ölümünden kısa bir süre sonra kaleme aldığı anlaşılan müstensih Nuh Halife de Selâmî Efendi'yi şerhlerinin sonunda "el-merhûm, Allah ona mağfiret etsin" şeklinde dualarla anmıştır.[80]

Atâî'nin "Şeyh Mustafa Efendi (Selâmî)" başlıklı maddede verdiği bilgilerde tahsilini nerede ve kimlerle yaptığı net olarak ortaya konmasa da onun devrin âlimlerinden dersler aldığı ve ilminin son derece yüksek olduğu belirtilmiştir.[81] Tahsilini tamamladıktan sonra bir süre danişmentlik vazifesi yapan Selâmî Efendi

---

[76] Atâyî, ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik,*** *s. 935*

[77] Kınalızâde Hasan Çelebi, ***Tezkiretü'ş-Şuarâ*** (haz. Aysun Sungurhan), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 822. (çevrimiçi) http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-194494/kinalizade-hasan-celebi-tezkiretus-s-uara.html 26.05.2019.

[78] Atâyî, ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik,*** s. 1010. Örnek şiirler için ayrıca bkz.: 150b, 151a, 152a, 152b.

[79] Hüseyin Vassaf, ***Sefîne-i Evliyâ,*** Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011, c. II, s. 299-300. Diğer Selâmî Mustafa İzmirli olup Nakşibendi tarikatına mensub 18.yy şeyhlerindendir.

[80] Vassaf, ***Sefîne-i Evliyâ,*** c. II *s. 300; Atâyî,* ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik,*** s. 1010.

[81] Atâyî, ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik,*** c.I, s.1010.

ardından Zeyniyye tarikatına intisap ederek Fatih ve Süleymaniye Camilerinde kürsü şeyhliği görevinde bulunmuştur.[82]

Sade bir dille tasavvufî meseleleri açıklayıcı şiirler yazmış olan Selâmî'nin divanı olup olmadığına dair herhangi bir kayıt bulunmasa da şiir sahasında yazmaktan da geri durmadığı görülmektedir. Nitekim yazdığı şerhlerde konuyu uygun manzumeler yazmayı ihmal etmemiştir. *Sefîne-i Evliya'*da belirtildiğine göre *Delailü'l-Hüdâ, Mevlid-i Şerif Manzumesi, Şerh-i Hadîs-i Erbaîn ve Risaletü'r-Reşâd fî Tahkîk-i Sebili's-Sadad* adlı eserleri bulunmaktadır.[83] Selâmî Efendi'nin *Şürûhu'l-Füyûzât'*da bulunan bazı şiirleri ile şerh kısmında geçen cümlelerden birkaçı *Risaletü'r-Reşâd* adlı eserde de bulunmaktadır:

> "Pes ol şühūd u liḳāda çeşm-i ser ü sırr u bīnā ve baṣar u baṣīret 'ale's-sevā olup cām-ı liḳā ve cemāl-i dil-ārādan şol vechle mest ve ḥayrān olalar ki ḥavrā ḫayāle gelmeyüp, cümle'-i leẕẕāt-i cinândan bī-ḫaber ve vecd-i şühūdda vücūdlarından eṣer bulmayalar ki:
>
> Sāye ṭutmaz pertev-i ḫūrşīde tāb
>
> Mużmaḥill eyler żiyā'-yı āfitāb" [84]

[82] Atâyî, ***Sefine-i Evliyâ****,* s. 300.

[83] Vassaf, ***Sefine-i Evliyâ***, c.II s. 301.

[84] *Şürûhu'l-Fuyûzat*'ta Farsça bir gazelin şerhinde geçmektedir: 157b:5. Aynı bölümün *Risaletü'r-Reşâ*t'taki kullanımı için bkz. Yasin Güngör ***"İznikli Selâmî Mustafa Efendi'nin Hayatı ve Eserleri"***, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı YLT, Ankara 2008, s. 52. "Huriler" anlamına gelen "havrâ" kelimesi bahsi geçen tez çalışmasında "hûrâ" şeklinde ve "cennetler" anlamına gelen "cinân" kelimesi "cennât" şeklinde okunmuştur. (çevrimiçi)
file:///C:/Users/admin/Downloads/228263.pdf
27.05.2019.

2. 9. 6. Bâkî[85] (ö.1600)

Asıl adı Mahmud Abdülbâkî'dir. 933 (1526-27)'de İstanbul'da doğmuş ve 1008 (1600) yılında yine İstanbul'da vefat etmiştir. Şiirlerinde Bâkî mahlasını kullanan şair, Klasik dönem divan şiirinin en önemli isimlerinden birisi olarak nam salmış ve hem kendi döneminin şiirini hem de takip eden yüzyılların şiirini büyük ölçüde etkilemiştir. Şairliğinin yanı sıra bir bürokrat olarak da devre damgasına vurmuştur. Bu özellikleri sebebiyle özellikle klasik şiir alanında yapılan çalışmalarda kendisi ve eserleri hakkında pek çok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. [86]

Bâkî dönem dönem sıkıntılar yaşasa da padişaha yakınlığı olan, devrin önemli simalarından biridir. Mekke'deyken tercüme ettiği *Mekke Tarihi* adlı eserini III. Murâd'a yazmış pek çok şiirine nazireler söylemiştir.[87] Buna rağmen incelediğimiz kaynaklarda Murâdî'nin şiirlerine şerh yazdığı bilgisine rastlamadık. *Şürûhu'l-Füyûzât*'ta Mevlânâ Bâkî adına kayıtlı Murâdî'nin Farsça şiirlerinin şerhleri yer almaktadır. [88]

---

[85] Bu başlık altındaki bilgiler çeşitli kaynaklar taranarak düzenli hale getirilmiştir. Biz burada özellikle Mehmed Çavuşoğlu'nun İslam Ansiklopesi'ne yazmış olduğu maddeye ek olarak dönem tezkirelerini ve Atâyî'nin *Hadâ'iku'l Hakâ'ik*'ini inceledik. Detaylı bilgi için bkz.

1) Nev'izâde Atâyî, ***Hadâ'iku'l Hakâ'ik fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik*** *(*haz. Suat Donuk) Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2017.

2) Mehmet Çavuşoğlu, ***Bâkî ve Divânı'ndan Seçmeler****,* Akçağ Yayınları, Ankara 2001.

3) Âşık Çelebi, ***Meşâ 'irü'ş-Şu 'arâ İnceleme-Metin*** (haz. Filiz Kılıç), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010.

[86] Furkan Öztürk'ün Türkiye İş Bankası Yayınları için çevirmiş olduğu *Bâkî Dîvânı*'nın ekler bölümünde geniş bir "Bâkî Bibliyografyası" mevcuttur. Detaylı bilgi için bkz. Bâkî, ***Divan*** *(*çev. Furkan Öztürk) Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2015, s. 585-595.

[87] Yaşar Aydemir, "*Üç Dostun Birlikte Meşki*; *Nev'i Bâkî Ve Murâdî'nin Nazireleşmesi"*, **Turkish Studies** v. 8/1, Ankara 2013. (Çevrimi)
http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933112.pdf 7 Nisan 2019.

[88] 131a:1

2. 9. 7. Hâşimî (ö.1003/1595)

Şürûhu'l-Füyûzât'da dokuz gazelin şerhini yapan Hâşimî mahlaslı şârihin 16. yüzyılda yaşamış olan Hâşimî Emir Osman[89] olduğu kuvvetle muhtemeldir. *Şürûhu'l-Füyûzât* gibi bir şerh mecmuasından haber veren muhtelif metinlerin ikisinde şarihin adı "Hâşimî Emir Osman"[90] olarak geçerken bir makalede "Üsküdarlı Hâşimî"[91] olarak geçmektedir. Özellikle Şemseddin Sivasî'nin *Şerh-i Gazeliyyâti's-Sultan Murâd-u's-Salis*[92] eserinin neşredildiği çalışmada Hâşimî Emir Osman'ın padişahın şiirlerine

---

[89] 919/1593'te Sivasta doğan Haşimî Emir Osman'ın asıl adı Osman olup mahlası Haşimî'dir. Nesrin Sofuoğlu'nun yaptığı çalışmaya göre kaynaklarda dokuz şairin daha bu mahlası kullandığı görülmektedir (bkz. Nesrin Sofuoğlu, "*Bayrami-Melami Bir Şair: Haşimî Emir Osman Efendi"*, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** sayı: 41, 2015, s.161. (Çevrimiçi)
https://dergipark.org.tr/download/article-file/429369 23.05.2019.
Hz. Ali soyundan geldiği içi "seyyid" ve "emir" olarak anılan Haşimî ayrıca uzun saçlarından ötürü "Saçlı Emir" adıyla da anılır. Sahn-ı Seman'da eğitim görürken tasavvufa meyleden Haşimî devrin önemli şeyhlerine çeşitli hizmetlerde bulunduktan sonra Kaygusuz lakabıyla anılan Vizeli Alaeddin'e intisap etmiştir -ki yazdığı şerhte de kendisinin sekr halinde söylediği bir beyti iktibas yoluyla aktarmıştır (31a:8)-. 1003 /1595 tarihinde Kasımpaşa'da vefat eden Haşimî'nin kabri yine bu muhitteki tekkesindedir. Tarikat silsilesi ve adabına dair yazdığı *Tarikatname* adlı eseri ile tamamen dinî-tasavvufî şiirlerini ihata eden bir de *Divançesi* mevcuttur.

[90] Bkz. Abdülkadir Dağlar, "*Şiirin Şerh Hali: Sultan Murâdî Divanı'nda Şerh Nazariyatı"*, **Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi**, Aralık 2018, s. 508. (Çevrimiçi)
https://dergipark.org.tr/download/article-file/609023 26.04.2019.

[91] Türkan Alvan, "*Devrinden Seyrine Sultan III.Murâd'ın Kitâbu'-Menâmat'taki Mektuplarına Dair Bazı Tespitler",* **FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, sayı 3, 2014, s. 35. (Çevrimiçi)
https://dergipark.org.tr/download/article-file/73055
Kınalızade Tezkiresinde adı geçen üç Hâşimî mahlaslı şairden sonuncusunun Üsküdarlı olduğu bilgisi yer alır. Bu maddeye göre kadılıkla meşgul olan Hâşimî Fakihzâde adıyla anılır. İlim yolunda olduğunu söyleyen Kınalızade, şairin tasavvufî yönünden bahsetmez, bkz. Kınalızâde Hasan Çelebi, ***Tezkiretü'ş-Şuara****,* s. 913.

[92] Fatih Ramazan Süer, ***Şerh-i Gazeliyyati's-Sultân Murâdu's-Salis***, Sivas Belediyesi Şemseddin Sivasi Külliyatı, İstanbul 2017. (Çevrimiçi)

yazdığı nazirelere yer verilmesi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Bununla beraber bahsi geçen eserde Şemseddin Sivasî'ye ait gösterilen şerhlerin bizim metnimizde "Şerh-i Haşimî"[93] notuyla yer alması çalışmamız açısından epey hayret verici olmuştur. Bu durum bir intihal vakasını akla getirmekle beraber büyük ihtimalle müstensih hatasından kaynaklanmaktadır. Müstakil bir eser olarak basılan Şemseddin Sivâsî'nin şerhleri ile incelediğimiz mecmuada Haşimî adına yazılan şerhler arasındaki benzerlik, yararlanılan kaynaklardan sık kullanılan kalıp ifadelere kadar neredeyse birebir örtüşmektedir. Aşağıda örneklerini vereceğimiz satırlardaki bu yer yer benzerlik ve farklılıklar dokuz şiirin tamamına hakimdir. Detaylı bir çalışma ile bahsi geçen şiir şerhlerinin hangi mutasavvıf şaire ait olduklarını bulmak başka bir çalışmanın konusu olacağından burada bu iki eserden örnekler vermekle yetineceğiz:

*Şerh-i Gazeliyyâti's-Sultân Murâdu's-Sâlis'*te geçen:

Fî küllî zamânin Mûsâ ve't-Tûru lehû Tûrun fefhem

Ve kıs alâ hâzâ fî gayrihî ve'ş-şartu bi'l-edebî alâmâti

Manâ-yı şerîfi Allâhu a'lem dimek ola ki; yani her zamanın Mûsâ'sı ve Fir'avn'u vardur. Nitekim her müminin bir Fir'avn'ı vardur dirler. Hâsıl-ı kelâm dimek ola ki: Hazret-i Mûsâ'ya tecellî cebel-i Tur'da olduğı gibi imdi Hazret-i Muhammed'in evliyasına ve ulemâsına münâcât ve tecellîyât-ı ahadiyye Tûr misâli kendi vücûdlarında olur ve yenâbî-i hikmet sâlikin kulûbında himmet mürşid-i kâmil ile Mûsâ aleyhisselâmın asâsı misâli sahra-i kalbden cereyân ider. Nitekim bu manâya Hazret-i Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem işâret buyurmuşdur: Ulemâu ümmetî keenbiyai benî İsrâil.

*Şürûhu'l-Füyûzat'*ta:

Fī külli zamāni Mūsā ve'ṭ-Ṭūru lehū Ṭūrun fe'fhem

---

http://sivas.bel.tr/Files/PDF/ekitap/%C5%9EEMSEDD%C4%B0N%20S%C4%B0VAS%C3%8E%20K%C3%9CLL%C4%B0YATI%20MENSUR%20ESERLER/Serhi%20Gazeliyat.pdf 26.04.2019.

[93] Mecmuanın Arapça, Farsça ve Türkçe'den oluşan ilk gazelleri Haşimî'nin şerhi olarak kaydedilmiştir. Bkz. ***Şürûhu'l-Füyûzât*** 19b; Mevlânâ Haşimî'nin kalbine layih olan şerh-i ra'nadır. Şerh-i Haşimî.

Ve ḳıs ‘alā hāzā fī ġayrihi ve’ş-şarṭu bi’l-edebî ‘alāmātun

Ya‘nī her zamānun Mūsāsı vardur. ‘Ulemā’-ı ümmetī ke-enbiyā’i Benī İsrāil, buyurulmışdur. Ḥażret-i Mūsāya tecellîyāt-ı İlāhiyye cebel-i Ṭūrda olduġı gibi, ümmet-i Muḥammedüñ evliyāsına ve ‘ulemāsına münācāt-ı tecellîyāt-ı ṣamediyye Ṭūr miṣāli kendü vücūdlarında olur. Ve yenābī‘-i ḥikmet sāliklerüñ ḳulūbından himmet-i mürşid-i kāmil ile cereyān idüp Mūsānuñ ‘aṣāsıyla ḥacerden iṣney ‘aşere ‘ayn cereyān itdügi gibi.

2. 9. 8. Şeyh Vâiz Emir Hasan (ö.?)

Şürûhu’l-Füyûzât’ta padişahın Farsça 6 beyitlik bir gazelini şerh eden Vaiz Emir Hasan’ın[94] hayatı hakkında kaynaklardan herhangi bir bilgi edinememiş bulunmaktayız. Hasan isminden bahsetmese de kaynaklar arasında eserin şarihlerinden olmaya en yakın isim “Şeyh Vâiz Emir Efendi” ifadesiyle Peçevî tarihindeki zattır:

> “Şeyh Vâiz Emir Efendi: Süleymaniye Camii’nde vâiz idi. Halkın tezkirelerine açık cevap verdiğinden İstanbul gençleri garip tezkereler yazıp ona gönderirlerdi. Bu tezkereler dolayısıyla meclisine çok kalabalık insan toplanırdı. Bu yüzden bir iki kez vaaz etmesi yasaklanmıştı.”[95]

2. 9. 9. Şeyh Cafer Bi-Kemâlî (ö.?)

Farsça tek bir gazelin şerhini yazan Şeyh Cafer’in[96] isminin sonuna iliştirilen “bi-Kemâlî” ibaresi Nevizâde Atâyî’de yer yer Cafer Efendi’nin biraderi Ali Efendi’nin mahlası olarak gösterilirken bazı derkenarlarda Cafer Efendi Kemâlî olarak

---

[94] 139a:5

[95] Peçevî İbrahim Efendi, ***Peçevi Tarihi,*** (haz. Bekir Sıtkı Baykal) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982), s. 31.

[96] 174a:5

belirtilmektedir.[97] *Tuhfe-i Nâilî'*de de Kemâlî mahlası Cafer Efendi'ye ait gösterilmiş olup bahsi geçen şairin Tırhalalı olduğu bilgisi verilmiştir.[98]

2. 9. 10. Nişancı Muhyî (ö.1001/1593)

Nevizâde'nin verdiği bilgiye göre Muhyî Çelebi 997 yılının Ramazan ayında nişancı olmuş.[99] 1001 yılının Şevval ayında ise vefat etmiştir.[100] Hayatı hakkında daha fazla bilgiye ulaşamadık.

2. 9. 11. Muhammed Es-Sıddıkî (ö.?)

Şürûhu'l-Füyûzât'ta *Murâdî Divanı*'da bulunan 301 numaralı Türkçe gazelin şerhini yazan bu şarihin hayatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.[101]

2. 9. 12. Yûsuf El-Kadı (ö.?)

Bu isimle *Tuhfe-i Naili'*de kayıtlı iki kişi bulunmasına rağmen bu şahıs hakkında kayda değer bir bilgi elde edilememiştir.

2. 9. 13. Şair Murâdî - Sultan III.Murâd, (ö. 1595)

Osmanlı'nın on ikinci padişahı III.Murâd, 953'te (1546)[102] babası II.Selim Manisa'da sancakbeyi iken dünyaya gelmiştir. Annesi Nur Banu Sultan aslen Venedikli bir asilzâde olup asıl adı Cecilia Venier-Baffo'dur. Şehzade on sekiz yaşındayken o sırada tahtta bulunan Kanuni Sultan Süleyman torunu Murâd'ı

---

[97] *Şakâyık Zeyli'*nin Şeyh Şücâ maddesinde verilen bilgiye göre Ali Efendi, Molla Gürani zaviyesinde şeyh olup Ayasofya'da vâizlik yapar. Kemâli mahlasını kullanan Ali Efendi'nin biraderi Cafer Efendi ise Kâmilî mahlasını kullanır. Fakat dipnotta verilen bilgiye göre incelenen üç nüshada mahlas konusunda tam bir uyum söz konusu olmadığı anlaşılır. Eserin pek çok yerinde Kemâlî mahlası Cafer Efendi'ye ait gösterilmektedir: ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik****,* c.I, s.1014-1015.

[98] Nail Tuman, ***Tuhfe-i Nâilî***, "Kemâlî Cafer Efendi Tırhalalı", (haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı) Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001, s. 3615.

[99] Atâyî***, Hadâ'iku'l-Hakâ'ik****, s.* 1070.

[100] Atâyî, **a.g.e.,** s. 34

[101] Sultan III. Murad, ***Murâdî Divânı*** (haz. Ahmet Kırkkılıç) Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2015, s. 241.

[102] Atâyî, ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik****, c.I, s.* 1033.

Saruhan sancakbeyi olarak atadı.[103] Şehzade Murâd'ın padişahlığına kadar sürecek olan sancakbeyliği vazifesi esnasında kendisine Ferruh Bey ve daha sonra Cafer Bey lalalık yapmıştır. Hocası Sâdeddin Efendi ile defterdarı Kara Üveys Çelebi şehzadenin bu yıllarda etkisi altında kaldığı isimlerdir. Gördüğü bir rüyanın yorumu üzerine kendisinin itimatını kazanan Halvetî şeyhlerinden Şüca Dede de -özellikle padişah olduktan sonra- etkisi altında kaldığı önemli şahsiyetlerdendir.[104]

Şehzadeliği sırasında katıldığı, babası II. Selim ile amcası Bayezid arasında geçen muharebe III. Murâd'ın savaş meydanınındaki tek tecrübesidir.[105] Şehzade Murâd yirmi sekiz yaşındayken (982 / Aralık 1574)[106] babasının vefat etmesi üzerine veziriazam Sokullu Mehmet Paşa tarafından İstanbul'a çağırılmış ve bir gün sonra Osmanlı tahtına çıkmıştır. Cülûsuna düşürülen tarihlerden biri şöyledir:

Pâdişâh-ı âlem oldı gül gibi Sultan Murâd (982)[107]

1595 tarihinde ani bir şekilde vefat eden Sultan Murâd'ın ölüm sebebi hakkında kaynaklar farklı rivayetlerde bulunmaktadır. Devrin önemli tarihçilerinden Selânikî soğuk algınlığı sebebiyle rahatsızlandığını söylerken Mustafa Âlî onun mide rahatsızlığı olduğunu belirtir.[108]

---

[103] Faris Çerçi, ***Gelibolulu Mustafa Ali Gelibolulu Mustafa Ali ve Künhü'l Ahbarında II. Selim, III.Murâd, III.Mehmet Devirleri***, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2000, s.137.

[104] Şehzade Murâd babası henüz hayatta iken garip bir rüya görür. Tabir ettirmek üzere çevredeki âlim zatlara haber göndermesine rağmen kimse bu rüyayı tabir edemez. Fakat Manisa'da fakir bir derviş olarak yaşayan Şücâ Dede şehzadenin rüyasını yakında tahta çıkacağı şeklinde yorumlar. Nitekim bu yorumdan bir süre sonra Sultan Selim vefat edip yerine oğlu III.Murâd padişah olur. Detaylı bilgi için bkz. Özgen Felek, ***Kitâbu'l-Menâmât Sultan III. Murâd'ın Rüya Mektupları***, Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014

[105] Felek, **a.g.e**., s.137.

[106] Riyâzî, ***Riyâzü'ş-Şu'arâ***, (haz. Namık Açıkgöz) Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, *s.* 38.
(Çevrimiçi)
http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-191371/riyazi-riyazus-suaratezkiretus-suara.html
19.05.2019.

[107] Nevizâde Atâyî***, Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti'ş-Şakâyık I***, 1034.

[108] Bekir Kütükoğlu, "Murâdî", Türkiye Diyanet Vakfı **DİA** XXXI, Ankara2016, s. 175.

Osmanlı padişahları toplumda ilim ve edebiyatın canlanmasını desteklerken bizzat kendileri de hat, şiir, musiki, marangozluk gibi sanatın çeşitli alanlarında pek çok eser vermiş hatta uzmanlaşmışlardır.[109] Sultanlar arasında hem III.Murâd'dan önce hem de ondan sonraki süreçte şiir yazmak diğer sanat faaliyetlerinden daha önde köklü ve mühim bir hadise olmuştur. Murâdî mahlasıyla dinî tasavvufî şiirler yazan III. Murâd da Osmanlı şair padişahları arasında divan sahibi bir sultan şair olarak önemli bir yere sahiptir.[110] Devrin önde gelen şairlerinden "sultanü'ş-şuara" Bâkî' ve Nev'i gibi isimlerin kendisine nazireler yazması da şiir sahasında padişahın ne kadar ilerlediğini göstermektedir.[111] Üç dilde yazdığı şiirlerin hemen hemen hepsinde tasavvufa vâkıf olduğu anlaşılan padişahın Atâyî'nin bildirdiğine göre *Fütûhât-ı Sıyâm* adlı tasavvufî bir eseri vardır.[112] Bu eserin Mesnevi tarzında Farsça kaleme aldığı *Fütûhât-ı Ramazan* adlı eseri de yine dini muhtevaya sahiptir. *Farsça Divan*'ı olarak adlandırılan bir başka eseri ise çalışmamızın içerisinde geçen Farsça gazellerden oluşmaktadır.[113]

Murâdî yazdığı şiirleri devrin önde gelen ilim adamlarına göndermiş, şiirlerinin şerh edilmesini istemiş, bu şerhler karşılığında da pek çok ihsanlarda bulunmuştur.[114] Çalışmamızın temeli olan bu şerhler 993 yılında saray görevlisi Nuh Halife b. Abdullah tarafından bir mecmua haline getirilmiştir.[115] Tamamı Sultan Murâd'a ait, büyük çoğunluğu Farsça ve Arapça olan şiirlerin şerhlerinden oluşan bu eser Murâdî'nin şairliği hakkında kıymetli bilgiler barındırmaktadır. Şiirlerin teknik özellikleri ile şerhler hakkında daha evvel açıklamalar yaptığımız için burada sadece şiirlerin

---

[109] Mustafa İsen v. dğr., ***Sultanların Şiirleri Şiirlerin Sultanları****,* Kapı Yayınları, İstanbul 2012, *s. 9.*

[110] Sultan III. Murâd, ***Murâdî Divanı***, (haz. Ahmet Kırkkılıç) Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2015.

[111] Yaşar Aydemir, "*Üç Dostun Birlikte Meşki*; *Nev'i Bâkî ve Murâdî'nin Nazireleşmesi*", (**Turkish Studies** v. 8/1, Ankara-2013) (Çevrimiçi) http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933112.pdf 7 Nisan 2019.

[112] Atâyî, ***Hadâ'iku'l-Hakâ'ik,*** c.I, s.1057.

[113] Ahmet Kırkkılıç, ***Sultan Üçüncü Murâd'ın Fütuhat-ı Ramazan'ı ve Farsça Divanı****, s. 68.*

[114] Beyânî, ***Beyânî Tezkiresi***, s. 19-20.

[115] Metinde 276a.

muhteviyatından yola çıkarak Sultan Murâd'ın manevi şahsiyetinden bahsetmekle yetineceğiz.

Murâdî şiirlerinin kendi sözleri olmadığını Hakk'ın sözleri olduğunu söylerken şarihler de bu şiirleri "varidât" olarak değerlendirmişlerdir.[116]

"Murâdî her ne söylese kendinden değil söylediği her şey yemin olsun ki Hakk'tandır."[117]

Kitâbu'l-Menâmât'taki mektuplarından da anlaşıldığı üzere Sultan Murâd bu türden manevî ilhamları sıklıkla dile getirmektedir. İlham başlığı altında yazdığı bu mektuplarda Sultan Murâd Hakk'ın kendisine sık sık hitap ettiğini; kendisine pek yakın olduğunu, ona hikmetini kolaylaştırdığını şeyhine bildirir. Yaşadığı bu ilhamların etkisi şiirlerinde de kendini gösterir. İnsan-ı kâmil olarak görülen şairin şiirlerini dikkatle dinlemek gerektiği söylenmektedir.[118]

Murâdî yaşadığı tecrübelerin şiir olarak dilinden alelacele döküldüğünü söyler. Bu sebeple şiirinden şekil ve söyleyiş yönünden mükemmelliyet beklenmemesi gerektiğinin uyarısını yapar. Kusur ve noksanlarına bakmak yerine manalarını anlamaya çalışmak gerekir ki bunu da ancak irfanın tadını almış ârif kimseler başarabilir. Bu şiirler keşf halinin tesiriyle dilden dökülen sözlerdir. Keşf hali ise her zaman insanın başına gelmeyeceği için son derece kıymetli vakitlerdir, bu vakitlerde yaşananları yazıya dökmek için şiir bir araçtır. Murâdî yaşadığı tecrübeleri gizli tutmaktansa bu özel vakitleri dili döndüğünce anlatmak istemiştir.[119]

Murâdî kimi zaman rüyalarını anlattığı mektuplarında olduğu gibi[120] bir takım İlâhî tecellilere mazhar olmakta, gizli sırları bildiğini itiraf etmekte, ilm-i ledünden ve

---

[116] Serrâc'a göre vârid "kalbe ansızın gelen ve onu kaplayan insanın irade ve fiillerinin etkisinin bulunmadığı bir haldir. Semih Ceylan *"Vârid"*, Türkiye Diyanet Vakfı **DİA** XLII, 2012, s. 519; Metinde: 20a.

[117] Ender Sühan Murâdî güftâr hod negûyed

Vallah her çi gûyed ez hikmet Hüdâ şod (152b)

[118] 10b:9

[119] 246b

[120] Tam olarak varidât adıyla geçmese de çeşitli tecrübeler yaşadığı *Kitâbu'l-Menâmât*'tan anlaşılmaktadır. Söz konusu şiirlerin tecelli, nida, müşahede gibi manevi hallerde yazılmış olacağını düşünmek sanıyoruz hata olmaz.

arş âleminden haberdar olduğunu söylemekteyken[121] kimi zaman da kendini aciz ve zayıf görüp hiçbir tecelliye mazhar olamadığına üzülmektedir.[122] Bu rûhî dalgalanmaların farkında olan şair bunu dervişliğin bir belirtisi olarak görür. Nitekim bu manaya işaret eden bir beytin şerhinde Bâkî Şeyh Sâdî'nin şu beyitleriyle mevzuya açıklık getirir:

Bazen en yüksek feleğe çıkarım

Bazense ayağımın altını göremem

Eğer derviş bir halde karar kılsaydı

İki âlemden de elini ayağını çekerdi[123]

Divanında olduğu gibi *Şürûhu'l-Füyûzât*'taki şiirleri de tasavvufun temel prensiplerinden olan vahdet-i vücud düşüncesini terennüm eden III.Murâd'ın yer yer şatahata varan söylemleri dikkati çekmektedir.[124]

"Gördüğün her yüz yârin yüzünün bir aynasıdır

Bin gözün dahi olsa göreceğin yine o yârdır."[125]

"Her vücuttan mizan ve ölçü alırım

Lâkin ondan ve bundan öte ve berîyim."[126]

"Gök benim, kürsî benim, levha benim, kalem ben

[121] 43a, 139b, 148b, 53a.

[122] 108a:2

[123] 134b:8

[124] Gazzâlî şatahı "vecdden kaynaklanan bir iddia ve ve dava içeren ifade" olarak değerlendirir. Süleyman Uludağ *"Şathiye"*, Türkiye Diyanet Vakfı **DİA** XXXVIII, Ankara 2010, s.370.

[125] 151b.

[126] 21a

Olan her şey benim cümle kâinat ben.[127]

Şiirlerinin tamamını tasavvufî bir neşveyle yazan III. Murâd'ın çok nadir olmakla birlikte bazı beyitleri dünyevî aşka yorumlanabilecek türdendir:

"O güzel yüzlünün aşk yaralarındandır inlemelerim. Ne acayiptir ki bu yara onun yüzündendi (suretinden)." [128]

Son olarak şunu söylemek gerekir ki mecmuada yer alan Arapça ve Farsça şiirler arasında birtakım farklar bulunmaktadır. Murâdî Arapça yazdığı şiirlerinde ekseriyetle Cenâb-ı Hakk'ı methetmekte, ilmin ve rızkın O'nun elinde olduğunu söylemektedir. Esma ve sıfatlarını anlatıp överken sade ve basit bir dil ile sanatsallıktan olabildiğince uzak bir şiir dili kullanmaktadır. Buna karşın Farsça şiirler sanat bakımından Arapça şiirlerden üstündür. Bu manzumelerde hem söyleyiş kuvveti hem de tasavvufî bir vecd hâli kendisini kuvvetle hissettirmektedir.

[127] 48a

[128] 183a

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

1a el-Ḥamdüli'l-lāhi ve kefā mine'l-kütübi'lletī veffeḳahe'l-faḳīru ila'l-lāhi teᶜālā Musṭafā el-medᶜuvvu bi-Seyyid Çelebī Pāşā beyne'ṣ-ṣudūr 1222 ve selāmun ᶜalā ᶜibādihi'l-leẕīne'ṣṭafā[129]

1b Mir'ātü'l-Ġaybi'l-Ḥāḳānī Min Füyūżāt-ı Sulṭān Murād Ḫān Bin Sulṭān Selīm Ḫān

Feḳad enşee'l-münşi' bi-neş'etin ve innā inşānā

Ve kāne ḫulletu mekānī ve ekvānun lenā kānā [130]

(4) Allāhu aᶜlemu ve Resūluh, naẓm-ı şerīfüñ maᶜnā-yı laṭīfi (5) dimek ola ki, taḫḳīḳ-i münşi' ki Ḥaḳ Teᶜālādur. Cemīᶜ (6) eşyāyı eger ervāḥ u ecsām gerek āfāḳī olsun (7) ve enfüsī olsun cümle eşyā eyledi. ᶜİlm-i ezelīsinde (8) nice inşā eyledi ise ol neş'eye muvāfıḳ inşā eyledi. (9) Zīrā āfāḳda ve enfüsde ẓuhūrāt her ne ise ᶜilm-i İlāhīye **2a** (1) muvāfıḳdur ve ᶜilmu'llāh eb-ile ümm meşābesindedür. Pes imdi (2) her şey' taḳdīr-i ezelīye[131] tābiᶜdür. Zīrā "**el-veledü sırru ebī**"[132] vārid. (3) Ve mısraᶜ-ı şānīden murād dimek ola, yaᶜnī Ḥaḳ Teᶜālā benüm (4) ḫulletüm ve maḥabbetüm ṣābit oldı ve andan ṣoñra sāyir (5) ekvān ve eşyā bize dost oldı. Zīrā ḫulletu'llāh ṣābit (6) olmayınca māsivā kimesneye muḥabbet[133] itmez. Nitekim ḥadīṯ-i ḳudsīde (7) vārid oldı: **el-İnsānu meṭi'eti ve sāyiru'l-ekvānu meṭietuhu** (8) **lehu**.[134] Ve daḫi "**levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāke**[135] buyurulmışdur. (9) Ve insān-ı kāmilde olan ḥāl Ḥażret-i Resūlüñ

---

[129] Allah'a hamd olsun. Bu kitap Allah'a muhtaç olan ve Seyyid Çelebi Paşa olarak bilinen Mustafa'nın 1222 yılında tamamlamaya muvaffık olduğu kitaplardandır. Allah'ın seçmiş olduğu kullarına selam olsun.

[130] Halk eyledi Hâlık bizi ve her şeyi. O bizi sevdi yaratılan âlemler de sevdi bizi.

[131] Metinde tek "y" ile yazılmış.

[132] Çocuk, babasının sırrıdır. Mehmet Yılmaz, ***Kültürümüzde Ayet ve Hadisler***, Kesit Yayınları, İstanbul 2013, s. 686.

[133] Muhabbet kelimesi bir önceki kullanımda açıkça "mahabbet" şeklinde harekelenmişken burada "muhabbet" şeklinde harekelenmiştir.

[134] İnsan benim dürülmüş hâlim; bütün kâinat ise insanın dürülmüş hâlidir.

[135] Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım. Ömür Ceylan, ***Tasavvufî Şiir Şerhleri***, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2000, s.158.

vilāyet (10) nūrıdur ki ḳıyāmet-i kübrā ẕuhūr idince bāḳīdür ve şerᶜ-i (11) şerīfi ibḳā iden ol nūrdur. Cümleye Ḥaḳ andan feyż virür.

2b **Yā baṣīre'l-ḥaḳḳı lev beṣarte bi-baṣīratin**

Lā ra'eytel-eşyā'e illā ra'eyte cemīᶜahū ḫullānen[136]

(3) Yaᶜnī maᶜnā-yı laṭīfi dimek ola ki: İy küşūfāt-ı İlāhiyyeye mālik (4) olan kişi eger ḳalbüñ gözi açuḳ ise her şey' sana dost. (5) Zīrā vaḥdet muḳteżāsı oldur. Belki insān-ı kāmilde (6) olan kemālāt-ı İlāhiyyenüñ cümlesi ekvānda tecellī ider. Hep (7) insān-ı kāmilüñdür, sāyir eşyā mir'āt meṣābesindedür.

Ve in kāne ẕū-ᶜusratin yaṭlibu'n-necāḥa ve'l-felāḥa

Ṣāra mü'minen feḳad istekmele fī ḳalbihī īmānen [137]

(10) İy ṭālib, ḳalbüñde inşirāḥ yoḳ ise Ḥażret-i Ḥaḳdan istiᶜānet (11) ve inşirāḥ-ı ṣadr ṭaleb eyle. Tā kim vaḥdet-i Rabbāniyye ẕuhūr ide. **3a** (1) Müşrik-bi'llāh olmaḳdan ḫalāṣ bulup īmān-ı kāmil müyesser ola.

Elā teravne'l- ḥayye fī ḥayātihim ennehum meyyitun

Ve innā fi'l-ḥayātī mebde'un ve kāne ḥayyen mevtānā[138]

(4) Siz āgāh ve mütenebbih oluñ, her ẕī-rūḥ olanı diri ṣanmañ. (5) Zīrā ḥayy aña dirler ki ḳalbinde maḥabbetu'llāh ola ve ᶜışḳ-ı Rabbāniyye (6) ola. Belki insān-ı kāmilüñ cānı ᶜışḳu'llāhdur ve şol ṭālibde (7) muḥabbeti yoḳdur sen anı insān ṣanma. Ve cānı meyyit, rūḥı yoḳdur, (8) nefsi ḥayy olmışdur. Şol cānda maᶜrifetu'llāh vardur ol (9) kimesnenüñ ḳalbi ᶜayn-ı ḥayātdur. Sāliklerüñ ḥayātına bāᶜiṣ ve mebde' (10) anuñ ḳalbinde olan maᶜrifetu'llāhdur. Yenābīᶜ-i ḥikmet anuñ ḳalbinden (11) cereyān ider. Menbaᶜ-ı āb u ḥayātdur ve ölmezden evvel meyyitdür. (1) Yaᶜnī evliyāyı sen ṣanma, evliyāu'llāh ölmezden evvel ölmişdür. (2) Nitekim Ebī Bekr ḥaḳḳında buyurulmışdur. Yürür meyyit görmek (3) isterseñiz Ebī Bekre naẕar eyleñ: **"Men erāde en yenẓura ilā meyyitin**

[136] Ey Hakk'ı gören göz, eğer basiret ile bakarsan tüm kâinatın sana dost olduğunu görürsün.

[137] Felaha ermek istediğinde darda olan kişi, gönlü gerçek imana ermiş bir mümin olur.

[138] Görmez misin aslında ölüdür diri olan, hayatın kaidesi şudur, ölülerdir asıl diri olanlar.

(4) **yemşī ᶜalā vechi'l-arżi fe'l-yenẓur ilā Ebī Bekrin."**[139] Zīrā **"mūtū ḳable** (5) **en temūtū"**[140] teşrīfiyle müşerref olmışdur.

Lā-necᶜalü'l-vāriṣīne illā mā-emernā bihi

Ve inne'l-Murāde iẕā nefeḫa yekūnu'l-ḥayātu ve ġufrānā[141]

(8) Dimek ola ki biz ḫalīfetu'llāh ve ḫalīfe'-i Resūliz[142]. Mü'minler vāriṣlerdür. (9) Mevrūṣ-i ᶜulūm nebevīdür. Yaᶜnī her ṭalibe nice emr olundıysa (10) emre muḫālefet itmezüz. Zīrā ḳuṭbu'l-aḳṭāb olan ibn-i Resūlu'llāh (11) meşābesinde cümle ᶜulūm-ı İlāhiyye'i kesb itmişdür. Nitekim Ebū Bekr, **4a** (1) vāriṣ-i ᶜulūm-ı nebevīdür. Ve eḥibbā ile mürşid-i kāmil daḫi böyledür. (2) Elbetde birsi cümle kemālātına vāriṣ ve hem vaṣīdür. Sāyirleri vāriṣlerdür. (3) Vaṣīnüñ taḳsīmine muḥtāc yaᶜnī rūḥ-ı muḳaddeselerinden (4) sālikler istimdād iderler. Nihāyet cānibi nice emrolunduysa aña (5) göre feyż ider ve ṭālibler daḫi ne naṣīb oldıysa ḳābiliyyetlerine (6) göre aḫẕ iderler. Ve nefḫā-i İlāhiyye ehl-i irfānuñ ḳulūbına tecellī (7) eylese ol nefḫā'-i ḳudsiyye anlaruñ cānına ḥayāt olur. Zīrā (8) ġıdā-yı rūḥ olan maᶜārif-i İlāhiyye ve maġfiret-i Rabbāniyyedür. Cümleye muḳadder ola.

Tehtezzu ḳalbī bi-ḳālibin mimmā yerāhū bi-delā'ile fī'l-erkāni vāżiḥen

Fe-iẕe'n ṣarafe yeẕūlu ġayruhu illā ekūnu fi'l-ibḳāi bāḳiyen [143]

(11) Yaᶜnī ḳalbümle cismüm erkān u ekvānda olan tecellīyāt-ı İlāhiyyenüñ **4b** (1) müşāhedesinden muḳşaᶜir olur. Ve daḫi āfāḳda ve enfüsde ẓāhir olan (2) kemālāt-ı ṣamediyyenüñ burhān ve edillesiyle ẓuhūrından ḳalbümle ve cismüm (3) müte'eṣṣir ve münfaᶜil olur. Ḥīn-i tecellīde ḳaçan kim ol ḥayret ᶜāleminden (4) ᶜālem-i ᶜaḳla

---

[139] Yeryüzünde yürüyen ölü görmek isteyen Ebu Bekr'e baksın. Necmüddin Kübra, ***Tasavvufta On Esas: Usûlü'l Aşere Şerhleri,*** (haz. Süleyman Gökbulut) İnsan Yayınları, İstanbul 2010), s. 162.

[140] Ölmeden evvel ölünüz. Ceylan, ***Tasavvufî Şiir Şerhleri,*** s. 149.

[141] Ancak bizim emrettiğimiz kişilerdir varisler. Murad nefes-i rahmanî ile hayat bulup mağfur olur.

[142] "-iz" eki kelimeden ayrı yazılmıştır.

[143] Titretiyor kalbimi kâinatta gördüğüm açık seçik deliller. Onun bekasında baki olacağım her şey yok olup gittiğinde ve ondan başkası kalmadığında.

munṣarif olsam Ḥaḳdan ġayrı mevcūdāt zā'il olur (5) ve Ḥaḳḳıla bāḳī olur. Zīrā insān-ı kāmil ve ḳuṭb-ı dāire-yi vücūd olan (6) ḫalīfetu'llāh, ḳalbiyle cenāb-ı Ḥaḳḳa ᶜurūc ider. Ve Bārī Teᶜālānuñ (7) ḳalb-i şerīfine efᶜāliyle ve ṣıfāt ve ẕātıyla tecellī ider. Ve ol (8) kāmilüñ efᶜāl ve ṣıfātı ve ẕātı **"yevme tubeddelu'l-arżu ġayra'l-arż"**[144] (9) muḳteżāsınca mużmaḥil olur. Ve ṣıfāt ve efᶜāl ve ẕātı Ḥaḳḳa tebdīl (10) olur. Ve her ḥālde Ḥaḳḳ ile bāḳī olur. Ve kāffe-i nāsa irşād içün (11) cānib-i Ḥaḳdan me'ẕūn olur ve Ḥaḳḳ ile Ḥaḳḳa sefer ider. **"Ve bī-yesmeᶜu 5a** (1) **ve yubṣiru"**[145] teşrīfiyle müşerref olur. Ve Ḥaḳḳ Teᶜālānuñ: **"Küllü men ᶜaleyha** (2) **fān ve yebḳā vechu Rabbike ẕü'l-celāli ve'l-ikrām"**[146] ḳavlinüñ fehvāsıyla (3) müşerref olup Ḥaḳḳ ile bāḳī olur. Ve Ḥaḳḳ nūrıyla ḫalḳı ḥaḳḳa irşād (4) ider. Belki aña mülāḳī olan hemān Ḥaḳḳa mülāḳī olur. (5) Nitekim Ḥażret-i Resūl **"men ra'ānī feḳad rae'l-Ḥaḳḳ"**[147] diyü buyurdı. (6) Ve Ebū Yezīd Besṭāmī **"leyse fī cübbetī sivāhu"**[148] buyurdı. Ve Ḥaḳḳ Teᶜālā (7) bu maᶜnāya işaret içün buyurdı: **Ve mā rameyte iẕ rameyte** (8) **ve lākinna'llāhe ramā**,[149] diyü buyurdı. Ve daḫi ol kāmil-i mükemmilüñ (9) ḥaḳḳında Ḥażret-i Resūl; **"men māte ve lem yaᶜrif imāme zamānihi** (10) **māte meyteten cāhiliyyeten"**[150] diyü buyurdı. Ve maᶜlūm-ı şerīfdür ki (11) ol ḫālīfe'-i Ḥaḳḳı bilmek beşeriyyetin bilmek degüldür. Belki ḥaḳīḳātin **5b** (1) bilmekdür. Nitekim ḥālen ḫalīfetu'llāhuñ ṣūretin ve cismin her şaḫṣ (2) görür ve bilür. Lākin ḥaḳīḳātin Ḥaḳdan ġayrı kimesne bilmez. Meger Allāh Teᶜālā.

---

[144] **O gün yer başka bir yere**, gök de başka göklere **dönüştürülür**. Ve insanlar bir ve Kahhār olanın huzuruna çıkartılırlar. (İbrahim, 48).

[145] "O benimle işitir ve benimle görür" anlamındaki hadis-i şeriften bir bölüm: ***Hadislerle İslām II,*** Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2015), s. 25.

[146] **Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbin zātı bākī kalacaktır.** (Rahman 26,27)

[147] Beni gören Hakk'ı görmüştür: Müslim, **Sahih-i Müslim** "*Rü'yā"*, Dâru'l-İhyâi et-Tirâsu'l-Arabi, Beyrut, c. IV, s. 776.

[148] Cübbemin içinde Allah'tan başkası yoktur. Büyük sûfîlerden Cüneyd-i Bağdâdî'ye isnât edilen söz.

[149] (Savaşta) Onları sen öldürmedin, Allah öldürdü**. Attığın zaman da sen atmadın fakat Allah attı.** Mü'minleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir bilendir. (Enfal, 17).

[150] Zamanın imamını tanımadan ölen, cahiliyye ölümü üzerine ölmüştür: Yılmaz, ***Kültürümüzde Ayet ve Hadisler,*** s. 524.

ᶜAmiltu ᶜalā mā yecibu bi-ḥaḳḳihī minnī kemā emerte min emrih

Ve mā feraġtu mimmā fīhi ve innī mimmā dūnehū lestu fāriġan[151]

(5) Yaᶜnī baña cānib-i Ḥaḳdan vācib olan aḥkām-ı İlāhiyye'i kemā hüve Ḥaḳḳuhu (6) edā itdüm. Me'mūr olnan eşyādan birisin terk itmedüm ve ġayrısın (7) terk eyledüm. Zīrā beḳā'-i bi'llāh ve fenā'-i fi'llāh olan kimesne her ḫidmeti (8) edāya ḳādir olur. Pes nice ḳādir olmaya? Semᶜu, baṣarı ve cemiᶜ efᶜāl (9) ve evṣāfı Ḥaḳḳ iledür. Belki Ḥaḳdur iden, ol hemān āyine (10) meşābesindedür. Nitekim Bāyezīd-i Besṭāmī Ḥaḳ Teᶜālādan su'āl eylemiş: (11) Yā Rabbi sen ne maḳūle ᶜibādetden ḥaẓẓ idersin, dimiş. Ḫiṭāb **6a** (1) vārid olup buyurmışlar ki; Ḳulum ᶜibādet ide, kendüsi ortada (2) olmaya, belki ben baña ᶜibādet idem. Nitekim ḫaberde vārid olmışdur (3) ki; **"Lā ᶜābide illa hüve velā ārife illa hüve."**[152] Zirā beḳā'-i bi'llāh olan kimesnenüñ (4) ᶜibādet[i][153] Allāh Teᶜālānuñ kendüsine ᶜibādeti gibidür. Nitekim bu maḳāmda (5) ehlu'llāh buyurmışdur; kendüyi kendü muvaḥḥiddür hemīn kendü bilür.

Ebṣir li-ᶜaynin iẕā yūlicu'l-leyle fi'n-nehāri ve vulūcuhū fi'l-leyli

Min eyyi ḥikmetin yekūnu daᶜcā'e ve münevviran ve vālicān[154]

(8) Yaᶜnī ḳuṭb göziyle naẓar eyle, tā kim ᶜibret alasın. Ḳaçan gice gündüze (9) ve gündüz giceye dāḫil olsa leylüñ sevādı ve nehāruñ münevver (10) olmaġına ḥikmet ve leylüñ nehāra ve nehāruñ leyle duḫūlına ḳanġı (11) nesnedür? Ve ḥikmet nedür? Bāᶜiş celāl vü cemāldür cümle şey'e. **6b** (1) Nitekim insānuñ ḳalbinde sürūra ve ḍıyḳa sebeb celāl ve cemāldür.

İẕā beriḳa'l-baṣaru min ḥālin feleyse ġayrun illā cuhduhu

Len taġmaż ᶜaynāke kānet ᶜāmeluke fi'l-ᶜilmi memdūdan[155]

---

[151] Olması gerektiği gibi ve bana emrettiği şekilde yerine getirmeye çalıştım üzerimdeki hakkını. Geri kalmadım emrettiklerinden, terk eyledim gayrısını.

[152] Ondan başka âbid ve ârif yoktur.

[153] Metnin imlasında ◌ٔ harfine cezm işareti konmuştur.

[154] İbret al geceyi gündüze; gündüzü ise geceye katmasından. Düşün hangi hikmetten dolayı karanlık, aydınlık ve gece ile gündüzün bir diğeri içine geçtiğini.

[155] Yerinden fırlar o gün gözler, kişinin ancak ameli vardır. Kapatma gözlerini, malumdur yaptıkların Rabbine.

(4) Yaᶜnī ḳaçan yevm-i ḳıyāmet olsa her şaḫṣa kendü nefsī aḥvāli münkeşife (5) olur. İnsān ol ḥālātı görüp “Bu nedür” diye. **“Ve ḳāle’l-insānu** (6) **mā lehā”.**[156] İġmāż-ı ᶜayn itmekden ḥaẕer gerekdür. Elbetde tedārük gerek, (7) ḫayırdan ve şerden bu ᶜālemde her ne ᶜamel olunursa elbetde ᶜilmu’llāhda (8) ṣābitdür. İnkāra mecāl yoḳdur. ᶜĀmil olan cezāsın (9) görür, hemān mücāhede itmek gerek ve ḳıyāmet-i kebīrde olan (10) aḥvāl her ne ise ḳıyāmet-i ṣaġīrde daḫi elbetde ẓāhir olur. (11) Ḥaşr ü neşr ve su’āl ve cevāb ve sāyir her ne vār ise tecelliyātdan **7a** (1) cümle ẓuhūr ider. Ḳaçan sālik mevt-i irādiyye ile ölse (2) mevt-i iżṭırāriyye ile öldügi zamānda ne görürse mevt-i (3) iḫtiyārīde daḫi ol aḥvāli elbetde görür. Belki **“mūtū** (4) **ḳable en temūtū”**[157] ile müteḥaḳḳiḳ olan, aḥvāl-i ḳıyāmeti görmeye. Nitekim (5) ḫaberde vārid olmışdur, ehl-i maḥşer cennete dāḫil olduḳda (6) bir bölük ṭāife’i cennetde ṣafāda görüp diyeler: “Bunda (7) ne zamānda dāḫil olduñuz siz bizüm ile maḥşerde bile (8) degül idüñüz?” Anlar daḫi diyeler “Biz dünyāda murādāt-ı nefsāniyyeyi (9) terk itdük ve ölmezden evvel öldük ve cemīᶜ aḥvāli dünyāda (10) -ki aḥvāl ve ehvāl-i ḳıyāmeti- biz dār-ı dünyāda müşāhede (11) itdük” diyeler. Ḥaḳ Teᶜālā cümleye müyesser ide. Bi-mennihi ve cūdihi.

7b Lā tekūnū muᶜriḍan ᶜan akvāli’l-Murādi fesmeᶜū

Li’enne ḳavluhū ḥaḳ felā fāidete fī iᶜrāḍikum bel yekūnu ḳulūbekum ḳāsiyen[158]

(3) İy sālikler, siz agāh ve mütenebbih oluñ ki, bu ẕikr olnan aḥkām-ı (4) İlāhiyye elbetde ṣubūtı muḳarrerdür. Naẕm-ı şerīf ṣāḥibinüñ ḳavl-i şerīfi (5) ḥaḳdur ve ṣābitdür ve ḥaḳ kelāmdan iᶜrāż itmekden ḥaẕer eyleñ, (6) iᶜrāżda size fāyide yoḳdur. Belki ehlu’llāhuñ aḳvāline ve eṭvārına (7) inkār ile ḳalbler kör, fāsıḳ ve Ḥaḳḳa ᶜāṣī olursıñız, maᶜnīde inkār çoḳdur.

Bedā’iᶜu ḳalbī ḥāḍiratun fi’d-dāreyni muḥīṭan

[156] **Ve insan ona ne oluyor, dedi.** (Zilzal, 3).

[157] Ölmeden evvel ölünüz. Ceylan, ***Tasavvufi Şiir Şerhleri***, s. 149.

[158] Yüz çevirmeyin Murat’ın sözlerinden, dinleyin. Haktır onun sözü, yüz çevirmenizin ise yoktur bir faydası, kalbiniz katılaşır aksi halde.

Ve inne'l-ḳulūbe ilā hāẕihi'l-musteveyāti lem yebluġ[159]

(10) Yaᶜni benüm ḳalbümde olan envār-ı İlāhiyye dār-ı dünyāyı ve āḫireti mutaṣarrıf (11) ve niẓām-ı intiẓāmı benüm ḳalbümde olan envār-ı eḥadiyyet[160] sebebiyledür. **8a** (1) Zīrā ḫālīfe-i Resūlu'llāh olan insān-ı kāmilüñ ḳalb-i şerīfi ᶜarş-ı (2) İlāhīdür ve ḫazāyin-i Ḥaḳdur **"ve bī yesmeᶜu ve yubṣiru"**[161] nidāsıyla müşerref olmışdur (3) ve ḫilᶜat-i levlākī, mutaḫalliᶜdür. Ve Ḥaḳ Teᶜālānuñ māsiva'llāh cemāl (4) ve celāli ḳalb-i ᶜārifden ẓuhūr ider dimek ola. Lākin insān-ı (5) kāmilden ġayrı kimesnelerüñ ḳulūbı bu derecāt-ı ᶜāliyyeye ve maḳāmāt-ı seniyyeye (6) vāṣıl olmaḳ ḳābil degüldür. Zīrā ᶜalāyıḳ-ı dünyāyla mestūr olmışdur. (7) Ve eger murād "enfüsī" olursa "dāreynden" maḳṣūd rūḥānıyla (8) nefsāniyyete olur dimek olur ki benüm ḳalbümüñ envārı ḳuvā-yı (9) rūḥāniyyetle ve ḳuvā-yı cismāniyyetle mutaṣarrıfdur. Ḫuṣūṣā insān-ı (10) kāmil olan vücūd-ı pāküñ ḳalb-i muṭahharası evvelā kendü vücūdını (11) taṣarruf ider. Baᶜdehū bi-iẕni'llāh ᶜālemīnüñ ḳuṭbı ve mutaṣarrıfı olur. **8b** (1) Ḥattā baᶜżı kimesne kendü vücūdını mutaṣarrıf olmış görür. Daḫi (2) ẓan ider ki āfāḳuñ taṣarrufı virildi ṣanur. Henüz daḫi (3) taṣarruf-ı ᶜāleme iẕnu'llāh olmadın "ḳuṭb-ı ᶜālem oldum" diyü daᶜvā-yı (4) kāẕibe ider. Bu güne kimesnenüñ ġalaṭına bāᶜiṣ enfüsle āfāḳı ᶜadem-i farḳındandur.

Etaᶜcebūne yā uli'l-elbābi fī ḥikmetih

Ve aḥkāmuhu ḥukkāmun muraᶜīl ᶜale'l-berāya fi's-serrā'i ve'ḍ-ḍarrā'i[162]

(7) Ẕevī'l-ᶜuḳūla ḫiṭāb idüp eydür ki, "Yā ᶜuḳūl ṣāḥibleri (8) insān-ı kāmilüñ bu maḳāmāt-ı ᶜāliyyeye vāṣıl olduġına siz (9) taᶜaccüb mi idersiz?" Ḥaḳ Teᶜālānuñ ḥikmetinde taᶜaccüb eylemek ḫaṭādur. (9) Zīrā ḫalīfe-i Ḥaḳ olan kimesne fenā-i fi'llāh ve beḳā-i bi'llāh olmışdur. (11) Anuñ vücūdında mutaṣarrıf olan hemān Allāh Teᶜālādur. Nitekim **9a** (1) Resūl-i Ḥaḳ ḥaḳḳında buyurmışdur, Ḥaḳ Teᶜālā; **"ve mā**

[159] İki cihanı da kuşatır kalbimin eriştiği güzellikler. Hiçbir zaman erişmemiştir bu mertebeye kalpler.

[160] İmlâda "ehadiyyete" şeklinde yazılmıştır.

[161] Onunla görür ve O'nunla duyar. ***Hadislerle İslam II***, s. 25.

[162] Onun hikmetine mi şaşırıyorsunuz ey akıl sahipleri. Bollukta da darlıkta da tüm yaratılmışların hakimidir onun ahkamı.

rameyte iẕ rameyte (2) **ve lākinna'llāhe ramā**[163] *el-āyeh* ve daḫi eḥādīṯ-i ḳudsiyyede buyurmışdur; (3) **"iẕā aḥbabtu ᶜabden küntü semᶜahu"**[164] el-ḥadīṯe. Ḥāṣıl-ı kelām insān-ı (4) kāmilüñ vücūdı tecelliyāt-ı İlāhiyye ile maḥv u fenā ve ifnā olmışdur. (5) Ḳıble-i ḥaḳīḳatdür ve ᶜarş-ı subḥānīdür. Nitekim Resūl Ḥażreti **"men ra'ānī"**[165] (6) buyurmışdur. Ve daḫi Ḥażret-i ᶜAlīden vārid olmışdur; **"ene'l-ᶜarşu"**[166]**.** (7) Ve baᶜżı müctehid meşāyiḫden; **"leyse fī cübbetī"**[167] vārid olmışdur. (8) Pes imdi maᶜlūm oldı ḳalb-i ᶜārifde mutaṣarrıf olan (9) aḥkām-ı İlāhiyyedür. Ve Ḥaḳ subḥānehu ve teᶜālānuñ aḥkāmı, maḫlūḳāt (10) üzerine ḥākim mutaṣarrıfdur. Ẓāhirde ve bāṭında (11) maḫlūḳātda ẓuhūr iden celāl u cemāl Ḥaḳḳuñ aḥkāmındandur.

9b **Lā şuḥḥa ᶜaleyye ve lākin ṭalebtu cümleten bi-ṭalebin**

Ve lā ra'eytu ṭāliben muşribe ṣāḳiyā[168]

(3) İy ġāfil, insān-ı kāmilüñ bu merātib-i seniyyeye ve aḥvāl-i şerīfeye (4) vāṣıl oldığına ḥased u buḫl eyleme lākin sen de cān u dilden (5) ṭaleb eyle. Feyyāżda buḫl olmaz. Ve Allāh Teᶜālā senüñ ḳalbüñe (6) daḫi envārını feyż eyleye. Zīrā **"el-ḥasūd lā-yesūd"**[169] dinilmişdür. (7) Hemān ehl-i ḥāle muḥabbet itmek gerekdür ki küdūrāt-ı nefsāniyye (8) ḳalbüñden zāyil olup meşrebüñ ġıll u ġışdan ṣafā bula. (9) Lākin degme meşrebde yoḳdur, bir meşreb-i ṣāfī ve ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhī (10) görmedüm ki envār-ı İlāhiyyenüñ tecelliyātına ḳābil ve ehl-i Ḥaḳḳuñ ᶜirfānına (11) ve ẕevḳine ḳā'il ola. Zīrā ekṯeri ehl-i ᶜışka ṭaᶜn ve taᶜāruż itmekdedür.

10a **Lā yenbeġi'l-cuhhālu ve lā yeḍurru ᶜaleyhi velehūn**

---

[163] Attığın zaman da sen atmadın fakat Allah attı. (Enfal, 17)

[164] Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. **Onu bir sevdim mi işittiği kulağı olurum**. ***Hadislerle İslam II,*** s. 25.

[165] **Beni gören** Hakk'ı görmüştür: Müslim, *Sahih-i Müslim IV, "Rüyā",* Daru'l İhyâi et-Tırasü'l-Arabî, Beyrut, s. 776.

[166] Alevî gelenekte Hz. Ali'ye atfedilen söz: **Ben arşım**, ben kürsīyim ben levhim ve ben kalemim.

[167] Cübbemin altında başkası yoktur.

[168] Hırsım yoktur lakin cümlesini isterim o füyuzatın. Zira görmedim hiç talibin sakiyi içirdiğini.

[169] Haset eden mesut olmaz.

Eᶜuzū bi'llāhi len eküne mine'l-cāhilīne ebedā [170]

(3) Şol ḳalbden ki yenābiᶜ-i ḥikmet ẓuhūr itmemişdür ve ẓuhūr itmekde ḳābil (4) degüldür, ehlu'llāh anlara cehele dirler. Yaᶜnī bizüm cehele ile ᶜalāḳamız (5) yoḳdur ve cuhhāle ṭālib olmazuz. Ve ᶜaleyhine ve lehine[171] müteᶜalliḳ (6) olan kelāmı fehm itmez ve ḥaḳ kelāma ḳā'il olmaz. Ve ehlu'llāha (7) teslīm gerekdür. Ve münāḳaşa cāyiz degüldür. Nitekim Ḥażret-i Mūsā (8) zamānında Benī İsrā'īl[172] ḳavminde bir maḳtūl vākiᶜ oldı. Ḳātil maᶜlūm (9) olmadı. Ol ḳavme Ḥaḳ Teᶜālā bir baḳara ẕebḥ eylesünler diyü emr (10) eyledi. Ḳavim teslīm olup hemān baḳarāyı ẕebḥ itmediler. Kevninden (11) ve keyfiyyetinden su'āl itdükleriy-çün anlara ziyāde meşaḳḳat nāzil oldı. **10b** (1) Mūsā ol ḳavmüñ teslīm olmayup keşret-i su'āllerinden buyurdı. (2) **Eᶜūẕu bi'llāhi en ekūne mine'l cāhilīn.[173]** Pes imdi sāliklere (3) lāzım olan mürşid-i kāmile cān u dilden teslīmdür, (4) münāḳaşa cāyiz degüldür. Ḥıżır ile Mūsā bize şāhiddür.

Ve'-smaᶜ ḳavle'l-murādi yekūnu ᶜaleyke saᶜādet

Ve innehu seᶜadun ᶜalā cemīᶜ fi'l-āḫirati ve'd-dünyā[174]

(7) İy ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhī, ḫālifetu'llāh olanuñ ḳavl-i şerīfini (8) diñle ve cān u dilden ḳabūl eyle. Tā kim iki cihānda (9) saᶜādete vāṣıl olasın. Zīrā insān-ı kāmilüñ pendi cemīᶜ ṭālibe saᶜādetdür.

VE MİN KELĀMİHİ'L-LAṬĪFİ'Ş-ŞERĪFE[175]

11a **İẕā eṣābenī berḳu cemālin şaᶜşaᶜan**

Yekūnu şevḳī ilā vuṣlatin serīᶜan[176]

---

[170] Üzüntü cahillere yaraşmaz onlara zarar dahi vermez. Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım.

[171] İmlâda "aleyhsine ve lehvsine" şeklinde yazılmıştır.

[172] İmlâda "İsrâil" şeklinde yazılmıştır.

[173] Hz. Musa, **kendini bilmez cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım,** dedi. (Bakara, 67)

[174] Murad'ın sözünü dinle ki eresin mutluluğa. Zira hem bu dünyada hem de ahirette dinleyen için yüceliktir o söz.

[175] Latif ve yüce sözlerinden.

[176] Bana vursa güzelliğin ışık saçan parıltısı, artar vuslata ulaşma şevkim.

(3) Fi'l vāḳiᶜ ḥāl berīn minvāldür ki ᶜuşşāḳı pür-şevḳ ve şürīde (4) ḥāl iden āṣār-ı ẓuhūr-ı pertev-i cemāl-i lā yezāl olup eṣer-i (5) ceẕbe-i raḥmāniyye hüveydā olmayınca cānı cānib-i cānāna (6) mecẕūb olup ḳalb ol cānibe munḳalib ve maḳlūb (7) olmaz ki şehbāz-ı cānverā-yı kevn ü mekān be-cenāḥ-ı (8) ceẕbe pervāz idüp milk ü melekūtdan güẕerān, (9) ceberūt ve lāhūtı seyrān ider. Nitekim (10) buyurulmışdur **"ceẕbetun min ceẕebāti'r-Raḥmān tüvāzī** (11) **ᶜamele'ṣ-ṣeḳaleyn."**[177] Ve ceẕbesiz sülūk-i rūḥānī ve seyr-i sırr **11b** (1) müyesser ola mı? Ve bāᶜiṣ-i ḥuṣūl ceẕbe-i raḥmān-ı ᶜaşk cān- (2) efzā-yı ḥażret-i Yezdān olup ve dil ṭālib-i ᶜışk-ı dilārāya (3) me'vā olmasına meyl-i sivādan pāk ve muṣaffā olması meşrūṭ (4) olup ve ol buña merbūṭdur. Ve ṣafā-yı dil ekṣeriyyā (5) ṣamt u cūᶜ ve sehr u ᶜuzlet ve ẕikr-i be-devām ile ḥāṣıl (6) olup, bu eşġāl ü sülūk ile ceẕbe-i raḥmāniyyeye (7) vāṣıl olınur. Ve gāhī düşer ki bi-ᶜināyet-i Rabb-i izzet (8) ceẕbe sebḳat idüp āṣār-ı ṣafā-yı derūndan bīrūna (9) hüveydā olur ki sülūk-ı ricāl ve aḥvāl-i aḳṭāb berīn minvāldür.

Lā ubālī nuṣḥa'ṣ-ṣadīḳi kāne min ḥubbihi

Ve illā ḳabūlun minhu muḥālun ve maḥālā [178]

12a (1) Bu ḥālet-i ḳalb-i muṣaffā maḥall-i ilhāmāt-ı rabbāniyye ve (2) vāridāt-ı subḥāniyye olup ve ḳavl u fiᶜl u ḥāl ber-vefḳ-ı rıżā-yı (3) şerīf Melik-i müteᶜāl olduġı ḥāle işāretdür ki, sālike (4) bu ḥāl ḥāṣıl olıcak **"razıya'llāhu teᶜālā anhu ve razū anhu'**[179] (5) maḳāmına vāṣıl olup ṭabᶜı her ḥāli muvāfıḳ rıżā-yı lā-yezālī (6) olur ki pergār-kārını bī-iḫtiyār merkez-i rıżā-yı ḥażret-i (7) perverdigār-ı devvār olup semāᶜ-ı nuṣḥ-ı nāṣīḥīne iḫtiyāc (8) ḳalmaz ki zebān u dil ü cānda ẕikr ü fikr ü inciẕāb-ı ḥażret-i (9) cāndan ġayrı nesne ḳalmayup semᶜı daḫi ġayrı kelāmı istimaᶜ (10) eylemez. Ve bu ḥāletüñ vukuᶜ-ı ṣıḥḥatine cevāriḥden ẓuhūr iden (11) āṣār-ı ḥasene-i marżiyye delālet ider. Beyt:

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

12b Ṣāliḥ olsa ḳalb ider āṣār-ı aᶜżādan ẓuhūr

---

[177] Allah'ın kula olan cezbesi, iki cihan halkının amellerine denktir. Yılmaz, *s. 80.*

[178] Arkadaşların nasihatlerinin muhabbetlerinden dolayı olup olmamasına aldırmam. Aksi halde kabulü söz konusu dahi olmaz bu nasihatlerin.

[179] Allah onlardan ve onlar da Allah'tan razı olsun.

K’īn heme mā fī’ż-żamīr iẓhārınuñ ālātıdur

Güftār-ı dürer-bār-ı ḥazret-i Ḫudāvendigār daḫi bu maᶜnīde gevher-niṣārdur:

Ḳavl ü fiᶜl āmed güvāhān-i żamīr

Zīn do ber-bāṭın tu istidlal-gīr[180]

(6) Ve ḥālden nāşī olmayan ḳālüñ ᶜadem-i ḳuvvet-i te’ṣīrine daḫi (7) işāret buyurulmış. **Kemā ḳāle baᶜżu’l-ᶜārifīn; Len yedḫule’l-ḳalbe** (8) **illā mā yaḫrucu mine’l-ḳalb. Ve ḳable vuṣūli’l-maḳāmi’r-rıżāi.**[181] Aḳvāl-i ehl-i (9) ḥāliñ menāfiᶜi bī-şümār olduġı ḫurşīdden aẓhar ve māhdan rūşendür.

Eyuᶜcizukum ṣavtu bukā’ī yā ḫullānī

Ẕerūnī vāḥiden fī cibālin ve ṣaḥārī [182]

13a (1) **“Ez-zāhidu ġārībun fi’d-dünyā ve’l-ᶜārifu ġārībun fi’l-ᶜuḳbā”**[183] maᶜnīsine īmā (2) buyurulmış. Sāde zühhāduñ maṭlabları naᶜmā-i ṣuveriyye-i āḫiret ve ehl-i (3) dünyānuñ maḳṣūdları bu ḫayāl-i ḫᵛāba beñzer ḥālāt olup (4) ve anlaruñ ḳılleti ve bunlaruñ keşreti ve ᶜadem-i mücānesetleri sebebi (5) ile mā-beynlerinde muvāneset olmayup zühhād dünyāda ġurabā (6) -durlar. Keẕālik ehl-i cennet daḫi leẕẕāt-ı cismāniyye-i cennātiyyede ḳalup (7) ḥālāt-ı seniyye-i rūḥāniyye ile müteleẕẕiẕ olan ehl-i ᶜirfān bunlar (8) içinde ġurabā-āsā olur ki bu ḥālāt anlaruñ keşreti ve anlara göre (9) bunlaruñ ḳılletine işāret olup **“ekşerü ehlü’l-cenneti el-bülhü’**[184] diyü

---

[180] İş ve söz gönüldekinin tanıklarıdır

Sen bu ikisine bak da için nasıldır, anla

Mevlana, ***Mesnevi V-VI,*** (çev. Ahmet Metin Şahin) Kaynak Yayınları, İstanbul 2006, s. *19.*

[181] Bazı ariflerin dediği gibi: Bir kalbe ancak başka bir kalpten çıkan şey girebilir.

[182] Ey dostlarım, ağır mı geldi sizlere ağlamam. Öyleyse bırakın beni dağlara ve çöllere.

[183] Zahidler ukbada ârifler de dünyada gariptirler.

[184] Cennetliklerin çoğu eblehlerdir, mealindeki hadis rivāyeti ilk olarak Bezzar’ın (ö.292/905) Müsned adlı eserinde geçmektedir. (Ebu Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhalik el-Basri Bezzar, ***Müsnedü'l-Bezzar***, (tahk. Adil b. Sa’d) Mektebetü’l-Ulum ve’l-Hikem, Medine-2005, c. XIII, s.32-33.) Özellikle tasavvuf çevrelerinde “bülh” kelimesine çeşitli anlamlar yüklenerek hadis te’vil yoluyla açıklanmaya çalışılmış. Söz konusu rivayet pek çok muhaddis tarafından münker olarak kabul edilmiş; hem isnad hem metin açısından zayıf telakki edilmiştir. Detaylı bilgi için

buyurulması (10) bu sırrı müşᶜir olur. Pes ᶜurefā anda ġurabā olunca bunda ḥāl nice olduġı (11) bundan istidlāl olına. Pes derd-i derūn-ı ᶜuşşāk sūz-i dil-i **13b** (1) ehl-i iştiyāḳdan birūniyān-ı efsürde dilān-ı ḫᵛāberdār olmaduḳları (2) bāᶜiṣden ḥāllerine inkār idüp aġladuḳlarına gülerler. Pes **"zerūnī** (3) **vaḥīden fī cibālin ve ṣaḥāra"** [185]diyü buyurulduġı bu ḥālāte işāret olup (4) cibāl-i teraḳḳīyātı ve ṣaḥāra-i rūḥānī ḥālātda iḫtiyār-ı ḳarār-ı aḫbār (5) buyurulmış. Fi'l-vākiᶜ bu ḥāl kār-ı saᶜādet medār-ı kibār uli'l-ebṣārdur.

Lā nufādu ilā hemmī bel devāhu ᶜizāruh

Fe'selū min ᶜindehū yekşifu lenā cemālen[186]

(8) Pes derd-i derūn-ı ᶜuşşāḳa nihāyet ve sūz u güdāzına ġāyet olmayup (9) cümle-i ḫalḳ-ı cihān[187] ṭabībān olsalar bu derde cemāl-i cān-fezā-yı cānāndan (10) ġayrı dermān olmaz. Pes bu derde dermān hemān berīn sān (11) olduġı beyān buyurulmış ki ḥaḳīḳat-i ḥāl berīn minvāldür. Ve bu ḥālden **14a** (1) ġayrı cümle aḥvālden daḥi ḥāl ve kār-ı ᶜārifān vesāili terk idüp (2) umūrı Ḥażret-i Ḫālıḳa tefvīż ile cenābına ilticā ve Ḥażretinden istiᶜānet (3) ve recā olup belki ḥāl-i ehl-i ḥaḳīḳat bī-murād olup hemān (4) rıżā-yı şerīf ve murādu'llāhı laṭīfe ṭabᶜ-ı muvāfaḳatdur ki ḥāl-i fenā (5) bu kārı iḳtiżā ider. **Ẕālike fażlu'llāhi yu'tihī men yeşā.[188]**

İnnī murādun ve murādu ḳalbī ileyhi lāḥiḳun

Kem yekūnu mā kāne fī sırrıhī maḳṣūdā[189]

(8) Ānifen beyān olnan ḥāl-i ᶜirfān şāh-ı şerīf sürūr-efzāları olduġına (9) i'mā buyurulmış ve ibtidādan intihāya varınca **"ve emmā bi-niᶜmeti Rabbike fe-**

---

bkz: Muhittin Düzenli, *""Cennetliklerin Çoğu Eblehlerdir" Rivayetinin Semantik ve Teknik Analizi"*, **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2013/2, c. XII, sayı: 24 https://dergipark.org.tr/download/article-file/85674 11.05.2019.

[185] Dağlara ve çöllere bırakın beni.

[186] Derdimin sonu yoktur, devası ancak cemalidir onun. Kimde yücelik varsa ondna istesin ki açsın bize güzelliğin perdesini.

[187] İmlada "cihanı" şeklinde.

[188] **İşte bu Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir.** Allah büyük lütuf sahibidir. (Cuma, 4)

[189] Ben Murad'ım ve kalbimin murâdı ona bağlıdır . Ne kadar da istenilir onun sırrında saklı olan.

ḥaddiş”[190] (10) muḳteżāsınca aḥvāl-i sülūk rūḥānī ve seyr-i sırrı beyān buyurulmış. (11) Bu ġazeliñ şerḥi Selāmī (el-merhūm) Efendi’niñ ḳalbine lāyiḥ olandur. **14b**

VE MİN LEṬĀYİFİ ṬABᶜIHİ’Ş- ŞERĪFE[191]

Ān ki ez-ḥüsn-ü cemāleş ne beyānī dāred

Der dil-i ādem ü ᶜālem ne mekānī dāred[192]

(4) İşbu kelimāt-ı ḥikmet-āmiz ve ᶜibārāt-ı maᶜrifet-engīzden mefhūm ve maᶜlūm (5) olnan budur ki; şol kimesne kim yāruñ ḥüsn ü cemālinden ve ḫaṭṭ u ḫālinden (6) beyān u nişānı yoḳdur, yaᶜnī ḫaberdār degüldür ol aṣıl kimesnenüñ ne ādem (7) göñlinde ve ne ḫod ᶜālem içinde mekān u mertebesi olmaz. Zīrā insāndan (8) murād olnan budur kim, ḥaseb-i mā-emkene ehl-i derd olup yāruñ (9) ḥüsn ü cemāline meftūn u ḥayrān ve ġam-ı ᶜışḳla mecnūn, ser-gerdān olup (10) ᶜāşıḳ-ı dīdār ve ṭālib-i perverdigār ola. **Kemā kāle’llāhu Teᶜālā: Ve mā ḫalaḳtu’l-** (11) **cinne ve’l inse illā liyaᶜbudūn.**[193] Ey liyaᶜrifūn ḳavli ile müfesserdür.

15a **Çīst dānī dem-i vuṣlat ki hezārān dem şod**

Ki nihān āmede buved u nihānī dāred[194]

(3) Yaᶜnī bilür misin kim viṣālüñ bir demi ve bir sāᶜati ki nice biñ dem u sāᶜat-dür. (4) Şöyle kim ehl-i Ḥaḳ ḳatında vuṣlat zamanı nice biñ demden yeg (5) olduġı maᶜrūf u meşhūrdur. Nitekim bu maᶜnīde baᶜżı ehlu’llāh işāret (6) buyurmışdur:

Fāilātun Fāilātun Fāilun

Ḥāṣıl-ı dünyā vü ᶜukbā der ḥaḳiḳat yek dem est

---

[190] Rabb’inin nimetine gelince işte onu anlat. (Duha, 11)

[191] Mübarek yazısından nükteler.

[192] Onun hüsn ü cemalinden beyan ve nişanı olmayanın, insan ve varlıklar içinde ne yeri ne makamı vardır.

[193] Allah Teala’nın dediği gibi: Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. (Zariyat, 56)

[194] Vuslat zamanına ilişkin ne biliyorsun? Binlerce an geçti. Gizlice geldi geçti ve açıklanamayacak gizli bir niteliğe sahip.

Ḳadri īn dem rā bidāned ādemī mībāyedem[195]

Ve daḫi meşhūrdur kim **"sāᶜatün** (8) **ente bihā fe'ntebihā"**[196] ve bi'l-cümle meẕkūr olan vuṣlat demi bir ān u bir nefesdür kim (9) maḫfī ve pinhān gelmişdür. Zīrā evlā ān bir emr-i maᶜnevīdür kim ġayr-ı mer'ī (10) ve ġayr-ı maḥsūsdur. Nihānī fiᶜl te'ṣīri daḫi vardur. Bir vechile daḫi maᶜnāsı (11) böyle olmaḳ cāyizdür ki vuṣlat demi bir maḫfī ve muḳadder nesnedür kim **15b** (1) ᶜālem-i ḳuvvetden ᶜālem-i fiᶜl ẓuhūra gelmişdür. "Ve nihānī dāred" diyü buyurduġı (2) yaᶜnī maḫfīliği vardur. Zīrā ᶜālem-i ġaybīdendür. Bir maṣlaḥat içün bu ᶜālem-i (3) şehādete gelüp ẓāhir olup ve ḥükmin icrā idüp girü ol ᶜālem-i maᶜnīye sefer itmişdür.

Zi ḫaṭā-i to mepors her çi be-bīnī bāz ay

Çeşm-i bīdār zi rūyeş çe mekānī dāred[197]

(6) Yaᶜnī her ne görürseñ ḫaṭāsını görme ve ṣorma ve ᶜayb-bīn olmaḳdan (7) tevbe vü rücuᶜ eyle. Zīrā bīdār olan göz yārüñ vechinde ve müşāhedesinde (8) ne gümān ve ne ḥicāb ṭutar yaᶜnī gümānı olmaz. Pes anuñ cemīᶜ aḳvāl ve efᶜāli (9) ṣavāb ve sedād üzere olup ve her sözi burhān-ı ḳātıᶜ ve ḥuccet-i sāṭıᶜ olur.

Der muvālāt eger yāfte'i ᶜayn-ı kemāl

Zānki būde est to rā medḥ āmānī dāred[198]

16a (1) Yaᶜnī iy ṭālib-i feyż-i İlāhī ve sālik-i rāh-ı ᶜışḳ, nā-mütenāhīsin, eger muvālāt ve muḥabbet (2) rāhında seyr ü sülūk idüp ḳurb-ı viṣāle ve ᶜayn-ı kemāle vāṣıl ve mütevāṣıl (3) olduñ ise. Şöyle bil kim saña maᶜşūḳdan her ne gelürse eger vefā eger cefā (4) ve eger medḥ ü ẕem cemīᶜsi maḳbūl ve ᶜaynu medḥ vuṣūl olmaḳ gerek. Tā kim (5) maᶜşūḳuñ hemīşe luṭf u iḥsānına mażhar olup cemīᶜ āfetlerden ḥaẕer (6) üzere olasın. Zīrā cemāl ᶜayn-ı celāldür birbirinden cüdā olmaz.

Ez-murād āmed ü ez-herçi biyāmed u be-reft

---

[195] Dünya ve ahiret hayatı aslında bir ândır. Bu ânın değerini insan olan bilir.

[196] İçinde bulunduğun saate dikkat et.

[197] Hatalarını sorgulama, her ne ki görüyorsan, geri dön. Bilinçli (açık gözlü) kimse O'nun yüzünü görmekten nice makama erer.

[198] Arkadaşlık zamanı eğer nazar değerse, medh ve övgün seni korur.

Refte-i nīst ḫaṭā güftem ü anī dāred[199]

(9) Yaᶜnī her ḳavl u fiᶜl ve nitekim bir kimesneden ṣādır ve ẓāhir olur, ol maᶜnīde ve (10) ḥaḳīḳatde murādu'llāhdur. "Ve ez herçi biyāmed u be-reft" diyü buyurdukları (11) Allāhu aᶜlem bir vechile böyle olmaḳ cāyizdür kim yaᶜnī her nesne kim bi-ḥasebi'ẓ-ẓāhir **16b** (1) gelmiş ve gitmişdür ve bi-ḥasebi'l-ḥaḳīḳa gitmiş degüldür. Pes "refte-i nīst" dimek (2) yaᶜnī egerçi ẓāhirā gitmişdür ve nā-bedīd olmışdur. Ve lākin fi'l-ḥaḳīḳa nefsi'l- (3) emr ol şey' gitmiş degüldür. Bil kim ᶜilmu'llāhda ve ᶜilm-i meᶜānīde ṣābit (4) ḳā'imdür.

Meᶜānī çün koned īncā tenezzül

Żarūret bāşed-i rā temeşşül[200]

(5) feḥvāsınca aḳvāl u efᶜāl mütemeşşil olup dāyim ebedī ve lem-yezel olur. (6) Nitekim baᶜżı meşāyiḫ-i ᶜiẓām *ḳaddesa'llāhu ervāḥahum* **"ve cemeᶜa'ş-şemle bihim fī dāri's-selām"**[201] (7)

Der ālem-i ṭabīᶜat ḫāṣiyyeti ü kesī

Ḥāṣıl çü kerd nāgeh der ᶜālem beḳā şod[202]

Bā u bemānend bāḳī der ᶜālem meᶜānī

Ān naḳş ān ṣıfātı ko bā vey āşinā şod[203]

Ger der ṣıfāt-ı raḥmet ḫod cilve-dād ḫod rā

---

[199] Murat'ın yaptığı işler ve her ne olduysa, kaybolmayacaktır. Yanlış söyledim, koruyucusu vardır.

[200] Manaların bu makama tenezzül edince birer surete bürünmeleri zaruridir: Mahmud-ı Şebüsterî, ***Gülşen-i Râz Metin ve Şerhi*** *(çev. Abdülbaki Gölpınarlı)* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2015, s.*129.*

[201] Darü's-selâm'da adamlarını topladı.

[202] Dünyada (salik veya mürşit) özelliğine varırsa o vakit âlemde baki olur.

[203] Kazandığı sıfat ve özellikler onunla mana âleminde kalıcı olur.

Baᶜd ez-ḫarābī-i ten cān nāẓır-ı Ḥüdā şod[204]

(10) ve Ḥażret-i pādişāh "refte-i nīst ḫaṭa goftem ve anī dāred" diyü buyurduġı (11) yaᶜnī ẓāhirde gitmiş olan şey'e refte-i nīst dimek ẓāhirā ḫaṭā görinür. **17a** (1) Velīkin maᶜnīde anuñ ḫoş ān ve ḥāl ve şānı vardur. Zīrā fi nefsi'l-emr gitmiş degüldür. (2) Mısraᶜ: **Çü bişnevī süḫen-i ehl-i dil mekū ki ḫaṭā-est.** [205]

VE MİN FUYŪŻĀTİHİ ṬĀLE BEḴĀHU[206]

Der-naẓar rūy-e to rā çün dīdeat rā dīde-nīst

Der-pes-i perde nihānī mīkoned ebrūy kīst[207]

(6) Yaᶜnī bu elfāẓ-ı ḳudsiyyenüñ meᶜāni-i rūḥāniyyesi *Allāhu ᶜālem ve Resūlühü* (7) şol āyāt-ı kerīmenüñ beyānındadur ki, Ḥaḳ Teᶜālā buyurmışdur ki: **"Lā** (8) **tudrikuhu'l-ebṣāru ve hüve yudriku'l-ebṣār ve hüve'l-lāṭīfu'l-ḫabīr."**[208] Yaᶜnī Ḥaḳ (9) celle ve ᶜalānuñ cemāl-i şerīfini hiçbir şaḫs müşāhedeye ve idrāke (10) ḳādir degüldür. Meger şol ṭālib-i Ḥaḳ ḳādir ola ki ifnā-yı vücūd idüp (11) evṣāf-ı İlāhiyye ile mevṣūf olup ve evṣāf-ı ẕemīme andan **17b** (1) bi'l-külliye munseliḫa ve ᶜ**bī-yesmeᶜu ve bī-yebṣıru**'[209] teşrīfiyle müşerref ola. Ol (2) vaḳtin gören Allāh olur, yaᶜnī Ḥaḳ nurıyla görür ve anuñla işidür (3) ve anuñla söyler. Nitekim Ḥabīb-i Ekrem buyurur: **"İẕā aḥbabtu ᶜabden küntü**(4) **semᶜuhū ve baṣaruhū ve bī yubṣiru ve bī yesmeᶜu ve bī yenṭiḳu."**[210] Yaᶜnī Ḥaḳ Teᶜālā (5) ḳaçan bir ḳulını sevse ol daḫi maᶜbūdını sevüp cān u dilden (5) muḥabbet ile emr-i şerīfine imtiṣāl ider. Ve ol mā-beyninde muḥabbet nārı (7) ol ṭālibüñ vücūdını maḥv idüp vücūdı Ḥaḳ ile bāḳī olur. (8) Ve anuñ beşeriyyet perdesi nūr-ı İlāhiyyeye setr olur. Ḥācibinün göze perde olduġı gibi.

---

[204] Tanrı rahmet sıfatıyla kendini gösterirse, ten yok olunca Allah'a nazır olur.

[205] "**Gönül ehlinin sözünü duyunca "yanlış" deme**

Söz anlamıyorsun canım efendim yanlış burada" Hâfız-ı Şirazî, ***Hâfız Dîvânı*** *(*çev. Abdülbâki Gölpınarlı*)* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s.100.

[206] Feyizlerinden. Ömrü uzun olsun.

[207] Görünüşte yüzünde göz göremez, perdenin arkasına gizlenmiş kaş kimin?

[208] Gözler onu idrak edemez ama, O gözleri idrak eder. (En'am, 103)

[209] O'nunla görür ve O'nunla duyar.

[210] Kulumu sevince artık onun işiten kulağı gören gözü olurum. Benimle işitir benimle konuşur. ***Hadislerle İslam II***, s. 25.

Genc-i vaḥdet der-serā-yı ᶜāfiyet yābed kesī

Mālik-i mülk-i cihān şod bā-ḳanāᶜat ānki zīst[211]

(11) Yaᶜnī bu kelimāt-ı ṭayyibenüñ maᶜnāsı yaᶜlemu'llāh şöyle dimek ola ki; bir sālik-i **18a** (1) Ḥaḳ olan kimesne ki sarāy-ı ᶜademde vaḥdet kūşesinde mütemekkin (2) olsa, ol ṭālib vücūd milkine pādişāh, ve cümle ḳuvā-yı (3) rūḥāniyyesi ve ḳuvā-yı cismāniyyesi ol ṭālibüñ ḥükminde olur. (4) Ve ḳanāᶜat anuñ ḫazāyini olur. Nitekim **"el-ḳanāᶜatu kenzun lā yefnā"**[212] diyü buyurıldı. (5)

ᶜÖmr-i sermed avered yā-zendegī ez-cān-ı men

Cehel sāzed serāye pādşāhi penc bīst[213]

(7) Yaᶜlemu'llāh şöyle dimek ola ki yaᶜnī sālik-i Ḥaḳ olan kimesne benüm ẕātumda (8) olan nūr-ı eḥadiyyet ile ḳalbini münevver eylese ve benüm cānumda olan (9) esrār-ı İlāhiyye ile göñülni münevver ḳılsa, ol ṭālibüñ rūḥı bu ᶜālemde (10) ḥayāt-ı ebediyyeye vāṣıl olur. Ve anuñ göñli ᶜirfān-ı eḥādiyyete maẓhār (11) olup bu dār-ı fenādan cān ᶜubūr idüp beḳā milkine rūḥ ṭayāran **18b** (1) eyler. Ve dār-ı fenāda yigirmi beş yıllıḳ ᶜömr içün ḳırḳ yıllıḳ serāyı (2) binā itmegi bi'l-külliye terk ider.

Semᶜ-i men semᶜat nidā-yı semᶜ rā mesmūᶜ kerd

Güfte-i ḫoş āmede güftā zi to bā to çi çīst[214]

(5) Yaᶜlemu'llāh şöyle dimek ola ki, sālik-i Ḥaḳ olan kimesne fenā (6) fi'llāh olup beḳā bi'llāha vāṣıl olsa ol sāliküñ ẕātı aḫlāḳ-ı (7) İlāhiyye ile müteḫālliḳ ve evṣāf-ı eḥadiyyet ile muteṣannif olsa, ol ṭālibüñ (8) semᶜi hemān Bārī Teᶜālānuñ semᶜidür. Nitekim Mūsā *ᶜaleyhi's-selām* (9) cebel-i Ṭūrda cenāb-ı ᶜizzete **"innī ena'llāhu"**[215] nidāsın istimaᶜ idüp (10) cān u dilden rūḥ-ı Mūsā anı ḳabūl idüp emr-i Ḥaḳḳa iṭāᶜat (10) itmişdür. Ve daḫi kendü ḥaḳīḳati kendüsine **"ve mā tilke bi-yemīnike"**[216] **19a** (1) diyü su'āl idüp

---

[211] Sağlık diyarında vahdet köşesini bul. Kanaat ile yaşayan dünyaya sahip olur.

[212] **"Kanaat tükenmeyen bir hazinedir"** anlamındaki söz . Mustafa Çağrıcı, *"Kanaat", Türkiye Diyanet Vakfı* **DİA** c.XXIV, 2001, 290.

[213] Yirmibeş yıllık padişahlık sarayı için kırk yıllık saray yapan, ebedi sanır ömrünü ve hayatını.

[214] Kulaklarım "Dinle sesini" duydu. Dedi "Hoş geldin". Dedi "Yanında ne var?".

[215] Ben Allah'ım. (Kasas, 30)

[216] Şu sağ elindeki nedir? (Tâ-hâ-17)

gene kendüsi kendüsine **"Hiye ᶜaṣāye etevekkeu** (2) **ᶜaleyhā ve ehuşşu bihā ᶜalā ġanemī ve liye fīhā me'āribu uḫra"**[217] diyü cevāb (3) virüp su'āl ve cevāb mesmūᶜ oldı.

Der-tecellī çün nehī Mūsā dil rā dih cevāb

İy Murādī en tekellem bā-kelāmet çün bāḳīst[218]

(6) Yaᶜlemu'llāh şöyle dimekdür ki: İmdi iy ṭālib-i İlāhī, āgāh (7) ve mütenebbih ol ki cebel-i Ṭūrda tecellī zamānında Ḥażret-i Mūsā (8) *ᶜaleyhis-selāma* olan münācāt-ı İlāhiyye ve anda nāzil olan (9) kelimāt-ı Rabbāniyye-i subḥāniyye her bir sālike vücūd-ı (10) Ṭūrında daḫi vārid olur. Ve Mūsā *ᶜaleyhis-selāma* olan (11) aḳvāl u aḥvāl cümle ehl-i sülūk ile olur. Bāḳīdür ve ebedīdür. **19b** (1) Mevlānā Hāşimīnüñ ḳalbine lāyiḥ olan şerḥ-i raᶜnādur**. Şerḥ-i Hāşimī**

VE MİN ENVĀRİHİ ṬĀBA'LLĀHU SERĀHU [219]

Der-cüz'e neyāyed ez-gol dānem

Ḥaḳḳā ki ez-ġayr ez-ḫod berārem[220]

(5) Yaᶜlemu'llāh şöyle dimek ola ki: İy ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhī āgāh ol ki (6) ᶜavālim-i cüz'iyyātun her bir cüz'inde benüm göñlim gözine gülden ġayrı nesne (7) görünmez. Yaᶜnī bir ḳaṭrede baḥr-ı ᶜummān pinhān olmışdur. Ve her bir ẕerre (8) şems-i tābān ᶜayān olmışdur. Ḥaḳ budur ki kendü vücūdımdan (9) ve daḫi ġayrıdan göñülde nesne ḳomadum, cümlesin terk eyledüm. (10) Yaᶜnī Allāh Teᶜālānuñ **"Küllü men ᶜaleyhā fānin ve yebḳā vechu Rabbike ẕü'l-celāli** (11) **ve'l-ikrām"**[221] feḥvāsınuñ esrārına vāḳıf oldum ḳalbümde sırr-ı İlāhī ẓāhir oldı.

---

[217] Musa dedi ki: O benim değneğimdir ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim, Onda benim için başka faydalar da vardır. (Tâ-Hâ, 18)

[218] Tecelli zamanı Musa'nın sahip olduğu kalp gibi yanıt ver. Ey Muradî kendi sözlerinle konuş, zira (kendi sözlerin) kalıcıdır.

[219] Nurlarından, Allah toprağını bol etsin.

[220] Cüz'i olan külli olana gelmez bilirim. Doğrusu, masivayı kendimden sürmeliyim bilirim.

[221] Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacaktır. (Rahman, 26-27)

20a **ᶜÖmr-i cedīdem der-dest-i men būd**

Ez-ḫod ferīdem ferd ez-zamānem[222]

(3) Bu vāridāt-ı eḥadiyyenüñ levāmiᶜ-i rūḥāniyyesi yaᶜlemu'llāh şöyle dimek (4) ola ki; İy ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhiyye, āgāh ol ki benüm ᶜömr-i cedīdüm yaᶜnī (5) ḥayāt-ı sermedīyyetüm gene benüm kendü elümdedür. Zīrā ben kendü (6) vücūdumdan fenā oldum ve vücūdum terk eyledüm. Zīrā vücūd gibi (7) ᶜaẕīm günāh olmaz. Nitekim Ḥabīb-i Ekrem buyurmışdur; **"vücūdüke ẕenbün** (8) **lā yüḳāsü ᶜaleyhi ẕenbün"**[223]**.** Ṣāḥib-Murādī böyledür ki vücūdum terk (9) idüp vārluġumdan ferīd oldum ve daḫi mekān u zamāndan fāriġ. (10) Zīrā benüm ḳalbümdeki nūr-ı İlāhī elindedür. Benüm ᶜömr-i cedīdüm ve benüm (10) vücūd-ı iᶜtibārımı terk itdüm. Hemān taṣarruf-ı İlāhiyye ol nūr-ı eḥādiyyeye **20b** (1) maḫṣūṣ oldı. Zīrā iṣneyniyet müntefī olup eḥādiyyet bāḳī kaldı. (2) Nitekim Ḥaḳ Tebāreke ve Teᶜālā buyurmışdur; **"Allāhu nuru's-semāvāti ve'l-arżi"**[224]. (3) Ve Ḥażret-i Resūl ᶜ*aleyhi's-selām* buyurmışdur; **"İẕā etemme'l-faḳru ve hüva'llāh"**[225]**.** (4) Ve daḫi Ḥabīb-i Ekrem **"Lī maᶜallāhi vaḳtün lā yesᶜahū melekun muḳarrabun ve lā nebiyyun murselun"**[226] (5) buyurmışdur. Ve maᶜlūmdur ki ol nūr-ı İlāhiyyeye ise zamān u mekān olmaz.

Fıṭrat çi dāned ez-men ḥezer kon

Līkin ser-ā-pā der-her cihānem[227]

(8) *Allāhu aᶜlem ve Resūlühü* şöyle dimekdür ki; İy ṭālib-i maᶜrifet-i (9) İlāhiyye, fıṭrat-ı İlāhiyye ne vechile olduġın fehm ve idrāk iderseñ enāniyyetden, vücūdı (10) benlikden ḥaẕer eyle. Zīrā ṭālib-i Ḥaḳḳı maṭlūbından cüdā idüp ve (11) ᶜāşıḳı maᶜşūḳından iftirāḳ idüp envāᶜi belālar ile mübtelā idüp **21a** (1) mā-beynlerine iḫtilāl

---

[222] Yeni ömrüm benim irademin elindeydi. Kendimden yegâne ve zamandan bigâneyim.

[223] Kendinde varlık görmen başka günahlarla karşılaştırılmayacak derecede büyük bir günahtır. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, ***Hâlidiye Risalesi*****,** Semerkand Yayınları, İstanbul 2008, s. 74.

[224] Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur, 35)

[225] Fakr tamamlandığında geriye sadece Allah kalır. Süleyman Uludağ *"Fakr",* Türkiye Diyanet Vakfı **DİA** c.XII, 1995, s. 133.

[226] Benim Allah ile bir vaktim vardır ki, oraya mukarreb olan melek ve nebiyy-i mürsel sığmaz. ***Keşfü'l-Hafâ II****,* s. 173.

[227] Fıtrat neyi bilir, benden uzak dur. Lakin ben baştan ayağa her âlemin içindeyim.

viren aṣl-ı ḫod benlikdür. Dimek oldı ki ᶜāşıḳ-ı (2) dīẕār-ı İlāhī fıṭrat-ı İlāhiyye ne vechile olduġın ᶜārif iseñ ḥaẕer eyle. (3) Yaᶜnī vücūdıñı terk eyle ve ol vücūduñda mutaṣarrıf olan nūr-ı (4) eḥadiyyeye ve ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyeye cümle cihānda ẓāhir ve her şey'de sārī (5) olduġın müşāhede eyle. Yaᶜnī nūr-ı Muḥammediyye ve ḥaḳīḳat-i Aḥmediyye (6) cümle eşyāda sārīdür. Şol mā'ı verdüñ verd de ser ü pānı gibi (7) ve ḫalīfe-i Muḥammediyye daḫi hemçünān cümle eşyāda sārīdür. (8) Ve cümle şey'de taṣarruf daḫi anuñ vāsıṭasıyladur.

Revnaḳ-pezīrem der-her-vücūdī

Līkin müberrā ez-īn u ānem[228]

(11) Dimekdür ki; İy ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhiyye olan sālik, āgāh ol ki **21b** (1) benüm ḳalbümde medfūn olan nūr-ı Aḥmediyyeye ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyeye (2) her bir vücūdda zīnet ü revnaḳ ḥāṣıl ider. Yaᶜnī sālik-i İlāhī olan (3) ṭāliblerüñ ḳalblerinde maᶜārif-i ḳudsiyye ḥāṣıl ḳılur. Ve göñüllerinde faḳr u (4) Aḥmediyye'i tekmīl ider. Ve faḳrlıḳ ḫod insānuñ vücūhlarınuñ zīnetidür. (5) Nitekim Ḥabīb-i Ekrem buyurmışdur: **"el-Faḳru faḫrī ve ene eftaḫiru bihi ᶜalā sāyiri'l-enbiyā'."**[229] (6) Ve daḫi buyurmışdur: **"el-Faḳru sevādu'l-vechi fi'd-dāreyn.**"[230] Zīrā enbiyā (7) ve evliyā mā-beyninde faḳrlıḳ ġāyetle muᶜteberdür. Nitekim insān vechinde ḫāl (8) nice muᶜteber ise faḳrlıḳ ve fenā fi'l-lāh olmaḳ daḫi şöyle muᶜteberdür. Ve maᶜlūm-ı (9) ḥażretdür faḳrlıḳdan murād ifnā-i vücūd ve ifnā-i ṣıfāt-ı ẓātdur. (10) Yoḫsa faḳr-ı ṣūverī degüldür. Zīrā Mekke ve Medīnede Ḥażret-i Resūlden efḳār (11) kimesne keşīr idi. Belki faḳr-ı maᶜnevīdür. Ve ehl'ullāh lisānında daḫi vārid olmışdur. **22a** (1) Nitekim ᶜAbdu'r-raḥīm buyurmışdur: "Faḳrı vechüñ kevneynde ḫālīdür. (2) Faḳrı yoḳ ṣūret-i ḥüsninden ḫālīdür." Pes imdi maᶜlūm-ı şerīf oldı. (3) Revnaḳ-pezīrlik sālike maᶜārif-i İlāhiyye esrār-ı eḥādiyye'i taᶜlīm (4) itmekdür. Zīrā maᶜārifi evliyāya revnaḳ ve zīnet virür. Lākin gene (5) ben cümleden muᶜarrāyım. Yaᶜnī iden Ḥaḳ Teᶜālādur. Nitekim bu maᶜāniye işāret (6) içün buyurmışdur: **Ve mā rameyte iẕ rameyte velākin-n'allāhe ramā.**[231]

[228] Her vücuttan mizan ve ölçü alırım. Lakin ondan ve bundan öte ve beriyim.

[229] Fakirliğim övüncümdür. Onunla diğer nebilere övünürüm: Uludağ, **DİA,** s. 133.

[230] Fakr iki cihanda yüz karasıdır. **a.g.e**., s. 133.

[231] Attığın zaman da sen atmadın. Fakat Allah attı. (Enfal, 17)

(7) Yaᶜnī cümlesinüñ ẓuhūrına sebeb olur kim **“levlāke levlāke lemā ḫalaḳtü’l** (8) **eflāk”**[232] vārid oldı lākin gene ol cümleden müberrādur ve münezzehdür.

Mest-i ez-ezel būd [e est] īn Murādī

Der-ᶜayn-ı ḥażret vaḥdet-i beḳāyem [tevānem][233]

(11) Şöyle dimek ola ki; İy şerāb-ı ᶜışḳı nūş idüp muḥabbetu’llāha maḥrem ü maẓhar **22b** (1) olmaḳ murād iden sālik-i İlāhī, şöyle bilesin ki bu Murād ezelden mest-i (2) dīẕār-ı İlāhīdür. Ḥīn-i Ḥażretde ẕāt-ı Ḥaḳḳuñ vaḥdetine ᶜārifdür ve tevḥīd-i ẕāta ᶜālimdür. (3) **Hāẕā mālāḥa ᶜala ḳalb-i Hāşimī ḫādimü’l-fuḳarā**.[234]

VE MİN FÜYŪŻİ ḪALDE ḪULDİHİ SALṬANETUHU[235]

Der-ᶜayānī yāftem ender nihānī ḥāl çīst

Bāl-i-men per perr ü bāl āmed ber-men bāl çīst[236]

(6) Şöyle dimek ola ki: İy ṭālib-i maᶜārif-i İlāhiyye olan sālik, (7) āgāh ol ki ben maṭlūbumı ve maᶜbūdumı ᶜālem-i şehādetde buldum. Yāḫūd kendü (8) vücūdumda maḳṣūdumı ḥaḳḳe’l-yaḳīn müşāhede itdüm ve ḥaḳīḳati (9) ḥaḳḳe’l-yaḳīn vāṣıl oldum. Ve vücūdum āyinesinde cemāl-i bā-kemālini (11) göñül göziyle gördüm. Ve bu ᶜālem-i ecsāmda ᶜamā olmaḳdan ḫalāṣ **23a** (1) oldum. Tā kim ᶜālem-i āḫiretde baş göziyle müşāhedeye lāyıḳ olam. Nitekim (2) Ḥaḳ kelām-ı ḳadīminde buyurmışdur: “**Men kāne fī hāzihi aᶜmā fe hüve fi’l āḫirati** (3) **aᶜmā ve eżallu sebīlā.”**[237] Yaᶜnī dimekdür ki ṭālib bu ᶜālem-i şehādetde (4) nefsini aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk idüp aḫlāḳ-ı ḥamīde ile mutaḫalliḳ (5) olsa ve kendü vücūdında göñül göziyle maṭlūbını müşāhede idüp (6) ve cān u dilden evāmirine imtiṯāl idüp ve nevāhīsinden ictināb (7) eylese yevm-i āḫiretde ol kimesne ᶜamālıkdan ḫalāṣ olur. Ammā aḫlāḳ-ı (8) reddīyyeden pāk olmasa yevm-i āḫiretde ᶜamā ḥaşr olur. Ḥavāss-ı ẓāhiresi (9) baṣīr olmaḳ ne fā’ide ider cān gözi ᶜamā

[232] Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım: Yılmaz, s. 456.

[233] Ezelden beri mesttir bu Murâdî, vahdet hazretlerinin gözünde bâkiyim.

[234] Bunlar fakir ve hakir Haşimi’nin kalbine doğanlardır.

[235] Sonsuzluğun feyizlerinden, saltanatı daim olsun.

[236] Ayan beyan gördüm gizlindeki hal nedir? Benim kanadım çok gür, benim için kanat nedir ki!

[237] Kim bu dünyada körlük ettiyse ahirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır. (İsra, 72)

olıcak? Nitekim kelām-ı (10) ḳadīmde vārid olmışdur: **“Lime ḥaşertenī aᶜmā ve ḳad küntü binā**[238] (11) **baṣīran.”**[239] Ve maᶜlūm-ı şerīfdür ki aṣl göz cān gözidür. **23b** (1) Ve anuñ perdesi beşeriyyet-i ḥicābdur ve murādāt-ı nefsāniyyedür. Mādām ki (2) ṭalib-i Ḥaḳ olan kimesne nefsini mevt-i iḫtiyārī ile öldürüp (3) murādāt-ı dünyeviyyeden ve uḫreviyyeden ḫalāṣ olmayınca cān göziyle (4) maḳṣūd-ı aṣliyyesini müşāhede mümkin olmaz. Nitekim Ḥabīb-i Ekrem ᶜ*aleyhi's*- (5) *selām* buyurmışdur: **“ed-Dünyā ḥarāmun ᶜalā ehli'l-āḫirati ve'l-āḫiratu** (6) **ḥarāmun ᶜalā ehli'd-dünyā ve humā ḥarāmāni ᶜalā ehli'llāhi Teᶜālā.”**[240] Yaᶜnī ṭalib-i Ḥaḳ (7) olan kimesne eger āḫiretde cennete girüp tenaᶜᶜum itmek isterse dār-ı dünyāda (8) tenaᶜᶜumı terk idüp evāmir-i Ḥaḳḳa imtiṣāl idüp ve nevāhīden ictināb (9) eylesün. Ammā bir ṭālib müşāhede-i dīzār isterse dünyāda ve āḫiretde (10) tenaᶜᶜumı terk idüp ᶜībādātını mücerred rıżā-i Ḥaḳ içün eylesün. Yaᶜnī ᶜibādet (11) ide ve lākin göñlinde ne ārzū-yı cennet ola ve ne celālinden ḫalāṣ **24a** (1) içün ola. Belki kendüyi Allāh Teᶜālā Ḥażretlerine teslīm idüp (2) bī-murād ola. Zīrā maᶜlūm-ı şerīfdür ki ḫulūṣ üzerine ᶜibādet (3) oldur ki muḳābelesinde ᶜivaż recā olunmaya. Mü'min-i kāmil oldur ki (4) farażā cennet ü cehennem de olmasa leylen ve nehāran gene ᶜibādetde ḳāim ve (5) ᶜubūdiyyetde dāim ola. Nitekim Ebū Yezīd-i Besṭāmī Ḥażretlerine (6) Ḥaḳ celle ve ᶜalā tecellī itdügi zamānda eyitmiş: Yā Rabbi ne vechile (7) ᶜibādetden ḥaẓẓ idersiz? Cenāb-ı ᶜizzetden cevāb buyuruyup; (8) Ḳulum ṣāim ve ḳāim olsa lākin kendüsi olmasa, ben baña anuñ yüzinden (9) münācāt itsem. Yaᶜnī fenā-i fi'llāh ve beḳā-i bi'llāh olsa dimek olur. (10) Pes imdi maᶜlūm oldı ki vücūdın ifnā iden ṭālib cān (11) göziyle ᶜālem-i aᶜyānda maṭlūbını müşāhede idüp cemīᶜ-i umūr-ı āḫīrete **24b** (1) vāḳıf olur. Zīrā mevt-i iḫtiyārī ile meyyit olan ādem mevt-i (2) iżṭırārīde ve daḫi ḳabirde vü ḥaşrde vü baᶜṣde ve sāyiri aḥvāl-i (3) āḫiretden her ne vār ise cümlesin müşāhede ider. Nitekim Ḥabīb-i (4) Ekrem buyurmışdur: **“Men māte feḳad ḳāmet ḳıyāmetuhū.”**[241] Ve maᶜlūm-ı (5) şerīfdür ki mevt eᶜamm ve şāmildür, iżṭırārīyye ve iḫtiyārīyye. (6) Ve mıṣrāᶜ-ı ṣāniyenüñ maᶜnāsı şöyledür ki, benüm bālüm ve ḳalbüm maᶜārif-i (7) eḥadiyye ile müzeyyen ve esrār-ı ledünniyle maᶜmūr olmış geldi. Ve Ḥaḳ subḥānehū (8) ve teᶜālā ᶜālem-i ervāḥda benüm rūḥuma ve ḳalbüme esrār-ı İlāhiyye'i taᶜlīm idüp (9) **“Ve**

[238] Ayette geçmeyen kelime.

[239] Dünyada gören bir kimse olduğum halde beni niçin kör olarak haşrettin? (Tâ-Hâ, 125)

[240] Ahiret ehline dünya, dünya ehline ahiret haramdır. Allah ehline (dostuna) ise her ikisi de haramdır. Yılmaz, s. 90.

[241] Ölen kimsenin kıyameti kesinlikle kopmuştur. Yılmaz, s. 522.

āteynāhu min ledunnā ᶜilmā'[242] şerīfiyle müşerref ḳıldı. Zīrā Ḥaḳ celle ve ᶜalā (10) ervāḥ-ı insānı ecsāmdan iki biñ yıl muḳaddem ḫalḳ itdi ve rūḥ-ı (11) Muḥammedi ervāḥ-ı enbiyāya ve evliyāya peyġāmber naṣb idüp esrār-ı İlāhiyye'i **25a** (1) ervāḥa taᶜlīm eddirdi. Nitekim **"küntü nebiyyen ve ādemu beyne'l-māi ve'ṭ-ṭīni'**[243] (2) buyurmışdur. Pes imdi ẓāhir oldı ervāḥuñ ᶜālem-i ᶜulvīye ṭayarānına (3) perr ü bāl olan ve ᶜālem-i melekūta ᶜurūcuna sebeb olan maᶜārif ve esrār-ı (4) ṣamedāniyyedür. Ve ḳalbünüñ perr ü bāli andan ẓuhūr iden ᶜirfānı oldı. (5) Ve şol ṭāliblere ki ᶜālem-i elestde ᶜulūm-ı sermediyye'i rūḥ-ı Muḥammed *ᶜaleyhi's-* (6) *selām* taᶜlīm eyledi. Bu ᶜālem-i ecsāmda gelüp bunda mürşid-i kāmile (7) vāṣıl olup gene maᶜārif taḥṣīl iden ṭālibler anlardur. (8) Nitekim Ḥażret-i ᶜAlī *kerrema'llāhu vechehū* aṣḥāb-ı kirām ile eṣnā-i muṣāḥabetde (9) baᶜżısı buyurmışlar; ḫātimeden ḫavf iderüz, didükde anlar (10) buyurmışlar ki; ben sābıḳdan ḫavf iderem dimişler. Pes imdi sāliküñ (11) ḳalbi ezelīden maᶜārif ile müzeyyen ve memlū olmış olsa saᶜādet, **25b** (1) saᶜādet-i dāreyn ol ṭālibe ḥāṣıl olur. *İnşā'allāhu'l-ᶜeazze.*

Ez-vefā porsīdem ez-ān dil-firīb-i şūḫ rā

Goft u iḳrār-ı men ez-şod ġayrı ḥāl aḥvāl çīst[244]

(4) Şöyle dimekdür ki: İy ṭālib-i rāh-ı ḥaḳīḳat, benüm ḳalbüme memlū olup ve göñlüm (5) el'ān maṭlūbum ve maḥbūbumuñ vefāsından istifsār olunursa baña lāzım (6) olan hemān maᶜbūdumuñ vaḥdāniyyetine iḳrārdur ve evāmirine ḫulūṣ (7) üzerine teslīm olup nevāhisinden ictināb itmekdür. Ve bundan (8) ġayrı aḥvāle vāḳıf degülem. Zīrā aṣıl ᶜubūdiyyete lāzım olan (9) vaḥdāniyyetine iḳrārdür ve muḥabbetdür ve cān u dilden rıżā-i şerīfine (10) teslīm olmaḳdur. Belki cemiᶜ aḥvāl ve mukāşefāt ᶜābid ile maᶜbūd (11) mā-beyninde ḥicābdur. Nitekim meşāyıḫ-ı ᶜıẓām ve evliyā-yı kirām buyurmışlardur: **26a** (1) **Ehlü'l-kerāmāti kulluhum maḥcubūne ᶜāni'l-lāhi teᶜālā.**[245] Zīrā ḥāşā (2) ḥayż-ı ricāldür. Nitekim nisādan vāḳiᶜ zevci teḳarrüb itmezler. (3) Ḳaçan bir ṭālib vādi-i keşfe sālik olsa pīrüñ göñli ol (4) mürīdden munḳatiᶜ olur ve mürīd şeyḫinden keşf ü kerāmāt ṭaleb (5) itmek hemān māsivāya taᶜallüḳ itmekdür. Ḫuṣūṣā küşūfāt-ı maᶜneviyye (6) ehlu'llāh ḳatında cīn ve şeyāṭīn ṣıfātından ᶜadd olunur.[246] (7)

[242] Biz ona tarafımızdan bir ilim vermiştik. (Kehf, 65)

[243] Ādem su ile çamur arasında (balçık durumunda) iken ben peygamberdim. Yılmaz, s. 396.

[244] O şuh sevgiliden vefa hakkında sual ettim. Bana göre halden başka hal ü ahval de nedir!

[245] Keramet sahipleri Allah'tan utanırlar.

[246] Harekede "olınur" şeklinde değil, "olunur" şeklindedir.

Pes imdi maᶜlūm oldı ki ṭālibüñ maṭlūbından vefāsı (8) hemān rıżā-i şerīfdür. Ve ṭālib daḫi maṭlūbından hemçünān (9) rāżı olmaḳdur. Nitekim kelām-ı ḳadīmde buyurmışdur: **Yā eyyetühe'n** (10) **-nefsü'l-muṭmainne irciᶜī ilā rabbike rāżiyeten marżiyyeten fe'd-ḫulī fī ᶜibādī** (11) **ve'd-ḫulī cennetī.**[247] Yaᶜnī iy nefsi iṭmināن bulup ve rūḥı maḳām-ı **26b** (1) rāżiye vāṣıl olan mü'min, gel Rabbüñe rücūᶜ eyle, sen mevlāñdan (2) ve mevlāñ senden rıżā üzerine olduguñuz ḥālde ve daḫi benüm (3) ṣāliḥ ᶜibāduma dāḫil oluñ daḫi benüm raḥmetüme ve cennetüme dāḫil (4) oluñ dimek olur. Ve maᶜlūm ola ki bir ṭālib mürşid-i kāmilüñ (5) göñlince olsa ve ḳalb-i şerīfine dāḫil olsa (6) yevm-i āḫiretde evliyāu'llāh ile muḫteliṭ olup cennete giren anlardur.

Nergis-i mestem ke şād āmed zi-bāġ-ı ḳudreteş

Mest huşyār-ı koca-būd ez-ezel īn dāl çīst[248]

(9) İy ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhī, āgāh ol ki benüm cānum maᶜşūḳumuñ bāġ-ı ḳudretinden (10) ḥāṣıl olan şarāb ᶜışḳıyla mest ü ḥayrān olup anuñ ᶜışḳından (11) göñlüm gözi ḫᵛāb-ı gafletden bīdār olup ve nūr-ı hidāyetle küşāde **27a** (1) ve baṣīr olmış geldi. Daḫi mestlik ve hūşyārlık henüz mutaṣavver (2) degüldi. Zīrā ᶜilm-i ezelīsinde saᶜādet içün ḫalḳ itdügi (3) ervāḥ-ı mü'minīn maḳām-ı elestde tecellī'-i Ḫaḳḳa mażhar olan mü'minler ol (4) gürūhdur. Ve **"elestü bi-rabbikum'**[249] ḫiṭāb-ı müsteṭābına cān u dilden **"belā'**[250] (5) diyenler anlardur. Ve ol nūr-ı İlāhīden behre-mend olup ve gözleri (6) küḥl-ı baṣīret ile münevver olup bu ᶜālem-i şehādetde küşāde olan (7) anlardur. Nitekim ehl-i maᶜrifet bu maḳāmda buyurmışlardur. Beyt:

ᶜĀlemde henüz adı yād olmadın engürüñ

Ben vādi'-i ḥayretde lā-yaᶜḳil idüm cānā

(10) Dimekdür ki; iy ṭalib-i maᶜrifet, ne mestlik ve ne hüşyārlık vār idi (11) ve ne mestliğe delālet ider şey' daḫi vücūda gelmemiş idi. Benüm **27b** (1) maḥbūbumuñ

---

[247] (Allah şöyle der:) Ey huzur içinde olan nefis! Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön! İyi kullarımın arasına gir, cennetime gir. (Fecr, 27-30)

[248] Kudret bağından sarhoş gelmiş bir mahmur bakışlıyım. Mestlik ayıklık nerede? Ezelden beri bu delalet nedir?

[249] Rabbiniz değil miyim? (Araf, 172)

[250] Evet.

ḳudret bāġı şarābından cānum mest, lā-yaᶜḳil ve göñlüm gözi (2) ḫᵛāb-ı ġafletden küşāde ve bīdār geldi dimekdür.

Īn müneccim şems-i men çün der şeref-ṭāliᶜ nübūd

Reml-i levḥ-i ḫod bīyandaz ez pes īn āmāl çīst[251]

(5) Şöyle dimek ola ki: İy ᶜaḳl u nefsine tābiᶜ olup Ḥaḳ Ḥażretlerinüñ (6) elṭāf-ı mā-lā-nihāyesine kendü kesb ü mücāhedesiyle vāṣıl (7) oluram diyü ẓann iden ṭālib, çünki benüm ḥaḳīḳatüm güneşi ezelden (8) saᶜādet üzerine ṭuluᶜ itmiş ola. Kendü kesb ü mücāhedene (9) iᶜtimād idüp kendü varlıġuña iᶜtimād itme. Hemān varluġuñ (10) terk idüp cemiᶜ umūrıñı ol vācibü'l-vücūda tefvīż eyleyüp (11) evāmirine teslīm münḳad olup ṭūl-i āmālüni terk eyle. Tā kim Ḥaḳ Ḥażretlerinüñ **28a** (1) faẓlına hemrāh olasın. **"Ẕālike faẓlu'llāhi yu'tīhi men yeşā".**[252] (2) Pes imdi maᶜlūm oldı müteḥammiliñ ᶜaḳlı ile ve nefsünüñ ṣıfatıdur. (3) Zīrā ṭūl-i emel ve tedbīr ü tedārük nefs-i emmāre ve ᶜaklı maᶜāş aḥvālidür.

Dilḳ-i tāc-ı hīçkes menger ü benger ḳelb-rā

İy Murādī ᶜaḳl dāri āb ġurbāl çīst[253]

(6) Dimek ola ki; İy hidāyetu'llāha maẓhar olmaḳ ṭaleb iden sālik ṣūretüñ (7) tezyīn idüp tāc u ḫırḳana ve riyā ile olan aᶜmālüñe iᶜtimād itme. (8) Zīrā hīç enbiyā vü evliyānuñ tāc u ḫırḳaya naẓarları yoḳdur. Belki (9) Ḥaḳ Teᶜālanuñ naẓar-ı iᶜtibārı neye müteᶜalliḳ olursa enbiyā vü evliyānuñ (10) daḫi naẓarları aña müteᶜalliḳ olur. Ḥaḳ Ḥażretlerinüñ naẓar-ı şerīfleri (11) mü'minüñ ḳalbine müteᶜalliḳ olur. Zīrā beytu'llāhdur. Hemçünān enbiyā ve **28b** (1) evliyānuñ daḫi naẓarları ḳalbedür. Nitekim ḥadīṯ-i şerīfde (2) Ḥabīb-i Ekrem buyurmışdur: **"İnna'llāhe lā yenẓuru ilā ṣuverikum ve aᶜmālikum** (3) **bel yenẓuru ilā ḳulūbikum."**[254] Ve maᶜlūm ola ki aᶜmāle naẓar itmez dimegüñ (4) maᶜnāsı riyā ile olan aᶜmāle naẓar itmez dimekdür. Yoḫsa hīç (5)

---

[251] Ey müneccim! Benim doğumumda güneş doğup geldi. Müneccimlik levhanı yere vur, bu arzu ve dilekler nedir?

[252] İşte bu Allah'ın büyük bir lütfudur. Onu dilediğine verir. (Cuma, 4)

[253] Kimsenin cübbesine tacına bakma, kalbine bak. Ey Murâdî âkil isen suyu eleke dökmen de nedir? (Suyu eleke dökmek faydasız ve anlamsız demektir.)

[254] Kuşkusuz Allah, sizin kılık ve kıyafetinize ve amellerinize değil fakat kalplerinize bakar: Müslim, ***Sahih-i Müslim**, c. IV, s. 987*

aᶜmāle naẓar yoḳdur dimek degüldür. Hāşā nitekim melāḥide eyle (6) ẓann ider ki aᶜmāl lāzım degüldür. Hemān ḳalbde iᶜtimād aᶜnī iᶜtiḳād olsun dirler. (7) *el-ᶜIyāzu bi'llāhi'l-kerīm*. Belki Ḥaḳ Teᶜālanuñ naẓar-ı şerīfi aṣıl aᶜmāledür. (8) Ve hem ol aᶜmālden murādı ve maḳṣūdı nedür? Rıẓā-i Ḥaḳ mıdur, yoḫsa (8) riyā mıdur? Ve maᶜlūm ola ki ehl'ullāh ḳatında Ḥaḳdan ġayrı murād her ne ise (10) riyā-ı maḥżdur. Gerek keşf ü kerāmāt olsun ve gerekse ārzū-yı (11) cennet ve cehennemden necāt olsun. Bu maḳūle riyā olmaḳ muḳarreblere göredür. **29a** (1) Zīrā ḥasenātu'l-ebrārı seyyiātu'l-muḳarrebīndür. Ammā bu maḳūle aḥvāl (2) içün ᶜibādet ebrāra nisbet ve ᶜavāma riyā dinilmez. Pes imdi (3) maᶜlūm-ı şerīf oldı; riyā ile olan ᶜamāle ᶜitimād itmek (4) ve tāc u ḫırḳaya ᶜitimād ġırbāldeki āba ṭayanmakdur. (5) **Hāẕā mālāha ᶜala-ḳalb-i Hāşimī ḫādimu'l-fuḳarā**.[255]

VE MİN RĀŞEHĀTİ TABᶜIHİ'S-SELĪM[256]

Yā rāḥilü'ṭ-ṭarīḳ lenā kün kemā terā

Mā-der-ḥarīm-i yār muḳīm āmedim ze cā[257]

(9) İy ṭālib-i Ḥaḳ! Ṭālibleri ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa irşād içün taᶜyīn olnan (10) mürşid-i kāmil-i mükemmil bizi kemālāt-ı İlāhiyyeye ve maᶜārif-i ṣamediyyeye ve tecelliyāt-ı (11) eḥadiyyete vāṣıl eyleyince sizi pīr-i ṭarīḳat ve ḳıble'-i ḥaḳīḳat **29b** (1) maḳṣūd-ı aṣliyene vāṣıl ḳıldıysa sen de bizi vāṣıl eyle. (3) Zīrā biz ᶜālem-i lāhūtdan ᶜālem-i nāsūta anıñçün tenezzül itdük ki bu ᶜālem-i (3) nāsūt ki ᶜālem-i ecsāmdur. Maᶜārif-i İlāhiyye'i bunda taḥṣīl idüp (4) daḫi ol maᶜārif vāsıṭasıyla gene maḳām-ı aṣliyyemüze vāṣıl (5) olup ḥarem-i yārda muḳīm olup tecelliyāt-ı eḥādiyyeye mustaġraḳ (6) olup enbiyā'-i mürselīn ve evliyā'-i mükemmilīn ile ẕevḳ u ᶜışretde ārām (7) idüp sākin olavuz. Zīrā dünyā āḫiretüñ mezraᶜāsı gibidür. Cümle (8) kemālāt bunda taḥṣīl olur. Nitekim ḥadīṯ-i şerīfde vārid olmışdur: (9) **"ed-Dünyā mezraᶜatu'l-āḫira."**[258] Zīrā her rūḥ-ı insānī ol ᶜālem-i ᶜulvīden (10) ᶜālem-i sufliyeye gelüp taḥṣīl-i kemālāt idüp gene ol maḳāma varmaġa (11) ṭālibdür. Nitekim **"külli şey'in yerciᶜu ilā aṣlihi"**[259] vārid

[255] Bunlar fakir ve hakir Haşimi'nin kalbine doğanlardır.

[256] Kusursuz yazılardan bazı damlalar.

[257] Ey yolcu! Doğru ve faydalı gördüğün gibi davran bize. Biz yâr hareminin sakini olmak için geldik buraya.

[258] Dünya ahiretin tarlasıdır. ***Keşfü'l-Hafā II***, 251.

[259] Her şey aslına rücū eder.

olmışdur. **30a** (1) Meşelā … Ḥażretlerinüñ ḥarem-i ḫāṣṣında muḳīm olup ḫidmet (2) idenler her biri taḳarruba mü'eddī umūra saᶜy idüp muḳārenet ehli kemāle vāṣıl (3) olup naṣīḥat-pezīr olup taḳarruba ziyāde liyākāt bulur. Baᶜżısı (4) hevā ve ehl-i ḍalālete muḳārin olup bi'l-külliye eyledügi ḫidmeti żāyiᶜ (5) olup naẓardan dūr olur. Ve ḥaremden murād ḥarem-i şerīf (6) olmaḳ var yāḫūd ḥaremden murād ḥarem-i maᶜnevī ki ḳalbdür. Zīrā (7) ḳalbü'l-mü'min beytu'llāhdur ve kaᶜbe'-i ḥaḳīḳatdür. Zīrā ḥarem-i kaᶜbede (8) nice Ḥaḳdan ġayrıya ᶜibādet ḥarām ve memnūᶜ ise ḥarem-i ḳalbde muḥabbet de (9) yaᶜnī muḥabbetu'llāhdan ġayrı her ne var ise ḥarāmdur. Ve memnūᶜ olmışdur.

Ṭerḥ āverende şod çü ḥisāb-ı raḳam-zede

Der-defter-i cihān ne süṭūr ez-kitāb-i mā[260]

30b (1) Yaᶜnī vücūduñ vārlıġın ṭarḥ idüp ifnā'-i vücūd eyle ki beḳā-bi'llāh (2) bulup ḥaḳḳıyla bāḳī olasın zīrā vücūd ẕenb-i aᶜẓamdur. Nitekim (3) Ḥabīb-i Ekrem buyurmışdur; **Vücūduke ẕenbün lā yuḳāsu ᶜāleyhi ẕenbün.**[261] (4) Eger muḥāsib ḥesāba şürūᶜ iderse cihān defterine bizüm kitābumuz (5) saṭırları sığmaz. Nitekim ḥadīṯde vārid olmışdur: Şol kimesne (6) ḥisāb olundı hemān helāk oldı. Ammā şol kimesne ki ifnā'-i (7) vücūd idüp ḥaḳḳıyla bāḳī oldı. **"Va'llāhu lā yus'elu ᶜammā yefᶜalu'**[262] (8) feḥvāsına maẓhar olur. Ḥisābdan muᶜāf oldı. Nitekim ḫaberde[263] (9) vārid olmışdur ehl-i maḥşer su'āl-i baᶜṣ u ḥaşirden ḫalāṣ olup (10) cennetde varup görürler, bir bölük ṭā'ife cennet içinde ẕevḳ ü tenaᶜᶜumlar (11) iderler. Ehl-i maḥşer su'āl ideler; siz bunda ne vaḳt geldüñüz? Bizüm ile maḥşerde **31a** (1) ve sırāṭda ve su'āl ve mīzānda yoḳ idüñüz. Anlar daḫi cevāb (2) virüp dirler ki; biz dār-ı dünyāda **ᶜmūtū ḳable en temūtū'**[264] esrārına (3) maḥrem ve feḥvāsına maẓhar olduḳ ve mevt-i iżṭırārīden soñra (3) olacak aḥvālleri biz mevt-i iḫtiyārīden soñra bi'l-külliye müşāhede itdük. (5) Hemān ki yed-i ḳudret bize ecel cāmın baḫş itdükde gözümüz

[260] Kalemle yazılmış hesap misali, ölçülüp biçildi. Bizim cihan defterimizin satırları kenara itildi.

[261] Kendinde varlık görmen başka günahlarla karşılaştırılmayacak derecede büyük bir günahtır. Hâlid-i Bağdâdî, ***Hâlidiye Risâlesi***, s. 74.

[262] **O yaptığından sorgulanmaz** mealindeki ayetten iktibasla söylenmiş bir söz. (Enbiya, 23)

[263] Metinde ḫ harfinin noktası konmamış, ح şeklinde yazılmış.

[264] Ölmeden evvel ölünüz. Ceylan, s. 149.

açup kendümüzi (6) bu ᶜālemde bulduḳ, diyü cevāb vireler. Kibār kelāmında buna münāsib (7) vārid olmışdur:

Bize bizden kim su'āl itsün bırakduḳ benligi

Ḥamdulillāh ne su'āl ne cevāb ne ḥisābum vār benüm

(8) Ġayġusuz sekr ḥālinde söylemiş.

Bāᶜe'l-kelām cevheruhu ersalu'l-ḫabīr

Mā müşterī şodīm bi-naḳd-i revān rā[265]

(11) Dimek ola ki, kelām-ı İlāhī bir cevher-i ḥaḳīḳiyyedür. Bize ol kelām-ı ṣamediyye'-i **31b** (1) sırr u cevhere ḫabīr olan Ḥaḳ Teᶜālā ḥabībi lisānından ᶜibād-ı mü'mine (2) irsāl itdi. Ve hīç raṭb u yābis, lāzım olur her ne ise niyāz (3) itdi ve mü'minlere ol cevāhir eyledi. Pes imdi ᶜibād-ı mü'mine (4) lāzım oldı ki "**inna'llāhe'şterā mine'l mü'minīne enfüsehum** (5) **ve emvālehum bi enne lehumu'l cenneh"**[266] feḥvāsına cān u dilden inḳıyād (6) idüp ve nuḳūd-ı cān sermāyesiyle iştirā idüp ve żaᶜf-ı mużāᶜaf (7) murābaḥalar taḥṣīl ideler ki ol murābaḥa cennetdür. Ve anda tecelliyāt-ı İlāhiyyedür. (8) Pes imdi ṣāḥib-i naẓm buyurur ki; ben ol kelām-ı maᶜneviyyeyi cān-ı nuḳūdle (9) iştirā ve emrine cān u dilden imtiṣāl itdüm, olan mevt-i irādiyyenüñ (10) maᶜnāsı degüldür illā bu mertebedür. Min indi'llāh iktisāb-ı tamām cümle enāma (11) muḳadder olup Bārī Teᶜālā müyesser itmiş ola, muvaffaḳ olup intihā bula.

32a **Saᶜyam ne ẓāhir est bepā erçi kon naẓar**

Tīz ez-serīᶜ laḥẓa'-i ᶜayn est yā fetā[267]

(3) Dimek ola ki, benüm cenāb-ı ᶜizzetde, ḥarem-i kibriyāsında olan ḫidmetüm (4) cevāriḥ-i ẓāhiriyye degüldür. Eger ehl-i baṣīret iseñ cān göziyle (5) naẓar eyle gör. Ṭarfetu'l ᶜayn daḫi tīzdür, bilür iseñ iy fetā (6) ve iy ṭālib-i ᶜilm-i İlāhī. Nitekim āṣaf-ı devrān Süleymān zamānınuñ naẓarına (7) Belḳısuñ taḫtını iḥżār itdügi gibi ben daḫi

[265] Kelam cevheri satılığa çıkarıldı, vâkıf birini yolla. Biz rayiç bir nakit ile müşteri olduk sana.

[266] Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. (Tevbe, 111)

[267] Benim çabam aşikar değil, kalkıp baksan da gerçi. Ey delikanlı, hızlıdan daha keskini göz kırpmadır.

ḳalbümüñ ḥāli sāyir (8) ṭāliblerüñ ḳulūbını aḫlāḳ-ı rediyyeden tezkiye idüp ve aḫlāḳ-ı (9) ḥamīde tezyīn idüp cenāb-ı ᶜizzetüñ tecelliyātına iḥżār itdüm dimekdür.

Mā bidᶜetun ve leyse min-eṭ-ṭerz ḫāric

Her ān şenīde ez-kelām-ı etḳıyā'-ı nidā[268]

32b (1) İy ṭalib-i maᶜrifet, benüm aḥvāl ü eṭvārum -ki beyān itdüm- evliyāu'llāh (2) sülūkına muḫālif aḥvāl degüldür. Zīrā niçün istibᶜād olına? Ḫuṣuṣā (3) benüm sırruma etḳıyā vü enbiyā esrārından nidā gelür ve anlaruñ ᶜirfānıyla (4) müteleẕẕiẕ oluram. Eger sen de ṭālib-i ᶜilm-i İlāhī iseñ cān u dilden (5) emr-i Ḥaḳḳa munḳād ol. Tā kim saña daḫi münkeşif ola göresin. (6) Ḥaḳḳuñ ᶜavniyle evliyā'-i mükemmilīn ne ẕevḳler idüp ne ᶜizzetlere vāṣıl olurlar.

Yā Rab bi-ḥaḳḳı ᶜizzet-i tu kibriyā-yı tu

Ārām medhi Murād şeved ḫālī ez-şenā[269]

(9) İy bizi terbiyet idüp ᶜirfān-ı İlāhiyyeye enīs kılan mevlām ve seyyidüm! (10) Senüñ izzet-i kibriyāñ ḥaḳḳıy-çün bizi şenā vü ᶜibādetüñ üzere ṣābit ḳadem eyle. (11) Ve bir ān şenāñdan ḫālī itmeyüp cevāriḥ-i ẓāhiriyye ile ve esbāb-ı maᶜneviyye ile ᶜibādetünden ḫālī kılma. **Hāşimī**

33a **VE MİN FÜYŪŻ-I NŪRİHİ'Ş-ŞERĪFE**[270]

Ḥaḳ merā çü dīde ber-ebṣār-gerd

Hūş zī-ᶜaḳliyyet u muḫtār-gerd[271]

(4) Şöyle dimekdür ki, Ḥaḳ Teᶜālā bize luṭf u iḥsān idüp göñül (5) gözinden beşeriyyet ḥicābın refᶜ idüp kendü nūrın bize delīl (6) itdi. Ve ol nūr ile biz cümle ebṣārı müşāhede iderüz. (7) Velākin ebṣār bizüm ḥaḳīḳatimüz müşāhedeye ve idrāke ḳādir olmazlar. (8) Nitekim buña işāret vārid olmışdur: **Lā tudriku'l ebṣāru** (9) **ve hüve yudriku'l ebṣār. Ve hüve'l-laṭīfu'l ḫabīr.**[272] Yaᶜnī maḫlūḳātuñ (10) ebṣārı anı idrāke ḳādir

[268] Bidat değildir, gelenekten hariç değildir, sakınan insanlardan duyduğun sözler.

[269] Yar Rab! İzzet ve azametinin hakkı için, Murad'a huzur verme ki övgünü hiç bırakmasın.

[270] Mübarek nurundan feyizler.

[271] Hak beni göz vesilesiyle gören eyledi. Akıl bahşedip zeka ve irade sahibi eyledi.

[272] Gözler O'nu idrak edemez ama O, gözleri idrak eder. (En'am, 103)

degüldür. Lākin ol cümle mevcūdātı idrāke (11) ḳādirdür ve daḫi ḫabīrdür ve luṭf idicüdür. Ve ḥadīs-i şerīfde **33b** (1) daḫi vārid olmışdur: **"İzā aḥbabtu ᶜabden küntü semᶜuhu ve başaruhu** (2) **ve yedehu ve riclehu ve bi-yesmeᶜu ve yubṣiru ve yebṭişu ve yemşī."**[273] dimekdür ki (3) ḳaçan ben ḳulumı sevüp muḥabbetüm nārıyla varlıġın maḥv idüp vücūdın (4) ifnā iderem ve daḫi aña ẕāt-ı şerīfüm ile tecellī iderem ol (5) kimesnenüñ görmesi ve istimaᶜı ve baṭş u meşyi benüm nūrum ile olur. (6) Ve ol sālik ol vaḳtde **"Allāhu nūru's-semāvātı ve'l-ᶜarżi"**[274] kelām-ı (7) şerīfüñ esrārına vāḳıf olur. Pes imdi dimek olur ki (8) Ḥaḳ Teᶜālā bize muḥabbet idüp nār-ı muḥabbetle vücūdumızı ifnā itdi. (9) Ve kendü varlıġıla bizi var itdi. Ve ḳalbimüze ẕāt-ı şerīf-i nūrı (10) ile tecellī idüp cümle ḳuvā-yı ẓāhiriyye ve ḳuvā-yı bāṭıniyyemüzi ol (11) nūr iḥāṭā eyledi. Biz daḫi cümle ebṣārı ol nūr ile müşāhede iderüz. **34a** (1) Ve cemiᶜ ḳuvāmuz belki cümle ḥarekātumuz ol nūr iledür. Ve biz kendü idrākimüzden (2) ve ᶜaḳlımızdan ve iḫtiyārumuzdan ferāġat idüp fānī olduḳ. İrādet ve iḫtiyār (3) ve idrāk cümle anuñdur. Zīrā evvelde anuñ idi. Nihāyet bizde emānet (4) idi. Gene emāneti ṣaḥibine teslīm itdük. Zīrā Ḥaḳ Teᶜālā: (5) **"İnnā'llāhe ye'murukum en-tueddu'l-emānāti ilā ehlihā."**[275] buyurdı. Ḥāṣıl-ı (6) kelām sālik-i Ḥaḳ bi't-tamām **"mūtū ḳable en temūtū"**[276] ile müteḥaḳḳıḳ olmasına (7) işāretdür. Ve teslīm-i tāmmı ile kendü mevlāsına teslīm olduġına delāletdür. (8) Zīrā mevt-i iḫtiyārīde inkişāf-ı tām ḥāṣıl olur. Mevt-i iżṭırārīde olduġı gibi.

Ġurfe-yi bālā şode hestī'-ye mā

ᶜĀciz ez u dīde-i huşyār gerd[277]

(11) Dimekdür ki çünki muḥabbet nārıyla vücūdum ifnā oldı ve benüm varluġum **34b** (1) bir bülend ġurfe ve ᶜālī pencere oldı ve Ḥaḳḳuñ nūrı ol ġurfeden cümle (2) ebṣāra naẓar ider. Nitekim **"el-mü'minu mir'ātü'l-mü'min"**[278] buyurmışdur. Zīrā (3) ehl-i

[273] Kulumu sevdiğim zaman onun gözü, kulağı, eli ve ayağı olurum. Artık benimle duyar, benimle görür, benimle tutar ve benimle yürür. ***Hadislerle İslam II***, 25.

[274] Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur, 35)

[275] Allah size emanetleri muhakkak ehline vermenizi emretti. (Nisa, 58)

[276] Ölmeden evvel ölünüz. Ceylan, s. 149.

[277] Ulvi âlem varlığımızın gerçek menzili olmuş. Yaratıcı, zahirî gözü onu görmekten aciz yaratmış.

[278] Mü'min mü'minin aynasıdır. Ebu Dâvûd, *Sünen-i Ebu Dâvûd,* (nşr. Muhyiddin Abdülhamid) Mektebü'l-Asriyye, Beyrut, c. IV s. 280.

ḥaḳīḳat ḳatında ḥadīṯ-i şerīfde mü'min-i ṣānīden murād Ḥażret-i (4) Ḥaḳdur. Zīrā bir ism-i mü'mindür. Yaᶜnī insān-ı kāmil Ḥaḳḳuñ mir'ātidür (5) dimek olur. Ve insān-ı kāmil ġurfe gibi oldı. Pes imdi benüm (6) vücūdum daḫi ġurfe gibi oldı. Ben ol ġurfeden nūr-ı Ḥaḳ ile cümle (7) ebṣāra naẓar iderem. Ve Ḥaḳḳuñ ẕāt u ṣıfāt u efᶜāli ve esmāsı (8) ol nūr ile vücūdum ġurfesinden müşāhede iderem. Lākin muḥabbet cāmın (9) nūş itmeyen hüşyārlar ol ġurfeden müşāhede itmege ᶜācizlerdür. (10) Zīrā cām-ı muḥabbetden mest olmayanlar kendü vücūdların ifnā idüp vücūdları (11) nūr-ı İlāhīye ġurfe olmaġa ḳābiliyyetleri yoḳdur. Ḥaḳ Ḥażreti cümle ṭāliblere müşāhede müyesser ide.

35a Ger çi būd ġayr zimā müstefīd

Şarṭ-ı velī gūşiş-i bisyār gerd[279]

(3) Dimek ola ki, yaᶜnī su'āl-i muḳaddere cevāb ola yaᶜnī cümle ṭālib ü sālikler (4) ᶜāciz kaldılar mı yoḫsa ol müşāhedeye ḳābiliyyetleri olur mı dimek (5) vārid oldı. Ol su'āle ve cevāba müteṣaddī olup buyurdılar. Gerçi (6) ġayrılar daḫi bizden müstefīd olmaġa ḳābiliyyet olur. Ammā ziyāde mücāhede (7) itmek lāzımdur ve her ḫuṣūṣı ile ḫiẕmet gerekdür. Kelām-ı ḳadīmde vārid (8) olmışdur: **Elleẕīne yucāhidūne fī sebīli'llāhi bi-emvālihim ve enfusihim ulāike** (9) **aᶜzāmu dereceten ᶜindallāh.**[280] Yaᶜnī şol sālikler enbiyāya ve evliyāya māl ile (10) ve bedenle ḫiẕmet ide. Bunlar ᶜinda'llāh ᶜaẕīm mertebededür ve bu ḫiẕmet efḍal-i ᶜibādetdür. (11) Degme ḳula naṣīb olmaz. Murād itdügine virür: **"Ẕālike faẓlu'llāhi yu'tihi men yeşā"**[281]

35b Dānem ez u gofte nedāniste şod

Ger çi ber u gofte ikrār gerd[282]

(3) Maᶜnā şöyledür ki benüm andan maᶜrifetümüñ kemāli bilmemek oldı. Nitekim (4) ḥadīṯde gelmişdür: **Men ᶜarefa'llāhu kelle lisānuh.**[283] Yaᶜnī bir sālik-i Ḥaḳḳa (5) Ḥaḳ

[279] Gerçi başkaları bizden çokça faydalandı. Halifeliği için çok çabalamayı gerekli gördü.

[280] Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. (Tevbe, 20)

[281] İşte bu Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. (Cuma, 4)

[282] Bilirim ki söz ve kelimeler onu hakkıyla beyan edemez. Söz onu itiraf ve kabul etse de.

[283] Allah'ı bilen dilini tutar. Nefsini bilen dilini tutar şeklinde farklı bir rivayet Aclûnî'de geçmektedir: ***Keşfü'l-Hafā II*,** s. 262.

anuñ ḳalbine ẕāt ile tecellī ve ẓuhūr itse ol sāliküñ lisānı (6) bağlanur. Nitekim Ḥażret-i Saᶜdī buyurur: **An rā ki ḫaber şod ḫaber-i bāz neyāmed**.[284] (7) Ve ol maḳāmdan kimesne ḫaber virmez. Meger Manṣūr gibi ol yolda baş (8) vire lākin ehlu'llāh ḳatında maḳbūl ṣıfat degüldür. Daḫi noḳṣāndan ṣādır (9) olurmış dirler. Anuñ iḫtiyārı ile olmaz cenāb-ı ᶜizzetden bir ḥikmet (10) iḳtiżāsından nāşīdür. Yaᶜlemu'llāh ol sebeb Manṣūruñ böyle kelimātına (11) budur ki nice zāhidler maḳām-ı maᶜrifete ve ᶜışḳa ḳadem basarlar ve ᶜābidler **36a** (1) Manṣūruñ ol nidāsından mütenebbih olup maᶜrifete ve ᶜışḳa ṭālib (2) ve rāġıb olurlar. Ve ehl-i ᶜışḳ görüp şerīᶜat ādābına muḥkem riᶜāyet (3) iderler. Żīrā ehlu'llāh ḳatında ᶜirfān oldur ki ṭālibüñ maᶜrifeti (4) zühd ü veraᶜın terk itdürmeye. Yoḫsa şerᶜ-i şerīfden tecāvüz idüp (5) seyyid-i resūli yıkmak degüldür. Ḥattā rivāyet iderler Şeyḫ Cüneyd (6) ve Şiblī, Manṣūra vārup; Gel bu ṣadāyı terk eyle ve istiġfār eyle (7) ḫalāṣ ol, dimişler. Ḳabūl eylememiş. Ḥattā ol zamānuñ ḫalīfesi Manṣūruñ (8) muḥibbi imiş. Çok sayᶜ itmiş ki Manṣūrı ḫalāṣ ide, Manṣūr ḳabūl itmemiş. (9) Ḥāṣıl-ı kelām bilen ḫaber virmez fena-ender-fenā olur.

Dān taṣarruf ze-Murādī ez ust

Ṣıdḳ mecū zānki ez u ᶜār gerd[285]

36b (1) Dimek ola ki iy ᶜākil, Murāddan ẓuhūr iden taṣarrufāt-ı İlāhiyye'i (2) sen Ḥaḳ Teᶜālānuñ bil. Ve anuñ vücūd-ı ġurfesin Ḫüdānuñ naẓargāhı (3) ve anuñ mir'ātidür, diyü iḳrār eyle. Ṣakın taṣarrufāt-ı İlāhiyye'i anuñ (4) bilme. Ve anuñdur diyü iᶜtiḳād itme. Ḥaḳdan ᶜār eyle. **Hāşimī.**

VE MİN KELĀM-I FĀİḲİHİ[286]

Her ḳaçan kim şerḥ idem ḥüsn ü cemāl

Cümleten ḫalḳa olur ḥüsnüm maḳāl[287]

(8) Allāhu aᶜlem dimek ola kim her ḳaçan ḳalbümden tecelliyāt-ı İlāhiyye ẓuhūr idüp (9) yenābiᶜ-i ḥikmet cereyān idüp çeşm ü dilden beşeriyyet ḥicābın refᶜ idüp (10) ol

[284] Zira onlardan geriye hiçbir haber gelmedi. Sâdî, ***Bostan ve Gülistan**, (haz. Osman Koca), Beyan Yayınları, İstanbul 2018, s. 223.*

[285] Bil ki Murâdî'nin fiilleri O'ndandır. Ondan haya edenden doğruluk talebinde bulunma.

[286] Eşsiz sözlerden.

[287] Fâilâtün Failâtün Fâilün.

ḥīnde cümle ḳuvāye -gerek ḳuvā-yi rūḥānī ve gerek ḳuvā-yı (11) nefsānī olsun- cemāl-i İlāhiyye cümlesine tecellī ider. Ve rūḥumdan lisān-ı **37a** (1) ḥāl ile **"raeytu Rabbī bi-ᶜayni ḳalbī"**[288] nidāsı ẓuhūr ider. Ve maᶜlūm-ı şerīf (2) oluna eger murād āfāḳī ise mazmūn-ı şerīf Allāhu aᶜlem dimek ola kim (3) her ḳaçan kim esrār-ı İlāhiyye'i ve ᶜulūm-ı eḥadiyye'i keşf idüp ṭālib olmayana (4) şerḥ itsem cümle ḫalḳ sırruma vāḳıf olup güft u gūya bāᶜiş olur. (5) Ve gizlü rāzum ḫalḳa ᶜayān olur. Zīrā esrār-ı ṣamediyye'i nā-ehle (6) iẓhār ve ehlinden ketm ḫaṭādur. Ve zinā-i maᶜnevī ile zinā itmek gibidür.

Bülbül-i gūyāya verd-i aḥmerem

Çeşm ü gūş olur hemān bī-mekr ü āl

(9) Dimek ola kim benüm ḥaḳīḳatüm rūḥuma ve cānuma niteki bülbüle verd-i aḥmer nice ise (10) eyledür. Yaᶜnī cemiᶜ cihātum eger rūḥ ve eger ḳalb ve eger nefs ḥaḳīḳatüm müşāhedesine (11) ṭālib ve maᶜrifetine ᶜāşıḳlardur. Şol bülbül-i gūyā verd-i aḥmere ᶜāşıḳ oldıgı gibi. **37b** (1) Eger āfāḳī olacak olursa maᶜnā-yı laṭīfī dimek ola kim insān-ı kāmil -ki (2) ḫalīfetu'llāhdur- ẕāt-ı Ḥaḳḳuñ tecellīsine anuñ ḳalb-i şerīfi mir'ātdür. Ve (3) Ḥaḳ Teᶜālānuñ ẕāt u ṣıfātına maẓhardur. Nitekim ḥadīṯ-i şerīfde: (4) **el-Mü'minu mir'ātu'l-mü'min**[289] ve daḫi **"ḳalbü'l-mü'min beytu'llāh"**[290]. Pes imdi (5) maᶜlūm oldı kim mürşid-i kāmilüñ ḳalb-i şerīfi verd-i aḥmer meşābesinde ve (6) ᶜāşıḳlaruñ ḳulūbı ana bülbül gūyā menzilesinde oldı. Yaᶜnī ṭālib-i Ḥaḳ (7) olanlar cemiᶜ ḳuvāsıyla gözü kulak olur, cān u dilden tecelliyāt-ı (8) İlāhiyyeye muntaẓırlardur ki āyine'-i Ḥaḳ mürşid-i kāmilüñ ḳalbidür. Nūr-ı İlāhī (9) bizüm ḳalbümize andan tecellī ide. Tā kim bi'l-külliye ifnā-i vücūd idüp maḳṣūdına (10) vāṣıl ola. Daḫi bülbül-i gūyā verd-i aḥmeri gördükde nāle vü efġāndan (11) ferāġat itdügi gibi ṭālib daḫi muḥabbet āteşini ḳalbinde pinhān idüp riyāsuz mevlāsına ᶜubūdiyyetinde ṣābit ḳadem olur.

38a **ᶜAcz içün ḫalḳ oldı ger çim mā-ḫalaḳ**

Lākin istiġnāsıdur bunda miṣāl

(3) Allāhu aᶜlem maᶜnāsı dimek ola ki Ḥaḳ Teᶜālā cemiᶜ insānı maᶜrifet içün ḫalḳ (4) eyledi. Lākin maᶜrifetu'llāh mevḳūf oldı. Sālik kendü nefsin bilmege niteki (5) **"Men**

[288] Rabbimi kalbimin gözüyle gördüm.

[289] Mü'min mü'minin aynasıdır. Ceylan, s. 156.

[290] Mü'minin kalbi Allah'ın evidir. Ceylan, s. 156.

ᶜarefe nefsehu feḳad ᶜarefe Rabbehu"[291] vārid oldı ve maᶜrifet-i nefsden (6) daḫi murād ᶜabd kendü ᶜaczin Ḥaḳ Tebārek ve Teᶜālānuñ ḳudretin ve istiġnāsın (7) bilmekdür. Nitekim buyurdı: **Va'llāhu'l-ġaniyyu ve entumu'l-fuḳarā'.**[292] Yaᶜnī varlıḳ (8) Ḥaḳ Teᶜālānuñdur. İnsān ᶜāciz ve muḥtācdur. Zīrā hīç anı kimesne kendüsinden (9) ġayrı bilmedi. Hīç anı kimesne bilmedi cihānda kendü kendüden, (10) yine anı bilen oldur. Aña şekk ü gümān olmaz. Hemān insān meẓāhir-i (11) İlāhiyyedür. Ve murādu'llāh ne ise ẓuhūr iden oldur. Gerek cemāl ve gerekse **38b** (1) celāl ḳabūlinde ve ᶜadem-i ḳabūlinde insān ᶜācizdür. İrādet Ḥaḳḳuñdur. (2) Ne celb menfaᶜate ḳādirdür ve ne defᶜ mażarrata ḳādirdür. Ḳaçan Ḥaḳ Teᶜālā (3) bir şaḫṣa bilinmek murād idinse anuñ vücūdın ifnā ider ve envār-ı (4) eḥadiyyet ile ḳalbin muṣaffā ider. Daḫi ol nūr ile Ḥaḳḳı müşāhede ider. (5) Ve daḫi **"raeytu Rabbī bi-ᶜayni ḳalbī"**[293] nidāsına şürūᶜ ider. Zīrā ifnā'-i (6) vücūd olmaya, maᶜrifet-i İlāhī ẓuhūr itmez. Nitekim Ḥażret-i Mūsā *ṣalavātu'llāhi* (7) *ᶜaleyhi ve ᶜalā nebiyyinā* tecellī'-i ẕāt-ı İlāhiyye'i ṭaleb itdükde Cenāb-ı ᶜizzetden hātif-i (8) ġaybden terbiyet içün **"len terānī"**[294] buyuruldı. Yaᶜnī ifnā'-i vücūd eyle. Daḫi tā kim cemāl-i müşāhededür.

Ḳāyil ḥaḳiyyet oldı ᶜilmle

Ḥāl vü ḳāli bildürüpdür cümle ḥāl

(11) Maᶜnā-yı laṭīfi böyledür ki ḳaçan Ḥaḳ Teᶜālā ḳalb-i insānı **"ve ᶜallemnāhu min ledunnā ᶜilmā"**[295] **39a** (1) mażmūn-ı şerīfiyle mükerrem kılsa ol ḳalb-i muṭmainne Ḥaḳ Teᶜālānuñ (2) ḥaḳīḳatine ḳāil olur. Ve anuñ rūḥı insān-ı kāmilüñ ḳalbinde ẕāt-ı (3) Ḥaḳḳı müşāhedeye ḳābil olur. Zīrā nūr-ı İlāhiyye didükleri ol ᶜilm-i ledünnīdür. (4) Ve ol ᶜilme menbaᶜ olan göñül ḥāli ve ḳāli bilür. Ve ḥāl didükleri ol ᶜilmden ᶜibāretdür.

---

[291] Nefsini bilen Rabbini bilir. İbn Teymiyye, ***Buğyetü'l-Murtād**,* Mektebü'l-Ulūm ve'l-Hakem, Medine 1995, s. 526.

[292] Allah her bakımdan sınırsız zengindir, siz ise fakirsiniz (muhtaçsınız). Muhammed, 38

[293] Rabbimi kalbimin gözüyle gördüm.

[294] Mūsa, belirlediğimiz yere (Tūr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım" dedi. Allah da, **"Beni (dünyada) katiyen göremezsin.** Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mūsā da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi. (Araf, 143)

[295] Ona katımızdan bir ilim öğreterek ikramda bulunmuştuk.

Kendüyi çünkim bilüpdür bu Murād

Bilmediler anı hem ehl-i ḍalāl

(7) Maᶜnā-yı ᶜācīb dimek ola kim ẖalīfetu'llāh olanuñ vücūd-ı muṭahharını mü'minlere (8) bilmek ve cān u dilden sevmek lāzımdur. Nitekim ḥadīṯde gelmişdür: **"Men māte ve lem yaᶜrif imāme zamānihi māte meyteten cāhilīyyeten."**[296] Ve mażmūn-ı (10) şerīf mü'min-i kāmil olan kişi ẖalīfe'-i Ḥaḳḳı bilse ki pādişāh-ı İslāmdur (11) ve sevmese anuñ mevti **"meyteten cāhiliyye"**[297] dür. Eger enfüsī murād olınursa **39b** (1) mü'min olana maᶜrifet-i İlāhī lāzımdur. Ve maᶜrifetu'llāh daẖi nefsin bilmege (2) mevḳūfdur. Ve şol kimesne nefsin bilmedi Ḥaḳ Teᶜālā'ı bilmedi ve cemiᶜ (3) ḳuvāsı ḍalālete düşdi. Zīrā ẖalīfetu'llāh şems-i eḥadiyyetüñ maẓharıdur. (4) Ervāḥ-ı müᶜminīn cümlesi andan birer ẕerre gibidür. Nitekim ẕāt-ı şemsden (5) ẕerrātı munḳaṭıᶜa olmaduġı gibi ervāḥ-ı mü'minīn daẖi andan munḳaṭıᶜa (6) olmaḳ cāyiz degüldür. Cümleye Ḥaḳ Teᶜālā ᶜināyet eyleye. Āmīn **Haşimī**

VE MİN NETĀİC-İ EFKĀRİHİ[298]

Bād-ber āteş-zened dem ze demā dem mebād

Geşte ber u āb çün şād şeved ġam mebād[299]

(10) Yaᶜlemu'llāh şöyle dimek ola kim, iy ṭālib-i maᶜrifet eger maḳṣūdına vāṣıl (11) olmaḳ isterseñ bādı āteşe vur. Yaᶜnī hevā'-i nefsāniyyeni terk idüp **40a** (1) ᶜışḳu'llāha maẓhar ol. Zīrā bādden hevā-yı nefis olmaḳ var. Ve āteşden murād (2) ᶜışḳ-ı İlāhī olmaḳ var. Yaᶜnī hevā-yı nefsi ᶜışḳullāhda maḥv eyle ve dem-zedeler ile (3) demden ḥaẕer eyle. Yaᶜni evvelki kelimātları terk eyle. Yaᶜnī bī-fā'ide kelimātdan (4) fāriġ ol. Nitekim kelām-ı ḳadīmde gelipdür: **Ḳuli'l-ẖayr ve illā fe'skut**[300]. (5) Ve daẖi bāddan murād nefeẖāt-ı ḳudsiyye olmaḳ var. Ve āteşden murād (6) ġażab olmaḳ var. Murād-ı kelām hemān hevā-yı nefsi terk idüp ᶜışḳa (7) yapış ve ᶜışḳı rehber eyle ve evvelki kelimātı ve muṣāhabetleri terk eyle ve dem- (8) zedelerden murād ᶜanāṣır-ı erbaᶜa

[296] Zamanın imamını tanımadan ölen cahiliyye ölümü ile ölmüştür: Yılmaz, s. 524.

[297] Cahiliyye ölümü.

[298] Mübarek düşüncelerinin neticelerinden.

[299] Rüzgar ateşe vursun nefes zamanla yok olsun. Ona su dokunsun, mutlu olsun, gamlı olmasın.

[300] Ya hayır söyle ya sus. Yılmaz, s. 376.

olmaḳ var yaᶜnī ᶜanāṣır-ı erbaᶜa delālet (9) itdügi ṣıfatları terk eyle. Meṣelā bād hevāya ve āteş ġażaba ve ḫāk tekāsüle ve (10) āb esfel-i ṣıfata delāletdür. Velākin ᶜanāṣır-ı erbaᶜanuñ ḫayr cānibi vardur. (11) Mürşid-i kāmilüñ terbiyetiyle ḥāṣıl olur. Meṣelā ābdan maᶜrifetu'llāh ve nārdan **40b** (1) ᶜışḳ-ı İlāhī ve bāddan nefeḫāt-ı Ḥaḳ ve turābdan ṣıdḳ ve ṣābit-ḳadem olmaḳ. (2) Ḥāṣıl-ı kelām hevā-yı nefsi ᶜışḳu'llāhda maḥv idüp ᶜışḳ delīl (3) idüp evvelki kelimātı ve muṣāhabetleri terk eyle ve vücūduñ sefīnesini (4) maᶜrifet baḥrine sal. Şād ol, ġamdan ḫalāṣ ol. Zīrā vücūd maḥv (5) olunca[301] varlıḳ Ḥaḳ Teᶜālānuñ olur. Sālik ol fenā' ẕevḳiyle dā'imā (6) mesrūr olur. Nitekim Ḥażret-i Ḫıżır Mūsā *ᶜaleyhi's-selām* ile (7) sefīneye girüp baḥre dāḫil oldı. Ve gemiyi maᶜyūb itmek murād itdi. (8) Lākin ġarażı Ḫıżruñ ifnā'-i vücūd idi. Ammā Mūsā *ᶜaleyhi's-selām* taḥammül itmedi. Tafṣīle (9) muḥtācdur. Ve daḫi sefīneden murād şerīᶜat olmaḳ var. Ve baḥrden murād (10) maᶜrifet olmaḳ var. Mūsā ᶜaleyhi's-selām kendü şerīᶜatına muḫālif nesne gördi (11) ana binā'en mücādele itdi. Ṣonrā sırrın müşāhede idüp nizāᶜdan **41a** (1) ferāġat itdi. Bu ḳıṣṣadan bize ḥiṣṣe bu oldı ki mürşid-i kāmile elbetde (2) mülāḳī olmaḳ ve daḫi aña cān u dilden ittibāᶜ itmek lāzımdur. (3) Tā kim ifnā'-i vücūd müyesser olup beḳā'-i billāha vāṣıl olına.

ᶜĀzim-i rāh āmede est der-ṭalebeş ins ü cān

Ṣarḥ-ı mümerred zi pā būde be-gūnem mebād[302]

(6) Yaᶜlemu'llāh şol āyāt-ı kerīmenüñ maẓmūnına ve eḥādīṯ-i şerīfenüñ mefhūmına (7) işāretdür. Nitekim kelām-ı ḳadīmde gelmişdür: **"Ḳīle lehā udḫuli'ṣ-ṣarḥa** (8) **felemmā raethu ḥasibtehu lücceten ve keşefet ᶜan sāḳayha ḳale innehu sarḥun mumerradun** (9) **min ḳavārīra.[303]** Ve daḫi ḥadīṯ-i şerīf: **"Ḫuffite'l-cennetu bi'l-mekārihi ve ḫuffite'n-** (10) **nāru bi'ş-şehevāti."** Ve maᶜlūmdur ki āyātuñ maᶜnāsı Belḳısı Ḥażret-i Süleymān'a (11) ẕemm itdiler ki sāḳında keṣret-i şaᶜr vardur. Ḥażret-i Süleymān daḫi bilmek **41b** (1) murād idüp ḳavārīrden mümerred sarḥ-ı sanāᶜat eyledi ki Belḳıs ol (2) sarḥdan ḫavf ide. Lücce ẓann idüp zeylin refᶜ idüp sāḳaynın (3) keşf ide. Ḥażret-i Süleymān keṣret-i şaᶜrı var mı göre. Bu veçhile gördü ki (4) bunda maḳṣūd Belḳısuñ ṣu ṣanup ḫavf itdügidür. Şöyle (5) dimek ola ki ins ü cān Ḥaḳ

[301] Metinde "olunca" şeklinde harekelenmiştir.

[302] İnsanlar ve canlar onu talep etmek için yola çıkmaya niyetlenmiştir. Ayaklarının altında cilalı köşk vardı, söyle ıslanmasın.

[303] Ona "köşke gir" denildi. Köşkü görünce onu (zeminini) derin bir su sandı ve eteklerini topladı. Süleyman ona "Bu, (zemini) billurdan döşenmiş bir köşktür" dedi. (Neml, 44)

Teᶜālānuñ viṣāl-i rāhına sāliklerdür. (6) Lākin nefsine ol ṭarīḳ-i Ḥaḳ ġāyetle ᶜasīr gelür, degme ṭālib sülūk idemez (7) ammā ṭarīḳ-i Ḥaḳda zaḥmet çekilmez. Gerçi ṣūretā ᶜasīr görinür ġāyet (8) güzel ṭarīḳdür. Rāciline żarar müterettib olmaz. Nitekim cennet yolı ẓāhirde (9) mekrūh görinür. Lākin bāṭını ġāyetle güzeldür. Ammā cehennem ṭarīḳi ẓāhiren (10) güzel görinür. Ḥāl berīn minvāldür. (11) Ammā leẕẕeti miḥnetdür. Ve vefāsı cefādur. *Allāhu aᶜlem bi-ḥaḳīḳati'l-ḥāl.*

42a **ᶜArş-ı muᶜallaḳ şode est ḳalb-i müselmān-ı men**

Gū süḫan ez-ḥikmeteş ᶜālem de hem mebād[304]

(3) Şöyle dimek ola ki; İy rāh-ı ḥaḳīḳate sālik olan ṭālib, āgāh ve mütenebbih (4) ol. Benüm ḳalbüm ᶜarş-ı İlāhīdür. Ve yenābiᶜ-i ḥiḳmet benüm ḳalbümden cereyān ider. (5) Ve benüm ḳalbümden ẓuhūr iden kelimāt-ı aḥkām-ı Rabbāniyyedür. Cümlesine ᶜālimdür. (6) Ve ḫazā'in-i Ḥaḳdur. Cemiᶜ ẓuhūrāt benüm ḳalbümden ẓuhūr ider. Nitekim **ḳalbü'l-** (7) **mü'min ᶜarşu'r-raḥmān" ve ḫazā'inu'llāh**[305]dur. Mürşid-i kāmilüñ ḳalbine dāḫil (8) olan hemān cennet-i ᶜadne dāḫil olur. **"Fe'd-ḫulī fī ᶜibādī ve'd-ḫulī** (9) **cennetī"**[306] aña işāretdür. Ṣāliḥ ᶜibādumuñ ḳalbine dāḫil ol cennetüme dāḫīl ol dimekdür.

Hestī'-i mā hestī est būd zi mā hestī hest

Her ki nedāned ez u maḥrem-i hem-dem mebād[307]

42b (1) Yaᶜlemu'llāh şöyle dimek ola ki; İy ṭālib-i Ḥaḳ, bil ki benüm varluġum anuñdur. (2) Ve benüm ẕātumdan ẓuhūr iden taṣarrufāt cümlesi anuñdur ve benüm vücūdum (3) anuñ kemālātına maẓhardur. Ve baña olan beyᶜat ü ḫiẕmet hemān añadur. (4) Nitekim **"inne'l-leẕīne yubāyiᶜūneke innemā yubāyiᶜūna'llāh"**[308] buyurdı. Ve baña

[304] Müslümanın kalbi bağlı bulunan arş misalidir. Halvet-i İlahiden söz edince nerde o âlem ki yok olmasın.

[305] Müminin kalbi Allah'ın arşı ve hazineleridir. Ceylan, s. 156.

[306] İyi kullarımın arasına gir. Cennetime gir. (Fecr, 29-30)

[307] Bizim varlığımız bir varlıktır. Olmamız bir varlıktır. Ondan sırrı olmayan kimse sırdaş olmasın.

[308] Size biat etmiş olanlar ancak Allah'a biat etmiş olurlar. (Fetih, 10)

inkār (5) hemān aña rāciᶜdür. Her kimesne bu maᶜnāyı fehm itmedi aña hem-dem cāyiz degüldür.

Nāḳil-i ᶜilm süḫan ez-süḫaneş dem-zened

Ānki lāf āvered danki ḫürrem mebād[309]

(8) Dimekdür ki; İy ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhī, āgāh ol ki şol kimesne ki ehlu' l (9) lāhuñ kelimātını lisānıyla naḳl ide ve anuñ maᶜārifinden dem ura (10) ve daᶜvī-i bī- maᶜnī ide, bil ki ol kişi ḫürrem olup mesrūr olmaz. (11) Zīrā ehlu'llāhuñ ᶜilmi kitāblarından taḫṣīl olmaz. Belki keşf ile ve kendü **43a** (1) mücāhede ve müşāhedesiyle olur. Eger naḳl ile olursa mülḥid olur. (2) Hem ḍāl ve hem muḍil olur. Zīrā hīç kimesne anuñ kelimātından müte'eṣṣir olmaḳ (3) ḳābil degüldür. Ḥatta meşāyiḫ-i kibār ᶜālīm olan mürīdlerine kitāblara müṭālaᶜa (4) itmekden menᶜ iderler. Zīrā ᶜilm-i ledünnine ᶜilm-i ḥāl dirler. Ḳāl eylemezler.

Būde süḫanhā-yı men elsine'-i ġayb bes

Bī-süḫanest bā-Murād her süḫan ᶜālem mebād[310]

(7) Yaᶜlemu'llāh şöyle dimek ola ki; İy ᶜulūm-ı eḥadiyyeye ṭālib olan, āgāh ol ki (8) benüm kelimāt-ı ḳudsiyyem ᶜilm-i rūḥāniyyedür ve lisān-ı ġaybden ẓuhūr itmişdür. (9) Ancak hīçbir eḥad bu ᶜilmi idrāke ḳādir degüldür. Pes imdi bir kişinüñ (10) lisānından ᶜirfān-ı İlāhiyyeye müteᶜallıḳ kelimāt cereyān itmese, hergiz ᶜālim olmaz. (11) Zīrā ṭālib-i Ḥaḳ olan kimesneye Allāh Teᶜālā üç tecellī ider. Tecellī'-i efᶜāl **43b** (1) ve tecellī'-i ṣıfāt ve tecellī'-i ẕāt. Ve ṭālib daḫi üç sefer ider. Evvelā kendü (2) efᶜālinden efᶜāl-i Ḥaḳḳa sefer ider ve efᶜāl-i Ḥaḳdan ṣıfāt-ı Ḥaḳḳa sefer ider. (3) Ve maᶜlūmdur ki bu iki tecellīde sāliküñ lisānı ṭavīl olur. Kelimāt-ı ḳudsiyye (4) lisānından ẓuhūr ider. Zīrā Ḥaḳ Ḥażretleri efᶜāliyle ve ṣıfātıyla (5) müşāhede itdi. Lākin daḫi ẕātın müşāhede itmedi. Nitekim **"men ᶜarefa'llāh** (6) **ṭāle lisānuhu"**[311] buyurdı. Ḳaçan sālike pīrüñ himmeti olsa tecellī'-i ẕāta ḳadem (7) basar. Ol zamānda sāliküñ lisānı munḳaṭıᶜ olur. Hīç kelimāta ḳādir (8) olmaz. Nitekim **"men ᶜarefa'llāhe kelle lisānuhu"**[312] bu maḳāmda.

[309] İlmi nakleden onun sözlerinden dem vurur. Laf edip müddei olan şâd ve hoş olmasın.

[310] Benim gayb âleminden hâsıl olan sözlerim size yeter. Sözlerimden yoksun olan âlemde Murad'la olmasın.

[311] Kim Allah'ı bilirse sözü uzatır (konuşur).

[312] Allah'ı bilen dilini tutar.

Meşelā bülbül güli görmeyince (9) feryād ider hemān ki güli görse feryād u fiġāndan fāriġ olur. Ve göñül (10) bülbül[i][313] daḫi dāimā efġān ider. Ḳaçan maḳṣūdı ẓāhir olsa ḫāmūş (11) olur. Ve ol maḳāmdan ḫaber virmez. Zīrā lisān ile taᶜbīre ḳābiliyyet olmaz.

Haşimī 44a

VE MİN NŪRİ'L-FAİḲATİ ZĀDE NŪRAHU[314]

İy rūz-i ṣubḥ-i mā zi teᶜāḳub defātiri

Şerḥ āveri zi ᶜilm u cevābem u ḥāżıri[315]

(4) Dimekdür ki; İy bizim ḳalbümüze żiyā viren şems-i ḥaḳīḳat, bizüm göñlümüze (5) ḫuṭūr iden vāridāt-ı İlāhiyyenüñ müşkilātın luṭf idüp bize (6) ᶜilmden ve cevābdan şerḥ eyle. Yaᶜnī kemāliyle tafṣīl eyle. ᶜAyānen müşāhede (7) ḥāṣıl ola.

Ḥāl ez-maḳāl-i mā çi resāned fiᶜāl-i rā

Der-ḥażret-i naẓar naẓarem rā to nāẓirī[316]

(10) İy ḥaḳīḳat-i Muḥammedīyeye maẓharı bize ᶜilām eyle ki bizüm maḳālimüzden ẓuhūr (11) iden aḥvāl ne zamānda fiᶜāle yetişür. Yaᶜnī bizüm lisānumuzdan ẓuhūr **44b** (1) iden maᶜārif ile biz ne vaḳtin müteḥaḳḳıḳ oluruz. Zīrā ᶜulūm üç nevᶜdür. (2) Biri ᶜilme'l-yaḳīn ve biri ᶜayne'l-yaḳīn ve biri ḥaḳḳe'l-yakīn. Meşelā şāliḥ ādemler (3) bize ḫaber virseler, şol cebelüñ verāsında baḥr vardur, diyeler (4) bize ᶜilme'l-yaḳīn ḥāṣıl olur. Ammā biz cebelüñ fevḳine ᶜurūc idüp (5) bi'ẕ-ẕāt baḥr görsek, bu ᶜilme ᶜayne'l-yaḳīn dirler. Lākin baḥruñ ḥaḳīḳatine (6) ve keyfiyyetine ᶜilmümüz ḥāṣıl olmadı. Ammā ḳaçan baḥruñ kenārına (7) varup bi'ẕ-ẕāt kendü elimiz ile bir ġarfe şurb eylesek bu ᶜilme ḥaḳḳe'l- (8) yaḳīn dirler. Bunuñ verāsında bir mertebe ᶜilm vardur. Ol ᶜilme (9) ḥaḳīḳat-i ḥaḳḳe'l-yaḳīn dirler. Ol fenā ᶜilmdür. Baḥr ḥaḳīḳate dāḫil olur. (10) Maḥv-ı vücūd itmekdür. Ḥaḳ Teᶜālā cümleye müyesser ide. Ḥāṣıl-ı kelām naẓm-ı (11) şerīfüñ maᶜnā'-i ḳudsiyye oldur ki; İy nūr-ı velāyetle ārāste olan **45a** (1) mürşid-i kāmil, bizüm maḳālimizden ẓuhūr iden aḥvāl ile biz ne zamānda (2) müteḥaḳḳıḳ oluruz, bize beyān

[313] Metinde "bülbül" şeklinde yazılmıştır.
[314] En yüce nurdan, Allah nurunu artırsın.
[315] Ey günümüzün sabahı taktir defterini takiptesin. Halimi, ilmimi ve cevabımı şerh edersin.
[316] Sözlerimizden ve fiillerimizden ne ulaştırır ahvalimiz. Nazarın mekanında nazarıma sen zaten nâzırsın.

eyle. Zīrā naẓar-ı ḥażretde ben seni nāẓır (3) gördüm ve cemiᶜ taṣarrufāt-ı İlāhiyyeye maẓhar u menbaᶜ ve bizüm ḥāl ü ḳāl[i]mize[317] ᶜālimsin.

Ḳādir nemī peẕīred eger nī şode est ᶜaḳl

Fehmiyyeti resed zi-żiyā'et to ḳādirī[318]

(6) İy sālik-i maᶜrifet-i İlāhiyye, her ᶜaḳlı olan kimesne esrār-ı İlāhiyyenüñ ḥüsn-i (7) ḳabūl ile ḳabūline ḳādir degüldür. Meger senüñ ḳudretüñ żiyāsın ve (8) himmetüñ nūrından bir fehmiyyet iḥsānı kerm idesin. Ol nūr sebeble (9) idġān ide. Mādām ki senüñ żiyāñ ve nūruñ aña delīl olmaya (10) mücerred ᶜaḳl sebebiyle añı kimesne müşāhedeye mālik olmaz. Zīrā ᶜaḳl melek-ṣıfatdur. ᶜİlm-i ledün ẕevḳine ᶜācizdür. Ve ᶜilm-i ledün ᶜışḳ göziyle müşāhede **45b** (1) olunur. Meṣelā ᶜışḳ āteşdür. Ve ᶜaḳl duḫāna beñzer. Ḳaçan āteş yansa duḫān (2) zā'il olur.

ᶜIşḳ āteş oldı ᶜaḳl oldı duḫān

ᶜAḳl ḳaçar ᶜışḳ geldükde hemān

Ve ᶜışḳ-ı İlāhī bir göñle ẓuhūr itse ᶜaḳl (4) taṣarrufı kalmaz. Zīrā cemāl-i Ḥaḳ ᶜışḳ göziyle müşāhede olunur. Ve esrāru'llāh (5) ᶜışḳ lisānıyla tekellüm olunur. Nitekim Ḥażret-i Resūl Cibrīl ᶜ*aleyhi's-selām* ile (6) miᶜrāc itdükde sidreti'l-müntehāda Cibrīl vāsıṭasıyla vardı. (7) Ol maḳāmdan ilerü Cibrīl geçmedi. Ḥattā Ḥabīb-i Ekreme eytdi: (8) Yā Rasūlu'llāh bu maḳāmdan ilerü tecāvüz olunmaz, sen de geçme, dimişler. (9) Ḥabīb-i Ekrem: Ben geçmeyince tesellī bulmam sen tevaḳḳuf eyle, ben giderem, diyü (10) cevāb itdi. Sen ṣaḳınduñ nār-ı ᶜışḳdan cānuñı (11) pes ḳaçan görseñ gerek cānānu ki, diyüp sidreden ilerüye **46a** (1) teveccüh itdügi gibi refref gelüp delīl oldı. Ve maᶜlūm-ı şerīfdür ki, (2) refrefden murād ᶜışḳ-ı İlāhīdür dimişler. Pes imdi sālik daḫi (3) ᶜaḳl-ı selīmi vāsıṭasıyla bir miḳdār miᶜrāc-ı rūḥānī iderler. Ḳaçan (4) sāliküñ ḳalbine esrār-ı İlāhī ṭulūᶜ eylese, insānuñ ᶜaḳlı ol ᶜulūm-ı (5) İlāhiyye'i fehm idemez. Ṣāḥibni menᶜ itmege ḳaṣd ḳaçan sālike mürşid-i (6) kāmilüñ himmeti hādī vü rehber olsa ᶜışḳ-ı İlāhī ẓuhūr ider. Ve sāliki (7) merciᶜ-i aṣliyyesine īṣāl idüp cemāl-i Ḥaḳḳı müşāhede ider. (8) Ḥaḳ Teᶜālā cümleye ol ẕevḳi naṣīb ide. Āmīn yā Muᶜīn.

Buᶜdi zi ḳurb būde velī meşī evceb est

[317] Metinde "ḳāl-mize" şeklinde ل harfi cezimlidir.
[318] Aklın mutlak kadirliğini Hak kabul buyurmaz. Yoksa vücûdun ışığıyla sen kadirliğe erişirsin.

Ḥikmet ez-ān fetāde meyāneş to fāṭırī[319]

(11) İy ṭālib-i maᶜrifet ben maḳsūdumı ve maᶜbūdumı benden ḫāric ẓann **46b** (1) iderdüm. Pes imdi nūr-ı İlāhī ile müşāhede itdüm. Benüm maᶜbūdum (2) baña benden yaḳīn imiş. Nitekim Ḥażret-i Ḥaḳ buyurmışdur: **Ve naḥnu** (3) **aḳrabu**[320], buyurdı. Ḥāṣıl-ı kelām budur ki ben anı baña benden yaḳīn (4) buldum. Ve buᶜdum ḳurb oldı. Lākin gene ḥareket ve teveccüh lāzımdur. (5) Yaᶜnī miᶜrāc-ı rūḥānī ola. Ol ḥareketden murād anuñla benüm mā-beynümde (6) olan muḥabbet. İlāhī sen mūcid ve fāṭırsın. İy mürşid-i kāmil eger (7) mā-beynümde sen vāsıṭa olmasañ ben anı vücūdumda ḳanda (8) bulurdum? Ve ben anı sizüñ nūruñuz levāmiᶜyle müşāhede itmege ḳādir oldum.

Erbāb-ı ḥāceteş ez-tu Murādī murād ḫāst

Setr-i ᶜuyūb kun zi ḫaṣāyil çü sātirī[321]

(11) İy şems-i ḥaḳīḳat cemiᶜ ehl-i ᶜirfānuñ senden maḳṣūdları ve murādları **47a** (1) murādı dileyüp ve aña şefāᶜat idüp ᶜuyūbın setr itdürmekde. Sen de (2) iḥsān idüp ᶜuyūbın setr eyle. Sātirlik ḫaṣāil-i ḥasenedendür. **Haşimī**

VE MİN FÜYŪŻĀT-I ṬABᶜİHİ[322]

Dīde-i zāt-ı ḥażretem zāt menem ṣıfāt men

Her çer dīde dīde-i rūḥ menem ḥayāt men[323]

(6) Bu elfāẓı Ḥaḳ Teᶜālā Ḥabīb-i Ekremüñ lisān-ı şerīfinden buyurmışdur: **İẕā** (7) **aḥbabtu ᶜabden küntü semᶜahu ve başarahu ve lisānehu ve yedehu ve riclehu**

---

[319] Uzaklık ve yakınlığa sebeb çok ama yol almak vaciptir. Hikmete sebep böyle olmuş. Lakin sen açıp, açtıransın.

[320] **Biz yakınız**. Ayetin tamamı: Biz ise ona sizden daha yakınız fakat siz göremezsiniz. (Vakıa, 85)

[321] Niyaz ehli Murâdî, senden muradını istedi. Ayıplarımı gizle zira sen kötü hasletleri gizleyensin.

[322] Yazısının feyizlerinden

[323] İlâhî zâtın gözüyüm, zât benim sıfat ben. Gözünle gördüğün her şeye ruh benim, hayat ben.

ve bī yesmeᶜu (8) **ve yubṣiru ve yetekelleme**[324] *el-ḥadīṯe.* Yaᶜnī ḥadīṯ-i şerīfüñ maᶜnāsı dimekdür ḳaçan (9) ben bir ḳulumı sevsem anuñ vücūdını nār-ı muḥabbetle ifnā idüp bekā'-i (10) bi'llāh olsa ol ḳulumuñ semᶜi ve başarı ve lisānı ve cemiᶜ ḳuvāsı (11) ben oluram. Benüm ile istimaᶜ ider ve benüm nūrum ile görür ve benüm nūrumla **47b** (1) tekellüm ider ve cümle efᶜāl ü evṣāfu. Ve ẕātum ile ben aña tecellī iderem. (2) Ve anuñ evṣāf u efᶜālini ve ẕātı ifnā idüp anuñ vücūdını (3) efᶜāli ṣıfātuma maẓhar idinürem. Nitekim kelām-ı ḳadīmde bu maᶜnāya (4) işāret buyurmışdur: **Ve mā rameyte iẕ rameyte velākinna'llāhe ramā.**[325] (5) Yaᶜnī Ḥaḳ Teᶜālā Ḥabīb-i Ekremüñ remyini kendü ẕāt-ı şerīfine isnād (6) buyurdı. Ve keẕālike buyurdı: **Men eṭāᶜar-rasūle feḳad eṭāᶜallāh.**[326] (7) Ve daḫi ḥabībine iṭāᶜati kendüsine mużāf kıldı. Ve daḫi (8) ḥadīṯ-i şerīfde vārid oldı: **Men ra'ānī feḳad ra'al-ḥaḳ.**[327] (8) Pes imdi maᶜlūm oldı ki naẓm-ı laṭīfüñ maᶜānī-yi şerīfi şöyle (10) dimekdür ki; ve Ḥaḳ Teᶜālānuñ naẓar-ı şerīfi ᶜibādına benüm göñlümde medfūn (11) olan nūr-ı eḥadiyyet ile olur. Ve benüm vücūdum Ḥaḳ Teᶜālānuñ ẕāt **48a** (1) ve ṣıfātına ve efᶜāline maẓhardur. Ve cemiᶜ ẓuhūrāt-ı İlāhiyyeye menbaᶜam ve her nesne (2) ki gözde görünür aña rūḥ menem ve anuñ ḥayātı menem. Yaᶜnī benüm göñlümde (3) medfūn olan nūr-ı eḥādiyyetle görür ve benüm nūrumla işidür. Belki cemiᶜ (4) ḥarekātı benüm ile olur. Zīrā ḫalīfetu'llāh olan ẓıll-ı İlāhiyyedür. (5) Ve vücūd-ı şerīfi cümle ᶜāleme cān olmuşdur. Ve anuñ ḳalb-i laṭīfi elṭāf-ı (6) İlāhiyyenüñ menbaᶜı ve ᶜulūm-ı Rabbāniyyenüñ maẓharıdur. Ve ḥālā ḫalīfetu'llāh (7) olan daḫi ḫalīfe-i Resūldür. Ve hem ḫalīfetu'llāhdur. Ve anlarda (8) mürācaᶜat hemān ve anlara ihānet hemān Ḥaḳ Tebārek ve Teᶜālāya ihānetdür.

ᶜArş menem ve kürs men levḥ menem ḳalem menem

Her çi būd menem menem cümle-i kāyināt-ı men[328]

---

[324] "Ben bir kulu seversem, onun kulağı, gözü, eli, ayağı olurum. Benimle işitir benimle görür, benimle söyler." Birebir aynı rivayet olmamakla birlikte hadis-i şerifin aslı Buhārī'nin Rikak'ında geçmektedir. ***Hadislerle İslam II,*** 25.

[325] Attığın zaman da sen atmadın fakat Allah attı. (Enfal, 17)

[326] Kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. (Nur, 80)

[327] Beni gören Hakk'ı görmüş gibidir. ***Sahih-i Müslim***, 776.

[328] Gök benim kürsî benim, levha benim kalem ben. Olan herşey benim, benim cümle kâinat ben.

(11) Bu kelimāt şol ḥadīṯ-i şerīfüñ mażmūnına işāretdür ki; **Ḳalbü'l- 48b** (1) **mü'min ᶜarşu'r-raḥmān**[329] buyurmışdur. Yaᶜnī bir mü'minüñ ḳalbinden yenābī'-i ḥikmet (2) cereyān ide, anuñ ḳalb-i şerīfi māsivādan ḫalāṣ olup (3) ᶜarş-ı rabbānī olur. Ve daḫi Ḥażret-i ᶜAlī buyurmışdur; **Ene'l-** (4) **ᶜarşu ene'l-kürsiyyu ene'l-levḥu ve'l-ḳalemu ene's-semāvātu ve'l-arażūn.**[330] (5) Ve Ḥażret-i Resūl daḫi buyurmışdur: **Evvelu mā ḫalaḳa'llāhu rūḥī** (6) **ve evvelū mā ḫalaḳa'l-ḳalemu evvelu mā ḫalaḳa'l-lāhu'l-levḥi.**[331] Zīrā ḳalb-i Resūl levḥ (7) meṣābesindedür. Cemiᶜ ᶜulūm-ı Rabbāniyye anda muntaḳiş olmışdur. (8) Ve anuñ lisān-ı şerīfi ḳalem mertebesindedür. Anuñ sebebiyle cemiᶜ (9) ṭāliblere vāṣıl olur. Şey'en fe-şey'en ḳulūb-ı mü'minīne naḳş olur. (10) Ve her nesne ki bu ᶜālem-i ekvānda olmış ve olacaḳdur benüm ḳalbümdeki (11) nūr-ı eḥadiyyetle ẓāhir olur, ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye sebebiyle vücūda gelür. **49a** (1) Zīrā ol ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyenüñ ḥaḳḳında; **Levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāke**[332] (2) vārid olmışdur. Pes imdi feyż -i şerīfde ᶜarş u kürs levḥ (3) ḳalem menem ve cümle-i kāyināt men dimegüñ maᶜnāsı ẓāhir oldı.

Ez-ḫarid er çi ḫāricem līk ne ḫāricem ze hest

Men menem ü menem menem ṣābitem ez-ṣebāt men[333]

(6) Yaᶜlemu'llāh şöyle dimek olur ki; yaᶜnī muḥabbet-i Rabbāniyye ile göñlüm (7) vālih ü ḥayrān olup umūr-ı dünyāyı ve umūr-ı āḫireti teᶜaḳḳul (8) ve tedārük itmekden kaldı. Nitekim ḥadīṯ-i şerīfde vārid olmışdur. (9) **"E'd-dünyā ḥarāmun ᶜalā ehli'l-āḫirati ve'l-āḫiratu ḥarāmun ᶜalā ehli'd-dünyā** (10) **ve humā ḥarāmāni ᶜalā ehli'llāhi teᶜālā.**[334] Zīrā bir ḳalbde iki muḥabbet (11) olmaz. Nitekim kelām-ı ḳadīmde bu maᶜnāya işāret buyurulmışdur: **49b** (1) **Mā ceᶜala'l-lāhu li-raculin min ḳalbeyni fī cevfihi.**[335] Yaᶜnī āyet-i kerīmenüñ maᶜnā-yı (2) şerīfi dimekdür ki, her şaḫṣda iki ḳalb itmedüm tā kim iki şey'e (3) muḥabbet ide. Ḳalb bir, ḳalbde maḥbūb daḫi bir gerek,

---

329 Mü'minin kalbi Allah'ın arşıdır. Ceylan, s. 156.

330 Arş benim, kürsî benim, levh ve kalem benim. Gökyüzü ve yeryüzü benim.

331 Allah önce benim ruhumu yarattı. Allah önce kalemi yarattı. Allah önce levhi yarattı. Ceylan, s. *159.*

332 Sen olmasaydın, sen olmasaydın ālemleri yaratmazdım. ***Keşfü'l-Hafa II,*** n.2123, s. 164.

333 Yetiden berî isem de değilim varlıktan berî. Ben benim, benim sabitlik ve sağlamlık.

334 Dünya ahiret ehline haramdır, ahiret dünya ehline haramdır ve Allah dostlarına her ikisi de haramdır.

335 Allah hiçbir adamın içine iki kalp koymamıştır. (Ahzab, 4)

dimek olur. (4) Pes imdi naẓm-ı laṭīfüñ maᶜnāsı yaᶜnī vādi-i ᶜaḳıldan ḫāricem (5) dimenüñ vechi budur ki göñlümi dünyāya taᶜallüḳden ḳaṭᶜ idüp (6) ve nefsimi ārzū-yı cennetden ve tenaᶜᶜumdan ḳaṭᶜ itdüm dimek olur. (7) Lākin aña müteᶜalliḳ esbābdan -ki aᶜmāl-i ṣāliḥedür- terk itmedüm. (8) Gene bi't-tamām aᶜmāl-i ṣāliḥaya müdāvemet üzerineyem. Zīrā bu ᶜālem-i (9) şehādetde olan kimesne elbette beşeriyyet ḥükmince ve muḳteżā-yı (10) ᶜaḳlınca lāzımdur. Pes imdi feyż-i şerīfüñ ḫıredden (11) ḫāricem līke varlıḳdan ḫāric degülüm dimegüñ maᶜnāsı ẓāhir oldu. **50a** (1) Ve daḫi vücūd ṣıfatı ile mevcūd menem ve menem ṣubūtum gene (2) kendü ṣebātumdandur. Yaᶜnī benüm vücūdumuñ feyżi gene kendü ḥaḳīḳatümden alur (3) ġayrudan degüldür, dimek olur. Zīrā ḫalīfetu'llāh olanuñ ḥaḳīḳati, (4) ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyedür ki ol ḥaḳīḳatüñ ḥaḳḳında **"levlāke"** vārid olmışdur.

Dil çü ze ᶜışḳ pür buved fehm ber-ārī çīst

Ān menem be-vaḳt-i men emr-i ḳāṭıᶜāt-i men[336]

(7) Yaᶜlemu'llāh dimekdür ki; İy ṭālib-i Ḥaḳ, āgāh ol ki benüm göñlüm (8) murādāt-ı nefsāniyyeden munḳaṭıᶜ olup ᶜışku'llāhdan memlū olup ve (9) muḥabbetu'llāh ile pür oldı. Hemān gel, sen ol göñlümi fehm eyle (10) ki göñül ne nesnedür ve içinde memlū olan ᶜışḳ nesnedür. (11) Zīrā ehl-i Ḥaḳdan ba'żı ṭā'ife ḳatında göñül ve ᶜaḳıl ve nefs ve ḳalb **50b** (1) şey'-i vāḥiddür. Lākin maḳām-ı iᶜtibārla ve merātib ḥasebiyle bu esāmiyle (2) müsemmā olunur. Ve daḫi maᶜlūm-ı şerīfdür ki ᶜāşıḳ u ᶜışḳ ve maᶜşūḳ (3) daḫi şey'-i vāḥiddür dimişler. Pes imdi feyż-i şerīfüñ mışrāᶜ-ı (4) şānīde "ān menem" buyurduklarında bu maᶜnāya işāret vārdur. Yaᶜnī (5) ᶜışḳ ile göñlüm memlū olduġı vaḳtde ᶜışḳ menem. Zīrā ġalebe'-i ᶜışḳdan (6) ᶜāşıḳuñ zātı ᶜışḳdan farḳ olunmaz. Ve daḫi benüm rūḥum emr-i ḳāṭıᶜdur. (7) Zīrā rūḥ emr-i Ḥaḳdan ᶜibāretdür. Nitekim **"ḳuli'r-rūḥu min emr-i Rabbī"**[337] gelmişdür.

Vāḥid-i muṭlaḳam Murād herçi zi-dil güzeşte şod

Dil zi menem hami menem mevḳaᶜ-ı vāḳıᶜāt men[338]

---

[336] Gönül aşkla dolarsa anlama yetisi nedir? O benim, benim vakt-i nakti de, kesin emir benim.

[337] De ki: Ruh Rabbin bileceği bir şeydir. (İsra, 85)

[338] Ey Murad! Mutlak vahidim, benim gönülden geçen her şey. Gönül benim, cümle benim, hâdiselerin vuku bulduğu ânım ben.

(10) Dimekdür ki; İy ṭālib-i Ḥaḳ, āgāh ve mütenebbih ol ki benüm göñlüm cemiᶜ murādāt-ı (11) dünyeviyyeden ve ᶜalāyıḳ-ı uḫreviyyeden munḳaṭıᶜ olup cümlesinden **51a** (1) ferāġat itdüm. Ve benüm ḳalbümde vāḥid-i muṭlaḳdan ġayrı nesne ḳalmamışdur. (2) Zīrā fenā'-i fi'llāh olan kimesne beḳā'-i bi'llāh olur ve kendü vücūdı fānī (3) olsa anuñ ẕātında mevcūd. "**Huva'l-lāhu'l-eḥadü'ṣ-ṣamed"**[339] olur. (4) Pes imdi maᶜlūm oldı, bir sālik **"mūtū ḳable en temūtū"** [340] ile (5) müteḥaḳḳiḳ ola anuñ vücūdında vāḥid-i muṭlaḳdan ġayrı nesne ḳalmaz (6) ve daḫi ᶜilmi ᶜālem ve maᶜlūm ve cümlesi ol olur. Zīrā sāliküñ (7) vücūdı ẕāt-ı Ḥaḳḳa maẓhar olur. Nitekim ḥadīṯ-i şerīfde (8) vārid olmışdur: **İẕā etemme'l-faḳru fe-huva'l-lāh.**[341] Yaᶜnī bir sālik (9) ifnā'-i vücūd itse ve faḳr-ı ḥaḳīḳī ile müteḥaḳḳıḳ olsa, ol sālik (10) Ḥaḳḳuñ vücūdında hemān teᶜālā muḥabbet ḳalur, ġayrı şey fānī olur. Ve maᶜlūm (11) -dur ki faḳr iki ḳısım üzerinedür. Biri faḳr-ı ṣuverīdür. Faḳr-ı **51b** (1) ṣuverī oldur ki anuñ dünyāsı olmaya. Ve biri daḫi faḳr-ı maᶜnevīdür (2) faḳr-ı maᶜnevī oldur ki ifnā'-i vücūd itmiş ola. Zīrā vücūd gibi (3) ulu günāh olmaz. Nitekim Ḥabīb-i Ekrem buyurmışdur. **"Vücūdüke ẕenbün** (4) **lā yuḳāsu ᶜaleyhi ẕenbün."**[342] Pes imdi maᶜlūm oldı ki Ḥażret-i Resūl (4) iftiḫār itdügi faḳr, faḳr-ı maᶜnevīdür. Faḳr-ı ṣuverī degüldür. (6) Zīrā faḳr-ı ṣuverī ile muttaṣıf olmış kimesne keşīrdür. Ammā faḳr-ı (7) maᶜnevī ile muttaṣıf hemān Ḥażret-i Resūldür, ġayrı kimesne olmış degüldür. (8) Nitekim, **"el-Faḳru faḫrī ve bihī iftiḫār ᶜalā sāyiri'l-enbiyā'"**[343] buyurdı. Mīraş ḫalīfede olur. **Haşimī**

VE MİN NETĀİCİ EFKĀRİHİ'Ş- ŞERĪFE[344]

Mā der-īn ḫāne-i ṣūret beççegār āmede em

Āyine-sāzī-i her dār u diyār āmede em[345]

---

[339] O Allah birdir ve sameddir.

[340] Ölmeden evvel ölünüz. Ceylan, s. 149.

[341] Fakr tamamlandığında geriye sadece Allah kalır. Süleyman Uludağ, "Fakr", *TDV İslam Ansiklopedisi* **DİA** c. XII, 1995, s.133.

[342] Kendinde varlık görmen başka günahlarla karşılaştırılmayacak derecede büyük bir günahtır. Hâlid-i Bağdâdî, s. 74.

[343] Fakirliğim övüncümdür. Onunla diğer nebilere övünürüm: Uludağ, "Fakr", **DİA**, s.133.

[344] Mübarek fikriyatının neticelerinden.

[345] Bu zâhiri dünya hanına ne için gelmişiz? Her mekana ve her diyara aynacılık için gelmişiz.

52a (1) Dimekdür ki; İy ṭālibān bilür misiz bu ṣūret ḫānesine ben neye (2) geldüm. Yaᶜnī ᶜālem-i ervāḥdan bu beşeriyyet ᶜālemine ben ne kār u meṣāliḥa (3) geldüm bilür misiz? Āgāh oluñ ve bilüñ ki ben bu ᶜāleme anuñ için (4) geldüm ki her dār u diyārda olan ᶜibādu'llāhuñ göñüllerin (5) taᶜmīr idüp meṣāliḥ-i müslimīni görem. Göñül taᶜmīr itmek ᶜarşu'llāhı (6) taᶜmīr itmekdür. Zīrā **"ḳalbü'l-mü'min beytu'llāh'**[346]dur. Yāḫūd maᶜnā-yı (7) ᶜacībī dimek ola ki; ben ervāḥ-ı ᶜālemden bu beşeriyyet ᶜālemine aña binā'en (8) geldüm ki her dār u diyārda yāḫūd bu ecsāmda -zīrā her (9) cism ü rūḥ insāna ḫāne meṣābesindedür- ṭālib-i maᶜrifet (10) olan mü'minlerüñ ḳulūbını aḫlāḳ-ı ẕemīmeden pāk idüp (11) ve aḫlāḳ-ı ḥamīde ile müteḫalliḳ idüp göñüllerin maᶜārif-i İlāhiyye **52b** (1) ve ḳalblerin esrār-ı eḥadiyyete menbaᶜ idüp yenābīᶜ-i ḥikmet cereyān (2) idüp muḥabbetu'llāh ile memlū olup ẕāt-ı eḥada maẓhar olmaġa (3) lāyıḳ ola. Ve maᶜlūm ola kim eger enbiyā vü eger mürşid-i kāmil-i mükemmil olan (4) kimesne elbette bu beşeriyyet ᶜāleminde olup ve beşeriyyet libāsıyla (5) mütelebbis olmaġı lāzım ve vācibdür. Nitekim kelām-ı ḳadīmde buyurulmışdur: (6) **Ve lev ceᶜalnāhu meleken leceᶜalnāhu raculen ve lelebesnā ᶜaleyhim mā yelbisūn.**[347] (7) Dimek ola ki, eger Peyġamber olan vücūd-ı şerīf ve ḳutbu'l-aḳṭāb (8) olan rūḥ-ı lāṭīf nevᶜ-i insāndan bulunmasa biz anı nevᶜ-i (9) melekden daḫi ḳalur olsaḳ biz ol meleki racūl libāsıyla (10) melbūs iderüz. Andan ṣoñra irsāl iderüz. Zīrā ṣalāḥ (11) ve irşāda böyle olmaḳ enfaᶜdur. Ve eger mücerred rūḥāniyyet kifāyet eylese **53a** (1) Ādem *ᶜaleyhi's-selām* rūḥāniyyeti kifāyet ideydi beşeriyyet ṣūretinde ġayrı peygamber (2) lāzım olmaya idi, yāḫūd Ḥażret-i Resūlüñ rūḥāniyyeti bi't-tamām (3) kifāyet ideydi. Ve maᶜlūm-ı şerīfdür ki her peyġamber ve her mürşid-i kāmil-i (4) mükemmil dār-ı fenādan dār-ı beḳāya irtiḥāl itdükleri zamānda elbette (5) bir ḫalīfe ve bir ḳadīm-maḳām naṣb iderler. Tā kim meṣāliḥ-i müslimīni görüp (6) ve kāffe'-i nāsı irşād idüp ġıll u ġışdan ḳalblerin pāk idüp (6) aḫlāḳ-ı ḥamīde ile müteḫalliḳ eyleye. **Allāhumme enfaᶜnā bihi ve bārik lenā fīh.**[348]

ᶜArif ḥayşu etā mā laḥẓe'l-ḥāl lenā

[346] Mü'minin kalbi Allah'ın evidir.

[347] Eğer onu (Peygamberi) bir melek kılsaydık yine onu bir adam (sūretinde) yapardık ve onları yine içinde bulunduklarıkarmaşaya düşürmüş olurduk. (En'am, 9)

[348] Allah'ım onunla bizlere fayda nasip eyle ve bizleri bereketlendir.

Mā be-fermānberiş baḥr-i kenār āmede em[349]

(10) Yaᶜnī benüm bu kārumuñ itmāmına yardum yine bu emir geldügi yerden olur. (11) Hīç benüm ẕātumda ḳudret ü ḳuvvet mülāḥaẓa itmezem ḳudret ü ḳuvvet beni bu maḳāma **53b** (1) ḳāim kılan ẕāt-ı pāküñdür. Hemān ben ol vücūd-ı muḳaddesüñ fermān- (2) beriyem ve emrin tutıcıyam benüm vücūdum yoḳdur hemān anuñdur. (2) Bu baḥr kenārında yaᶜnī baḥrden murād ᶜālem-i ervāḥ olmaḳdur. Ve anun (3) kenārı ᶜālem-i beşeriyyetdür. Yāḫūd baḥrden murād baḥr-i vaḥdet ola (4) zīrā maᶜlūmdur ki mürşid-i kāmil olan vücūd-ı pāk ve aṣlı Ḥaḳ olduḳdan-ṣonra (5) yine Ḥaḳḳıla ḫalḳa redd olunur. Baᶜdehu irşād ḫidmetine emr olunur. (6) Zīrā ol baḥr-i vaḥdete müstaġraḳ olan kimesne ol sekrān (7) ḥālinde ḫalḳı ıṣlāḥa mecāl yoḳdur. Nitekim deryāda olan kenārda (8) ol ādeme fāide itmez. Ol daḫi kenāra gelmek gerek kim birbirine ifāde (9) vü istifāde vire. Pes imdi maᶜlūm oldı ki insān-ı kāmil ᶜālem-i (10) vaḥdetden emr-i Ḥaḳḳıla bu keṣret ᶜālemine gelür ve şerīᶜatle bi't-tamām müteḥaḳḳiḳ olup **54a** (1) tālibleri şerᶜ-i şerīfle Ḥaḳḳa irşād ider ve ḳalblerin taᶜmīr idüp yenābīᶜ cereyān ider.

Mā rāeynā bi-ġamāmin lemeᶜa'ş-şemsi keẕā

Zi pes ebr-i būd ġayr çü yār āmede em[350]

(4) Yaᶜnī şemsüñ yüzinde ġamām var iken biz lemᶜa'-yı şemsi görmege iḳtidārmız (5) yoḳdur. Pes imdi göñül āyinesi daḫi māsivā'llāh ile maġmūm (6) olsa şems-i ḥaḳīḳatüñ lemᶜaların cān gözi göre. Pes imdi (7) Ḥaḳdan ġayrı her ne var, göñülden izāle idüp ancak hemān anuñla (8) muḳayyed olmaḳ gerek kim ebr-i lemᶜaāt şemse ilḥaḳdan mānicᶜ olur. Maḳām-ı şems ālūdeyken ebr ẓuhūruna ḥicāb olur. Allāh ḳalbimizden beşeriyyet sırbālin defᶜ ide.

Demᶜi'l-ᶜayn mine'l-hicr ve minnī aḳrabu

În ᶜaceb ez ber-mā mā be-şikār āmede em[351]

---

[349] Her halden ve ahvalden haberdar biziz. Biz İlâhî buyruk için denizin kenarına gelmişiz.

[350] Bulutun gerisinden böylesine ışıldayan güneş görmedik. Bulutun gerisinden, berî olan İlâhî yârdan gelmişiz.

[351] Yâre yakınım lakin ayrılıktan gözyaşları döküyorum. Ne gariplik bize ki biz kendi avımıza gelmişiz.

54b (1) Yaᶜnī dimek ola ki hicrāndan ṭāliblerüñ gözleri aġlar ve maṭlūbına (2) ḥasretden Nūḥ gibi ṭūfān ᶜālemi ile helāk ideyor. Lākin maṭlūbı (3) kendüsine ġāyetle yaḳīn olduġından görmege ḳādir degül. Zīrā bir nesne (4) göze ġāyetle yaḳīn olsa görülmege mānic olur. Bu maᶜnāya Furḳān-ı (5) ᶜaẕīmde işāret vārdur: **Ve naḥnu aḳrabu ileyhi minkum**[352], didi. (6) Ve ehl-i ᶜirfān kelāmında daḫi buna işāret vārid olmışdur.

Beyt:

Cihān-ārā cihān içindedür arayı bilmezler

Şu māhīler ki deryā içredür deryāyı bilmezler[353]

Ḥāṣıl-ı kelām, ṭāliblerüñ (9) maṭlūbları kendülere ġāyet ḳarīb olduġından bilmez. Meşelā ol (10) senüñle sen anı ararsın. Şol kimesneye beñzer ki şikār kendüsiyle (11) ol yabānda arar. Hemān Ḥaḳ Teᶜālā ṭāliblerine ifnā'-i vücūd itmek müyesser **55a** (1) ide. Zīrā ṭāliblerüñ vücūdından muᶜaẓẓam günāh ve ġalīẓ ḥicāb olmaz. (2) Nitekim ḥadīṯ-i şerīfde vārid oldı: **Vücūduke ẕenbün lā yuḳāsu** (3) **ᶜaleyhi ẕenbü**[354]. Hemān lāzım olan ifnā'-i vücūddur.

Yeẕhebu'l-ġayr ve yebḳā eḥadun min eḥad

İy Murādī ne reh-tār zi tār āmede em[355]

(6) Dimek ola ki: İy sālik eger murāduña vāṣıl olmaḳ dilerseñ (7) işneyniyyet perdesin göñül gözinden refᶜ eyle. Tā kim ol ẕāt-ı (8) bī-cünūñ cemāl-i münevverini müşāhede itmege iḳtidāruñ ola. Mādām (9) ki senüñ vücūduñ ḥicābın refᶜ itmiye, sen ve sende ol (10) eḥaddan ġayrı gidüp hemān eḥad bāḳī kalmaya. Sen anuñ (11) cemālin müşāhede idemezsin. Hemān imdi, iy Murādī **55b** (1) ġayriyyeti refᶜ eyle. Ne rehtār ḳalsun yaᶜnī ne sālik ve sülūk ve ne maṭlūb (2) belki ᶜāşıḳ ve maᶜşūḳ ve ᶜışḳ cümlesi müntefī olup hemān ol (3) eḥad kala. Zīrā maᶜlūmdur ki mertebe'-i ᶜışḳda daḫi ġayriyyet (4) ve işneyniyyet vardur. Zīrā ᶜışḳ şey'eyn iḳtiżā ider; biri ᶜāşıḳ (5) ve biri

[352] Biz ona sizden daha yakınız. (Vakıa, 85)

[353] Ali Nihat Tarlan, ***Hayalî Divanı***, Akçağ Yayınları, Ankara 1992, s.107.

[354] Kendinde varlık görmen başka günahlarla karşılaştırılmayacak derecede büyük bir günahtır. Hâlid-i Bağdâdî, s. 74.

[355] Yalnızca bir olan bir kalır, gayrısı gider. Ey Murâdî, biz karanlık yoldan karanlığa gelmişiz.

maᶜşūḳ. Ḳaçan sālik vücūdın refᶜ itse hemān ᶜāşıḳ (6) olan yine Ḥaḳ olur. Eḥad ile Aḥmed bir olduġı meşābesidür. (7) Nitekim birgün Ebū Yezīd Bisṭāmī miᶜrāc-ı rūḥānīsinde Ḥaḳ Ḥażretlerine (8) müteveccih olurken hātiften nidā gelüp; Yā Ebā Yezīd baña lāyıḳ ᶜibādet eyle. (9) Yā Rabbi Ḥażretüñe ne aṣl ᶜibādet gerek? Cevābında buyurup: Baña lāyıḳ (10) ᶜibādet oldur ki ḳulum namāz kıla, kendüsi ortada olmaya. (11) Yaᶜnī ben baña ᶜibādet idem buyurmış. Ḥāṣıl-ı kelām her işde göñülden **56a** (1) lisān-ı ḥālle diye kim, bu işi Allāh Teᶜālādur iden ḥaḳīḳatde, diye. (2) Nitekim kelām-ı ḳadīminde buyurmışdur; **Ḳul küllün min ᶜindi'llāh.**[356] Lākin (3) mertebe'-i edeb oldur ki, ḫayrı Ḥaḳ Ḥażretlerine ve şerri nefsine. Ammā (4) kimesne şerri Ḥaḳḳa isnād itdi mülḥid ve iblis oldı. *El-ᶜıyāzu bi'llāh*. (5) Ammā şol kimesne kim ḫayrı Ḥaḳḳa ve şerri nefsine isnād itdi, ādem oldı. (6) Zīrā edeb riᶜāyet eyledi. Lākin Ādem *ᶜaleyhi's-selām* bilürdi, cümle iş Allāh Teᶜālānuñ (7) olduġın. Ve İblīs *ᶜaleyhi'l-laᶜne* edepsizlik idüp merdūd oldı. (7) Cümle ᶜıbādını Ḥaḳ Teᶜālā edepsizlik itmekden ḥıfẓ-ı emānında kıla. **Hāşimī**

VE MİN DÜRR-İ NAẒMİHİ'L-MEKNŪN EL-MESŪNİ ᶜAN RABBİ'L-MENŪN[357]

Der heme mestī çü mā būdīm peydā her nefes

ᶜĀrif-i ᶜilmi eger bişnev to ra īn pend bes[358]

56b (1) Yaᶜlemullāh dimekdür ki, benüm ḳalbümde medfūn olan envār-ı eḥadiyyet (2) ve esrār-ı ṣamediyyet cümle eşyāda tecellī ve ẓuhūr itmişdür. Zīrā insān-ı (3) kāmil olan vücūd-ı pāk ḫalīfe'-i Ḥaḳdur. Ve ḫalīfetu'llāh olan elbette (4) cümle mevcūdātda mutaṣarrıfdur. Ve cümle ᶜāleme raḥmetdür. Nitekim Ḥaḳ kelām-ı mecīdde (5) buyurmışdur: **Ve mā erselnāke illā raḥmeten li'l-ᶜālemīn**[359]. Zīrā ḫalīfe'-i (6) Ḥaḳ olan kimesne ifnā'-i vücūd idüp beḳā'-i bi'llāh olmışdur. (7) Anuñ vücūdından mutaṣarrıf olan esrār-ı İlāhiyyedür. Belki anuñ ḳalb-i (8) muṭahharası tecelliyāt-ı İlāhiyyeye mir'ātdür. Ḥaḳ Teᶜālānuñ ẕāt ve ṣıfāt (9) ve efᶜāl anuñ ḳalb-i şerīfinden tecellī ider. Menbaᶜ-ı nūr-ı İlāhiyyedür. Ve anuñ (10) vücūd-ı pāki cümle ᶜālemlere cān olmışdur. Nitekim Ḥaḳ Teᶜālā anuñ ḥaḳḳında (11) buyurmışdur: **Ve mā rameyte iẕ**

[356] De ki: Hepsi Allah'tandır. (Nisa, 78)

[357] Nazmının gizli incilerinden.

[358] Biz cümle varlıkta aşikâr idik her nefes. İlim ehli isen bu öğüdü işitmen yeter.

[359] (Ey Muhammed!) Seni ancak ālemlere rahmet olarak gönderdik. (Enbiya, 107)

rameyte velākinna'llāhe ramā.[360] Ve daḫi **57a** (1) **"Levlāke levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāke"**[361] ḫilᶜatiyle anuñ rūḥ-ı muḳaddesiyesi (2) ḫilᶜatlenmişdür. Ve anuñ ḳalb-i şerīfi yenābīᶜ-i ḥikmet-i İlāhiyyeye menbaᶜ olmışdur. (3) Zīrā ḫazāyinu'llāh ve ḫalīfetu'llāhdur. Ve ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyeye maẓhardur. (4) ve Ḥażret-i Resūl ḥaḳḳında vāridāt-ı sātıᶜa ve … ḳāṭıᶜanuñ (4) ḥaḳḳında daḫi tenāvüli vārdur. Pes imdi maᶜlūm oldı ki (6) naẓm-ı şerīf ṣāḥibinüñ ḥaḳīḳati cümle mevcūdātda ẓāhir vü peydā (7) oldığı ṣābitdür ve ḳuṭb-ı ᶜālem olduġı muḳarrerdür. Zīrā bir nefes dünyā (8) anuñ vücūdınsız ḳā'im olmaz. ᶜİnda'llāh muᶜaẓẓam mertebedür. (9) Ḥattā Şeyḫ Muḥyi'ddīn ᶜArabī Ḥażretleri eydür; zamān-ı sābıḳada gāh (10) olurdı nübüvvet ile ḳuṭbiyyet bir vücūdda, ikisi cemᶜ olurdı. (11) Ḥażret-i Ādem ve Ḥażret-i İbrāhim ve Ḥażret-i ᶜĪsā ve Ḥażret-i Resūl gibi **57b** (1) *ṣalavātu'llāhi ᶜaleyhim ve selāmuhū*. Lākin gāh olurdı nübüvvet bir şaḫṣda (2) ve ḳuṭbiyyet āḫar kişide olurdı. Nitekim Ḥıżırla Mūsā gibi *ᶜaleyhime's-selām*. (3) Lākin Ḥażret-i Mūsā maḳām-ı ḳuṭbiyyet ile müteḥaḳḳıḳ oldı... Ḥattā elfāẓ-ı şerīfe (4) budur: **"Ve'l ḳuṭbu ḳad yekūnu nebiyyen ke-Ādeme ve İbrāhīmu ve ᶜĪsā ve nebiyyunā** (5) **Muḥammedin *ṣalavātu'llāhi ᶜaleyhim ve ᶜaleyhi* ve ḳad yekūnu veliyyen ke'l-Ḥıżr fī zamāni Mūsā** (6) **ᶜa.m ḳable taḥaḳḳuḳihi bi'l-maḳāmi'l-ḳuṭbiyyeti."**[362] Muḥaṣṣal-ı kelām ḳuṭbu'llāh olan (7) vücūd Ḥaḳ Teᶜālānuñ muᶜaẓẓam ḫiẕmetindedür. Ḥattā ḳıyāmet-i kübrā ol (8) vaḳt olur ki ḳuṭb-ı ᶜālem olmaġa lāyıḳ kimesne bulunmaya. Ol zamānda (9) Ḥaḳ Teᶜālā bi'ẕ-ẕāt tecellī eyleye, ᶜālem ol tecellīye ṭāḳat getürmeyüp (10) küllü şey'in fānī ola. Zīrā ḳuṭb-ı ᶜālem olan kimesne vāsıṭādur. (11) ᶜİbādu'llāh ile mā-beyninde anuñ ḳalb-i şerīfi ẕüciheteyndür. Yaᶜnī **58a** (1) rūḥāniyyet ve beşeriyyet rūḥāniyyet cihetiyle cānib-i Ḥaḳdan olup beşeriyyet (2) cihetiyle ḫalḳa feyż ider. İmdi iy ṭālib-i ᶜilm-i İlāhī, böyle muᶜaẓẓam (3) mertebede olan kimesne cümle vārlıḳda ẓāhir ü peydā olmaḳ (4) baᶜīd midür? Ḥāşā daḫi ziyāde ḳudrete mālikdür. Sen de ᶜārif iseñ (5) bu esrār-ı İlāhiyye'i istimāᶜ idüp fehm eyle. Ve bu saña naṣīḥat-ı kāfīdür.

Ez-gülistān-ı diger āyende şod bā-ḫod maḳāl

[360] Attığın zaman da sen atmadın fakat Allah attı. (Enfal, 17)

[361] Sen olmasaydın, sen olmasaydın ālemleri yaratmazdım. Aclûnî, s.164.

[362] Kutub; Ādem, İbrahim, İsa ve peygamberimiz Hz. Muhammed gibi -salat ve selam üzerlerine olsun- peygamber olabilir. Bunun yanında kutub makamına gelmeden önce kişi; Hz. Musa -salat onun üzerine olsun- zamanındaki Hızır gibi velī de olabilir.

Der-rıżā-yı ḫāyiş ez-her revża bülbül bā-ḳafes[363]

(8) Yaᶜnī gülistāndan murād ḳalb-i laṭīf ola ve anda olan esrār-ı İlāhiyyeye (9) şukūfāt-ı maᶜneviyye ve şemerāt-ı ḳudsiyye ola. Yaᶜnī bir ᶜārifüñ (10) ḳalbinde vāridāt-ı İlāhiyye ẓuhūr eylese anuñla müteḥaddid olan ḳulūb-ı (11) evliyāya daḫi elbette ẓuhūr ider. Nitekim Ḥażret-i Resūl buyurmışdur: **58b** (1) **Mine'l-ḳalbi ile'l-ḳalbi revzenetün**.[364] Ḥattā Ebā Bekr ḥaḳḳında buyurmışdur ki; vāridāt-ı (2) İlāhiyyeden ve esrār-ı eḥadiyyetden her nesne benüm ḳalbüme nāzil ola, elbette ol Ebā Bekr (3) ḳalbinde vārid olur, diyü buyurdılar. Pes imdi maᶜlūm oldı ki, bir gülistāndan (4) bir bülbül maḳāle başlasa her ravżadan bülbüller kendü rıżālarıyla ḳafesde (5) maḳāle gelürler. Zīrā cümlesinüñ maṭlūbu hemān güldür ve ehl-i ᶜirfānuñ birsine (6) olan ḥālāt cümlesine sirāyet ider. Ḥattā ḫaberde gelmişdür ḳırḳlaruñ birsinden ḳan (7) almışlar ḳırḳından daḫi ḳan akmışdur. Yaᶜnī ᶜırżu'l-mü'min … dür. Meşelā ehlu'llāhuñ (8) birsinüñ ᶜırżın yıkup göñlin incidmek cümlesin incidmekdür. Ve birisin sevmek cümlesin (9) sevmek gibidür. Zīrā ehlu'llāh ve ehl-i ᶜirfān ḥaḳīḳatde bülbül-i güyālardur. Ve cümlesinüñ (10) maᶜbūdı hemān Bārī Teᶜālānuñ ẕāt-ı şerīfi ve cemālini müşāhede (11) itmekdür. Ḥaḳ Celle ve Teᶜālā biz ḳulını anlaruñ ervāḥ-ı muḳaddeslerinden müstefīḍ ide.

59a **Züyyinet ḫalḳu'l-verā züyyinet bi'l ᶜādiye**

ᶜĀriyet ni bāşed iy rūḥ-ı revānum hīçkes[365]

(3) Şöyle dimek ola ki bu mevcūdātuñ aḫlāḳ ve evṣāfu ᶜāriyet (4) ve emānetdür. Lākin iy rūḥ-ı revānum hīç bir kimesne ᶜāriyet bilmez, (5) her şaḫṣ kendünüñ ṣānur. Ḥāşā cümlesi cānib-i Ḥaḳdan emānetdür. (6) İmdi lāyıḳ olan her şaḫṣa budur ki emāneti ıssına teslīm idüp (7) vebālden ḫalāṣ olmaḳ gerek. Nitekim Furḳān-ı ᶜaẓīmde buyurulmışdur: (8) **İnna'llāhe ye'murukum en-tü'eddü'l-emānāti ilā ehlihā**[366]**.** İmdi her kimesne (9) emāneti ṣāḥibine teslīm vācibdür. Meşelā semᶜ u baṣar aḫz u baṭş belki cemiᶜ taṣarrufāt-ı İlāhiyye cümle Ḥaḳ Teᶜālānuñdur. Ḳullarına daḫi (11) lāzımdur

[363] Kendisiyle söyleşir halde yine geldi gülistandan. Kendi rızasıyla her bağdan bülbüllere kafes biçti.

[364] "Kalpten kalbe bir yol vardır" veya "kalpten kalbe açılan bir pencere vardır" şeklinde olmalı.

[365] Halk-ı âlem pullandı (süslendi) koşucu develer süsletildi. Ey ruh-ı revânım kimse ödünç ve geçici değil.

[366] Allah size emanetleri mutlaka ehline vermenizi emrediyor. (Nisa, 58)

ki; anuñ bile. Ve cümle varlıḳ anuñdur diye kendüsini emāneten mutaṣarrıf **59b** (1) bile. Lākin böyle bilmegüñ ᶜalāmātı vardur. Oldur ki; cümlesi elinden gitse (2) göñli müte'ellim olmaya. Zīrā bir kişi bir kimesnede emānet esbāb ḳosa (3) ṣoñra alsa ol kişi bī-ḥużūr olmaz. Hemçünān emānet bilen kişide (4) elinde olan nesnelere zevāl gelse, Ḥaḳ Teᶜālā emāneti aldı, (5) diyü iᶜtiḳād ider. Gitdügine ḳaṭᶜā bī-ḥużūr olmaz. Nitekim enbiyā (6) ve evliyānuñ ḥāli budur. Varlıḳ ve yoḳlıḳ ve celāl ü cemāl bir gelür. (7) Bu maᶜnāya Furḳānda Ḥabīb-i Ekreme buyurmışdur: **Ḳul küllün min ᶜindi'llāh.**[367] (8) Ve Ḥabībüñ **"mūtū ḳable en-temūtu'**[368] buyurduḳlarından murād-ı şerīfleri budur. (9) Zīrā bir kişi fevt olduġı zamānda elbetde emānetleri ṣāḥiblerine (10) vāṣıl olur. Fevt olmazdan evvel fevt olan kişinüñ daḫi ḥāli (11) böylecedür. Ve ḥadīṯ-i şerīfde; **Vücūduke ẕenbün lā yuḳāsu ᶜaleyhi ẕenbün**[369] **60a** (1) dimekden murād-ı şerīfleri şöyle dimekdür ki; sendeki vücūd emānetdür. (2) İfnā idüp ṣāḥibine teslīm eyle. Ḫüdānuñ olan nesne'i benüm diyüp (3) vebāle girme. Pes imdi maᶜlūm oldı naẓm-ı şerīf ṣāḥibinüñ (4) murād-ı şerīfleri ki cümle ᶜālem kendü aḥvāl ve eṭvārını kendüsinüñ (5) ṣānur. Hīç bir kes ᶜāriyet bilmez. Lākin benüm ẓāhirümdeki ve bāṭınımdaki (6) ziynet cümlesini ben emānet bilürem. Ve her ne var ise cümlesini Ḫüdānuñdur dimekdür.

Ez-meḳāl ḫāyiş-i Peyġamber eger güyed kelām

Rūḥ-ı ḳuds ārende peydā ṣalṣalī hemçün ceres[370]

(9) Yaᶜnī Peyġamber *ᶜaleyhi's-selām* kendü kelimāt-ı ḳudsiyyesinden nuṭḳ eylese (10) rūḥ-ı ḳudsiyye ile Bārī Teᶜālā balçıḳdan yaradılmış ḳalbe nefḫ-i rūḥ idüp (11) ḥayāt bulduġı gibi nefs elinde zebūn olup, ölmüş göñüller **60b** (1) daḫi Peyġamber *ᶜaleyhi's-selām*uñ nuṭḳ-ı şerīfleri ile ḥayāt bulur. Nitekim (2) ceresi bir kişi nefḫ eylese ṣadāya geldügi gibi. Zīrā enbiyā kelāmında (3) ḥayāt-ı cāvidānī vardur. Her kimesneye ṣafā naẓar ile naẓar eylese ve kelimātın (4) işitseler ölmüş göñüller ḥayāt bulur. Ḫüdā cümleye nefs-i meyyit, rūḥ-ı ḥayy olmaḳ müyesser ide.

---

[367] De ki: Her şey Allah'tandır. (Nisa, 78)

[368] Ölmeden evvel ölünüz. Ceylan, s. 149.

[369] Kendinde varlık görmen başka günahlarla karşılaştırılmayacak derecede büyük bir günahtır. Mevlânâ Hâlidî, s. 74.

[370] Peygamber kendi muradınca söz söylese, Cebrail zincirleri gıcırdatıp çan gibi ses çıkartır.

Fāᶜiliyyet rā Murādī ger bidānī ḫoş būd

Devr ez-ān nīst ez-cāyiş ze bār üftād ḫes[371]

(7) İy ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhiyye, eger naẓm ṣāḥibini faᶜil muḫtār bilüp ve taṣarrufāt-ı (8) eḥadiyyeye maẓhar bilürseñ fīhā ve niᶜme zīrā bir ān ve bir sāᶜat anuñ (9) göñli cānib-i ᶜizzetden ayrılmaz. Ḳalbi kibriyā-yı İlāhiyyeden dūr olmaz. Dā'imā göñli (10) fikri Ḥaḳdadur. Ve dili ẕikru'llāhdadur. Belki cemiᶜ ḳuvā-yi pāki niçün ḫalḳ (11) olundıysa ol ḫiẕmet üzere ḳā'im ve ṣābitdür. **Şerḥ-i Hāşimī**

61a VE MİN LEVĀİḤİ ḲUDSİHİ[372]

Teḳabbel minnī yā Rabbe'l-ᶜibād

Enilnī laḥẓaten mā fī fuād[373]

(4) İy enbiyānuñ seyyidi ve evliyānuñ maᶜbūdı, benüm aᶜmāl-i ẓāhirümi ve aḥvāl-i (5) bāṭınamı luṭf idüp sen ḳabūl eyle. Ve bir ān beni ḫazā'in-i Rabbāniyyede (6) medfūne olan maᶜārife vāṣıl eyle. Ve fu'ādumda olan esrār-ı (7) Rabbāniyyeye maẓhar ve menbaᶜ eyle ki dā'imā yenābīᶜ-i İlāhiyye ile cānum muġtenem ola. (8) Zīrā enbiyā ve evliyānuñ ḳulūbı ḫazā'in-i İlāhiyyedür. Belki cemiᶜ sāliklere (9) tecelliyāt-ı İlāhiyye ve ᶜirfān-ı eḥadiyye insān-ı kāmilüñ ḳalbinden olur. (10) Nitekim Ḥabīb-i Ekrem buyurmışdur: **Ḳulūbu'l-evliyā'-i ḫazā'inu'llāhi ve ᶜarşu'llāhi.**[374] (11) Pes şöyle dimekdür ki, iy ᶜibād-ı ṣāliḥīnüñ mevlāsı luṭf idüp benüm **61b** (1) ẓāhir ve bāṭınumdan ẓuhūr iden aḥvāl ve aᶜmālümi sen ḳabūl idüp bir sāᶜat (2) beni ḳalbümde medfūn olan tecelliyāta maẓhar düşürüp cemāl ve kemālüñle ferāḥ ola.

Ve belliġnī ilā ḫamsīne elfin

Fe-elfün şümme elf külle vād[375]

---

[371] Ey Murâdî! Yapan ve yapılandan haberdar isen ne hoş. Rüzgarın savurduğu çalı misali yerinden uzak değil kimse.

[372] Mukaddes ifadelerinden.

[373] Ey Rabbim, kabul eyle kulluğumu benden. Ve bir lahzacık eriştir beni kalbimdekine.

[374] Allah dostlarının kalbi Allah'ın hazineleridir ve arşullahtır.

[375] Mesafeleri hızla aldırıp vuslata kavuştur bizi. Her vadide biner biner bahşeyle, elli bine ulaştır bizi.

(5) İy ᶜibād-ı ṣāliḥīnüñ maᶜbūd ve seyyidi, benüm rūḥum ve nefsüm maḳāmāt-ı ᶜāliyyeye (6) vāṣıl eyle. Tā kim bu ᶜālem-i sifleyeden[376] ve ᶜālem-i ṭabᶜīden ḫalāṣ olup (7) ᶜālem-i melekūta vāṣıl olam. Ve "ḫamsīn elf" den murād maḳāmāt-ı ġayr-ı mütenāhiyedür. (8) Nitekim Furḳān-ı ᶜaẕīmde buyurılmuşdur: **Yüdebbirü'l-emra mine's-semā'i ile'l-arżı** (9) **ṯümme yaᶜrucu ileyhi fī yevmin kāne miḳdāruhū elfe senetin mimmā teᶜuddūn.[377]** (10) Yaᶜni elfe seneden murād mesāfe'-i ġayr-ı mütenāhiyedür. Yaᶜnī Cibrīl emr-i Ḥaḳḳıla (11) Cenāb-ı ᶜİzzetden semā'-i dünyāya gelür. Ḥaḳḳuñ ḥükmin semā'-ı dünyādan ᶜarża **62a** (1) icrā ider. Gene bir yevmdeki miḳdārı biñ yıllıḳ yol ola dünyā güni (2) ḥisābıyla gene Cenāb-ı ᶜİzzete ᶜurūc ider dimek olur. Ve daḫi her gün (2) biñ biñ maᶜārif-i İlāhiyye ziyāde eyle. Zīrā sālik-i İlāhiyyenüñ ṭarīḳinde (4) menāzil-i baᶜīdeler ve maḳāmāt-ı ᶜacībeler vārdur. Ki her iki menzilüñ mā-beyni (5) nice biñ yıllıḳ yoldan ziyādedür. Hidāyet-i Ḥaḳ olmayup eger kendü (6) saᶜyi ile olursa. Ammā hidāyet-i Ḥaḳ olursa ṭarfetü'l-ᶜaynda vāṣıl olur dimekdür.

Ve ceddid küllü yevmin elfe elfin

Ve kem mimmā ulūfun bi'z-ziyāde[378]

(9) Şöyle dimek olur ki; daḫi yā Rabbi her gün maᶜārif-i cedīde'i (10) biñ biñ ziyāde eyle. Ve maḳāmāt-ı ᶜāliyye'i biñ biñ ziyāde (11) eyle. Tā kim maᶜārif-i İlāhiyye ile cānumuz mesrūr ve gönlümüz neşāṭ feraḥda ola.

62b **Benā fi'l-vaḥdeti binā'e ḫayrin**

Ḳuṣūran ġurfeten lā bi'l-ᶜimād[379]

(3) İy ᶜālemlerüñ ḫālıḳı, bizüm içün ᶜālem-i vaḥdetde aᶜmāl-i ṣāliḥimizi ḫayr binā' (4) eyle ve bizüm ᶜirfānumuz ṣūretini ḳaṣr ve ġurfeler eyle ve evrād u eẕkārumuz (5) ṯemerātını ḥūr u ġilmānlar eyle ve ᶜibādetümüz ṯemerātını ᶜimādsuz maḳāmāt-ı (6) ᶜaliyyeler eyle. Zīrā ᶜālem-i ᶜulvīde olan cenān u ḳuṣūrlar ve ġurfe ve ḥavrā ve (7)

[376] Metinde "sifliye" şeklinde harekelenmiştir.

[377] Gökten yere kadar bütün işleri Allah yürütür. Sonra bu işler, süresi sizin hesabınızla bin yıl olan bir günde ona yükselir. (Nisa, 5)

[378] (Maarifi) her gün bin adedince ziyade eyle. Ziyadesiyle binler bahş eyle.

[379] Yarattı vahdet içre en hayırlı binayı, direksizdir saray ve odaları.

ġılmānlar ve cümlesi ᶜibādāt-ı İlāhiyye ve maᶜārif-i sermediyye şemerātıdur. (8) Lākin Ḥażret-i Ḥaḳ murād itdüklerine bī-ḥisāb inᶜām ve iḥsānlar ider.

ᶜAlimnā faḍlehu bi'l-ᶜilm-i cemᶜā

Ve faḍḍelnāhu tefżīle'r-reşād[380]

(11) Yaᶜnī biz Ḥaḳ Te'ālānuñ fażlını ve iḥsānını göñlümize münkeşif olan ᶜulūm-ı **63a** (1) İlāhiyye ile maᶜlūm itdük. Ve daḫi biz Ḥaḳ Teᶜālānuñ ᶜibād-ı mü'minīne (2) olan fażlını ve iḥsānı olan ᶜilmini rūḥ-ı Resūlüñ irşādıyla (3) ziyāde eyledük. Nitekim ḥadīṯ-i ḳudsīde vārid olmışdur: **Aᶜdedtu** (4) **li-ᶜibādiye'ṣ ṣāliḥīn mā lā ᶜaynun ra'et ve lā uẕunun semiᶜat ve lā ḫaṭara** (5) **ᶜalā ḳalbi beşerin.**[381] Allāh Teᶜālā cümleye ᶜināyet eyleye.

Ve ẓallelnā ḥicāben fī ᶜuyūn

Keşefnā ᶜan ġiṭā'in bi'l-virād[382]

(8) Yaᶜnī, yā Rabbi bizi ve bizüm maḳāmātumızı ᶜuyūn-ı nāsdan maḥcūb eyle. Tā kim (9) bizüm ᶜirfānumızda ve sürūr u sırrımuza vāḳıf olmayalar. Lākin şol (10) ṭāyifeden maḥcūb kılma ki anlaruñ ḳulūbında muḥabbet-i İlāhiyye vardur. (11) Ve meveddet-i Rabbāniyye ile anlaruñ ḥicāblarını refᶜ eyle. Ve anlaruñ ᶜuyūnından **63b** (1) beşeriyyet setrelerin keşf eyle dimek ola.

Ve lemmā ḳāme ᶜumuran bi'l-cedīdi

Feḥāşā mā meżā' umur'ul-murādi[383]

(4) Yaᶜnī vaḳtā ki ᶜömr cedīd olsa rızḳ cedīd olur. Ve rızḳ cedīd (5) olsa ᶜömr cedīd olur. Meşelā **"külle yevmin cedīd"**[384]. **"Ömrün cedīdün ve rızḳun** (6) **cedīdün**."[385] Yaᶜnī rızḳ-ı cedīd ᶜömr-i cedīd müstelzimüdür. Ve ᶜömr-i cedīd (7) daḫi rızḳ-ı cedīd ve

[380] İlim öğretti bize bize fazlını Allah'ın. Üstün bildik irşadıyla Resulullah'ın.

[381] Salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşerin hayal edemeyeceği bir takım nimetler hazırladım. *Hadislerle İslam VI,* s. 676

[382] Perdeler indirdik gözlerimize. Açtık örtüleri vird ü ezkar ile.

[383] Verecek olsan yeni bir ömür, hâşâ geçmedi Murad'ın ömrü boşa.

[384] Her yeni günün yeni tecellileri vardır mealindeki bir sufi sözü.

[385] Yeni gün yeni rızık anlamında dua.

yevm-i cedīd müstelzimüdür. Yaḫūd maᶜnā (8) vaḳtā kim ᶜömr-i cedīd ḳā'im olsa ḥāşā ṣāḥib-feyżüñ ᶜömrü ᶜabes yere żāyiᶜ (9) olmayup belki Ḥaḳḳuñ ᶜibādeti üzerine bir ān ḫālī olmaz dimekdür. **Şerḥ-i Hāşimī**

VE MİN FUYŪŻĀTİ'L-ḲAVĪM[386]

Ez-serā perde'-i ġayb āmede em der-īncā

64a **Keşret ü ṣūret ez-īncā be-zemin şod peydā[387]**

(2) Benüm rūḥum ol ᶜālem-i melekūtdan bu ᶜālem-i beşeriyyete geldi ki, cemiᶜ efᶜāl (3) ü ṣıfāt-ı İlāhiyye ki bu ᶜālem-i ecsāmda tecellī eylemişdür, cümlesi benden (4) ẓuhūr ide. Zīrā şol rūḥ-ı muḳaddes ki cānib-i Ḥaḳdan ḳuṭbu'l- (5) aḳṭāb olmaġa taᶜyīn ola, ol kimesnenüñ vücūdından (6) olur, cümle taṣarrufāt-ı eḥadiyyete. Meşelā anuñ rūḥı Ḥaḳ Teᶜālānuñ (7) luṭfına ve cismi ḳahrına maẓharlardur. Pes imdi maᶜlūm oldı ki (8) bu iki ṣıfata maẓhar olan cemiᶜ ṣıfāt-ı İlāhiyyeye meẓāhir olur. (9) Zīrā bu iki ṣıfat ümmü'l-ṣıfātdur. Bu ikisin cāmiᶜ olan vücūd (10) cümle ṣıfātı cāmiᶜdür. Anıñçün Ḥażret-i Risāletüñ ḥaḳḳında (11) **"levlāke levlāke lemā ḫalaḳtu'l-eflāke"[388]** buyurıldı. Yāḫūd maᶜnā-yı **64b** (1) ġarībi dimek ola ki perde'-i ġaybdan murād yaᶜnī sālik-i İlāhī sülūk (2) iderek vāṣıl-ı Ḥaḳ olup ᶜālem-i vaḥdetde ḫāmūş olur. Hīç kimesne (3) kendü aḥvālin iᶜlām itmege ḳābil olmaz. Nitekim ḥadīşde gelmişdür: (4) **Men ᶜarafa'llāhe kelle lisānuhu**.[389] Lākin baᶜżı kimesne'i Ḥaḳ Teᶜālā yine keşret ᶜālemine (5) redd idüp kāffe'-i nāsı irşād içün emr ider. Ol vaḳtin (6) lisān-ı şerīfine **"men ᶜarafallāh ṭāle lisānuhu"[390]** mübteġāsınca icāzet (7) olur. Her sāliki meşrebince irşād idüp maṭlabına vāṣıl ḳılur. Ḥaḳ Teᶜālā (8) anuñ yüzin görmegi ve ḥaḳīḳatin bilmegi cümle mü'minlere müyesser ide. Bi-mennihi. (9) Ḥaḳḳında Ḥabīb-i Raḥmān buyurmuşdur: **Men lem-yaᶜrif imāme zamānihi māte meyteten** (10) **cāhiliyyeten.[391]** Zīrā anuñ ḥaḳīḳati yüzin gören kimesne aᶜmālıḳdan necāt (11) bulur. Nūr-ı ḥaḳīḳī ol imāmuñ ḳalbinde müşāhede ider. Kelām-ı ḳadīmde **65a** (1) gelür: **Men kāne fī hāẕihi**

386 Kusursuz feyizlerinden.

387 Gayb perdesinden geldim bu cihan hanına. Çokluk ve zahirlik burada peyda oldu bana.

388 Sen olmasaydın, sen olmasaydın ālemleri yaratmazdım**.** *Aclûnî*, n.2123, s. 164.

389 **Allah'ı bilen dilini tutar**. Aclûnî, s. 262.

390 Allah'ı bilen dilini tutar.

391 Kendinde varlık görmen başka günahlarla karşılaştırılmayacak derecede büyük bir günahtır. Hâlid-i Bağdâdî, s. 74.

aᶜmā fe-hüve fi'l-āḫirati aᶜmā.[392] Bir ṭālib-i İlāhī, bu ᶜālem-i (2) beşeriyyetde göñül göziyle maṭlūbını ve maᶜbūdını müşāhede eylese dār-ı (3) āḫiretde ᶜayānen Ḥaḳḳı müşāhede eyleye. Yāḫūd dimek ola ki bir kişi enbiyā (4) ve enbiyā ḳulūbında nūr-ı Ḥaḳḳı müşāhede eylese, yevm-i āḫiretde aᶜmā olmaḳdan (5) necāt bulur. Zīrā enbiyā ve evliyānuñ ḳulūbı mir'āt-ı İlāhīdür. Zīrā **"ḳalbü'l** (6) **mü'min beytullāh"**[393]dur. Cān u dilden bir kimesne mürşid-i kāmile inābet (7) itse anuñ ḳalbinde göñül göziyle Ḥaḳ Teᶜālānuñ cemāl-i nūrın müşāhede (8) ider. Nitekim Resūl buyurdı: **Men ra'ānī feḳad ra'a'l-Ḥaḳ**.[394] Ve Ebū Bekr Ḥażret-i (9) Resūle vāṣıl olduḳda buyurdı: **Ra'eytu Rabbī bi-ᶜayni ḳalbī**.[395] Ve keḳavlihi (10) Teᶜālā: **Men eṭāᶜa'r-Resūle feḳad eṭāᶜallāh**.[396] **Ve mā rameyte iẕ rameyte ve lākinna'l-** (11) **lāhe ramā.**[397] **İnne'l-leẕīne yubāyiᶜūneke innemā yubāᶜyiᶜūna'llāh.**[398] *el-Āyeh*. Lākin ehl-i ẓāhir **65b** (1) ḳatında bu maḳūle āyāt-ı kerīme ve eḥādīṯ-i şerīfe te'vīl olunur. Ḥāṣıl-ı maᶜnā-yı (2) mışrāᶜ ᶜayn dimek ola ki; ben ol ᶜālem-i vaḥdetden bu keṯret ᶜālemine ve ol (3) ᶜālem-i melekūtdan bu mülk ᶜālemine ve ᶜālem-i ervāḥdan bu ᶜālem-i ecsāma (4) yāḫūd Ḥaḳdan ḫalḳa anuñ içün geldüm ki cemiᶜ eşyāya sebeb olam. Cümle (5) kemālāt-ı İlāhiyyesi benden ẓuhūr ider. Yaᶜnī şol nesneler ki rūḥānīdür, (6) benüm rūḥumdan ẓuhūr ide. Ve şol nesneler ki enfüsī ve cismānīdür, (7) benüm nefsümden ẓuhūr ide. Ve cemiᶜ benden peydā ola. Cümle mü'minlere müşāhede müyesser ola.

Mā der īn deyr ḫarāb āmede būdīm zi-ḫod

Nīst bā-mā zi ḫalāyıḳ ve melāyıḳ cüdā[399]

(10) İy ṭālibler hemān bize lāzım olan bu deyrde ifnā'-i vücūd idüp (11) kendü varluğumuzdan fānī olmaḳdur. Ḥadīṯde vārid olmışdur: **66a** (1) **Vücūdüke ẕenbün ve lā yuḳāsu ᶜaleyhi ẕenbün**.[400] Zīrā vücūddan aᶜżam ḥicāb (2) olmaz. Ṭālib ile

[392] Kim bu dünyada körlük ettiyse ahirette de kördür. (İsra, 72)

[393] Mü'minin kalbi Allah'ın evidir. Ceylan, s. 156.

[394] Beni gören Hakk'ı görmüştür: ***Sahih-i Müslim*** *"Rü'yā"*, c. IX , s. 776.

[395] Rabbimi kalbimin gözüyle gördüm.

[396] Kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. (Nisa, 80)

[397] Attığın zaman da sen atmadın fakat Allah attı. (Enfâl, 17)

[398] Sana biat edenler ancak Allah'a biat etmiş olur. (Fetih, 10)

[399] Biz kendimizden habersiz geldik cihana. Melekler ve mahlukattan cüda değiliz.

[400] Kendinde varlık görmen başka günahlarla karşılaştırılmayacak derecede büyük bir günahtır. Hâlid-i Bağdâdî, *s.* 74.

maṭlūb mā-beyninde ve ekābir ḳatında şirk-i ḫafīdür. (3) Ḥāṣıl dimekdür ki, biz bu deyrde yaᶜnī bu ᶜālem-i ecsāmda[401] kendü vücūdumuz (4) ifnā idüp ḥaḳḳı ile bāḳī olalum. Ve kendümizi ḫalāyıḳ ü melā'ikeden (5) ᶜuzlet idüp vaḥdet iḫtiyār idelüm. Tā kim ḥaḳḳıyla āşinālık ola. (6) Ve maᶜlūmdur ki ᶜuzlet iki ḳısmdur. Biri maᶜnevī ve birisi ẓāhirīdür. ᶜUzlet-i (7) ẓāhiriyye oldur ki ḫalḳdan cüdā olup bir kūşede oturup (8) Cenāb-ı ᶜİzzete müteveccih olup ᶜibādet itmekdür. Ve ᶜuzlet-[i][402] maᶜneviyye oldur ki; (9) ẓāhirüñ ḫalḳ ile ola ammā bāṭınuñ ve ḳalbüñ Ḥaḳḳ ile. Bu evliyā'-i (10) mükemmilīn aḥvālidür. Ve bu maᶜnāya keşretde vaḥdet bulmakdur. Zīrā maᶜlūmdur ki (11) ḫalḳdan ᶜuzletüñ maᶜnāsı anlaruñ aḫlāḳ-ı ẕemīmesinden ᶜuzletdür. Nitekim **66b** (1) Ḥażret-i Resūl aṣḥāb-ı kirāmını ᶜuzlet-i ẓāhiriyyeden menᶜ iderlerdi. (2) Ḥattā **"lā ruhbāniyyete fi'l-islāmi"[403]** buyurdı. Ve lākin kendüler gāhī Ḥira ṭaġında (3) ᶜuzlet, vaḥdet idüp ᶜibādet iderlerdi. Yine sırrın kendüleri bilür. (4) Hemān bize lāzım olan emrine iṭāᶜat idüp ḥükümlerine münḳād olmaḳdur. (5) Ve daḫi iḫtimāldür ki ᶜuzlet-i ẓāhiriyye ᶜuzlet-i maᶜneviyye sebeb ola. Zīrā **"el-mecāzu** (6) **ḳanṭaratü'l-ḥaḳīḳati"[404]** dür. Elbette lafıẓdan maᶜnāya vāṣıl olur. Yāḫūd dimek (7) ola ki, iy ṭālibler hemān bu deyrde, yaᶜnī bu vücūd ᶜāleminde göñül evinde (8) bize lāzım budur ki, kendü vücūdmızdan necāt bulup bize ᶜādet (9) ecsāmdan ve ervāḥdan cüdā olavuz. Melāyikden murād ervāḥdur. (10) Ve ḫalāyıḳdan ecsāmdur. Yāḫūd melāyikden murād maᶜārif-i İlāhiyye ve esrār-ı (11) ṣamediyye ola. Ve keşf ve kerāmāt olmaḳ da iḫtimāldür. Zīrā kerāmāt ve küşūfāt-ı **67a** (1) İlāhiyye melāyik ṣıfātıdur. Yaᶜnī sālike lāzımdur keşf ü kerāmātdan daḫi (2) ḳalbin ifnā itmek. Nitekim Ḥażret-i ᶜAlīden ve sāyir ekābirden vārid olmışdur: (3**) Ehlü'l-kerāmāti kulluhum maḥcūbun ᶜani'llāhi teᶜālā**.[405] Maᶜlūm oldı ki ḫalāyıḳ (4) ve melāyikden ᶜuzletüñ maᶜnāsı ṣıfātlarından ᶜuzlet dimek oldı.

Ebeşşirnī rübemā vāḥidetun mā yenzeᶜu

---

[401] Metinde *"'ālem-i eḥsām"* şeklinde yazılmış. ج 'nin noktası silinmiş veya unutulmuş olacağını düşünerek *"ecsām"* şeklinde okuduk.

[402] Metinde *"'uzlet"* kelimesi cezmle bitmiştir; *'uzlet ma'neviyye* şeklinde okumak yerine *'uzlet-i ma'neviyye* olarak düzelttik.

[403] İslamda ruhbanlık yoktur. Aclûnî, s. 377.

[404] Mecaz hakikatin köprüsüdür.

[405] Keramet sahipleri Allah'tan

Her koca ḫāste şod maḥfil īn mā fī-hā[406]

(7) Size benden işāret olsun ki her ḳanda olsam ᶜālem-i vaḥdetden munḳaṭıᶜ (8) olmazam. "**Fe-eynemā tuvellū fe-şemme vechullāhi**"[407] naẓm-ı şerīfe işāretdür. Yaᶜnī bende (9) beşāret keşire olsun ki vāḥidüñ vaḥdeti benüm göñül gözümden munḳaṭıᶜ (10) olup gitmez. Her nereye müteveccih olsam müşāhede'-i vaḥdetden ayrılmam. (11) Yaᶜnī Ḥaḳ benüm ile ve ben anuñla. Göñül göz[i]ne ġayrı görünmez. Nitekim ḫulefādan **67b** (1) bu maᶜnāya delālet ider kelimāt vāḳiᶜ olmışdur. Meşelā Ḥażret-i ᶜAlī buyurur: (2) **Mā ra'eytu şey'en illā ra'eytu'llāhe ḳablehu ve baᶜdehu.**[408] Ve Ḥażret-i Ebū Bekr buyurur: (3) **Mā ra'eytu şey'en illā ve ra'eytu'llāhe ḳablehu.**[409] Ḥāṣıl-ı maᶜnā; bu keşretle vaḥdetüme (4) żarar olmaz. Her ḥāl ve her maḳāmda ᶜālem-i vaḥdetden ḳalbüm ayrulup münteziᶜ (5) Ḥażret-i Süleymāna keşret nübüvvetine māniᶜ olmaduġı gibi. Benüm daḫi ḳalbümde Ḥaḳ Teᶜālā (6) yenābīᶜ-i ḥikmeti cereyān idüp taṣarrufāt-ı İlāhiyyeye ve merkez-i ᶜālem olup ḳuṭbiyyete (7) māniᶜ olmaz. Zīrā taṣarruf göñül ḥālidür. İnsān-ı kāmilüñ göñli ᶜarşdan (8) evsaᶜdur. **Mā vesaᶜanī ᶜarżi ve lā semā'i bel yeseᶜunī ḳalbü'l-ᶜabdi'l-mü'min**[410]**.**

Maṭar āred eger īn ebr-i vücūdī zi seḥāb

Bāz kūn gūş ki bāz āmedeni şod ḫāşā[411]

(11) İy ṭālib-i maᶜrifet, bu vücūdum -ki ẓıll-ı İlāhīdür- sen benüm bu vücūdum ebrinden **68a** (1) raḥmet ābın isterseñ göñül gözin ve ḳulaġın girü bu cānibe tut ki murāduña (2) vāṣıl olasın. Zīrā sālik olan kimesne elbette cān u dilden (3) mürşid-i kāmilüñ kelimātını cān göziyle ve cān ḳulaġıyla görüp istimāᶜ gerek. (4) Andan vārid olan esrārı fehm idüp ẕevḳ ide. Zīrā mücerred ḥavāss-ı (5) ẓāhire ehlu'llāhuñ kelāmından nesne fehm idemez. **"Ve taᶜiyehā uẕunun** (6) **vāᶜiyetün"**[412] buyurmışlardur. Ḥattā Ḥażret-i

---

[406] Birliğin ayrıldığı her yerde müjde ver bana. Bizim istediğimiz her yerde bu meclis var.

[407] Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır.

[408] Gördüğüm her şeyin öncesinde ve sonrasında Allah'ı mutlaka görmüşümdür.

[409] Gördüğüm her şeyden önce Allah'ı mutlaka görmüşümdür.

[410] Yere ve göğe sığmadım fakat mü'min kulumun kalbine sığdım. Aclûnî, s. 195.

[411] Bu varlık bulutu gerçek buluttan yaş getirirse, kulağını açıp dikkat kesil ki geri dönüş oldu haşa.

[412] Belleyecek kulaklar da onu bellesin. (Hakka, 12)

ᶜAlī ḥaḳḳında buyurulmışdur diyü rivāyet (7) iderler. Ḥāṣılı her ṭālib-i İlāhī ki pīr-i ḥaḳīḳīden eger istifāde murād (8) iderse anuñ lisānından her ne ẓuhūr iderse cān ḳulaġıyla anı (9) istimāᶜ idüp ḳabūl itmek gerekdür. Tā kim sāliküñ ḳalbinde yenābīᶜ-i ḥikmet (10) ẓuhūr ide. Zīrā ṭālib-i ḳalb ᶜarża ve mürşid-i kāmilüñ kelimātı maṭara beñzer. Zīrā (11) ḳulūb-ı mü'min mürşid-i kāmilüñ kelimātıyla ḥayāt bulup maᶜrifet-i İlāhī ẓuhūr ide.

68b Sırr-ı cān būde Murādī ki ne rūḥest ve ne cism

Mā ra'eynā bi-tamām ve ẓülāl ẓülman [413]

(3) İy ṭālib, āgāh ol ki ṣāḥib-i naẓm sırr-ı cāndur ve luṭf-ı İlāhīdür. Hemān bir sırr-ı (4) maᶜnevīdür. Yoḫsa sen anı ẓann itme ki sencileyin rūḥ yāḫūd cism ola. (5) Ve daḫi bizüm ḥaḳīḳatümüz ve sāyir aḥvālümüz biline ve görile. Zīrā ne biz ve ne ẓannumuz (6) var ki ḥaḳīḳatümüze delālet ide. Belki bizde olan aḥvāl bizüm degül (7) hemān anuñdur. Belki oldur. Nitekim Ḥaḳ Teᶜālā Furḳānında Ḥażret-i Resūle (8) bu maᶜnāya işāret idüp: **Hüve'l-evvelu ve'l-āḫiru ve'ẓ-ẓāhiru ve'l-bāṭınu** (9) **ve hüve bi külli şey'in ᶜālīm[414]**, diyüp īmā' olunmışdur. Ḫüdā-yı müteᶜāl ṣāḥib- (10) feyżüñ vücūdın ḫaṭālardan ḫıfẓ idüp vücūd-ı ẓıllı ile yetmiş iki (11) milleti ile yevmi'l-ḳıyām āsūde-ḥāl ide. Bī-mennihi. **Şerḥ-i Hāşimī**

69a VE MİN ENFĀS-İ ḲUDSİHİ RAVVAḤANA'L-LĀHU BİHĀ Bİ-MENNİHİ[415]

Ṣāra'l-muvālātu bi-taṣrīḥi ḥubbihi medlūlen bi-delālātin

Lem-tetteᶜiżi'l-enāmile bi-teᶜaccubin fe'l-enmiletu ᶜalā ḫamseti'l-işārāti[416]

(4) Dimekdür ki ᶜābid maᶜbūdına ᶜibādet itmekle ve muḥabbetini taṣrīḥ ile vücūdını (5) bi'l-külliye ifnā' idüp Ḥaḳ ile bāḳī olur. Zīrā vücūd gibi (6) ulu günāh olmaz. **Vücūduke**

[413] Murâdî şirin candır ne cism ve ne ruhtur. Onu tastamam görmedik, gölgesini de karanlıkta.

[414] O ilk ve sonsuzdur. Zâhir ve Bâtın'dır. O her şeyi hakkıyla bilendir. (Hadid, 3)

[415] Mukaddes-Onu ihsan ederek Allah bizlere can versin.

[416] Sevgisini gösterdi de apaçık oldu dostluğu. Parmaklarını ısırıp da düşme hayrete, işarettir onların her biri.

ẕenbun ve lā yuḳāsu ᶜaleyhi ẕenbün.[417] Pes imdi (7) maᶜlūm oldı, sālik vücūdunı nār-ı muḥabbetle ifnā' idüp ve aḫlāḳu'llāh (8) ile müteḥaḳḳiḳ olur. Ve nūru'llāh anuñ vücūdından bi't-tamām tecellī (9) idüp **"leyse fī cübbetī"**[418] nidāsı ider. Nitekim Ḥażret-i Resūl buña işāret (10) ider: **Lī-maᶜallāhi vaḳtün lā yesᶜahu melekun muḳarrabun ve lā nebiyyün mürselün**[419], deyü. (11) Ve Mūsāya şecerden **"innī ena'llāhu"**.[420] Ve ümmet-i Muḥammedüñ evliyāsına vücūdları **69b** (1) şeceresini muḥabbet odıyla yakup ifna[-yı] vücūd eylese maḥbūbuñ nūrı (2) vücūdları şeceresinden Ḥaḳ Teᶜālānuñ vaḥdet-i ulūhiyye ṣıfatın (3) iẓhār ᶜaceb midür? Vücūd-ı insān ḫod efḍaldür. Nitekim Ḥażret-i Resūl; (4) **ᶜulemā'-ı ümmetī ke-enbiyā'-i Benī İsrāil**[421], buyurdı. Maᶜlūm oldı, muvālāt (5) ve ᶜubūdiyyet taṣrīḥ-i muḥabbetle medlūl olur. Bu maḳūle ḥālāt-ı sekr (6) ḥāl ve tecellī zamānında olur. İnsān-ı kāmil ol ḥālden ifāḳat bulsa (7) kendü ᶜubūdiyyetin iẓhāra muteṣaddī olur. Nitekim Ḥażret-i ᶜAlī bir gün (8) ḫalḳa ḫuṭbe vaᶜż iderken eḥadiyyet ṣıfātıyla Ḫüdā tecellī eyleyüp ol (9) daḫi vaḥdete müteᶜalliḳ esrār keşf idüp lisān-ı şerīflerinden deḳāyıḳ (10) ẓuhūr itdi. Ḫalḳ buña müteᶜaccib iken ifāḳat bulup ᶜulüvden tenezzül idüp (11) **"ene ᶜabdü'ż-żaᶜīfu"**[422] buyurdı. Bu maḳūle ḥāl mükemmilden ẓuhūr itmek ᶜaceb olmaz. **70a** (1) Meşelā kömüri āteşe mücāvir eylesek nār ṣıfatıla muttaṣıf olur. Belki nām u ṣıfatı (2) mütebeddil olur. Enbiyā vü evliyā mükemmil aḥvāli daḫi böyledür. Ammā şol (3) kimesnenüñ ẕātında ḳābiliyyet olmaya, lākin enbiyā ve evliyāya muḳārenetle baᶜżı (4) esrāra ve aḥvāl-i münkeşifeye ammā ol ḥāl girü zā'il olur. Meşelā ḥadīdüñ (5) nāra mücāvereti gibi. Yaᶜnī ḥadīd nāra ḳarīb olmaġıla nevᶜan nār ṣıfatın (6) gösterür. Baᶜdehu āteşten ayrılsa demürlik ẓāhir olur. Evliyāya (7) muḳārin olanuñ baᶜżısı da ẓāhiri evliyā ḥālin kesb ider. Lākin (8) gene ẓāyiᶜ ider. *el-ᶜİyāẕu bi'llāh.* Belᶜām ve Belṣīṣā ve şeyṭan gibi. (9) Bunlaruñ miṣāli şol hevāya atılan ḥacer gibidür. Menzilin bulduġı gibi gene esfele (10) tenezzül ider. Ammā baᶜżı kimesne daḫi keşf ü kerāmāt taḥṣīl itmişken (11) tenezzül ider. Meşelā ᶜAbdü'r-rezzāḳ gibi. Lākin gene ehlu'llāha

---

[417] Kendinde varlık görmen başka günahlarla karşılaştırılmayacak derecede büyük bir günahtır. Hâlid-i Bağdâdî, s. 74.

[418] **Cübbemin altında** Allahtan gayrısı **yoktur**.

[419] Benim Allah ile bir vaktim vardır ki, oraya mukarreb olan melek ve nebiyy-i mürsel sığmaz. Aclûnî, *s.* 173.

[420] Muhakkak ben Allah'ım. (Kasas, 30)

[421] Ümmetimin âlimleri Benî İsrâilin peygamberleri gibidir. *Aclûnî,* 64.

[422] Ben zayıf bir kulum.

muḳārenetle gene teraḳḳī ider. **70b** (1) Belki ziyāde aḥvāl ve kerāmāta vāṣıl olur. Anuñ miṡāli şol laṭīf (2) hevā gibi esfelde maḥbūs olmışdur. Ammā bi'ṭ-ṭabīᶜ ᶜuluvve māyildür. Ḳaçan kim feṭḥ ola (3) gene ᶜurūc ider. Ve muvālāt taṣrīḥ muḥabbetle medlūl olmaz. Belki muḥabbete (4) delālet ider. Delāyil gerek. Tā kim muḥabbeti var idügi ṡābit ola. Ol (5) delāyil daḫi insān Ḥażret-i Ḫüdāya ḥiẕmet etmekdür. Bedeniyle ve mālıyla (6) ḥāṣılı cevāriḥ-i ẓāhir ü bāṭınla ᶜibādet itmekdür. Meṡelā ṣavm u ṣalāt (7) ve ḥacc ü zekāt ve īmān u slām gibi. Ve daḫi lisānın fuḥşiyyātdan (8) ḫıfẓ ide. Ve göziyle ḥarāma naẓar itmeye ve eliyle kimesne'i rencīde kılmaya (9) ve ayağıyla ḥarām olan yere varmaya ve kulağıyla Ḥaḳ kelāmın istimāᶜ (10) ide. Ve cevāriḥ-i bāṭına daḫi meṡelā ḳalbinde muḥabbetu'llāh ola. Māsivā (11) muḥabbeti olmaya. Ve göñül göziyle her ne naẓar itse Ḥaḳdan ġayrı nesne görmeye. **71a** (1) Nitekim Ḥażret-i ᶜAlī: **Mā ra'eytu şey'en illā ra'eytu'llāhe fīhi ḳablehu ve baᶜdehu[423],** dimişdür. (2) Sā'ir cevāriḥ de buña ḳıyās oluna. Pes daᶜvā-yı muḥabbet iden ẓāhir (3) ü bāṭın muvāfıḳ gerekdür. Yoḫsa muḥabbete delālet ider. Delā'il olmasa (4) daᶜvāsında kāẕib olur. Nitekim Ḥaḳ Teᶜālā bu ṭā'ifeye buyurmışdur: (5) **Elleẕīne yucāhidūne fī sebīli'llāhi bi-emvālihim ve enfüsihim ve ulāike aᶜżamu** (6) **dereceten ᶜinda'llāh[424].** Ve daḫi **"ulāike'l-mü'minūne Ḥaḳḳan"[425].** Ve daḫi (7) **"hel yesteviye'l-leẕīne yaᶜlemūne ve'lleẕīne lā yaᶜlemūn"[426]** buyurdı. Ammā (8) mışrāᶜ-ı ṡānīnüñ maᶜnāsın ṣāḥib-feyż bilür. Lisān-ı ġayb idüginde (9) şübhe olunmaya. Lākin ẓāhir maᶜnā dimekdür ki; teᶜaccüb idüp ᶜażż-ı enāmil (10) eyleme. Delāyile mübāşeret eyle. ᶜAżż-ı enāmilde saña fāyide yoḳdur. (11) Ve enmilede ḫamseye işāret vardur. Ve enmilede ḫamseye işāretüñ **71b** (1) maᶜnāsı yaᶜlemullāh ṣalavāt-ı ḫamse iḥtimāl yāḫūd īmān bi'llāh ve şehādet-i (2) Resūlu'llāh ve beş vaḳt namāz ve zekāt ve ḥacc ve ṣavm u ramażān iḥtimāl. (3) Nitekim Aᶜrābī ṣūretinde Cibrīl gelüp meclis-i Resūle īmān ve islāmdan (4) su'āl itdükde bu beş nesne ile cevāb buyurdılar. Ve daḫi ehl-i işāret (5) ḳatında enāmil-i ḫamsede lafẓatu'llāha işāret bulurlar imiş. Lākin ḥiẕmet (6)

[423] Gördüğüm her şeyin öncesinde ve sonrasında Allah'ı mutlaka görmüşümdür.

[424] **İman edip** hicret eden ve **Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür**. (Tevbe, 20)

[425] Ayetin orijinali: "ulāike humu'l-mü'minūne Ḥaḳḳan" şeklindedir: İşte onlar gerçek mü'minlerdir. (Enfal, 4)

[426] De ki: Hiç bilenle bilmeyenler bir olur mu? (Zümer, 9)

eyledügümüz ᶜazīzlerde bu te'vīli görmedük ḥaḳīḳatin Ḫüdāya müfevveżdür. (7) **Lā yaᶜlemu te'vīlehu illallāhu ve'r-rāsiḫūne fi'l-ᶜilmi yeḳūlūne āmennā bi'llāh.**[427]

Fī külli zamāni Mūsā ve'ṭ-Ṭūru lehū Ṭūrun fe'fhem

Ve ḳis ᶜalā hāzā fī ġayrihi ve'ş-şarṭu bi'l-edebi ᶜalāmātun[428]

(10) Yaᶜnī her zamānun Mūsāsı vardur. **ᶜUlemā'-ı ümmetī ke-enbiyā'-i Benī İsrā'īl**[429], buyurulmışdur. (11) Ḥażret-i Mūsāya tecelliyāt-ı İlāhiyye cebel-i Ṭūrda olduġı gibi, ümmet-i Muḥammedüñ **72a** (1) evliyāsına ve ᶜulemāsına münācāt-ı tecelliyāt-ı ṣamediyye Ṭūr miṣāli kendü vücūdlarında (2) olur. Ve yenābīᶜ-i ḥikmet sāliklerüñ ḳulūbından himmet-i mürşid-i kāmil ile cereyān (3) idüp Mūsānuñ ᶜaṣāsıyla ḥacerden iṯnā ᶜaşere ᶜayn cereyān itdügi gibi. (4) Ve İbn ᶜAbbāsdan işāret vardur ki, bir gün ḫalḳa vaᶜẓ iderken (5) şevḳleri ziyāde olup ibtidā; İy mü'minler āgāh oluñ, Ḥaḳḳuñ (6) ᶜavālim-i maḫlūḳātına nihāyet yoḳdur. Nice buncilayın ᶜavālim vardur. Ve İbn (7) ᶜAbbāsı vardur. El'ān şimdi sizüñ gibi mü'minlere vaᶜẓ ideyor, (8) didi. Belki bu ᶜālemde cemīᶜ ᶜavālimde vardur ve cemīᶜ ᶜavālimde olan (9) her nefesde vardur. **Senurīhim āyātina fi'l-āfāḳi ve fī enfüsihim**[430]**,** buyurdı.(10) Her ismde esmā ve ṣıfātu'llāh mündericedür. Meṯelā nevāt ile şecere gibi (11) Zīrā cemīᶜ nevāt ile şeceri ve eṯmārı her bir nevātdan mündericedür **72b** (1) ve daḫi her ḥabbede ol sünbüle cemīᶜ ḥubūbātıyla ve sünbülesi mündericedür. (2) İmdi āfāḳda her zamānuñ Mūsāsı ve Firᶜavnı ve Ṭūrı olduġı (3) üzere her bir mü'minüñ daḫi Mūsāsı ve Firᶜavnı ve Ṭūrı vardur. (4) Meṯelā nefs-i emmāre miṣāli Firᶜavn ve rūḥı Mūsā ve vücūdı Ṭūr daġı ve ḳuvā-yı (5) rūḥāniyyesi ᶜasker-i Mūsā ve ḳuvā-yı nefsāniyyesi ᶜasker-i Firᶜavndur. Bu küşūfāt-ı (6) İlāhiyyeye muṭṭaliᶜ şarṭ ve ᶜalāmāt edeb şerīᶜatıyla ve ṭarīḳat edebiyle mü'eddeb (7) olmaḳdur. Zīrā ādāb-ı şerīᶜat ve ṭarīḳatla mü'eddeb olmayan, esrār-ı (8) İlāhiyyeye iṭṭilāᶜı olmaz. Keşf olup lākin müteşerriᶜ olmasa aña mekr (9) ve istidrāc dirler. Mekr oldur ki bir ḳul ᶜibādet itdügi zamanda (10) olan keşf ü kerāmāt her ne ise maᶜārif ve ẕevḳe ve aḥvāle (11) iṭṭilāᶜ, ḫāṣılı bir iḥsānın gidermeye ol kimesne görür

[427] Ayetin orijinali ile söylem farkları var: Onun gerçek manasını Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar Allah'a inandık derler. (Âl-i İmran, 7)

[428] Bil ki, vardır her dönemde Musa ile Tûr'u. Diğerlerini buna kıyas et ve bil ki (sırlara muttali olacaksan) donanman gerek edep ile.

[429] Ümmetimin âlimleri Benî İsrailin peygamberleri gibidir. Aclûnî s. 64.

[430] Varlığımızın delillerini, (kainattaki uçsuz bucaksız) ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz. (Fussilet, 53)

ki ẕevḳine **73a** (1) nuḳṣān ve zevāl olmadı ol günāha muṣırr olur, Fircavn gibi. (2) Ammā bir kimesne cişyān itdügi gibi kendü aḥvāline nuḳṣān irse (3) tedārük idüp tevbeye mübāşeret ider. Meşelā cAbdü'r-rezzāḳ gibi gene (4) maḳāmına curūc[-ı] fuyūż-ı İlāhiyyesi daḫi ziyāde olur. *Bi-cavni'llāhi Tecālā.*

Ḳıf fe-inneke münevverun ve in temurru cālemīne bi-ẓulmetin

Heyhāte lā ye'ti'z-zamānu mişleke'ş-şemse ve temurru'd-dünyā bi-ẓulümātin[431]

(7) Yacnī sen maḳām-ı ḫilāfetde ve maḳām-ı irşādda ṣābit ol. cĀlemine żiyā (8) vir. Ve ḳulūbı muḥabbet-i İlāhiyye ile mütenevvir eyle. Zīrā ḫālīfe'-i caẓam şems-i ḥaḳīḳatdür (9) şems-i ẓāhirenüñ cavālim-i ẓāhiriyyeye münevvere itdügi gibi şems-i eḥadiyyet daḫi (10) cemīc cavālime gerek ẓāhiriyye ve bāṭıniyye cümlesine żiyā virür ve ḳulūb-ı (11) evliyā ḫālīfetu'llāhdan alurlar. Gerek ẓāhiren aña vāṣıl olsunlar **73b** (1) ve olmasunlar. Elbette ḳulūb-ı mü'minīn ḳābiliyyetlerine göre andan cilm-i İlāhiyye (2) iḳtibās iderler. Meşelā kevākib ḳamerden ve ḳamer şemsden envār iḳtibās itdügi gibi. (3) Evliyā ve ṣāliḥ mü'minīn merātib üzere her biri insān-ı kāmil ki ḳuṭb-ı (4) cālemdür. Anuñ ḳalbinde olan envārdan feyz ve kemālin iktibās (5) ider. Eger ḫālīfe'-i Ḥaḳ Tecālā maḳām-ı irşādda ḳā'im olmasa ḳulūb-ı (6) mü'minīn cālem-i cehāletden necāt bulmazlar, ẓulmātıla ḳalbleri memlū olur. (7) Belki cemīc cavālimi Ḥaḳ Tecālā ẓāhir ve bāṭın ve gerek enfüsī ve āfāḳdur ẓulmātıla (8) memlū ider. Heyhāt ki bir vücūd ẓāhir ola anuñ gibi bu cālemleri nūrāniyyetle (9) żiyā virüp ẓulmātdan ḫalāṣ eyleye. Zīrā niẓām-ı cāleme sebebdür. (10) Belki vücūdları cümle cālemlere cān olmışdur. Ve ol sırr-ı Muḥammeddür ki, (11) **"levlāke"** ḫilcatiyle müşerref olmışdur ki ḳıyāmet-i kübrāya sebeb anuñ maḳāmına **74a** (1) ḳā'im olmaġa ḳābil vücūd bulunmaya. Ol vaḳt, **"küllü men caleyhā fānin** (2) **ve yebḳā vechu Rabbike"**[432] ḥükmince ḳıyāmet-i kübrā ẓuhūr ide. Ḫālīfe'-i (3) Ḥaḳ maḳām-ı irşādda vuḳūf itmek gerek kim ḳısṭan ve cadlen cālemler memlū ola. (4) Ṣāḥib-i feyżüñ rūḥ-ı ḳudsiyyelerinden nefs-i muṭmā'innelerine ḫiṭāb ola ki, (5) mevḳıf-i ḫilāfetde dā'im ve ṣābit ol. Zīrā mehdī'-i ḥaḳīḳatsin. (6) Ḳısṭ u cadl ile cālemleri senüñ içün memlū kıldum. Heyhāt ki senüñ (7)

[431] Kal olduğun yerde. Zira sen münevversin ve eğer gidersen alemleri karanlıklar kaplar. Ve ne yazık ki zaman senin gibi güneşi ve kalır karanlıkta dünyalar.

[432] Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak Rabbin zâtı bâki kalacaktır. (Rahman 26-27)

miṣlüñ zamān getüre ve miṣlüñ şemsdür. Zīrā şems mürūr eylese dünyā (8) ẓulmātıla memlū olur. Şemse muᶜādil olmadığı gibi senüñ vücūdına muᶜādil bulunmaz.

Vużiᶜat-i'l-menābiru li-ecli'd-daᶜveti ve lākin leyse'd-dāᶜī liyedᶜūhu

Vā ḥasrate lā yaᶜlemu nehcun ve mā yentebihu ᶜani'l-ġafleti ve'l-ġafelāti[433]

(11) Yaᶜni menābir vaᶜż olundı ki, ḫalḳı ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa irşād ide. Lākin dāᶜī **74b** (1) yoḳ ki mürşid anı irşād[434], dāᶜīden murād ṭālib maᶜnāsına olmaḳ (2) var. Zīrā naṣīḥate bāᶜiṣ ve dāᶜī olan ṭāliblerdür. Yaḥtemildür ki (3) dāᶜīden murād ḫalīfe ola. Yaᶜnī menābir vaᶜż olundı dāᶜī aᶜlāda (4) ḳāyim olup ᶜālemi irşād ide ve menābirden murād ḫalīfe'i- Ḥaḳḳuñ (5) ḳalbi olmaḳ var. Cenāb-ı Ḥaḳdan ḫaled-i taṣfiye ve teẕkiye oldu ki (6) nūr-ı eḥadiyyet tecellī ide. Ve ol nūr-ı İlāhiyye ile ḳulūb-ı mü'minīn andan (7) envār-ı İlāhiyye iḳtibās ide. Ḥattā ḳalbleri ᶜalāyıḳ-ı dünyeviyyeden ḫalāṣ (8) olup ol nūr-ı İlāhiyye cehl[435] ẓulmātından necāt bulup münevver ola. (9) Vā-ḥasretā uslūb-ı irşādı bilmezler ve ᶜālem-i ḫᵛāb-ı ġafletden yaḳẓān (10) bulmazlar. Zīrā maᶜārif-i İlāhiyye ṭālibleri kalmadı. Tā kim dāᶜī minbere çıka (11) ḫalḳı Ḥaḳḳa irşād ide. Ve ġaflet-i ḫᵛāb muḥabbet-i dünyādur. Anı ḳulūb-ı mü'minīnden **75a** (1) refᶜ eyleyüp muḥabbetu'llāh ile żiyā virüp münevver ide. "**Mūtū ḳable** (2) **en temūtu"**[436] buyuruldı. Fevtden evvel fevt olmaḳ, murādāt-ı nefsāniyyeden (3) necāt bulmakdur. Murādāt-ı nefsden irādetle munḳaṭıᶜ olan kimesne (4) ġaflet ḫᵛābından mütenebbih olur. Nitekim mevt-i ıżṭırāriyle ölen kimesne (5) ḫᵛāb-ı ġafletden mütenebbih olur. İḫtiyārī ile ölen kimesne daḫi (6) mütenebbih olur. ᶜĀḳıl oldur ki kendü irādetiyle öle ve ġafletden (7) ḫalāṣ ola. Yoḫsa mevt-i ıżṭırāriyle intibāhı muḳarrerdür. Nitekim **"en-Nāsu niyāmun fe-iẕā mātū intebehū"**[437] buyurdı. Allāh Teᶜālā ᶜināyet irüp cümlemizi münebbih kıla.

Yuḫbiru'l-ḫabīru fī yevmin şelâşe merrâtin ve yenẓuru şelâşe mi'etin ve sittine şelâşin

---

[433] Kuruldu minberler (Hak yola) davet için lakin davetçi yok. Ne yazık ki ne gaflet uykusundan uyanırlar ne de usul bilirler.

[434] Cümle tamamlanmamıştır. *Şerh-i Gazeliyyât'*da "ide" şeklinde tamamlanmıştır. ***Şerh-i Gazeliyyât-ı Sultan Muradu's-Sâlis*****,** s.57

[435] Metinde "cühlü" şeklinde yazılmıştır.

[436] Ölmeden evvel ölünüz. Ceylan, s. 149.

[437] İnsanlar uykudadırlar, öldüklerinde uyanırlar. Aclûnî, s. 312.

Lem yesmeᶜûhu ve lem yubṣirûhu yâ murâdu illâ ehle's-seâdât[438]

(11) Ḫabīrden murād Ḥaḳ Teᶜālādur. Yaᶜnī her gün üç yüz altmış altı kerre nidā **75b** (1) idüp raḥmet naẓarın ider. Tā kim cenāb-ı ᶜizzetine müteveccih bir ḳalb bula. ᶜĀlem-i ḫalḳı (2) ise ᶜalāyıḳ-ı dünyeviyye ile memlū olmış … ġaflet ile cevāriḥ-i bāṭıniyeleri (3) berkitmiş. Cenāb-ı şerīfüñ daᶜvetin istimāᶜ idemezler. Meğer ehl-i saᶜādet ola ki (4) göñül gözi ḫᵛāb-ı ġafletden mütenebbih olup cenāb-ı ᶜizzetüñ ḫitābın istimāᶜ ide.

Şerḥ-i Hāşimī

VE MİN NEFĀİS-İ ḪĀṬIRİHİ'Ş-ŞERĪF[439]

Rūye yārī çu der āyīne-i dīdār nemānd

Perde'-i ġayb-ı men-i cebhe-i pindār güşād[440]

(8) Benüm yārimüñ göñil yüzi māsivā muḥabbetinden ve kudūrāt-ı nefsāniyyeden şöyle (9) muṣaffā ve mücellā olmışdur ki, ṭāliblerüñ maṭlūbu ve maḳṣūdı andan ẓāhir (10) olur. Meşelā āyine müşāhede iden kendü ẕāt ve ṣıfātın müşāhede (11) itdügi gibi. Ve maᶜlūmdur ki ġayb lafẓından murād ḳalbdür. Nitekim Furḳānda **76a** (1) **"Hüden li'l-muṭṭaḳīn el-lezīne yu'minūne bi'l-ġaybi"**[441] kelām-ı şerīfinde ġaybden murād (2) ḳalbdür. Yā şehādete muḳābil olan ġaybdür. Yaᶜnī benüm ḳalbümden kudūrāt-ı (3) beşeriyye ḥicābı virüp gümān perdesi mürtefiᶜ olup güşāde (4) oldı. Zīrā maᶜlūmdur ki ᶜulūm-ı İlāhiye ṭālib olan mürīd-i (5) ṣādıḳlar ve dīdār-ı Ḥaḳḳa ṭālib olup ᶜāşıḳlaruñ ḳalbleri (6) ḫālifetu'llāhuñ ḳalb-i şerīfine mulāṣıḳ ve muvāfıḳ olsa, ol mürīdüñ (7) ṭaleb itdükleri ᶜilm-i Rabbānī ol kāmil-i mükemmilüñ ḳalb-i laṭīfinden (8) ol mürīdüñ ḳalbine daḫi ẓuhūr idüp bi'l-külliye aña daḫi sirāyet (9) ider. Nitekim Ebū Bekrüñ ḳalb-i şerīfine Ḥażret-i Resūlden sirāyet ider (10) idi. Nitekim ḥadīṯ-i şerīfde vārid olmışdur. Mefhūmı budur kim (11) buyurmışdur ki: Bana cānib-i Ḥaḳdan her nesne ki vaḥy ola Ebū Bekrüñ **76b** (1) ḳalbine bilece[442] vārid olur. Ve ḥadīṯ-i şerīfde vārid olmışdur: (2)

[438] Hak Teâlâ her gün haber verir üçer defa; nazar eder üç yüz altmış üç kere. Lakin Ey Murad, saadet ehli dışında onu ne duyan oldu ne de gören.

[439] Mübarek düşüncelerinin harikalıklarından.

[440] Yârin çehresi bana aynada görünmeyince, benim gayb perdem zan cephesini açtı.

[441] Muttakiler için yol göstericidir. Onlar gayba inanırlar. (Bakara, 2-3)

[442] Metinde "bilece" şeklinde yazılmıştır .

Mine'l-ḳalbi ile'l-ḳalbi revzenetün.[443] Ḥāṣıl-ı kelām her kimesne kendüsinde (3) medfūn olan maᶜārif-i İlāhiyye'i müşāhede itmek murād iderse (4) benüm yārümüñ ve maḥbūbumuñ ḳalb-i pākine naẕar itseñ her ne istersen ẓāhir (5) ola. Zīrā ḫālīfetu'llāhuñ ḳalb-i pāki cām-ı cihān-nümādur. Ve ᶜāyine'-i (6) gītī-nümādur. Cemīᶜ ᶜālem maṭlūbın anuñ yüzinden müşāhede ider. Zīrā (7) benüm yārümüñ himmetiyle ve ṣafā naẕarıyla ḳalbümden yenābīᶜ-i ḥikmet cereyān (8) idüp muḥabbet-i māsivā ġıll u ġışşın ḫayr duᶜāsıyla pāk idüp (9) ve perde'-i ġaybun göñül cebhesinden güşāde oldı. Lākin ḥucubāt-ı (10) nefsāniyye ġāyet çokdur. Ammā vücūd günāhı gibi ᶜaẕīm ẕenb olmaz. (11) Anuñ buyurmışdur Ḥabībi Ekrem: **Vücūduke ẕenbün lā yuḳāsu ᶜāleyhi 77a** (1) **ẕenbün.**[444] Ḳaçan sāliküñ ḳalbinden nūr-ı İlāhī tecellī eylese ol vaḳtin (2) işneyniyyet ḥicābı mürtefiᶜ olur. Sālik baḳup görür ki ṭālib (3) ve maṭlūbı olan bir şey' kendü ẕātı kendüsine perde olmış. (4) Maṭlūb kendüsine ġāyetle yaḳınlığından görmez. Zīrā bir nesne (5) göze ġāyet yaḳın olsa göz anı görmege iḳtidārı olmaz. (6) Ḥaḳ Teᶜālā bu maᶜnāya işāret buyurdı: **Ve naḥnu aḳrabu** (7) **ileyhi minkum ve lākin lā tubṣirūn.**[445] Ammā varlıḳ günāhı maḥv olsa (8) pīr-i kāmilüñ göñli ḫod ᶜarş-ı İlāhiyyedür. Anda olan kemālāt (9) ve esrār ṭālibüñ daḫi ḳalbinde münᶜakis olur. Cümle sālike …

ᶜAlem-i burḳaᶜ-ı ān rū-yi men āmede be-cihān

ᶜAmile men ᶜameleş rā bi-nümāyed bünyād[446]

77b (1) İy ᶜāşıḳān, āgāh oluñ ki benüm yārümüñ yüzinüñ burḳıᶜ ᶜilmini bu ᶜālem-i (2) ekvāna men getürdüm. Ve benüm vücūdumda olan taṣarrufāt-ı İlāhiyye (3) cümle anuñdur. Ve benüm ᶜamelüm anuñ ᶜamelin iẓhār ider. Yaᶜnī işneyniyyet (4) bizüm mā-beynimizden mürtefiᶜ olup benden ẓuhūr iden cümle (5) eṭvār ve efᶜāl yārümüñdür. Ve ben ol ẕāt-ı pāke mirᶜāt (6) olmışam. Ve benüm vücūdum anuñ

[443] "Kalpten kalbe bir yol vardır" veya "kalpten kalbe açılan bir pencere vardır" şeklinde okunabilir.

[444] Kendinde varlık görmen başka günahlarla karşılaştırılmayacak derecede büyük bir günahtır. Hâlid-i Bağdâdî, s. 74.

[445] Biz ise ona sizden daha yakınız. Ama siz görmezsiniz. (Vakıa, 85)

[446] Peçesinin sancağı yüzünde görünen geldi cihana. Benim amelim onun amelinin esasını etti peyda.

kemālātına ālet gibiyim. Ve benüm rūḥum (7) ve nefsüm ve sā'ir ḳuvām cemīᶜ andan müstefīżdür, dimekdür.

Ḥarem-i Kaᶜbe çi dārī be-ṭavāfi be-men āy

Ṭavaf-ı mā gerde zi reh ne nümūde be-küşād[447]

(10) İy ḥaḳīḳat Kaᶜbesin ṭavaf itmek isteyen ṭālib, Kaᶜbe (11) ḥareminde neylersin. Benüm ḳalbüm ᶜarş-ı İlāhīdür. Gel göñlümi ṭavaf **78a** (1) eyle ki, ḳıble'-i ḥaḳīḳat budur. Bizi ṭavaf itmekde ṭarīḳ meşaḳḳati yoḳ (2) ve hīç kesādlık görmezsin. Zīrā **"ḳalbü'l-mü'min beytu'llāh"**[448]dur. (3) Ve daḫi ṭavaf-ı ḥaccuñ, iy ẓāhid cihānda gerçi aᶜlādur velī (4) göñül itmek bilürsüñ andan aᶜlādur. Zīrā ᶜibādāt-ı (5) ẓāhiriyye nefsüñ ḥīlesi daḫil olur. Ve İblīs ᶜ*aleyhi'l-laᶜne* (6) vesvese idḫāl ider. Ammā ᶜibādātuñ bāṭıniyyesine (7) daḫil olmaz. Zīrā İblīs ᶜ*aleyhi'l-laᶜne* ḳalbe duḫūl (8) idemez. Beyt-i İlāhīdür. Yāḫūd iy ṭālib, yalñuz Kaᶜbenüñ (9) ḥareminde neylersin. Eger ṭavāf itmek murād iderseñ, (10) gel benüm ile ṭavāf eyle ki bizüm ile ṭavāf itmekde yol (11) zaḥmeti görmezsin. Ve zād u zevāde kesādlıġını çekmezsin. **78b** (1) Zīrā bizüm ṭārīḳüñ aḥvāline ᶜālim ü ᶜārifem. Nitekim Ḥabīb-i Ekrem buyurdı: (2) **er-Refīḳu şümme'ṭ-ṭārīḳu.**[449] Zīrā menāsik-i ḥacca ᶜālim kimesne lāzımdur (3) ki erkān-ı ḥaccı aña taᶜlīm ide. Ve maᶜlūm-ı şerīfdür ki ṭavāf daḫi (4) iki nevᶜdür. Biri cismānī birisi rūḥānī. Cismānī ol vaḳit (5) lāzım olur ki bir kimesne mü'min ola ḥürr ola. ᶜĀḳil bāliġ (6) ola. Ve ṭārīḳ daḫi emn üzerine ola. Ve ehl-i ᶜıyāline (7) ve kendüsine zād u zevādeye ḳādir ola. Varup gelince ol zamānda farz olur ki ol varup Kaᶜbetu'llāh (8) ṭavāf ide. Ammā ḥacc-ı rūḥānī oldur ki insān-ı kāmil-i (9) mükemmilüñ ḳalbinde nūr-ı eḥadiyyeti göñül göziyle müşāhede idüp (10) ol nūr-ı İlāhīnüñ pertevi sāliküñ ḳalbine tecellī ide. Ol **79a** (1) tecellī sebebiyle kendü ḳalbinde medfūn olan kemālāt-ı İlāhiyye ve esrār-ı (2) ṣamediyye'i görüp maḳṣūdını kendü ẕātında müşāhede idüp (3) tesellī bula. Zīrā ṭālib-i Ḥaḳ olan kişi maṭlūbını kendü ẕātında (4) müşāhede idüp **"lī maᶜallāhi"**[450] sırrına

[447] Ey Harem-i Kabe neyin var? Gel beni tavafa. Tavafımızı yapalım, bilinmeyen yolları açığa çıkar.

[448] Müminin kalbi Allah'ın evidir. Ceylan, s. 156.

[449] Önce refîk sonra tarîk. Aclûnî'de "er-Refîk kable't-tarîk" şeklinde geçmektedir: Aclûnî, s. 327.

[450] **Benim Allah ile** bir vaktim vardır ki, oraya mukarreb olan melek ve nebiyy-i mürsel sığmaz" hadisine atıf: Aclûnî,s. *173.*

vāḳıf olup Ḥaḳḳuñ (5) **“ve naḥnu aḳrabu”**[451] teşrīfiyle müşerref olmayınca tesellī bulmaz. Nitekim Resūl (6) buyurmuşdur: **Men ᶜarefe nefsehu feḳad ᶜarefe Rabbehu**[452]**.** Cümle mü’mine muḳadder ola.

Penc-i mā āmede vāḥid zi-rumūzī ezelī

Ger bidānī be-ḥaḳīḳati şode mā ne şād[453]

(9) İy ṭālib-i Ḥaḳ, āgāh ol ki bizüm pencümüz birdür. Yaᶜnī biri beş kerre ᶜadd (10) itsek beş olur. Ve biñ olan girü vāḥiddür. Meşelā (11) üçyüz altmış altı gün olan ḥisābda gene ol bir gündür. **79b** (1) Ve biri biñ kerre ᶜadd idüp ḥisāb itsek biñ olur. Lākin ᶜāḳil (2) olan bilür ki ol elf olan gene vāḥiddür. Ve daḫi baḫr (3) birdür. Ve emvācı ᶜadd u iḥṣāya ḳābil olmaz. Bir ᶜāḳile istifsār (4) olunsa, cümle emvāc bir baḫrdür, diyü cevāb virür. Ammā bir ṣabīden (5) istifsār olunsa ol emvācı baḫrüñ ġayrı ṣanur. Ve daḫi bu (6) cümle eşyā’ vāḥidden ẓuhūr itmişdür. Girü her şey’ fāni olup (7) hemān ol eḥad bāḳī kalur. Nitekim kelām-ı ḳadīmde; **“küllü men ᶜaleyhā fān** (8) **ve yebḳā vechu Rabbike”**[454] *el-āyeh* buyurmışdur. Bu maᶜnā-yı şerīfi ḳıyāmet-i kübrā (9) ẓuhūr itdügi zamānda ol. Ammā sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat olan (10) mü’min **“mūtū ḳable en temūtū”**[455] teşrīfiyle müşerref olsa bi’l-külliye murādāt-ı (11) nefsāniyyeden munḳatıᶜa olsa, ol kimsneye ḳıyāmet-i ṣuġrā ẓuhūr **80a** (1) idüp cümleye eşyā’ fānī olur. Hemān Ḥaḳ Teᶜālā bāḳī kalur. Ol (2) vaḳtin salike **“limeni’l-mülk”**[456] ḫiṭābıyla tekrīm olup gene **“li’llāhi’l-vāḥidi’l-** (3) **ḳahhār”**[457] diyü sāliküñ sıırından cevāb virilür. Ve daḫi maᶜlūm-ı şerīfdür ki (4) ṣıfātu’llāh keşīredür. Lākin ẕāt-ı muṭahharası eḥaddür. Bu keşret-i (5) ṣıfātdan ẕāta keşret gelmez. Meşelā bilā-teşbīh bir kimesne (6) kemālāt-ı müteᶜaddidesi olsa ol kemālātı iᶜtibārıyla ol şaḫṣa (7) keşret-i ṣıfāt ve keşret-i esmā ḥāṣıl olur. Bu keşret-i kemālātdan (8) ol kimesnenüñ ẕātına keşret gelmez. Ḥaḳīḳat-i ḥāl Ḫüdāya maᶜlūm.

---

[451] Biz yakınız. (Vakıa, 85)

[452] Nefsini bilen Rabbini de bilir. Ceylan, s. 149.

[453] Ezeli sırlardan beşimiz gelmişiz vahdet sırrıyla. Udun beş teli değiliz bilirsin hakikatte ve manada.

[454] Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. Rabbiz zâtı baki kalacaktır. (Rahman, 26-27)

[455] Ölmeden evvel ölünüz. Ceylan*, s.* 149.

[456] Mülk kimindir? (Mü’min, 16)

[457] Tek olan, her şeyi kudret ve hakimiyeti altına alan Allah’ındır. (Mü’min, 16)

Ez-murād ezel er ḫāste ᶜayn-ı murād

Ez-Murādī zi-merāmeş ki resāned bersād[458]

(11) İy ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhī, siz ol murāddan kendü rıżāsın isteñüz **80b** (1) yoḫsa kendü murāduñuz istemeñ. Zīrā benüm murādum anuñ murādına (2) muḫālif degüldür. Pes imdi maᶜlūm-ı şerīfdür ki bir ṭālib eger maṭlūbına (3) vāṣıl olmaḳ isterse hemān mürşid-i kāmilüñ murādınca olup (4) kendü murādın terk idüp ol pīrüñ rıżāsın ṭaleb itsüñ. (5) Tā kim maṭlūbına vāṣıl ola. Ve ol ṭālibüñ göñlinde ḫalīfe'-i (6) Ḥaḳḳuñ muḥabbetinden ġayrı muḥabbeti terk itmek gerekdür. Tā kim ol ḫalīfe' (7) saña muḥabbeti ola. Eger bir ṭālib mürşid-i kāmilden keşf ü kerāmete (8) müteᶜallik nesne ṭaleb itdüyse ol mürīd ḫalīfenüñ göñlinden (9) çıkar. Zīrā küşūfāt-ı ilāhiyye ḥayż-ı ricāldür. Meşelā bir ḫātūn (10) ḥayż görse zevci ol ḫātūna teḳarrüb ḥarām olur. İmdi (11) küşūfāt-ı İlāhiyyeye müteᶜallik aḥvāl ᶜārıż olan ṭālibe daḫi pīri **81a** (1) teḳarrüb idüp feyż eylemez. Nitekim ḫaberde gelmişdür: **Ehlü'l-kerāmāti** (2) **kulluhum maḥcūbune ᶜani'llāhi teᶜālā.**[459] Hemān dervīşe lāzım olan (3) oldur ki pīrine teslīm ola. Şol meyyitüñ ġassāla tabiᶜiyyeti gibi. (4) Ve bī-murād olmaḳ gerekdür kim ol ṭālibüñ murādı ele girüp (5) maḳṣūdına vāṣıl ola. Zīrā ehlu'llāhuñ murādı hemān Ḥaḳḳuñ (6) murādına muvāfıḳdur, muḫālif degüldür. Pes imdi bir kişi kendü murādın (7) terk idüp şeyḫ-i kāmilüñ murādıñ ṭaleb itsün, şeyḫüñ murādından (8) Ḥaḳ Teᶜālānuñ murādına vāṣıl olur. Ve bir kişi Ḥaḳ Teᶜālānuñ rıżā (9) ve murādınca olursa, ol kimesne'i sever ve ol ṭālib daḫi (10) Allāh Ḥażretini sever. Nitekim Furḳānda; **"yuḥibbuhum ve yuḥibbūnehu"**[460] buyurdı. Ḳaçan ḳul ile Allāh mā-beyninde muḥabbet ḥāṣıl ola, ol ṭālib **81b** (1) **"ve bī-yesmeᶜu ve bī-yubṣiru"**[461] sırrına maẓhar olur. Nitekim ḥadīṯ-i ḳudsīde (2) buyurmışdur: **İẕā aḥbabtu ᶜabden küntü semᶜahu ve baṣarahu ve bī yesmeᶜu** (3) **ve yubṣiru"**[462] *el-ḥadīṯe.* Yaᶜnī dimekdür ki, ḳaçan bir ḳulunı Allāh Teᶜālā (4) Ḥażretleri sevse, ol ḳuluñ cemīᶜ ḳuvāsını ben taṣarruf iderem (5) ve benüm nūrum ile görür, benüm nūrumla istimāᶜ ider. Ḥāṣılı (6) cemīᶜ

[458] Ezel muradı ve mürşidinden istediysen aynı muradı. Murâdî'nin muradını kim ulaştıracak ki ulaşsın muradına.

[459] Keramet sahipleri Allah'tan mahcup olurlar.

[460] Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. (Maide, 54)

[461] Benimle duyar, benimle görür. ***Hadislerle İslam II***, s. 25.

[462] Kulumu sevdiğim zaman gören gözü ve işiten kulağı olurum. Benimle görür ve benimle duyar. ***Hadislerle İslam II,*** s. 25.

ḳuvā-yı ẓāhiriyyesi ve ḳuvā-yı bāṭıniyyesi benüm taṣarrufumda olur, dimekdür. **Şerḥ-i Hāşimī**

VELEHU ḌĀᶜAFE MEḴĀLETUHU VE HAŞMETUHU[463]

Ruḥ-ı zībā-yı ān dilber zi mā peydā şeved āḫir

Niḳāb-ı keşret ü ṣūret be mā tenhā şeved āḫir[464]

(10) İy ṭālib-i dīdār-ı İlāhī āgāh ol ki, Ḥaḳ Ḥażretlerinüñ cemāl-i nūrını (11) müşāhede itmek dilerseñ bu cānibe müteveccih oluñ. Zīrā ol **82a** (1) maḥbūbuñ cemālin müşāhede itmege sebeb ve āyine bizüm ḳalbümüzdür. (2) Nitekim Resūl; **ḳalbü'l-mü'min ᶜarşu'llāhi**[465], buyurmışdur. Pes imdi (3) her sāliküñ Ḥaḳ olan kimesneye tecellī ve tesellī müyesser olmaz. (4) İllā ḫalīfetu'llāhuñ ḳalb-i şerīfinden müyesser olur. Zīrā mürşid-i (5) kāmil ve mükemmil -ki ḳuṭbu'l-aḳṭābdur- Ḥaḳ Teᶜālānuñ ẕātına ve ṣıfātına (6) ve efᶜāline anuñ ḳalb-i pāki maẓhardur. Cām-ı cihān-nümā ki dirler anuñ (7) ḳalb-i şerīfidür ve ᶜirfān-ı İlāhiyyenüñ menbaᶜıdur ve anuñ göñli māsivā (8) keşretinden ḫalāṣ olup dost ile ḫalvet-i maᶜneviyyeye taḥṣīl (9) itmişdür. Ve rūḥ-ı muṭahharası **"lī-maᶜallāh"**[466]a vāḳıf olmışdur. (10) Ve cānı **"men ᶜarefe nefsehu feḳad ᶜarefe Rabbehu"**[467] sırrına vāṣıl olmışdur. (11) Ve nefsinüñ gerdeninin vücūd-ı günāhından ḫalāṣ itmişdür. Ve anuñ **82b** (1) sırrı **"yuḥibbūhum ve yuḥibbūnehu"**[468] feḥvāsıyla müteḥaḳḳiḳ olup maḥbūbı Ḥaḳ olmışdur. (2) **"Ve bī-yesmeᶜu ve bī-yebṣıru ve bī-yebṭişu"**[469] esrārıyla müteḥaḳḳıḳ olup (3) gözine Ḥaḳdan ġayrı nesne görünmez. Ve istimāᶜı Ḥaḳ nūrıyla (4) virmesi ve alması Ḥaḳ ile, keşret niḳābı göñül gözinden (5) mürtefiᶜ olup ẓāhirde ve bāṭında Ḥaḳdan ġayrı nesne (6) ḳalmamışdur. Aña iṭāᶜat Ḥaḳ Teᶜālāya iṭāᶜatdür. Ve aña muḫālefet (7) Ḥaḳḳa muḫālefetdür. Pes bir vücūduñ aḥvāl ü eṭvārı böyle ola, (8) cümle ṭāliblerüñ maṭlūbu

---

[463] Onun ayrıca şu beyitleri vardır -Sözü ve gücü artsın-.

[464] O dilberin çehresi sonunda bize aşikar olacak. Kesretten yüzüne çektiği peçesi tenha bize açılacak sonunda.

[465] Mü'minin kalbi Allah'ın arşıdır.

[466] "**Benim Allah ile** bir vaktim vardır ki, oraya mukarreb olan melek ve nebiyy-i mürsel sığmaz" hadisine atıf: ***Keşfü'l-Hafâ II,*** *173.*

[467] Nefsini bilen Rabbini de bilir. Ceylan, s. 149.

[468] Onlar Allah'ı severler. Allah da onları sever. (Maide, 54)

[469] Benimle duyar benimle görür ve benimle yürür: ***Hadislerle İslam II***, s. 25.

ve maᶜbūdı anuñ ẕāt-ı şerīfinden (9) ẓāhir ü peydā olsa baᶜīd midür. Ḥāşā ki baᶜīd ola. Belki **raḥmeten** (10) **li'l-ᶜālemīn**[470]dür. Ve anuñ cismi cümle ᶜāleme cān olmışdur. Dünyā anuñ (11) vücūdunsız bir ān ḳarār itmez. "**Levlāke**" ḫilᶜatiyle ḫilᶜatlenmişdür.

83a Be-ṣūret ger merā dāni nemīdānı ḥazer kon hān

Zī-küffārı duruġ āyed zi-ṣūret cā şeved āḫir[471]

(3) İy ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa sālik olan ṭālib, āgāh ol ki mürşid-i kāmili (4) ve ḫalīfe'-i Ḥaḳḳı bilmek lāzımdur. Zīrā mürşidsüz sülūk ḳābil degüldür. (5) Nitekim Ḥaḳ Teᶜālā buyurmışdur: **V'ebteġū ileyhi'l-vesīlete**.[472] Ve Ḥażret-i (6) Resūl buyurmışdur: **E'ş-şeyḫu fī ḳavmihi ke'n-nebiyyu fī ümmetihi.**[473] (7) Ve daḫi **"men lā şeyḫalehu feşeyḫahu'ş-şeyṭānu"**.[474] Ve daḫi **"men māte** (8) **ve lem yaᶜrif imāme zamānihi māte meyteten cāhiliyyeten"**[475] buyurmışdur. (9) İmdi maᶜlūm oldı mürşid-i kāmili bilmek lāzım ve vācib (10) oldı. Lākin anuñ ṣūretin bilmege bilmek dimezler. Zīrā aṣıl (11) anuñ ḥaḳīḳatin bilmek gerek kim feyż-i Rabbāniyye ve ilhām-ı ḳudsiyyeye **83b** (1) vāḳıf oluna. Mekke'i- şerefhā Allāhuñ müşrikleri Ḥażret-i Resūlüñ (2) ṣūretine baḳup münkir olurlardı. Ḥattā eyitdiler: **Mā entum** (3) **beşerun miṣlunā ve mā enzele'r-Raḥmān min şey'in.**[476] Pes imdi lāzım (4) olandur ki enbiyānuñ ve evliyānuñ sīretlerin ve ḥaḳīḳatlerin (5) bilmek gerek tā kim anuñ rūḥāniyyetinden müstefīd olalar. Nitekim (6) aṣḥāb-ı rıḍvān ecmāᶜīn Ḥażret-i Resūlüñ ḥaḳīḳatine naẓar (7) iderlerdi. Ve ẓāhir ü bāṭının **"nūrun ᶜalā nūr"**[477] görürlerdi. Ve Ebū (8) Cehil ve etbāᶜı *laᶜnetu'llāhi ᶜaleyhim* ṣūretine naẓar idüp maġbūn (9) oldılar. Ve enbiyāyı kendüleri gibi beşer ṣanup merdūd oldılar. Bilmediler (10) Peyġamber mürşid olanlarun iki ciheti vardur. Biri rūḥāniyyet ve biri (11) beşeriyyet. Rūḥāniyyetle Cenāb-ı ᶜİzzetden maᶜārif-i ḳudsiyye aḫẕ idüp **84a** (1) beşeriyyetleri vāṣıṭasıyla ṭāliblere tefhīm iderler. Zīrā ifādeye (2) ve istifādeye cihet-i münāsebet lāzımdur. Tā kim ṭālibüñ

---

[470] Âlemlere rahmet olarak. (Enbiyâ, 107)

[471] Zahiri biliyorsan beni. Bilmiyorsun demektir. Sakın ve bil ki küfürden yalan gelir.

[472] Ona yaklaşmaya vesile arayın. (Maide, 35)

[473] Kavmi içindeki şeyh ümmetin içindeki peygamber gibidir. Reşat Öngören *"Şeyh", Türkiye Diyanet Vakfı* ***DİA c. XXXIX,*** *Ankara* 2010, s. 50.

[474] Üstadı olmayanın imamı şeytandır. A.g.e., 51.

[475] Zamanın imamını tanımadan ölen, cahiliyye ölümü üzerine ölmüştür: Yılmaz, s. *524.*

[476] Siz de ancak bizim gibi insansınız. Rahman hiçbir şey indirmemiştir. (Yasin, 15)

[477] Nur üstüne nur. (Nur, 35)

ḳalbini (3) kendü cānına ceẕb idüp mürşidüñ göñlinde olan yenābīᶜ-i ḥikmet-i (4) İlāhiyye sāliklerüñ ḳulūbına daḫi cereyān ide. Nitekim **"mine'l- ḳalbi** (5) **ile'l-ḳalbi revzenetün"**[478] vārid olmışdur. Pes imdi yenābīᶜ-i İlāhī (6) ṭāliblerüñ ḳulūbından cereyān eylese göñüllerinden olan enāniyyeti (7) ve māsivā muḥabbeti cārūb-veş pāk idüp nūr-ı muḥabbet ḳalblerinde (8) ẓuhūr ider. Daḫi cān u dilden mevlāsına ᶜibādete meşgūl (9) olur. Nitekim Ebū Yezīd Besṭāmī bir gün Cenāb-ı ᶜİzzete müteveccih olup (10) münācāt ᶜāleminde eyitmiş: Yā Rabbi nice ᶜibādetden ḥaẕ idersin? Hātif-i (11) ġaybdan nidā gelüp: Yā Ebā Yezīd, ḳulum ṣalāt u ṣavmda ola **84b** (1) lākin kendüsi fānī olmış ola. Bunuñ gibi ᶜibādetden ḥaẕẕ iderem, (2) buyurmışlar. Yaᶜnī ṭālibe lāzımdur ki, pīrünüñ ṣūretini daḫi cān (3) bilüp ve anuñ vücūdında kendü ṣūretin ve vücūdın ifnā (4) ide. Tā kim pīrünüñ sīretine vāḳıf olup ḥaḳīḳatden müstefīd ola. (5) Yoḫsa anı kendü gibi ṣūret görürse, ḫaṭā ider. Ġāyetle ḥaẕer (6) gerekdür. *el-İyāẕu bi'llāh.* Ehlu'llāhuñ ṣūretini daḫi cān bilmeyenler (7) ebedī merdūd olmışlardur. Anuñ Ḥażret-i Resūl buyurmışdur: (8) **Men re'ā min emrihi şey'en münkeren ev fāraḳa bi-şerrin māte meyteten cāhiliyyeten.**[479] (9) Ḥāşā ehlu'llāhda münker ṣıfat olmaz. Münker ṣıfatda daḫi (10) olsa yine ṭāliblere lāzım olan oldur ki, ṣalāḥa ḥamle (11) ide. Zīrā cāyizdür ki bir ḫayr cānib ola ṭālibler anı fehm **85a** (1) iderler. Nihāyet mertebe münker ẓann itdügi şey'den ötüri şeyḫinden (2) ötüri yüzin döndermeye. Lākin ol fiᶜl ile kendüsi (3) muttaṣıf olmaya. Nitekim Ḥażret-i Resūl buyurmışdur ki: **Lā ṭāᶜate** (4) **fi'l-maᶜṣiyeti ve inneme'ṭ-ṭaᶜatu fi'l-maᶜrūfi.**[480] Allāh tebāreke ve teᶜālā (5) cümle ṭāliblere ṣırāt-ı müstaḳīm üzere ṣābit ḳadem ide. Bi-mennihi.

Lenā aᶜmāluna kellen lekum aᶜmālukum ḥāşā

Ṭarīḳ-i nīk eger ḫāhī ez īn maᶜnā şeved āhir[481]

(8) İy ṭālib, sen ḫalīfetu'llāhuñ ṣūretini daḫi cān bilüp cemīᶜ (9) efᶜāl ve aḳvālin cānıla ḳabūl idüp rıżā-yı şerīfine muvāfıḳ işde (10) olduñ ise saᶜādet senüñ. Sen anuñ ẓāhirinden ve bāṭınından (11) müstefīḍ olup nefaḫāt-ı ünsiyyesinden behre-mende

[478] "Kalpten kalbe bir yol vardır" veya "kalpten kalbe açılan bir pencere vardır".

[479] Kim kendi halinde şer bir durum görür de bir karış kadar uzaklaşırsa cahiliye üzere ölmüş olur.

[480] Masiyette itaat yoktur. Şüphesiz itaat maruftadır.

[481] Bizim yaptıklarımız bize sizin yaptıklarınız size. Bil ki iyi yola ve manaya ulaşmak istiyorsan bu yolla ulaşırsın.

olursuñ. Lākin **85b** (1) kefere ve münāfıḳīn gibi naẓar idüp ṣūretin cān bilmeyüp kendü ṣūretüñ (2) gibi ṣanursañ, hemān sizüñ aᶜmālüñüz size bizüm aᶜmālümüz bize. Ḥāşā. (3) Sizüñ aᶜmālüñüz bizüm maḳbūlümüz degüldür. Eger iy ṭālib-i ṭarīḳ, müstaḳīm dilerseñ (4) bu maᶜnādan münfek olma. Zīrā her ṭālib maṭlūbına bu ṭarīḳden (5) vāṣıl oldı. Ve ehl-i ḥaḳīḳat ḳatında ṣırāt-ı müstaḳīm, mürşid-i kāmilüñ (6) ḳalb-i pākidür. Ḳalbi ᶜarş-ı İlāhīdür. Ṭāliblere feyż-i Rabbānī mürşid-i (7) kāmilüñ ḳalbinden ẓuhūr ider. Sen de feyż isterseñ ṣūret-perestligi (8) terk eyle. Göñül evine gir. Tā kim maṭlūbıña vāṣıl olasın. (9) Nitekim erenler buyurmışlardur: Ẓāhirüñ ḫalḳıyla olup göñlüñ Ḥaḳḳile (10) olsun. Zīrā ᶜāriflerüñ göñli sefīneye beñzer. Dünyāyı deryāya (11) teşbīh itmişler. Meşelā sefīnenüñ içine deryā da girse sefīneyi helāk **86a** (1) ider. Ve göñlüñ daḫi içine ḥubb-ı dünyā girse, ol göñli ḫarāb (2) ider. Ammā göñül muḥabbetu'llāha memlū olsa, ẓāhiri dünyāda olsa (3) żarar itmez. Nitekim Ḥażret-i Dāvūd, Ḥażret-i Süleymān *ṣalavātu'llāhi ᶜaleyhimā* (4) yeryüzinde ḫalīfetu'llāh idiler. Ve hem peyġamberler idi. Hemçünān anlaruñ (5) maḳāmına ḫalīfe olanuñ ḫalleda'llāhu milkehu ve eyyed devletehu ḳalbi muṭahharıdur. (6) Ḫuṣūṣā Ḥażret-i Resūl: **ᶜUlemā'i ümmetī ke-enbiyā'i Benī İsrāil**[482], buyurmışdur. (7) Ḥaḳ cümle ṭāliblere anuñ ḳalb-i şerīfine duḫūl müyesser idüp rıżā şerīfine muvāfaḳat naṣīb ide.

ᶜArūse nev be-nev āyed erādet-i çīst mīdānī

Eger ṣuverī zened evvel yek dünyā şeved āḫir[483]

(10) İy rāhı rāh-ı ḥaḳīḳate sālik olan, āgāh ol ki her mürīd-i ṣādıḳ (11) cān u dilden pīrine irādet getürüp bīᶜat ide, ol mürīdüñ **86b** (1) nefesiyle pīrinüñ mā-beynlerinde nikāh-ı maᶜneviyye ile münākeḥa vāḳiᶜ olup, mürīdüñ (2) ḳalbinden veled-i ḳalb ẓuhūr ider. Her vaḳt ki mürīdüñ irādeti ziyāde (3) olsa nikāḥ-ı cedīd ile nikāḥları ziyāde olur. Pes imdi (4) ṭālibüñ yevmen fe-yevmen sāᶜaten fe-sāᶜaten irādete ziyāde olduḳça esrār-ı (5) İlāhī daḫi ziyāde olur. Ṭālib-i Ḥaḳ olana maᶜārif-i cedīde nev be-nev (6) ᶜarūsiyyetden daḫi leẕīẕedür. Nitekim Ḥażret-i Resūl bu maᶜnāya (7) işāret içün buyurdı: **Men istevā yevmāhu fe-huve maġbūnun**[484]. Pes imdi (8) ṭālibüñ yevmen fe-yevmen ᶜibādeti ve şeyḫine irādeti ziyāde olsa (9) ol ṭālibüñ ḳalbine vāridāt-ı İlāhiyye hīç munḳatıᶜ olmaz. Yevmen (10) fe-yevmen daḫi ziyāde olur. Ḥuṣuṣā

[482] Ümmetimin âlimleri Benî İsrâilin peygamberleri gibidir**.** Aclûnî, s. *64.*

[483] Her lahza yeni gelinler gelir. İrade nedir bilir misin? Bir an sûra üflenirse cihanın sonu olur.

[484] İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır. Ceylan, s. 150.

ehlu'llāh ḳatında maᶜārif-i (11) İlāhiyyeyi ḥūrī vü ġılmānla taᶜbīr iderler. Meşelā bir ṭālibüñ ḳalbinden **87a** (1) maᶜārif-i eḥadiyye ẓuhūr itse, ol ṭālibüñ ḳalbi cennet ve maᶜārif-i İlāhiyyesi (2) ḥūrī vü ġılmān olur. Bu ᶜālemden ᶜālem-i beḳāya işġāl itdügi zamānda (3) bunda taḥṣīl eyledügi ᶜulūm-ı İlāhī ve esrār-ı ṣamedānī ᶜālem-i beḳāda (4) ḥūrī ve ġılmān olur. Nitekim Ḥaḳ Teᶜālā buyurmışdur: **Men kāne fī hāẕihi** (5) **aᶜmā fe-huve fi'l-āḫirati aᶜmā.**[485] Pes āḫiretde cennet ve ḥūrī ve ġılmān (6) murād iden ve dīdār-ı İlāhī ile muġtenem olmaḳ isteyen bu ᶜālemde (7) mürşid-i Rabbāniyyeye vāṣıl olup ve anuñ ḳalbinde olan maᶜārif-i (8) İlāhī kendü ḳalbinde daḫi ẓuhūr idüp cemāl-i İlāhiyye pīrünüñ ḳalbinde (9) müşāhede itmek gerekdür kim āḫiretde aᶜmā olmaḳdan ḫalāṣ ola. (10) Pes imdi maᶜlūm oldı ki; ṭālib-i Ḥaḳ oldur ki da'īmā āḫiret ṭalebinde ola. Eger da'īmā āḫiret sevdāsında olmazsa bārī biri dünyā **87b** (1) olursa digeri āḫiret ola. Yāḫud ẓāhiri dünyāyıla olursa (2) bāṭını ve göñli āḫiret ile ola. Nitekim ḫaberde vārid olmışdur. Zīrā (3) enbiyā ve evliyāda tecelliyāt-ı İlāhiyye devām üzere olmaz. Anuñ Ḥażret-i Resūl; (4) **lī maᶜallahi vaḳtün lā yesᶜahu mülkün muḳarrabun ve lā nebiyyun murselun**[486], buyurmışdur. Zīrā gāhī (5) rūḥāniyyet gāh beşeriyyet ḳabż u basṭ ṣıfatlarınuñ muḳteżāsı elbette böyle olur. (6) Lākin enbiyā vü evliyāya ḳabż ṣıfatı tecellī eylese ᶜacz u ḍıyḳ ṣadr ḥāṣıl olur. (7) Münāfıḳlar anı görüp inkār iderler lākin ḫaberleri yoḳ, ol ᶜacz (8) ve ḍıyḳ olmaḳ daḫi kemāldür. Zīrā cümle ᶜālemde ehlu'llāh mutaṣarrıfdur. (9) Eger kendü vücūdında ᶜacz ü ḍıyḳ ṣadr olmasa cümle ᶜālemde ṣıfāt-ı (10) İlāhiyyenüñ cemīᶜsiyle mutaṣarrıf olmazdı. Zīrā cümle ᶜālemden biri daḫi kendü (11) vücūdıdur. İmdi maᶜlūm oldı, ḳuṭb-ı ᶜālem ve ḫalīfetu'llāh olan **88a** (1) cümle ṣıfāt-ı İlāhiyye ile kendü ẕātında ve sāyir ᶜālemde mutaṣarrıfdur. *Fī emāni'llāh.*

Murād ᶜilm-i ledünī razi Ḥıżr-ı mī āmuḫt

Ki ān ṣūret-perest nāmed zi-Ḥaḳ mevlā şeved āḫir[487]

(4) İy ṭālib-i ᶜilm-i ledünnī olan kimesne, āgāh ol ki ben ᶜilm-i İlāhiyyeyi ve esrār-ı eḥadiyyeyi (5) Ḥıżr-ı maᶜnevīden taḥṣīl eyledük.[488] Ve maᶜlūmdur Şeyḫ ᶜAbdü'r-

[485] Kim bu dünyada körse ahirette de kördür. (İsra, 72)

[486] Benim Allah ile bir vaktim vardır ki, oraya mukarreb olan melek ve nebiyy-i mürsel sığmaz. Aclûnî, s. *173.*

[487] Murad ledün ilmini mana Hızır'ından öğrendi. O suret-perest değil Hakk'a er olacak sonunda.

[488] Metinde "eyledük" değil "eyledüm" şeklinde yazılmıştır. Fiili özneye uydurmak için "eyledük" şeklinde okumayı doğru bulduk.

rezzāḳ (6) Ḳāşī *Işṭılāḥāt* nāmlu kitābında buyurmışdur: Ḥıżr ṣıfat-ı basṭdan (7) kināyedür. Ve İlyās ṣıfat-ı ḳabżdan kināyedür. Ammā Ḥıżr şaḫṣ-ı bāḳī olmaḳa (8) Ḥażret-i Mūsā zamānında bu zamāna gelince ḥayātda ola, inkār idermiş. (9) Ammā Şeyḫ Muḥyi'd-dīn Ḥıżruñ vücūdına ḳāyildür. Ammā ekşer şāyiḫ ḳatında (10) Ḥıżr ve İlyās vardur. Ḥıżruñ adı Melikāndur ve künyesi Ebu'l-ᶜAbbāsdur. (11) Şīrāz memleketinde mütevellid olmışdur. Ve İlyās Ḥıżruñ ceddinüñ ᶜammīsidür. Ve Ḥıżruñ **88b** (1) nesebi Melikān bin Melyān bin Sümᶜān bin Sām bin Nūḥ *ᶜaleyhi's-selām* ve İlyās nesebi (2) İlyās bin Sām bin Nūḥ *ᶜaleyhi's-selām*dur. Ve ikisi de meclis-i Resūle ḥāżır olup ḥadīş (3) istimāᶜ itmişlerdür. Ve şāyiḫ-i ᶜiẓām ve evliyā-yı kirām ḳatında Ḥıżrdan murād (4) ḫalīfetu'llāhdur, dirler. Baᶜżına ẓāhir olduğu ḫalīfetu'llāhuñ rūḥāniyyetidür. Ṣıfat (5) isterse mütemeşşil olur, ḫalḳı ... ḫalāṣ ider, dirler. Lākin bu muḫliṣüñ (6) ẓannı budur ki, ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyye kim maẓhar olursa ḳuṭb-ı aᶜẓam ve ġavş-ı ekber oldur. (7) Ve Ḥıżr-ı maᶜnevī olan ol ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyyedür. Ḥaḳ cümle ṭāliblere müyesser ide. Ol ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyyedür (8) ki nūr-ı aᶜẓamdur. Mürşidümüz ve muᶜallimümüz ola. Ve ᶜilm-i ledünnī ki āb-ı ḥayātdur. Göñlümüze naṣīb (9) olup ṣūret-perest olmaġı terk idüp Mevlāmuza ᶜibādet idüp (10) ṣırāt-ı müstaḳīm ve şerᶜ-i şerīf üzerine ṯābit ḳadem olalar. Āmin yā Muᶜīn. **Hāşimī**.

VELEHU ṬĀBE SERĀHU VE CEᶜALE'L-CENNETE MESVĀHU[489]

89a **Dil der riḫ Selmā mī yāft rūz u büşr**ā

İn lem yekun cemālen ᶜan ᶜilletun ḥicābā[490]

(3) İy Ḥaḳ celle ve ᶜalānuñ cemāl-i şerīfine ṭālib ve luṭfına rāġıb olan, (4) eger müşāhede'-i dīẓār dilerseñ insān-ı kāmilüñ vech-i zībāsına (5) cān göziyle naẓar eyle. Tā kim āyine-veş anuñ ẕātında cemāl-i Ḥaḳḳı müşāhede (6) idesin. Zīrā benüm göñlüm Selmānuñ yüzinde rūz-i beşereyi müşāhede (7) itdi. Nitekim Ḥabīb-i Ekrem buyurmışdur: **Men ra'ānī feḳad ra'a'l-Ḥaḳ**.[491] (8) Yaᶜnī bir ṭālib cemāl-i Ḥaḳḳı müşāhede itmek dilerse benüm ẕātuma naẓar (9) eylesün. Ve cān u göñülden bāña iḳtidā itsün. Zīrā benüm ẕātum (10) ẕāt-ı Ḥaḳḳa āyinedür. Ve ṣıfātum ṣıfāt-ı Ḥaḳḳa maẓhardur. Ve bāña (11) muḥabbet aña muḥabbetdür. Ve bāña iṭāᶜat aña iṭāᶜatdür.

[489] Onun ayrıca şu beyitleri vardır-Allah toprağını bol etsin ve onu cennetine alsın.

[490] Onun güzel yüzü hastalıkla bürünmeseydi örtüye, gönül onun ateşli çehresinde bir gün müjde alırdı.

[491] Beni gören Hakk'ı görmüştür., ***Sahih-i Müslim**, "Rüyā" c.* IV, s.776.

Ve beni görmek **89b** (1) anı görmekdür. Eger rā'īnüñ göñli gözinde varlıḳ ḥicāb ve māniᶜ (2) olmaz, bi't-tamām ẕāt-ı Muḥammede ẕāt-ı Ḥaḳḳı ve ṣıfāt-ı İlāhiyye'i müşāhede[492]. (3) Pes imdi maᶜlūm oldı ki bir sālik mürşid-i kāmilüñ göñlinde (4) cemāl-i İlāhiyye'i müşāhede itmek dilerse beşeriyyet ḥicābını göñül (5) gözinden refᶜ itmek gerekdür ki cemāl-i Ḥaḳḳı pīrinüñ āyinesinde (6) müşāhede ide. Zīrā mü'minüñ ḳalbi ᶜarş-ı İlāhīdür. Ḫazā'in-i Rabbāniyyedür. (7) Menbaᶜı ẕātı ve maẓharı ᶜilm-i ṣıfātdur. Nitekim meşāyiḫ-i aᶜẓām sāliklere (8) tenbīh içün buyurmışlardur. Ḳaçan bir ṭālib mürşid-i kāmile (9) vāṣıl olsa, beni Ḥaḳḳa irsāl eyle, dimeye. Ve anı Ḥaḳdan (10) ayrı görmeye. Yaᶜnī mürşid-i Ḥaḳḳānī ẕāt ve ṣıfāta ve aḫlāḳ-ı ḥamīdeye (11) maẓhardur, dimek olur. Ve anuñ vücūdunı cihāna cān ve bī-nişāna nişāndur.

90a **Rūz-i mübīn eẓher ez tār-ı zülf-i bişrev**

Mā li-ḥikmetu ᶜacīb lem tudriku'l-cemāl[493]

(3) İy ṭālib-i İlāhī, Ḥaḳ Teᶜālānuñ cemāl-i şerīfine perde ve ḳahrı luṭfına setre (4) olmışdur. Cemāli celālinden müşāhede olunmaz. Şems seḥābdan görünmedigi (5) gibi. Pes imdi maᶜlūm ola kim, cemāl-i Ḥaḳḳı müşāhede itmek murād iden (6) ṭālib celālini ḳabūl idüp ve ḳahrına taḥammül itmek gerekdür. Tā kim elṭāf-ı (7) İlāhiyyeye vāṣıl ola. Zīrā cemāl-i Ḥaḳḳa vāṣıl olmaġa celālini (8) ᶜayn-ı cemāl bilmek gerek. Nitekim Ḥaḳ Teᶜālā buyurmışdur: **Ve lekum fi'l-ḳışāṣi** (9) **ḥayātün yā uli'l-elbābi**.[494] Ve ḥadīṯde daḫi gelmişdür: **Ḥuffeti'l-cennetu** (10) **bi'l-mekārihi ve ḥuffeti'n-nāru bi'ş-şehevāti.**[495] Zīrā ḥikmet böyle cāriyedür, ṭālib (11) cemāle vāṣıl olmaz mādām ki celāle ṣabr ve ḳahra taḥammül itmeye.

90b **Çün dīde şod güşāde bināyi ān çi dīdi**

Ferdün lenā ḥabībün ᶜuzrun lenā ᶜizāra[496]

---

[492] Cümlenin fiili eksik. Herhangi bir siliklik belli olmamaktadır. Muhtemelen müellif yazmayı unutmuştur.

[493] Aydın bir gün beşrunun saçının telinden daha aşikâr ve aydındır. Hikmette güzelliğinin anlaşılmamasından öte gariplik yok.

[494] Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. (Bakara, 179)

[495] Cennet hoşa gitmeyen şeylerle; cehennem ise hoşa giden şeylerle çevrelenmiştir.

[496] Göz açıldığı vakit her neye baksan görürsün. Maşuk bir, özür ile mazeret yine bir bana.

(3) İy sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat, çünkim ṭālibüñ göñli gözi māsivā ḥicābından (4) ḫalāṣ olup güşāde ola, cihān-ārāyı cihān içinde müşāhede ider. (5) Zīrā ḫalḳ ḫālıḳdan cüdā degüldür. Ve bizüm maḥbūbımuz ferddür ve eḥaddür. (6) Ve milkinde şerīki yoḳdur. Ve bize envāᶜi ᶜuẕrler ider ki eydür: İy ṭālib (7) ḳalbüñde benden ġayrıyı terk eyle. Hemān muḥabbetüñ baña olsun. Nitekim ḫaberde (8) gelmişdür: **Men kāne fī ḳalbihi ġayrullāh fe-ḫaşmuhu fi'd-dāreyni'llāh**.[497] Ve Ḳur'anda: (9) **"Mā ceᶜala'l-lāhu li-raculin min ḳalbeyni fī cevfihi."**[498] Pes imdi ḳalb-i insān bir maḥbūbda bir gerek.

Zinhār ḫāhem ez-tu ez min mikon ferāmūş

Yā leytenī ḥabībi beşşir afvuz yevmen[499]

91a (1) İy ṭālib-i maᶜrifet-i İlāhiyye olan sālik, benüm senden murādum budur ki; zinhār (2) beni hiçbir sāᶜat ḳalbüñden cüdā eyleme. Ve benüm adumı dā'imā lisānuñdan giderme. (3) Zīrā ṭālibe lāzım olan oldur ki, maṭlūbını ḳalbinden ve ismini dilinden (4) terk itmeye. Zīrā dinilmişdür: **Men eḥabbu şey'en ekşeru ẕikrahu**.[500] Zīrā (5) ᶜāşıḳlaruñ maᶜşūḳı dā'imā ḳalbinden gitmese recā olunur ki anuñ ḥabībi (6) bir gün aña envār-ı İlāhī ile ḳalbini pür-nūr idüp ve göñlüni mürūr ide.

Ez-manṭıḳ Murādī ᶜilm-i ledün dü ḥarfest

Ḫalaḳe's-semā'i ve'l-arżi sitte ve innī ferden [501]

(9) İy ṭālib-i maᶜrifet āgāh ol ki, ᶜilm-i ledünnī ve esrār-ı İlāhī ṣāḥib-feyżüñ (10) lisānında iki ḥarfdür. Biri terk-i dünyā ve biri terk-i ᶜuḳbādur. (11) **"Ed'dünyā ḥarāmun ᶜalā ehli'l-āḫirati ve'l-āḫiratu ḥarāmun ᶜalā ehli'd-dünyā ve humā ḥarāmāni 91b** (1) **ᶜalā ehli'llāhi teᶜālā."**[502] Yā murād ḥarfinden kāfla nūn ola. Zīrā arż ve semānuñ

---

[497] Kalbinde Allah'tan gayrı olanın iki cihanda da düşmanıdır Allah.

[498] Allah hiçbir adamın içine iki kalp koymamıştır. (Ahzab, 4)

[499] Eman diliyorum senden sakın beni unutma. Keşke bir gün yâr müjde verseydi, varırdım kurtuluşa.

[500] Kim bir şeyi çok severse onu çok anar. Ali el-Muttakî, ***Kenzü'l-Ummâl***, Müessesetü'r-Risalete't-Tab'a, 1981, c.I, s. 425.

[501] Murâdî'nin aklına ve sözüne göre ilm-i ledün iki harftir. Arşın ve ferşin yaratılışı ve benim bir ve yegane oluşum.

[502] Ahiret ehline dünya, dünya ehline ahiret haramdır. Allah ehline (dostuna) ise her ikisi de haramdır. Yılmaz, s. 90.

(2) vücūdına sebeb ve cemīᶜ eşyānuñ īcādına ᶜillet bu iki ḥarfdür. Velākin (3) anuñ ẕāt-ı pāki ferdü vāḥiddür. Yā budur ki ḥarfinden murād ifnā'-i ẕāt (4) ve ifnā'-i ṣıfātdur. Yāḫud ḥarfinden murād el-ḫalḳ ve'l-edeb ola. (5) Veyāḫud ᶜubūdiyyet ve ḥürriyet ola. Zīrā Bāyezīd Besṭāmīye su'āl (6) itmişler; ᶜilm-i ledün nedür, cevābında buyurmış: **Ṭarḥun nefsi fi'l-ᶜubūdiyyeti** (7) **ve teᶜalluḳu'l-ḳalbi fi'r-rubūbiyyeti**.[503] Ve baᶜżıları buyurmışlar, ᶜilm-i ledün oldur ki ḳalb-i (8) insāna Ḥaḳdan ġayrıdan sükūn gele ve māsivāyı iḥrāḳ ide, dimişler.

VE MİNE'L-LEVĀİḤİ'L-ḲUDSİYYETİ VE'S-SEVĀYİHİ'L-İNSİYYE[504]

ᶜAcibnā mā nehā ᶜammā neheynā

Ceᶜalnā bi's-selāmi'l-mennā evḥā[505]

92a (1) Maᶜnā böyle olur ki, ᶜaceblerüz ki nehy itdügümüz müntehī ve mümteniᶜ olmadı. Yaᶜnī vāz (2) gelmedi. Ve maᶜnā āḫer olursa bu taḳdīrce dimekdür ki, ᶜaceblerüz ki bizi nehy (3) itdügünde neden nehy itdi, dimek olur. Ve mıṣrāᶜ-ı şānīde selām ile menn (4) itmegi yaᶜnī selām iᶜṭāsını evḥā ḳılduḳ. Yaᶜnī işāret ziyāde ḳılduḳ, dimek olur.

Leḳad kunnā mine'l-ḫallāḳi faḍlan

Ve inne'l-birra min riḍvānin aᶜlā[506]

(7) Yaᶜnī vücūdumuz ḫallāḳ-ı ᶜālemden faẕldur bize yāḫud ḫalḳa ve rıżā-yı Ḥaḳ (8) ve **"rıḍvānun mina'llāhi ekber**"[507] feḥvāsı üzere cümleden aᶜlā idügi muḥaḳḳaḳdur, (9) dimek fehm olunur. Vücūdum oldı vücūdından hüveydā (10) rıżāsı niᶜmetidür andan aᶜlā. Laṭīfü'l-fehm olan bu rāzı añlar. (11) Ve **rıḍvānun mine'r-raḥmāni ekber.**

92b **Necā men kāne ġaffāran raẕiyyā**

---

[503] Kişinin nefsinin ubudiyyete, kalbinin ise rububiyyete bağlanması.

[504] Mukaddes tecellilerinden ve insani çıkarımlarından.

[505] Hayret ettik nehyettiğimiz şeyi nehyetmemiş olmasına. Daha güçlü kıldık selam vererek iyiliği.

[506] Var olduk fazlı ile yüce Allah'ın. İyilik en yücesidir razı olunanların.

[507] (Hepsinden önemlisi) Allah'ın hoşnutluğu vardır. (Âl-i İmran, 15)

Fe-in lem tentehī nāran teleẕẓā[508]

(3) Yaᶜnī sātir-i esrār ve rāżī-i ḳażā-yı perverdigār olan necāt ve rıfᶜat[-ı] derecāt bulur. (4) Eger nāşīlere sırrı fāş ider iseñ veyā nehy olnan umūrdan müntehī ve mürtediᶜ (5) olmaz iseñ nārı pür-şirārda şerik-i eşrār olup rızādan dūr (6) ve sāḥā'-i ḳurb-ı Rabb-i Ġafūrdan mehcūr olursın, dimekdür. Ve eger ġaffārı (7) merḳūᶜ olursa, dimek olur ki, milk-i perverdigār daḫi olduġı kimesne necāt bulur.

Neḥevnā fi'l-fu'ādi surra surran

Ve inne'l-ḥāle fi'l-ᶜayāni serā[509]

(10) Yaᶜnī fu'ādda ḳaṣd-ı sırr eyledik, yaᶜnī derūn-ı dilde arayup bulduḳ. Sırrı sīġā'-i (11) mebnī li'l-mefᶜūldür. Cümle'-i duᶜāiyyedür. Fu'ād mesrūr olsun dimekdür. Yaᶜnī **93a** (1) tecelliyāt-ı envār-ı İlāhiyye ile şād ve süryān-ı esrār-ı ᶜirfāniyye ile ābād olsun (2) dimek olur. Ve mışrāᶜ-ı şānī cümle'-i ḥāliyyedür. Dimek olur ki ḥāl bu ki (3) ḥāl ki neşāt-ı müteceddide'-i ᶜirfāniyyetden ᶜibāretdür. Aᶜyānda sāriyedür. (4) **Ve külle yevmin hüve fī şe'nin**[510] maᶜnāsı meẕāhir-i aᶜyāniyyede ᶜayāndur.

Hüve'l-mir'ātu bi'l-ᶜayni ḫafiyyān

Hüve'l-ᶜulyā mine'l-ᶜulyā tecelli[511]

(7) **Ḳad cā'ekum beṣāyiru min Rabbikum fe-men ebṣara fe-li-nefsihi ve men ᶜamiye fe-ᶜaleyhā**[512]**,** mażmūnı (8) üzere ebṣār-ı ᶜārifini envār-ı ṣıfāt-ı küḥlī ile tekḥīl idüp mir'āt-ı āyāt-ı (9) beyyinātında esrār-ı lāhūtiyye müşāhede itdürür. **Ve li'llāhi'l-meşeli'l-aᶜlā**[513] (10) feḥvāsınca ṣıfāt-ı ᶜulāsı ile tecellī idüp ḥücūb-ı ẓulmāniyye'-i beşeriyyet ile (11) maḥcūb olmayanlar, **ve keẕālike nūrī İbrāhīme melekūte's-**

[508] Mağfiret ve rıza sahibi kişi kurtuluşa erdi. Halini düzeltmez isen alev alev yanan ateşe müstehak olursun.

[509] Yöneldik O'na, mutlu olsun istedik kalbimiz. Gözler önündedir halimiz, ahvalimiz.

[510] O her an yeni bir İlahi tasarruftadır. (Rahman, 29)

[511] Gözlerin aynasıdır, gizli kalana yücelerin de yücesi olarak tecelli eder.

[512] Rabbinizden size gerçekleri gösteren deliller geldi. Artık kim gözünü açar hakkı idrak ederse kendi yararına, kim de (hakkın karşısında) körlük ederse kendi zararınadır. (En'am, 104)

[513] En yüce sıfatlar Allah'ındır. (Nahl, 60)

semāvāti ve'l-arż[514] **93b** (1) mışdāḳınca melekūt-ı ᶜālem-i bālāyı gösterür. el-ᶜAliyyü'l-aᶜlā isimlerinüñ muḳteżāsı (2) olan rifᶜatile ki mekāndan münezzehdür. Muttaṣıf olup ᶜaleyye müteᶜal-i ᶜarş-ı (3) muᶜallādan tecellī itdügine, "hüve'l-ᶜulyā mine'l-ᶜulyā tecellī", mışrāᶜıyla ī'mā buyurulmış.

Ke-ḳavli'l-Ḥaḳḳi ḳavlun kāne ṣıdḳan

Hüve'l-ferdü'llezī ezkā ve ebhā[515]

(6) Yaᶜnī bir ḳavl ki, ṣıdḳ ola vāḳıᶜā muṭābıḳ olmaḳda ḳavl-i Ḥaḳ gibidür. Eger ol (7) ḫaberüñ muḫbiri Resūl ise: **Eṭīᶜullāhe ve eṭīᶜu'r-Resūl**[516], feḥvāsı üzere (8) iṭāᶜati vācib olur. "**Ve hudū ile'ṭ-ṭayyibi mine'l-ḳavli"**[517] kerīmesi mefhūmına (9) ī'mā ider. Yaᶜnī cenānı cinānı müşahedeye dāḫil ve riyāżı müşahedeye (10) vāṣıl olıcaḳ maḳām-ı müdānāt ve münācātda ṭayyib ḫiṭāba ... (11) olur. Ve Ḥaḳ Teᶜālā anlaruñ elsine ve ḳulūblarına ṭayyib ẕikriyle muṭayyib **94a** (1) ider. İbn-i ᶜAṭā eydür: **Ḳavli'ṭ-ṭayyibi zikru'llāh**[518]dur. Ve kelime'-i tevḥīddür. Mısrāᶜ-ı (2) ṣānī tefrīd-i müteżammin olmaġıla ol ḳavle işāretdür.

Su'ilnā ᶜan şirāri'n-nūri şemsen

Ve faḍḍelnāhu tafḍīlen ve ebḳā[519]

(5) Şemsi ile ẕāt-ı eḥadiyyetden taᶜbīr ve şirār-ı nūrıyla ṣıfāta işāret (6) olunmaḳ fehm olunur. Yaᶜnī envār-ı ṣıfāt ki şems-i ẕāt-ı eḥadiyyetden lemeᶜān (7) ider. Eşiᶜᶜa'-i envār-ı āfitābdan iltimāᶜ itdügi gibi. Ol eşiᶜᶜa ile nūr-ı (8) şemsden su'āl olundum. Ve ẕāt-ı aḳdem ve ebḳāyı tafḍīl eyledüm. (9) Ṣıfāt-ı pertev-i nūr-ı ẕāt ve ᶜaẓamet ẕāt cenbide mānend-i ẕerrātdur, dimek fehm olunur.

Kelāmun kāne min memerrin meliyyā

---

[514] İşte böylece İbrahim'e göklerdeki ve yerdeki hükümranlığı ve nizamı gösteriyorduk. (En'am, 75)

[515] Hakkın sözüdür doğru olan her söz. Bu söz en saf ve en güzel olandır.

[516] Allah'a itaat edin. Peygambere itaat edin. (Nisa, 59)

[517] Onlar sözün hoş olanına ulaştırılmışlar. (Hacc, 24)

[518] En güzel söz Allah'ı zikretmektir.

[519] Nurun ışıltısı sordu bize güneşi. Yücelttik biz de Ebkâ olanı.

Ve faṣṣelnāhu tafḍīlen ṭariyyā[520]

94b (1) Yaᶜnī ḥaḳāyıḳ-ı esrār-ı rubūbiyyete muḥtevī olan kelāmumuzdur. Yā-yı ḥaḳīḳatden memlū (2) olup tāze ve ter ve tarī ḫoşāyende tafṣīlle biz ol kelāmı (3) tafṣīl itmişüz, dimekdür. Fi'l-vāḳiᶜ edā-yı ḫoş ve taᶜbīr-i dil-keş ile rumūz-ı (4) tevḥīd ḥilāl-i maḳallerinde münderic ve sırr-ı taṣavvuf kelām-ı derya-şümüllerinde (5) mündemicdür. Ve ol baḥr-i ᶜamīḳden nice dürr ve ᶜaḳīḳ taḥḳīḳ-bāzın veliyyi't- (6) tevfīḳ istiḫrāc olunur. Ġavvāṣ-ı ᶜummān-ı ᶜirfān olmayan ol (7) baḥre dalamaz. Ve leāl-i ᶜavāliyesinden ḥişşe alamaz.

ᶜUbūru'l-milleti'l-maḫlūḳi ṣaffā

Lenā min faḍlihī ferdün ferādā[521]

(10) **Ve ceᶜalnākum ḫalāyife'l-arżi**[522] mefhūmı üzere ḫālıḳu'l-ḫalāyıḳ ᶜazze şānehu (11) niẓām-ı ᶜalem ve ıṣlāḥ-ı Benī Ādem içün bir güzīde ᶜabdini ᶜibādi üzere **95a** (1) ḥākim idüp numūne'-i ḥaşr olmaġiçün ol bendesinüñ fermānına cümlesin (2) rām ider. Ve hengām-ı fermānında mecmaᶜlarda cemᶜ olup naẓargāh-ı şāh-ı (3) ᶜālī-cāhda ᶜubūr iderler. Ve ṣaf ṣaf mürūr iderler. Ve ferden ferden (4) ferdā-yı ḳıyāmetde ṣırāṭdan ᶜubūr itdükleri gibi ᶜubūr iderler, dimekdür.

Elā yā eyyühe'l-iḫvānu āmennā

Lehū mā leyse kesrun ᶜan ᶜayārā[523]

(7) Āmennā mefᶜūlü muṭlaḳdur, ᶜāmil-i maḥzūḳdur. Taḳdīr-i kelām "emintüm āmennā" dimekdür. (8) Yaᶜnī, iy iḫvān-ı dīn, emn-i ᶜaẓīm ile ᶜazābdan emīn olasın. Ve ol emne (9) ol dürüst muᶜāmele kimesne maḫṣūṣdur ki ġıll u ġışdan pāk olup (10) ᶜameli ḫāliṣ ola. Ve iḫlāsı zeheb-i ḫāliṣ gibi ṣaḥīḥü'l-ᶜayār ola. (11) Ve kesr ṣāḥib olmaya. Ve naḳd-i īmānı dürüst ola. **95b**

Murādu'llāhi men kāne neciyyan

---

[520] Bu söz onu dinleyen için hakikattir. Anlaşılır bir yol ile onu tafsil ettik.

[521] Halkımızın tek saf halinde mürûr etmesi Hak Teâlâ'nın ikramıdır bize.

[522] "ḫalā'ife" kelimesinde hemze ى harfi ile yazılmıştır: Sizleri yeryüzüne getirdik. (Yunus, 14)

[523] O'na iman ettik ey kardeşlerim! Olması gerektiği hal ile.

Ve faḍlun sümme faḍlun faḍlun yüsrā[524]

(3) Yaᶜnī murāda'llāh ol serverdür ki, Mevlāsı rıżāsı yolında ser vire. Ve girdāb-ı (4) tesvīlāt-ı nefs-i emmāreden necāt bula. Ve fażl-ı Mevlāsından nice (5) yüce derecāt bula. Nitekim mısrāᶜ-ı ṣānī ile ol derecāt-ı (6) fażl-ı İlāhīye işāret buyurulmış ki **ᶜfe-senüyessiruhu li'l-yüsrā'**[525] fażlıdur. (7) Ve fażlındaki vāv rubbe vāvıdur. Cerr-i fażl daḫi aña delālet (8) ider. Yaᶜnī **"rubbe fażlin ṣümme fażlin"**, dimekdür maᶜnāsı. Nice fażl vardur ki (9) baᶜdehu nice fażlı mustaᶜḳıbdur. Ve fażl-ı yüsrānī müstaḳbiᶜdür, (10) dimekdür. **Allāhu bi-ḥaḳīḳati'l-ḥāli yüḳif kemā hiye ve'l-ᶜilmu ᶜinde mülhimü'ṣ-ṣevāb. ᶜİzzī Ḫᵛoca'-i Padişāh**

VE MİN FÜYŪŻĀTİ NŪRİHİ[526]

96a **Der-dil-i mā güzerī ger nekoned ᶜışḳ-ı ezelī**[527]

(2) ᶜIşḳ, ifrāṭıla olan muḥabbet-i tāmmeye, dirler. Ve ceẕbe'-i İlāhīye dirler. Iṣṭılāḥ-ı (3) ḥükemāda bir nār-ı muḥriḳaya dirler ki, māsiva'l-maᶜşūḳı yaḳa. Bu maḳāmda murād-ı (4) maᶜnā evveldür. Zīrā ezele mużāf olmaḳ ḳarīne düşmişdür. Ezel, cānib-i (5) māżīde evveli olmayandur. Pes böyle olıcaḳ bunuñ gibi ᶜışḳa nisbet olnan (6) ᶜömr hemān ṭūl-i emel olur. Anuñ ile mevṣūf olan kimesne ᶜalāḳa'-i beden (7) ḳalḳup maᶜşūḳ-ı ḥaḳīḳīye vāṣıl olmaḳ ṭalebinden ḫālī degüldür.

Be çi kār āyedem ez ᶜömr-i men ān ṭūl-i emel[528]

Revnaḳ-ı ḥüsn ü cemāli be dilem āmede būd[529]

(10) Cemāleş maᶜnāsınadur. Cemāl maᶜşūḳ kemālātını ẓāhir itmege dirler. Şol **96b** (1) cihetden ki ᶜāşıḳ ziyāde ṭaleb vü rağbet itmiş ola. Celāl ve kemāl ululuġın (2) iẓhār itmek … revnaḳ-ı leṭāfet ḥüsn ü ṭarāvet (3) ṭalᶜatdan ᶜibāretdür. Bu meḳūle ḥālet ᶜışḳ-

[524] Allah'ın muradı, kullarının necâtıdır. Kula Rabbinin sonsuz fazl ve ikramı erişir.

[525] Onu en zor olana kolayca iletiriz. (Leyl, 10)

[526] Nurunun feyizlerinden.

[527] Ezelî aşk gönlümüzden içeri girmezse,

[528] O uzun ameller ne işe yarar ömrümce.

[529] Cemalinin güzelliği, canlılığı gönlümden içre düştü,

ı mecāzīde olsa sevdā (4) -zede olup cemīᶜ umūrı bağlanmış olmaḳ muḳarrerdür. Maᶜşūḳ-ı (5) ḥaḳīḳīde olıcak ḥāl nice olur? Aña binā'en mışrāᶜ-ı ṣānī delālet ider.

Men sevdā-zede rā ᶜuḳde koca bāşed ḥal[530]

(7) ᶜĀşıḳ kemāl-i ᶜışḳından gāhī rāh-ı şikāyete sālik olur. Bu ḥaseb-ile

Keyfe nercū bi-kemālin ve lehu'l-luṭf-u ḳabūl

Ez reh-i ān güzerī çün konedem mā liḥiyel[531]

[530] Ben sevda vurgununun güçlükleri nasıl hallolur böyle?

[531] Lütfu kabul buyurduğu halde nasıl ümitvar olacağım kemale?
Onun yolundan nasıl geçebilirim yok ki işe koyacağım bir hile. Rica ve emel kelimelerinin sözlük anlamları aynıdır. Rica kelimesinin terim anlamı ise, gelecekte bir şeyin gerçekleşmesini kalbin arzulamasıdır. Beyitte geçen kabul kelimesi meful, yani yapılan şey anlamına gelmektedir. **97a** "Māl-i ḥiyelün" kelimesinin aslı "yā" harfi ile olan "māl-ī ḥiyelün" dur.

Zi ricā der dilem āmed ki su’āl bikonem

Keşfet bāb-i ᶜaṭā’-i rifᶜat-i ᶜizzet ü cell [532]

Ez murādeş be murād āmede şod ᶜayn-ı Murād

İy Murādī be çi kār āyedet ez ᶜilm-i cedel[533]

VELEHU DĀME ᶜULĀHU VE SALṬANATAHU[534]

ᶜAraftu nefsī feseaᶜrafu Rabbī Rabbī

Ve ḫayṭu’ṣ-ṣirāṭi ḫiyeṭen min ᶜamelī ᶜamelī[535]

(7) Ekābir-i meşāyiḫ buyurmışlardur ki, insānuñ mertebe’-i aᶜlāsı mir’āt-ı kāyinātda (8) Ḥaḳ Ḥażretin müşāhede eylemekdür. Ḳuṭbu’l-ᶜārifīn Sühreverdī, Ḥażret-i (9) ᶜAlīnüñ, **mā ra’eytu şey’en illā ve ra’eytu’llāhe fīhi**[536]**,** buyurduḳları bu maᶜnāyadur. (10) Ve bu maᶜnī mevḳūfdur. İnsān kendi ḥaḳīḳatini mir’āt-ı Ḥaḳda müşāhede (11) eylemege bu ḥāl el virecek. Ḥażret-i Resūl: **Men ᶜarefe nefsehu feḳad 98a** (1) **ᶜarefe Rabbehu**[537]dur. Ṣāḥib-i feyż buyurur ki, nefsimi bildüm, ᶜirfān-ı kāmil taḥṣīl (2) itdüm.

“Yā” harfi, Allahu Teâlâ’nın “kebīru’l-muteᶜāl” lafzında geçtiği gibi kesra ile yetinmek için zaruri olarak hazfedilmiştir. Yani beyit şöyle olmaḳtadır: Leyse lī ḥīletün fī ḥusū-i hāẕā’r-racā’.

[532] Bir ümit gönlüme geldi, ondan sual edeyim izzet, ikram ve ululuk kapısı açılsın diye bize.

Bu beyitte açık ve çok sayıda anlam bulunmaktadır. Beyit sanki şöyle demektedir: Her ne zaman Allahu Teâlâ’ya bir konu ile ilgili talepte bulunmak istesem, bu isteğimin hemen akabinde İlahi nimetlerin kapısı açılıp Allah’ın üzerindeki perdeler kalkıverir. Böyle anlarda onun yaratmış olduğu harikalıklar sebebiyle de birçok müşahedeye nail olurum. Onun isimleri ne yücedir.

[533] Muradıyla murada geldi ayn-ı Murad. Ey Murâdî cedel ilmi ne işe yarar böyle?
Bu güzel sözden kastım şudur ki, kalbimde olanı ve söylemek istediğimi söyledim. Kulların Rabbi’nin yardımıyla hedefe ulaşıldı ve bundan sonra artık tartışmaya ve rahatsızlık vermeye gerek yoḳtur. … Seray-ı Cedid ᶜAmme Hocası

[534] Onun ayrıca şu beyitleri vardır-Saltanatı ve hakimiyeti daim olsun-

[535] Bildim nefsimi, elbet Rabbimi de bileceğim. Sırat köprüsü amellerimden müteşekkildir.

[536] Hiçbir şey görmedim ki onda Allah’ı görmeyeyim.

[537] Nefsini bilen Rabbini bilir. Ceylan, 149.

Fesecarifu kelimesinde olan ḥarf-i sīn taḥḳīḳ içündür. Ḳurbe (3) işāret daḫi ol olsa olur. Ammā taḥḳīḳ evlādur. Macnī Rabbümi (4) muḥaḳḳaḳ bilürin şübhe yoḳdur, dimek olur. İkinci kelime'-i Rabbī evvelī (5) te'kīd ider. Nefsüm bilicek bildügüm Rabbümdür, ġayrı degüldür, şübhe yoḳdur (6) dimek ifāde ve nefs-i insāniyye macnāsın taḥḳīḳde esāṭīr-i müfessirīn (7) ve muḥaddiṯīnden ve ekābir-i ṣūfiyyeden aḳvāl-i keṯīre vardur. Ve maclūm-ı Ḥażretdür (8) ziyāde tafṣīl lāzım degüldür. Ṣırāṭ metn-i cehennem üzere memdūd bir (9) cisrdür. Binā'en calā ẕālike elsine'-i cavāmda cavmen ṣırāṭ köprüsi (10) diyü şāyic olmışdur. Uṣūl-i dīn kitāblarında "edeḳḳu mine'ş-şicr" yacnī (11) kıldan ince diyü taṣrīḥ olunmışdur. Rūz-i ḥaşrde maclūm-ı **98b** (1) Ḥażretdür niçe geçīd yerler vardur. Kütüb-i şerciyyede olan üzere (2) bir caẕīm geçīd daḫi ṣırāṭdur. Acmāl ḥasebi ile geçilür. Her kişinüñ (3) cameli nice ise ol vech üzere ol geçidde sürcat baṭī' olur. (4) Derecāt ḥasebiyle geçilür. Pes böyle olıcaḳ ol ṣırāṭ-ı memdūd (5) ke'ennehu acmāli mükellifīnden peydā olunmış bir ḫayṭ gibi olur. Herkesüñ (6)

cameline göre ḥareket ve sükūnı olur. Buyurılan mışrāc-ı ṯānī bu macnāya (7) işāret ve kendüler zümre'-i ūlādan olmaları ile beşāret olunup (8) sāmicīni daḫi bu macnāya delālet olsa olur.

Ve nāle'l-cilmu caleyye bi-neyletin vāḥidetin

Eḥāṭa limen fī ġayrihī cilmī cilmī[538]

(11) Muḥīṭ-i füyūż olan ḳalb-i pāk, culūm-ı ledünniyye Cenāb-ı Ḥaḳ ve feyyāż-ı muṭlaḳdan **99a** (1) defcaten vāḥideten fāyiż olup māsivā'llāh her ne ise ve anlarda her ne (2) ḥāl ise cilm-i bī-naẕīrleri neyle'-i vāḥide ile ol merātibe cümle nā'il (3) olup mertebe'-i mechūliyyetde hīç bir şey' kalmayup mümkinü'l-maclūmiyye olan (4) eşyā maclūm olup **"hel yestevīye'lleẕīne yaclemūne ve'lleẕīne lā yaclemūn"**[539] (5) feḥvāsına maẕhar düşüp sebeb-i sacādet-i dāreyn olmaḳ muḳarrer olur.

Yünevvirü'l-cirfānu dāreyni bi-żiyā'ihi

Ve macrifetī muḥīṭan li'l-cirfāni bi'l-ezelī ezelī[540]

[538] Tek seferde ilme nasil oldum, mevcudatı kuşattı ilmim.

[539] Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? (Zümer, 9)

[540] İrfan her iki âlemi de nuruyla aydınlatır. Marifetim kuşatmıştır âlemi, ezeli irfan ile.

(8) Yaᶜnī maᶜrifetün żiyāsı ile dār-ı dünyā ve āḫireti münevver ider. Niteki cirm-i şems (9) neye muḳābil olursa anı münevver itdügi gibi. Ammā benüm maᶜrifetüm kemāline (10) vāṣıl olup bi-ᶜavni'llāhi ġāyet ḳuvvet üzere olup ḥattā münevviri (11) nefs-i ᶜirfān daḫi olmışdur. Ve bi'l-cümle nūrda merātib var. Baᶜżı **99b** (1) eşyāda olan nūr-u żiyā cirm-i şemsden ḥāṣıl olur. Bu mertebe-i (2) żaᶜīfedür. Cirm-i şemsde olan nūr kendi cirm-i şems-i münevvirdür. (3) Bu mertebe'-i mutavassıṭadur. Ammā nefsin hem nūr hem münevvir hem münevverdür hem nūrdur. (4) Bu mertebe'-i celīledür. Maᶜrifetu'llāh daḫi merātib üzeredür. Aṣlı'n-nūr (5) Ḥaḳ Teᶜālādur. Edᶜiyye'-i menşūrede vāḳiᶜ olmışdur: **Allahü'mme** (6) **yā nūr'a'n-nūr ve yā kāşife külle mestūru**[541] buyurılmuşdur.

Vedīᶜatün li-aṣḥābī fe in ḥażarū imānehum

Lā yekūnu bi-muḥabbetihi fī ḳalbī ḫalīlun ḫalīlī[542]

(9) Muḥabbet-i Ḥaḳ ve ḫalḳda aṣlā ḳalbümde ḫalel yoḳdur. Öyle olıcak şol (10) aṣḥābum ki īmān ve taṣdīḳleri ṣābit ve ḥāżırdur. Televvüṣāt-ı şirk ve nifāḳdan (11) ve sāyir ẕemīmelerden berīlerdür. Emānet ve diyānet ve ṣiyānet üzeredirler. **100a** (1) Anlara bī-ḫalel olan muḥabbetüm ve şefḳatüm ve merḥametüm ve mürüvvetüm saᶜādet-i dāreyndür. (2) Ol maḳūle aṣḥābuma feyż iderin istiᶜdādları ḥasebi ile buḫl itmezem, (3) dimek olur. Ammā bir nükte vardur. Niçün "vedīᶜatün" ile taᶜbīr olunur? (4) Hībe ve temlīk ve taᶜlīm ve irşād ve bunlara müşābih olanıyla buyururlar. (5) Vechī budur ki, bir kimesne bir kimesneye metāᶜın vedīᶜat ṭarīḳiyle virse (6) ol mūdāᶜ olan kimesne ol metāᶜı kemāl mertebede ḫıfż ve ṣiyānet (7) itmek lāzımdur. Ve illā taᶜaddī itmiş olur. Ve żamān vācib olur. (8) Mürşid-i kāmilüñ daḫi aṣḥābına feyż itdügi ᶜirfān-ı İlāhī ve dīḳatu'llāh ve emānetu'llāhdur. (9) Ġālibā bu nükte içündür. Şeyḫ ᶜArabī kitābında Ḥażret-i Ādem-i ṣafiyy ḫalḳ itdi (10) daḫi felānı eydāᶜ itdi, diyü nice nesne yazar. Hep eydāᶜ ile edā ider. Ṣāḥib-i feyż daḫi bu nükteye olmuşlar fikr-i ᶜamīḳ ve naẓar-ı daḳīḳdür. **100b** (1) Ve baᶜdehu ādāb-ı enbiyā ve evliyā ve etḳiyā üzere maḳām-ı ᶜacz ü ᶜubūdiyyete tenezzül itdi.

Lā aḳdiru illā bi-ḳudretihi ve ḳudretuhu ḳaderun

[541] Ey nurların nuru ve mestûr olanların kâşifi.

[542] Emanettir ashabıma, sabittir iman ve tasdikleri. Aksi halde hiçbir dostun muhabbeti kalbimde bulunmaz.

Ve innī Murādun ve murādu'l-ḫalā'iḳi baṣarī baṣarī[543]

(4) Bu ḳudret-i tāmme bize feyyāż-ı muṭlaḳdan gelmişdür. Benüm ḳudretüm anuñ ḳudreti (5) iledür, ḳudret-i aṣl anuñdur. Maḫlūḳuñ vücūb-ı vücūdı ve ḳudret-i ḳuvveti (6) ve sāyir kemālātı ḫālıḳdan gelmişdür. Ve illā insān maḥall-i imkān ve nuḳṣāndur. (7) Yāḫud maᶜlūm-ı ᶜirfāndur. Yaᶜnī her devlet ve saᶜādet ve ne ᶜaṭā ya mevhibet (8) var ise, baña Ḫüdādan verilmişdür. Ve cümle ᶜibāduñ Ḫüdā beni gözci itmişdür. **Zekeriyyā Efendi**

VE MİN ENVĀR-I ŻAMĪRİHİ NEVVERA'LLAHU ḲALBEHU[544]

Der-ᶜaşḳ-ı şoma ṭaleb kocā şod

Ān est cevābeş len zi mā şod[545]

101a (1) İy ṭarīḳ-i ᶜışḳa ṭālib ve iy rāh-ı Ḫüdāya rāġıbız diyenler ᶜışḳ içinde sizden (2) ᶜacebā ṭaleb ḳanda oldı sizden vāḳiᶜ olmamışdur. Ammā bize su'āl (3) iderseñiz cevāb budur ki, ol bizden vāḳiᶜ oldı tekālif-i şāḳḳe'-i (4) nūş nefesi tende taḥmīl itmekle bir miḳdār teḳarrüb taḥṣīl itmeyince hīç bir ṭālibüñ (5) maṭlūbı ḥāṣıl olmaz. Ve bir mürīd murāda vāṣıl olmaz. Ammā derūn-ı (6) dilden ṭālib ve ṣıdḳ u cāndan rāġıb olalar, feyyāż-ı muṭlaḳda buḫl (7) yoḳdur. Her ṭālib mertebe'-i ṭalebine göre maṭlūbına vāṣıl olmaḳ cāyizdür. (8) Ki **ᶜmen ṭālibe ve cedde vecede'**[546]dür. Beher-ḥāl ol kimesne maḳṣūdın bulur. (9) Andan ṣoñra āgāh olmaḳ gerekdür. ᶜUlemā ḳatında ṭaleb ile su'ālün (10) farḳı vardur. Su'āl ṭaraf-ı lisānuñ maḳālidür. Ve ṭaleb (11) cenānuñ ḥālidür. Yaᶜnī hemān dil ile istemek olmaz. **101b** (1) Belki ẓahr-ı ḳalbden istemek gerekdür. Bu nükteye vāḳıf olduḳları içün, (2) "der-ᶜaşḳ-ı şoma ṭaleb kocā şod" diyü buyurdılar. Su'āl "kocā şod" dimediler.

Ez-laᶜl-i lebeş çu pāsūḫ üftād

Der-sırr-ı ᶜuḳūd ān çehā şod[547]

---

[543] O'nun kudreti ile güç yetiririm, budur kader. Murad'ım ben, mahlukatın muradıdır görüşüm.

[544] Gönlünün nurlarından -Allah kalbini nurlandırsın-.

[545] Sizin aşkınızda talep nasıl hasıl oldu? İşte cevabı bizim nezdimizce oldu.

[546] Kim bir şeyi ister de elde etmek için çalışırsa ona ulaşır.

[547] Yâkûtî lebleri cevap vermeye koyulunca. Onun esrara benzeyen gerdanında nice şeyler oldu.

(5) Üstād-ı edīb ṭarīḳasınca ṭālib-i maṭlūb ve muḥabbet ile maḥbūb arasında (6) olan ᶜalāḳaya işāretdür. Ḳaçan ᶜāşıḳ-ı şādıḳdan ṭaleb-i muvāfıḳ (7) ẓuhūr ide beher-ḥāl anuñ merātib-i istiᶜdādına lāyıḳ, ṭaraf-ı maᶜşūḳdan (8) baᶜżı ᶜalāyıḳ ẓuhūr ider. Pes ṭarafeynden irtibāṭ-ı ḳalbī ḥāṣıl olup (9) mā-beynlerinde ülfet peydā olur ki **"mine'l-ḳalbi ile'l-ḳalbi revzenetün"**[548] (10) buyurulmışdur. Bu mażmūnda füṣāḥā-yı ᶜArabdan mevzūn şādır olmışdur: (11) **İnne'l-ḳulūbe tecāzī fī-muḥabbetihā. Fes'el-fuādeke ᶜannī fe-hüve yunebbīke**[549] **102a** (1) Yaᶜnī göñüller birbirine muḥabbetlerinde mecāzāt ve mekāfāt olunur. Pes sen (2) ḳalbüñe benden su'āl eyle saña ḳalbüñ ḫaber virür. Çün ᶜāşıḳla maᶜşūḳ (3) ortasında teveccüh-i maᶜnevī muḳarrer ola żarūrī teveccüh-i ṣūrī (4) daḫi müyesser olur. Pes derece'-i mükālemeden lücce'-i ᶜummān viṣāle (5) mustaġrak olup ol ḥāletde ancak maᶜşūḳ bāḳī ve ᶜāşıḳ fānī (6) olur. Minvāl-i sābıḳ üzere ṯābit ḳadem olan ẓürefā keşfī olur.

Ger bārkeşī konī zi-hicreş

Dil maṭlab vuṣlateş rıżā şod[550]

(9) "Ger bārkeşī koni" lafẓındaki ḫiṭāb, iki ḳışm olmaḳ ṣavābdur. Bir ḳışmı ḫāṣ (10) ola, pādişāh-ı dīn-penāh maḳāmāt-āgāh ḥażretlerinüñ kemālāt-ı ünsiyye (11) ile mevṣūf olan nefs-i nefislerine ḫiṭāb ola. İkinci ḳışmı budur ki, **102b** (1) bu maḳāmda ᶜām ola cümle ᶜāşıḳa ḫiṭāb ola. Bu taḳdīrce maᶜnā: (2) İy viṣāl-i cenān içün bār-ı hicrān çekenler ve ṭarīḳ-i ᶜışḳda cān ve serden (3) geçenler, bilmiş olasız ki vuṣlat ki maḳṣad-ı aḳṣādur, ol hemān rıżā-yı (4) Mevlādur. Maḳām-ı rıżāya varmayınca vuṣūl ile'l-maṭlab mümkin olmaz. (5) Ve mütesaḫḫıṭ olan ḥarīm-i ḳurbe hergiz yol bulmaz. Belki vādī-i ḥayretde (6) gümrāh olup ḫāh nā-ḫāh āh ider. Eṯer-i rıżā ẓuhūra gelince emr-i yāra (7) muḫālefetden perhīz ve māsivā-yı dildārdan girīz itmekle ᶜacayib şedāyid (8) çeker. Belki kendüyi anuñ rıżāsı taḥṣīlinde ifnā ider. Pes imdi (9) ol ḳāṣıd-ı ṭarīḳat ve rāṣıd-ı ḥaḳīḳat ki anuñ recāsı Mevlāsınuñ (10) rıżāsı ola. Lā-büdd ādāb-ı Rabbāniyye ile müteḥaḳḳiḳ olup şāh-ı rāh-ı (11) rıżāya sālik olup mālik olduġını bil ki kemāl-i cūdından vücūdını **103a** (1) beẕl itmek gerekdür. Ḥaḳ Teᶜālā cümle mü'minlere rāh-ı Hüdā müyesser ide.

---

548 "Kalpten kalbe bir yol vardır" veya "kalpten kalbe açılan bir pencere vardır" şeklinde çevirilebilir.

549 Kalpler içlerindeki sevgiden bahsederler. Kalbine beni sor beni sana anlatacaktır.

550 Onun ayrılığının yükünü çekersen, bilirsin ki visali ve talebi rızası oldu.

ᶜIşḳest zi-ᶜāşıḳ-ı nişāne

Deh rūy zi-maᶜniyeş bi mā şod[551]

(4) Ammā ᶜaşḳ didükleri dil-i ᶜāşıḳdan bir ġarīb ḥāletdür ki anuñ māhiyetinden (5) taᶜbīr ġāyet emr-i ᶜasīrdür. İmdi ᶜışḳuñ maᶜnāsından bize niçe dürlü (6) rāzlar ve esrār-ı keşf olmışdur ki bilmezsiz ki ᶜışḳuñ evveli bī-iḫtiyārlukdur (7) ve āḫiri ᶜalāyıḳ-ı dünyādan belki māsivādan geçmekdür.

Dānī ki Murād īn süḫen goft

Maᶜnīst be-ᶜilm pīşvā şod[552]

(10) Yaᶜnī ṣāḥib-i feyż bu sözi söyledi, bilmiş olasın ki bir maᶜnī merᶜīdür ki (11) cemīᶜ ᶜulūm ve maᶜārife pīşvā olmışdur. **Eṭīᶜullāhe ve eṭīᶜu'r-Resūle 103b** (1) **ve ulu'l-emri**[553] feḥvāsınca ᶜamme-i reᶜāya yanlarında cānlarında ᶜazīzdür. **Nevālī Ḫᵛoca-i Şehzāde**

VE MİN ŻAMĪRİ TABᶜİHİ ZĀDA'LLĀHU ᶜİZZEHU[554]

Der-beyān-i men ān gerçi bi-goftend ḫaber

Ne ḫaber ān be āşār şod ne eşer bel bi ḥaẕer [555]

(5) Benüm ile anuñ beyānında ḫaber didiler diyü buyurduḳları bāña maḫlūḳiyyet (6) ile aña ḫāliḳiyyet aña maᶜşūḳiyyet ve bāña ᶜāşıḳiyyet ḫaberi: (7) **Ḳul inküntüm tuḥibbūna'llāhe fe'ṭ-ṭebiᶜūnī yuḥbibkumu'llāh.**[556] Yaᶜnī bu ḫaber muḥabbet-i (8) rehber ol ḫaber degüldür ki ṣıdḳ u gizye müteḥammil olanlardan ola. (9) Yaᶜnī bu eşer-i muḥabbeti ve resm-i ᶜāşıḳiyyeti ẓuhūra götürünce emr-i yāra muḫālefetden (10)

[551] Aşığın nişan ve belirtisi aşktır. Aşkın manasının on yüzü bize verilmiş oldu.

[552] Murad'ın söylediği bu sözü bilir misin? Manası ilimde öncü ve rehber oldu.

[553] Allah'a ve Resûl'üne itaat edin. İdarecilere de itaat edin. (Nisa, 59)

[554] Yazmış olduklarının derinliklerinden-Allah izzetini arttırsın-.

[555] Benim beyanım hakkında gerçi laf etmişler. Ne onların tesiri vardı?

[556] Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin. (Âl-i İmran, 31)

ḥaẕer ve māsivā dildārdan güẕer itmekle ne çekilmişdür dimekdür. (11) **Se'eṣbiru key terżā ve utlefu ḥasraten ve ḥasbī en yerżā ve yutlifunī ṣabrī**[557]

104a **Baḥr-i ummān be çi kār āyedet ey merd-i delir**

Ki şenāyī bikonī der yem-i men kun be hüner [558]

(3) Egerçi ki sālik cür'ete mālik olmaġıla kendüzin ᶜummān-ı ᶜirfān-ı bī-kerāne (4) lāyıḳ ṣanup anda şināverlik[559] itmek ister. Evvel mürşid-i Ḥaḳḳānīnüñ (5) nem-i yemi faẕlına irişmege himmet gerek. Tā ki nemden yeme yemden (6) deryā-yı aᶜżama vuṣlata ḳābiliyyet ola. Ḥaḳḳā ki sālike bede'-i (7) emirde vażᶜ muᶜteberdür. Zihī kerāmet saᶜādetdür.

Sebilet ü rīşe sefīd āmide bā ᶜömr-i dirāz

Der-reh-i dāniş-i mā pīr nedāneste eşer[560]

(10) Bu merātib vehmī olup ne ānki kesbī olduġıdur. **Ẕālike faẕlu'llāhi** (11) **yu'tīhi men yeşā'**[561] bu maᶜnāda dinilmişdür. **104b**

Ez berā-yı men eger ḫalḳ-i dü dünyā gerdi

ᶜAlemeniş ᶜuḳalāyiş bidehed yekser ser [562]

(3) **Küllün müyesserun limā ḫuliḳa lehu**[563] ki fi'l-vaḳiᶜ iki cihānuñ ḫalḳı bir nefsi nefīs hidāyet (4) celīs içün olaydı, ᶜulemā ve ᶜuḳalā her biri yolında olaydı, (5) bundan maḳṣūd ḫalḳ ne mertebe idügin tefsirdür. Ve bu daḫi (6) muḳarrerdür ki bu cihān ḫalḳı uġurlarında ser virmek müyesserdür.

İy Murādī bi-ümīdi ger bidārī ez-u

---

[557] Razı olman için sabredeceğim ve hasretinden ötürü yok olacağım. Sabrım beni tüketse de onun razı olması bana yeter.

[558] Ey yiğit er! Naz deryası ne işe yarar? Benim deryamda hünerle yüzmen daha iyidir.

[559] Metinde "şinavirlik" şeklinde.

[560] Sakalın ve bıyığın ömrünle beraber aklanmış. Bizim ilim yolumuza yaşlılık ne tesir eder!

[561] İşte bu Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. (Cuma, 4)

[562] Benim hatrım için iki âlemi halk etmişsen. Âlimler onları bir kerede baştan dışarı eder.

[563] Herkes ne için yaratılmışsa ona müyesser olur.

Ez-ümīdest ki der ḫaṭır ez gerd güzer[564]

(9) Pīrān-ı ṭarīḳat cüvānān-ı sülūkuñ terbiyetlerini ḫevāṭır ile itdüklerine işāret (10) iderler. **Mine'l-ḳalbi ile'l- ḳalbi revzenetün**[565]**. Ve yesḳā bimā'in vāḥidin**[566] (11) mübteġāsınca müride ilḳā olunan şeyḫe daḫi ilḳā olunup sālik **105a** (1) ḫāṭırasın dimek sizin şeyḫ mā fī'ż-żamīrine ᶜārif vāḳıf olup (2) aña göre tedārükī bendinde ve ışlāḥı ḳaydında olırmış. **Nevālī**

VE MİN ṬABᶜİHİ'L-LAṬĪF ZĀDE LUTFEHU[567]

Fāş ber-āmede ziḥā ḥüsn ruḫ ḥabīb mā

Nūr dehed çü-nūr baḫş āmed mihr ü māh rā[568]

(6) … ve emvātı iḥyāya ᶜillet-i ġāyye'-i maᶜrifetu'llāh olduġına işāretdür. (7) ᶜĀriflerüñ bu ḳavl-i mübteġāsınca **"eẓhertenī ve eẓhertüke"**[569] yaᶜnī sen (8) beni īcād-ı ḫalḳ ile āşikāre ittüñ. Ben seni ẕāt u ṣıfāt-ı (9) kemāliyye ki delil-i nāṭıḳ olmaġıla āşikāre itdüm. Pes şāh-ı (10) cihān fāş gelmişdür. Ve āşikāre olmışdur. Ḥabībimüzüñ ḥüsn ü ruḫı (11) bizden diyü buyurdukları ruḫdan murād ki yüz maᶜnāsına aḫẕ **105b** (1) olunur. Bi-ᶜaynihi **"ve yebḳā vech-i Rabbike"**[570] buña dāldür. Vech ıṭlāḳuñ (2) vech ṣıḥḥat-i ẕāt maᶜnāsınadur. Ve ḥüsnden murād ṣıfāt-ı (3) kemāliyyedür. Eyleye kemālāt-ı ẕātı Ḥabīb iẓhar itdügi ile peydādur (4) ve ol āṣāruñ içinde eñ ziyāde delālet ideni insāndur. (5) Ḫavvāṣṣ-ı kāyinātı cāmiᶜ bir mecmūᶜa'-i İlāhiyedür. ᶜNūr dehed' buyurduḳları (6) meşāḳḳ-ı ᶜibādāt üzere her emr-i şāḳḳ ḳındırur, ṣabra yaᶜnī ḥabīb-i (7) dil-rencūrlara ālām-ı firāḳdan ve şeb-i deycūrdan ve ḳara günlülük (8) ile nisbet bulmışlardur. Bir gün anlara nūr şāhide virüp gördükleri (9) beliyyātı görmememiş gibi olur, dimekdür. **Allāhu nūru's-semāvāti ve'l-arżi**.[571] (10) Ve mihr ü māh buyurdukları mürşid ile sālike işāretdür. Zīrā (11) ki mürşid mihre maẓhardur. Tekmīl ile muttaṣıf olup ifādeden

---

[564] Ey Murâdî! Ona bağladığın ümidin. Bir ümittir ki ona ne tesir eder.

[565] "Kalpten kalbe bir yol vardır" veya "kalpten kalbe açılan bir pencere vardır".

[566] Bir sudan içirilir.

[567] Latif yazılarından -Allah lütfunu arttırsın-.

[568] Sevgilinin yüz güzelliği aşikar oldu bize; ay ve güneşin nur saçması gibi nur vermekte.

[569] Sen beni zahir kıldın ben de seni açığa çıkardım.

[570] Rabbin zâtı baki kalacaktır. (Rahman, 27)

[571] Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur, 35)

māhir **106a** (1) olduġı ecilden ve sālik māha maẓhardur. Zīrā şeyḫden istifāde (2) itmek üzeredür. Māh gibi kim nūr-ı güneşden istifāde ider.

ᶜÖmr-i cedīd yā fete anki cemāl-i yār dīde

Ḥüsn ü cemīl bā kemāl gerde liḳā-yı ḫod liḳā[572]

(5) Fi'l-vāḳiᶜ kim ki yārüñ rüyine baḳa, aña beḳā virilür. Pes bir kişinüñ (6) ki manẓūrı **ve yebḳā vechu Rabbike**[573] maḳāmında ola ḥāşā ki ol **(7)** öle. **el-Mü'minūne lā yemūtu**.[574] Mü'minden murād īmānın şühūda (8) yetişdürenlerdür ki nüfūs-ı fāżıla ile maᶜbūdları mā-beynlerinde (9) fāṣıla yoḳdur. Anuñ içün mü'min-i kāmilüñ vücūdın ḫāk yemez. (10) Ve mażcaᶜında bedeni ter ü tāze durur. Ve ḥüsn-i cemīlden murād (11) şühūd ve kemālden murād dīn-i İlāhiyye taḥṣīl olnan netāyic-i güft ü şünūddur **106b** (1) ki liḳā-yı evvelden ẕāt ve liḳā-yı ṣānīden mülāḳāt murād (2) olup **ᶜlā telmisū liḳā'e ᶜaduvvikum'**[575]da "liḳā" mülāḳāt maᶜnāsınadur. (3) Ḥüsn-i cemīl ile kemāl kendü ẕātında mülāḳāt itdügi ḥālde ᶜömr-i (4) cedīd bulmış olur. Yārüñ cemālin gören, dimekdür.

Cā'e ᶜazīz min ledunhu ḳāle bi-ḳavlihi lenā

Ennekumā bi-ġarretin ᶜinde lenā lenā lenā[576]

(7) Bir beşīr[-i] ᶜazīz geldi ki yār cānibinden gelen gibi ᶜāşıḳa ᶜazīz olmaz. (8) Bundan murād vāridāt-ı ḳudsiyyeden baᶜżı nesnedür. Nitekim denilmişdür: (9) Lisānu'l-ḥāli "enṭaḳu min lisāni'l-maḳāl" ve bi-ḳavli-hi"de żamīr ledüne (10) żamīr-i rāciᶜ olduġı merciᶜ-i ᶜaliyye rāciᶜ olup ᶜazīzüñ naḳl itdügi (11) yārüñ kendü sözi olup kendü sözi olmaduġı ifādedür. **107a** (1) Ve maḳūle ḳavl **"**ennekuma bi-ᶜazzetin" mışrāᶜıdur. Ve ḫiṭāb-ı teşniyye olması ẓāhir ile (2) bāṭın ve ḳālıb-ı ḳalb iᶜtibārı ile ola. Zīrā cāyizdür ki bir kişi (3) bi-ḥasebi'ẕ-ẓāhir ᶜazīz ola fe'ammā bi-ḥasebi'l-bāṭın ḫabīṯ ve ẕelīl (4) ola. Pes bu taḳdīrce yārdan gelen ḫaber-i meserret eṣer bu ḫiṭābıla (5) vārid ki: İy ẓāhir ve

---

572 Taze bir ömür bulur yârin cemalini gören kimse. Cemalinin hüsn ü kemali hoşça gördükçe görünmekte.

573 Rabbin zatı baki kalacaktır. (Rahman, 27)

574 Mü'minler ölmez.

575 Düşmanınızla karşılaşmayı ummayınız.

576 Ey aziz! Onun dergahından mektup getir bize. Siz bizim nezdimizdesiniz kasem onun izzetine.

bāṭın fülān yā rūḥ ve cism fülān yā ḳālıb (6) ve ḳalb fülān. Bi-taḥḳīḳ iki göz ᶜizzetde siz lenā lenā lenā ḳatında (6) yaᶜnī dil ve tenfitenden ḫalāṣ olup ᶜizzet fen olmaġıla (7) üç iḫtişāṣla bendeḫāṣ olmaḳ gerekdür. İḫtişāṣ-ı evvel tevḥīd-i (8) efᶜāl, iḫtişāṣ-ı ṯānī tevḥīd-i ṣıfāt, iḫtişāṣ-ı ṯāliṯ ki (9) iḫtişāṣ-ı ekmeldür, tevḥīd-i zātdur. Ve bu cümlenüñ zevḳī ve farḳı (11) mükemmele mufāvıżdur. Yāḫud "cā'e ᶜazīzun"dan murād server-i kāyināt ola. **107b** (1) Ḳıbel-i Ḥaḳdan ᶜibādını tevḥīd-i bāriye kemāle yetişdürmege gelmişdür. Ve kendülere (2) ᶜazīz ıṭlāḳı ve ḫaberleri ᶜizzete müteᶜalliḳ olmaḳ ittifāḳı **"İnne'l-ᶜizzete lil'lāhi ve** (3) **li-Resūlihi ve bi'l-mü'minīne"**[577] feḥvāsı yārdan ve Resūl-i yārdan ve iḳtidā (4) idenlerden ġayruñ yollarında kesb-i ᶜizzete mecāl olmayup muḥāle işāretdür.

Ez-ḫaber ᶜacīb şod ān ḫaberī gofte būd

Pür şode ve gūş u her milk-i līk nedāde māverā[578]

(7) "Nedāne mavera" yaᶜnī ayruġın virmedi ve ötesi işlemedi diyü (8) endūh-nāk ve zehre-çāk olur. **Ve lemmā ye'tikum meṯelu'l-leẕīne ḫalev** (9) **messethum el-be'sā'e ve'ḍ-ḍarrā'e ve zulzilū ḥattā yeḳūle'r-Resūle ve'l-leẕīne** (10) **maᶜahu metā naṣru'llāhi**.[579] **"Metā naṣru'llāhi"**[580] su'āline: **Elā inne naṣra'llāhi ḳarībun**[581] (11) cevāb oldı. Ve'l-ḥāṣılı ism-i ṣubūruñ luṭf u ḳahrda medḫali var **108a** (1) idügi maᶜlūm oldı. Yaᶜnī Ḫüdā ḳuluna inᶜām ve intiḳāmda ṣabr üzeredür.

Perde'-i ġayb u muḥtecib der pes u çe rāzhest

Ḫāzin-i genc çün toy-i keşf mekun Murādī yā[582]

---

[577] Şüphesiz güç ve izzet Allah'ın Resûlünün ve mü'minlerindir.

[578] Haberden daha gariptir söyledikleri. Her sultanın kulağına ilişti ama daha öteye gitmedi.

[579] Yoksa siz, **sizden öncekilerin başına gelenler**, sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? **Peygamber ve onunla beraber mü'minler, "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı.** (Bakara, 214)

[580] Allah'ın yardımı ne zaman?

[581] Şüphesiz Allah'ın yardımı yakındır. (Bakara, 214)

[582] Ne sırlar var gayb perdesinin gerisinde. Ey Murâdî senin gibi bir hazine bekçisi nail olmaz keşfe.

(4) Ġayb iki ḳısımdur, biri gözden ġāyib biri ᶜilmden ġāyib. Gözden ġāyibe: (5) **Lā yudrikuhu'l-ebṣāru.**[583] **Ve hüve meᶜakum eynemā küntüm**.[584] **Fe'eynemā tevellū feşemme vechu'l** (6) **-lāhi.**[585] ᶜAvālim-i ᶜulviyye ve sufliyyeden bir yir var mıdur ki andan ġāyib ola? (7) Ve keşf-i Ḥaḳḳa şerāyiṭ vardur. Ol şerāyiṭ "ᶜinde lenā lenā lenā" buyurduḳlarıdur. (8) Yaᶜnī ġaybı perdeye beñzedeler, perdenüñ ardında olan nāsuñ (9) baṣarından ve ᶜilminden ġāyib olduġı cihetden. Bu taḳdīrce maᶜnī, ṣāniᶜ-i (10) ᶜālimün celle şānehu maṣnūᶜātı vardur ki gözden ve ᶜilimden ġāyibdür. (11) Her bende maḥrem olmaz. Meğer ki istiᶜdādı, Ḫüdā dādı ola. **Nevālī'-i Mezbūr**

108b VELEHU EYŻAN[586]

Yā ṭabībe'l-ḳalb lā nercū ve mā illā rıżāke

ᶜIşḳ-ı men üftāde rā ez-her temennī gerde pāk[587]

(4) Emrāż iki ḳısmdur, biri emrāż-ı ẓāhire ki emrāż-ı ḳālıbiyye ve biri emrāż-ı (5) bāṭine ki emrāż-ı ḳalbiyyedür. Nitekim İbrāhimüñ, **ve lā tuḫzinī yevme yubᶜaṯūn**[588] (6) **yevme lā yenfeᶜu malün ve lā benūne. İllā men eta'llāhe bi-ḳalbin selīm.**[589] Ḳalb-i selīmden murād, (7) emrāż-ı bāṭineden sālim dimekdür. Emrāż-ı ẓāhirenüñ ṭabībi var. Kezālik (8) emrāż-ı bāṭinenüñ daḫi ṭabīb-i lebībi ve ḥakīm-i edībi vardur. Yā ṭabībe'l-(9) ḳalb buyurdukları bu ikiden ḫālī degül. Yā mürşid-i rāh-ı ḥaḳīḳate nidā ola (10) ki nefsüñ lehā ve ᶜaleyhāsına vāḳıf ve defᶜ-u mażarratına ᶜārifdür. "Ve lā nercū" (11) didükleri el-Ḥaḳ bunuñ gibi sevḳ ve şevḳ-engīz bu maḳāmda mutaṣavver olmaz. **109a** (1) Zīrā ki emrāż-ı ḳalbiyyeye müdāvemet içün evveli edevāt-ı mürebbīye teslīm (2) ve rıżā gözetmekdür. Nitekim Ḥażret-i Mūsā ve Ḫıżr ḳıṣṣāsında *ᶜaleyhi's- (*3) *selām* münderic olan ādāb-ı İlāhiyyenüñ taḥṣīli vādisinde (4) biri ᶜalā vechi'ş-şarṭ teslīm ve rıżādur. Nitekim Mūsā: **Hel ettebiᶜuke** (5) **ᶜalā en tuᶜallimeni mimmā**

583 Gözler O'nu idrak edemez. (En'am, 103)

584 Nerede olursanız olun O sizinledir. (Hadid, 4)

585 Artık nereye dönerseniz Allah'ın vechi oradadır. (Bakara, 115)

586 Bu da onundur.

587 Ey kalbimin tabibi yalnız sana ümidim var, rızanı ararım. Aşk her istekten pak etmiş ben düşkün ve biçareyi.

588 Kulların diriltilecekleri gün beni utandırma. (Şuara, 87)

589 O gün ne mal fayda verir ne de oğullar. Allah'a arınmış bir kalp ile gelenler başka. (Şuara, 88)

ᶜullimet ruşdā[590], buyurduklarında Ḫızır daḫi (6) cevābında: **Len testeṭiᶜa meᶜiye ṣabrā**[591], buyurduḳlarında ittibāᶜ ve rıżā (7) ile rāh-ı Ḥüdāda bedreḳa ve pīş-vāya teşebbüş lāzım. Evvel idügin beyāndur. (8) Ve mışrāᶜ-ı şānīde ᶜışḳ-ı īrād ve her ārzūdan pāk olmasın yād (9) netīce'-i ṭarīḳat ve şemere'-i tebeᶜiyyeti beyān buyururlar ki cevher-i sülūk ᶜaşḳdur. (10) Sāliki ᶜışḳ-ı Ḥaḳḳa vāṣıl olmaz, māsivādan ḫalāṣ olmayınca. Zīrā ki; (11) yā ṭabībe'l-ḳalb dimekle sülūk ne içün lāzımdur. Ve anı Ḥaḳ ne içün **109b** (1) emr itmişdür beyāndur. İkinci "lā nercūne illā rıżāke" ḳavli ile rıżā (2) ve teslīm ᶜilāc-ı ḳalbinüñ şarṭ idügi beyāndur. Nitekim ṭabīb-i lebīblerüñ (3) biri ḫastasına eyitmiş ki, seni marażdan iki nesne taḫlīṣ ider. Benüm (4) ᶜilācum ve şerbetüm ve senüñ teslīmüñ ve perhīzüñ. Üçünci ᶜışḳ-ı īrād (5) itmekle ᶜışḳ-ı ḳalbüñ ḳuvveti ve ḳuvvet-i ᶜömrü ve ṣıḥḥati idügin taḥḳīḳ itdiler. (6) Döndinci "ez her temennī gürūh-ı pāk" buyurduklarında ᶜışḳı ġayr-ı Ḥaḳdan pāk (7) olmaġıla tamām olup ᶜillet-i āmīz ṣıḥḥat gibi olduġın iᶜlām buyurup (8) bu dört eşyā esbāb-ı aḥyā idügin tanṣīṣdür. "Ve yā ṭabībe'l-ḳulūb" (9) ile murād Ḥüdā olup recāsı Mevlāsınuñ rıżāsı ve ᶜışḳunuñ ifnāsı (10) ve seyr-i ila'llāhda fenāsı maḳṣūd ola. Bu taḳdīrce **"irciᶜī ilā Rabbiki** (11) **rāżiyeten ve merżiyyeten"**[592] maḳāmına varmayınca rücuᶜ ila'llāh bir nefse mümkin olmaz. **110a** (1) Ve rıżā daḫi üç ḳısmdur. Evvel rıżā bi'llāhi Rabbındur.[593] Bu İslām (2) esbābınuñ igigü[594] ve selām esbābınuñ yüregidür. Bu rıżā kişiyi (3) şirk-i ekberden teṭhīr ider. Ḳısm-ı şānī rıżā ani'llāhdur. (4) Bu rıżā fī külli mā ḳażādur. Yaᶜnī Cenāb-ı Ḥaḳdan ne gelürse rıżādur. (5) Ḳısm-ı şāliş rıżā bi-rıża'llāhdur. Bu rıżā ᶜabd kendü içün ne nasiḥat (6) ve ne rıżā hīç bir nesne görmeyüp rıżāsı Rabbinüñ rıżāsı (7) olup rıżāsın rıżā-yı Mevlāda ifnā ide. Ḥaḳīḳat-i ḥal, (8) rıżā olmayınca ehl-i ḥaḳīḳat ḳatlarında vuṣlat muḥāldür.

Āyet-i kübrā bi-dīdem ez-cemāl-i ᶜāliyet

Nāẓıran ᶜaynen lehu innā buri'un an sivāk[595]

---

[590] Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tabi olayım mı? (Kehf, 66)

[591] Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin. (Kehf, 67)

[592] Sen O'ndan razı O da senden razı olarak Rabbine dön. (Fecr, 28)

[593] Metinde "Rabbandur" şeklinde yazılmış.

[594] İmlada "igigü" şeklinde yazılmıştır. Eğe kemiği anlamındaki "igegü" kelimesi olarak okuduk.

[595] Görkemli yüzünde büyük bir işaret (âyet) gördüm. Göz ona bakar ve ben ondan gayrısına bakmaktan uzağım.

(11) **İẕā ra’eyte şümme ra’eyte neᶜīmen ve mülken kebīran**[596] feḥvāsınca her ne cānibe **110b** (1) naẓar itse cemālu’llāhdan nişāndan ḫālī olmaz. Ve daḫi **küntü lehu** (2) **semᶜan ve baṣaran**[597] maᶜnāsından ḥişşedār olup ᶜāleme nāẓır olup (3) māsivāyı göze göstermezler. Anuñ içün nāẓıran ḳavlini bi-dīdem fiᶜlinden (4) ḥāl ve ᶜaynen ḳavlini temyīz ve yā ḥāl ḳılup: İnnī berī’un ᶜan sivāke, buyurdılar.

Fāş mi güyem to ra ammā nühüfte ez hümā

İn fī ᶜaḳli’l-verā lemmā lenā cā’e şenāke[598]

(7) Yāra ᶜayān ve aġyārdan nihān edürem ki ḫalḳuñ ᶜaḳlı senüñ şenāñı (8) ḳanda iḥaṭā itmege güç yeter. Bil ki senüñ şenāñ ᶜuḳūl-ı verānuñ verāsında (9) ve mışrāᶜ-ı şānī maḳūl-i ḳavldür. Ve “fi’l-ᶜaḳli’l-verā”da “fī” maᶜnā-yı iḥaṭā’-i (10) mutażammindür. Bu taḳdīrce maᶜnāsı, īn iḥaṭā ᶜuḳlu’l-verā, yaᶜnī (11) insānuñ ᶜaḳlı iḥaṭāsı ḳanı? Vaḳtā ki senüñ şenān bize geldi. Yaᶜnī senüñ **111a** (1) şenān emr-i nevᶜ-i insāna gelelden bir kimesne kemā yenbaġī saña şenā idemedi, (2) dimekdür. Ḥaḳīḳat emr eger Cenāb-ı Ḥaḳḳa lāyıḳ ol şenā olsa (3) ḫātemü’r-Rüsul Ḥażretlerinden ṣādır olurdı. Pes **lā uḥṣī şenā’en** (4) **ᶜaleyke**[599], diyüp ᶜaczi iẓhār idecek, maᶜlūm oldı ki Ḥaḳḳa lāyıḳ şenā imkān degüldür.

İy beşīr ᶜāşıḳ-ı dil-ḫaste deyr āyi çerā

Merḥaben ehlen ve sehlen merḥaben Allāhu ᶜafāke[600]

(7) Her bār ki sālik ism-i dildārı teẕekkür ider ḳalbine ṣafā ḥāṣıl olup baᶜżı (8) vāridāt nāzil ve ḥāżır olup ᶜışḳı mütezāyid olur. Ve sāliküñ bu ḥāletde (9) ḥāli ᶜāşıḳ gibi renc-i ᶜaşḳıyla rencūr ve cevriyle mehcūr ve gāh beşīrden (10) bir ḫabere nāẓır bu maḳāmda beşīr buyurduḳları mükāşafāt vecdāta müşīrdür. (11) Ve “deyr āyi çerā” buyurduḳları bu maḳūle ḥālāt-ı ḥayāt-ı efzā aḥyānā olduġına **111b** (1) işāretdür. Nitekim merātib-i nübüvvetde ṣudūr bulmışdur: **Lī maᶜallāhi vaḳtün lā yesᶜunī** (2)

---

596 Orada (görünce) sonsuz nimetler ve büyük bir mülk görürsün. (İnsan, 20)

597 Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi **gören gözü işittiği kulağı olurum**. ***Hadislerle İslam II,*** s. 25.

598 Sana aşikarca derim yabandan ederim gizli. İnsanların zihnine senin övgün sığıp gelmedi.

599 Sana olan övgüleri saymakla bitiremem. ***Hadislerle İslam VI*****,** s. 519.

600 Ey müjdeci! Niçin hüzünlü gelmektesin. Merhaba selam olsun, Allah bağışlasın seni.

fīhi melekun muḳarrabun ve lā nebiyyün murselun.[601] Bu maᶜnāyı müşbetdür. Ḥattā bu ḥāletüñ (3) ᶜizzetinden ṣudūr-ı zamānına meşāyiḫ vaḳt diyü tesmiye itmişlerdür. (4) Bu taḳdīrce ehlen ve sehlen kelām-ı riᶜāyet encāmından ṣoñra ᶜafāka'llāhu (5) ḳavli maᶜnā-yı luġavīsi üzerine maḥmūldür ki maᶜnā-yı luġavīsi ᶜafūke salıvirmekdür. (6) **Ḳuṣṣava şevāribekum vaᶜfu'l-ḥayātekum"**[602]da "ᶜafvi'l-ḥayāt"dan murād bıyığı kesüp (7) ṣaḳālı salıvirmekdür. İy beşīr-i dil-ḫaste, Ḥaḳ Teᶜālā seni benden menᶜ itmeyüp (8) salıvirsin, dimekdür. Ḥaḳḳā ki cemīᶜ maᶜāniyle istīnās itdüklerinde şüb ü reyb yoḳdur.

Sırrahu men sırrı'l-esrāri mimmā dünehu

Ez-berā-yı ān şode ḳavli Murādī sūz-nāk[603]

(11) Yaᶜnī Murāduñ pāk ve tāb-nāk nihādı sırr-ı surūr-ı ḥaḳāyıḳ[-ı] rehber[-i] leyle'-i esrādaki **112a** (1) sırrından iḳtibās olunmışdur. Ve leyle'-i esrānuñ mādūnındaki sırrından daḫi. (2) Pes ol sebebden ḳavl-i pākleri sūz-nāk olmışdur. Ve nüfūsde (3) ḳuvvet-i te'şīrü bulmışdur. Ve ışṭılāḥ-ı meşāyiḫde sırr-ı merātib-i ḳalbüñ (4) nihāyetidür ki anuñ ḳatında ġaybü'l-ġuyūb esrārı sārī ve rūḥu'l- (5) ervāḥ-ı enhārı cārī olup ḳuvā-yı beşeriyye'-i rūḥāniyyede mecrī'l (6) -mecārīdür, dirler. Ve sırrahu'l-esrār buyurdukları merātib-i ᶜulviyyede (7) ve mimmā dūne merātib-i sıfliyyede olan esrārı sırr-ı Resūlu'llāh idügine işāret, ve bu iki esrārdan sırr-ı server-i cihān daḫi behre-ver olduġından kināyetdür. **Nevālī**

VE MİN MEṬĀLİᶜ-İ ENVĀRİHİ NEVVERA'LLĀHU MERḲADEHU[604]

ᶜÖmr-i cedīd hest ve ṣāl-i ḥabīb şod

Kār-ı cihān zi fikret īn kār-ı ᶜacīb şod[605]

[601] Benim Allah ile bir vaktim vardır ki, oraya mukarreb olan melek ve nebiyy-i mürsel sığmaz. Aclûnî, s. 173.

[602] Bıyıklarınızı kesin sakallarınızı bırakın.

[603] Bundan daha azı ve bu sır O'nun sırlarından biri. Murâdî'nin sözleri buna sebep yakıcı ve kederli.

[604] Nurlarının ilk beyitleri-Allah kabrini nurlandırsın-.

[605] Yeni bir ömür var ama yâre visalin vakti bitti. Cihanın işi senin endişen ile şaşırır hâle geldi.

112b (1) Evvelā ḥabīb lafẓından maḳṣūd ḥālen **"cāhidū fī sebili'llāhi"**[606] emrine imtisālen (2) ve **"naṣrun mina'llāhi ve feṯḥün ḳarībun"**[607] mażmūnına recā'endür. İkinci ḥabīb lafẓından (3) murād maḥbūb-ı ezelī ve maṭlūb-ı lem-yezelī ola. Üçünci ḥabīb lafẓından (4) ġaraż-ı ᶜuşşāḳuñ mecazen muᶜaşşıḳ olup cān u dilden viṣāline müteşevviḳ (5) oldukḳarı maᶜşūḳaları ola. ᶜAlā külli't-teḳādīr bu maṭlaᶜuñ maᶜnāsı (6) böyle olur ki ṣāḥib-i āmāl olan perīşān-ı ḥāl ḥarb ve duᶜā (7) ṣūret-i feṯḥün celī yā lemᶜa'-i cemāl-i maḥbūb müncelī ola. Müyesser olduḳda ᶜömr-i cedīd ḥāṣıl olur.

Naḳl ez-ḥadīṣ fiᶜl ezel ger çi gofte end

Bā dīde līk her çi bi-bīnī ġarīb şod[608]

(10) Her nesne ki ḫalḳ olunacaḳdur, ezelde ᶜālem-i maᶜnāda bilinmiş ve ḳılınmışdur. (11) Yaᶜnī Ḥaḳ Teᶜālā Ḥażreti cemīᶜ mevcūdātı ᶜālem-i maᶜnāda evvelen īcād itmişdür. **113a** (1) Aña ᶜālem-i ibdāᶜ dirler. Baᶜdehu ilā yevmi'l-ḳıyāme ṣudūr iden eşyāyı (2) -ki dīde ile müşāhede olunur- buna ᶜālem-i ibdā' yaᶜnī ᶜālem-i iẓhār dirler. (3) Bu ṭarīḳ üzere ibdāᶜ-ı ḫalḳda aṣl maṣlaḥat budur ki insān (4) mebde' vü maᶜādı añlayup ḫālıḳü'l-ᶜibāde ᶜibādet itmek ve saᶜādet-i (5) sermediyyeyye vāṣıl olmaḳdur. Yoḫsa ḥāşā ḥayevān miṯāl gelüp nebātāt gibi bitüp yitmek ola.

ᶜÖmr-i ᶜazīz rā nispāred bi-ġayr-ı kes

Ān kes ki der te'emmül ᶜibret lebīb şod[609]

(8) ᶜĀḳil olan kimesne; māsivā'llāhdan ḳaṭᶜ-ı recā idüp ᶜömr-i ᶜazīzüñ (9) ve edvār-ı çarḫ-ı devvāruñ ve iḳbāl-i mütelāḥiḳü'l-edbāruñ pāy-dārına (10) iᶜtimād itmeye. Belki bu ḳudreti'llāhi nūr-ı maᶜrifetiyle ḳalb müşteᶜil ve ᶜibādete ḳālıbı (11) müşteᶜil idüp dünyāda iken māl ve mīᶜād ve iᶜtiyād ᶜādetu ve zādı tedebbür ide.

113b **Der ṭāḳı nüh eger çit o ra şod bülend**

Ān mürīd ki behr to evvel naṣīb şod[610]

---

606 Allah yolunda cihad edin. (Tevbe, 41)

607 Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih. (Saf, 13)

608 Gerçi çokça zikretmişler ezel hadiselerini. Gözlerinle gördüğün şeyler yine şaşırtır seni.

609 Ömür azizdir başka kimseye emanet etme ibret gözüyle bakıp ders al.

610 Dokuz felekte gerçi sana ulvî bir yer verildi. Sana o ulaşır ki evvelden sana kısmet biçildi.

(3) Yaᶜnī pādişāh-ı ᶜālim ü ḥākim cümle'-i ümem olup nüh felek saña maḳarr olup maḳāmuñ (4) mihr ü māhdan bālā-ter olsun. Naṣībüñ yuṣībüñ üzere olsun. Saña vāṣıl (5) olan nişāb ancak evvelde naṣībüñ olandur. Ḳısmet-i rūz-i ezel mübeddel (6) olmaz. İy ᶜāḳil, ġāfil olma ki āḫirü'l-emr şiyāb-ı şebāt çāk çāk (7) ve ḳabā'-i beḳā terāk terāk ve taḫtı ve baḫt-ı telef ve helāk zīr-i ḫāk olur.

Der rāh-ı şerᶜ ru tu Murādī birūn merv

Hemvāre est ġayr ferāz u neşīb şod[611]

(10) İy Murādī, çünki aḥvāl-i īcād-ı ᶜālemi murādca bildüñ. Ve tafṣīl-i ḫilḳat-i Ādemi (11) tamām añladuñ. Ḥaḳ Teᶜālā ẕāt u vücūdıñı ḫādim-i şerᶜ-i Muḥammedī ve ḥākim-i dīn-i Aḥmedī **114a** (1) ḳılmışdur. Rāh-ı hemvāre-i şerᶜ-i ṭarīḳat üzere yürüyüp zinhār (2) şerᶜ-i ḳavīmden ẕerrece ṭaşra yürüme. Şerᶜ-i şerīf bir ṣırāt-ı müstaḳīm (3) ve müstevīdür ki anda nişīb ve firāz olmaz. Ve aḥkām şerᶜ ile müsevviyetü'l- (4) aḳdāmdur ki anda şāh gedādan imtiyāz bulmaz. **Nevālī'-i Mezbūr**

VE MİN VĀRİDĀTİHİ NEFEᶜANA'LLĀHU BİHİ[612]

Ḥamd-i bī-ᶜad en Ḫüdā-yı pāk rā

Çün berā-yı ᶜilm-i dād idrāk rā[613]

(8) Ḫafī degüldür ki ḥamd ile şükrüñ mā-beyninde farḳ vardur. Muṭavvelātda farḳdur. (9) Bu maḥalde taḥḳīḳī müteᶜaẕẕir olur. Lākin **mā lā yüdraku kulluhu lā yutraku kulluhu**[614] feḥvāsınca (10) bir miḳdār iḫtişār üzere olsa olur. İmdi ḥamd ve şükr luġatde ögmekdür. (11) Fe'emmā ıṣṭılāḥda ḥamd muṭlaḳā bir vücūd-ı ṣıfāt-ı kemāliyye ile ögmekdür.**114b** (1) Gerekse niᶜmeti muḳābelesinde ve gerekse kemāl ile mevṣūf oldığı ecilden ola. (2) Ve ammā şükür niᶜmeti muḳābelesinde ögmekdür. Ve daḫi ḥamd ẕikr olnan maᶜnāyıla (3) murād olundığından ġayrı lisāna maḫṣūṣdur. Yaᶜnī ancak dil ile olur. (4) Lākin şükr-i lisān ile ve cenān ve sāyir cevāriḥ ile de olur. Ve ḥamdüñ āleti (5) eḫaṣṣ ve mevrid-i ᶜām ve şükr āleti eᶜamm ve mevrid-i ḫaṣṣ didükleri

[611] Şeriat yolunda yürü ötesine çıkma Murâdî. Bu yolun sürekliliği var yok onun çıkışı ve inişi.

[612] Ondan gelenlerden bir kısmı-Allah bizi ondan faydalandırsın-.

[613] Sayısız hamd olsun o pak yaratıcıya. Zira ilim ve bilgi için idrak yetisini verdi.

[614] Tamamı idrak edilemeyen bir şeyin tamamı terk edilemez.

bu maᶜnādur. (6) **el-Ḥamduli'l-leẕī enzele ᶜalā ᶜabdihi'l-kitābe**[615] bunuñ emṣāli maḥallerde ḥamd ile īrād-ı (7) kelām idüp şükr ile itmedügi aña binā'endür ki şükr niᶜmeti muḳābelesinde (8) münᶜimi okumakdur. Bu ise Ḥaḳda cāyiz degüldür. Zīrā ḥālet-i vāḥidede (9) hem münᶜim ve hem münᶜim ᶜaleyh olmaḳ lāzım gelür. Bu ise muḥāl. Lākin ḥamd maḥżā (10) ṣıfāt-ı kemāliyye ile mevṣūf oldıġını işᶜār ider. Ve aṣl ḥamd daḫi budur. (11) Nitekim Resūl buyurmışdur: **Lā uḥṣī ṣenā'en ᶜaleyke ente kemā eṣneyte ᶜalā nefsike**.[616] **115a** (1) Ve medḥ daḫi ḥamd gibidür. İllā bu ḳadar var ki meşāyiḫ ḳatlarında medḥ okumakdur. (2) Mebdiyyet ve bidāyet ciheti ile ve ḥamd okumakdur. Maᶜādiyyet ve nihāyet ciheti ile. (3) Nitekim Rabb-i ᶜizzet buyurur: **Ve āḫir daᶜvāhum eni'l-ḥamdu li'llāhi Rabbi'l-ᶜālemīn**[617] (4) Ehl-i cennetüñ āḫir duᶜāları *el-ḥamduli'llāh* olsa gerekdür. Ekmel-i ṣenā bu ẕikr olnan (5) maᶜnāya işāretdür. Medḥüñ evvel ḥarfi "mīm" olması ki mīm mebdā meḫāricdür. (6) Ve ḥamdüñ evvel ḥarfi "ḥā" olduġı zīrā ki " ḥā" müntehī meḫāricdür ki ol (7) ḥalḳdur. Yaᶜnī buġāz. Pes ᶜilm-i münāsebet ehilleri ḳatında bu daḫi murāddur.

Dāde temīz dāmı rā ᶜaḳl vü hūş

Ta be-miṣli ġayrını bā ṣod ḫamūş[618]

(10) **"Hel yestevi'l-leẕīne yaᶜlemūne ve'lleẕīne lā yaᶜlemūne"**[619] mertebesi sözsüz ne ṭarīḳle ḥāṣıl olur? (11) **"Ve ᶜalleme Ādeme'l-esmā'e kullehā ṣümme ᶜarażahum ᶜale'l-melā'ike"**[620] maḳālsiz ifāde muḥāldür.

115b **Der muvālāt-ı ᶜacīb āmed ḫaber**

Ger ḫaber-dār-ı bi-nāşī bī eṣer[621]

---

[615] Hamd kuluna Kitab'ı indiren Allah'a mahsusdur.

[616] Sana olan övgüleri saymakla bitiremem. Sen kendini övdüğün gibisin. ***Hadislerle İslam IV,*** s. 519.

[617] Dualarının sonu ise "hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" sözüdür. Yunus, 10.

[618] İnsana aklı, zekayı, ayırt etme yetisini verdi. Ta ki onu diğereri gibi suskunluk kaplamasın.

[619] Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? (Zümer, 9)

[620] **Allah Âdeme bütün varlıkların isimlerini öğretti sonra onları meleklere göstererek,** "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi. (Bakara, 31)

[621] Dostukla şahane haberler süre geldi. Ehl-i habersen tesirsiz bırakmaz seni.

(3) Yaᶜnī muvālāt, Allāh Teᶜālānuñ rıżāsı içün bir kimesne bir kimesne ile (4) dostlaşmaḳdur. Resūlden rivāyet olunur ki, eñ evvel nidā ki (5) rūz-i cezāda ḳıbel-i Ḥaḳdan iḥsān ᶜibād içün vāḳiᶜ olur. (6) **Eyne'l-muteḥabbūne fī**[622], nidāsıdur. Ve Ḥaḳ Teᶜālā Mūsā *ᶜaleyhi's-selāma* (7) buyurdılar ki; hīç benüm içün bir ᶜamel işledüñ mi? Mūsā eyitdi ki: Yā Rabbi (8) namaz ḳıldum, oruc ṭutdum, ṣadaḳa virdüm. Ḥaḳ Teᶜālā buyurur ki: Bu cümle (9) ᶜameller senüñ içündür. Nefsüñe ᶜāyid menfaᶜatlerdür. Lākin benüm içün (10) ᶜamel bir kimesne ile benüm içün sevüşdüñse veyā bir kimesne ile benüm ᶜadāvetledüñse (11) oldur. Benüm içün ᶜamel dimegi beyānda: **Hel ve eleyte lī veliyyen 116a** (1) **ve hel ᶜādeyte lī ᶜaduvven**[623], buyurmışlardur bu maḳāmda.

Ger biyandāzed hümā sāye to rā

To hümā rā kün ṭaleb hel sāye rā[624]

(4) Yaᶜnī saña hümā-yı tevfīḳ-i Ḫüdā sāye ṣalsın. Maḥcūb olup ḳalma. Belki sāye ṣāḥibini (5) isteyüp sāyeden geç ki sāye emr-i mevhūm ve maḥż-ı ḫayāl-i maᶜdūmdur. (6) Fe'emmā ṣāḥib-i sāye mevcūd-u ḥaḳīḳati ve her saᶜādete māyedür.

ᶜÖmr-i ᶜazīz est dān ḳadereş iy peser

Mekzü rā neş der-ᶜabeş bişnev-i ḫaber[625]

(9) Yaᶜnī ᶜömrüñ ᶜazīz olması bu ṭarīḳledür ki, sermāye'-i saᶜādet-i dāreyndür.

Ger necūyi baḥr-i mānī ḳaṭre'i

Ger nebīnī mihr bāşi zerre'i [626]

116b (1) Yaᶜnī baḥr vücūdı ki vücūd-ı İlāhi maᶜbūddur. Aña ṭālib olup ayırmayasın. (2) Bir ḳaṭreye beñzersen ḥaḳāvetde şöyle nāçiz ve nābūd ve eger mihr-i cūyı (3) görmeyesin bir ẕerre olursın. "Bī-vücūd" bu maᶜnāda dinilmişdür.

Bā cebger çi dārī lemeᶜa'i

---

[622] Benim için birbirlerini sevenler nerede?

[623] Benim için dostlarımı sevip düşmanlarıma düşmanlık ettin mi?

[624] Hüma kuşu salsa senin üstüne gölgesini sen Hüma kuşunu talep et bırak gölgesini.

[625] Ömür azizdir ey oğul bil kadrini. Abeslikle geçirme onu duy benim sesimi.

[626] Denizi aramazsan kalırsın damla misali. Görmezsen güneşi kalırsın zerre misali.

Ger neyābī nīsit ez-şemᶜa'en[627]

(6) Bi-ḥasebi'l-ḫilḳati **"mā min mevlūdin illā ve ḳad yūledu ᶜalā fıṭrati'l-İslāmi"**[628] mūcibincedür. (7) Egerçi ki bir lemᶜa dutarsın ki, fıṭrati'l-İslāmiyye lemᶜasız olmaz. Ammā eger (8) o lemᶜa vücūd-ı imkānīde seyr fi'llāh maḳāmında ki meşāyiḫ ḳatlarında bu maḳām (9) yoḳlıḳ ve varlıḳ maḳāmıdur. Vücūd-ı imkānīni ifnā idüp vücūd-ı (10) vücūbī ile var olmazsañ sen bir şemᶜa'-i ḥaḳīre cinsinden olmuş olur (11) ve ḳıllet-i nūrāniyyetde ve hem serīᶜu'l-inḳıżā olmaḳda ki nūr-ı vücūd ḥaḳīḳatden **117a** (1) emdāduñ yoḳdur. Pes nūr-ı şems ḳanda nūr-i şemᶜ ḳanda.

Rāġib-ı ṭurḳu āmedī eger çi ezān

Rāġibiyyet rā nedāned rā ġıbān[629]

(4) Yaᶜnī gerçi ki evvel cibillet cihetinden ṭuruḳ-ı keşīreye rāġib geldüñ. Şol (5) yolcı gibi ki yolın yitirüp ve menziline muvaṣṣıl yol ḳangısı idügi (6) nā-maᶜlūmı olup ṭuruḳ-ı şettāya ẕāhib olur. Lākin rağbet ṭuruḳ-ı muḫtelifdür.

Ez Murādī īn süḫen der kün ḳabūl

Tā biyānī her çi ḫevā-yı der-ḥuṣūl[630]

(9) Bu sözi ḳabūl eyle: **Rāġibiyyet rā nedāned rāġibān** ḳavline işāret ider. Bir kimesne ki (10) şehevāta raġbet itmeyüp ve mesālik-i hevāya olmayı olmayı aña raġbet bile olmaz ola. (11) Her ne ki isterse ṭālib olduġı ḫayr murādātına vāṣıl olur. **Şeyḫ Nevālī Ḫᵛoca-yı Şehzāde**

117b VE MİN NETĀİC-İ EFKĀRİHİ'Ṣ-ṢĀ'İB[631]

Āyet-i büşrā bi-dīdem ez-cemāli an cemāl

---

627 Gerçi zatından içeri bir parıltı ve ışıltı var. Bir mum olamazsan bulamazsın nur-ı hakîkîyi.

628 "Hiçbir doğmuş çocuk yoktur ki İslam fıtratı üzere doğmuş olmasın." Hadis olarak Ebû Dâvud'da, "her doğan fıtrat üzerine doğar" şeklinde yer almaktadır. Ebû Dâvûd es-Sicistânî, ***Sünen-i Ebî Dâvûd***, Mektebü'l-'Asriyye, Beyrut, c. IV, s. 230.

629 Yolun taliplisi ve isteyeni olarak geldin gerçi; o yolun talipliğini talep etmek istemese de kişi.

630 Murâdî'nin bu sözünü dinle ve kabul et. Ta ki dilediğin her muradın bulsun yerini.

631 İsabetli, doğru fikirlerinin neticelerinden.

ᶜĀrifiyet rā şenīdem ez-kemāli an kemāl[632]

(4) Āyet iki ḳısmdur; biri āyet-i tezīlliyye, Ḳurān gibi ve biri āyet-i tekvīniyyedür ekvān gibi. (5) Pes āyet-i büşrāyı ol cemālüñ cemālinden gördüm dimegüñ feḥvāsı (6) beşāret āyeti kerāmet-i ᶜalāmet ol cemālüñ ki vaṣf-ı Ḥaḳdur, cemālindendür. (7) Nitekim ḥadīṯ-i Nebevīde vārid olmışdur ki: **İnna'llāhe cemīlun yuḥibbu'l-cemāle**[633]. Pes āyet-i (8) büşrā, Rabb-i ᶜizzetüñ cemāle muḥabbetinden ṣādır ve mütebādir olduġına işāretdür. (9) Ve ᶜārif olmaḳ ki kemālātuñ ekberidür ol daḫi ol vaṣf-ı İlāhī olan (10) kemālüñ eşeridür. Ḥaḳḳā ki vaṣf-ı cemāl ve kemālde olduġına ḫafā yoḳdur. (11) Fe'emmā āyet-i büşrāda görmek ve ᶜirfān ile ittiṣāfda işitmek irādī **118a** (1) aña binā'endür ki vücūd-ı ṣānicᶜa delālet ider, görülmesi iledür. (2) Lākin maᶜrifetu'llāhdur ki cemīᶜ enbiyā bu maᶜnāyı ifāde içün gelmişdür. Anlardan (3) istimāᶜıyladur. Bu muḥassenāt maṭlaᶜda bir ṭarz-ı bedīᶜ göstermişlerdür ki olur degül.

Heybet men çün bedīd nedādem ve Ḥavvā ve ġayr

Ḥāletī şod kes īşān ḥāl-i men şod ḥāl ḥāl[634]

(6) Çünki benim heybetümi ki heybet-i hüviyyetdür ki anlar aṣḥāb-ı mükāşefedürler ki aḥvāl-i (7) ẕürriyyātları ḳıyāmete degin icᶜlām u keşf olur. Bu inkişāf anlara (8) bir ḥālet oldu ki ḥālāt-ı inkişāf ḥālinde olan ... ki ṣafā-yı (9) ḫāṭıra bācᶜiṣ olur. Maḳbūldür. Benüm ḥālüm ise ḥāl ḥāl oldı ki (10) şimdi ki ḥāldür. Yaᶜnī anlar māżīde bu müşāhede ile ḥālet kesb itdiler. (11) Ben ise bu ḥāli şimdiki ḥālde kesb itdüm, dimek ola. Bu taḳdīrce **118b** (1) bu kelāmdan murād Ādem *ᶜaleyhi's-selāmdur*. Dem-i ᶜirfānından irṣiyle ḥiṣṣe-dār (2) olduḳları işᶜārdur. Yāḫūd bu kelāmdan murād ṣūfiyye ıṣṭılāḥınca (3) ittiṣāldür. Ve ḥāl ḥāl bu taḳdīrce evvelkisi müşedded olup nāzil maᶜnāsına olur. (4) Yaᶜnī benüm ḥālüm ḥālüñ nāzili oldı, dimek ola. Yaᶜnī ol heybetden ki müşāhede (5) itmişlerdür. Benden anlara bir ḥāl ḥulūl ve nüzūl itdi ki ol ḥāl ḥāl-i (6) ᶜabd degül. Belki ḥāl Rabb-i müteᶜāldür. Ol ḥāl-i İlāhīdür. Ne ānki ᶜabd ḥāl (7) ola. Nitekim **"küntü lehu semᶜan**

[632] Müjde ayetlerini o cemalin cemaliyle gördüm. İlahi aşinalığı o kemalin kemaliyle gördüm

[633] Allah güzeldir güzeli sever. Ebû Abdullah el-Hâkim, ***el-Müstedrek***, Dârü'l-Kütübü'l-'İlmiyye, Beyrut-1990, c.I, s. 76.

[634] Âdem, Havva ve diğerleri görünce benim heybetimi. Onları bir hal kapladı ve benim halim başka oluverdi.

ve baṣaran"[635] ve daḫi **"ve mā rameyte iẕ rameyte ve lākinna'llāhe** (8) **ramā"**[636] aña delālet ider. Ve bu kelāmuñ fāyidesi kerāmet-i beşeriyye'-i büşrā ile iᶜlāmdur.

İftirāḳu cennet vü niᶜmet nemī dīdend ger

Ṣūret-i men der dil mir'āt ubūdı miṣāl[637]

(11) Maḳām-ı cemᶜden olduġı taḳdīrce iftirāḳ-ı cennete bāᶜiş olanı bildürür. Yaᶜnī eger **119a** (1) Ādem ve Ḥavvānuñ dilleri mir'ātında benüm ṣūretüm miṣāli olaydı ki ṣūretden (2) murād ṣūret-i İlāhīdür. Anlar cennet ve niᶜmetden iftirāḳ görmezlerdi. Lākin (3) ṣūret emrüm her birinüñ göñlinden nisyān ile ġāyib olup bu nisyān (4) sebeb-i ḥırmān-ı cinān oldı. Nitekim Ḥaḳ Teᶜālā buyurur: **Ve leḳad ᶜahidnā** (5) **ilā Ādeme min ḳablu fe nesiye ve lem necid lehu ᶜazmen.**[638] Rivāyet olunur ki Ādemüñ tevbesi (6) maḳbūl olduḳdan-ṣoñra bir gün muḥkem muġtem olmışlar. Cenāb-ı ᶜİzzetden su'āl (7) olundı ki, yā Ādem sebeb-i ġam nedür? Buyurmışlar ki: Yā Rabbi egerçi tevbemi (8) ḳabūl itdüñ. Lākin bir zamān geliserdür ki benüm ᶜiṣyānumı oġlum Ḥabībüñ (9) Muṣṭafāya vaḥy ile iᶜlām itseñ gerek. Aña ġam çekerem. Daḫi yā Ādem ġam yeme (10) senüñ günāhuñdan ḥabībüme ᶜuẕr idüp **"fenesiye ve lem yecid lehu ᶜazmen"**[639] dimekle (11) seni medḥ iderin yaᶜnī ᶜahdümi unıdup emrüm ṣıdı yoḫsa **119b** (1) eger nisyān olmayaydı ᶜiṣyān olmazdı. Biz Ādem içün ᶜiṣyān (2) üzere ᶜazm ve meyl görmedük. Pes ᶜiṣyāna ki nisyān ile olmışdur. (3) Der-ᶜaḳab tevbe ve ᶜinān ᶜörf-i maᶜṣiyetden iṭāᶜata ṣarf medḥdür. Bunda (4) üç iḥtimāl var. Biri bu ki ṭaraf-ı Ādemden nisyān ile iftirāḳ-ı cennet (5) vāḳiᶜ olduġından ᶜuẕr ola. Biri de bu ki nisyāndan terhīb ola, (6) ki nisyān civār-ı Ḥaḳda olanı civārından çıkarmaġa sebeb olmışdur. Bu ḳanda (7) ḳaldı ki anuñla civār-ı Ḥaḳḳa ve dār-ı Feyyāż-ı muṭlaḳa vuṣūl ve duḫūle mecāl ola. (8) Bir daḫi bu ki eger Ādem ve Ḥavvānuñ mir'āt-ı ḳalblerinde ben meşhūd olaydım, ol (9) zamānda ki cennetden cüdā düşdiler ol şühūd ile iftirāḳ elemin görmezlerdi, (10) ki leẕẕet-i müşāhedem yanında cemīᶜ eşyā müstehlekedür. Hīç olur mı ki benümle (11)

---

635 Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi **gören gözü işittiği kulağı olurum**. ***Hadislerle İslam II,*** *s.* 25.

636 Attığın zaman da sen atmadın. Fakat Allah attı. (Enfāl, 17)

637 Cennet ile nimet arasında fark görmezlerdi. Onun gönül aynasına benden bir misal düşseydi.

638 Andolsun, bundan önce biz Adem'e (cennetteki ağacın meyvesinden yeme diye) emrettik. O ise bunu unutuverdi. Biz onda bir kararlılık bulmadık. (Tâ-hâ, 115)

639 O ise bunu unutuverdi. Biz onda bir kararlılık bulmadık. (Tâ-hâ, 115)

ġayr görile? Ḥiss itdükleri müşāhededen ayrulduḳları bāᶜiṣden olmışdur. **120a** (1) Ve müşāhededen ayrılmaḳ ᶜahd ṣımaḳ ile olmışdur. Ve ᶜahd ṣımaḳ nisyān (2) ile olmışdur. Ve nisyān ṭamaᶜ ile olmışdur. Kendüleri ᶜirfāni-le olduḳları muḳarrer.

Nefḫā'-i kübrā zened ān rūz kesrāfīl koned

İstimāᶜ-ı emr-i Īzed ez maḳāl-i īn maḳāl[640]

(5) Nefḫā'-i kübrā nefḫā'-i ṣāniyedür ki cemīᶜ mevti ayaġ üzere gelüp cemīᶜ eşyā (6) ḥaşr olısarlardur. Pes bu nefḫā ol gün ki ẓuhūr ider. İsrāfīl Ḥaḳ Teᶜālānuñ (7) emrini bir maḳālden işidür ki ol maḳāl bu maḳāl cinsindendür. Yaᶜnī hüviyyet-i (8) İlāhiyye maḳālindendür ki nefḫa ḥālinde hüviyyetüñ taṣarrufı ẓuhūr idüp bir nefes (9) ile her nābūd olan nefes iḥyā idinse gereḳdür. Nitekim remy ḥālinde server-i (10) kāyinātdan ṣudür iden ṭaṣarruf-ı İlāhī idügi ẓāhirdür ki bir avuç ḫāk (11) bir ᶜaskere gözlerin kör itmekle sebeb-i helāk olmaḳ fiᶜl-i ᶜabd olmaduġı bāhirdür. **120b** (1) Ḥāl-i İsrāfīl daḫi böyledür ki anuñ nefḫi ile iḥyā-yı küllī ṣādır olmaḳ (2) ol hey'etde hüviyyetden ṣādırdur. **"Ve mā rameyte"**[641] İsrāfīle ve hüviyyete nāṭıḳdur.

Her ki mī dāred baṣir binīd vücūh-ı ḫayr rā

Ez Murādī çün Murādī şod bi-emr-i ẕü'l-celāl[642]

(5) Yaᶜnī her kim ki baṣar-ı baṣīret ṭutar, vücūh-ı ḫayrı Murādī irşādıdan görüp (6) **"en-nāsu ᶜalā dīn-i mülūkihim"**[643] feḥvāsıyla ᶜamel ider. Çünki emr-i ẕü'l-celāl ile (7) pādişāha taḳlīd ve iṭāᶜat bir olmışdur. Bu taḳdīrce murād-ı evvelde (8) yā nisbet ve murād-ı ṣānīde vaḥdet içün olur. Yāḫūd "şod" lafẓında (9) żamīr ḫayra rāciᶜ olup māni-i ḫayr emr-i ẕü'l-celāl ile ber-murād oldı (10) dimek ola. Bir bende ki kendü hevāsın ve nefs-i sevdāsın efendisi içün (11) terk ide ve nefsinden kesüp li-vechi'llāh ide ḳul dimek aña yarar. **121a** (1) Ve ḳullar içre oldur yarar. Ve bir ḳul ki Rabbisi emrin ḳovar ve nefsini … ḳovar, (2) ḥiẕmete lāyıḳ olmayup dergāhından ḳovar. Ve bir sırrı daḫi beẕl ile (3) emrüñ budur ki çünki Rabb-i ᶜizzet rubūbiyyetini ᶜālemlere iḥsān u inᶜāmına (4) menūṭ ḳılup ḳullarını terbiyyetden bir ān ḫālī degüldür. Ḥaḳ Teᶜālā dirler ki; (5) ḳulları daḫi ādāb-ı Raḥmāniyle olup bu ṭarīḳ ile kendüye maḥrem olmaġa (6) istiᶜdād

---

640 O gün ki İsrafil işitir Tanrı'nın emrini. Azim bir inilti ile yapar ulvi inleyişi.

641 Attığın zaman da **sen atmadın**. Fakat Allah attı. (Enfāl, 17)

642 Hayır yönünü görür basiret ehli kişi. İzzet'in emri ile murad buldu Murâdî.

643 İnsanlar hükümdarlarının dini üzerinedirler.

taḥṣīl ideler. Kendüden alup yine kendüye ve kendü içün (7) vireler. Rıżāsına anuñla ireler. Şol zeyrek bende gibi ki ḫᵛocāsınuñ (8) sermāyesiyle māl taḥṣīl idüp mālı yine sermāye ṣāḥibine redd ider. (9) Ve ḫᵛocası ḳatında bunuñla ḳabūlin ziyāde ider. Rivāyet olınur ki Resūl (10) *ᶜaleyhi's-selām* bir kimesne'i görür ki bir nevᶜa ṭaᶜāmı yalñuz yir. Buyurmışlar ki, eger bu ṭaᶜām (11) āḫaruñ ḳarnında olaydı saña nefᶜ-i küllī ve ruḥb-ı lā yezālī ḥāṣıl olurdı. **121b** (1) Fe-emmā ki çünki sen yedüñ żāyiᶜ oldı ve saña su'āl meşaḳḳati ḳıldı. (2) Ve meşāyiḫ-i ᶜiẓām ve evliyā'-i kirām baᶜżı terbiyelerinde eydürlermiş ki, ḳaçan (3) nefsüñüz bir ṭaᶜām dilese maḥżā nefsüñüz kāmı içün ānı bişirüp (4) der-kām itmek ki kendü ᶜadūñızı ve Mevlāñuz ᶜadūsını żiyāfet (4) itmiş olup ḥużūr-ı Ḥaḳda nekbetin çekersiz. Lākin nefsüñüz ārzū itdügi (5) ṭaᶜām ile bir ḳarındāşıñuzı żiyāfet idüp aña żīfle tenāvül idüñ (6) böyle iderseñüz bu ṭarīḳ ile teneᶜᶜüme ḳonuḳ yidügi keffāret olup (7) ṣevābından ḫālī olmazsız. el-Ḥaḳ nefsim erzāk oldıġı bu maṭlaᶜ dāldür. **Şerḥ-i Nevālī**

VE MİN BEṢĀİRİ ENVĀRİHİ ṢĀNA'LLĀHU ᶜANİẒ-ẒÜLL[644]

Çün ezel ḥaḳīḳatem şod ebed beḳā-yı men

Farż-ı ḫalāyıḳ āmede derd ü zi-men ṣenā-yı men [645]

122a (1) Ḥāṣıl-ı maᶜnā-yı maṭlaᶜ-ı şerīf; çünki benüm ḥaḳīḳatüm ẕāt-ı vācibiyyemüñ ezeliyyeti (2) beḳāmuñ ebediyen iḳtiżā eyledi. Zīrā vücūd-ı vācib muḳteżā-yı ẕāt olup (3) hīç bir ḥālde muḳteżā-yı ẕātı ẕātdan teḫallüf itmek cāyiz olmayıcak (4) ebedī olmaġı daḫi müstelzim olur. Da'īmā müstemirren mevcūd olup (5) ṭarayān-ı zevāl ve fenā iḥtimāli ḳalmaz. Belki erbāb-ı taḥḳīḳ meẕhebince (6) ḥaḳīḳat-i vācibi Teᶜālā ᶜayn-ı vücūd muṭlaḳdur. Sāyir eşyāda aṣlā (7) rāyiḥa'-yı vücūd yoḳdur. **Küllü şey'in ḫāliḳun illā vechehu**[646] ḥasebince cemīᶜ kāyināt (8) bi'l-fiᶜl hāliklerdür. İllā ẕāt-ı Bārī ᶜazze ismuhu ki mevcūd-ı ḥaḳīḳī oldur. (9) Sāyiri, **ke-serābin bi-ḳīᶜatin yaḥsebuhu'ẓ-ẓamānu mā'en**[647], ḳabīlindendür. Ġayruñ fi'l-cümle (10) ḳıyām vü ḳıvāmları -ki vardur- aña nevᶜ nisbetle ḥāṣıldur. Ḥattā vücūd-ı (11) muṭlaḳ hüve'ẕ-

[644] Nurlarının basiretlerinden-Allah onu zillete düşmekten muhafaza etsin-.

[645] Çünkü ezel hakikatim ve ebed bekam oldu benim. Mahlukata farz oldu derdim ve senam benim.

[646] O'nun zatından başka her şey yok olacaktır. (Kasas, 88)

[647] İnkâr edenlere gelince; onların amelleri **ıssız bir çöldeki serap gibidir. Susamış kimse onu su sanır.** (Nur, 39)

ẕātdur. Sāyir aᶜyān aña ᶜārižlardur. İmdi ḥaḳīḳat-i **122b** (1) vācibiyyenüñ şānı bu olıcak, **men istiḥāle fenā'uhu vecebe şenā'uhu**[648] (2) vefḳince külliyen kāyināt vü maḫlūḳāta vācib olur ki **"ve in min şey'in illā** (3) **yusebbiḥu bi-ḥamdihi"**[649] muḳteżāsınca ḥamd ü şenāların ẕāt-ı Bārī celle ẕikruh cenābına (4) maḫṣūṣ ḳılup, bi-ḥasebi mażmūn: **Yusebbiḥūne'l-leyle ve'n-nehāra lā yefturūne**[650] (5) rūz u şeb şenā-yı ḥażret-i bī-çūnı vird ü zebān idineler. Farż-ı (6) ḫalāyıḳ āmed vird-i zebān-ı şenā-yı men, diyü buyurduġı budur.

Būde çe reşte-yi tenem rāh-ı Hüdā-yı her melāl

Dūr mebād iy peser ez-hemekes ᶜaṭā-yı men[651]

(9) **Dīnen ḳıyemen millete İbrāhīme ḥānifen**[652], buyurduġı yerde ikisi bir maᶜnā olduġuy-çün (10) ᶜulemā'-i tefsīr; millet-i dīnüñ ᶜaṭfu beyānı ṭuṭmışlardur. Ve feyż-i şerīfüñ mışrāᶜ-ı (11) evvelī maḳām-ı beşeriyete tenezzül ṭarīkle ṣādır olmışdur. Zīrā ten ẕikr olunmışdur. **123a** (1) Zīrā ṭarīḳle maᶜnā virmegi muḥammildür. Biri bu ki çünki benüm rişte'-i vücūdum (2) resīmān-ı bennā-yı ḳader gibi maḫż-ı istiḳāmet üzere mecbūl ve şāhirāh-ı şehāmene (3) üzere meftūldür. Her millet ehline ṭarīḳ-i hidāyet ve sebīl-i ᶜiyānet olmışdur. (4) Cemīᶜ ehl-i milel **"vaᶜteşimū bi-ḥabli'llāhi cemīᶜan"**[653] vefḳince irşād vü hidāyetüme (5) muḥtācludur. İmdi herkesden benüm ᶜaṭām yaᶜnī terbiyet ve hidāyetüm ᶜaṭāsı (6) dūr olmamaḳ gerekdür ki ser-menzil-i maḳṣūda vürūd anuñla ḥāṣıldur, (7) dimek ola. Bir maᶜnā daḫi bu ki, çünki her milletde ṭarīḳ-i hüdā benüm rişte'-i (8) tenüm gibi nice yoldur. Her birinde hezār esrār u deḳāyiḳ vardur. Bir vücūd-ı kāmil-i (9) mükemmil irşādına muḥtāclardur. İmdī benüm irşād u işāretüm ᶜaṭāsı dūr (10) olmamak gerek ki sebīl-i selāmete mühtedī olalar, dimek ola. (11) Ḥaḳ Teᶜālā cümle mü'minlere bu telākī ve bu hüdā-yı hidāyeti ide. Āmīn.

123b **Yāfte der deci şeved āb-ı ḥayāt-ı sermedī**

---

[648] Yok olması mümkün olmayanın övülmesi gerekir.

[649] Her şey onu hamd ile tesbih eder. (İsra, 44)

[650] Gece gündüz hiç durmaksızın tesbih ederler.

[651] Her milletin hidayet yolu bedenimin damarları misalidir. Ey çocuk kimseden uzak kalmasın ihsanım benim.

[652] De ki: "Şüphesiz Rabbim beni doğru bir yola, dosdoğru bir dine, **Hakk'a yönelen İbrahim'in dinine** iletti. (En'am, 161)

[653] Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın. (Âl-i İmran, 103)

Der-ṭaleb-i ġaṭā meşū kun ṭaleb-i liḳā-yı men[654]

(3) Ḥāşılı āb-ı ḥayāt dā'imā ẓulümātda bulunur. ᶜAṭā ṭalebinde olma liḳā ṭalebinde (4) ol, dimekden murād terk-i ḥuẓūẓ-ı ḥayvāniyye ve faḳd-ı mellāẕ-ı nefsāniyye (5) nefse küllī küdüret ve ṭabīᶜata be-ġāyet ḳasvet ve kesāfet gelür. Ammā bu riyāżatla (6) nefse ne deñlü maġlūb u meḳhūr ve ḥayyiz-i iltifātdan dür olsa, rūḥa (7) ol ḳadar ḫiffet ü leṭāfet ve ṣafā vü nūrāniyyet ḥāṣıl olur. Ve baṣar-ı baṣīreti (8) açılup levḥ-i şuhūd üzere çehre'-i maḳṣūdı müşāhede ḳılmaġa başlar. (9) Sāyir ᶜaṭıyyāt-ı dünyevī uḫrevīdür. Ru'yet ü leẕẕet nisbet külliyen meṭālib-i ḫasiyyedendür.

ᶜÖmr-i cedīd der-cihān āmede nü-be-nü velī

Zūd resed ḫaṭā-yı men an nekoned duᶜā-yı men[655]

124a (1) Zamān-ı ḥayātuñ ṭavīl itsüñ. Ve ḫaṭādan murād bu maḳāmda belādur. Ṣavabuñ (2) żıddıdur. Cenāb-ı ᶜizzetden ᶜibāda belā gelür, ḫaṭā gelmez. Ammā sünnet-i (3) behiyye'-i İlāhiyye bunuñ üzerinedür ki ḳulları kendüye ᶜarż ve ḥācet idüp (4) murād istedüklerinden ḥażż eyler. Nitekim Resūl buyurur: **Selu'llāhe min faḍlihi** (5) **fe'inna'llāhe yuḥibbu en yüs'ele**.[656] Belki Ḥaḳ Teᶜālā kendüden nesne dilenmeyüp (6) müstaġnī ve nā-sipās şeklinde ṭurmakdan incinür. Nitekim İmām Süyūṭī (7) Ebū Hüreyreden rivāyet eyler ki, Resūl Cenāb-ı ᶜizzetden ḥadīṯ-i ḳudsī (8) naḳl idüp: **Ḳāla'llāhu Teᶜālā, men lā yedᶜūnī aġżabu ᶜaleyhi**[657], diyü buyurmışlar. (9) ᶜAynıyla, **zūd resed ḫaṭā-yı men en nekoned duᶜā-yı men**, mażmūn-ı şerīfidür. (10) Zihī tevfīḳ-i İlāhī ki ṭabᶜ-ı şerīf ilhām-peẕīr ḫilāfet penāhı .. fāyiż (11) olup mażmūn-ı ḥadīṯ-i ḳudsī meşhūr: **Fe-iẕā aḥbabtuhu küntü lehu 124b** (1) **semᶜan ve baṣaran ve yeden ve lisānen fe bī-yenṭiḳu ve bī-yebṭişu**[658]**,** *ilā āḫiri'l-ḥadīṯe*. (2) Miᶜraż-ı

---

654 Sonsuzluğun âb-ı hayatı karanlıkta bulunur. Perdeden talep etme, çehremin talepkârı ol benim.

655 Yeni ve türlü türlü bir ömür geldi cihana lakin, hakkımda yanlışa düşer kim ki duacım olmazsa benim.

656 Allah'ın fazlından isteyin. Çünkü Allah istenmesini sever. Tirmizî, ***el-Câmi'ul-Kebîr "Sünen-i Tirmizî",*** Dâru'l-Garbu'l-İslâmiyye, Beyrut-1998, c.V, s. 457.

657 Allahu Teâlâ buyurmuştur ki: Bana dua etmeyene gazaplanırım. İbn Mâce, ***Sünen-i İbn-i Mâce***, Dâr-ı İhyâi'l-Kütübü'l-Arabiyye, c.II, s. 258.

658 Kulumu sevdiğim zaman gören gözü, işiten kulağı ve tutan eli ve konuşan dili olurum. Benimle konuşur ve benimle tutar. ***Hadislerle İslam II,*** s. 25.

bürūzde cilve-ger olmışdur. Ẕuhūr iden kelām-ı ḥaḳāyıḳ, niẓām-ı (3) pādişāh-ı İslām maḥż-ı lisān-ı ḳudret ḫāliḳu'l-enāmdan ṣadır olmışdur.

Merd çü merd āmede est tūyī Murādiyā

Mürde çü zinde mī-şeved ger ḫored ez ġıdā-yı men[659]

(6) Ḥāṣılı maᶜnāsı, ᶜālemde merd merd olaldan berü merdsin sen. Zīrā senüñ (7) ġıdānı mürde tenāvül iderse zinde olur. Cehl ü ġaflet mevt-i maᶜneviyye, (8) faḍl u maᶜrifetü'llāh ḥayāt-ı ḥaḳīḳīdür. Merdān-ı ᶜālemden bir ferd-i kāmil ki anuñ ᶜaynü'l (9) -ḥayāt meşreb-i ᶜirfānından ẕevḳ iderken ẓülumāt-ı cehl ve küdūrāt-ı ġaflet (10) ve ġavāiyyetde iken ḥayāt-ı ḥaḳīḳī bulup, dā'imā leẕẕāt-ı rūḥāniyye birle müteleẕẕiẕ (11) ola. Merd dirlerse aña disünler ki fi'l-ḥaḳīḳa merd oldur. **Şeyḫ Mevlānā Bāḳī**

125a VE MİN EFKĀRİHİ'L-LAṬĪF[660]

Çerāġ-ı çeşm-i cān āmed her ānki der miyān āmed

Eger āsūdegī ḫāhī bīn evvel ki cān āmed[661]

(4) Her şey' ki mebde evvel celle ẕikruhu cenāb-ı şerīfinden feyż olunup bu ᶜarşa'-i aᶜyān (5) …. ekvāna ḳadem başdı. Ol naẓar iᶜtibār ehl-i ᶜirfān ve başar-ı başīret çerāġı (6) çeşm-i cān maᶜḳūl ve maḳbūldür. Zīrā her nesne ki ḳażiyye'-i ḥikmete nisbet (7) cānib-i vücūd-ı ᶜademinden evlā olmaya. Belki ᶜilletine naẓar vücūd-ı vācib (8) olmaya ol nesne **"mā lem yecid lem yūced"**[662] ḥükmince vücūda gelmek (9) iḥtimāli yoḳdur. Yaᶜnī mebde' silsile'-i mükevvenāt rūḥ-ı pāk-ı risālet-penāh (10) Muḥammedīdür ki, **evvelü mā ḫalaḳallāhu rūḥī**[663], buyurmışdur. Pes her nesne yerlü yerinde (11) olmasa ol cemīᶜ eşyādan eḥaḳḳu bi't-taḳdīm olan Nebiyy-i kerīmüñ rūḥ-ı şerīfi **125b** (1) evvel mi gelürdi? Bu ḥadīṯ ḫod ᶜibārāt-ı müteġāyire ile vārid olup (2) bir rivāyetde; **evvelü mā ḫalaḳallāhu rūḥī,** ve bir rivāyetde; **evvelü mā ḫalaḳallāhu** (3) **nūrī,** ve bir rivāyetde; **evvelü mā ḫalaḳallāhü'l-ᶜaḳl,** ve bir rivāyetde; (4) **evvelü mā ḫalaḳallāhü'l-ḳalem** vārid olmışdur. Bunlaruñ mā-beynin cemᶜ u tevfīḳa (5) nice

659 Er, er misali gelmiş hakiki er sensin ey Murâdî. Ölü dirilir içerse hayat şerbetimden benim.

660 Latif, ince düşüncelerinden.

661 İşe koyulan kimsenin göz ışığı can oldu. Huzuru isteyensin gör ki evvel can oldu.

662 Vâcib olmayan şey bulunmaz

663 Allah önce benim ruhumu yarattı.

müyesserdür ki evvel olan birisi olsa gerekdür. Yoġsa her birinde (6) evleviyyet nice rāst gelür dinilürse e'imme-i selefden ᶜazīz Nesefī bundan (7) cevāb virüp dimişdür ki, bu meẕkūrātuñ cümlesi şey'-i vāḥidden (8) ᶜibāretdür. İᶜtibārāt ḥasebiyle esāmi'-i muḫtelife vażᶜ olunmışdur. Mecmū..den (9) murād ol cevherdür ki ġayr eşyādan muḳaddem ẕāt-ı Bārīden ṣādır (10) olup sāyir eşyā anuñ vāsıṭasıyla ṣādır olmışdur. Pes cevher-i (11) nuḫustīn ki feyż-i evveldür. Ḥadd-i ẕātında ḥayyī olup mā-ᶜadāsına ḥayāt feyż **126a** (1) itdügi cihetden aña rūḥ dinilmişdür. Ve nefsinde ẓāhir olup (2) sāyir eşyāyı muẓhir olduġı cihetden nūrla taᶜbīr olunmışdur. (3) Ve ḥadd-i ẕātında derrāk olup ġayra müfīd idrāk olduġı cihetden (4) ᶜaḳl ıṭlāḳ olunmışdur. Ve yine levḥ-i ḳaderde mesṭūr olan (5) umūr u aḥvāl ü efᶜāl ve aᶜmār u ācāl külliyen mimmā kāne ve seyukūnu (6) anuñ vāsıṭasıyla cereyān itdügi cihetden lisān-ı şerᶜada ḳalem ıṭlāḳ (7) olunmışdur. Ḥāṣılı bunlaruñ cümlesi muttaḥıd bi'ẕ-ẕāt ve muḫtelif bi'l-āsāmī (8) ve'ṣ-ṣıfātdur. Nitekim bir kimesne hem kātib hem müẕehhib hem ressām hem naḳḳāş olsa (9) ḳanġı ismin dilerseñ ıṭlāḳ idersin. Teᶜaddüd-i āsāmīden teᶜaddüd-i müsemmā lāzım gelmez.

Keşīde rīsemāne ᶜaşḳ ber-gerdene zi-maᶜşūḳī

Geret ṣıdḳ-ı bedārī yek zamān hīçet ne ān āmed[664]

126b (1) Yaᶜnī bir maᶜşūḳdan rīsmān-ı ᶜışḳı gerden-i cāna keşīde ḳılduġıñ ḥālde (2) eger ṣıdḳuñ var ise saña aṣlā bir zamānda anuñ ḫaṭırāsından (3) ġayrı bir nesne ḫuṭūr itmez dimekdür. Ve bu işāretdür ki, (4) şol ᶜālem-i ezelde etdügüñ ᶜahd u mīṯāḳ-ı rūz-i elest ki vardur (5) anda rubūbiyyetine "belī" diyüp iḳrār idüp ribḳa'-i ᶜubūdiyyet ve ᶜalāḳa'-yı[665] (6) muḥabbet ve iṭāᶜatin gerden-i cāna beste ḳılduġında ṣādıḳ olup (7) itdügüñ daᶜvīde ḳalbüñ lisānuña muvāfıḳ ise hiç bir zamān (8) belki bir laḥẓa ve bir ān ol ᶜahdi ferāmūş itmeyüp ġayrı nesne ile (9) ḫāṭıruñ meşġūl itmemek gereksin. Zīrā ᶜāşıḳ-ı ṣādıḳuñ nişānı (10) ve muḥabbet-i ḥaḳīḳiyyenüñ şānı oldur ki ḫazāne'-i ḥayālde gevher-endīşe (11) ve āmāl-i ḥüsn ü cemāl ve ārzū-yı viṣālden ġayrı nesne olmaya. **127a** (1) Ve illā bir cānibden lāf muḥabbetü ve irādet ve bir ṭarafdan meyl ü teḳāżā-yı (2) nefs ü şehvet ve hücūm-ı ḫayālāt ve zeḫārif ü zīnet olduḳdan-ṣoñra (3) ne fāyide? Ol aṣl ᶜāşıḳa ᶜāşıḳ dimezler. İmdi sālik-i mesālik-i (4) sedād olan mü'min-i pāk, iᶜtiḳāda lāyıḳ oldur ki, efkār-ı mekrü (5) ve ḫadīᶜat ve endīşe'-i şeḳā ve şeyṭanetden ḫalvet-

[664] Maşuk aşkın halatını atmış aşığının boynuna. Bir dem sadık olanın hiç varı olmasa da olur.

[665] "'İlâka" şeklinde harekelenmiştir.

serā-yı żamīrin (6) taṭhīr idüp nūr-ı efkār-ı ḥażret-i perverdigārla rūşen ḳıla. (7) Yoġsa ehlu'llāh me'vā-yı māsivā olan ḳalbe ḳalb dimezler.

Zi-ṭāḳ-ı hestī neẕẕāra be-kun ᶜarż vücūd-ı rā

Peyāpey selmī bered berdār megū īn pes hemān āmed[666]

(10) Yaᶜnī iy sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat ve ṭālib-i maᶜrifet-i ẕāt-ı eḥadiyyet, (11) eger ol maṭlab-ı aᶜlā ve maḳām-ı **ḳavseyni ev ednā**[667]ya ᶜurūc ve iᶜtilā murāduñ **127b** (1) ise her mertebeye ki vāṣıl olup anda evvelki ḥālüñden ziyāde bir ḥālet (2) müşāhede eyleyesin. Kendüñi maḳṣūda vāṣıl oldı ṣanup bu mertebet (3) hemān yüsrdür diyü saᶜy ve ṭalebden ḳalma. Pey-ā-pey süllem-i himmet ve mirḳāt-ı (4) ᶜazīmeti naṣb idüp teraḳḳīlere sayᶜ eyle ki medāricu rifᶜatu ve irtiḳā (5) ve meᶜāricü müşāhede'i liḳāya ḥadd ü ġāyet yoḳdur. Hīç bir mertebe'i ḳarār (6) –gāh idünüp ṭurmak olmaz. Ve'l-ḥāṣıl teraḳḳī iderek ṭāḳ-ı (7) hestīye yaᶜnī merātib-i eṭvār-ı vücūddan maḳām-ı aᶜlāya vāṣıl olup (8) oradan ᶜarż-ı ᶜālem vücūda naẓar eyle. Gör nice ṣaḥrā-yı firāvān (9) ve miydān-ı bī-ḥadd ü pāyāndur ki anda muḥīṭ-i kāyināt ke-ḥalḳatin fī-fülānin görinür.

Ḥabīb-i dil çü dāred bāz ez rūyeş niḳāyiş rā

Zi-aᶜmāyı makeş perde mekū ez der nihān āmed[668]

128a (1) Yaᶜnī çün maḥbūb-ı ḳalbüñ olan maṭlūb-ı ḥaḳīḳī yüzinden refᶜ-i ḥicāb (2) idüp tecellī eyleye sen aᶜmālıkdan çeşm-i cāna perde çeküp maḥbūbum (3) görünmez, dā'imā maḫfī ve mestūr ola gelmişdür dime. Niçün görünmez, ol görinüp (4) ṭurur dimekdür. Yaᶜnī maᶜşūḳa çünki ruḫsāre'-i ḥaḳīḳatden (5) niḳābın gidermeyüp verā'-ı ḥicābda mestūr olur, görünmege mecāl olmaz. (6) Niçün herkes kendü ḫayāl ve taṣavvurına binā'en bulduġı efsāne'i söyler, dimek (7) ister. Pādişāh-ı vilāyet-penāh buyururlar ki: Hey Ḫᵛoca Ḥāfıẓ, ol (8) senüñ didügüñ maᶜnā şol baṣar-ı baṣīret nā-bīnā olup perde'-i (9) pindārda ḳalan maḥcūblara göredür. Yoġsa dā'imā naẓar-ı iᶜtibārı (10) bīdār olan merdān-ı ḥaḳīḳat-bīn anı ᶜayne'l-yaḳīn müşāhede iderler. (11)

---

666 Varlık çatısından vücud zeminine nazar eyle. Ardı ardına merdiven kur ve bu öbürü gibi oldu deme.

667 **İki yay aralığı kadar veya daha az** (mesafesi) oldu. (Necm, 9)

668 Gönlün habibi yüzünden peçeyi çekince, âmâlıkla perde çekip deme "yâr gizlenir oldu".

Ve **ṭālibin ġayru'llāhi fi'-arẓi küllehā keṭālib-i mā'in fī serābin biḳīᶜatin**.[669] Yaᶜnī cemīᶜ **128b** (1) vech-i ᶜarẓda Allāhdan ġayrı nesne ṭaleb iden kimesne berr ü (2) beyābānda görinen serāb içinde ṣu isteyen kimesneye beñzer dimek (3) olur. Yaᶜnī vücūdda andan ġayrı nesne yoḳdur, görmeyen (4) gözi olmaduġından görmez. Ve illā ol cemīᶜ meẓāhirde ẓāhirdür.

Murādī rā nedāni ger bedānī zānki ān āmed

Eger dānende'-yi āni to rā bihter ᶜiyān āmed [670]

(7) Yaᶜnī Murādī sen bilmezsin ekvānuñ gevheri ne kāndan gelmişdür. (8) ᶜAceb sırra irüp … bilmedüñ ne maḳāmda dem urduġın kelāmın fehm iderdüñ. **Şerḥ-i Bāḳī**

VE MİN NEFĀ'İSİ ENFĀSİHİ'L-ḲUDSİYYE[671]

Leb-i ḥavż est bedīd āb-ı zülāl ki resed

Keşet maḫfī dil -i mā būd ḫayāl ki resed[672]

129a (1) Bu maṭlaᶜdan iki vechle maᶜnā mutaṣavverdür. Maᶜnā-yı ẓāhirī budur ki; bizüm (2) meşreb-i pāk ve levḥ-i żamīr-i tāb-nākımuz neydügi ẓāhirdür. Yaᶜnī pāk tābᶜ ve pāk (3) meşreb olup sīnemiz āyine-veş ṣāf ve tabᶜumuz maẓhar-ı me'ṣūr-ı ᶜadl ü inṣāf (4) olduġı ᶜuḳalāya maᶜlūmdur. İmdi bize ilḳā olnan aḫbār u āṯār (5) miṯāl-i āb-ı zülāl ve nümūdār-ı selsāl şevāyib-i kiẕb ü küdūrāt-ı ḥiyelden (6) muṣaffā gerekdür. Ol aṣl āb-ı zülāl kimüñ varsa gelsüñ ḥavż-ı ḥavṣalamuz (7) anı ḳabūl ider. Mā -ᶜadāsın itmez. Ẓevāhir-i aḥvālimize ne baḳarsız? Ḳalbümüzüñ ᶜālemin (8) görüñ bizüm ḳalbümüz bir genc-i nihāndur ki aña kimüñ ḫayāli irişür, dimekdür. (9) Ve maᶜnā-yı bāṭınī budur ki; ᶜināyet-i ezeliyye'-i İlāhiyye vefḳince bizüm kemāl-i fıṭrat (10) vüsᶜat-ı ḳābiliyyetimiz ḥavzında ol ḳadar istiᶜdādu vardur ki Ḥażret-i Ḥaḳ (11) ve Feyyāż-ı muṭlaḳ cānibinden her ne feyż ve feṭḥ arżānī buyurulursa ḳabūline **129b** (1) ṭāḳat

[669] Yeryüzünde Allah'tan başkasını talep edenin hali, geniş bir ovada gördüğü serapta su araması gibidir.

[670] Murâdî'yi bilmiyorsun nereden geldiğini bilseydin, onu tanıyıp bilseydin daha âyân olurdu.

[671] Mukaddes esintilerinin harikalıklarından.

[672] Rıhtımın arkasındaki temiz suyun nereden geldiği belli, tıpkı kalbimizde gizlediğimizi uyandırmaya geleni hayal ettiğimiz gibi.

getürür. Hiç bir mertebe yoḳdur ki aña müżāyaḳası ola. Ḥattā zemīn ü (2) āsmānı taḥammilüne tāb ve tevān götürmedügi nesneye ḳalb-i ehlu'llāh müteḥammil olur.

Dāniş ez-levḥ-i ḳalem çīst beyāmūzem ez ān

ᶜİlm-i men ġayr-i mā set māl ki resed[673]

(5) Ḥāṣılı maᶜnāsı; levḥ-i ḳalemden bilmek nedür, yaᶜnī esrār ve ḥaḳāyıḳ-ı mebādi-yi ᶜāliyeden (6) aḫz eylemek ne kemāldür. Ben oralardan ögrenmezem. Andan ġayrılarda aḫz itmek (7) ḳābildür. Zīrā ẕikr olnan üzere rü'yāda görenler oradan aḫz iderler. (8) Benem ᶜilm ü dāniş-āmüz. **Ve ᶜallemnāhu min ledünnā ᶜilmen**.[674] Cenāb-ı aᶜlāsından (9) me'ḫūz u müstefāddur. ᶜİlm-i ledünnī ḳıbelinden olana ḥadd ü ġāyāt olmaz. (10) Aña kimüñ müntehā-yı efkārı vāṣıl olur dimekdür. Ḫüdā-yı (11) müteᶜāl ve bī-zevāl bu maḳāmı cümlemüze naṣīb ide. Bi-mennihi ve cūdihi.

130a **Zü'l-cenāḥ āmede-em ṭayr-ı men ez evc-i benūd**

Bāl-i men bāl-i ᶜacībest ki bāl ki resed[675]

(3) Ḥāṣılı maᶜnā ben ezelden ᶜālī himmet vü bülend nehmet gelüp ṭurarum. Benüm[676] ṭayrān (4) idüp pervāz urduġum evcden olagelmiş degüldür. Yaᶜnī ben ol ᶜālem-i aᶜlādan (5) esfele tenezzül idenlerden degülem. Belki dā'imā teraḳḳī ü tereffuᶜ üzere ṭayrān (6) iderem. Benüm cenāḥ-ı saᶜy ü himmet ve bāl ü iḳbāl ü saᶜādetüm bāl-i ᶜacībdür ki, (7) kimüñ bāli yetişür dimek olur. Cümleden muᶜazzez Bārī Teᶜālādur.

Āyine sāz menem āyine gir nīst çü men

Ān miṯāl ki nümāyed zi-miṯāl ki resed [677]

(10) Bu elfāẕ-ı gevher-bārında mine'l-luġati ve'l-ıṣṭılāḥi şerḥe muḥtāc nesne yoḳdur. (11) Hemān āyine-sāzlıḳdan murād-ı şerīf Allāhu aᶜlem taṣfiyye'-i ḳalb-i sālikdür. **130b**

---

[673] Edindiğim bilgi kalem ve kağıttan ibaret değil. Benim bilgim bunların çok ötesinde, bu bilgiye ne varır?

[674] Kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik. (Kehf, 65)

[675] Kanat sahibi olarak gelmişim. Uçuşum zirveden değildi belki ama kanatlarım tuhaf ve şaşırtıcıdır. Kim buna ulaşabilir ve böyle yapabilir?

[676] Metinde "benem" şeklinde harekelenmiştir.

[677] Ben bir aynacıyım benim gibi ayna tutan olmaz. Onun yansıtmasına denk başka ne yansıtabilir?

(1) Yaᶜnī ben ol mürşid-i kāmil ve mürebbi-i ṣāḥib-dilem ki, masḳala'-i irşād-ı terbiyetimle (2) jeng-i ġaflet ve keder ġavāyib ṭutan göñülleri āyine-veş ṣāf u pāk ve mir'āt-ı (3) āfitāb ki tāb-nāk iderem. Bu maᶜnāda hīç bencileyin āyineci yoḳdur. (4) Bu ḫuṣūṣ baña maḫṣūṣdur, dimek miṣālinde görinür. Yā kimüñ miṣālinde (5) yetişür? Yaᶜnī bu mertebe kimüñ şānında melḥūẓ u mutaṣavverdür, dimek olur.

Ez-Murād ān ki bedīd āyed ez ū nīst ᶜaceb

Ḥāl ān ġayr zi-ḥāl āmed ḥāl ki resed[678]

(8) Bu maṭlaᶜ-ı şerīfüñ daḫi feḥvāsı vāżıḥ u rūşendür. Ve mekşūf u muᶜayyendür. (9) Ḥāṣılı, ol eṭvār-ı ᶜacībetü'l-āṣār ki aḳvāl ü efᶜāl ve celā'il ü ḫiṣāl (10) ve şerīf-i aḥvāl-i ḳāyilden ṣudūr u ẓuhūr eyler. Andan ᶜaceb ve anuñ ᶜuluvv-i cānıdan (11) müstaġreb degüldür. Anuñ ḥāli ġayrılar ḥāline beñzemez. Ol maḳāma kimüñ ḥāli **131a** (1) vāṣıl ve ol mertebe kime ḥāṣıl olur dimekdür. **Şerḥ-i Bāḳī**

VE MİN FÜYŪŻĀT-I ḲUDSİHİ[679]

Koca beyān dehed ez-ḥāl-i mā zibān-i kelām

Lie'n-nehu limeni'l-ḥaḳḳ lā lehu'l-iᶜlām[680]

(5) Ḥālimüzüñ baᶜżısını beyān idemez ḳanda ḳaldı ki cümlesin beyān ide. Bu beyān (6) olunur nesne degüldür. Zīrā Cenāb-ı ᶜizzetden feyż olunmış bir maᶜnādur ki (7) taḳrīr ü taᶜbīrle güzāriş-pezīr olmaz. ᶜĀşıkuñ ṣadrında ḫelcān iden (8) maᶜnā bir ḥāletdür ki ġayra ifādesi mümkin degüldür. Zīrā emr-i vicdānīdür. (9) Keyfiyyāt-ı nefsāniyyedendür. Ḥāl olmayana taᶜbīrü vādiyle inhāya ḳābiliyyet yoḳdur.

Cemāl-i mā der āyine-i eḥad bi-nümūd

Zi-fıṭrat heme kes rev küşād şod be-muḳām[681]

131b (1) Tafṣīli budur ki māhiyyāt-ı eşyā aᶜnī ḥaḳāyıḳ-ı mümkināt ki anlara aᶜyān-ı ṣābite (2) dirler. Ṣuver-i ᶜilmiyye'-i İlāhiyyeden ᶜibāretdür. Anlar levāzım-ı māhiyyedür

678 Murad'ın yaptıklarında şaşırtıcı bir şey yok. Onun hali farklı kim onun gibi olabilir?

679 Mukaddes feyizlerinden.

680 Kelimeler bizim halimizi anlatamaz. Zira bu hal Hak tarafındandır ve bunu açıklayacak bir dil yoktur.

681 Yüzümüz Tanrı'nın birliğinin aynasında ortaya çıktı ve herkesin yüzü, fıtratı açığa çıktı.

ki hiç anlaruñ (3) ḥaḳīḳat-i vücūddan müfāraḳatleri muḥtemil degüldür. ᶜİlm-i Ḥaḳda bunlar biri birinden (4) mümtāz u ḥaḳāyıḳdur ki bunlara gāh aᶜyān-ı ṣābite dirler gāh ḥaḳāyıḳ-ı ᶜilmiyye (5) dirler gāh maᶜlūmāt-ı ezeliyye dirler gāh ḥurūf-ı ᶜilmiyye dirler gāh (6) kelimāt-ı ᶜilmiyye dirler gāh istiᶜdāt-ı ᶜilmiyye dirler gāh māhiyyāt dirler. (7) Cümlesi maᶜnā-yı vāḥidden ᶜibāretdür. İᶜtibārāt-ı müteḫālife ḥasebiyle (8) āsām-ı muḫtelife vażᶜ itmişlerdür. Tefāṣīl-i iᶜtibārāta daḫi şürūᶜ olunursa (9) taṭvīle mü'eddī olmaġın ᶜīcāz iḫtiyār olundı. Ve bunlar ceᶜal-i cāᶜil ile (10) mecᶜūle midür degül midür bu kütüb-i kelāmiyye ve ḥükmiyyede beyne'l-ḥükemā ve'l-mütekellimīn (11) maᶜreke'-ārādur. Ulemā'-i kibār ve ḥükemā'-i ẕevi'l-iᶜtibār ve ehl-i taṣavvufdan erbāb-ı **132a** (1) taḥḳīḳ buña ẕāhib olmışlardur ki mecᶜūle olmaya. Şeyḫ *ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ᶜazīzu:* (2) **el-İstiᶜdādātu lā yettebiᶜu şey'en ve lā yeteveḳḳefu ᶜalā şey'in ve lā yeteᶜallelu bi-şey'in sivāhā** (3) **lākinne'l-vücūdiyyete'l-cüz'iyyete minhā tābiᶜatun li'l-istiᶜdādāti'l-külliyyeti's-sābıḳati** (4) **ᶜale'l-vücūdi'l-ᶜaynī** [682], diyü buyurduġı bu maᶜnādur. Bunlar istiᶜdādları çāk ol (5) zamānda muḳarrer olmışdur. Hergiz anı tebdīl ü taġyīre mecāl yoḳdur. Ḥāṣılı (6) **fıṭrata'llāhi'lletī feṭera'n-nāse ᶜaleyhā lā tebdīle li-ḫalḳi'llāhi**[683], maᶜnāsına işāretdür.

Ve men yünāḳişu mimmā yerāhu min ᶜamelī

Ẓalūm nefs-i ḫod est ān-fütāde şod bi-ẓülām[684]

(9) Ḥāṣılı, maᶜnā şol kimesne ki benüm ᶜamelimden gördügi nesneye münāḳaşa idüp (10) buraya bu iş içün; böyle oldı, böyle olmaḳ neden lāzım geldi diye[685] (11) ve fülān fiᶜlüñ ne maᶜnāsı var diye, ol kimesne kendü nefsine be-ġāyet **132b** (1) ẓālimdür. **Lā yüs'elu ᶜammā yefᶜalu**[686] maᶜnāsına cāhil olup ẓulmāt-ı cehl (2) ve ġaflete düşmüşdür dimek olur. Ammā bu maḳāmda ẓulmetden ẓulām ile (3) taᶜbīr itmekde bir maᶜnā-yı daḳīḳa işāret vardur. Zīrā ẓulām evvel leyldür (4) ve leylüñ evvelinde ẓulmet

---

[682] İstidatlar ne başka bir şeyin devamı olarak meydana gelirler, ne başka bir şeye dayanırlar ne de kendileri dışında başka bir illete sahiptirler. Ancak cüz'î varlık aynî varlıktan önce var olan küllî istidatlara bağlıdır.

[683] Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fıtrata sımsıkı tutun. Allah'ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur. (Rûm, 30)

[684] Amellerimi gören herkes benimle çatışıyor. Öyleyse kendi kendine haksızlık ediyor ve yoldan sapmış durumda.

[685] İmlada "geldiye" şeklinde yazılmış ikinci "d" harfi unutulmuştur.

[686] **O, yaptığından dolayı sorgulanamaz** fakat onlar sorgulanırlar. (Enbiyâ, 23)

ḳatı ġalīẓ olmaz. Gide gide ġılẓet ü keşāfet bulsa (5) gerekdür. Bunda daḫi efᶜāl iᶜrāż itmege başlayan kimesne vādi-yi ḍalālüñ (6) ibtidāsına ḳadem başmışdur. Su'āl ve münāḳaşaya muᶜtād ola ola inkāra (7) mü'eddī olup neᶜūẕu bi'llāhi küfre yetişdürse gerekdür ki ol ḫilāl-i leyālīde (8) olan şiddet ẓulmet gibi müntehā-yı ṭuġyān ve ḍalāletdür. İmdī **ve lā teḳfu** (9) **mā leyse leke bi-hi ᶜilmun**[687] ḥükm-i şerīfince sırrın bilmedügüñ nesneye münāḳaşa (10) ve muḥārebe ve mücādele idüp mücerred fehm eylemeyince yürüme. Ötesi (11) inkāra varup küfre mü'eddī olur dimekdür. Ḫüdā muᶜīn ola cümlemüze.

133a **Fe-keyfe kāne ᶜani'd-dehre sāfiran bi-ᶜacel**

Zamān koca ne-peẕīred her ān ki şod beḳāyem[688]

(3) Ḥāṣılı maᶜnā sābıḳuñ tetimmesidür. "Fe-keyfe"de olan "fā"dan daḫi böyle (4) idügi ẓāhirdür. Yaᶜnī ol gördügi nesneye münāḳaşa iden kimesne (5) ne keyfiyyetle dehrden istiᶜcāl üzere sefer iden, niçün mecārī-yi umūrda (6) teennī ve teemmül üzere gitmez? Bir nesne ki levḥ ü ḳaderde ḳıyām u teḳarrür (7) bulmış ola zamān anı ḳabūl itmese mi gerek? Bir nesneye ki ezelde (8) ḳalem cārī olmış ola ol ᶜāḳıbet gelüp ẓuhūr itmek iḥtimāli var. (9) Muḳadderāt-ı ezeliyye ᶜalā ḥasb-i evḳātihā gelüp ẓuhūr itmek ḫod muḳarrerdür. Yā (10) burada münāḳaşanuñ maᶜnāsı nedür, dimek olur. Ve çünki eşnā-yı kelāmda (11) ẕikr-i ḳader cereyān itdi maᶜnāsı ne itdügi ve ḳażā ile farḳı ne olduġı **133b** (1) fi'l-cümle beyāna münāsib oldı. Ḳażā ile ḳaderüñ farḳı icmāl ü tafṣīl (2) farḳıdur. Ḳażā ezel-i ezelde Ḥaḳ celle ve ᶜalādan aḥvāl-i mevcūdāta (3) ḥükm-i icmālīdür. Meşelā her insanuñ mevtine ḥükm gibi. Ve ḳader ol (5) ḥükmüñ tafṣīlidür. Bi-ḥaseb-i ḳābiliyyāt-ı esbāb ve ezmine taᶜyīn itmek (6) ṭarīḳle. Meşelā Zeydüñ fülān senede fülan gün fülān marażdan (7) mevtine ḥükm itmek gibi. Pes ḳaderde ne zamān ve ne sebeb üzere muḳarrer (8) ḳıldıysa ᶜalā mā-cerā bihi'l-ḳalem gelüp yetişse gerekdür. Aña ne istiᶜcālüñ nefᶜi vardur (9) ve ne münāḳaşanuñ maᶜnāsı vardur. **Yefᶜalu'llāhu mā yeşāu**[689] **ve yaḥkumu mā yurīd.**[690]

Yeṭayr yevm ü leylin bi-ẓāhirin ve ẓuhūr

[687] Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. (İsrâ, 36)

[688] Nasıl da hızlıca geçip çabucak akıyor, gerçekleşecek olanları gerçekleştiriyor zaman.

[689] Allah dilediğini yapar. (İbrahim, 27)

[690] Allah istediği hükmü verir. (Maide, 1)

Velī nemī güzered ber-Murād şod tamām[691]

(11) Muḥaṣṣal maᶜnā budur ki ḳā'il ḥaḳāyıḳ-penāh ẓāhir ü ẓuhūrda leylen ve nehāran **134a** (1) bāl-i himmete rūz u şeb seyrān eyler. Velākin yine murād üzere bir şehr tamām (2) mürūr eylemez. Bir ṭavra daḫi münḳalib olur dimekdür. Mışrāᶜ-ı āḫirden (3) murād budur ki pīr-i rūşen Şeyḫ Saᶜdī[692] buyurduġı üzere cemīᶜ (4) evliyā'ullāh belki Ḥażret-i risālet-penāh dāyimā bir ḥāl üzere ber-ḳarār (5) olmayup teraḳḳī ve tenezzülden ḫālī olmazlardı. Bir kerre Dımeşk cāmiᶜinde (6) āb-ı dest alurken ḥavża düşdi, boġ[ı]la yazdı. Güç-ile çekdiler. (7) Hele namāz ḳıldukdan-soñra aṣḥābından birisi ᶜazīzüñ yanına varup: Yā Şeyḫ, (8) bir kerre ben seni gördüm deryā-yı maġribden güẕār eylerdüñ. Ḳademüñ (9) ışlatmazdı. Şimdi bir ādem boyı ḥavżuñ içine düşüp boġ[ı]la (10) -yazduñ. Bu ne ḥikmetdür, diyü su'āl eyledi. Şeyḫ eyitdi işitmedüñ-mi (11) ki ḫᵛocā-i ᶜālem, **lī maᶜallāh vaḳtün lā yesᶜunī fīhi melekun muḳarrabun ve lā nebiyyün murselun**[693], **134b** (1) diyü buyurdı. Vaḳtün didi ᶜale'd-devām dimedi.[694] Ve bu kelām-ı şerīfi ol (2) zamān buyurdı ki; **Cibrīl ve Mīkā'il ne perdaḫtī ve diger vaḳt bā-Ḥafṣa** (3) **ve Zeyneb der-saḫtı.** Didi: **Müşāhedetü'l-ebrār beyne't-tecellī ve'l-istitār (4) mī-nümāyed ve mī-rübāyed**[695], dimişlerdür. Bir kimesne Yaᶜḳūb Ḥażretine; (5) **ze-Mışreş būy-i pīrāhen şenīdi çerā der Kenᶜāneş ne dīdī,** diyü su'āl (6) itdi. **Ḥażret-i Yaᶜḳūb be-goft: aḥvāl-i mā berk-i cehānest demī peydā vü diger dem nihānest.**[696] (7)

---

691 Gündüz ve gece açık şecik bir şekilde uçuyorlar. Ancak Murad için öyle geçmiyor ve kendini göstermiyor.

692 Bu hikaye Sadî'nin Gülistan'ında Dervişlerin Ahlakı adlı bölümdendir. Bahsi geçen şeyh "manevi derecesi yüksek, kerameti Arap ülkelerinde bilinen" bir zât olarak takdim edilir. Hikaye Lübnan Dağı çevresinde geçer. Sâdî, ***Bostan ve Gülistan***, Beyan Yayınları İstanbul 2018, s. 275.

693 Benim Allah ile bir vaktim vardır ki, oraya mukarreb olan melek ve nebiyy-i mürsel sığmaz. *Aclûnî,* s. 173.

694 Hadiste geçen "vaktün" kelimesinin bazı özel vakitleri kapsadığını, Peygamber'in dahi sürekli bu hal üzere olmadığını belirtmiştir.

695 Şeyh: Bu özel vakitte Cebrail ve Mikail ile dahi görüşmezken diğer zamanlarda eşleri Hafsa ve Zeynep ile konuştuğunu duymadın mı? İyilerin görüşü, açık ve gizli perde arasında bir görünür bir kapanır, dedi.

696 Onuncu Hikaye: Çocuğunu kaybeden bir kimse Hz. Yakub'a: **Yusuf'un gömleğinin kokusunu tâ Mısır'dan alırsın da onu Kenan** kuyusun**da nasıl görmezsin**, diye sordu. **Hz.**

Gahī bar-ṭāram-i aᶜlā naşīnam

Gahī bar poşt-e pāye ḫod ne-bīnem

Eger dervīş der-ḥāli bemāndī

Sare dast ez-do ᶜālem barfeşāndī[697]

diyü īrād (9) itmişdür. Ḥikāyet-i meşhūre olmağın nevᶜ-i müsāmaḥa üzere taḳrīr ḳılındı. (10) Ve maṭlaᶜ-ı şerīfüñ kemāl-i leṭāfetinden biri budur ki "nemī güẕered ber-Murād" verāsetde (11) iphām-ı laṭīf irādet olunmışdur. Lafẕ-ı Murāduñ mütebādiri ism-i şerīf **135a** (1) vācibü'ş-şerīfdür. Maᶜnī-i āḫar maḳṣūd maᶜnāsıdur. Yaᶜnī murād ve maḳṣūd üzere (2) güẕerān olmaz dimekdür. Ḥaḳ Teᶜālā mü'minlere bu maḳām .. müyesser ide. **Şerḥ-i Bāḳī**

VE MİN EṬVĀRİ ḤALEDİHİ ḪULİDE ḪİLĀFETUHU[698]

Razînā minke yā selmā cevab ki ḫayr aḫbernā

Ki mā ez istimāᶜeş güş būdīm ez ser u pā[699]

(6) Allāhümme cevābi-le ḫaber virilen esmā vü sıfātuñ ẕuhūrı ve seyr-i ᶜalâ'llāh bu mesfūruñ (7) ve ᶜirfān-ı ḥaḳīḳatu ve kerāmātuñ maḥallī ve ḥālāt-ı ᶜışkuñ aşārı ve ef'āli (8) beşeriyyetüñ maḥall u ifnāsı ve ilhāmātuñ ḫaḳāyiḳine istimāᶜ ser u pā güş (9) olmaḳdur. Niteki Resūl buyurmışdur: Ebū Bekr benüm semᶜümdür ve ᶜÖmer başarumdur. (10) Ẓāhirā semᶜ cemīᶜ cihātla istimāᶜ ider. Fe-emmā başar hemān muḳābelesinde (11) müşāhede ider. Kelām-ı Ḥaḳda semᶜ taḳdīm olmuşdur. Kemā

Yakub: Bizim hallerimiz çakan şimşeğe benzer, bir görülür bir kaybolur, dedi. *Bostan ve Gülistan*, s. 276.

[697] Bazen en yüksek feleğin üstünde oturur

Bazense ayağımın altını göremem

Eğer derviş bir halde karar kılsaydı

İki âlemden de elini ayağını çekerdi

Bostan ve Gülistan, *s. 276.*

[698] Ruhunun derinliklerinden-Hilafeti sonsuza kadar yaşasın.

[699] Ey Selma! Biz senden memnun idik ve senin cevabın bildiklerimizden daha hayırlıdır. Zira onu duymak için tüm kalbimizle dinledik.

ḳale ᶜazze ve celle; **135b** (1**) inne's-semᶜa ve'l-baṣara**[700], diyü īmā ve işāret buyrulmışdur.

Vefā dārī bi-kon mā rā ki der-ḥayretim ez-ḫod

Revānī bā-şod ez-ḥayret ki der-ḥayret konī mā rā[701]

(4) Ḳālle'l-lāhu Teᶜāla: **Ve efvū bi-ahdī ve inne'l-ᶜahde kāne mes'ūlen**.[702] ᶜĀlem-i elestde (5) Allāhu Teᶜālānuñ rubūbiyyetine iḳrār idüp pes bu ᶜahde vefā itmek ᶜamme'-i (6) ᶜibādata raġbetdür ve rehbetdür ve ᶜadle ve vaᶜīd ile ve kerem ü iḥsān (7) ve şefḳāt ü hidāyetdür. Bu cānibden vefāya mecāl olmayup maḳām-ı ḥayretde (8) ser-gerdān ḳalmakdur. Lākin sālik keşretde vaḥdet müşāhedesiyle (9) seyr-i ᶜan'illāh olup cānib-i aḳdesden bi-ḥasebi'l-istiᶜdād maᶜārif-i (10) İlāhiyye ve ḥaḳāyiḳ-i mā-lā-nihāye muḳteżā-yı raḥmet ẕātīden ve ṣıfātdan (11) libās-ı ḳuṭbı geyüp **fī-maḳᶜadi ṣıdkın**[703] seccād[e]sinde[704] **ᶜinde melīkin muḳtedirin**[705] **136a** (1) müyesser olup **ve lesevfe yuᶜṭīke Rabbuke feterżā**[706] cārī olur.

Revā ez mā revā ez to est ki ḥāşā ān revan gerded

Zi-nefset ᶜaẓamet-i kübrā zi-ḥüsnet şod cihān-ārā[707]

(4) Her ne yoldan istese ṭālibi irer. Andan saña ᶜāşıḳa vaṣluñ yolın (5) luṭf idüp āsān eyledük. Ẓāhir maᶜlūmdur ki cümle'-i ervāḥ **ve nefāḫtu** (6) **fī hi min-rūḥi**[708] muḳteżāsınca aṣl-ı vāḥiddür. Ẓāhir ṣuver rūḥuñ (7) meẓāhir-i bī-şümārdur. Meşelā

[700] Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü **kulak, göz** ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur. (İsra, 36)

[701] Bize sadakat eyle zira biz kendimizde değiliz. Şaşkınlığımızdan dolayı bizi tekrar hayrete düşürmeni hak etmiyoruz.

[702] Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz sorumluluktur. (İsra, 34)

[703] Doğruluk meclisinde. (Kamer, 55)

[704] Metinde "seccâd-sinde" şeklinde ayrı olarak yazılmıştır. "Seccâd" kelimesinin sonu cezm ile bitirilmiştir.

[705] Muktedir bir melikin katında. (Kamer, 55)

[706] Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın. (Duha, 5)

[707] Bizim layığımız senin layık kılmanladır, eğer layığın artarsa senin yüceliğin ve azametinden artar. Güzelliğinden dünya güzelleşir.

[708] Onu düzenleyip içine **ruhumdan üflediğim** zaman, onun için hemen saygı ile eğilin. (Hicr, 29)

güneş gibi ve emred oğlān gibi ve mā'ın (8) ṣāfı gibi ve şarāb-ı ḫāliṣ gibi ve naḫl-i şemere gibi ve kaṣab'uş-şeker gibi. Ḳaçan (9) iki cānibden ittiḥād ola bi'iẕ-ẕāt ve'l-ṣıfat giderek tevḥīd (10) ẕāta müntehī olur. Şol ẕāt-ı muṭlaka ki aṣl cemīᶜ esmā vü ṣıfātdur. (11) Çün ẕāt kendü ẕātına tecellī eyledi. ᶜAẕamet ü kibriyāsından **136b** (1) celāli temevvüc idüp nice yüz biñ ṣüver ol yüzden peydā ü hüveydā (2) oldı. Ve ḥüsn-i cemālinden nice yüz biñ ᶜavālim ḫalḳ idüp **külle yevmin** (3) **hüve fī şe'nin**.[709] **Ve ḳuli'llāhümme mālike'l-mülki**[710] sırrını ẓuhūr idüp ᶜālem-i kevne (4) ve ᶜālem-i fesāda ve ᶜālem-i milke ve melekūta ẕāt u ṣıfātıyla tecellī idüp (5) luṭf ve raḥmet-ile ṣırāṭ-ı müstaḳīm üzere eşref-i kutub ve eşref-i rusül (6) irsāl idüp ġāfil olanlar bu sırrı añlamaz. ᶜĀşıḳ ve şeydāyadur (7) bu meẓāhir, cümle āyāt-ı İlāh bunlaruñla bilinür. Ol pādişāh:

Ḥadīṯ-i mā ḥadīṯ-i rūy ez-şerḥi ber-āverde-est[711]

(9) Ḳavluhu Teᶜālā: **Ḳāle yā Ādemu enbi'hum bi-esmā'ihim**[712], esrār-ı ḥaḳīḳati ᶜulemā-ı rusūmiyyūn (10) fehm eylemedü ki ḥüzn ü ḫavfdan ve baṣṭ u ḳabżdan ve şevḳ ve ẕevḳden (11) belki rūḥ-ı revānuñ mekānı ḳalb olduġı ve ᶜilm-i ṭarīḳüñ metāᶜını ve muᶜāmasını **137a** (1) ve ᶜilm-i bāṭını ve esmā'-i ḥüsnāde olan dersi, lā İlāhe illa'llāhda olan (2) on iki ḥarfi ve eṭvār ḳulūbda her bir ḥarfüñ ism-i vāḥide işāretini ᶜālem-i (3) melekūtda olan müşāhedesine ve bāṭınuñ nuṭḳından esmā-bāṭın mülāhażasıyla (4) nuṭḳın ve ḥarfin bu maᶜnādan şerḥ idüp ḫaberi ḥaḳīḳatden virüp (5) bi'l-külliye māsivāyı selb idüp

Ki der fıṭrat zi-ḥālet şod ez īn ṣūret turāb-i mā[713]

(7) Ḳāle *aleyhi's-selām*: **Mā min mevlūdin illā ve ḳad yūledu ᶜalā fıṭrati'l-islāmi**[714] (8) eger çi ṣuver-i insān ᶜanāṣırdan mürekkebdür ammā … ḥaḳīḳatleri ḥaḳḳında (9)

---

[709] O her an yeni bir İlahi tasarruftadır. (Rahman, 29)

[710] De ki: Mülkün sahibi olan Allahım. (Âl-i İmran, 26)

[711] Sözümüz güzel yüzünü öyle bir açıklamıştır ki. Bu yüzden yaratılışımızdaki toprak bu şekle dönüştü.

[712] Allah şöyle dedi: "Ey Adem! Onlara bunların isimlerini söyle." (Bakara, 33)

[713] Bu yüzden yaratılışımızdaki toprak bu şekle dönüştü.

[714] "Hiçbir doğmuş çocuk yoktur ki İslam fıtratı üzere doğmuş olmasın." Ebû Dâvud'da, "her doğan fıtrat üzerine doğar" şeklindeyer almaktadır. ***Sünen-i Ebî Dâvûd***, s. 230.

ḥadīṯ-i şerīf vārid olup; **Ene min-nūri'llāhi ve'l-mü'minūn min-nūrī**[715]**,** (10) mübteġāsınca fıṭrat-ı ḥaḳīḳatleri bi-ḥasebi'l-istiᶜdād ve'l-ḳābiliyye saᶜādet (11) ezeliyyeye vāṣıl olup zīrā insān nüsḫa'-i ümmü'l-kitābdur. Ve cemāl **137b** (1) ve celāle mir'ātdur. Ve bu mir'āta keşāfet ve leṭāfet daḫi ḳābildür. (2) Ḥaḳ Teᶜālā melā'ike'i ṣıfat-ı luṭfına maẓhar ḳıldı. Dā'imā tesbīḥ ü taḳdīsleri (3) maḳāmāt-ı ᶜāliyyeye ve ᶜarş-ı ᶜalāya teraḳḳīlerle maḳām işbāt itdiler. (4) Ve bir ṭāyife ṣıfat-ı ḳahra maẓhar düşüp İblīs ü ẕürriyātı anlardandur. (5) Anuñ içün ᶜubūdiyyetden istinkāf itdiler. Tekebbür vü tecerrüde inäniyyetde (6) ser-gerdān ḳalalar. Vaḳtā ki insān iki ṣıfata cāmiᶜ oldıysa ḫavāṣṣ-ı (7) kāyināta ᶜuluvven ve siflen bu iki ṣıfata muttaṣıf olduġı-çün enbiyā vü evliyā (8) gerçi maᶜṣūmlardur kebāyirden baᶜde'n-nübüvvet ve'r-risāle lākin seġāyirden (9) degül idi. Niteki Şaḳīḳ-i Belḫī, saᶜādetüñ beş ᶜalāmeti vardur, evveli riḳḳat-i (10) ḳalb ve keşret-i büḳā ve zühd ḳaṣr-ı emel ve keşret-i ḥayā. Ve şeḳāvetüñ daḫi (11) ᶜalāmeti beşdür: Ḳasvet-i ḳalb, cümūd-ı ᶜayn ve raġbet-i dünyā ve ṭūl-i emel ve ḳıllet-i ḥayā.

138a **ᶜAzīmet ḳaṣd-ı mā āvered şod ez mā güẕer nāmed**

Der īn maᶜni ne Ādem hest der īn ṣūret ne ḫod Ḥavvā[716]

(3) Yaᶜnī tekālif-i teklīf olmadın ve nevᶜ-i beşer yaᶜnī Ādem ve Ḥavvā ᶜālem-i kevne gelmedin (4) rūḥ-ı Muḥammedī ḫulāṣātu'l-ekvān ve evvelü'l-kāyināt ḳıldı, ᶜālem-i lāhūtda, (5) aḥsen-i taḳvīm ḥaḳīḳatle. Dört biñ yıldan ṣoñra sulṭān-ı enbiyānuñ (6) mübārek başarunuñ nūrıyla ᶜarşı ḫalḳ eyledi. Şümme baᶜde ẕālike ᶜālem-i lāhūtdan (7) ᶜālem-i ceberūta indirdi. Nūr-ı ceberūtdan rūḥ-ı sulṭānla kisvelendürdi. (8) Andan ṣoñra bir kisve daḫi geydürdi rūḥ-ı revānla (9) baᶜdehu ᶜālem-i milke indirdi. Rūḥ-ı cismāniyle andan ṣoñra eşbāh (10) ḫalḳ eyledi. Ervāḥı ol ecsāda idḫāl itdi. **Ve nefaḫtu fī hi** (11) **min rūḥī**[717] çünki ervāḥ vü eşbāḥ ittiḥād itdiler. ᶜAhd-i ezelī unutdılar. **138b** (1) Vaṭan-ı aṣlīsinden fāriġ oldılar. Ḥaḳ Tebārek kemāl-i şefḳatiyle kutub-ı semāvīden (2) kitāb gönderdi. Tā ki teẕekkür ideler vaṭan-ı aṣlīlerin. **Fe-men kāne** (3) **yercū liḳā'e rabbihi fe'l-yaᶜmel ᶜamelen ṣāliḥan**.[718]

[715] Ben Allah'ın nurundanım mü'minler benim nurumdan.

[716] Bizi dilemen bizden geçerek getirilmiş oldu. Ne bu manaya Âdem erdi ne bu yüze Havva.

[717] Onu düzenleyip içine **ruhumdan üflediğim** zaman, onun için hemen saygı ile eğilin. (Hicr, 29)

[718] Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın. (Kehf, 110)

Murād ez ṣūret-i insān Murādī şod eger dānī

Eger zihnet güşā āmed zi ṣūret dān der maᶜnā[719]

(6) **Veleḳad kerremnā benī Ādeme**.[720] Ve fī ḥadīṯin el-ḳudsiyye, **mā veseᶜanī arżun ve lā semāyi velākin** (7) **veseᶜanī ḳalbü ᶜabdü'l-mü'min.**[721] İttaḳī i'ttaḳī. Maḳṣūd Ādemden sīret-i ḥaḳīḳatīdür. (8) Ṣūret ve tafḍīldür. Sāyirünüñ üzerine ẕuhūra esmā'ilen ve ẕāt u ṣıfat (9) ve efᶜālin ᶜulviyyānuñ maẕharı baᶜżı esmāyadur. Ve sufliyyānuñ[722] maẕharı baᶜżı (10) esmāya. Meşelā tevḥīd-i ẕātuñ ehli tefaḍḍül itmişdür tevḥīdü ṣıfata ve tevḥīdü (11) ṣıfatuñ ehli tefaḍḍül itmişdür tevḥīdü efᶜālüñ ehli üzerine. **139a** (1) Eyle olsa sālik olan seyrini ve sülūkını itmām idüp ḳāle'n-nebiyyu (2) *ᶜaleyhi's-selāmu*: **Mine'l-ḳalbi ile'l-ḳalbi revzenetün**[723]. Bi-ḥasebi'l-merātib eger ẕihnüñde (3) müşāhede nūrı tecellī ide. Ṭūr-ı ṣadrdan Ṭūr-ı ḳalbe ve Ṭūr-ı ḳalbden (4) Ṭūr-ı sırra ve Ṭūr-ı sırrdan Ṭūr-ı ceberūta ve Ṭūr-ı ceberūttan fenā fī'l (5) -fenādur. **Allāhümme erzuḳnā bi-ḥurmet-i ehli'l-mükāşefe.**[724] **Şeyḫ Vāᶜiẓ Emir Ḥasan**

VE MİN LEṬĀİF-İ ṬABᶜİHİ ZĀDE ŞEVḲUHU[725]

Ġam-zede-yi men eger çīst bidānī kārem

To norsidī zi ṭarzem ü zi ḥāl-i efkārem[726]

(9) İy benüm mir'āt-ı ḳalbümden ġubār-ı ġamı muṣayḳal ve pāk ḳılan kimesne, eger bilseñ ki bu rāh-ı (10) pür-fütūḥ-ı ᶜışḳ-ı muḥabbetde benüm ᶜamel ve kārum neẕr-i ḥāl ve efkār ve ṭarz-ı işᶜār (11) ve işᶜārumdan istifsār itmez idüñ. Zīrā her kim ki ol kārda **139b** (1) hem-kār ola aña hergiz aḥvālden istifsār lāzım degül. **Lā setre baᶜde'l** (2) **-ᶜayān ve lā ᶜıṭra baᶜde'l-ᶜArūs.**[727] ᶜUlemā ve ḥükemā arasında ᶜādet-i me'lūfdur ki

[719] İnsanın suretinden maksat Murâdî idi, eğer anlarsan. Aklın eriyorsa manayı surette ara.

[720] And olsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık (İsra, 70)

[721] Yarattığım yerlere ve göklere sığmadım ama mü'min kulumun kalbine sığdım. *Tasavvufi Şiir Şerhleri,* 163.

[722] Metinde "sıfliyya" şeklinde yazılmış.

[723] Kalpten kalbe yol vardır.

[724] Allahım keşif ehli hürmetine bizleri de rızıklandır.

[725] Yazmış olduklarının inceliklerinden.

[726] Hüznümü gideren işimin ne olduğunu bir bilsen. Yolumun ve düşüncelerimin ne olduğunu hiç sormadın ki.

[727] Bir şey açığa çıktıktan sonra üstü örtülemez. Arus'tan sonra güzel koku yoktur.

(3) bu ṣunūfdan baᶜžısın muḫāṭab ḳılup kemālü merḥametü ve şefḳat ile aḥvālü (4) ṭarīḳ bā-teşvīḳ-i taḫḳīḳ iderler. **Sevāun kāne'l-muḫāṭabu mürīden ev muḥibben** (5) **ev ᶜāşıḳan ṣādıḳan ve lā tecūzu'l-ḫiṭābu li-şeyḫi's-sāliki li-ennehu muḫālifun** (6) **li'l-edebi.**[728] Pes Ḥażret-i nāẓım daḫi ol rāh-ı meẕkūr ve maᶜhūda sālik (7) olup ᶜalā ecmeli'l-beyān ve aḥseni't-tafṣīl ve'l-ᶜayānu edā buyurmışdur.

Dūş dīdem ki semāvāt-ı sebᶜ çarḫ-ı zedend

Men zi bālā penāh-i heme himmet dārem[729]

(10) Dün gördüm ki sebᶜ-i semāvāt çarḫ ururlar. Ḳāla'llāhu Teᶜālā: (11) **Yevme tubeddelü'l-arżu ġayre'l-arżı ve's-semāvātu**[730] yaᶜnī müşāhede'-i semāvāt **140a** (1) vücūd-ı şerīflerin beyān buyururlar. Zūr-ı bāzū-yı ᶜışḳ ü irādet Ḥażret-i (2) **feᶜᶜālun limā yurīd**[731]le devrāndadur. Semāvāt-ı ẓāhirī vehmī ki inᶜikās-ı ᶜālem ḳalb-i (3) insān-ı kāmil ü ekremdür. Ol daḫi maḳṣūd olsa maᶜni-i evvele māniᶜ (4) ve dāfiᶜ degüldür. Zīrā ᶜām żımnında ḫāṣ ve aṣıl ḳatında ferᶜu ve küllī (5) yanında cüz'ī her zamānda elbette muᶜayyen ve muḳarrerdür. **Ve lā şekke fīhi bel hüve** (6) **ᶜaynuhu ve rūḥuhu ve minhu fetḥuhu ve futūḥuhu**.[732] Mışrāᶜ-ı şānīde buyururlar ki, ben daḫi (7) bu müşāhede mā-beyninde bālā-yı semāvāt -ki menzil-i ᶜulyāyı **"er-Raḥmānu ᶜale'l-ᶜarşi ᶜs-** (8) **tevā"**[733] dur- anda sākin olup cemīᶜ āleme penāh ve dest-gīr merkez-i dāire'-i (9) ḥaḳīḳat ve nuḳṭa'-i şerīᶜat ve ṭarīḳat olan kimesneden himmet ṭalebinde idüm. (10) Ḳāle'llāhu Teᶜālā: **Evliyāi taḥt-ı ḳıbābī lā yaᶜrifhum ġayrī.**[734] İy mevṣūfūn bi-ṣıfati'l (11) –ġayriyyeti ve maᶜlūmdur ki merātib-i rūḥ ve nefs-i insānī keşretü'ṣ-ṣıfatdur. **140b** (1) **el-Laṭīfu'l-ḳalbiyyetü'l-ḫafiyyetü ve'l-ünsiyyetü ve'l-ḳudsiyyetü**

---

[728] Muhatap olan kişi mürid olsun, muhib olsun ya da sadık bir âşık olsun tâbî olunan şeyhe hitap etmek caiz değildir. Çünkü bu edebe aykırıdır.

[729] Dün gece yedi kat gökyüzünün döndüğünü gördüm. Benim yukarıdan (ulvi âlemden) herkesin kurtuluşuna himmetim var.

[730] O gün yer, başka bir yere gök de başka bir yere dönüştürülür. (İbrahim, 48)

[731] Dilediğini mutlaka yapan. (Buruc, 16)

[732] Onda şüpheye mahal yoktur. Onun gözü, ruhu, fetih ve zaferlerinin tümü O'ndandır.

[733] Rahman arşa kurulmuştur. (Tâhâ, 5)

[734] Gökkubbelerim altında öyle veli kullarım vardır ki onları benden başkası bilmez. *Ceylan, s. 165.*

ve ġayru ẕālike esmā'uhu (2) **meşhūratun beyne hāẕihi'ṭ-ṭā'ifeti'-ᶜaliyyeti.**[735] Pes şek yoḳdur ki her mertebe (3) mā-fevḳinde himmet recāsındadur. **Fevḳuhā fevḳa baᶜżin**.[736] Ol taḳdīrce (4) "penāh-ı heme" buyurulmadan maḳṣūd rūḥ-ı şerīflerinüñ nihāyet seyrinden (5) kināyet ola ki, o rütbe'-i ᶜāliyyeye nisbet sāyir merātib-i rūḥ u ḳuvā (6) fürū-terdür. **Ve ẕālike fażlu'llāhi yu'tihī men yeşā'u va'llāhu ẕü'l-fażli'l-ᶜaẓīm.** [737]

Re'fet mā heme dāniste-yi ᶜālem būdī

Nükte-i īn est u bi-ġayrī men āteş ārām[738]

(9) el-Ḥaḳ ṣıfat-ı selbiyye ve ṣubūtiyye ve celāliyye ve cemāliyyeye maẓhar olmayan (10) rūy-i ikmāl ve tekmīli ḳanda müşāhede eyler? **Velikulli cemālin celālin velākinne** (11) **celālin ve cemālün ke ᶜīmāni'l-ḥāṣıl-ı min müşāhedete'l-cemāl ve bi'l-ᶜaks.**[739] **141a** (1) Iṣṭılāḥāt-ı Ṣūfiyyede imām-ı Ḳāşānī taḥḳīḳ buyurmışlardur ki: (2) ᶜAbdu'r-ra'ūf ol kimesneye dirler ki ḥudūd-ı şerᶜiyye'i iḳāmet eyleye. (3) Zīrā ol ḥudūd egerçi ṣūret-i celāldedür. Līkin ᶜayn-ı cemāl (4) bā-kemāldür**. Velekum fi'l-ḳıṣāṣi ḥayātun yā uli'l-elbāb**.[740] Ulu'l-elbāba (5) ḫiṭāb buyurulduġına nükte ẓāhirdür ki bu sırrı be-ḥaḳīḳat idrāk eylemez.

İnşirāḥ āmede ez-ᶜālem dil kār çe sūd

Kār-ı men kār-ı ḥabīb āmede-yi tekrārem[741]

---

[735] Kalplerin samimi, gizli, cana yakın ve mukaddes olması gibi hususlarda Allah'ın bazı isimlerine benzemesi bu taifeye mensup kişiler için geçerlidir.

[736] Üst üste yığılmıştır.

[737] İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir. (Cuma, 4)

[738] Bizim esirgememiz tüm âlemlere malumdur. Mesele şu ki, bundan gayrısına ateş huzurdur.

[739] Her cemalin celali,her celalin de cemali vardır. Güzelliğin müşahedesi sonucu oluşan iman gibi bunun tersi de mümkündür.

[740] Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. (Bakara, 306)

[741] Kalp âleminden ferahlık gelmiş, uğraşın bir faydası yok. Benim işim dostun işinin tekrarıdır.

(8) Ḳāle'llāhu Teᶜālā: **Elem neşraḥleke ṣadrake.**[742] **Efemen şeraḥa'llāhu ṣadrahu** (9) **li'l-islāmi fe huve ᶜalā nūrin min Rabbihi**[743] *el-āyeh.* Buyururlar ki ᶜālem-i ḳalbden inşirāḥ (10) tamām vāḳiᶜ olmışdur. Kār-ı ẓāhirī āfāḳī ki ᶜamel-i zāhidān bī-maġz ḫuşkdur. (11) Andan ne fā'ide ki **lā ṣalāte illā bi-ḥużuri'l-ḳalb**[744] her çend ki ḳāᶜide'i **141b** (1) muḳarrer'i şerᶜ-i muṭahhardur. *Ṣalavātu'llāhi ᶜalā şāriᶜihā* hezār ve hezār fā'ide ᶜā'ide (2) muᶜayyen ü müşāhededür. Līkin bu ṭāyife'-i kirām ki taṣfiye'-i tamām ile (3) ġāyet merāma vāṣıl olmışlardur. Her ne ki bulmışlardur inşirāḥ-ı dilden (4) bulmışlardur. **Keyfe lā? eṣ-Ṣalātu miᶜrācu'l-mü'min. Ve hiye ḥāṣılatün min inşirāḥi'l-** (5) **ḳalbi ve'ṣ-ṣadri. Ve'l-inşirāḥu ayḍan ḥāṣılun mine'ṣ-ṣalāti.**[745] Pes (6) buyururlar ki, benüm kār-ı ḥaḳīḳatüm kār-ı ḥabīb vāḳiᶜ olmışdur ki mükerreren vāḳiᶜ olup (7) baña gelmişdür. Kār-ı ḥabīble ᶜamel-i maᶜnevī ḥażret-i faḫr-i enāma işāret (8) buyurulmışdur. Muḳarrer ki ḥabīb-i muṭlaḳ ol ẕāt-ı sütūde-ṣıfātdan (9) ġayrı kim ola. Yaᶜnī ḥabīb-i bi-maᶜnī maḥbūb ola yine maᶜnā rāstdur. Bu daḫi (10) maᶜnā-yı evvele münāfī degüldür. Ol taḳdīrce dimek olur ki benüm (11) kārum maḥbūb u maᶜşūḳ kārıdur. **Şettāni beyne-hümā.**[746]

Li münşi'il-ḥaḳīr[747]**:**

142a Ṣulḥ kun ᶜālem-i kevn ü fesād

Ṭālib ü maṭlūb ü mürīd ü murād[748]

(2) **Feyżün ᶜaliyyün ve sırrun celiyyün**.[749] Keşf-i ḥaḳīḳate müteᶜalliḳ kibār-ı enbiyā vü evliyādan (3) hezār gūne celīlü'l-miḳdār cemīlü'l-ᶜiẕār kelimāt-ı ḥikmet-īṣār ṣādır (4) olup baᶜżına ol kelimāt mūcīb-i beliyyāt ve baᶜżına bāᶜiṣ refᶜ(5) ve ... derecāt olduġında ḥikmet oldur ki bu ṭāyifenüñ baᶜżı (6) henüz rütbe'-i ᶜāşıḳīde sākin ve baᶜżı

---

[742] Senin göğsünü açıp genişletmedik mi? (İnşirah, 1)

[743] **Allah'ın, göğsünü İslâm'a açtığı, böylece Rabbinden bir nur üzere bulunan kimse**, kalbi imana kapalı kimse gibi midir? (Zümer, 22)

[744] Kalp huzuru olmadan namaz olmaz veya kalp huzuru ancak namaz ile olur.

[745] Aksi mümkün olabilir mi? Namaz mü'minin miracıdır. O ise kalbin ve sadrın inşirahı ile gerçekleşir. İnşirah ise yine namaz ile gerçekleşir.

[746] Onlar ne kadar da farklılar.

[747] Hakir münşinindir.

[748] Fani dünyayla barış, talip matlup mürid ve murad.

[749] Yüce bir feyiz ve açık bir sırdır.

mertebe'-i ᶜaliyye'-i celiyye'-i maᶜşūḳīde (7) mütemekkinlerdür. ᶜĀşıḳ cevr ü ḳahra müteḥammil ve mertebe'-i maᶜşūḳ ol pāyeye (8) mütenezzil degüldür. **Ve aᶜṭā külle ẕī Ḥaḳḳin Ḥaḳḳahu**.[750] Mükerrer buyurulmada bu ola ki (9) müḳerrerdür. Her kār ki bu ᶜālem-i şehādetde vākiᶜ olur muḳarrerdür. Zīrā rütbe'-i (10) ülā Ḥażret-i ᶜilm-i ᶜ…īde rütbe'-i ṣāniye menzil-i şehādetdedür. Muḥaṣṣalü'l (11) –kelām kārları kār-ı ḥabīb olduġı hemān bu ᶜālemde degül **142b** (1) belki ezel-i ebedde muᶜayyen olduġına işāret buyurulmış ola.

Devr-i pergār nedānī neşodī nuḳṭa eger

İy Murādī menem ān nuḳṭa ve heme pergār[751]

(4) Devr-i pergārı bilmezdüñ eger nuḳṭa olmasañ. Yaᶜnī vücūd-ı devrīnüñ (5) ḥaḳīḳatin idrāk eylemez illā meger nuḳṭa'-i dā'ire'-i mevcūdāt ki merkez-i aṣl (6) oldur. Vücūd devrī olduġına pergār-ı nuḳṭa-yile işāret buyurulduġında (7) ġāyet leṭāfet istiᶜāre olduġından māᶜ-adā "neşodī" kelimesi ki māżīye (8) delālet ider. Bu sırr-ı ᶜaẕīmüñ evvel ẓuhūrı ezel ser-levḥasında (9) merḳūm ve ḥālen ḫatm-i saᶜādet-i ẓuhūrla maḫtūm olduġına işāret (10) vardur. Buyururlar ki: İy Murādī ol müşārun-ileyh olan pergār (11) u nuḳṭa benem. Ḳāle ᶜAlī *kerrema'llāhu vechehu,* **ene'n-nuḳṭatu taḥte bā'-i bismi'llāh 143a** (1) **ve ḳālu'n-nuḳṭatu lā taḳbelu'l-ḳısmete**.[752] Vücūdlarına nuḳṭa iṭlāḳından ṣoñra (2) pergār daḫi iddiᶜā buyurulmadan nükte oldur ki, herkese ki vāḳıᶜā (3) sırr-ı ᶜaẕīmü'ş-şān nuḳṭa maᶜlūm ve mefhūm ola. Bi-lā şekkin ve lā şübhetin (4) sırr-ı vaḥdet daḫi münkeşif ve müncelī olur. **Temmet bi-ᶜavni'llāhi teᶜālā.**[753] **Şerḥ-i Mevlānā Subḥī**

VE MİN ṬAVĀLİᶜİ NŪRİHİ ZĀDE NŪR-I NAṢRİHİ[754]

Müstemiᶜ bāş şenev ez men süḫan

[750] Her hak sahibine hakkını verdi.

[751] Nokta olmazsan eğer pergelin dönüşünü idrak edemezsin. Ey Murâdî nokta da benim pergel de.

[752] Besmelenin b'sinin altındaki nokta benim.

[753] Allah'ın yardımıyla tamamlandı.

[754] Nurlu ilk beyitlerinden-zaferinin nuru artsın-.

Her çi ᶜaḳlet gūyed ān te'vīl kon[755]

(8) **el-Ḫiṭābu li-men yesteḥiḳḳu'l-ḫiṭāb**.[756] Yaᶜnī müstemiᶜ olup benden söz işit, her ne ki (9) ᶜaḳluñ saña dirse anı te'vīl eyle. Ḥiss-i ḥayvānīñi ḥiss-i insanīye (10) tebdīl it. İşit ki her ḥiss-i ḥayvān istimāᶜa ḳādir degüldür. Zīrā ᶜālem-i (11) ervāḥ vü ḳudsdendür. Ve her nesne'i ki ᶜaḳl-ı kül saña diye bi-ḥasebi't **143b** (1) -te'vīl istimāᶜ it ki kelām-ı ᶜaḳl-ı kül ki ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyeden ᶜibāretdür. (2) Elbette te'vīle muḥtācdur. Zīrā ser-ā-ser remz ve ī'mā ve işāret yā beşāretüdür. (3) Nitekim ẓāhir daḫi Ḥaḳdur ki ism-i büẕürg-vār-ı Ḥażret-i e'ẕ-ẓāhir ve e'l-bāṭın (4) her ānda mütecellīlerdür. **İnne li'l-ḳurānī ẓāhren ve bāṭnen ve li baṭnihi baṭnen ilā sebᶜ-i** (5) **ebṭunin. Ve fī rivāyetin ilā sebᶜīne**[757] *e'l-ḥadīṯ.* **Bāreka'llāhu mine'l-ḳā'il**.[758]

Ẕerre'-i mihr i cihān-ārā şeved

Ḳaṭre ger bālā buved deryā şeved[759]

(8) **Hāẕā bi-lisāni'l-işārati lā bi'l-ᶜibāreti.**[760] Yaᶜnī bir ẕerre'-i ḥaḳīr gāh olur ki (9) cihāna ziynet virici bir güneş olup ḳaṭre daḫi eger mertebesinde (10) bālā olursa deryā olur. Ẕerre'-i ḥaḳīrden murād şol vücūd-ı (11) cüz'īdür ki ᶜālem-i ıṭlāḳ ġayr-ı muḳayyed bi-ṣıfāti'l- ıṭlāḳdan tenezzül **144a** (1) idüp maḳām-ı taḳayyüd ve cüz'iyyetde ḳarār itmiş ola. Yine tekrāren ol külliyete (2) rücūᶜ eyleye. Şek yoḳdur ki ẕerreliḳden ḫalāṣ olup āfitāb-ı (3) ᶜālem-ārā olur belki reşk-i āfitāb ve māh ve sā'ir mevcūdāt olup (4) envārı andan iḳtibās iderler. Keẕālik ḳaṭre daḫi deryā-yı bī-ḥadd ü (5) pāyān olmaḳ şāyiᶜ ve muḳarrerdür. Tenbiyetün li'n-nāẓirīn. Ḳaṭreliġi ḥālinde (6) deryā olmaz belki vücūd-ı baḥrde mütelāşī olup aḥkām-ı ḳaṭre ki (7) bi'l-külliye mużmaḥil olmaġla baḥr-i dīse ṣādıḳdur. Nite kim āhen cāmiᶜ (8) olduġı evṣāf-ı ṣelāṣe ki dürüştī ve sürūdī ve bürūdetdür. (9) Āteşe girse hemān ḥikem-i āteş geyüp ol evṣāf andan zāyil (10) olmaġla ᶜayn-ı āteşüm dirse ṣādıḳdur. Zīrā ol ḥālde ne ki āteşden (11) ṣādır olmaḳ

[755] Dinleyici ol ve sözlerimi dinle. Aklın ne hükmederse onu açıkla, tevil eyle.

[756] Hitap, o hitabı hak eden içindir.

[757] Kur'ân'ın zahir ve batın manası vardır. Batın manasının ise yedi batın manası vardır. Bir rivayette ise bu sayının yetmiş olduğu geçmektedir.

[758] Allah onu (hadisi) söyleyeni mübarek kılsın.

[759] Küçük bir parçacık, güneşe dönüşür ve dünyayı güzelleştirir. Küçük bir damla yukarıda olursa, deryalar oluşur.

[760] Bu işaret diliyledir, konuşma diliyle (ibare) diliyle değil.

cāyiz ola bi-ᶜaynihi āhenden daḫi ṣādır olur. **144b** (1) **Ve keẕālike aḥkāmu't-tecelliyāt-ı li'l-ᶜabdi bi-iżmiḥlāli'l-beşeriyyeti.**[761] Nitekim Ḥażret-i (2) ᶜAlīden menḳūldür: ᶜAbd esmā'-i İlāhiyyeden her birine maẓhar olup (3) anuñ ile taḫallüḳ ḳābildür. **Ve hāẕā sırrun daḳīḳun yesserena'llāhu maḳāme't-taḥḳīḳi.**[762]

Ḳaṭre-e nīsān çü mervārid şod

Der zaman-ı ḥüsn ü behā cāvīd şod[763]

(6) Buyururlar ki, ḳaṭre'-i nīsān çünki semādan nāzil olup baḥre düşdükde (7) incü oldı. Pes hemān sāᶜat ḥüsn ü behā cāvīdan ve ibdā oldı. (8) Yaᶜnī nīsān-ı iḥsān-ı İlāhīden ḥāṣıl, ḳaṭre'-i nutfe ki ṣadef-i raḥm-i mādere (9) düşe, ol vücūd u pür-cūd[764] u bir dürri kıratmaya olur ki tā ebed (10) ḥüsn-i ᶜālem-ārāsı zāyil olmaz. **Subḥāne men inᶜaḳade'l-mā'e bi-ṣıfati'd-dürri'l-manẓūm** (11) **ke'l-kevkebi'd-dürriyyi yūḳadu min şeceretin zeytūnetin lā şarḳiyyetin ve lā ġarbiyyetin.**[765] **145a** (1) Nükte: Vücūd-ı insān-ı kāmili fi'l-ḥaḳīḳati dürre teşbīhde sırrı bu ola ki (2) sāyirān-ı menāzil-i ᶜālem-i mülk ü melekūt ve ṭā'irān-ı merāḥi'l-i ᶜavālim-i ceberūt ve lāhūt (3) böyle taḥḳīḳ ve müşāhede buyurmışlar ki mevṭın-ı miṣālde dürr-i naẓım[766] müşāhede (4) olunsa bi-lā şübhe ṣıfat-ı bī-nihāyet ᶜilmdür. Pes nükte'-i mübālaġa ḳaṣd olunup (5) raclün ᶜadlün ve ᶜilmün gibi vücūd-ı insān-ı kāmil mürvārid ki ᶜilm-i maḥżdan (6) kināyetdür. Anuñla istiᶜāre olunmış. **Ḥażreti'n-nāẓım ḫayrü'l-cezā'i.**[767]

Ebr eger āred zi ḳaṭrat müsteṭar

Ni şeved lü'lü ber u to zān güẕar[768]

(9) Buyururlar ki, eger seḥāb ḳaṭarāt-ı maṭar getürse ol hemān sāᶜat (10) lü'lü'-i ter olmaz mı? Muḳarrerdür ki olur. İstifhām-ı inkārī ola ki, niye (11) niye müfādı iḳrārdur.

---

761 Görüldüğü üzere kul üzerindeki tecelliyatın ahkamı beşeriyyetin çöküşü ile gerçekleşir.

762 Bu ince bir sırdır. Allah bizleri tahkik makamına ulaştırsın.

763 Nisan ayının yağmuru bir inci oldu. Zamana güzelliği ve değeri kalıcı oldu

764 Kelimenin sonunda harekeye hem cezm hem ötrü konmuş: "cūdu" veya "cūd".

765 Sıralı inci misali suyu yaratıp dizen Allah ne yücedir. Ki O ne doğuya ne de batıya ait bir zeytin ağacından yakılan ve inciyi andıran yıldızı da yaratmıştır.

766 "naẓım" kelimesi "نظيم" şeklinde yazılmıştır.

767 Allah şair hazretlerini bolca mükafatlandırsın.

768 Eğer bulut yağmur damlalarından bir yazı getirse de, o damlalar inciye dönüşmez.

Pes çünki bu maᶜnī muḳarrer ü müşāhededür. **145b** (1) Yüri sen bundan ferāġat eyle ki kimesnenüñ ᶜaḳlı ve endīşesi ol (2) sāḥa'-i dergāh-ı ḳudse yetişmez. Zīrā Ḥażret-i Fāṭır-ı Ḳayyūm ezel-i ebed hīç kes anuñ emrinde müzāḥim ü muᶜaḳḳıb degüldür ki **lā muᶜaḳḳıbe** (4) **li-ḥükmihi**[769] ẕāt u ṣıfatı bī-çün ve çirādür. **Lā yüs'elu ᶜammā yefᶜalü ve hum yesᶜelūn**.[770]

Dīde be-gūşā ez ḫayālāt-ı dü rūy

Zānki işneyn āmede ber tāf rūy

Vāḥidiyyet key buved bā vāḥidet

Ez-aḥad bīrūn pedīd āmed ᶜaded [771]

(9) Buyururlar ki, cān gözin iki yüzlü olan ḫayālāt-ı bī-ḥāṣıldan aç ki yaᶜnī (10) ol naẓardan ferāġat eyle. Zīrā ol ḫayālāt-ı dü rūy-i işneyn vāḳiᶜ (11) olup mertebe'-i ᶜaliyye'-i vāḥidiyyetden dūr olmışdur. Hemān rūy-i teveccühi **146a** (1) andan çevür ki her ki işneyniyyetde ḳāle ol şirk-i ḫafīden ḫalāṣ olmaz. (2) **İnnī veccehtu vechiye li'l-leẕī feṭera's-semāvāti ve'l-arża ḥanīfen ve mā ene mine'l-müşrikīn.**[772] (3) Ve daḫi buyururlar ki maᶜnā-yı vāḥidiyyet Ḥażret-i Ḥaḳ Teᶜālā ki rütbe'-i (4) ᶜadedden berterdür. Ol senüñ vāḥidüñ muḳābelesinde niçe ẓuhūr (5) eyler ki senüñ didügüñ vāḥid henüz ḳayd-ı ᶜaded ile muḳayyeddür. (6) Ammā ḥāl bu ki aḥad-ı iżāfīden ᶜaded ẓuhūr idüp belki cemīᶜ aᶜdādā (7) sārī ve ṭārī her rütbede cārī belki hergiz ᶜaded-i vāḥid işneyn (8) olmışdur. **el-Aᶜyānu mā şemmet rāyiḥatü'l- vücūdi kāne Allāhu ve lem yekun maᶜahu** (9) **şey'un. Ve kāne ᶜarşuhu ᶜale'l-mā'i. Ey ṣıfatun ḳayyūmiyyetun bi-iᶜtibāri'l-ᶜilmi's** (10) **-sārī.**[773]

---

[769] O'nun hükmünü bozacak yoktur. (Ra'd, 41)

[770] O yaptığından dolayı sorgulanmaz fakat siz sorgulanırsınız. (Enbiya, 23)

[771] Riyakar düşüncelerden dini arındır. Vahdet olmayan ikiliklerden yüzünü çevir. Birlik ve vahdet ne zamandan beri senin benliğindeydi, sayılar teklik dışında peyda oldu.

[772] Ben hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim. (En'am, 79)

[773] Her şeyin özü varlığa çıktığı vakit, varlık âleminde sadece Allah vardı ve O'ndan başka bir şey yoktu. O'nun arşı ise su üzerindeydi. Sârî ilminden dolayı, Kayyum sifatından ötürüdür.

Li-muḥarririhi'l-ḥaḳīr[774]**:**

Ḳaṭarāt-ı ṣıfātumuz yeksān

Baḥr-i ẕātuñda her nefes pinhan

İrmedin baḥre ḳaṭre ẕātında

Müstaḳildür ṣanur ṣıfātında[775]

146b (1) Yā İlāhī, bu cehli zāyil ḳıl, [c]ilmüñi cehlümüze ḥāil ḳıl. **Yessera'llāhu lenā velekum.** [776]

Rāz-ı pinhānī ber-āverdī eger

Key būd ḫ[v]ābet ber ü ber-dār ser

Bā-ṣadā hergiz meşev çün ṣalṣale

Sūz hemçün şem[c]-i bī goften gele[777]

(6) Buyururlar ki eger sen rāz-ı pinhānı bī-ẕuhūra getüresin, saña ḫ[v]āb-ı ḫ[v]oş (7) ḳande müyesser olur? Hemān var başuñı bālin rāḥından ḳaldur ki cemī[c] (8) enbiyā ve evliyādan [c]ulūm-ı ledünnī ẕuhūr itmemişdür illā ki aña elbette bu sa[c]ādet (9) bī-dārlıḳdan naṣīb olmışdur. Ve daḫi dā'imā [c]ālem-i ma[c]nīde ṣalṣalatü'l-ceres (10) olan maḳām-ı [c]ālī müşāhedesin ḳılup ṣalṣale'-i ẓāhire gibi hergiz ṣadā ile (11) olma ki ol hemān bir ḳurı ġavġā belki da[c]vā-yı bī-ma[c]nādur. Zīrā ẕurūf-ı **147a** (1) ḥurūf ve ṣadāda ne deñlü vüs[c]at ola ki ol ma[c]nā-yı bī-ḥadd ü ġāyet (2) anda müteḥayyiz ola. Ve daḫi şem[c]-ṣıfat bī-şāyibe'-i şikāyet belki hezār (3) şükrle āteş-i [c]ışḳ-ı İlāhīye yan ki ḥüsn ü ḫāşāk levāzım-ı beşeriyyet (4) bi'l-külliyye suḫte olup hemān cān-maḥż olasın.

Cem[c] bā-tefrīḳī eger kār konī

[774] Hakir muharririndir:

[775] Feilâtün Mefâilün Feilün Fâilâtün Falün

[776] Allah bizeve size kolaylaştırsın.

[777] Eğer gizli sırra erersen uykunun kaçmasına gerek kalmaz. Zil sesleri gibi sesli olma. Mum gibi yanarken şikayetini söyle.

Kār ḫod rā dān be bī-kārī konī[778]

(7) Ḫafī buyurulmaya, bu ṭā'ife'-i kirāmuñ ıṣṭılāḥātında tefrīḳ-i cemᶜ ve cemᶜü'l-cemᶜ (8) şāyiᶜdür. Tefrīḳ oldur ki, cemīᶜ mevcūdāt müşāhede oluna (9) Ḥażret-i Ḥaḳ müşāhede olunmaya ki maḳām-ı ᶜavām ke'l-hevām ve bu rütbeden (10) ehl-i taḥḳīḳ ber-girāndur. Zīrā aṣıl ṭaḥḳīḳ oldur ki ᶜālemi nīst (11) ü hest-nümā ve Ḥaḳ Ṣubḥānehu hest ü nīst-nümādur. **Ulā'ike yünādevne 147b** (1) **min mekānin baᶜīdin**.[779] Ve cemᶜ oldur ki, ᶜabd tetābuᶜ-ı tecelliyāt-ı İlāhīden ᶜālem (2) vü ᶜādemü yetürüp Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ vücūdından özge bir nesne müşāhede (3) itmeye. Bu, ceẕbede müstehlek olanlar maḳāmıdur. Ve cemᶜü'l-cemᶜ (4) oldur ki ᶜabde cāmiᶜ eṭvār-ı İlāhī ve kevnī[780] olup Ḥaḳḳı ḫalḳda ve ḫalḳı (5) Ḥaḳda müşāhede eyleye. Bu maḳām-ı mükemmelīn aṣḥāb-ı irşāddur ki varla yoḳ (6) mā-beyninde ḫāṣıl bir remzdür, dimişler. Nitekim seyyüdinā ve şeyḫünā Memī Dede (7) buyururlar ki: Cāniyā, dīdār-ı Ḥaḳḳa perde olan cāndur bu gün (8) gösteren cāndur cihānda görmege bu ben yoġun. Pes buyururlar ki eger maᶜnā-yı (9) tefrīḳe muḳārin bir kār cemᶜ idesin belki kendü kāruñı hemān bī-kārliḳde (10) idersin. Zīrā maḳām-ı irşād u tekmīldür. Anda kār-ı ṣūrī ṣıġmaz. Belki ṣūret-i (11) bī-kārīde ᶜayn-ı kār-ı naᶜl-i bāz-güne bir ḥāl ki sāḥa'-i rıfᶜatine ᶜaḳl-ı **148a** (1) żaᶜīf ᶜurūca ḳādir ve nāẓır degül. **Fe-subḥāne men evdeᶜa sırrahu fī ᶜabdihi** (2) **ṣümme subḥānehu ṣümme subḥānehu mā aᶜlā şe'nuhu ve mā eclā burhānehu.**[781]

Der pes mir'āt key bāşed naẓar

Ān būd bīnā koned çeşm-i ān ḥazer[782]

(5) Mir'ātuñ ardında naẓar nice olur? Naẓar muḳābeleden lāzımdur ki maᶜnā-yı (6) muᶜāyene müşāhede ola. Ḥaḳīḳatde nāẓır u bīnā oldur ki dīde'-i ẓāhir- (7) bīn-i ḥıẕr-ı aḥveliyyetden kör idüp nāẓır-ı ᶜālem-i ḳalb ola ki cemīᶜ ᶜavālim (8) milk ü melekūt ve lāhūt u ceberūtı cāmiᶜdür. **Fe-keyfe lā ve huve en-nuḳtatü'l-** (9) **ḥaḳīḳiyyetü'lletī ḳīle fī şe'nihā: Lā yeseᶜunī arżi ve lā semā'ī ve lākin yeseᶜunī ḳalbü** (10) **ᶜabdi'l-**

[778] Varlığın görünüşte çoktur ama içindeki tektir. Tek başına iş görmen beyhudedir.

[779] (Sanki) onlara uzak bir yerden sesleniliyor (da anlamıyorlar). (Fussilet, 44)

[780] İmlada "kūnī" şeklindedir.

[781] Kendi sırrını kuluna yerleştireni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Şanı ne yücedir. Burhânı ne kadar da celîdir.

[782] Aynanın ardına teveccüh etmeyen kişi kördür. Uyarıları dikkate alır ve ondan ibret alır.

mü'min[783]**,** diyü buyurulmışdur. **Efāżana'llāhu haẕa'l-maḳāme** (11) **ve min enfāsi ḳudsihi ravveḥane'llāhu bimā bi-mennihi ve cūdihi.**[784]

148b Devḥa'-i ümīd eger ne-nişāndī

Bīḫ bergende zi-bustān mānendī[785]

(3) Bāġ-ı elṭāf-ı İlāhīye muntaẓır-ı naẓar-ı ᶜayn-ı ᶜināyet olup eger ümmīd ü recā devḥasın (4) dikmedüñse bīḫ ü vücūduñ bustān-ı fażl-ı Ḥaḳdan cüdā olduġı ḥālde (5) maḥrūm ḳalursın. Zīrā ḥadīṯ-i ḳudsīde: **Ene ᶜinde ẓanni ᶜabdī bī** (6) **fe'l-yeẕunne bimā şā'e**[786], buyurulmışdur. Ḥaḳīḳat-i bī-renk her renge ḳābil ve mā'il. (7) Līkin bu sırr-ı ᶜaẕīme perde'-i pindār ḥā'ildür. **Ḫatema'llāhu ᶜalā ḳulūbihim**.[787]

Kes nemī dāred ḫaber ez-mā-verā

Ger ṭaleb dārī ḫaber menşīn be cāy[788]

(10) Hīç mā-verā-yı ġaybü'l-ġaybden ḫaber-dār degüldür. Lāyıḳ oldur ṭaleb-i ḥaḳīḳī (11) ki tā aḥvālden ḫaber-dār olmaya, aṣlā yerinde ḥużūrla iḳāmetde olmaya, **149a** (1) ḳarżā olmaḳ daḥi ᶜāḳile müyesser degüldür. Zīrā mebde' ü maᶜādda yoḳdur (2) bī-nihāyet. Eşkālü var iken keyfiyyetle ḥużūr mümkindür. **İnna'llāhe lā yuḥibbu'l** (3) **-baṭṭālīn**.[789] Bu maḳām-ı ricāldür ki künhiyle aḥvāl-i ᶜāleme vāḳıflardur.

Çün vücūdet Ṭūr-i Sīnā ᶜamed est

Ender ān rūḥet çü Mūsā āmed est

---

[783] Neden bu şekilde olmasın. Bu hakikat ile ilgili şöyle söylenmiştir: Yere ve göğe sığmadım fakat mü'min kulumun kalbine sığdım. Ceylan, s*. 165.*

[784] Allah bizlere bu makamı kendi mukaddes nefesi ile bahşeylesin. İyilik ve cömertliği ile bizlere hayat versin.

[785] Büyük umut ağacını ekmezsen eğer kökü korudan ve bahçeden silinir.

[786] Ben kulumun benim hakkımdaki zannı üzereyim. Buhari, ***Tevhid,*** hadis no: 7505, c. IX, s. 145.

[787] Allah onların kalplerini mühürlemiştir. (Bakara, 7)

[788] Kimsenin üst âlemden haberi ve bilgisi yok. Eğer bunu dilersen yerinde sayma.

[789] Şüphesiz Allah tembel olanları sevmez.

Ez-Murādī īn süḫen bā-yād-gīr

Şād-gīr-i şād bāşī şād-gīr[790]

(8) Çünki lisān-ı işāret ü beyān, beşāretde vücūd-ı ṣuverī beşerüñ (9) Ḥażret-i Mūsāya tecellī-i vāḳiᶜ olan Ṭūr-i Sīnā meşābesindedür. (10) Pes bu muḳaddeme'-i ṣaḥīḥü'n-nitāc maᶜlūm olıcaḳ muḳarrerdür ki (11) anda rūḥuñ daḫi meşābe'-i Mūsāda olur ki: **Mā min nebiyyin 149b** (1) **illā velehu naẓīrun fī ümmetihi ve minhu ḳavluhum fülānun ᶜalā ḳalb-i Mūsā ve fülānun** (2) **ᶜalā ḳalb-i İbrāhīm. Hākeẕā ᶜalā cemīᶜ-i ḳalbi'l-enbiyā'i ve men kāne ᶜalā ḳalb-i Muḥammedin** (3) **ᶜaleyhi's-selāmu. Fehüve'l-ḳuṭbu bilā kelāmin.**[791] Ve daḫi buyururlar ki: (4) Bu süḫan-i feraḥ-bāḫş ve sürūr-ı encāmı Murādīden gūş eyleyüp ḥıfż (5) eyle. Şād olup zindegānı daḫi şādlıḳ üzere ola. Ve her neye ki (6) dest-i ṭalebi dirāz idesin bi-ᶜavni'llāhi ve tevfīḳihi irişe. Vāḳiᶜ ki (7) bu müjde'-i saᶜādet ᶜaceb ṣafā-baḫş ve ḫażīż-i ye's ve ḳunūṭdan ḫalāṣa (8) mūṣıldur. **Va'llāhu yerzuḳu mā yeşā'u bi-ġayr-i ḥisābin.**[792] **Şerḥ-i Subḥī el-mezbūr.**

VELEHU DĀME İḲBĀLUHU[793]

Mā der-kemāl ānīm ān der cemāl-i mā şod

Dānī ḥabīb ü mā rā ender-meyān çehā şod[794]

150a (1) Bu dürr-i güftār esrār-ı tevḥīdden iḫbār ve aṣḥāb-ı kemāl-i işᶜārdür. (2) Ve bu icmālüñ tafṣīlinde zebān lāl olup pergār-ı beyānī-medār ẕevḳ-i (3) devvārdur ki iẕᶜānī, vicdānīdür. Ehl-i ḥālüñ ḥālini ᶜāḳıl ne (4) yüzden fehm ider? Çün verā' ṭavr-ı ᶜaḳl ü ḥavze'-i idrākdür. (5) Ki ᶜaḳlı cevv-i cihātda olan ḥālātı fehm idüp verāsında taṣarrufātdan (6) münᶜazil olup verāsı şehbāz-ı ᶜışḳ seyran-gāhıdur. Ve ġāyet feḥvā'-

[790] Bedenin ve varlığın Sina dağı gibi. Varlığın içinde ruhun da Musa gibi. Bu söz sana Murâdî'den yadigâr. Mutluluğa var, mutlu yaşa ve mutlu sürdür.

[791] Her bir peygamberin kendi ümmeti içinde kendisine benzer biri yer alır. Bu konuda şöyle denir; filan kişi Musa'nın kalbi üzeredir, filan kişi İbrahim'in kalbi üzeredir. Bu şekilde bütün peygamberlerin kalpleri üzerinde olan kişiler vardır. Hz. Muhammed'in kalbi üzere olan kişi kendisi hakkında konuşulmayan kutuptur.

[792] Allah dilediğini hesapsız olarak rızıklandırır. (Nur, 38)

[793] Onun ayrıca şu beyitleri vardır-başarısı daim olsun-.

[794] Biz onun kemalinde o bizim cemalimizdedir. Biz ve sevgili arasında ne olduğunu bilir misin?

i (7) dil-ārāyı **“el-mü’minü mir’ātu’l-mü’min”**[795] sırrını īmādur ki sālik-i rāh-ı (8) ḥaḳīḳat gāhī mir’āt[-ı][796] Ḥażretde kendü ḥaḳīḳatin müşāhede idüp (9) gāhī mir’āt-ı dilde cemāl-i cān-fezā hüveydā olup bu bir sırr-ı laṭīf-i (10) esnādur ki fehminde ᶜuḳūl-ı ᶜuḳalā ḥayārādur. Ve bu ḥāl ḳāl ile (11) ḳābil-i ifhām olmamaġın nice enāma mezzāl-i aḳdām olmışdur.

150b **Raġbet nümūde dil būd lākin dilem neyāsūd**

Ez-ārzū-yı ān est ender dilem ki cā şod[797]

(3) Maḳām-ı ᶜışḳuñ ḥālāt-ı seniyyāt-ı eşvāḳı ve ārzū-yı telāḳ u ẕevḳiyyātı (4) beyān buyurulmış ki; dil jeng-i sivādan pāk ve mücellā olıcaḳ mir’āt-ı (5) dil-ārā ve maḥall-i tecellī’-i cemāl-i cān-fezā olup ve ārzū-yı liḳāyıla dil (6) bī-dil-ārām bir dem ārām eylemez. Ve cām-ı ᶜışḳ-ı cān-fezānuñ ḥālāt ü (7) ḥülviyyātı beyānında ketebe-hū ḥayrān ve ḳalem-i dü-zübān seriᶜü’l-beyān (8) ser-gerdān olduġına bu ḥaḳīr taḥayyür ider.

Mey-i ᶜışḳuñ ᶜaceb ḥālātı vardur

Verā-yı keyf-i keyfiyyātı vardur

Ḳıyās eyle degül iẕᶜāna ḳābil

Dilā vicdānı ẕevḳiyyātı vardur

Birūnı vāḳıf olmaz ehl-i ṣūret

Derūnı maᶜnevī leẕẕātı vardur

151a

Ki her ānında biñ sükkerden aḥlā

[795] Mü’min mü’minin aynasıdır. ***Sünen-i Ebu Dâvûd****,* c.IV, s. 280.

[796] İmlası mirat şeklindedir.

[797] Gönlüm onu meyletse de huzura ermedi, ama O arzusuyla gönlümde yer etti.

ᶜAceb ḥālātı ḥülviyyātı vardur

Anuñla mürde-dil bulur ḥayātı

Ki rūḥāniyye ḫāṣṣiyyātı vardur

Ḥuṣūl-ı ḥāle erbāb-ı ṣafānuñ

Laṭīf ān u şerīf evḳātı vardur

Cemāl-i cān-fezāya ehl-i ᶜışḳuñ

Selāmī dilde bir mir'ātı vardur[798]

Der-maṭlab irādet genc-i nihān nühüfte set

Ān rā kesī güşāyed bā ḳudreteş ᶜaṭā şod[799]

(7) Vādi'-i ṭaleb ki ibtidā'-i evde'-i sebᶜadur. Bunda ṣābit-ḳadem olup (8) seyr ü sülūka iḳdām iden me'mūldür ki ᶜāḳıbet bi-ᶜināyet-i Ḥażret-i (9) Rabbi ᶜizzet-yābında kām ve sürūr-ı encām ola. Bu meydān-ı irādetde (10) kümeyt-i himmet ile seyyār olan ekṣeriyyā maḳām-ı rūḥda cenāḥ-ı ceẕbe (11) ile ṭayyār olur. Pes genc-i nihān bunda pinhān olması, güftār-ı **151b** (1) gevher-niṣārı bu kār-ı işᶜār olup ve fütūḥı bi-iḳdār-ı Ḥażret-i Muḳtedir (2) olmasından iḫbār buyurulmış ki ḥaḳīḳat-i ḥāl berīn minvāldür.

Her ṣūreti ki dīdī āyine şod zi dīdār

Çeşm hezār dārī bā dīde'-i beḳā şod[800]

(5) Ḥażret-i Ḫālıḳ kāyināt-ı mümkinātı bir fıṭratda ḫalḳ eylemişdür ki cümle'-i (6) ẕerrātı vaḥdet-i ẕāt ve kemāl-i ḳudret-i āyāt olup ḫuṣūṣā dīde'-i (7) dil-i bīnāya cümle'-i eşyā merayā-yı cemal-i ᶜālem-ārā olur. Ve bu ḥāl-i (8) ḥayāt-efzā ḥāl-i mükemmil evliyādur

[798] Mefâîlün Mefâîlün Feûlün.

[799] İrade ve meyilde gizli hazine saklıdır. Her kim onu bulup ulaşırsa, ona hazine bahşedilir.

[800] Gördüğün her yüz yârin yüzünün bir aynasıdır. Bin gözün dahi olsa, göreceğin yine o yârdır.

ki taḥḳīḳinde Ḥażret-i Ṣıddıḳ (9) buyumışlardur: **Mā ra'eytu şey'en illā ve ra'eytu'llāhe fīhi ḳablehu.**[801] Bu kelām-ı (10) le'ālī-niẓām, ḥaḳīḳat-i ḥālī iᶜlām olup sedd-i mezzāl-i aḳdām olmışdur (11) ki bu ḳavl-i laṭīfi imām iden hümām saᶜādet-fercām olur. Bu maḳāmuñ **152a** (1) beyānı bābında bu faḳīr daḫi taḥrīr ider:

Beẕl-i mechūd it dilā taḥṣīl-i rūḥāniyyete

K'ol Cenāb-ı Ḥażrete rūḥānīdür rāh-ı viṣāl

Cehd idüp ḳalbe cilā virmekde ihmāl eyleme

K'açılup āyine-veş tā berḳ ola nūr-ı cemāl

Gerçi bu envārı setr ider vücūd-ı sālikī

Şekl-i iżmiḥlāldür lākin degül maḥż-ı zevāl

Ḥāl-i müstaġraḳ miṯāl-i ḳaṭre vü deryā degül

İstinār u iḫtifādur ḳavl-i Ḥaḳ bī-iḥtimāl

Pertev-i ḫurşīd ü kevkeb miṯālidür fenā

Fehm-i sırr-ı inṭıvādur ġāyet-i ḥāl-i riḥāl

152b

Bu maḳāmuñ ḥāline pindār noḳṣān olmasın

Şekl-i nā-peydā olan maḳṣūdı bulmaḳdur kemāl

[801] Öncesinde kendinde Allah'ı görmediğim hiçbir şey yoktur.

İy Selāmī sākin ol çün ceẕb idüp emvāc-ı ᶜışḳ

Lücce'-i ḥāletdesin ḳaldı leb-i deryāda ḳāl[802]

Ender süḫan Murādī güftār ḫod negūyed

Va'llāh her çi gūyed ez-ḥikmet Ḫüdā şod[803]

(7) Bu güftār-ı cevāhir-niṣār maḳām-ı ḳurb-ı nevālde **"ve bī-yenṭiḳu ve bī-yesmeᶜu"[804]** (8) esrār-ı dürer-bārı cār-i eşᶜārī olup tecelliyāt-ı (9) ṣıfat āṣārındandur ki sālike her ne ṣanᶜatdan tecellī vāḳiᶜ (10) olsa ol ṣanᶜatuñ iḳtiżā vü ḥālī anda hüveydā olur. Aḥvāl-i tecellī-i (11) esmā daḫi berīn minvāldür. Lākin bu tecellī-i esmādan aᶜlā olduġı ᶜayān u hüveydādur. **Şerḥ-i Selāmī el-Merḥūm.**

153a VELEHŪ EDĀME ŞEVKETEHU[805]

Yār mā der ṭaleb-i mā şeved ve mā be-ṭaleb

İy ki mīdānī ḫaber kev ke şod īn ez çe sebeb[806]

(4) **"Yuḥibbuhum ve yuḥibbūnehu"[807]** feḥvā'-i dil-ārāsı muḳteżāsınca ṭaleb ṭālibīn-i iṣr-i ᶜināyet-i (5) Ḥażret-i Rabbi'l-ᶜālemīndür ki ol cenāb-ı aᶜlādan ḳalb ṭālibe ṭaleb-i (6) aᶜṭā olmayınca eṣeri hüveydā olmaz ki fi'l-ḥaḳīḳa ṭaleb-i vuṣūl maṭlūba (7) sebeb olup ve bu ḥālet maṭlūbuñ ḥuṣūline ᶜalāmetdür ki muḳayyed[808](8) olmayan nesnenüñ ṭalebi müyesser olmaz. Yaᶜnī ben ṭalebden ġayrı bir mūṣıl-ı (9) maṭlūb bilmezem. Sen bilürseñ diyüvir, diyü buyurur. Ve her ṭālibe (10) maṭlūbuñ vuṣūli miḳdārı ṭaleb virilüp muḳadder olan müyesser olduḳda (11) ṭalebden dilde eṣer ḳalmaz. Ve mādām ki dilde eṣr-i ṭaleb bāḳī ola, **153b** (1) bu ḥālet kemāline mülāḳī olmaġa delāletdür ki eṣer-i

[802] Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün.

[803] Murâdî her ne dese kendinden değil, söylediği her şey yemin olsun ki Haktandır.

[804] **Benimle konuşur ve benimle duyar:** Ben bir kulu seversem, onun kulağı, gözü, eli, ayağı olurum. Benimle işitir benimle görür, benimle söyler hadisin -birebir aynı rivayet olmamakla birlikte- aslı Buhārī'nin Rikak'ında geçmektedir. *Hadislerle İslam,* 25.

[805] Onun ayrıca şu beyitleri vardır-Allah gücünü daim etsin.

[806] Yâr bizi arar biz de yâri arzularız. Ey bu işten haberdar olan nedir bunun sebeb-i hikmeti?

[807] Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. (Maide, 54)

[808] İmlada fazladan r harfi yazılmıştır.

iḥsān ve ᶜināyet (2) Ḥażret-i Rabb-i ᶜizzet olup miftāḥ-ı bāb-ı sülūk rūḥānīdür ki (3) bu ḥāṣıl olınmayınca verāsına vāṣıl olunmaz. (4)

Meger irişe luṭf-ı ceẕb-i Yezdān

Çekile tā Cenāb-ı Ḥażrete cān[809]

(5) Ol dem daḫi eṣer-i ṭaleb hüveydā olur. **Ẕālike fażlu'llāhī yu'tīhī men yeşā'.**[810]

Ez men ve ḳavlem cemīᶜ ᶜuḳalā ḥayrānend

Ḫīre'-i ᶜaḳl-ı men ez-aḥvāl-i menem būd ᶜaceb[811]

(8) Bu güftār-ı dürer-bār gevher-nişārda ᶜuḳalā aḥvāl-i ehl-i ḥālden bī-ḫaber olduḳda (9) işᶜār buyurulmış ki ḥāli berīn minvāldür. ᶜUḳalā degül ehl-i ḥalüñ kendü (10) ᶜaḳlı daḫi ḥālinüñ derkinde ḥayrāndur ki ᶜaḳluñ seyr ü taṣarrufı olmaz. (11) Ve ḥāl ehli zamān u mekāndan güzerān idüp seyrinde rūḥāniyātı **154a** (1) ḥayrān ider. Ve bi'l-ḥaḳīḳa bu ḥālüñ bir ānı ᶜömr-i cāvidāndur ki (2) ḥayāt-ı ṭayyibe'-i rūḥāniyye olup bir deminde iki ᶜālem ṣafāsı ḥüveydā (3) olup sırr-ı ṭayy u basṭ-ı zamān ᶜayān olur. Ve bu icmālüñ (4) tafṣīli mūcib-i taṭvīl olur. **Yessera'llāhu lenā velekum.** [812]

To taṣavvur mikon āyine nümāyiş bikoned

Belki ān āyine dār est to ḫod şū be ādāb[813]

(7) Āyinenüñ nümāyişi mücellāsınuñ eṣer-i cilāsı idügi īmā buyurulmış ki (8) mir'āt mücellā olmayınca cemāl hüveydā olmaz. Ḥażret-i Ḫālıḳ-ı kāyināt (9) cümle'-i ẕī-ḥayātı üç ḳısm üzere ḫalḳ idüp bir ḳısmı melāike'-i (10) kirāmdur ki ecsām-ı lāṭīfe'-i rūḥāniyye olup ᶜibādet bunlarda (11) ṭabᶜiyyedür. Ve nūr-ı maḥż olduḳları bāᶜiṣden zücāce miṣāl olup **154b** (1) inᶜikās-ı cemāle mecāl olmaz. Ve bir ḳısmı ḥayavānātdur ki rūḥāniyyetden (2) bī-behre keṣāfeti maḥżā olup hemān ḫᵛābda ve ḫorde ḳalmışlardur. (3) Ve bir ḳısmı insāndur ki cāmiᶜ-i leṭāfet olup zücāce'-i rūḥ (4) raṣāṣ-ı

[809] Mefâîlün Mefâîlün Feûlün

[810] İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. (Cuma, 4)

[811] Benden ve söylediklerimden tüm bilginler hayran kaldılar. Aklım dahi halimden geçmiş, ne tuhaftır!

[812] Allah bize ve size kolaylaştırsın.

[813] Ayna gösterir sanma sen, ayna aynayı gösteriyor. Sen kendin edepli ol ve iyilikle davran.

nefs ile mirāt olmaġa istiᶜdād aᶜṭā olunmışdur. Ḥaḳ Teᶜālā ᶜināyet idüp merāyā-yı ḳulūb-ı ṭālibīni jeng-i sivādan (5) pāk ve muṣaffā ve mücellā idüp manẓar-ı cemāl-i ᶜālem-ārā eyleye.

Bāz-ger ṣayd bidāred ne bāzet şikār

Āferīn ān ki keşīde est be-taᶜlīm taᶜb[814]

(8) Murabbādan ẓuhūr iden āṯār-ı mürebbiyenüñ eṯer terbiyesi idügi işᶜār (9) buyurulmış ki el-ḥaḳ ḥāl berīn nesaḳdur ki **"levle'l-mürebbī lemā aᶜraftu Rabbī"**[815] (11) diyü buyurulmışdur. Ve ᶜazmı sebeble bir delīlden lābüddür ki **"e'r-refīḳ 155a** (1) **şümme'ṭ-ṭarīḳ"**.[816] Ḫuṣūṣan ki rāh-ı rūḥānī ola ve ḥüccāc rāh-ı Ḥicāzdan (2) emīr-i ḥacca muḫtāc olduḳları ḥālet daḫi buña delālet eyler. (3) Rāh-ı ṣuverīde ḥāl berīn minvāl olıcaḳ ṭarīḳ-i maᶜneviyyeye bundan (4) istidlāl ola. Nādiren bir ṭaleb-i rāha vuṣūl-i dergāh müyesser (5) olsa daḫi ᶜālem-i ervāḥda āşinā olduġı, bir ᶜazīzüñ eṯer-i himmeti (6) olmasıdur. Pes ṭālibe sezā-vār olan bir merd-i kāmile cemīᶜ (7) umūrın teslīm idüp ḥużūrında **"ke'l-meyyit beyne yedi'l-ġassāli"**[817] (8) olmaḳdur ki anuñ taṣarrufāt-ı āṯārı kendüde āşikār ola ki (9) Ḥażret-i Feyyāżdan ṭālibe feyż-i vesāṭet şeyḫ ile vāṣıl olur. (10) Niteki penbe ve sūzında āfitāb-ı ᶜālem-tābdan aḫz-ı nār idemeyüp vāsıṭa'-i (11) billūr ile yanar. Keẕālik bunda daḫi ḥāl berīn minvāldür.

155b Dād ḥaḳ est Murādī hüner ü faẕl ü kerem

ᶜĀḳılī nīst ki āyed be tefeḫḫür zi neset[818]

(3) Ḥaḳīḳat-i ḥāli beyān buyurmışlardur ki cemīᶜ kemālāt ve ḥālāt Cenāb-ı (4) Ḥażret-i Ḫālıḳ-ı kāyinātdan olup ᶜibād bu ẓuhūra meẕāhirdür. (5) Ki āṯār-ı elṭāf-ı İlāhiyye bunlardan ẓāhir olur. Pes ṭarīḳe (6) nihāyet ve sülūka ġāyet ḥāl-i maẓhariyyet olup evvel ü āḫiri maḳām-ı (7) ᶜubūdiyyetdür. **Kemā ḳāle şeyḫ ü şuyūḫuna Cüneydü'l-**

[814] Eğer avcı seni avlanırken avlarsa, zorluk için talim eden ve öğrenene aferin.

[815] Mürebbim olmasaydı Rabbimi bilemezdim.

[816] Önce refik sonra tarik.

[817] Gassalın elindeki meyyit gibi.

[818] Ey Murâdî yetenek, fazilet verilen bir haktır. Her kim ki bunlar için kendisi övünürse akılsızdır.

Baġdādī: (8) **e'n-Nihāyetü hiye'r-rucūᶜa ile'l-bidāyeti**.[819] Gerçi evāsıṭ-ı sülūk sekr ü (9) ḥayret olup nice ḥālāt hüveydā olur. Ve nice sekr-i āşārı (10) kelimāt-ı ṭāmmāt-güyā olur. Lākin āḫir ifāḳat olup (11) kelimāt bunda kemāl-i ḥaḳīḳat olur. **Küllü şey'in ḳālehu ġayru'l-müfīḳi 156a** (1) **in tekellefe ev teşallefe lā yelīḳu**.[820] Pes ṭālibe kelām-ı müfīḳ ile (2) güftār-ı sükker-āmīzi temyīze bir mümeyyizden … ki ḥayrān u ser-gerdān (3) olmaya. Ḫuṣūṣan bu zamāndaki müddeᶜiyān hüveydā olmışdur ki (4) gird-i rāh-ı ḫᵛābda müşāhede eylemedin iddiᶜā-yı irşād idüp (5) ᶜālemi ifsād iderler. *Aṣlaḥa'llāhu aḥvālehum.* Ve ḫātime'-i kelime'-i ṭayyibe (6) emīre'l-mü'minīn esedu'llāhi'l-ġālibi ᶜAli bin Ebī Ṭālibin *kerrema'llāhu vechuhu* (7) Ḥażretlerinüñ kelām-ı cevher-niẓāmları feḥvā-yı dil-ārāsı ile encām (8) bulmış ki buyurmışlardur: **eş-Şerafu bi'l-ᶜilmi ve'l-edebi lā bi'l-aṣli ve'n-nesebi**.[821] **Şerḥ-i Selāmī el-Merḥūm.**

VELEHU DĀME ᶜİZZEHU[822]

Mā çü ḳudret nīk dānim iy ḥabībi dilistān

Ber to rā vācib bebā şod ḳader ᶜāşıḳ nīk dān[823]

156b (1) Bu maṭlaᶜda ṣıfāt-ı kemāliyye'-i İlāhiyyeye vuḳūf-ı şerīfleri beyān (2) buyurulmış. Fi'l-ḥaḳīḳa sebeb-i ḫilḳat-i kāyināt bu ḥāletdür. (3) **Kemā verede** "**küntü kenzen maḫfiyyen fe-aḥbabtu en uᶜrafe fe-ḫaleḳatu'l-ḫalḳ** (4) **li-uᶜrafe."**[824] Āyet-i kerīme **"ve mā ḫalaḳtü'l-cinne ve'l-inse illā li-yaᶜbudūni".**[825] (5) Daḫi bu ḥāline delālet ider ki, yaᶜbudūn yaᶜrifūn ile tefsīr (6) olunmışdur. Ve bu ᶜibāret maᶜrifet-i netīce'-i ᶜibādet olduġına (7) işāretdür ki ḳalb ᶜibādet ile ṣaḳālet bulmayınca maḥall-i maᶜrifet (8) olmaz. Ammā mir'āt-ı dil jeng-i sivādan mışḳale'-i ẕikr-i dil-ārā ile (9) mücellā ve muṣaffā olıcaḳ levḥ-ı maḥfūẓa muḳābil olup şol-ḳadar (10) maᶜārif

---

[819] Taifenin efendisi, şeyhlerimizin şeyhi Cüneyd-i Bağdâdî'nin dediği gibi: Son, başlangıca dönüştür.

[820] Kendinde olmayan bir insanın abartıya kaçtığı ve kendini överek söylediği her söz kendisine yakışmaz.

[821] Şeref ilim ve edep iledir, asıl ve nesep ile değildir.

[822] Onun ayrıca şu beyitleri vardır-izzeti daim olsun-.

[823] Ey gönlün sevgilisi olan biz senin değerini biliyoruz. Öyleyse senin de aşığının değerini bilmen gerekir.

[824] Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi sevdim, bilinmek için halkı yarattım.

[825] Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. (Zariyat, 56)

hüveydā olur ki ḳābil-i īnā degül. Pes ṣıfāt-ı kemāliyye'-i (11) İlāhiyyenüñ ẕerrāt-ı kāyinātı iḥātāsı vuḳūfı ile ṭabᶜ-ı beşer **157a** (1) ṭabᶜ-ı meleke vāṣıl olup cümle'-i efᶜāl ve aḳvāl ve aḥvāl muvāfıḳ-ı (2) rıżā-yı şerīf Ḥaẕret-i melik-i milk-i müteᶜāl olur. Kemā ḳāle'llāhu Teᶜālā: (3) **İnnemā yaẖşa'llāhe min ᶜibādihi'l-ᶜulemā'**.[826] Pes daᶜvā-yı ᶜilm idenüñ (4) ᶜilmine bu ḥālet şehādet ider. Ve ṣıfāt-ı ᶜulā medlūlāt (5) esmā'-i ḥüsnā olup baᶜżısı ṣıfāt-ı ẕātiyye ve baᶜżı fiᶜliyyedür. (6) Pes ṣıfāt-ı ẕātiyyeye ᶜalāmet-i vuḳūf her ḥāli muvāfıḳ-ı (7) rıżā olması olup ve ṣıfāt-ı fiᶜliyyenüñ şināsā olmanuñ (8) ᶜalāmeti cümle aḥvālde Cenāb-ı Ḥażret-i Rabb-i ᶜizzete ilticādur. Ve mışrāᶜ-ı (9) şānīde aḳvā'ı işāret taḳdīr-i münādī ile: Yā insān, ᶜillet-i ġāye'-i (10) fıṭrat bu ḥālet olup ehimme mühimmāt ve evceb-i vācibāt iştiġāl-i (11) ᶜibādāt ile taḥṣīl-i maᶜrifet iken bu beṭālet ile fevt-i furṣat **157b** (1) **Fe-yenẓurūne ilā vechi'llāhi femā uᶜṭū şey'en eḥabbe ileyhim mine'n-naẓari** (2) **ilā Rabbihim şümme telā: "Li'lleẕīne aḥsenü'l-ḥüsnā ve ziyādetün.**[827] Bu ḥāl (3) saᶜādet-fercām ve sürūr-ı encām ile cinān-ı cāvidān ve dārü'l (4) -ẖulūdda cümle' ehl-i īmān müstesᶜad ve mesᶜūd olur. (5) Pes ol şühūd liḳāda çeşm-i ser ü sırru bīnā ve baṣar u baṣīret (6) ᶜale's-sevā olup cām-ı liḳā ve cemāl-i dil-ārādan şol vechle mest (7) ve ḥayrān olalar ki ḥavrā ẖayāle gelmeyüp, cümle'-i leẕẕāt-i cinándan bī-ẖaber (8) ve vecd-i şühūdda vücūdlarından eşer bulmayalar ki:

Sāye ṭutmaz pertev-i ẖurşīde tāb

Mużmaḥill eyler żiyā'-yı āfitāb[828]

(10) Ve cennāt-ı ᶜāliyātda rü'yet Ḥażret-i Rabb-i ᶜizzet ᶜāmme'-i mü'minīne (11) çeşm-i sır ile olup lākin ẖavāṣṣ-ı evliyāya dār-ı dünyāda daẖi bu ḥāl-i **158a** (1) rūḥ-ı efzādan eşer hüveydā olup dīde'-i dil ü cān ile müşāhid-i (2) cemāl-i cānān olurlar. Çünān ki maṭlaᶜ-ı şerīfde iki cihānda olan müşāhede'-i (3) cemāl-i cānāna işāret buyurulmış ki ṣūret-i naẓm-ı laṭīf ḥāl-i ḥayāt-efzā-yı (4) serāy-ı ᶜuḳbā-yı īmā olup ve "çeşm-i dīde-em" mā-beyninde bir vāv-ı ᶜāṭıfe (5) ve mużāfun ileyhi taḳdīrī ile ki çeşm-i dil ve dīde'-i cānum murād-ı şerīfi (6) ile dār-ı dünyāda aḥvāl-i laṭīfe'-i evliya-yı ᶜiẓāmı ihām olur ki

[826] Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. (Fatır, 28)

[827] Allah'ın vechine bakarlar. Rablerine bakmaktan daha çok sevecekleri bir şey kendilerine verilmemiştir. Sonra şu ayeti okudu:
Güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır. (Yunus, 26)

[828] Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

fi'd (7) -dāreyni ḥāl-i berīn minvāldür. Ve bu ḥayāt-ı dünyāda cemāl-i cān-fezā-yı (8) çeşm-i serāyla bīnā olmaḳ hemān ṣulṭān-ı enbiyāya maḥṣūṣdur ki cism-i (9) şerīfleri cān u cihān idi ki iḳtiżā-yı ḥāl maḳām-ı ḡātimiyyetidür. *Ṣalavātu'llāhi ve selāmuhu.*

ᶜÖmr-i sermed ān şeved bā-vuṣlat hem-reh būd

Rūḥ-ı men der ᶜışḳ-ı to ḡᵛāhem şeved bā cāvidān[829]

158b (1) ᶜIşḳ-ı yezdānī sebeb-i ḥayāt-ı cāvidānī olup bāᶜiṯ-i liḳā-yı dil-ārā (2) olduġına īmā buyurulmış ki Ḥażret-i ṣulṭāni'l-enbiyā -ṣ*alavātu'llāhi* (3) *ve selāmuhu ve ᶜaleyhim*-dā'imā maṭlab-ı aᶜlā olduġına ᶜibāda taᶜlīmen duᶜā (4) eylemişdür ki: **Allāhümme innī es'elüke ḥubbeke ve ḥubbe men yuḥibbuke ve'l-ᶜamele'l** (5) -**leẕī yubelliġunī ilā ḥubbike vecᶜal ḥubbeke eḥabbu ileyye min kulli şey'in ve mine'l-mā'il-bārid.**[830] (6) Ve sülūk-ı rūḥānī ᶜışḳ-ı yezdānī ile olup muṭahher-i ḳulūbdur ki cān-ı (7) cānib-i cānāna bunuñ ile mecẕūb olur. Muḥaṣṣal-ı maḳāli ḥāl-berīn (8) minvāldür ki bī-ᶜışḳ-ı rūḥ-efzā mirāt-ı dil mücellā olup dil-ber (9) nümā olmaz. Pes bāᶜiṯ-i fütūḥdur ki bāb-ı sülūk-ı rūḥ bunuñ ile meftūḥ olur.

Īn Murādī ḡūb mī-dāned to rā ez cümle şey'

Pāk bāzed pāk rūşed ānki dānīst īn beyān[831]

159a (1) Bu güftār-ı dürer-bār ile aḥvāl-i ricāl erbāb-ı kemāl işᶜār buyurulmış ki (2) kemāl-i intibāh ile mā-sivā'llāhdan āgāh olunmasına terġīben kāşif-i (3) serār Ḥażret-i Ḫüdāvendigār cevāhir-niṣārdur. İḳtiżā-yı ḥāl-i fenā (4) şuhūd-ı Ḥażret-i Mūcid ile vücūduñ nā-bīdār olmamasıdur. (5) Ki bu maḳāmda sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat ẕikr-i *lā ilāhe illallāh*da, *lā mevcūde* (6) *ġayru'llāhi* mülāḥaẓasına müdāvemet ider ki bu maḳām da ḥāl-i istiġrāk (7) ve istitār ve şekl-i iżmiḥlāldür ki ehl-i ḥāl olan vāḳıf-ı esrār (8) olup bu kārdan ḫaber-dār olur ki şühūd muḳteża'-i refᶜ-i vücūddur. (9) Ve fenā müntic beḳā olup bu ḥāl-i ḥayāt-efzāda eşyā mürāyā olup (10) her birinde cemāl-i ᶜālem-ārā

---

829 Sana kavuşmaya yoldaş olan ömür kalıcıdır. Ruhumun da aşkta sana kalıcı olmasını isterim.

830 Allah'ım! Senden seni sevmeyi, seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine ulaştıracak amelleri sevmeyi dilerim. Allah'ım senin sevgini bana her şeyden ve soğuk sudan da ileri kıl. ***Sünen-i Tirmizi,*** hadis no: 3490, c.V, s. 400.

831 Bu Murâdî seni her şeyden iyi ayırır ve tanır. Her kim ki bu söylenenleri anlasa üst üste temizlenir.

hüveydā olur ki niᶜmetu'llāhi velī bu ḥāli celī eyler. (11) Ve bu ḥāli ᶜalā vechi'l-kemāl ṣıddıḳ-ı ekber Ḥażret-i Ebī Bekr beyān buyurup **159b** (1) taḥḳīḳ eylemişdür ki, **ḳāle mā naẕartu şey'en illā ve ra'eytullāhe fīhi ḳalbuhu.** (2) Bu kelām-ı leālī-niẓām mes'ele'-i vücūdda ġalaṭ-ı fāsid ve zuᶜm-ı zāyiġ (3) ile ilḥāda düşen ehl-i fesāduñ evhām-ı bāṭılelerini (4) ibṭāl ider. Ve Ḥażret-i şāh-ı cihān, "ḫūb mī-dāned to rā ez-cümle şey'" (5) ᶜibāretiyle berīn minvāl ḥaḳīḳat-i ḥāl-i beyān buyurmışlardur. **Şerḥ-i Selāmī el-Merḥūm.**

VE MİN CEVĀDĪ ṬABᶜİHİ'Ş-ŞERĪFE[832]

Keşefnā ᶜan ġıṭā'i'l-ᶜarşi tāmmen

Ve ẓalelnā ᶜale'l-arżi ġamāmā[833]

(9) **"Ḳalbü'l-mü'min ᶜarşu'llāhi"**[834] feḥvā-yı dil-ārāsı muḳteżasınca inkişāf-ı ḳalb ile ġamām-ı (10) bārān füyūż-ı İlāhiyyenüñ rūḥından be-vesāṭet-i dil arż-ı nefse (11) vuṣūline īmā olup ve lafẓ-ı "keşefnā" isnād-ı mecāzī olup **160a** (1) fi'l-ḥaḳīḳa keşşāf Ḥażretu'llāhdur. Lākin ᶜibāret-i meẕkūre inkişāf-ı (2) dil mücāhedāt ve riyāżatla ḥāṣıl olduġına işāret olur ki (3) ve'l-ḥāṣıl rūḥa cilā ve ḳalbe ṣafā ve nefse zekā cümle bu ḥālāt (4) ṣemerāt-ı mücāhedāt ve riyāżatdur. Ammā baᶜż enām maẕhar-ı luṭf-ı tām (5) olup ᶜināyātı bī-ġāyet Ḥażret-i Rabb-i ᶜizzetle ceẕbe sülūkından (6) sebḳat idüp ᶜayn-ı leṭāfet baᶜżı ḫod ᶜālem-i ervāḥdan eşbāḥa (7) neẕāfet-i kāmile ile ḳadem başup devlet-i māder-zād ṣāḥibi olur. (8) Ḥāl berīn minvāl olunca, sālik-i cenāḥ ceẕbe ile ṭayyār ve ceberūt-ı (9) lāhūtda seyyār, vāḳıf-ı esrār olup menāzil-i elf ᶜām sürᶜat (10) seyr-i seriyyede ceẕb-i İlāhī ile ber-kār olur. Ve āṣār-ı tecelliyāt-ı ṣıfāt (11) muḳteżiyātına daḫi işāret vardur ki ṣıfātu'llāh tecellī eylese **160b** (1) ol ṣıfāt-ı şerīfenüñ eṣeri maẕharından ẓuhūr ider ki ẓuhūr-ı ḥāl (2) sırr-ı ḳurb-ı nevāfildür. Tafṣīl-i mūcibi taṭvīl olup icmāli ehl-i ẕevḳe (3) kifāyet ider. **Yessera'llāhu lenā ve lisāyiri'ṭ-ṭālibīne'r-rāġibīn.**[835]

Ḥayā'u ᶜışmeti'l-maḥbūbi fīnā

---

[832] Mübarek yazısının bereketinden.

[833] Kaldırdık örtüsünü arşın. Bulutlarla gölgeledik yeri.

[834] Mü'minin kalbi Allah'ın arşıdır. Ceylan, s. 156.

[835] Allah bize ve diğer taliplere kolaylaştırsın.

Ve inne'ş-şarṭa minnā'l-yetāmā[836]

(6) Ḥayā, iḥāṭā'-i ṣıfāt-ı kemāliyye'-i İlāhiyyenüñ vuḳūfından ḥāṣıl olur. (7) Bir ḥālet-i lāṭīfedür ki ᶜademi bu ḥāletden ġaflete delālet ider ki (8) mülāḥaẓa-i maᶜnī-i iḥsān sāliki müteḥayyir ve ḥayrān idüp edeb ü ḥayā (9) ve şiᶜārı olup ve meşāyiḫ-i ᶜiẓām buyurmışlardur ki: **Edebü'l-ᶜārifi** (10) **fevḳa külli edebin. Lienne maᶜrūfehu mü'eddeb-i ḳalbihi**.[837] Pes edeb ü ḥayā (11) ḥuṣūl-i bisāṭ-ı ḳurb-ı İlāhī vuṣūline delīl olup neᶜūẓu bi'llāhi **161a** (1) terk-i edeb ü ḥayā muṣībet ü ᶜuẓmā olur. Ḳuṭbu'l-ᶜārifīn Şeyḫ Zeynü'd-dīn (2) Ḫāfī buyurur ki: **Men esā'e'l-edebe ᶜale'l-bisāṭi rudde ile'l-bābi ve men esā'e'l (3) -edebe bi'l-bābi rudde ilā ışṭabli'd-devābbi.**[838] Ve bu edeb ve ḥayā ile (4) kemāl-i nūr-ı īmān dilde dıraḫşān ve ẓulmet-i ẓıll-i vücūd envār-ı şuhūd (5) ile nihān ve sırr-ı ẕübān ᶜayān olup "**el-mü'minūne heyyinūne leyyinūne"** [839] (6) mażmūn-ı meymūn-ı dürer-bārı āşikār olur. Pes bu ḥālet, kemāl-i (7) īmāna ᶜalāmetdür ki ᶜale't-taḥḳīḳ kār-ı kemāl-i īmān ḳulūbı telyīn ve raḳīḳdür. (8) Ve bu maḳāmda ᶜāşıḳ ḫilāf-ı rıżā-yı şerif-i Ḥażret-i maᶜşūḳdan (9) maᶜşūm ve maṣūn olur. **Ẕālike fażlu'llāhi yu'tihī men yeşā'.**[840]

Ene'l-ᶜabdu'llezī Mevlā yerānī

Ve inne'l-ḫalḳa fī ᶜindī ġulāmā[841]

161b (1) Maḳām-ı ᶜubūdiyyet aᶜlā'-i rüteb olup sülūka nihāyet ve devr-i dā'ire ġāyetdür. (2) **Kemā ḳāle seyyidü'ṭ-ṭā'ifetü'l-Cüneydü'l-Baġdādī: e'n-Nihāyetü hiye'r-rucūᶜa ile'l** (3) **-bidāyeti**.[842] Pes ᶜabdüñ kemāli maḳām-ı ᶜubūdiyyete viṣālidür ki vuṣūl meblaġ-ı (4) ricāl daḫi bu ḥāldür. Ve "Mevlā yerānī" lafẓ-ı dürer-bārı bu rütbe'-i (5) ᶜaliyyenüñ iḳtiżāsı işᶜārıdur ki bu maḳāma vāṣıl olan kāmil menẓūr-ı (6) Rabb-i ᶜizzet olmaġa lāyıḳ olan efᶜāli fāᶜil ve muvāfıḳ-ı rıẓā olan (7) aḥvāl ile ᶜāmil olur. Niteki

[836] Haya, bizde sevilendir. Bunun şartları birer birer açıklanmıştır bizde.

[837] Ariflerin edebi her edebin üstündedir.

[838] Her kim halinin üzerinde edepsizlik yaparsa kapıya yollanır, kapıda edepsizlik yapan İse hayvan ahırına yollanır.

[839] Mü'minler sade ve yumuşak huyludurlar.

[840] İşte bu Allah'ın fazlıdır. Onu dilediğine verir. (Cuma, 4)

[841] Mevlâ'nın gördüğü kulum ben. Köledir benim nezdimde halkım.

[842] Seyyid taifesinden şeyhlerimizin şeyhi Cüneyd el-Bağdâdî'nin dediği gibi: Son başlangıca dönüştür.

Ḥażret-i Ṣulṭānü'l-enbiyā dā'imā (8) Ebū Hüreyre Ḥażretlerine buyurmışlardur ki: **Yā Ebā Hüreyrete iẕā acmileti bi'l-cevāriḥi** (9) **fe'ẕkur naẓarullāhi ileyke ve iẕā tekellemte fe'ẕkur semcallahi minke ve iẕā** (10) **tefekkerte fe'ẕkur cilma'llāhi fīke fe-innehu leyse bi-ġāfilin can eḥadin mine'l-cālemīne.** (11) Macnī-i ḫod ẓāhirdür. Nice meşāyiḫ bu elfāẓ-ı şerīfe'i leyl ü nehār **162a** (1) ẕikr-i tekrār eylemişler ki: **Allāhu meciye Allāhu nāẓirun ileyye Allāhu şāhidün caleyye.**[843] Küllīsinüñ (2) ḫod elvāḥ-ı żamāyirinde bu macnī menḳūşdur ki bu ḥāle ehl-i cirfāna mülāḥaẓa'-i (3) macnī'-i iḥsān dirler. Pes bu mülāḥaẓa'-i laṭīfe ile ḳāleb ve ḳalb ve revān (4) ve semc ve baṣar ve lisān rūzān ve şebān ve herān ber-vefḳ-i rıẓā c-i (5) Yezdān olup ḳaṭcā acżānuñ birinden ḫilāf-ı rıẓā bir ḥāl (6) hüveydā olması muḥāl olur. Ve mefhūm-ı laṭīf mışrāc-ı şānī maḳām-ı (7) cubūdiyyet muḳteżiyātındandur ki ol maḳāma vāṣıl olan kāmil maḫlūḳa (8) cibādullāh olmaları üzerine naẓar-ı ref'et-i ducāṭıfet ile naẓar (9) idüp bir faḳīri taḥḳīr eylemez ki cümlesi cibādullāh ve çākerān-ı (10) rāh-ı dergāhdur. Ḫuṣūṣā taḥt-ı ḳıbāb setr-i settārda mestūru'l (11) -ḥāl niçe ricāl vardur ki ḥallerini kimesne şināsā olmayup **162b** (1) hemān Ḫüdā dānādur. **Kemā verede fi'l-kelimātı ḳudsiyyeti "evliyā-yı taḥte** (2) **ḳıbābī lā yacrifuhum ġayrī".**[844] Ve bir uslūb-ı diger, ẓāhir ḥāle muvāfıḳ taḥḳīḳ-i (3) meḳāle daḫi mecāl var lākin siyākuñ sibāḳa irtibāṭı berīn nesaḳ (4) olup semte daḫi bu vechle olmaḳ evfaḳdur.

Keşīrü'l-ḥāli fī kesri'l-muḥāli

Hüve'l-cilmü'l-leẕī ilzem lizāmā[845]

(7) Keşret-i ḥāl kesr-i muḥāldedür diyü buyurulması aḫlāḳ-ı ẕemīme'-i nefsāniyye (8) ḫiṣāl-i ḥamīde'-i rūḥāniyyeye tebeddül olunması şarṭ-ı rāh-ı ḥaḳīḳat (9) olmasına işāretdür ki, aḫlāḳ-ı ẕemīmeden tamām ḫalāṣ ḳalbe ṣafā (10) ḥāṣıl olmayınca maḳām-ı rūḥa vāṣıl olunmaz. Ve ḥālāt-ı seniyye'-i (11) macneviyyenüñ ḥuṣūli sāliküñ maḳām-ı rūḥa vuṣūli iledür. **163a** (1) Ki ḥālāt-ı seniyye ve ceẕebāt ve ġayyibāt-ı rūḥāniyye ve insilāḫāt-ı maḳām-ı (2) rūḥda ḥāṣıl olur. Ve maḳāmuñ nice ḥālāt-ı seniyye'-i maḫṣūṣāsı (3) vardur ki, şarṭ-ı ḥuṣūli sāliküñ ol maḳāma vuṣūlidür. Ve bu maḳāma (4)

[843] Allah benimledir. Allah beni görüyor. Allah şahidimdir.

[844] Kelimat-ı kudsiyyede vârid olduğu gibi: Velilerim benim kubbemin altındadır. Onları benden başkası bilmez.

[845] Muhal olanın kırılmasındandır hallerin çokluğu. Bunu böyle bil ve sakın ola unutma.

tamām vāṣıl olan sāliküñ şeh-bāz cān-ı cenāḥı ceẕbe ile pervāz (5) idüp varup[846] kevn ü mekānı seyrān ider. Ve mışrāᶜ-ı şānīde bu ḥālete (6) ᶜilm ü vuḳūf ehemm ü mühimmāt olmasına işāret buyurulmış ki şerāyiṭ-i ḥuṣūl (7) māmūl olunca maṭlūba vuṣūli cidden ᶜaḳl ḳabūl eylemez. Pes esbāb-ı (8) vuṣūl maṭlab-ı aᶜlā ve mevāniᶜ-i ḥuṣūl maḳṣad-ı aḳṣā evvelā dānā vü şināsā (9) olmaḳ gerekdür ki ḥuṣūli ve vuṣūli teveḳḳuᶜ vü ricā oluna. Ol bāᶜiṣden (10) heme ḥālde cümle'-i enāma ᶜilm ehemm olup ḥuṣūṣan ehl-i taṣavvūfa ᶜulūm-ı (11) ṣelāṣeden elzemdür. Evvelā ᶜilm-i kelām ki ṣıḥḥat-i ᶜaḳīde bunuñ ile tamām **163b** (1) olur. Ammā hemān mütūnı kifāyet ider ki şürūḥında istimāᶜ-ı kelimāt (2) ehl-i ehvāda iḥtimāl-ı vuḳūᶜ-ı żarardan ḥaẕer lāzımdur. Ve ṣāniyen ᶜilm-i fıḳha ki (3) evāmiri ve nevāhiy'-i İlāhiyye ve şerāyiṭ-i ᶜibādāt ve sıḥḥat vü fesād-ı ṭāᶜāt (4) ve efᶜāl vü aḳvālde ṣavāb vü ḫaṭā ve rāh-ı ġażab vü rıżā bunuñ ile (5) hüveydā olur. Bu ikisinüñ sebeb-i ḥuṣūli teᶜallüm ve iştiġāldür ki ᶜilm-i (6) dirāset dinilür. Ve ṣālişen ᶜilm-i taṣavvūfdur ki ᶜilm-i verāṣet dinilür. (7) Lākin bu teᶜallüm ve dirāset ile olmayup bāᶜiṣ-i vuṣūli bu ᶜulūm-ı ṣelāṣede (8) ᶜālim bir merd-i reh-bīn ve reh-nümānuñ ẕeyl-i himmetine yed-i irādeti żamm ü riᶜāyet (9) ādāb-ı ṭarīḳatle ᶜazm-i rāh-ı ḥaḳīḳat idüp ḥuṣūl-i ṣafā ile dil (10) levḥ-i maḥfūża muḳābil olmaḳdur ki ᶜalā ṭarīḳi'l-inᶜikās maᶜārif-i İlāhiyye (11) ve ᶜulūm-ı bāṭıne'i ġayr-i nā-mütenāhiye hüveydā olup dilde baḥr-i **164a** (1) ᶜirfān hᵛāyhūyla mevvāc ve cūşān dür-efşān ola.

Murādu'llāhi fī ḥaḳḳi'l-murādi

Lenā men evdaḥa sırran selāmen[847]

(4) Cümle ẓuhūr iden aḥvāl ü āṣār, tebeᶜ-i irādet Ḥażret-i fāᶜil-i muḫtār (5) olduġına işᶜār olup lākin pergār-ı girdār merkez-i müşeyyit-i devvār (6) olduġı muḳteża'-i ceber ve icbār ve sālib-i iḫtiyār degül. Taḳdīr daḫi ᶜilm-i İlāhīde (7) mektūm olan aḥvāl-i müdebbirāt-ı umūra iᶜlāmdur. Ve ᶜilm-i şerīfi ezel (8) zālden ile'l-ebed tefāṣīl-i aḥvāl-i kāyinātı ve ᶜavāḳıb-ı umūr-ı mümkinātı (9) muḥīṭ olup pes erādet ᶜilme tābiᶜ vü aḥvāl-i ᶜibād tebeᶜ-i irādetdür. (10) Ve āṣār ḳabżı ve basṭu ve luṭfu ve ḳahrdan ẓuhūr iden ḥālātı ᶜācilen (11) mücāzāt olup ḥattā ᶜuṣāta ṭabᶜ-ı ḳalb-i ᶜilm-i İlāhīde iḫtiyār-ı cüz'eleri **164b** (1) münkirāta maṣrūf olması taḥaḳḳuḳuna mücāzātdur. Ṣuleḥāya hidāyet daḫi (2) keẕālik ki cümle'-i mümkināt ketm-i ᶜademde iken daḫi ᶜilmu'llāhda yine ḥāl (3)

[846] İmlada "var" şeklinde yazılmıştır.

[847] Allah'ın Murat kulu için muradı, bir sır açık edene selam ulaştırmaktır.

berīn idi ki Ḥażret-i Ḫālıḳ; eşyā, zamān ve mekāndan aᶜlā olup (4) **leyse ᶜinda'llāhi ṣabāḥun ve lā mesā'en**[848] ḥattā ibtidā'-i fıṭrat kāyināt ile (5) duḫūl-i cennāt hemān yeksāndur ki kelām-ı muᶜciz-i niẕāmda baᶜżı (6) aḥvāli āyete elfāẕ-ı māżiye ile ẕikr olunduġı bu sırrı (7) iẓhāddur ve ᶜibādāt u riyāżāt ile ṭabᶜ-ı beşer ṭabᶜ-ı meleke (8) nā'il vāṣıl ve lāḥiḳ olup murād-ı Murād Ḥażret-i Ḥaḳḳa muvāfıḳ (9) olur. Niteki ricālu'llāhdan bir reh-ber-i rāh otuz yıldur ki (10) rūzigārda benüm murāduma muḫālif bir kār olmadı diyüp (11) aṣḥāb-ı sırr-ı maḳālden su'āl itdüklerinde, murādum murādu'llāha muvāfıḳ **165a** (1) olalı otuz sāldür ḫilāf-ı murādu'llāh bir ḥāl ḫuṣūli ḫod muḥāl (2) dür, diyü cevāb virdi raḥmetu'llāhu. Ve irādetüñ rıżāya muvāfaḳati lāzım (3) olmayup aḥkām ve evāmir-i İlāhiyye ber-vefḳ-i rıżā ḫilāfı menfīdür. Ve efᶜāl-i (4) ᶜibāduñ tebeᶜ-i irādet olması muḳteża'-i ḥikmetdür ki ehl-i ᶜirfāna esrārdan (5) bu kār evżaḥ u āşikār olduġı mışrāᶜ-ı şānide işᶜār buyurulmış ki (6) ḥaḳīḳat-i ḥāl berīn minvāldür. **Şerḥ-i Selāmī el-Merḥūm bi-Ġufrānihī.**[849]

VE MİN FUYŪŻİ NŪRİHİ[850]

ᶜÖmr-i bünyān zevi'l-iḥtirām

Oldı ḥayātiyle müeyyed maḳām

(10) Yaᶜnī ẕevi'l-iḥtirām enbiyā ve ebrār u aḫyār ve selāṭīn-i ẕevi'l-iḳtidārdur. (11) Bunlaruñ bünyān u beniyyeleri yed-i ḳudret ile taᶜmīr olunur. **165b** (1) Belki ezel-i ezelden **"Ve iẕ eḫaẕe Rabbuke min benī ādeme min ẓuhūrihim zürriyyetehum** (2) **ve eşhedehum ᶜalā enfusihim. Ḳāle elestü bi-Rabbikum ḳālu belā".**[851] mışdāḳınca (3) bu taᶜmīr-i ādem ṭīnet-i taḫmīrünüñ żımnında taṣavvur olunsa daḫi *Allāhu aᶜlemu* (4) mümkin olur. Pes vech-i muḥarrer ve meẕkūr üzere ki taᶜmīr olunup (5) taḫt-ı vücūda daḫil olup rūḥ-ı bāḳī feyż olunduḳdan-ṣoñra saᶜādet-i (6) ḥayāt ile müstesᶜad olup mü'eddeb-maḳām olur. Erbāb-ı iḥtirāma mevt (7) fenā virmez. **"el-Mü'minūne**

---

848 Allah katında sabah ve akşam yoktur.

849 "Merhum Selâmî'nin şerhi. Allah ona mağfiret etsin" şeklindeki bu ibareden dolayı bahsi geçen Selâmî'nin mecmuanın yazıldığı 993/1585 yılında vefat eden Selâmî Mustafa Efendi olduğunu düşünmekteyiz.

850 Nurunun feyizlerinden.

851 Hani Rabbin (ezelde) Ademoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak "ben sizin Rabbiniz değil miyim" demişti. Onlar da "evet, şahit olduk ki Rabbimizsin" demişlerdi. (A'raf, 172) Kâlû kelimesi âyetin orijinalinde geçmemektedir.

lā yemūtūne bel yenḳulūne min dāri'l-fenā ilā dāri'l-beḳā'i"[852] (8) mażmūnınca anlara ṭārī olan naḳl-i ṣūretidür. Nāsūtdan lāhūta ṣūretden (9) maᶜnāya iştiḳāldür. Mebde' ile münāsebet ḥasebiyle ḥayāt-ı maᶜneviyye'-i ebediyye vāṣıl olur.

Müttefiḳ olsa eger iy ᶜömr-i mā

Cāᶜil ekber görünür bi'l-ḳavāmir

166a (1) **"el-Ervāḥu cünūdun mücennedetün femā teᶜārefe minhā i'telefe ve mā tenakera iḫtelefe"**[853] (2) medlūlince ervāḥ-ı ebrār ve aḫyār birbiriyle āşinā vü teᶜārüf üzere olıcaḳ (3) mebādi'-i ᶜāliye ile bīgāne ve ecnebī olmayup taḥṣīl-i kemālātı ḥasebiyle (4) rūḥāniyyet ve tecerrüd ġālib olup mebde'-i aṣlīye münāsebet ziyāde (5) olmaḳ ḥasebiyle gitdükçe **"innī cāᶜilun fi'l-arżi ḫalīfeten"**[854] ḳavlini ḳā'il (6) olan Ḥażret-i Ḥaḳ ve feyyāż-ı muṭlaḳa taḳarrüb taḥṣīl itmek üzere olunur.

Reşḥe'-i ḳaṭarāt inādan çıḳar

Kevn ü mekān āb çü levn tamām

(9) Efrād-ı mevcūdāta vücūd-ı muṭlaḳdan bir ḥiṣṣe fā'iż olup inādan ḳaṭarāt (10) tereşşüḥ itdügi gibi. **"Küllü inā'in yeteraşşeḥu bimā fīhi"**[855] mūcibince cüz'iyyāt-ı kāyināta (11) müteresşiḥ olup eşyā' müteᶜaddide olmışdur. Ammā yine kevn ü mekān vücūd-ı **166b** (1) muṭlaḳdan ḫālī ola eyle degüldür. Bir ḳandīlde olan nūrdan (2) ḳanādīl-i müteᶜaddide peydā olur, yine cümlesi bir nūrdur diyü temṣīl olunur.

ᶜĀlem-i ḥaşr oldı egerçi maḳar

Ḥaşre ᶜaded olmadı fi'ṣ-ṣubḥ-ı şām

(5) ᶜĀlem-i ḥaşr-i ekber egerçi cümle efrād-ı ervāḥa muḳarrerdür, ictimāᶜ-ı küllī anda olur. (6) Lākin **"men māte feḳad ḳāmet ḳıyāmetuhu"**[856] muḳteżāsınca her ṣubḥ u

---

[852] Mü'minler ölmezler. Ancak dâr'ül-fenâdan dâr'ül-bekâya intikal ederler.

[853] Ruhlar da toplu cemaatlerdir. Onlardan birbiriyle uyuşanlar kaynaşır, uyuşamayanlar da anlaşamaz, ayrılırlar. *Hadislerle İslam 1*, 293.

[854] Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım. (Bakara, 30)

[855] Her kap içindekini sızdırır. Aliyyü'l-Kârî, ***el-Esraru'l-Merfua****,* Daru'l-Emanet Müessesetü'r-Risalet, Beyrut, s. 268.

[856] Kim öldü ise kıyameti kopmuştur. Yılmaz, s.522.

şāmda bī-ḥadd ü (7) ād ḥaşirler olmaḳ üzeredür. Belki **"en-nevmü mevtün asġar"**[857] medlūlunca her ṣubḥ u (8) şāmda nevm ü intibāh ḥasebiyle ḥālet-i nevm ve ᶜālem-i ru'yāda olan (9) aḥvāl ᶜitibāriyle aṣḥāb-ı iᶜtibār ᶜale'l-ittiṣāl ḥaşr-i (10) ervāḥ numūnesin idrāk itmek cāyiz olur. Bu maḳām-ı ᶜulyāda (11) merd-i reh-i viṣāl muḥaṣṣal bu ḳıyām rıfᶜat-cāda Muḥammed olmaḳdur.

167a Geldi Murādī ezel-i ezelden

Yine āmeddür ebed anda ḳıyām

(3) **"Hebeṭat ileyke mine'l-maḥalli'l-irfeᶜi veraḳā'un ẕāt-i teᶜazzizin ve temteᶜa"** mışdāḳınca (4) nüfūs-ı nāṭıḳa'-i insānīye mebādī-i ᶜāliyeden mufāraḳat idüp evḳāt (5) ḥasebiyle maḥālline teᶜalluḳ idecek, ezel-i ezelden gelmiş olur. Bu neş'etde (6) daḫi taḥṣīl-i maᶜārif-i İlāhiyye ile tamām tekmīl itmek üzere olıcaḳ yevmen (7) fe-yevmen münāsebeti izdiyād üzere olup bedenden mufāraḳat idecek. (8) Yine aṣlına rücūᶜ idüp televvüṣāt-ı dünyeviyye ile mükedder olmayup geldügi (9) yere muttaṣıl olup **"fī-meḳᶜadi sıdḳın ᶜinde melīkin muḳtedirin"**[858] saᶜādet-i ebediyyeye (10) vāṣıl olur. Muḥaṣṣal aṣlında ebeden ve sermeden ḳıyām üzere olur. (11) **Efāżallāhu Teᶜālā maḳāleten ḫayren ve maḳām el-ebrāri bi-ḥürmetin Ḳaᶜbete'l-ḥarām.**

167b VELEHŪ EBBEDA'LLĀHU DEVLETEHŪ[859]

ᶜAcibnā mā nehā ᶜammā neheynā

Ceᶜalnā bi's-selāmi'l- menna evḥā[860]

(4) Bu kelām-ı kemāl-encām maḳām-ı tevḥīdden ḫirām idüp **"şehida'llāhu enne-hū** (5) **lā ilāhe illa'llāhu"**[861] mertebesinden tercümān olur ki, şehādet-i İlāhiyye kendü (6) vaḥdāniyyet ve ferdāiyyetlerine **"kāna'llāhu ve lem yekun maᶜahu şey'en"**[862] vādīlerinde (7) vāḳiᶜ olup lākin muvaḥḥidīn ḳatlarında **"el-āne kemā kāne ᶜaleyhi"**

[857] Uyku küçük ölümdür.

[858] Muktedir bir hükümdarın katında doğruluk meclisindedirler. (Kamer, 55)

[859] Onun ayrıca şu beyitleri vardır-Allah devletini ebedi kılsın-.

[860] Hayret ettik nehyettiğimiz şeyi nehyetmemiş olmasına. Daha güçlü kıldık selam vererek iyiliği.

[861] Allah O'ndan başka ilah olmadığına şahitlik etti. (Âl-i İmran, 18)

[862] Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi.

dinilmişdür. (8) Pes mey-i tevḥīd ser-mestleri ki māsivā-yı vücūd-ı ḥaḳīḳī naẓardan (9) isḳāṭuñ ḥaḳīḳī yaᶜnī lāyıḳ olmaḳ ile ġayra vücūd virmeyüp maḳām-ı tevḥīd (10) ile müteḥaḳḳiḳ ve fenā-yı ṣırf ile müteḫalliḳ olmışlardur. Anlaruñ mertebesince dimekdür ki, (11) teᶜaccüb itdük biz şol nesneye ki bizi İlāhī bī-hemtā āndan nehy eyledi **168a** (1) denüp gīr ü mā'ı istifhām ile su'āl idüp didi ki; ᶜammā nehīnā**.** Yaᶜnī (2) bizi neden nehy eyledi? Ve ḳanġı şey'den menᶜ eyledi ki kendüden ġayrı (3) bir nesne yoḳdur? Pes ne keyfiyyet ile yoġı yoḳdan nehy eyledi dimekdür. (4) Nitekim Şeyḫ-i Ekber Ḥażretleri daḫi bāde'-i tevḥīdüñ ser-mesti olmaġıla (5) kendüden hestī-yi meslūb olup maḳām-ı cemᶜden vücūd-ı imkāniyyesine (6) nistī-yi ṭārī olup lisān-ı şerīflerinden taṣarruf-ı hüviyyet vücūdı vucūbı (7) ile cārī olmışdur. Ve Ḥażret-i Manṣūr **"ene'l-ḥaḳḳ"**[863] didügi ve Cüneyd (8) Ḥażretleri **"subḥānī mā aᶜẓame şānī"**[864] ve "**leyse fī cübbetī siva'llāhi"**[865] (9) didükleri hep bu ḥālüñ ġalebesinde vāḳiᶜ olmışdur. Lākin bu (10) mertebeyi ehl olmayan inkār ider. Ve lākin maḳām-ı cemᶜüñ ṣubūtına (11) **"ve mā rameyte iẕ rameyte ve lākinna'llāhe ramā"**[866] āyet-i kerīmesi delālet ider. **168b** (1) Pes ᶜabdüñ fiᶜli Ḥaḳḳuñ fiᶜli olmaḳ cāyiz olıcaḳ ᶜabdüñ vücūdı Ḥaḳḳuñ (2) vücūdı olmaḳ niçün cāyiz olmaya? Bir mertebede **"rezeḳana'llāhu e'ẕ-ẕevḳa cuᶜilnā** (3) **bi's-selām"** fiᶜl-i mechūl olup biz "ḳılınduḳ" yaᶜnī "yaradulduḳ" dimekdür. Bi's-selāmda (4) bā, bā'-ı sebebiyyet olup, maᶜnīyi "biz ism-i selām sebebiyle ḫalḳ olunduḳ" dimekdür. (5) Ve selām ġaybden sālim dimekdür. Yaᶜnī kim Ḥaḳḳ Teᶜālāda cemīᶜ neḳāyişden münezzeh (6) olmaḳlıḳ olduġı gibi gerekdür ki bizüm daḫi tevḥīdimüzde şevb-i işrākdan cümleten (7) selāmet olup māsivāsına ki vücūd-ı müsteᶜār ile mevcūdlardur. (8) Meyl ü iltifāt idüp anuñ gibi vācibü'l-vücūddan maḥcūb olup ḳalmayavuz. (9) Ve varı virüp yoġı almayavuz dimekdür. **"el-Mennü evḥā ve minne"** birḳaç maᶜnāya (10) gelür. İnᶜām ve mennān maᶜnāsına gelür. Vaḥy daḫi birḳaç maᶜnāya gelür. Vaḥy (11) kitāb maᶜnāsına ve işāret ve kitābet ve risālet ve ilhām ve gizlü kelām ve her nesneye **169a** (1) ki ġayra ilḳā idesin. Bu taḳdīrce evḥā beḳā maᶜnāsına olmaḳ cāyiz (2) olup Ḫüdā bize inᶜām itmek ilḳā itdi dimekdür. Yā kitābet yā enbiyāsına (3) inᶜām itmegi vaḥy eyleyüp emr itdigi ᶜibādullāh birbirine inᶜām ve

[863] Ben Hakkım.

[864] Kendimi tesbih ederim, şanım ne yücedir.

[865] Cübbemin altında Allah'tan gayrısı yoktur.

[866] Attığın zaman da sen atmadın fakat Allah attı. (Enfal, 17)

iḥsān itmekden (4) ḫālī olmayup bāb-ı keremde aḫlāḳ-ı Ḫallāḳ ile müteḫalliḳ olalar. Tā ki maḳām-ı tevḥīd-i (5) pāke ol vāsıṭa ile vāṣıl olalar dimekdür. Allāhu aᶜlem.

Leḳad kunnā mine'l-ḫallāḳi faḍlan

Ve inne'l-birra min rıḍvānin aᶜlā[867]

(8) Va'llāhi biz dūstlar ve ṭālibler içün faẕl olduḳ. Yaᶜnī muẓhir-i faẕl olup (9) maᶜārif-i ḥaḳḳāniyyeden nesne dirīġ eylemeyüp iẓhār iddürür dimekdür. (10) "Ve inne'l-birra min rıḍvāni'l-aᶜlā." Ḥāl bu ki taḥḳīḳ eyleñ rıżā-yı ḥaḳḳıy-çün, (11) aᶜlādur dimekdür. Yaᶜnī ki iẓhār-ı faẕlı eyleyüp rıżā-yı Ḫüdā-yı Feyyāż **169b** (1) içün beşş ü neşr eylemek **"len tenālü'l-birra ḥattā tunfiḳū"**[868] beẕl-i maᶜārif beẕl-i (2) ᶜavārifden maḥsūb olup nice ecr-i bī-ḥisābı isticlāba bāᶜiş olur (3) dimekdür. Ḥaḳ Teᶜālā cümle mü'minlere maḳām-ı ᶜālī virüp cemālin müşāhede itdüre.

Necā men kāne ġaffāran rażiyyen

Fe-in lem tentehī nārān teleẓẓā[869]

(6) Yaᶜnī necāt buldı şol yed-i ḳāhire ṣāḥibi ki ḫulḳ-ı Ḥaḳ ile taḫallüḳ idüp (7) Ḥaḳ Teᶜālā günāh bağışlayıcı olduġı gibi ol-daḫi "**ve'l-kāẓīmīne'l-ġayẓa ve'l-ᶜāfīne** (8) **ᶜani'n-nāsi"**[870] āyet-i saᶜādet-ġāyetine maẓhar olurlar. Ve daḫi emr-i Ḥaḳḳa kemāl mertebe (9) rıżā ṭarīḳle musaḫḫar olalar dimekdür. **"Fe-in-lem tentehī nārān teleẓẓā".**[871] Yaᶜnī eger (10) Ḥaḳ Teᶜālā nehy itdügi münkirātdan ve memnūᶜ olmaz iseñ bir nāra dāḫil (11) olursıñ ki muttaṣıl yalıñlanur dimekdür. Ḫüdā-yı müteᶜāl nār-ı caḥīmden ḫıfẓ ide.

170a **Neḥevnā fī'l-fuādi surra surran**

Ve inne'l-ḥāle fi'l-aᶜyāni serā[872]

---

867 Var olduk fazlı ile yüce Allah'ın. İyilik en yücesidir razı olunanların.

868 Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. (Âl-i İmran, 92)

869 Mağfiret ve rıza sahibi kişi kurtuluşa erdi. Halini düzeltmez isen müstehak olursun alev alev yanan ateşe.

870 Onlar, öfkelerini yenenler, isanları affedenlerdir. (Âl-i İmran, 134)

871 Eğer buna son vermezsen alevleri kabaran bir ateş ile cezalandırılabilirsin.

872 Yöneldik ona, mutlu olsun istedik kalbimiz. Gözler önündedir halimiz, ahvalimiz.

(3) Yaᶜnī ḳaṣd eyledüñ ᶜālem-i ḳalbe murāḳabe ve müsāmere ve muḥāżara ile. Ol ḳaṣd sırrı (4) mesrūr ḳıldı. Yaᶜnī rūḥa rāḥat virmedi ki müşāhede'-i rūḥ ehl-i ḳalb (5) olmayınca meftūḥ olmaz dimekdür. Fuād ki ol cānib-i kiẕb ü ḫilāfdan (6) mücānib olup dāyimā ol maḳāmda vāridāt-ı raḥmāniyye ve mülkiyye olur. (7) Nitekim Ḥażret-i Ḥaḳ buyurur: **Mā keẕebe'l-fu'ādu mā ra'ā.**[873] Her kişide ne ḥāl (8) var idügi mestūr ve ḫafīdür. Şol gice ile seyr iden kimesne ḫalḳ (9) gözinden gizlü ve ġāyib olduġı gibi dimekdür. Ḥāl berīn minvāldür.

Hüve'l-mirātu bi'l-ᶜayni ḫafiyyān

Hüve'l-ᶜulyā mine'l-ᶜulyā tecellā[874]

170b (1) Yaᶜnī ol göñül ᶜayn-ı Ḥaḳḳa mir'ātdur, gizlü olduġı ḥālde naẕardan. Ve ol (2) Cenāb-ı ᶜizzet bir ẕāt-ı ᶜulyādur ki ᶜulyādan tecellī ider ki ol nefs-i fu'āddur ki (3) rūḥ-ı pür-fütūḥ daḫi anuñ dirisidür. Yaᶜnī fu'ād ẕātında ve nefsinde (4) ḫafī olduġı ḥālde mir'ātdur dimek gibi. Ve daḫi evvelki ᶜulyādan murād (5) ẕāt-ı Bārī ve ikinci ᶜulyādan murād nefs-i fu'ād olmaġla ṣīġā'-i te'nīṯ oldı.

Ke-ḳavli'l-Ḥaḳḳi ḳavlun kāne ṣıdḳan

Hüve'l-ferdü'llezī ezkā ve ebhā[875]

(8) Yaᶜnī Ḥaḳḳuñ ḳavli gibi bir ḳavl vardur ki bunuñ ile Bārī Teᶜālā -ᶜ*azze ismuhū*- (9) bundan maḳṣūd tecellī-i İlāhī ile mir'ātı maᶜbūd olanlaruñ ḥāl ü māllerin (10) beyān itmekdür ki ḫalīfe'-i Ḫüdā aralarında bir ḳulın ḫalīfe ḳılup kemālātına (11) maẕhar ḳılduḳda her ne ḳāl ki ṣādır ve her ne ḥāl ki mütebādir ola hergiz **171a** (1) taḫallüf vāḳiᶜ olmayup anuñ kelāmı Ḫüdānuñ kelāmı ve anuñ eṭvārı Ḫüdānuñ (2) eṭvārı ve anuñ her varı Ḫüdānuñ varı olmış olur. Nitekim enbiyānuñ (3) ḥālleri ve evliyānuñ daḫi şānları budur. Anuñ içün Resūlden (4) beyᶜat bi'ẕ-ẕāt Ḥaḳ Teᶜālādan beyᶜat meṣābesinde olup **"inne'lleẕīne** (5) **yubāᶜyiᶜūneke innemā yubāᶜyiᶜūna'llāh"**[876] diyü buyuruldı. "Hüve'l-ferdü'l-leẕī ezkā (6) ve ebhā" bu mışrāᶜ sābıḳına taᶜlīl gibi olup ᶜabdüñ ḳavli Ḥaḳḳuñ ḳavli gibi (7) anuñ içün ṣādıḳ olur ki ol Allāh Teᶜālā bir ferddür ki ᶜibādını (8) aḫlāḳ-ı ẕemīmeden arıdur ve behā ve ḥüsn virür. Lā-cerem anlarda (9)

[873] Kalp (gözün) gördüğünü yalanlamadı. (Necm, 11)

[874] Gözlerin aynasıdır, gizli kalana tecelli eder yücelerin de yücesi olarak.

[875] Doğru olan her söz Hakkın sözüdür. Bu söz en saf ve en güzel sözdür.

[876] Sana biat etmiş olanlar ancak Allah'a biat etmiş olurlar. (Fetih, 10)

ḫubṣ u ḳubuḥdan bir nesne ḳalmayup ḥaḳīḳatden ve eylükden ġayrı nesne (10) ẓāhir ü ṣādır olmaz dimekdür. Yāḫūd cümleden Allāh Teᶜālā ezkā (11) ve ebhādur. Tecellī itdükleri ancılayın bihter ve zekī-terdür, dimek ola.

171b **Su'ilnā ᶜan şerāri'n-nūri şemsen**

Ve faḍḍalnāhu tafḍīlen ve ebḳā[877]

(3) Yaᶜnī su'āl itdük nūruñ ḳıġılcımlarından güneşi dimekdür. Ve şirārdan (4) āṣār-ı ṣunᶜ-ı İlāhī ve maḫlūḳātdur ki şirār gibi beḳāları olmayup biri (5) gelüp biri gider ve nūrdan murād, **Allāhu nūru's-semāvāti ve'l-arżi**[878] (6) feḥvā-yı şerīfe, şemsden maḳṣūd cemīᶜ kāyinātı terbiye ve tenmiye idüp (7) her birini kemāline yetişdürmekden ḫālī degüldür. Pes maᶜnī biz ṣorup (8) nūruñ şirārından yaᶜnī āṣār-ı İlāhīden ki āṣārı mü'eṣṣirīne delālet ider. (9) Ol cihetden şems vücūdı bilüp anuñ müşāhedesinden müstežī olmışuz (10) -dur dimekdür. "Ve fażżalnāhu tefżīlen" yaᶜnī biz ol nūrı ululaduḳ, (11) ᶜibādeti aña taḥṣīṣ ve rubūbiyyeti aña tanṣīṣ itmekle. "Ve ebḳā" yaᶜnī ḥāl bu ki **172a** (1) ol ibḳā itdi vücūdumızı beḳā baᶜde'l-fenā ile. Yāḫūd şol ḥālde ki (2) ol ebḳādur ki hergiz cenāb-ı şerīflerine şūbu fenā itdürmedi dimek ola.

Kelāmun kāne min memerrin meliyyā

Ve fażżalnāhu tefżīlen ṭariyyā[879]

(5) Yaᶜnī ᶜirfān deryāsındandur, "melī" ṣiḳa dimekdür yaᶜnī kim aña inanup ve ṭayanacaḳ (6) kelām olduġı ḥālde **mel'e'r-rucülü melī'en** ṣiḳa maᶜnāsına ve **ṭura cem'iᶜan** (7) dimekdür. **Cā'el-ḳavmu ṭurran** dirler. Pes biz tafṣīl eyledük, tafṣīl (8) itmekle ve cemīᶜan tevḥīde müteᶜalliḳ olan sözleri söylemekle dimekdür.

ᶜUbūru'l-milleti'l-maḫlūḳi ṣaffā

Lenā min fażlihī ferdün fürādā[880]

(11) Ḫalḳ iki maᶜnāya gelür; biri yaratmaḳ, ikinci iftirā olan söylemek. Pes **172b** (1) millet maḫlūḳuñ maᶜnāsı yaᶜnī şol millet ki anlaruñ ḥaḳḳında kiẕb ü iftirā (2)

[877] Nurun ışıltısı bize güneşten sordu. Biz de yücelttik Ebkâ olanı.

[878] Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur, 35)

[879] Bu söz, onu dinleyenler için hakikattir. Anlaşılır bir yol ile onu tafsil ettik.

[880] Halkımızın tek saf halinde mürûr etmesi. Hak Teâlâ'nın bizlere ikramıdır.

olunmışdur enbiyā ve nice evliyā gibi anlaruñ ᶜubūrı ve mürūrı gelüp gelüp ṣaf (3) olduḳları ḥālde çoḳlıḳ olduḳları ḥālde bizüm içün Allāh Teᶜālānuñ faẕlında (4) fürāde fürāde birer faẕl-ı ferddür ki hīç miṯli yoḳdur dimekdür. Zīrā (5) enbiyāya iftirā ve bühtān ve kiẕb ü ġıybet ve heẕeyān söylendügi cemīᶜ (6) ehl-i iẕᶜāna tesliye'-i külliyedür. Ve ol gürūh-ı kirāma bu cihetden vāriṯ (7) olup nice ṣevāb isticlābına bāᶜiṯdür ki nitekim Resūle ve [E]bū Bekre[881] ve ᶜĀyişe (8) ḥaḳlarında ḥāṣā ol isnād-ı bī-bünyād olunduḳda bu āyet-i kerīme nāzil oldı ki: (9) **Lā taḥsebū-hu şerran leküm bel hüve ḫayran leküm.**[882] Yaᶜnī siz bu iftirāyı size şer ṣanmañuz (10) belki ḫayrdur. Zīrā ki nice ṣevāb iktisābına ve nice feżāyilñüzi ẓuhūra (11) bāᶜiṯdür. Bu bahāne ile Resūl Ḥażretlerine Ḥażret-i ᶜĀyişe *raẓiya'lāhu ᶜanhā* ḥaḳḳında **173a** (1) on yedi āyet-i ᶜaẓīme inmegi iḳtiżā itmişdür. Pes **"ḥarfün mine'l-Ḳur'āni ḫayrun mine'd-dünyā** (2) **ve mā fīhā"**[883] olıcaḳ on yedi āyet nice añlarsın. Ve bu ḫalḳuñ lisānından (3) ḫāṣṣlar ḫalāṣ olmaḳ degül bi'ẕ-ẕāt Cenāb-ı ᶜizzete bile bu iftirā olmışdur.

Elā yā eyyühe'l-iḫvānu āmennā

Lehū mā leyse kesrun ᶜan ᶜayārā[884]

(6) Yaᶜnī āgāh oluñ yā iḫvān, Cenāb-ı Ḥannāndan emn ü emān dileñüz (7) ᶜazāb-ı nār ve ᶜazāb-ı ḥırmāndan, rıżā vü ġufrān müyesser ve muḳadder olmaġıla (8) dimekdür. Ve "lehu mā leyse" kesrun ḳavli mışrāᶜ-ı evvele taᶜlīldür. Zīrā ki (9) Allāhu Teᶜālā içün bir şān vardur ki anuñ içün kesr ü elem yoḳdur. (10) Yaᶜnī ḥayrānlardan - ki eşġāl-i māsivā ḥayranlarıdur- hīç Allāh Teᶜālā (11) anları ḳayırmaz ve anları bir şey' yerine ḳomaz. Pes gerekdür ki şāh u gedā **173b** (1) bāb-ı Ḫüdāda tażarruᶜ ve duᶜāda olup ᶜazābından necāt isteyeler dimekdür.

Murādu'l-lāhi men kāne neciyyan

Ve faḍlun ṣümme faḍlun faḍlun yüsrā[885]

---

[881] "Kelimede elif harfi eksik kaldığı düşünülerek "bû bekre" şeklinde olan kelime "Ebu Bekre şeklinde okunmuş

[882] Bu iftirayı kendiniz için kötü bir şey sanmayın. Aksine o sizin için bir hayırdır. (Nur, 11)

[883] Kur'anın bir harfi dünya ve içindekilerden hayırlıdır.

[884] O'na iman ettik ey kardeşlerim! Olması gereken hal ile.

[885] Allah'ın muradı kullarının necatıdır. Rabbinin sonsuz fazl ve ikramı erişir kula.

(4) Yaᶜnī aḫlāḳ-ı ẕemīmeden ve iᶜtiḳādāt-ı fāsideden ḳurtulmış ola (5) faẓl ḥaḳḳıy-çün. Gene faẓl ḥaḳḳıy-çün bu ṭarīḳ ile necī olan faẓl-ı yüsrā (6) olur. Yaᶜnī bir fāẓıl olur ki cemīᶜ kāyināta ḫayr-ı sārī ve nefᶜ-i (7) cārī olup ẕeḫā'ira'llāhdan olur dimekdür. Nitekim ḥadīṯ-i şerīfde (8) İbn-i ᶜAbbāsdan rivāyet olunur ki Resūl buyurmışlardur: **ᶜUlemā'-i hāẕihi'l-ümmeti** (9) **raculāni raculün etāhu'llāhu ᶜilmen fe-beẕẕele lehu li'n-nāsi ve lem ye'ḫuẕ ᶜaleyhi ṭamaᶜan** (10) **ve lem yeşterī bihi şemenen fe-ẕālike yestaġfiru lehu ḥītānü'l-baḥri ve devvābu'l-berri** (11) **ve'ṭ-ṭayri fi cevvi's-semā'i. Ve raculün etāhu'llāhu ᶜilmen fe-beḫile ᶜan ᶜibādillāhi ve eḫaẕe 174a** (1**) ᶜaleyhi ṭamaᶜan ve'ş-terā bihi şemenen fe-ẕālike yülcemu yevme'l-ḳıyāmeti bi-licāmin min nārin.**[886] (2) Ve Enesden rivāyet olunur, eydür: **Ḳāle Resūlu'llāhi; elā uḫbirukum ᶜani'l-ecvedi** (3) **Allāhu el-ecvedu ve ene ecvudu veled-i Âdeme ve ecvedukum min baᶜdi raculün** (4) **ᶜalime ᶜilmen fe-neşera ᶜilmehu yubᶜaşu yevme'l-ḳıyāmeti ümmeten vāḥideten ve raculün cāde** (5) **bi-nefsihi li'llāhi ḥattā yuḳtele**[887], diyü īmā ve işāret buyurmışlar. **Şerḥ-i Şeyḫ Caᶜfer bi-Kemālī**

VELEHU CEᶜALE'L-CENNETE MEŞVĀHU[888]

Mā der-īn ḫāne'-i ṣūret beççe-kār āmedeyem

Āyīne-sāz her dār u diyār āmedeyem[889]

(9) Naẓar-ı iᶜtibār ve dīde'-i iḫtiyār ile āṣār-ı bī-şumār girdigāra naẓar iden ehl-i (10) istibṣāra bu ḫāne'-i ṣūret maḥżā maᶜrifet Āferīd-kār içün ḫalḳ olunup (11) āyāt-ı sıfliyye ve ᶜulviyye ṣıfāt-ı kemāliyye'-i celāliyye ve cemāliyye meẓāhiri olup **174b** (1)

---

886 Bu ümmetin âlimleri iki tip insan karakterine sahiptir. İlki; Allah'ın kendisine ilim verdiği kişidir ki bu kişi ilmiyle insanlara fayda sağlar ve bunun için bir karşılık beklemez. İlmini herhangi bir şey karşılığında satmaz. Bu kişiye denizdeki balıklar, karadaki hayvanlar ve uçan kuşlar istiğfar eder. İkinci âlim t ipi ise Allah'ın kendisine ilim vermesine rağmen diğer insanları ilminden mahrum bırakan kişidir. İnsanlardan ilminin karşılığını isteyen, bunu bir değer karşılığında satan kişidir. Bu kişi kıyamet gününde ateşten bir ip ile bağlanır.

887 Resûlullah şöyle buyurmuştur: Size en cömert olanın kim olduğunu haber vereyim mi. Allah en cömert olandır. Ben ise Âdemoğullarının en cömert olanıyım. Benden sonra en cömert olanınız bir ilim öğrenen ve onu yayan kişidir. Bu kişi kıyamet günü ümmet olarak haşredilir. Bir diğer kimse de Allah yolunda ölene kadar elinden geldiğince cömertlikte bulunan kimsedir.

888 Onun ayrıca şu beyitleri vardır-Allah onu cennetine alsın-.

889 Biz bu dünyaya niye gelmişiz her dâr u diyara ayna tutmaya gelmişiz.

āyine'-i maᶜrifet-i Ḥaḳ ve mirāt-ı tecelliyāt-ı Feyyāż-ı muṭlaḳ olmaġ-içün idügi göñli gözi (2) açuḳ olan ᶜāşıḳlara maᶜlūmdur. Nitekim **"innā ceᶜalnā mā ᶜale'l-arżi zīneten lehā"**[890] (3) te'vīlinde meşāyiḫ dimişlerdür ki; Ḥaḳ arżda ḫalḳ itdügi eşcār ü enhār (4) ve cibāl ü biḥāra ve maᶜādin ü nebāt ü reyāḥīne envār-ı ṣıfātı ḳamīṣlerin (5) ilbās idüp anları ᶜāriflere mirāt eyledi. Tā anlara naẓar idüp ol merāyāda (6) envār-ı celāl ü cemālin müşāhede ideler. Ve anuñla anları imtiḥān ider. (7) Yā āşikār ola, anlar ki zīnete baḳup zeḫārif-i dünyāya aldanup ṣūrete (8) baġlanurlar. Ve anlar ki zīnetden göz yumup zīnet ṣāḥibine naẓar iderler. (9) Ve zīnet maḥalli ile muḥtecib olmayup ṣıfāt-ı kemāl-i İlāhīye naẓar iderler. Nitekim bu āyet-i (10) kerīmede **"liyebluvekum eyyukum aḥsenu ᶜamelen"**[891] bu maᶜnāya īmādur ki aḥsenu ᶜamelen (11) olanlar anlardur ki ṣūret-i zīnet-i ẓāhireye ḳirifte olmayup her ẕerrede **175a** (1) āḫār-ı cemālin hüveydā göreler. Bu taṣvīrden maᶜnā-yı beyt vāżıḥ ve ṣūretden (2) maᶜnāya istidlāl lāyiḥ olur. Yaᶜnī maḳām-ı 'illiyyīnde rūḥāniyyet derecesinde (3) ḳuyūd-ı beşeriyyetden muṭlaḳ iken ḫāk-dan-ı ᶜālem-i ṣūrete tenezzülden ḥikmet-i mücellā-yı (4) envār-ı ṣıfāt-ı Ḥaḳ olup aḳṭār u dār u diyāra āyīne-i pāk mücellā-yı müclā-yı (5) āḫār idüp maẓhar-ı ṣıfāt olmaḳdur. Ve ṣunᶜ-ı Ḥaḳḳı ḫalḳa gösterüp cemāl-i (6) bā-kemāl-i şāhid ü maṭlūbı nümāyān ve ᶜaẓamet ü kibriyā-yı Ḥaḳḳı ḫalḳa ᶜayān itmekdür. (7) Aᶜyān-ı mevcūdāt-ı mürā'i müteᶜaddide meşābesinde olup ẕāt-ı İlāhī (8) **"ve li'llāhi'l-meşelü'l-aᶜlā"**[892] vech-i vāḥid ḥükminde olmasına īmā ola.

ᶜĀr min ḥayşü etā mā li hāẕe'l-ḥāl lenā

Mā fermān berīş baḥr-i kenār āmedeyem[893]

(11) Ḥālden murād bir vārid-i ġaybīdür ki ᶜālem-i ᶜulvīden gāh gāh ḳalb-i sālike **175b** (1) nüzūl ider. Gelüp gitmekden ḫālī olmazlar. Tā ol zamāna dek ki anı (2) kemend-i ceẕbe'-i İlāhī ile maḳām-ı ednādan maḳām-ı aᶜlāya çeker. Cüneyd buyurur: (3) **el-Ḥāletü nāziletü tenzilü bi'l-ḳalbi ve lā tedūmü**.[894] Ve ḥāl ile maḳām farḳından (4) dimişlerdür ki, maḳāmı bir mertebedür merābit-i sülūkdan ki sāliküñ taḥt-ı (5)

---

[890] Şüphesiz biz yeryüzündeki şeyleri ona bir ziynet yaptık. (Kehf, 7)

[891] O, **hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için** ölümü ve hayatı yaratandır. (Mülk, 2)

[892] En yüce sıfatlar ise Allah'ındır.

[893] Ar ve hikmet her neyde olsa bizim için olur. Biz Rabbin emrinde İlahi deryada bulunuruz.

[894] Hâl kalbe inen bir şey olup devam etmez. Mehmet Demirci *"Hâl"*, TDV İslam Ansiklopedisi **DİA,** c. XV, 1997, s. 216.

ḳademine gelüp maḥall-i istiḳāmeti ola ve zevāl bulmaya. Pes ḥālüñ nisbeti (6) fevḳedür ki sāliküñ taḥt-ı taṣarrufına girmez. Belki vücūd-ı sāliküñ anuñ (7) maḥall-i taṣarrufı olur. Ve maḳām ki nisbeti taḥtedur, maḥall-i taṣarruf sālik olur. (8) Bu cihetdendür ki ṣūfīler dirler: **el-Aḥvālü mevāhibun ve'l-maḳāmātu mekāsibun**[895] (9) Ve … iḫtilāf aḳvāl-i meşāyiḫ budur ki, bir nesne'i baᶜżı ḥāl tesmiye (10) ider ve baᶜżı maḳām. Zīrā cümle maḳāmāt bidāyetde aḥvāldür ve nihāyetde maḳām. (11) Nitekim tevbe vü muḥāsebe ve muraḳabe her biri ibtidāda ḥāldür ki ṣaded-i teġayyür **176a** (1) ve zevāldedür. Ṣoñra muḳārenet kesb ile maḳām olur. Pes cümle (2) aḥvāl mukāseb ile maḫūfe ve cümle maḳāmāt-ı mevāhib ile maḫūfedür. (3) Ve farḳ budur ki; aḥvālde mevāhib ẓāhir olup mekāsib bāṭın olur. (4) Ve maḳāmātda mekāsib ẓāhir olup mevāhib bāṭın olur. Baᶜżı meşāyiḫ-i (5) Horāsān dimişler: **el-Aḥvālü mevāriṯü'l-aᶜmāli**.[896] Ve ᶜAlī bin Ebī Ṭālibüñ: (6) **Selūnī ᶜan ṭuruḳi's-semāvāti fe innī aᶜrifu bihi min ṭuruḳi'l-arżi**[897], buyurduḳları (7) buña işāretdür ki aḥvāle vuṣūl fevḳiyyeti cihetinden semavāta nisbet (8) olunup anuñ ṭuruḳını ki vesāyiṭi iştirāk-i aḥvāldür ki ol ṭuruḳa (9) maḳāmāt dirler. Benden su'āl idüñ dimekdür. Meşelā tevbe (10) vü zühd ve ṣabrı ki ṭuruḳ-ı nuzūl-i aḥvāldür. Benden su'āl idüñ (11) ki beyān ü ᶜayān ideyem. Ve bi'l-cümle fehm olunur ki meşāyiḫüñ ḥālde **176b** (1) teġayyür ve zevāl lāzım görenleri **"ḥallun inne beyne'z-zamāneyni"**[898] maᶜnāsına aḫz (2) idüp ol maᶜnāya dimişler ola. Ve devām ü ṣebāt lāzım görenleri (3) ḥāl-i teşdīd-i lām ile ḥulūlden müştaḳ olup ḥulūl ü ṣebāt ü istiḳrār (4) iḳtiżā itmesine naẓar itmişler ola. Nitekim bu maᶜnāya selefden daḫi (5) işāret sebḳat itmişdür. Bu bābda ṣāḥibü'l-ᶜavārif baᶜżı taḥḳīḳāt (6) daḫi buyurmışlardur. Bu maḳāmda bu ḳadar kifāyet ider. Pes mışrāᶜ-ı evvel (7) maḳām-ı cemᶜe vuṣūle işāret olmaḳ var ki aḥvāl ᶜayān olmaġla (8) maḳām-ı farḳdan ḳaᶜr-ı lücce'-i deryā-yı cemᶜe istiġraḳ ḥāṣıl olmaġla işāret (9) buyurılup gīr ü fermān-berlik ve emr-i Ḥaḳḳa iṭāᶜat iḳtiżāsıyla sāḥil-i (10) deryā-yı cemᶜe -ki tefrīḳadur- ᶜavdet idüp "mā be-fermān berīş baḥr-i kenār āmedeyem" (11) buyurulduġı sāḥil deryā-yı cemᶜ -ki maḳām-ı farḳdur- ᶜibādu'llāha nefᶜ ol maḳāmda **177a** (1) irişdiler. Ve maḳām-ı cemᶜ istiġrāḳı baḥr-i şuhūd ᶜālemidür. Anda vücūd-ı sālik (2) ġarīḳ-i baḥr-i şuhūd olup mülāḥaża'-i māsivā ḳalmaz. Gīr ü emr Ḥaḳ ile (3) maḳām-ı farḳa ᶜavd olunduġı īṣāl

[895] Haller mevâhiblerdir (İlâhî bağışlar) makamlar ise mekâsiblerdir (irade ile çalışılarak kazanılan nitelikler).

[896] Haller amellerin miraslarıdır.

[897] Gökyüzünün yollarını bana sorun onları yeryüzündeki yollardan daha iyi bilirim.

[898] İki zaman arasındadır.

nefᶜ-i ᶜibād ve taᶜmīr-i bilād içün olup (4) tefrīḳa ile cemᶜ-i cemᶜ Ḥaḳḳ-ı ṣarīḥ ve iᶜtiḳād-ı ṣaḥīḥ idügine īmā olur ki (5) tefrīḳasız cemᶜ ᶜayn-ı zendeḳedür. Ve cemᶜsiz tefrīḳa maḥż-ı taᶜṭīldür, dimişler.

Mā raeynā ġımāme lemᶜate'ş-şemse kezā

Zi pes ebr būd ġayr çü yār āmedeyem[899]

(8) Muḥtemeldür ki ġamāmdan murād ola ki ġaym-ı raḳīḳdür. Nitekim ḥadīşde vāriddür. (9) Sā'il Ḥażret-i risāletden su'āl idüp: **Eyne kāne Rabbunā ḳable en yaḫluḳa'l-ḫalḳa**[900]**,** (10) didükde buyurmışlar ki: **Kāne fī ᶜamā'in.**[901] Ve te'vīlinde dimişler ki: ᶜAmmā arż (11) u semā meyānında ḥā'il-i ġaym-ı raḳīḳden ᶜibāretdür. ᶜAmmā daḫi Ḥażret-i eḥadiyyetdür **177b** (1) ki ḥicāb-ı celāl ile mestūrdur. Ve anda ġayr mecāl mecāl yoḳdur. (2) Ve anuñ derki ᶜuḳūlden dūr ve ifhāmdan mestūrdur. Pes lemᶜa-i cemāl (3) şems-i żiyā-baḫş ulūhiyyet ᶜamām-ı Ḥażret-i eḥadiyyetde dīde-i ᶜuḳūl büşrā ile (4) mer'ī olmaz. Tā merātib-i tenezzülāt ile tenezzül itmeye. Aña ḥażarāt-ı ḫams dirler. (5) Ve muḥammildür ki ġamāmdan murād ᶜalāyıḳ u ḥucb taᶜayyünāt ve ᶜavāyıḳ (6) ve estārı taᶜallüḳātı olup mādām ki ol ḥicāblar ġamāmeleri tensīm nesāyim (7) enfās-ı raḥmāniyye ile açulup estār-ı taᶜallüḳāt götürülmeye, cemāl-i bā-kemāl (8) eḥadiyyet lemᶜātı tecellīsinden behre-yāb olmaḳ el virmez dimek ola.

Demᶜü'l-ᶜayn mine'l-hicr ve minnī aḳrabu

În ᶜaceb ez ber mā mā be şīkār āmedeyem[902]

(11) Bundan murād: **Ve naḥnu aḳrabu ileyhi min ḥabli'l-verīd**[903], kerīmesinüñ te'vīl-i bedīdi **178a** (1) olur ki, **men ᶜarefe nefsehu feḳad ᶜarefe Rabbehu**[904], mażmūnı

---

899 Bulutun ardında kalan güneş ışığını görmediğimiz gibi, gayrılar da bulutun ardında kalan yârî görmezler.

900 Rabbimiz, mahlukatı yaratmadan önce neredeydi? ***Sünen-i Tirmizi,*** hadis no: 3109, c.V s. 139.

901 Bir "ama"da idi. A.g.e, hadis no: 3109.

902 Ayrılık deminde göz gözyaşı döktü, oysa ben yâre yakındım. Kendi avımız için ava gelmemiz ne kadar da garip.

903 Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız. (Kaf, 16)

904 Nefsini bilen Rabbini de bilir. ***Buğyetü'l-Murtād***, s. *526.*

üzere maẓhar-ı (2) ṣıfāt-ı ẕi'l-celāl olan neş'e'-i cāmiᶜa'-i insāniyye ḳurb-ı rūḥāniyyedür. (3) Bu'd-ı ᶜalem-i keşāfiyye düşüp maḳām-ı ünsden dām-ı hicre düşüp ḳurbdan (4) bu'da ve vaṣldan hicre nüzūl idüp eşk-i ḥasret ü ḥurḳat fürḳatle (5) gāh ġarīḳ-i deryā-yı ḥayret ve gāh ḥarīḳ-i āteş-i żacret olmaġa ve ḥālet-i hicrden (6) ḳurb-ı maᶜnevī ve ittiṣāl-i rūḥānī taḥaḳḳuḳına binā'en gāh maḳām-ı farḳdan olup (7) māsivā cānibine meyl ve gāh maḳar-ı cemᶜde olup rütbe'-i viṣāle neyl (8) arasında olmaġa işāret ola. Ve mıṣrāᶜ-ı ṣānī: **Yār der ḫāne** (9) **ve mā gird-i cihān mī gerdīm**[905] mażmūnına delālet ola.

Yezhebe'l-ġayr ve yebḳā eḥad men eḥad

Ey Murâdî ne reh-i tār zi tār āmedeyem[906]

178b (1) Tertīb-i tevālüd ve tenāsülde biri birinden ḳalup selefüñ fenāsı ḫalḳuñ (2) beḳāsı tā cümlesi fānī olup **"küllü men ᶜaleyhā fānin"**[907] muḳteżāsı üzere **"yezhebü'l** (3) **-ġayra"** feḥvāsı ẓuhūra, āḫir-kār cümle aġyār fenā bulup, silsile'-i mütevellidāt (4) pāşīde ve çehre'-i beḳāları ḫırāşīde olmaġa işāret buyurılup, mıṣrāᶜ-ı (5) ṣānī ile tevālüd ṣūretinde olan ṭuruḳ-ı maẓleme'-i aṣlāb ü terā'ib (6) ve erḥāma işāret fehm olunur ki, ol tīre vü tār yollardan tekrār gelüp (7) ᶜālem-i ecsām tīreligine düşüp ᶜālem-i ervāḥ-ı nūrāniyyetden keşāfet (8) ẓülmātına düşüldügüne işāret buyurılup, maṭlaᶜ-ı raᶜnāda īmā olnan (9) feḥvāya telvīḥ ile hüner bu rāh-ı tīre ve tārdan bu dāru evzārda (10) envār-ı aṣliyyeyi güm itmeyüp **"Allāhu nūru's-semāvāti ve'l-arżi"**[908] tecellīsi (11) pertevinden żiyā-peẕīr ve nūr-ı ᶜirfānla müstenīr olmaḳdur. Ve māsivāyı ẕāhib **179a** (1) bilüp mevāhib-i vāhib-i ḥaḳīḳīden ḥiṣṣe-yāb olmaġa şitāb (2) itmek zād u rūz-ı ḥisāb idügin iᶜlāmdur. **Şerḥ-i Saᶜde'd-dīn … bi-ᶜ İzzī Ḫᵛoca-i Pādişāh**

VELEHŪ ZĀDE NUṢRATUHU[909]

Elā yā eyyühe'l-me'mūr kellimnā ve kellimnā

---

905 Dost evde ama biz dostu arıyoruz.

906 Mevladan gayrısı geçicidir, gayrılar gider, yabancıdan yabancı kalır. Ey Murâdî biz karanlık yeryüzüne karanlık yoldan gelmedik.

907 Yer yüzündeki her canlı yok olacaktır. (Rahman, 26)

908 Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur, 35)

909 Onun ayrıca şu beyitleri vardır-Allah zaferini arttırsın-.

Ki men ez her çi dānistem be emr-i to konem inşā [910]

(6) Pes bu kelāmdan maᶜlūmdur ki insān ẓāhiren ve bāṭınen ve ḳalben ve sırren (7) ve rūḥen evāmir-i İlāhiyye ile me'mūr ve cihāt-ı mezbūresinde naẓar-ı Ḥaḳḳıla (8) manẓūrdur. Ḫuṣuṣā anlaruñ emr-i Ḥaḳdan özge nesne gözetmeyeler. (8) Me'mūr-ı İlāhī olmadın bir nesne söylemezler. **"Ḳul"**[911] fermānı olmadın tekellüm eylemezler.

Tecellī gerde ez Selmā yek-i rūzem be pīş āmed

Men āsāyiş nemī gerdem ki dānem keşret-i tenhā[912]

179b (1) "Selmā" ᶜibāretidür ṣıfat-ı cemāl-i maṭlūb-ı bā-kemālden ki sālike tecellī itdikde (2) refᶜ-i işneyniyyet eylemez. Ammā ṣıfat-ı celāl tecellī itse iḳtiżā-yı vaḥdet idüp (3) keşretden nişān ḳomaz. Ve vücūd-ı sāliki ifnā idüp fenāfi'llāh (4) derecesine iletür. Tecellī-i cemāl münāfī keşret olmaġıla selāmetden nişān (5) virdügine ol ṣıfatdan ᶜilm-i inşā olan ve selāmetden müştaḳ olan (6) "Selmā" ismi ile taᶜbīr olunur. Münāsebet lafẓıyla maᶜneviyye riᶜāyet buyurulmış. Bu muḳaddime (7) vuẓūḥ bulıcaḳ. Gelelüm maᶜnā-yı beyte: Fehm olnan bu ki, gāh olur ki (8) sālik-i müheẕẕibü'l-evṣāf evṣāf-ı kemāliyye'-i cemāliyye ile ittiṣāf cihetinden (9) ṣāḥib-i meşreb-ṣāf olup peẕīrā-yı ᶜakūs envār-ı cemāl-i milk-i müteᶜāl olan (10) mir'āt-ı ḳalbi, ṣayḳal-ı hidāyet-i İlāhiyye ile muṣayḳal olduġı sebebden meşāyiḫüñ (11) **"vaḥdet der-encümen"**[913] didükleri ḥāle dest-res bulup müşāhede'-i envār-ı **180a** (1) Ḥaḳ meleke'-i rāsiḫası olup vaḥdet ü keşret de müyesser olur. Ve keşretü ol tecellī-i (2) cemāle māniᶜ olmaz. Zīrā āyīne'-i ḳalbi pāk ve maᶜānī ve esrārı derrāk (3) olmaġla ṣūret-i maṭlūb gāh u bī-gāh ol dil-i āgāhda çehre-nümā olur. Maᶜa dilek (4) ᶜālem-i milkden bi'l-külliyye çıḳup ᶜālem-i melekūta girülmedügi cihetden ve cismāniyyet (5) insilāḫ idüp rūḥāniyyete irilmedügi ḥayşiyyetden levāzım-ı ᶜālem-i meleki ecsād u ecsāmdan (6) ᶜadd idüp ṭālib-i vaḥdet olan sālik-i bülend-himmet ol ᶜālemi ᶜālem-i keşret ṣayup (7) anda āsāyiş eylemez. Ve ālāyiş-i keşret ile ārāmiş eylemez. Mülāḥaẓāt-ı ᶜālem-i şehādeti (8)

---

[910] Ey mahlukatın yaratıcısı bizimle konuş. Zira ben ne biliyorsam senin emrinle yazarım ve emrine tabiyim.

[911] Konuş.

[912] Oysa görünürde Selma görünmüştü. Halbuki ben inzivadan nicesini bilirim, huzurum yoktu.

[913] Kesrette vahdeti görmek anlamında esası Hâcegan silsilesi ve Nakşibendiyye tarikatının prensiplerinden biri olan "halvet der encümen". Detaylı bilgi için bkz.: Süleyman Uludağ *"Halvet der Encümen"*, *TDV İslam Ansiklopedisi* ***DİA*** *c.XV,* 1997, s. 387-388.

eşbāḥ dutanlar görüp ol tenhā-yı ecnebiyāndan tenhā olmayınca istirāḥat (9) olmaz. Ve ᶜālem-i vaḥdete irmeyince leẕẕāt bulmaz, dimege işāret buyurulmış.

Ve mā min niᶜmetin illā faḳad aᶜṭāhu bi'l-ikrāmi

Ve līkin nīstem rāġıb ki dārem sūz-i dil ez cā[914]

180b (1) Murād niᶜam-ı dünyeviyyeyedür ki **"ve in teᶜuddū niᶜmeta'lāhi ve lā tuḥṣūhā"**[915] iḥtivā itdügi niᶜamdan (2) insāna olan niᶜam ḫayṭaᶜ-i beyāna sıġmaduġı vāżıḥdur. Ve āmālī ve emānī ebvābı güşād (3) iken naẓar-ı enverleri cānib-i niᶜama olmayup belki ḫālişen muḫlişen cānib-i münᶜime nāẓır olur. (4) **Ve me'l-metāᶜu'd-dünyā fi'l-āḫirati illā metāᶜ**[916]dur. Niᶜam gün-a gün mülāḥażā itmeyüp ᶜaẓāmet ü (5) kibriyā-yı Ḥaḳ mülāḥażāsı ḳatında raġbet degül manẓūr-ı naẓarları daḫi olmaduġına (6) ve teveccühleri münᶜim-i ezelīye olduġına işāret buyurılup sūz-ı ᶜışḳ-ı İlāhī ve niᶜam-ı nā-mütenāhī (7) mülāḥażāsın derūn-ı dilden maḥv itdügine īmā olunur. Ẕikr olnan sıyāḳdan (8) murād-ı beyt vāżıḥ olup: **Ve iẕā enᶜamnā ᶜale'l-insāni aᶜraża ve neā-bicānibih**[917]**,** (9) mışdāḳı olmaḳ ḥāşā lāzım gelmedügi ẓāhir olur. Ve niᶜmet-i Ḥaḳḳa şükr-i ᶜaẓīm lāzım (10) iken iᶜrāż münāsib degül diyü iᶜtirāż vārid olmaz. **Ve'ş-kurūlī ve lā tekfurūnī**[918] (11) emr ü nehyine muḫālefet lāzım gelmez. **Ve'l-ᶜilmü ᶜinde'l-ᶜalīmi'l-kebīr innehu bi külli şey'in ḫabīrun.**[919]

181a Şebī goftem be zārī ez neḳābet bāz kun rūyet

Fe-ḳāle istaġfiru minhā ve mā zāde illā taḫvīfā[920]

(3) Yaᶜnī bir şeb münācāt-ı bār-gāh-ı Rabbi ᶜarż-ı ereb iderken keremiyyet neşe'-i ᶜışḳ (4) ile maḳām-ı sivā-yı Mūsāda ḳıyām ve **"erinī enẓura ileyke"**[921] su'āline iḳdām idüp

---

914 Bahşedenin bahşetmediği hiçbir nimet yoktur. Yine de hiçbirine meyletmem. Zira gönlümün derinliğinde yangın var.

915 Halbuki Allah'ın nimetini saymaya kalksanız onu sayamazsınız. (Nahl, 18)

916 Halbuki dünya hayatı, ahiretin yanında çok az bir yararlanmadan ibarettir. (Ra'd, 26)

917 İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirir ve yan çizer. (Fussilet, 51)

918 Bana şükredin sakın nankörlük etmeyin. (Bakara, 152)

919 Büyük bir âlimin nezdindeki ilim, Allah'ın her şeyden haberdar olduğudur.

920 Ah u zâr içindeyken bir gece, örtünü yüzünden aç ve yüzünü göster, dedim sana. Dedi ki; dileğinden ötürü af dile ve korkundan başka bir şey ekleme.

921 Bana (kendini) göster sana bakayım. (A'raf, 143

(5) niḳābdan ᶜayān olmasın istedüm. Emr-i bi'l-istiġfār ile ol ṭalebden (6) nehy olunup tehdīd ü taḫvīf ile mücāb oldum. Ve bu ṭaleb ile terk-i edeb (7) itdügümden ḥaclet ve ḥicāb ile ārzū-mend müşāhede'-i nūr-ı ḥicāb ṣıfāt-ı (8) Rabbü'l-erbāb oldum. **İnne li'llāhi sebᶜīne ḥicāben lev küşife vāḥiden minhu** (9) **laḥteraḳe ve mā inḳā ileyhi başaruhu**[922] mażmūnını iẕᶜān eyledüm. Ve henüz ġavāşī aḥkām-ı (10) kevniyye'i bi'l-külliyye pīşe-gāh dīde'-i baṣīretden mürtefiᶜ ve ᶜayn-ı ḥucbu ve ṣıfāt-pīşe ᶜayn-ı vaḥdet (11) ẕātından münḳaşiᶜ olmadın şuhūd-ı maḥż-ı ḥarāfet-i bī-rengi ve muḥūżat-ı ıṭlāḳı **181b** (1) ile müyesser olmayup belki taᶜayyünāt-ı maᶜneviyye ve hey'et-i meşāliyye mülābisi ile mütelebbis (2) olup yüz gösterdügin bildüm. **Ve'l-ᶜilmu ᶜinda'llāhi'l-ᶜalīmu'l-ḥakīm.**[923]

Murād ez niᶜmet-i kübrā Murād yār şod dānī

Ḫiṭāb ḫoş bud ammā ve ᶜazzez-nāk taᶜzīzā[924]

(5) Bu maḳṭaᶜ-ı şerīf iki maᶜnāya ḳābildür. Biri ki niᶜmet-i kübrādan murād Ḥaḳdur. (6) Her ne ki marażī ve murādu'llāh ola **"el-ḫayru mā iḫtārahu'llāhu"**[925] feḥvāsı üzere niᶜmet-i kübrā (7) ve her emri bir niᶜmet-i uḫrādur ki ᶜabde şükri vācib ve imtiṣāl-i lāzibdür. (8) Her kim ki emr-i İlāhī kendi murādı bile ve imtiṣāli fermānı meydānında ser ü pā-yıla (9) yele ḳarīn-i iᶜzāz bār-gāh-ı niyāz olur. "Ve ᶜazzeznāke taᶜzīzen" ḫiṭābı ile (10) ser-efrāz olur, dimek ola. Bir maᶜnī daḫi bu ki **"ceẕbetün min ceẕebāti'r** (11) **-Raḥmān tüvāzī ᶜamele'ṣ-ṣeḳaleyn"**[926] feḥvāsı üzere sālik rāh-ı Ḥaḳḳa gāh olur.**182a** (1) Ḥaḳdan hidāyet irişüp ḳadem-i sülūk ile tedrīcī gelince añlamayup ᶜināyet-i (2) Ḥaḳ reh-ber-güşā-keş ceẕbe'-i İlāhiyye ile bār-ı gāh ḳabūle çekilür. Defᶜaten vāḥideten (3) maḳām-ı vuṣūle yetişdürilür. O maḳāma meşāyiḫ maḳām-ı murād dirler. Zīrā (4) sālik-i ṭālib- mürīd-i Ḥaḳ idi. Ve irāde-i viṣāl eylerdi. Bu ṣūretde (5) murād Ḥaḳ olup Ḥaḳ anı irāde ider. Ve ceẕbe-i Ḥaḳ bedreḳası ile gider. (6) Bu maḳāmda olan evliyāya żanāyinu'llāh dirler. Bunlara ceẕbe'i Raḥmāniyye (7) ile bār-gāh-ı ᶜizzetden "ve ᶜazzez-nāke taᶜzīzen" ḫiṭābı gelür. Pes dimekdür ki (8) murād ki

[922] Allah'ın yetmiş perdesi vardır. Eğer bunlardan biri açılacak olursa bakan herkes yanardı. Gazalî, ***Mişkatü'l-Envâr***, çev. A. Cüneyd Köksal, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul,2015, s. 81.

[923] Gerçek ilim, Âlim ve Hâkim olan Allah katındadır.

[924] Murad'ın büyük nimetten arzusu yârdır, biliyorsun. Bu hitap sözleri hoştur ama biz bu yüce sözlerdeyiz.

[925] Hayır Allah'ın seçtiğidir.

[926] Allah'ın kula olan cezbesi, iki cihan halkının amellerine denktir. Yılmaz, s. *80*

ẓıll-i Raḥmān ve penāh-ı islāmiyān ve ᶜāşıḳ-ı ṣādıḳ-ı cānāndur. Reh-nümā-yı (9) ᶜışḳ-ı ḥaḳīḳī ile maḳām-ı murāda irüp murādu'llāh olduġı cihetden sırrına (10) bār-gāh-ı ᶜizzetden "ve ᶜazzez-nāke taᶜzīzen" ḫiṭābı gelüp bu ḫiṭāb-ı müsteṭābla (11) ḫoş-ḥāl olup kevn ü mekān naẓarında maẓhar-ı kün fe-kāndur. ᶜĀlem-i melekūt **182b** (1) çāşnīsin gören ᶜālem-i milk-i ᶜizzetine iltifāt itmek ne imkāndur. ᶜİzzet-i (2) iᶜzāz Ḥaḳdur. Ve devlet ol devlet idügi muḥaḳḳaḳdur, dimekdür. **Şerḥ-i Mevlānā Saᶜde'd-dīn el-Muḫallaṣ Bi-ᶜ İzzī Ḫᵛocā'-i Pādişāh**

VELEHU AYḌAN EDĀME NUṢRATUHU[927]

Mihr-i ḫār tāb-ver dīdem çü ez tāb-ı ruḫeş

Tāb mīdāred mependārīd ez tāb-ı ruḫeş[928]

(6) Bu siyāḳ-ı laṭīfü'l-ittisāḳdan maᶜnā-yı maṭlaᶜ ıṭṭılaᶜ ider. Ve şöyle dimek (7) olur ki, mihr-i ᶜālem-i efrūzuñ tāb-verligini tāb-ı cemāl-i Mevlādan[929] ve inᶜikās-ı (8) eşᶜa'-i nūr-ı milk-i aᶜlādan gördüm. Pes şanmañuz ki mihr-i … tāb (9) tāb getüre. Yaᶜnī ṭāḳat getüre. Ḥażret-i Ḫalīl …. ḥāl istidlālinde vaḥdāniyye'-i (10) tefaḥḥüṣ ider iken şems-i baziġ göricek **"ḳāle hāẕā Rabbī".**[930] Lākin ufūlden (11) ġufūlları gidüp muḳteżā-yı ᶜuḳūl beḳā-yı Ḥaḳḳı mülāḥaża ile nūr-ı şems **183a** (1) nūr-ı Ḥażret cenbinde ṭamas olduġın bilüp **"lā uḥibbu'l-āfilīn"**[931] didi. (2) Pes āfilīn tabaḳasın bilmeyen ġafilīnden olur. … āḫiretde şems ü ḳamer (3) tekvīr olunup **"ize'ş-şemsü kuvvirat"**[932] mefhūmı ᶜayān olduḳda mihr ü māh (4) ol yüce dergāhda birer ᶜabd-i siyāh idügi nümāyān olur ve ehl-i (5) mükāşefe ḳable ḳıyāmi'l-ḳıyāme bu ᶜalāmeti müşāhede ider. Ve kerīme'-i (6) **"Allāhu nūru's-semāvāt-i ve'l-arżi"**[933] vech-i merżī üzere izᶜān eyler.

Nāle'-i dārem zi zaḫm-ı ᶜışḳı ez zībā velī

---

[927] Onun ayrıca şu beyitleri vardır-Allah zaferini daim etsin-.

[928] Doğudan parlayan güneşin yüzünü gördüm. Yüzünü görmeye dayanın ve endişe edip korkmayın.

[929] "Mevlâdeden" şeklinde iki ډ ile yazılmıştır.

[930] İşte Rabbim, dedi. (En'am, 76)

[931] Ben öyle batanları sevmem. (En'am, 76)

[932] Güneş dürüldüğü zaman. (Tekvir, 1)

[933] Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur, 35)

Īn ᶜaceb ān zaḫm ber-būde ez esbāb ruḫeş[934]

(9) Pes gülzār-ı viṣalde gül ü lāle görinen zaḫm-ı ḫūnīn-i ᶜışḳdan nāle ehl-i (10) ḥāle yaraşmaz ve müşāhede'-i cemal-i yāre ... olan yāradan ᶜāşıḳ-ı bī-çārede (11) ḳaçmaz. Bārī-i ᶜizzet ᶜizzet esmā'uhu, cümle mü'mine rūyın müşāhedeye müyesser ide.

Rastī bāyed ki fermān mībered fermān-ber

Ber-nedāred perde ānkes rencid aṣḥāb-ı ruḫeş[935]

(3) Yaᶜnī me'mūr-ı emr-i Ḥaḳ olana lāzım olan bī-kem ü kāset emri yerine getürüp (4) ṣırāṭ-ı sivāda rast olmaḳdur. Ve maẓmūnı **"fe's-teḳim kemā umirte"**[936] ile ᶜāmil olup (5) fermān-ber olmaḳdur. Umūr-ı taᶜabbüdiyede imtişāl idüp, bu emre sebeb nedür ve bu (6) ḳażāya ḥikmet nedür diyü su'āl maḳāmında olmaḳdur. Mūsā müsāferet-i Ḥıżırda (7) su'ālden ārām itmedügi içün sebeb-i renciş-i refīḳ-i kirāmı olup (8) **"hāẕā firāḳu beynī ve beynike"**[937] ḫiṭābına müsteḥaḳ oldı. Sırr-ı ḳaderden perde açmaḳ (9) ḫilāf-ı rıżā-yı Ḥaḳ olduġı içün **"lā tes'elū ᶜan eşyā'e in tübde lekum tesu'kum"**[938] (10) buyuruldı. Pes "rastī bāyed ki" iki maᶜnāya muḥtemildür. Ve her vechle şerḥe ḳāyildür. (11) Biri Ḥaḳḳa maᶜnāsına ola ki Fürsde bu şāyiᶜdür. Nitekim Türkīde daḫi dirler ki, **184a** (1) "ṭoġrusı budur ki" biri daḫi ṭoġrıluḳ ve istiḳāmet gerekdür fermān-berlikde (2) dimek ola. Ve aṣḥāb-ı ruḫşdan murād erbāb-ı tecellī-i cemāl olan aṣḥāb-ı (3) kemāldür ki anlaruñ rencişi sebeb-i ḫezelān ve ḫüsrān olur.

Kāmiyābī mīkoned ānki nedāred cez ez o

Līk bā-keşret būd güyā ilḳā-yı ruḫeş[939]

(6) Yaᶜnī kām-yāb oldur ki ᶜālem-i vaḥdete irüp keşreti esmā'-i müsemmā meşābesinde (7) görüp mā-fi'l-vücūd nābūd görinüp māsivā manẓūrı olmaz. (8)

---

[934] O güzel yüzlünün aşk yaralarından inlemelerim. Ne acayiptir ki bu yara onun yüzündendi.

[935] Doğrusu köle itaatkar ve sadık olmalı. Güzel yüzünden rahatsız olan sırra eremez.

[936] Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. (Hud, 111)

[937] İşte bu birbirimizden ayrılmamız demektir. (Kehf, 78)

[938] Size açıklandığı takdirde sizi üzecek olan şeylere dair soru sormayın. (Maide, 101)

[939] Ondan gayrı sevgilisi olmayan gönül arzusuna ulaşır. Ama O yüzünü yaratılmışlarda gösterir.

“Kunnā ḥurūfen ᶜāliyātun lem tuḳal”[940] feḥvāsı üzere mükevvenāt-ı esmā vü elḳāb (9) vech-i ẕi’l-celāl bilür. **Ve’l-ᶜilmu ᶜindehu teᶜālā subḥānehu.**[941]

Ger nemī dānī Murādī to bedānī ḥāl ez o

Līk herkes nīst ḳāder fetḥ ebvāb-ı ruḫeş[942]

184b (1) **“Subḥāneke mā ᶜilme lenā illā mā ᶜallemtenā”**[943] maḳāmına işāretdür ki maᶜrifet-i mechūlāt (2) taᶜlīm-i ᶜālimü’l-ḫafiyyāt ile mesrūr olup müşkilāt-ı ṣādıḳ sālik (3) şerᶜe muvāfıḳ vech ile teveccüh ṣaḥīḥ hengāmında bār-gāh-ı ifāża’-i ezeliyyeden (4) ḥall olunup şeyḫe ve mürebbīye ḥācet ḳalmaz. Her şübhe ki ᶜurūż ide (5) bāb-ı irşād-ı İlāhī ḳarᶜ olunup ebvāb-ı ᶜirfānı güşāde olup ruḫ-ı maṭlūb (6) ṣıfat-ı ᶜilm ile cilveger olmaġla ism-i ᶜālīme maẓhar olup şübheden nām u nişān (7) ḳalmaz. Ve bu ṭabaḳaya kimse ḳādir olmaz. Meger ki ol rūşen-żamīr ki Ḫüdā-perver (8) ola Üveysī meşreb olup teveccüh-i ṣādıḳla maṭlūba ẓafer bula dimekdür. **Şerḥ-i ᶜİzzī Ḫᵛoca’-i Pādişāh**

VELEHU ṬĀBE ŞERĀHU[944]

Bād-ber āteş zened dem zemādem mebād

Güşte ber o āb çün şād şeved ġam mebād[945]

185a (1) Kelām-ı kerīmde **“ve erselne’r-riyāḥa levāḳiḥa”**[946] kerīmesi işāreti vefḳince meheb-i (2) İlāhīden āteş-i ṭabīᶜata riyāḥ-ı irtiyāḥ hübūb idüp nār-ı şevḳ sāliki müşteᶜil (3) itmesine işāret fehm olunur. Bād-ı hevā vü heves ki demden mütevellid olur (4) ol bād-ı hübūbī ile āteş-i şevḳ maḥmūd iştiᶜāl degül belki ḫamūd bulup sövünmege (5)

---

940 Bizler, söylenmemiş yüce harfler idik.

941 İlim Allah Teâlâ’nın nezdindedir.

942 Murâdî eğer O’nun halini bilmiyorsan da öğrenecek, bileceksin. Ama herkesin gücü onun güzel yüzünün kapısını açmaya yetmez.

943 Seni bütün eksikliklerden uzak tutarız. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. (Bakara, 32)

944 Onun ayrıca şu beyitleri vardır-toprağı bol olsun-.

945 Rüzgar ateşe vursun, nefes zamanla yok olsun. Ona su dokunsun mutlu olsun gamlı olmasın.

946 **Rüzgârları da aşılayıcı olarak gönderip** yukarıdan su indirerek sizi onunla suladık. (Hicr, 22)

āġāz itmesine īmādur. Keşret-i ġıdā ile dem bedende ġālib olmaḳ ile āteş-i (6) şehveti bād-ı hevā vü heves ile şucle-gīr olup ārzū-yı nefsi nīrān-ı fürūzān (7) olduġı içün āb-ı riyāżat ol āteşe teskīn virilüp taḳlīl-i dem ile (8) hevā sükūn bulmasına işāret içün "dem mebād" buyurulmış. Ve mışrāc-ı (9) şānī āteş-i ṭabīcata āb-ı raḥmet reş olunmaġıla nārı nūra munḳalib olup (10) ẓulmet-i duḫān ḳalmayup dūd-ı mefḳūd olmaġıla nūr-ı tecellī ġamdan teḫallīye (11) müveddī olup ġam sürūra mübeddel ve ḥubūr-ı mükemmel olmasına işcār buyurulmış. **185b** (1) **"Yā nāru kūnī berden ve selāmen"**[947] macnāsına īmā ve işāret buyurulmış.

cĀzim rāh-ı āmedest der ṭalebeş ins ü cān

Ṣarḥ-ı mümerred zi pā būde begūnem mebād [948]

(4) **"Senefruġu lekum eyyühe'ş-şeḳalāni"**[949] ḫiṭāb-ı teklīfi ins ü cinne dāl olup (5) **"ve mā ḫalaḳtü'l-cinne ve'l-inse illā li-yacbudūni"**[950] iḳtiżāsıyla ins ü cān (6) cāzim-i rāh-ı Ḫüdā ve ṭālib-i hüdā olduḳlarına mışrāc-ı evvel ile işāret (7) ve ol rāhda pūyān olan Belḳıs nefs-i emmārelikden çıḳup levvāmelige (8) anda mülhemelige andan muṭma'inne'lige irüp sāḳ-ı ictihādı (9) **"fe-keşefe[t]**[951] **can sāḳayhā"**[952] kerīmesi işāret üzere teşhīr idüp rāh-ı (10) Ḥaḳḳa vażc-ı ḳadem itdükde ṣarḥ-ı mümerred gibi görinen mezāliḳ-i aḳdāmda dāmen (11) der-miyān olup ḳadem-i ter olmadıġına ve raġbete fütūr gelmedügine mışrāc-ı şānīde işāret buyurulmış.

186a **cArş-ı mucallaḳ şode-est ḳalb-i müselmān min**

Gü süḫan ez-ḥikmeteş cālem derhem mebād[953]

---

947 Ey ateş! Serin ve esenlik ol. (Enbiya, 69)

948 İnsanlar ve canlar onun arzusuyla yola çıkmaya niyetlenmiş. Ayaklarımın altında cilal köşk vardı söyle uyanmasın.

949 Yakında sizi de hesaba çekeceğiz ey cinler ve insanlar. (Rahman, 31)

950 Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. (Zariyat, 56)

951 Ayetin aslı bu şekildedir: Neml, 44.

952 Ona "köşke gir" denildi. Köşkü görünce onu(zeminini) derin bir su sandı **ve eteklerini topladı**. (Neml, 44)

953 Kalp teslim olmuş imanım gökyüzü gibi asılı durmuştur. Hakkın hikmetinden nerede söz bulunur ki, cihan onun izniyle vardır.

(3) **“Lā yesᶜunī arżi ve lā semā’ī velākin yesᶜunī ḳalb-i ᶜabd-i mü’min”**[954] ḥadīṯ-i şerīfi ifāde (4) itdügi üzere **“ḳalbi’l-mü’min ᶜarşu’llāhi”**[955] mażmūnı ifāde buyurılup ḫużūᶜ-ı (5) İslām ile ḳāmetin lām iden ḳalb-i pāk muḥīṭ-i iflāk olup **“er-Raḥmānu** (6) **ᶜale’l-ᶜarşi’s-tevā”**[956] feḥvāsına īmā buyurulmış. Pes ḳalb-i ᶜārif ᶜarş-ı maᶜnevī-i (7) rūḥānī ve melekūt-ı raḥmānīdür ki celle ve ᶜalā anı ṣıfat behāsı tecellīsinde (8) ṣādır olan nūr-ı behīden ḫalḳ itmişdür ki meşriḳ-i ṭulūᶜ-ı şems ẕāt (9) ve ḳamer ṣıfātdur. Pes her gāh ki salṭanat u ẕāt u ṣıfāt ol ᶜarş-ı (10) rūḥānī’-i raḥmānīye ġalebe ide. Ṭāḳati ḳalmayup żaᶜfī ẓuhūr idecek (11) nūr-ı luṭf-ı İlāhī bürūz idüp basṭ-ı tecellī ile mebsūṭ olup sırr-ı istivā **186b** (1) hüveydā olur. Ve böyle fehm olunmaya ki, ḳalb-i ḥādiṯ ẕāt u ṣıfāt-ı ḳadīmi ḥāmil (2) olup maḥall-i ḥulūl ola. Celāl-i İlāhī andan münezzehdür ki ḥadeṯān üzere vārid (3) ola. Lākin ḳalb-i mü’min Ṭūr-ı tecellīdür ki tecellī-i Ḥaḳḳ ile ḥāmildür. (4) Nefsle degül belki ḳalb anı ḳudret-i Ḥaḳḳ ile ḥāmildür. Zīrā ḳalbi Ḥaḳḳ ḥāmildür. (5) Nitekim **“el-ḳalbü beyne ışbeᶜayni min eṣābiᶜa’r-raḥmānī yuḳallibuhum keyfe yüşā”**[957] anı beyān ider. Ve mışrāᶜ-ı şānī, **“lehū mā fi’s-semāvāti ve mā fi’l-arżi ve mā beyne hümā ve mā taḥte’ ş-şerā”**[958] (7) tefsīrine işāretdür. Eger bir laḥẓa naẓardan isḳāt buyurulsa kevn ü kān (8) derhem ve vücūd-ı ᶜadem olmaḳ muḥaḳḳaḳdur dimege işāret buyurulmış āmennā ve ṣaddaḳnā.

Hesti-yi mā hestī est būd zi mā hestī est

Her ki nedāned ez u maḥrem-i hemdem mebād [959]

(11) Neş’e-i cāmiᶜā-yı insāniyyeye maẓhar kāmil Ḥaḳ olup vücūd-ı mirat vücūd-ı muṭlaḳ **187a** (1) olduġına işāret buyurulmış. **Ve’l-ᶜilmu ᶜinda’llāhi’l-ᶜazīzi’l-ᶜalīm**.[960]

Nāḳil-i ᶜilm-i süḫan ez-süḫaneş dem-zened

---

[954] Yere ve göğe sığmadım fakat mü’min kulumun kalbine sığdım. Aclûnî, s. 195.

[955] Mü’minin kalbi Allah’ın arşıdır.

[956] Rahman arşa kurulmuştur. (Taha, 5)

[957] Kalp Rahman’ın parmaklarından ikisi arasındadır (tasarrufunda ve kudreti altındadır). O, kalpleri istediği gibi evirip çevirmektedir. ***Hadislerle İslam III,*** s. 59.

[958] Göklerdeki, yerdeki bu ikisi arasındaki ve toprağın altındaki her şey, yalnızca O'nundur. (Taha, 6)

[959] Bizim varlığımız varlıktır, olmamız bir varlıktır. Onu bilmeyen kimse sırdaş olmasın.

[960] İlim Âlim olan yüce Allah’ın katındadır.

Ān ki lāf āvered danki ḫürrem mebād[961]

(4) Kelimāt-ı ḳudsiyye'i erbāb-ı tevḥīdde te'emmül ve enfās-ı müteberrike'i erbāb-ı mevācīden (5) tefekkür tenbīh ü teşvīḳ içündür. Taḥṣīl-i kemal-i taḥḳīḳ içün degül. Zīrā ki ᶜulūmı (6) ve maᶜārifleri ẕevḳī vü vicdānīdür. Naḳlī vü taḳlīdī degül veyā ᶜaḳlī ve burhānī (7) degül. Pes bi'l-külliyye cüst ü cū besāṭın-ı devrümüñ ve güft u gū-yı bī-ḥāṣıl (8) ile ḫursend olmaḳ cehālet, belki ḍalāletdür. Güften be-zebān mertebesi (9) başḳa yāften be-vicdān derecesi başḳadur, gūş ile işitmek başḳa (10) hūş ile işitmek başḳa ṭabaḳadur. Her çend şükr ismi zübānuñda mükerrer olsa (11) çāşnīsini ṭatmadın dehānuñ şīrīn olmaz. Ve her çend ki misk-i gūy ola, sen **187b** (1) misk-i būy olmayınca meşāmuñ miskīn olmaz dimege işāret buyurulmış:

Şükür nāmı ne sūd eyler zebānda

Şükür ṭuᶜmı bulunmaz çün dehānda

Dem ursañ miskden biñ kerre miskīn

Meşāmuñ olmaz ol nām ile miskīn[962]

Būd süḫanhā-yı men elsine'-i ġayb bes

Bī-süḫanet bā-Murād her süḫan ᶜālem mebād[963]

(6) ᶜĀlem-i ġaybda yār-ı bī-ġayb ile āşinā olan mukāleme'-i maᶜneviyye leẕẕetin bulmayıcaḳ (7) aġyār ile mukālemeden bīzār olup ḥadīṯ-i nāsı nāsī olup ḫāmūş olur. (8) Ve māsivā-yı ẕikri ve fikri ferāmūş olur. Faḫru'l-enbiyā ᶜ*aleyhi efḍalu'ṣ-ṣalavāt* (9) nuzūl-i vaḥy müzāḫī olduġı eyyāmda ḍıyḳ-ı ṣadr bir vech ile īlām eyler idi. (10) Ki tā Cibrīl ᶜ*aleyhi's-selām* emīn gelmeyince sükūn ve ārām gelmez idi.

Çünki görmem cemāl-i cānānı

---

[961] Âlimin sözü ve söylediği Allah'ın sözü ve söylediğidir. Söz söylemede iddiası olan mutlu olmaz.

[962] Mefâîlün Mefâîlün Feûlün.

[963] Sözüm ve söylediklerim bilinmeyen dilden ibaret idi. Senin sözün olmadan asla kimse muradına eremez.

Neyleyem ben bu çeşm-i giryānı

188a

İdemem güş çünki bā-süḫeni

Nideyem bu zebān-ı bī-süḫeni[964]

Şerḥ-i ᶜİzzī el-Mezbūr

VELEHU AYḌAN UDĪME SALṬANETUHU[965]

Zebān der ḥüsn ān mehr ü çü vaṣṣāf cemāl āmed

Ḫayāl vü ḫāṭıra ez-medḥet ġayram melāl āmed [966]

(5) **"Yuḥibbuhum ve yuḥibbūnehu"[967]** kerīmesi üzere ṣoḥbet-i İlāhiyye ceẕebāt-ı dil-i muḥibbe pertev (6) ṣalıcaḳ, rişte-i ḫired-i şīkeste ve ᶜiḳāl ü ᶜaḳıldan reste ve varlığı (7) ᶜışḳ-ı Ḥaḳḳa peyveste olup, ḥarīḳ-i nīrān-ı muḥabbet ve ġarīḳ-i ᶜummān-ı meveddet olmaġıla (8) **"küntü semᶜuhu ve baṣaruhu"[968]** didi. Ḥadīṯ-i ḳudsīsi ḥükmince ᶜışḳ-ı İlāhī güş[-ı] şināsı (9) ve dīde'-i bünyāsı ve dest-i gīrāsı olup lā-cerem ol ḥālde her ne işitse (10) ᶜışḳ ile işidüp ve her ne söylese ᶜışḳ ile söyler ve pendü ᶜaḳlı işitmez olur. (11) Ve bī-destūr ᶜışḳ söylemez ve bī-fermān ᶜışḳ ḫāmūş olmaz. Pes tecellā-yı **188b** (1) cemāl-i maḥbūb maḳāle getürüp muḥabbet ile ve ṣafā cemāl olup **"lā uḥṣī ṣenā'en ᶜaleyke"[969]** ādāb-ı (2) murāᶜāta ṭāḳati olmayup mefhūmı ẓuhūra gelüp ḥamd ü ṣenāya āġāz idüp ḥīṭa'-i (3) taṣavvurına giren evṣāf kemāl ile tavṣīf idüp māsivā endīşesinden (4) ve medḥ-i ġayr ḫāṭırasından melāl gelüp ẕi'l-celāl vaṣṣāflığı ile müteleẕẕiẕ (5) olup ṣenā ve ẕikr-i ġayrdan ḫāmūş olmaġa işāret buyurulmış. Egerçi vaṣṣāf (6) ẕāt-ı bī-çūna sezā görür ammā ᶜaẕamet-i kibriyā andan erfaᶜdur ki kemāl-i ẕātına (7) nisbet ol kemāl ẓan olnan nuḳṣān derecesinde olmaya. Zīrā ḳanġı (8) ism ẕātına lāyıḳ idügine ᶜaḳl-ı baş reh-ber olmaduġı aẓhardur. Belki ol (9) ẕāt-ı bī-çūna

---

964 Feilâtün Mefâilün Feilün

965 Onun ayrıca şu beyitleri vardır-saltanatı daim olsun-.

966 Dil o ay yüzlünün güzelliğini vassaf-ı cemal (güzelliği öven vassaf) gibi övmede. Hayal ve akıl başkalarının onu methetmesinden rahatsız olmaktadır.

967 Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. (Maide, 54)

968 Kulağı ve gözü olurum. ***Hadislerle İslam II***, s. 25.

969 Sana olan övgüleri saymakla bitiremem. ***Hadislerle İslam IV***, s. 519.

esmā vü ṣıfāt iṩbātında her eḥad taṣavvurāt ve taḫayyülātına tābiᶜdür. (10) Yaᶜnī her nesneyi ki ṣıfat-ı kemāl bile iṩbāt ider. Her nesne ki semt-i nuḳṣān (11) fehm ide anı naḳī ider. Tenzīhi taḳdīsi daḫi ol minvāl üzere olup ẕāt-ı **189a** (1) bā-kemāl olduġı gibi tenzīh ve taḳdīsden daḫi münezzeh müberrādur.

Necāti ārezū dāred dil-āşüfte ez-ġayreş

Ki her rūz u şebem ez kūy-i ān būy-i viṣāl āmed[970]

(4) Ḥabīb-i Ḫüdā buyurur: **İnne li-Rabbikum fī eyyāmi dehrikum nefeḫātun ilā feteᶜarrażū lehā**.[971] Maᶜnā ḫod (5) maᶜlūmdur. Yaᶜnī gül-zār-ı cemāl-i viṣālden nefeḫāt-ı berr-i İlāhī ki ceẕebāt-ı elṭāf-ı (6) Raḥmānī ve selāsil-i şevḳ-engiz aᶜṭāf-ı subḥānīdür. Meşām-ı cān erbābı muᶜaṭṭar (7) eyler. Gerekdür ki dā'imā ol nefeḫāta müteᶜarrıż olasız. Tā gül-zār-ı viṣāle ve gülşen-i (8) ittiṣāle yol bulasız. Ol nefeḫātuñ irṣālinde ve kemāl-i ifāżāsında żınnet yoḳdur. (9) Ammā ol nefeḫanuñ dīdārına dīde'-i bī-dār ve dil-i vāḳıf-ı cān hüşyār gerekdür. (10) Bu nefeḫātuñ hübūbı cemīᶜ evḳātda ḥāṣıldur. Ammā ekṩer nās ol nefeḫāta taᶜarruż (11) ve istiḳbālden ġāfildür. Her kimüñ ki cānı āgāhdur ve ḳalbi müteraṣṣıd-ı rāh-ı intibāhdur **189b** (1) ol nefeḫāt-ı şemāyimden istiᶜdādına göre feyż alur. Ve ġāfil olan maḥrūm ḳalur. (2) Egerçi ᶜālem nefeḫāt ile memlū ve āfāḳ nesemātla ṭopṭoludur ammā şarṭ-ı dīdār nefeḫāt-ı dīde'-i (3) lā-yenām u ḳābil-i istişmām nesemāt-ı dimāġ-ı bī-zükāmdur. **e'ṭ-Ṭayyibātu li'ṭ-ṭayyībāti**[972] ḥükmince (4) nefeḫāt-ı ġayb cān-ı muᶜarrā ez-ġayb ister. Maṭlaᶜ-ı şerīfde būy-ı viṣāl buyurulduġı (5) ol şemīm-i nefḫa'-i luṭf-ı İlāhīye işāretdür ki anuñ istişmāmı ile māsivā hevāsı ḳalmaz.

Ḥabīb-i mürġ-i cān-ı mā est ān ṣayyād-ı çābek dest

Zi mühlet-i ruḫeş īn ṭayr lālem bā-maḳāl āmed[973]

---

[970] Hüzünlü gönül onun dışındaki herkesten kurtulma arzusunda. Zira her gece ve gündüz onun yeridir ve yollarından kavuşma kokusu gelmiştir.

[971] Rabbinizin yaşamış olduğunuz bazı günlerde rahmet esintileri vardır. Bunları bulmaya çalışın. Aclûnî, s. 263.

[972] **Temiz kadınlar temiz erkeklere** layıktır. (Nur, 26)

[973] O usta avcı bizim can kuşumuzun dostudur. Onun yüzünün verdiği sürede bu dilsiz kuş dile geldi.

(8) Ṣayyād-ı çāpuk dest-i ḳażāya, mürġ-i cānı teslīme rıżā ol saᶜādete irgürür ki ṭūṭī-yi (9) ṣaḥrā badiye-peymā olup hevāda uçarken dām-ı ṣayyāda şikār olup muᶜallim eline (10) girmekle nihādında nihān olan ḳurt-ı nāṭıḳası āşikār olup ẕevi'l- iḳbāl (11) olur. Keẕālik ṭūṭī'-i ḫoş-güftār nefs-i nāṭıḳa emmārelik hevāsında pervāz **190a** (1) itmekde iken ṣayyād-ı cāẕibe'-i tevfīḳ-i İlāhīye şikār olup **"ve ᶜallemnāhu min ledünnā ᶜilmen"**[974] (2) taᶜlīmiyle levāmme ve mülhime ve muṭma'innelik merātibini ṭayy idüp levḥ-i maḥfūẓ merātinde (3) müşāhede itdügi ṣuveri beyāna ḳudret bulur. Lāl iken maḳāle gelür. (4) Ve şükristān-ı ᶜilm-i ledünnīden behre-dār olup ve şükr-i niᶜam-ı nā-mütenāhī ile raṭbü'l- (5) lisān olur. Mürġ-i vaḥşī gibi remīde iken ṣayyādına üns ile ārāmīde (6) olup vaḥşeti ünse mübeddel olur dimege işāret buyurulmış.

Çü mihr ez-rū-yi zībāyeş şināsed perteviyyet rā

Meh ebrūyān ᶜālem ber dereş hemçün helāl āmed[975]

(9) "**Allāhu nūru's-semāvāti ve'l-arż"**[976] mefhūmı üzere mihr ü māh ve kevākib-i ṣevāḳıb (10) pertev-i nūr-ı Ḥaḳ lemeᶜatından żiyā-peẕīr olup bir laḥẓa nūrda mehcūr (11) olsalar ecrām-ı ẓulemātiyye olup āfitāb-ı rūḥ daḫi nūr-ı tevḥīd ile **190b** (1) müstenīr olduḳda envārını mişket-i nūr-ı Ḥaḳdan muḳtebes ve kendi nūrını, nūr-ı (2) tevḥīdden bir ḳabes bilüp ışrāḳ-ı envārını muḳtebān envār-ı Hüdā fermān-ı Ḫüdā (3) ile aña iḳtidār iderler. Ammā şöyle ki żiyāsın ẕātī bilüp kendüsine (4) maġrūr ola bī-nūr ve maḳām-ı ḳurbdan mehcūr ola dimekdür.

Direz ᶜömr mīḫᵛāhem zi zülfeyn-i şeb-āsāyiş

Ki der-ṣubḥ-i cemāleş āb vaṣlam ez kemāl āmed[977]

(7) Zülf-i ᶜömr-i dirāze ve şeb-i dirāze teşbīh-i ṣanāyiᶜ-i şiᶜriyyeden olup bunda (8) cemīᶜ bedāyiᶜ-i ṣanāyiᶜ olunmışdur ki zülf-āsā şeb ẓulemāta teşbīh olup (9) ẓulemāt-ı zülfde āb-ı ḥayāt viṣāl-i ṣubḥ-ı cemāl ile ᶜömr-i dirāze irilmek maᶜnāsıdur. (10) Maᶜnā-yı taṣavvufda böyle taṣarrufı daḫi ᶜaḳl istibᶜād itmez ki zülfeyn-i (11) şeb-āsādan murād ṣıfāt-ı celāl ve cemāl ola. Ve ṣubḥ-i cemālden murād vech-i **191a** (1)

974 Kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik. (Kehf, 65)

975 Güneş onun güzel yüzünden yansıtmayı öğrendiğinde, kaşları hilal gibi güzel yüzlü olur.

976 Allah göklerin ve yerin nurudur. (Nur, 35)

977 Gecenin saçlarından rengini ve gece misali uzun saçları gibi uzun ömürlü olmayı dilerim. Zira sabah nuru gibi güzel yüzü su gibi parlak ve cana can katan hepsi onun kemalindendir.

bāḳī’-i ẕi’l-celāl ola. **“Felenuḥyiyennehum ḥayāten ṭayyibeten”**[978] ḥayātı ile ᶜömr-i dirāz (2) olmaḳ ᶜārif-i bi’llāh olana muḥaḳḳaḳdur. Ve nūr-ı ṣıfāt nūr-ı ẕāta nisbet ẓülemāta (3) teşbīh olunsa beyne’l-mutaṣavvıfa maḳbūldür. Ve beḳā bi’llāh derecesi (4) ḥayāt-ı ebed ve ᶜömr-i sermed ᶜadd olunsa maᶜḳūldür.

Çü dīdem mihr-i rūyeş rā şodem çün ẕerre peydā

Pes ez ᶜayn-ı viṣāl ez her merāmem infiṣāl āmed[979]

(7) Tāb-ı āfitāb[-ı] ᶜālem-tāb[-ı] żiyā-küster olmayınca ẕerreler peydā olmadığı gibi vücūd-ı (8) bī-nümūd[-ı] sālik daḫi ẕerre-vār tāb-ı āfitāb[-ı] tecellī hevāsında devvār (9) olmayınca ẓuhūr bulmayınca vālih ü ser-keşe’-i cemāl olup viṣālden (10) inḳitāᶜ ve infiṣāl ᶜārıż olduğı ifāde buyurulmış. “Ez-her merāmem infiṣāl āmed” (11) buyurulduğı infiṣālüñ üç derecesine işāretdür ki, maḳāmātda **191b** (1) infiṣāl gibi tefāvüti çoḳ maḳām yoḳdur. Derece’-i ūlāsı kevneynden (2) infiṣāldür. Bir vechle ki māsivā’-i Ḥaḳdan munfaṣıl olup dünyā (3) ve āḫirete mübālātı ḳalmaya. Derece’-i ṣāniyesi infiṣāl-i meẕkūr ru’yetinden (4) infiṣāldür. Yaᶜnī dünyā ve āḫiret naẕarında ke’l-ᶜademi ola, ᶜademden (5) ise infiṣāl olmaz. Pes ol infiṣāl lā infiṣāl meṣābesinde olur. (6) Derece’-i ṣāliṣesi müzāḥame’-i infiṣāl-i şühūdından infiṣāldür. Yaᶜnī (7) fenā fi’llāh mertebesinde ne ittiṣāl ḳalur ne infiṣāl. Zīrā ittiṣāl (8) ve infiṣāl iṣneyniyyet iḳtiżā ider. Ve şühūd-ı ḥaḳīḳatde iṣneyniyyet olmaz. (9) Pes ittiiṣāl ve infiṣāl ikilige delālet itdükleri içün ᶜillet-i maraż (10) olmaḳda beraberdür diyeler. “Ez-her merāmem infiṣāl āmed” (11) ta’mīmi bu merātibe işāretdür. **Ve ᶜindehu’l-ᶜilm.**[980]

192a **Çü ᶜışḳ āmed heme der ᶜālem ü ādem bi-ḥükmiyyet**

Zi-her seyyāre mī-bīnī der ān mihr ittiṣāl āmed[981]

(3) Maṭlaᶜ-ı sābıḳ mażmūnına manẕūr dīde’-i cān ṭālib olıcaḳ ḥākim-i ᶜışḳı derūn (4) u bīrūna ve āfāḳ ve enfüse ü ᶜālem ü ādeme ḥükm idüp istilā-yı … (5) müşāhede ider. Bu mertebe’-i celīleye iren uşşāḳ-ı pür-eşvāḳ bāde’-i celāl (6) ve cemāldürler.

[978] Elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız. (Nahl, 97)

[979] Yüzü güneş gibi parlayınca nur tanesi gibi buldum kendimi, visal-i ayna vardığımda her yoldan ve yönden ayırdım kendimi.

[980] İlim ancak onun katındadır.

[981] Âlem ve insanlar arasında hakim olarak aşk hükmedince, her hareketin güneşle seyrini görürsün.

“V’allāhu min verā’ihim muḥīṭ”[982] mefhūmını iḥāṭā’-i ᶜaşḳ ve muḥabbetu’llāh (7) ḥaml idüp Ḥażret-i … ᶜışḳ ile taᶜbīr eylediler. Nitekim baᶜżılar vücūd (8) ile taᶜbīr idüp ᶜayn ü ᶜayā ile gördiler hiç ᶜālemde ve semāda bir maḳām (9) yoḳdur ki ol ḥażarātı aṣḥābı ve ol merātib-i erbābı muḥibb-i kemāl ve ᶜāşıḳ-ı (10) celāl olmaya. Ḥażret-i ẕi’l-celāle vuṣūlü bī-ittiṣāl ü infiṣāl bu maḳāmda (11) olur. Ve sermāye’-i beḳā olan fenā burada yüz gösterür. Liḳā-yı ezelī ve beḳā-yı lem **192b** (1) yezelī bunda müyesser olur. Ṣaḥbā-yı tecelliyāt-ı Ḥaḳ ḳadḥ-i ḥadeḳ ile burada (2) nūş olunur. Ḥażret-i ḫᵛoca’-i kevneynden bu maḳāmı beyāna müteᶜalliḳ baᶜżı (3) meşāyiḫden rivāyet olunur ki, buyurmışlar: **İnnāllāhe iḫtaṣṣa leḫavaṣṣi ᶜibādihi** (4) **şerāben fe iẕā şeribū ṭābū ve iẕā ṭābū ṭāşū ve iẕā ṭāşū ṭārū ve iẕā** (5) **ṭārū ve beleġū ve iẕā beleġū veṣalū. Ve iẕā veṣalū ittiṣalū ve iẕā ittiṣalū** (6) **infeṣalū ve iẕā infiṣālū fenev. Ve iẕā fenev beḳū ve iẕā beḳū ṣārū** (7) **mulūken fehum fī maḳᶜadi sıdḳin ᶜinde melīkin muḳtedirin.**[983] Beyt:

Zi ḳurbet çü ḥāṣıl koned ittiṣāl

Resed ān zamān ṣedemet-i infiṣāl[984]

Ez-īn pes çü ḥāṣıl bişod şān fenā

Biyābend der żımn ṣad beḳā[985]

Mulūkī şevend imen ez-iᶜtizāl

---

982 Oysa Allah, onları arkalarından kuşatmıştır. (Buruc, 20)

983 Allah kulları için bir içecek hazırlamıştır ki onu içtikleri vakit gönülleri hoş olur. Gönülleri hoş olunca coşarlar, coştuklarında ise uçarlar. Uçtuklarında ise hedefe ulaşırlar. Hedefe ulaştıklarında vuslata ererler. Vuslata erdiklerinde ittisal olurlar. İttisal olduklarında ayrılırlar. Ayrıldıklarında fena bulurlar. Fena bulduklarında bâkî olurlar. Bâkî olduklarında kral olurlar. Ve doğruluğun hakim olduğu bir ortamda gücüne sınır olmayan bir hakimin huzurundadırlar. (Son cümle Kamer, 55)

984 Yakınlıktan dolayı birlik doğduğu zaman, gelir ayrılık darbesi de o an.

985 Bundan sonra fani olmaya doğru evrildiklerinde, aynı zamanda bekaya varırlar (kendilerinde fani Hak’ta baki olurlar).

Ber-ān maḳṣad ṣıdḳ bī-intiḳāl[986]

Va'llāhu'l-muvaffiḳu ve'l-mürşidu ve ileyhi küllu'l-umūr ve yaᶜlemu bi-ḥaḳīḳati'l-ḥāli.[987]

193a **Revān-ı ᶜāşıḳ-ı dil-ǧaste rā āyed ḥayāt ez vey**

Ki der-her leyl deycūr-ı dü ebrū der-ḫiyāl āmed[988]

(3) Ẓulemāt-ı leyl-i deycūr-ı beşeriyyetde dü ebrūy-ı ḳurb-ı ḳāb-ı ḳavseyn ǧayāli ile (4) āb-ı ḥayāt viṣālle revān ᶜāşıḳ-ı dil-suǧte ḥayāt-ı ebedī ve ᶜömr-i sermedī (5) bulup **"ev men kāne meyten feaḥyeynāhu ve ceᶜalnā lehū nūran yemşī bihi fi'n-nāsi** (6) **kemen meşeluhu fi'ẓ-ẓulumāti"**[989] mażmūnına mā-ṣadaḳ olmaḳ taḥḳīḳ buyurulmış.

Murādī çün murād-ı dil zi ǧod yā bed ne ġam ez kes

Çü der-eşyā naẓar gerdem mübādī ḥasb-i ḥāl āmed[990]

(9) Māsivā-yı istiᶜnādan dem urulmış ve kimseden istimdād da istiᶜdād (10) işāret buyurulmış. Vāḳıᶜā faẓl u imdād Rabbi'l-ᶜibād ve eᶜānet-i vāhibü'l (11) -murād bedreḳa'-i ṭarīḳ-i reşād olıcaḳ her neye naẓar olunsa lisān-ı ḥāl ile **193b** (1) münādī-i fāl-i nīgū nidāsına bādī olur. Ve nesīm-i feṭḥ u ẓafer hāzim īmādı olur. (2) Esāsı tevekkül ve enbiyāya tevessül muḥkem olıcaḳ her ne ki murād-ı dil ola müyesser (3) ve her kişver müsaǧǧar olur. Aḳālīm ola ol şāha müsaǧǧar (4) murādātın Ḫüdā ide müyesser. **Va'llāhu yaᶜlemu bi-taḥḳīḳi'l-ḥāl ve'l-maḳāl**.[991] **Şerḥ-i ᶜİzzī el-Mezbūr min Ḫᵛoca-i … Cihān …**

---

[986] Azl edilmeksizin padişah olurlar, sıdk doğrultusunda yer değiştirmeksizin yürürler.

[987] Başarıya ulaştıran ve yol gösteren Allah'tır. Bütün işler O'na döner. Her işin hakikatini bilen O'dur.

[988] Aşığın yorgun gönlü maşuğun yanında tazelenir. Zira her gece karanlık iki kaşında hayal gibi belirir.

[989] Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine, insanlar arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, hiç, karanlıklar içinde kalmış, kimsenin durumu gibi olur mu? (En'am, 122)

[990] Murâdî gönlün arzusunu kendi içinde bulursun, hiç kimseden gam çekme. Eşyaya baktığımda halime seslendi.

[991] Sözün ve halin en iyisini Allah bilir.

VELEHU ḪULLEDE SALṬANETUHU[992]

Bād ger mīvezed kūy-ı ḥabīb dil-i mā

Rūḥ baḫşende şeved ḥāl būd müşkil mā[993]

(8) Ebū Hüreyre Ḥażretleri didiler ki; ehl-i cennet içün semāᶜ var mıdur. Didi ki; bir (9) şecere vardur ki aṣlı ẕehebden ve budaḳları fiżżadan ve miyvesi lu'lu' ve … (10) yāḳūtdur. Ḥaḳ Teᶜālā bir rīḥ gönderür ki ol aᶜżān ve fevālihe biribirini (11) taḥrīk ider ve neġemāt peydā olur ki hiç eḥad andan aḥsen naġme istimāᶜ itmemişdür. **194a** (1) Muġīre İbrahīmden rivāyet ider ki, cennetde aġaçlar vardur ki üzerinde fiżżadan (2) ceresler vardur. Her gāh ki ehl-i cennet semāᶜ dileseler Ḥaḳ Teᶜālā taḥt-ı ᶜarşdan (3) bir rīḥ göndere ki ol cereslere ṭokunup taḥrīk itmekle eṣvāt peydā (4) ola ki ehl-i dünyā anı işitseler ṭarabdan helāk olurlar idi. (5) Pes kūy-ı ḥabībden esen bād-ı germ taḥt-ı ᶜarşdan baᶜş olnan rīḥe (6) işāret olmaḳ muḥtemildür ki ᶜālem-i miş̱ālde ol bād-ı germ gūy-ı ḥabībden (7) esüp leẕẕet-i semāᶜ-ı rūḥānī rūḥ-baḫş olup ol neġemāt-ı leẕīẕe te'ş̱īri (8) ile müşkilātı ḥāll olmasına işāret ola. Ve bād-ı germ olması germiyyet-i (9) ᶜışḳ u ḥarāret şevḳ te'ş̱īrine īmā ola. Ve yāḫūd bād-ı germ āhenīn dilleri (10) nerm iden nefeḫāt-ı ḥayāt-baḫş-ı İlāhīden ᶜibāret ola ki **"inne li-Rabbikum fī eyyāmi** (11) **dehrikum nefeḫātun elā fetecarrażū lehā"**[994] aña delālet ider. Ve ol nefeḫāt-ı ṭayyibetün **194b** (1) nesemāt-baḫşende'-i ḥayāt ve ḥall-künende'-i müşkilāt idügi maḥall-i iştibāh degüldür. (2) Bu daḫi cāyizdür ki: **Hüve'lleẕī yursilu'r-riyāḥa mübeşş̱irātin**[995], kerīmesi (3) riyāḥ-ı luṭf-ı İlāhīye işāret ola ki ᶜālem-i ḳuds dāyima ḳulūb-ı ᶜārifīne hübūb (4) idüp ve maṭlubları el virüp müşkilleri münḥal olması ifāde buyurulmış (5) ola. Bu da vechdür ki ḥabīb-i dilden murād ḥabīb-i Rabbi'l-ᶜibād (6) olup gūy-ı ḥabīb Ḥicāz-ı Yeş̱rib olup ol ḥarāret-i ṣuverī ve maᶜnevī (7) ile germ olan iḳlīm-i kerīmden **"innī ecidu nefesü'r-Raḥmāni min ḳıbeli'l-Yemen"**[996] (8) vefḳince esen bād-ı germ mübeşş̱ir-i fütūḥ-u rūḥ olup ḥayāt-ı tāze ve meserrāt-ı (9) bī-endāze ile ᶜuḳde'-i dil olan her müşkil ol müzīḥ olan rīḥ (10) ile mużmaḥill olup beş̱āret-i enfās-

---

992 Onun ayrıca şu beyitleri vardır-Allah saltanatını daim etsin-.

993 Rüzgar gönlümüzün sevgilisinin yolundan eserse eğer, ruhumuz bahşedilir, müşkülümüz çözülür.

994 "Nefehât" kelimesi noktalı h ile yazılmıştır. Rabbinizin yaşamış olduğunuz bazı günlerde rahmet esintileri vardır. Bunları bulmaya çalışın. Aclûnî, s.263.

995 O, rüzgarları müjde olarak gönderendir. (A'raf, 57)

996 Yemen tarafından kokulu bir Rahmani nefes geliyor bana. Ceylan, *s. 169.*

ı müteberrike'-i bi-nebeviyye ile müşkilāt-ı inḥilāline (11) taᶜarruż buyurulmış. **Yessera'llāhu lenā hāze'ẕ- ẕevḳa ve'ş-şevḳa**[997]**.** Āmīn.

195a **Yā Rabbi āyā be çikār āmedem ez ḫāne'-i ḫīş**

Dil-i mā der dil-i mā şod gil-i mā ḥāil-i mā[998]

(3) Aṣḥāb-ı dāniş ḳatında rūşendür ki insān- rūḥānī cevherden ᶜibāretdür. (4) Bu ḳāleb-i tīre'-i ḫākī ve maḥbūs-ı ṭavārıḳ-ı eflākī degüldür. Ve ol şāh-bāz-ı bülend- (5) pervāz bu ḳafes-i müseddes ḳālebe mübtelā olmadın menzil-i ᶜulyāda maḥrem-i rāz (6) ide. Belki ḳabā-yı ḥaḳīḳatüñ ṭırāzı āstīn-i beḳādan idi. Nitekim buyurulmışdur: (7) **Ḳuli'r-rūḥu min emr-i Rabbi**[999], aña şāhid ü nāṭıḳdur. Çün ol maḳām-ı (8) muḳaddesde saᶜādet-i ittiṣāl ve leẕẕet-i üns-i kibriyā ve celāl-i ḳadrīn ᶜale'l (9) -kemāl bilmedi. Nāz u niyāz-ı ᶜışḳı böyle iḳtiżā itdi ki, anı firāḳ derdine (10) mübtelā ide. Ve būne'-i miḥnet ve belāda arıda. Tā ki **el-eşyāu tuᶜrafu** (11) **bi-eżdādihe**[1000] feḥvāsı üzere viṣāl ḳadrin bile. Ve ṭarīḳ-i vaṭan-ı aṣlīye **195b** (1) pāy-ı ṭalebi vażᶜ idüp bārgāh-ı viṣāle teveccüh ḳıla. Ve her ᶜālemüñ ḫazā'in-i (2) ebvābın dīde'-i müşāhedesine açup perde ḥicābı ol cevāhir ü ẕevāḥiri (3) ḳaldırdılar. Ḫülāṣā zübde olanı anuñ ile hem-rāh eylediler. Tā ki (4) **"leyse li'l-insāni illā mā seᶜā"**[1001] muḳteżāsınca ᶜālem-i ḫākda ekdügin biçe. (5) Ve **"ḥubbu'l-vaṭan mine'l-īmāni"**[1002] vefḳince vaṭan-ı aṣlīye mürācaᶜāt ḳaṣdında (6) māsivādan geçe. Vaṣl u ṭaleb bī-ḳarār ide. Tā sezā-vār-ı ḳurb-ı Bārī ola. (7) Mıṣrāᶜ-ı ṣānī ki; gönlümiz göñil ᶜāleminde olan esrār-ı İlāhīyye endīşesinde olup (8) ḳāleb-i gül her-çend ki ᶜālem-i bālādan şāġil ü ḥāyil olursa gir ve dilde (9) nāra muḥabbet müştaᶜil ve ẕikr-i Mevlāya müştaᶜildür dimek īmā olur. (10) Ve bu daḫi cāyizdür ki ḫāne'-i ḫūyiş vaṭan-ı nefsāniyyet ola ki ricāl-i (11) evṭān nüfūsdan, feżāyı müşāhedeye çıḳarılur. Tā şāyeste'-i tecellī **196a** (1) envār-ı manẓūr-ı naẓar-ı aferīd-kār ola. Nitekim **"kemā aḫraceke Rabbüke min beytike"**[1003] (2) kerīmesi te'vīlinde meşāyiḫ dimişler: **Ey "kemā aḫraceke Rabbüke" yekşifu müşāhedetuhu** (3) **min vaṭani ḥud veşiyyetike ḥattā lā yebḳā maᶜake**

997 Allah bu zerafet ve şevke ulaşmada bizlere kolaylık versin.

998 Ya Rabbi! Niçin geldim kendi evimden buraya, kalbimiz kalbimizde toprağımız mani oldu.

999 De ki: Ruh rabbimin bileceği şeydir. (İsra, 85)

1000 Eşya zıddıyla bilinir.

1001 İnsan için çalıştığından başkası yoktur. (Necm, 39)

1002 Vatan sevgisi imandandır.

1003 Nasıl ki Rabbin seni evinden çıkartmıştı. (Enfal, 5)

ġayruhu.[1004] Ebū Yezīd Besṭāmī buyurur: Münācātumda (4) vuṣlat diledüm baña dinildi ki; **de[c] nefseke ve te[c]āl**[1005], ya[c]nī nefs vaṭanın (5) bıraġup bār-gāh-ı viṣāl yolına girmek gerekdür ki tā vaṣl-ı maḥbūb meyl- maṭlūb müyesser ola.

Ṣeyb āmed çü zi hestī-i vücūd-i ebrī

Ḥāṣıl-ı zendegī üftāde zi āb u gil-i mā[1006]

(8) Semā'-ı hestīden [c]ālem-i nistīye seḥāb, envār-ı ef[c]ālden nüzūl iden ṣayyib-i ṭayyib (9) zülāl-i baḥr-i ṣıfāt ṣaḥārā-yı ḳulūb-ı [c]ārifīnden şemerāt-ı muḥabbet bitürüp ef'ide (10) ve esrārı mezāra[c]ında ḥabbāt-ı muḥabbet-i Ḥaḳ ẕuhūra getürüp ma[c]nāda ḥabbāt (11) vesīle'-i ḥayāt olmaġa bu beyt-i fāyiḳ edā'-i rāyiḳ ile işāret ider. **196b** (1) Nitekim **"elem terā enne'llāhe yüzcī seḥāben şümme yü'ellifu beynehu şümme yec[c]aluhu rukāmen"**[1007] (2) te'vīlinde meşāyiḫ bu ma[c]nāyı ifāde itmişlerdür. Ve daḫi **"enzele mine's-semā'-i** (3) **mā'en fesālet evdiyetun bi-ḳaderihā fe'ḥteme's-seylü zebeden rābiyen"**[1008] kerīmesi te'vīlinde (4) dimişlerdür ki Ḥaḳ subḥānehu ve te[c]ālā semādan evdiyeye mā' inzālini teşbīh (5) eyledi. Ẕātı vü ṣıfātı ve evṣāfı ve esmāsı ve nu[c]ūtı ve ef[c]āli envārlarınuñ (6) biḥār-ı miyāhından muvaḥḥidīn ve [c]ārifīn ve ṣıddīḳīn ve mükāşifīn ve müşāhidīn (7) ve [c]āşıḳīn ve müştāḳīn ve muḥibbīn mūḳinīn ve muḫlişīn ve müte[c]abbidīn ve mürīdīn (8) ḳulūbına nüzūl ider. Pes nitekim evdiye ża[c]f u ḳuvveti ile ḍıyk u basṭı (9) ḥasbī üzere mā'-ı maṭara taḥammül ider. Keẕālik bu tavāyif-i [c]aliyye ḳulūbı daḫi miyāh-ı (10) envār-ı ẕāt u ṣıfāt u esmā vü ef[c]ālden ḥavṣalalarına göre muḥabbet ve ma[c]rifet (11) ve tevḥīdden isti[c]dādları miḳdārınca taḥammül ider. Ve nitekim ḳaṭarāt-ı emṭār-ı **197a** (1) evdiyede seyl olur. Ve ḥiddet-i cereyānından üsti köpüklenür. Keẕālik (2) tevātir-i envār-ı tecellī ile seyl-i ma[c]ārif ve kevāşifi cereyān idüp cedāvil-i (3) ḳulūbdan enhār-ı ġuyūb aḳup evṣāf-ı beşeriyye köpügini ki "zebed-i rābī" aña (4) īmādur. Götürüp ol ru'yet-i ġuyūbdan men[c] ḳılup eyleyen zebedī aṣdāf-ı (5) himem-i [c]āliye olan ḳulūb-ı ṣaḥāriyesinden giderür. Pes ol

[1004] Yani "Rabbi'nin seni evinden çıkardığı gibi" demek varlığının vatanından uzaklaşmak demektir. Öyle ki senin için Allah'tan gayrısı söz konusu olmaz.

[1005] Nefsini terk et gel.

[1006] Varlık bulutundan yağmur yağdı. Vücudun suyu ve toprağından hayatın özü canlandı.

[1007] Görmez misin ki Allah, bulutları sevk eder. Sonra, onları kaynaştırıp üst üste yığar. (Nur, 43)

[1008] O, gökten su indirdi de dereler kendi ölçülerince dolup aktı ve sel üste çıkan köpüğü aldı götürdü. (Ra'd, 17)

zamanda ḳalb-i (6) zebed; riyā ve sumᶜa ve şek ü şirk ve nifāḳ ḫavāṭır-ı meżmūma zebedlerinden (7) ṣāfī ve muḳaddes olup nūr-ı ezel ve ebedde seyāḥat idüp ᶜılāḳa vü mānīᶜ (8) olmaḳsız ᶜarşdan şerāya varınca müşāhede ider. Ve bu ḥālet-i bereket (9) tecellī-yi Ḥaḳdur ki vāṣıtā ve sebebsiz ẓuhūr itmişdür. Maṭar semādan esbāb-ı (10) ḫalḳ tavassuṭsız ve ᶜillet ṭalebsiz nüzūl itdügi gibi. Belki maḥż-ı feyż (11) Feyyāż-ı ḳadīm-i ezelīdür ki ehl-i rıḍvānına ifāżā ider. Bu biḥāruñ **197b** (1) miyāhı ki evdiye'-i ḳulūba tecellī ider. Baᶜżı baḥr-i ẕātdan ve baᶜżı baḥr-i ṣıfātdan (2) ve baᶜżı baḥr-i esmādan ve baᶜżı baḥr-i nuᶜūtdan ve baᶜżı baḥr-i efᶜāldendür. Ol ki (3) baḥr-i ẕātdandur muvaḥḥidīn ve ᶜārifīn ve münferidīn ve mütebaḥḥirīn ḳulūb-ı evdiyesi (4) cereyān ider ve ḳulūblarına olan evṣāf-ı ḥudūṣı giderüp evrāḳ (5) ve rubūbiyyet bitirür. Ol cihetden veleh-i inbisāṭ ġalebe idüp iddiᶜā-yı ittiḥād (6) iderler. Ve ol ki baḥr-i ṣıfātdandur ᶜāṣıḳīn ü muḥibbīn ü müştāḳīn (7) ḳulūbına cereyān ider. Ve ḳulūblarından evṣāf-ı nefsāniyyeyi ve ḥüṣāle'-i ṭabīᶜatı (8) giderüp anda nercis-i ünsi ve yāsemīn-i ḳudsi bitirüp ve buradan sekr-ü (9) heymān ve mevācid ü iddiᶜā iderler. Ve ol ki baḥr-i evṣāf ve nuᶜūtdandur mūḳinīn (10) ve müşāhidīn ve mükāşifīn ḳulūbınuñ evdiyesine cereyān ider ve andan ġubār-ı (11) ḫaṭarātı ve zebed-i cesātı giderüp yerine reyāḥīn ve deḳāyıḳ ve ḥaḳāyıḳ bitürür. **198a** (1) Ve ol ki baḥr-i esmādandur evdiye'-i ḳulūb-ı muḫliṣīn ve müteᶜābbidīne cereyān (2) idüp vesvās-ı şeyṭānī ve meyl-i ile'l-ḥadeṣānı giderüp yerine ḥikmet (3) ve fıṭnat ezhārın bitirür. Ve ol ki baḥr-i efᶜāldendür, ḳulūb-ı mürīdīn (4) evdiyesine aḳar ve andan zebed-ı şehvātı giderür. Ve yerine şaḳāyıḳ-ı meᶜāmelāt (5) ᶜahber-i murāḳabet yitürür. **Fe-subḥāne'lleẕī ḫaṣṣa kulle ḳalbin min ḳulūbi hā'ūlāi bi-mevridin** (6) **min mevāridi elṭāfiihi ve meşrabin min meşāribi aᶜṭāfihi**[1009], bu miyāh-ı ebḥārdan (7) ṣayyib ile taᶜbīr buyurılup āb u gül ehl-i dilde bitürdügi şemerāt (8) muḫtelifetü'l-elvān ki ḥāṣıl-ı ᶜömr ve maḥṣūl-i zendegānīdür. Ebr-i cūd vücūd-ı (9) muṭlaḳdan nüzūl iden miyāh ile neşv ü nemā bulmaduġına īmā buyurulmış.

Bāġ-ı ᶜaden āmede ṣūret zi-riyāż-ı ᶜālem

Ravża'-i heşt eger ḫᵛāhī biḫᵛāh ez gil-i mā[1010]

[1009] Bu kalplerden her birini lütfunun ve inceliğinin merkezi yapan Allah ne yücedir.

[1010] Evren bahçesi Adn cennetinin bir suretidir. Sekiz cenneti istiyorsan eğer, toprağımızdan iste.

198b (1) Meşāyiḫ dimişler ki cennet ü nāruñ cemīᶜ ᶜavālimde meẓāhiri vardur. (2) Zīrā şek yoḳdur ki Ḥażret-i ᶜilmiyyede aᶜyānları sābitedür. Ve Ḥaḳ Teᶜālā (3) Ādem ü Ḥavvāyı cennetden iḫrāc itdüginden ḫaber virdi. Pes ᶜālem-i (4) rūḥānīde vücūdı ṣābit oldı. ᶜĀlem-i cismānīde vücūdından (5) ḳable kezâlik nāruñ daḫi ᶜālem-i rūḥānīde vücūdı vardur. Zīrā (6) ki ol Ḥażret-i ᶜilmiyyede olana miṣāldür. Bu cihetden ol ᶜāleme ᶜālem-i (7) miṣāl diyü tesmiye olunmışdur. Ve eḥādiṣ-i ṣaḥīḥe anlaruñ ᶜālem-i rūḥānīde (8) vücūdına nāṭıḳadur. Ve Ḥażret-i risālet dār-ı dünyāda vücūdlarını iṣbāt (9) idüp buyurmışlardur: **E'd-dünyā sicnü'l-mü'minü ve cennetü'l-kāfiri**[1011]. Nitekim ᶜālem-i berzaḫ (10) vücūdların iṣbāt idüp buyurmışlar ki: **E'l-ḳabru ravżatun min riyāżi'l-cenneti** (11) **ev ḥufratun min ḥufri'n-nīrāni**.[1012] Ve ᶜālem-i insānīde daḫi anlaruñ vücūdları vardur. **199a** (1) Zīrā maḳām-ı rūḥ ve ḳalb ve kemālātları ᶜayn-ı naᶜīmdür. Ve maḳām-ı nefs ü hevā (2) maḳżiyyātları nefs-i caḥīmdür. Ve li-hāẕā kim ki maḳām-ı ḳalbe ve rūḥa dāḫil (3) ola ve aḫlāḳ-ı ḥamīde ve ṣıfāt-ı marżiyye ile muttaṣıf ola envāᶜ-ı niᶜam (4) ile müteᶜannim olur. Ve kim ki nefs ü leẕẕātı ile hevā ve şehevātı ile (5) vāḳıf ola envāᶜ-ı belāya vü niᶜam ile müteᶜaẕẕib ve müte'ellim olur. Ve cennet ü nāruñ (6) āḫir meẓāhirleri dār-ı āḫiretdedür. Ve bu meẓāhirüñ her birine maḫṣūṣ (7) levāzımı vardur ki ᶜālemine muvāfıḳdur. Pes bu beyt-i şerīfle meẓāhir-i (8) cennete işāret buyurılup ᶜālem-i insānīde vücūdına, "ravża'-i heşt (9) eger ḫᵛāhī biḫᵛāh ez gil-i mā" mıṣrāᶜı ile īmā buyurulmış. **Ve ᶜindehu bi-ᶜilmi'l-kemāl.** [1013]

Çü güşāde est Murādī der-maḳṣūd-ı ezel

Bāz şod bāz tehī nīst ez ān sā'il-i mā[1014]

199b (1) Velī Fettāḥ ismine maẓhar olıcaḳ, āṣār-ı fetḥ hüveydā olup yedi ve lisānı (2) ve ḳalbi meftūḥ olup esbāb-ı futūḥ āmāde ve ebvāb güşāde olur. (3) Ve ᶜilm-i esrār-ı mefātīḥ ṭaraf-ı Ḥaḳdan aña iᶜṭā olunur. Ol mefātīḥ-i muḫtelifetü'l (4) -envāᶜ ile ḫuṣūmāt-ı muᶜālaḳa ve muᶜżalāt … fetḥ idüp maḳṣūd-ı (5) ezel ḳapusı açılur ve fütūḥāt-ı raḥmet saçılur. Ebvāb-ı ḫazāyin-i Ḥaḳ (6) fetḥine müteḥaḳ olan **"aḥsin kemā**

[1011] Dünya cenneti mü'minin zindanıdır. *Müslim* hadis no: 2956, c.4, 2272.

[1012] Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur. *Tirmizî* hadis no: 2460, c.4, 220.

[1013] İlimlerin kemali Allah katındadır.

[1014] Ey Murâdî ezeli maksudun açıktır kapısı. Fakir gönlümüz ondan eli boş dönmez.

aḥsena'llāhu ileyke"[1015] mażmūnı üzere (7) bāb-ı cūd-ı iḥsānın bāz ṭuṭmaġla serfirāz olmaḳ **"va'llāhu yuḥibbu'l-muḥsinīn"**[1016] (8) mefhūmı üzere aḳvā-yı sā'il teḳarrub-ı Ḥaḳ olduġı muḥaḳḳaḳ olmaġıla ol (9) güşāyende der-i maḳṣūd-ı ezel olan pādişāh-ı acdel caḳluñ (10) bāb-ı berr ü iḥsān-ı nebī nevc-i insāna bāz ve dest-i te'yīd-i sāyiller yüzünden (11) perde-endāz olup nehr-i sāyil[-i] iḥsānından nehr-i sāyil olunmayup sāyiller **200a** (1) nehr-i sāyil gibi ḳapusına aḳup mülūk ü selāṭīn mülāzımı rikābı ve ṭālibān-ı (2) mecāli olan ecālī sāyil-i bābı olurlar. Bu muḳaddemāta maḳṭacı şerīf (3) muḥtevīdür. "Bāz bā şod bāz" tekrīr ṭarīḳi ile olmaḳ var. Nitekim edeb-i (4) Fursda muctāddur yāḫūd evvelki "bāz" açuḳ macnāsına ve ikinci girü (5) macnāsına ola ve kilā hümā muḥtemil. **Ve'r-cū mina'llāhi cafve'z-zelel**.[1017] **Şerḥ-i cİzzī el-Mezbūr.**

MİN MEḲĀL-İ ḪAYRİ ḪALĪFETİ'Z-ZAMĀNİ[1018]

Mā der-ḥayāt ānīm der-ḥayāt-ı mā şod

Māder nezād mā rā cism-i ān zi ḫāk-i mā şod[1019]

(9) Sehl-i Tusterī buyurmış: Ḥaḳ Tecālā ḫalḳı ḫalḳ itdi. Ve anı ism-i ḥayāt ile ḥayy eyledi. (10) Ṣoñra nefslerini cehīlleri ile anları iḥatā eyledi. **"Fe-men ḫayye bi'l-cilmi fe-hüve ḥayyün** (11) **ve illā fehum mevtā bi-cehlihim"**[1020] vāṣıṭā ider. **el-Meyyitü men ġafele can müşāhideti'l-mennāni 200b** (1) **ve'l-ḥayyü men kāne ḫayyen bi'l-ḥayyi'l-leẕī lā yemūt.**[1021] Zinde'-i cāvīd oldur ki ḥayāt-ı (2) ṭayyibe'i "**felenuḥyiyennehum ḥayāten ṭayyibeten"**[1022] ile zinde olup āb-ı ḥayāt-ı macrifet nūş (3) itmekle ẓulümāt-ı cehlden ḫalāṣ olup memāt-ı ḍalāletden necāt bula. (4) Ḥüseyn buyurur: Ḥayāt bir niçe ḳışmdur. Biri ḥayātdur; Ḥaḳ Tecālānuñ kelimātı (5) ile, biri daḫi

[1015] Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap. (Kasas, 77)

[1016] Allah iyilik edenleri sever. (Âl-i İmran, 134)

[1017] Hatalarınızın bağışlanması için Allah'tan af dileyin.

[1018] Dönemin en hayırlı halifesinin sözlerinden.

[1019] Biz bu hayatta mevcudatın varlık sebebiyiz. Annemiz bizim bedenimizi dünyaya getirdi, özümüzü değil.

[1020] İlim ile hayat bulan kişi gerçek anlamda yaşayan biri olur. Aksi taktirde insan, cehaleti ile ölü gibidir.

[1021] Ölü, nimet vereni görmeyen kişidir. Canlı ise, ölmeyen biri ile canlı olan kişidir.

[1022] Elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız. (Nahl, 97)

ḥayātdur emri ile, biri daḫi ḥayātdur ḳurbı ile, (6) biri daḫi ḥayātdur naẕarı ile, biri daḫi ḥayātdur ḳudreti ile. (7) Bir ḳışmı daḫi ḥayātdur ki mevtdür. Ve ol ḥarekāt-ı mezmūmeden ᶜibāretdür. (8) **"Emvātun ġayru aḥyā'in"**[1023] aña işāretdür. Ve maᶜrifet ehli ervāḥ-ı maᶜrifeti ile aḥyādurlar. (9) Ve muḥibler ervāḥ-ı muḥabbeti ile aḥyādurlar. Ve mūḳinler envār-ı müşāhedesi ile aḥyādurlar. (10) Ve ehl-i setrü'l-ġayb ḥayāt-ı ḳadīmesi ile aḥyādurlar. "Mā der-ḥayāt ānīm" buyurulduġı (11) bu maḳāmāt u merātibe muḥtevīdür. Ve ḥayāt-ı maḫluḳ ᶜaks-i pertev-i ḥayāt-ı Ḫālıḳ olmasına **201a** (1) "ān der-ḥayāt-ı mā şod" buyurulduġıla īmā buyurulmışdur. Gūyā ki ḥayāt-ı maḫlūḳāt (2) bir mir'ātdur ki anda ḥayāt-ı Ḥaḳ cilve-gerdür dimekdür. Ve mışrāᶜ-ı ṯānī aña (3) işāretdür ki, **len yelice melekūte's-semāvāti ve'l-arżi men lem yūled merrateyni**[1024]**,** (4) feḥvāsınca meşīme'-i ᶜademden ve aṣlāb-ı ābā vü erḥām-ı ümmehātdan feżā-yı (5) vücūda vürūdden ṣoñra ki **"va'llāhu aḫracekum min buṭūni ümmehātikum lā taᶜlemūne şey'en"**[1025] (6) feḥvāsınca mertebe'-i cismāniyyet maḥbesinde[1026] erḥāmdaki cenīn gibi mübtelā-yı (7) enīn ve mażīḳden rehālıka ḳarīn-i ḥanīn olup melekūt ᶜālemine vülūc ve nāsūtdan (8) lāhūta ᶜurūc hevāsında olur. Ve ẓülmet-i cehlden rūşenā-yı (9) ᶜamele ḫurūc sevdāsında olur. Pes gerçi cism ḫāk ü mādan maḫlūḳdur. (10) Lākin laṭīfe'-i insāniyye ol neş'e'-i rūḥāniyyeden ᶜibāretdür ki elsine'-i (11) meşāyiḫde cārī olan nikāḥ-ı sārī'-i fi'ẕ-ẕirārī ile izdivāc-ı maᶜnevī **201b** (1) neticesidür. Bu ẕikr olnan maᶜnī maᶜnā-yı taṣavvufīdür. Manᶜā-yı ẓāhirīsi (2) fehmī'-i vāḳıᶜā'-i ḥāl maᶜrifetine merḳūfdur. Ve bu ġazel ol hengāmda buyurulmışdur ki; (3) egerçi bizüm ḥayāt-muza menşe'-i ṣūrī oldı, biz anuñ ḥayāt-ı ḥaḳīḳīsine (4) -ki ḥayāt-ı ṭayyibe andan ᶜibāretdür- sebeb olmışuz ki ḥadīṯ-i şerīfde; (5) ibn-i ādem vefāt idecek ᶜamelleri munḳaṭıᶜ olur. İllā üç nesneden ki biri; (6) ṣadaḳa'-i cāriyedür, biri ᶜilmün yentefiᶜu bihi, biri veled-i ṣāliḥdür ki duᶜā-yı ḫayr ide.

Ṣūret-peẕīr āmedim bī-ṣūretim ḥāşā

Der-seṭvetim ammā ez- ḥayretī cüdā şod[1027]

[1023] Onlar diri olmayan cansız varlıklardır. (Nahl, 21)

[1024] İki kere doğmayan bir kimse göklerin ve yerin hükümranlığına erişemez.

[1025] Allah sizi, analarınızın karnından siz hiçbir şey bilmez durumda iken çıkardı. (Nahl, 78)

[1026] Metinde "muḥbes" şeklinde harekelenmiştir.

[1027] Suretsiz yüzlerle hâşâ varız biz. Ama şaşkınlıktan ondan uzak düştük.

(9) Ve **"hüve'lleẕī yuṣavvirukum fi'l-erḥāmi keyfe yeşā'"**[1028] kerīmesi üzere **"es-saᶜīdü** (10) **saᶜīdün fī baṭni ümmehi ve'ş-şaḳiyyu şaḳiyyün fī baṭni ümmihi"**[1029] feḥvāsınca kimini ṣūret-i saᶜādet (11) üzere taṣvīr, kimini ṣūret-i şeḳāvet üzere taṣvīr-i muṣavvir, ḳaderüñ **202a** (1) muḳteżā-yı ḥikmet-i bāliġası idügine işāret buyurılup rūḥ-ı ᶜālem ıṭlāḳda (2) ḳuyūd-ı ṣuver taṣvīr olunmadın bī-ṣūret iken, emr-i yezdānī ile ṣūret (3) -peẕīr olduḳdan ṣoñra **"kemā bedeekum teᶜūdūne"**[1030] muḳteżāsınca girü nihāyet (4) kārda tecellī-i ẕāt ile ᶜālem-i ıṭlāḳa rücūᶜ idüp, iḫtilāfāt-ı taᶜayyünāt (5) ve ṣuver zevāl bulup, vaḥdet ü ıṭlāḳ rütbesine rücūᶜ ider dimek (6) īmā buyurulmış. Meşāyiḫ dirler: Ḥaḳ Teᶜālānuñ tecelliyāt-ı ẕātiyetü ve esmā'iyye (7) ve ṣıfātiyyesi vardur. Ve tecellī-i esmā'ı ve ṣıfātı da aḥkām-ı keşret zāyile (8) olmaz. Ammā tecellī-i ẕāt fenā iḳtiżā ider. Çün ṣalṭanat-ı ẕāt ẓuhūra gelüp (9) āfitāb-ı ḥażret-i eḥadiyyetden tābān olan ve ẓulām niḳābını cemāl-i vaḥdet-i ẕāt (10) -dan ḳaldura ve ẓulümāt-ı ḳuyūd-ı nūr-ı ıṭlāḳ vücūd ile nābūd ola. (11) Ḳıyāmet-i kübrā ḳā'ime olup sırr-ı yevme'l-fażlı āşikār olup Ḥaḳ bāṭıldan **202b** (1) mütemeyyiz olur **"ve ḳul cā'el-ḥaḳḳu ve zeheḳa'l-bāṭılu"**[1031] mażmūnı üzere nümāyān olur. (2) Pes saṭvet-i tecellī-i ẕāt ile ṣarṣardan ḥübāb zāyil olup āb-ı ṣāfī ḳalduġı gibi ṣuver gidüp ıṭlāḳ ve bī-ṣūretlik ḳalduġına işāret buyurulmış.

Memdūd-ı bād-ı ᶜömrüm ᶜömr-i men ez-medīd est

Ez-ᶜuḳde'-i bidāyet bend-i dilem rehā şod[1032]

(6) Cüneyd Ḥażretleri buyurmış, ḥayy oldur ki ḥayātı Ḥālıḳunuñ ḥayātı ile ola. (7) Ol degüldür ki beḳā'ı heykeli ile ola. Pes anuñ ki beḳāsı nefs-i beḳāsı ile (8) ola, ḥāl-i ḥayātında meyyitdür. Ve anuñ ḥayātı Rabbi ḥayātı ile ola ḥaḳīḳatā (9) ḥayātı vefātı zamānında olur. Zīrā ki anuñ ile ḥayāt-ı aṣlī rütbesine (10) irer. Ḳāla'llāhu Teᶜālā: **Li-yünzira men kāne ḥayyen**.[1033] Pes bu taḳrīr üzere (11) ḥayāt iki olduġı gibi ᶜömr daḫi ikidür. Biri ᶜömr-i ḥayāt-ı ṣūrīdür ki, **203a** (1) bu ᶜömrüñ çendān imtidādı olmaz. Biri

[1028] O, sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendirir. (Âl-i İmran, 6)

[1029] Said olan ana rahminde de saiddir. Şakī olan ana rahminde de şakīdir. Müslim, hadis no: 2645, c.IV, s. 2037.

[1030] Sizi başlangıçta yarattığı gibi (yine O'na) döneceksiniz. (A'raf, 29)

[1031] De ki: Hak geldi batıl yok oldu. (İsra, 81)

[1032] Hayat-ı ömrüm yettiğince (kaderim uzun olsun) ve gönlüm ezeli endişeden kurtulmuş olsun.

[1033] (Aklen ve fikren) diri olanları uyarması için. (Yasin, 70)

ᶜömr-i ḥayāt-ı ḥaḳīḳīdür ki, (2) **felenuḥyiyennehum ḥayāten ṭayyibeten**[1034] ḥayātıdur. Ol ḥayāt bir ḥayāt-ı cāvidānīdür ki, (3) ol ḥayāt ile ḥayy olan, memātdan necāt bulur. Beḳāsı cāvīd (4) ve müddeti medīd olur. Ve bidāyet-i ḥālde olan ᶜuḳde-i münḥalle olup (5) tebeddül-i ḥālāt-ı şebāb kuhūlet ve şüyūḫat ile fenā ḫāṭırası bendinden (6) dil-i bī-ġıl bu fikr-i ġamkesel ile rehā bulur dimek īmā buyurulmış.

Ḥānūt-ı ᶜālemeyn pür ez-ṣūretem ber-āmed

Bāyiᶜ ü müşteri-yi men beyᶜam be men şirā şod[1035]

(9) **İnna'llāhe'ş-terā mine'l-mü'minīne enfüsehum**[1036] bāzārındaki ḥānūt-ı ᶜālemīn ile (10) andan taᶜbīr buyurulmış. Sermāye-i ᶜömr-i nefīs ticāret-i nāfiᶜa içün insāna virilüp (11) ḫazāyin-i maᶜārif-i İlāhiyye ebvābı açılup, her nefs ki ᶜömr-i enfüsden mürūr **203b** (1) ider, cevāhir-i esrārdan ᶜivażın ele götürüp **"femā rabiḥat ticāretuhum"**[1037] ḫüsrānından (2) ḥazer itmege saᶜy-ı belīġ lüzūmına īmā buyurulmış. Vāḳıᶜā bir kūh-ı pür-şükūhdan her gün (3) bir kāh miḳdārı alunup yerine ᶜivaż ḳonulmasa mürūr eyyām ile dükenüp (4) yerinde ḳalmaz. Pes her dem ki bir nefs enfās-ı maᶜdūdeden gide, yerine (5) esrār-ı maᶜrifetden ᶜivaż kesb olunmaya kīse'-i ᶜömr tehī ve sermāye'-i ḥayāt müntehī (6) olup dükkān-ı dād ü sitad ḳapanup tācir-i ḫāsir iflās-ı ḫüsrān ile (7) müflis ve bī-nevā ḳalup bir yola muḫtāc ve ḫuvān-ı iḥsāndan maḥrūm ve aç olur. (8) Pes bu sūd içün virilen naḳd-i ᶜömri sevdāya ṣatmamaḳ gerekdür. Ve sermāye'-i (9) giran-māye'-i ᶜömr-i ᶜazīzi yabāna atmamaḳ gerekdür. Beyᶜ u şirā maᶜnevīde sūd u (10) ziyān maᶜrifetinden zühūl ile iżāᶜa'-i re'sü'l-mālden ṣaḳınup **"el-faḳru** (11) **sevādü'l-vechi fi'd-dāreyn"**[1038] faḳr u iflāsdan endīşe idüp aᶜmāl-i ṣāliḥadan **204a** (1) dest-i tehī ve müflis ḥaşr olunmaḳdan iḥtirāz itmek gerek dimege işᶜār olmış.

Mā rā kesī nedāned ḥayfā der īn dü ḫāne

[1034] Elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız. (Nahl, 97)

[1035] İki âlem dükkanı benim suretimle doldu taştı. Satıcı ve müşterim benimle beni aldı ve bana sattı.

[1036] Şüphesiz Allah mü'minlerin canlarını satın almıştır. (Tevbe, 111)

[1037] Bu yüzden alışveriş onlara kâr getirmemiş. (Bakara, 16)

[1038] Fakirlik, iki cihanda da yüzkarasıdır. Aclûnî, s. 102.

Çün āmedem Murādī lākin zehem Ḫüdā şod[1039]

(4) **"Evliyā'ī taḥt-ı ḳıbābī lā yaᶜrifuhum ġayrī"**[1040] ḥadīṯ-i mażmūnı üzere ġayret-i (5) Ḥaḳ baᶜżı evliyāsını ḫalḳ-ı cihāndan nihān ider. Ve anlara żanāyinu'llāh dirler. (6) Zeḫāiru'llāh daḫi dirler. Muḥibbān-ı İlāh ve muḳarrebān-ı dergāh ol ulu şāhlardur. (7) Āmed ü şüdleri ve seyr ü seferleri seyrün fi'llāhdur. "Lākin rehem Ḫüdā şod" (8) buyurduḳları seyrün fi'llāhi menzilesine īmādur. **Şerḥ-i Mevlānā Saᶜded-dīn Ḫᵛocā'-i Şāh**

VE SAᶜĀDETÜ'L-MEḲĀLİ ḪAYRÜ'L-MEᶜĀL[1041]

Der-vaḥdet keşret şeved mekşūf mā rā yār

Kānet ḳarār illā firār leyse'l-firār illā ḳarār[1042]

204b (1) Mışrāᶜ-ı ūlā farḳ-ı şāniye işāret olmaḳ fehm olunur ki, ışṭılāḥ-ı meşāyiḫde (2) farḳ ikidür. Biri Ḥaḳdan ḫalḳ ile iḫticābdur. Ve rüsūm-ı ḫalḳiyyenüñ … (3) … ve buña farḳ-ı evvel dirler. Biri daḫi şuhūdü'l-ḫalḳ bi'l-Ḥaḳdur. Ve vaḥdeti, (4) keşretde ru'yetdür. Ve keşreti, vaḥdetde müşāhededür. Bir vechle ki müşāhede (5) yerine ne vaḥdet ü keşrete ve ne keşret ü vaḥdete ḥicāb ola. Pes vaḥdet ü keşretde (6) cemāl-i bā-kemāl maṭlūb-ı ḥaḳīḳī nümāyān ve mir'āt-i ḳalb-i pākde rūy-ı dil-ārā-yı (7) maḥbūb-ı ezelī mekşūf u ᶜa yān olup ru'yet ü vech-i bāḳīde keşret ü vaḥdet (8) ḥāletleri ᶜale's-seviyye olduġına īmā buyurulmış. Ve mışrāᶜ-ı şānīde dimek ola ki (9) vaḥdet egerçi ẓāhirā ḫalḳdan Ḥaḳḳa firārdur. Lākin ḥaḳīḳatā ḳarārdur, firār (10) degül. Ve firār ki ḳarār-gāha ola maᶜnīde ᶜayn-ı ḳarārdur. **el-Firāru mimmā lā yuṭāḳu** (11) **min süneni'l-mürselīn**.[1043] Ve ḥaḳīḳatde mışrāᶜ-ı şānī **"fefirrū ila'llāhi"**[1044] kerīmesi tefsīrine **205a** (1) işāreti daḫi müteżammındur. Ve ḫired-i ḫurde-bīne bu daḫi rūşen ola ki (2) merātib-i firār üçdür. Mertebe'-i ūlā firār-ı ᶜāmmedür ki; cehāletden ᶜulemā-yı (3) rāsiḫīn fi'ş-şerīᶜat mütābaḳatına iᶜtiḳā vü saᶜy cihetinden firārdür. Ve keslden (4)

[1039] Yazık ki bu iki evde tanıyanımız yok. Nasıl geldim öyleyse Murâdî, neyse ki Hak'tan geldim.

[1040] Velilerim benim kubbemin altındadır. Onları benden başkası bilmez. Ceylan, s. 165.

[1041] Sözün saadeti varılacakların en hayırlısıdır.

[1042] Yârin yüzü bize çokluğun birliğinde malumdur. Huzur kaçışta ve kaçış huzurdan başka bir şey değildir.

[1043] Takat getirilmeyecek güçlüklerden kaçmak peygamberlerin sünnetidir.

[1044] O halde Allah'a koşun. (Zariyat, 50)

teşmīre ḥadd ü ᶜuz cihetinden firārdür. Ve ḍıykdan seᶜāya şiḳa vü recā cihetinden (5) firārdür. Yaᶜnī **“ve men yetteḳi’llāhe yecᶜalü maḫracen ve yerzuḳuhu min ḥayşü lā-yaḥtesibu”**[1045] (6) feḥvāsına yaḳīn ve şiḳa ile saᶜt-ı ṣadr gelüp żarūrāt nefs ü ᶜayālden (7) nāşī olan ḍıyk-ı ṣadr mütelāşī olup **“ve men yetevekkel ᶜala’llāhi fe hüve ḥasbuhu”**[1046] (8) mażmūnı ile ᶜamele muvaffaḳ olmaḳdur. Mertebe’-i şāniye firār-ı ḫāṣṣadur ki ḫaberden (9) şuhūda yaᶜnī beyāndan ᶜayāna firārdur. Ve ḥuẓūẓ-ı nefsden tecrīde (10) firārdur. Ve rusūmdan uṣūle firārdur. Yaᶜnī aḥkāmı ve rusūm ᶜilm ü ᶜamelden (11) taᶜarrüfāt-ı İlāhiyyeye firārdur ki rusūm-ı şerīᶜat uṣūlden aḫz olunup ol **205b** (1) taᶜarrufāt içün vażᶜ olunmışdur. Nitekim ᶜİbn-i ᶜAbbās, **“ve mā ḫalaḳtü’l-cinne ve’l-inse** (2) **illā liyaᶜbudūn”**[1047] tefsīrinde **“illā liyaᶜrifūn”**[1048] dimişdür. Ve bu ṭabaḳa ṣāḥibinden ḳabūl[1049] **206a** (1) ināniyyet kendüsinde ḳalmış olur. Pes bi’llāhi firār itmiş olur ol ināniyyetden (2) ila’llāhi ve tefrīd-i maḥż ṭabaḳasına irer ki **“lā fiᶜle ve lā vücūde illā bi’l-Ḥaḳḳi”**[1050] (3) derecesidür. Ve bu maḥż-ı mevhībe’-i İlāhiyyedür. Maḥv ü ināniyyet ile anda rā’iḥā (4) kesb ve taᶜmel olmaz. Bārī Teᶜālā maḳāmāt-ı cāliyāt derecesin muḳadder ḳıla.

Dil behcetī dāred ez ü ġāfilter ez vey ġāfilāt

Hergiz nebāşod münebbih ān kes neyāyed der-veḳār[1051]

(7) Şeyḫü’l-islām ᶜAbdu’llāhü’l-Enṣārī buyurmışdur: Egerçi tecellī maḳdūr-ı ᶜabd (8) degüldür belki maḥż-ı feyż-i İlāhīdür. Ḳalb-i pāk sālik nāgāh gelür. Ammā ol devlet (9) nāgāh āgāh olmayan ḳalbe el virmez. Ġaflet ehli andan behre-mend olmazlar. (10) Ve mütenebbih olmayan behāyim-vār ġāfiller vaḳᶜ ü veḳār ve ḥürmet ü iᶜtibār bulmazlar. (11) Ḳaderleri ḫafīf ve iᶜtibārları żaᶜīf olur. Ve mīzān-ı iḫtirāmda sebük vezn

---

[1045] Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa Allah ona bir çıkış yolu açar. Onu beklemediği yerden rızıklandırır. (Talak, 2-3)

[1046] Kim Allah’a tevekkül ederse O kendisine yeter. (Talak, 3)

[1047] Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.

[1048] Allah’tan başka arif yoktur.

[1049] Bundan sonraki 9 satırın üstü karalıdır. Bir sonraki sayfadan devam ediyor.

[1050] Allah Teâlâ olmaksızın herhangi bir şeyin gerçekleşmesi veya vâr olması mümkün değildir.

[1051] Gönül ondan hoşnut ve memnundur, ondan bihaber olan gaflettedir. Vakar olmayanlar uyandıramazlar.

206b (1) olup **"ve emmā men ḫaffet mevāzīnuhu"**[1052] mışdāḳı olan zümre'-i mefḳūd el-veḳār olur dimekdür.

Ẓulmet-i ḥicāb āmed eger der-ẓulmetest āb-ı ḥayāt

Ehlen lenā ḥucbu'ẕ-ẓulem medde'l-ḥayāt fi'l-midār [1053]

(4) Bu beyt-i şerīf beytīn-i sābiḳīn maᶜnāsın perveriş ider. Ve ḥicāb-ı keşret müşāhede'-i (5) cemāl-i bā-kemāle ḥāyil ve māniᶜ olmaduġın ifāde idüp, ẓulmetü keşretde āb-ı ḥayāt (6) vaḥdet münderic ve nümāyiş meẓāhirde nūr-ı cemāl-i vech-i bāḳī mündemic idügin (7) bildürür. Bu daḫi muḳarrerdür, rūḥ-ı insānīnüñ ḳālıbına taᶜalluḳınuñ ve āfātınuñ (8) miṣāli bir toḫm gibidür ki ekilüp perveriş bulursa biri yüz ve yedi yüz (9) vire. "**Enbetet sebᶜa senābile fī kulli sünbiletin mietü ḥabbetin**"[1054] mażmūnı üzere (10) eżᶜāf-ı mużāᶜaf ḥabbe vire. Ve eger ekilmese egerçi nevᶜ-i intifāᶜ mümkin. Ammā (11) menfīᶜ-i ḳalīldür. Ve eger ekilüp tımār olunmasa zemīnde pusīde olup **207a** (1) çürür. Ve istiᶜdād-ı intifāᶜdan çıḳar. Pes keẕālik toḫm-ı rūḥ-ı insānī (2) daḫi andan öñdīn zemīn-i ḳālıba bıraġıla istimāᶜ-ı kelām-ı Ḥaḳ istiᶜdādı (3) mevcūd idi. Ḥattā ol istiᶜdād ile ᶜahd-i elestü bi-Rabbikumdan ḫaber virdi. (4) Ve cevābı belī ehline gösterdi. Ammā bu mezārᶜat anuñ içün olundı. (5) Yaᶜnī ol toḫm-ı ḫākdan ḳāleb-i insāna ekmek iḫtiyār buyuruldı. Tā bīnālık ve (6) şinevālıkdan ve gūyālık ki istiᶜdādı fıṭrīsinde var idi. Biri yüz (7) ve yedi yüz ola. Ve her sünbüle yüz ḥabbe'-i muḥabbet bitüre. Lākin mādām ki bu toḫm-ı (8) rūḥ āb-ı īmān ile ṣu irülüp terbiyet ᶜamel-i ṣāliḥ ile tenmiye olunmaya (9) ol bīnālıkdan ve şinevālıkdan ve gūyālıkdan maḥrūm olup ne görür ve ne (10) işidür ve ne söyler. Çün āb-ı ḥayāt-ı īmān ile ᶜamel-i ṣāliḥ ile terbiye (11) oluna, ol toḫm berūmend olup nişīb-i zemīn beşeriyyetden faṣd-ı ᶜulüvv-i ᶜālem **207b** (1) ᶜubūdiyyet ider. Ve derekāt-ı ḫüsrāndan necāt bulup meded ü terbiyyet (2) ḳadrince derecāt-ı ᶜulāya irişür ki aña cennāt-ı ᶜāliyāt dirler. (3) Eger dūn-himmetlik idüp mücerred dıraḫt sebz-i sāyesi ile iktifā idüp (4) ṭālib ṣemer olmazsa egerçi ehl-i cennet olur. Ammā **"ekşerü ehlü'l-cenneti el-bülhü"**[1055] (5)

[1052] Ama kimin de tartıları hafif gelirse. (Karia, 8)

[1053] Karanlık bir örtüdür eğer hayat suyu karanlıktaysa, ey karanlığın örtüsü,bize hoş geldin ve ömrün uzun olsun.

[1054] Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, **yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum** gibidir. (Bakara, 261)

[1055] Cennetliklerin çoğu eblehlerdir. Bkz: Dipnot 26.

mażmūnı üzere şemere'-i maᶜrifetden bī-behre ḳalur. Ammā şöyle ki terbiyesin (6) artura ve ṭālib-i şemer'-i maᶜrifet ola zümre'-i ehlu'llāhdan olur ve eger el-ᶜiyāẕü (7) bi'llāh toḫm-ı rūḥ āb-ı īmān ile ve ᶜamel-i ṣāliḥ ile terbiye-peẕīr olmayup zemīn-i (8) beşeriyyetde çüriye ve ṭabiᶜat-ı ḫāki aña ġalebe eyleye "**ve lākinnehu aḫlede ile'l** (9) -**arżi ve't-tebeᶜa hevāhu"**[1056] mażmūnı üzere ḫüsrān-ı ebedīde rū-siyāh ḳalur. (10) *Eᶜāẕena'llāhu minhu*. Pes "ehlen lenā ḥucbu'ẕ-ẓülem" dimege ḥicābdan elyaḳ ve müşāhede'-i (11) cemāl-i vaḥdet içün keşret-i ḥicābı ehlen ve sehlen dimege müsteḥaḳ idügi ifāde buyurulmış.

208a Şevḳī ber-āyed der dilem efḍal hemī şod ez heme

Aḥbabtuhu fī ḥubbihi innā ᶜaẕīmun bi'd-dişār [1057]

(3) Bu beyt, beyt-ı sābıḳ mefhūmın muḥaḳḳıḳdur. **Lā yezālü'l-ᶜabdi yeteḳarrabu ileyye bi'n-nevāfili ḥattā** (4) **aḥbabtuhu. Fe-iẕā aḥbabtuhu küntü lehu semᶜan ve baṣaran ve yeden fe bī-yesmeᶜu ve bī-yubṣiru** (5) **ve bī-yebṭişu** [1058] feḥvāsı üzere ḳurb-ı nevāfil netīcesi olan muḥabbet ẓuhūr (6) bulup muḥib iken maḥbūb-ı Ḥaḳ olur. Ve ḳalbde nūr-ı şevḳ bir vechle lemeᶜān eyler ki (7) **"sīmāhum fī vucūhihim"**[1059] mażmūnı üzere sīmā īmā ider ki, bār-ı gāh-ı ᶜizzet (8) maḥbūbıdur. Ve cāẕībe'-i ᶜaşḳ ve muḥabbet mecẕūbıdur. Ve ezelde nice ki müstemiᶜ-i (9) ḫiṭāb **"elestü bi-Rabbikum"**[1060] idi. Cevābı belīye ḳıyām gösterür. Bu ḥāletde (10) çün rūḥ beşeriyyetden ṭaşra çıḳup taṣarruf ve hem ḫayāl āfetinden (11) ḳurtuldı. Ve her ne ki naẓar ide eşer-iāyet Ḥaḳḳı anda müşāhede eyler. **208b** (1) Bu maḳāmda ᶜışḳ, ḳāyim-i maḳām-ı rūḥ sermāye'-i fütūḥ olur ve ḳālebde rūḥ (2) niyābetin ider. Ve rūḥ pervāne'-i şemᶜ-i cemāl-i ṣamediyyet olup iki şehr-i ẓülūmı ve cuhūli[1061] (3) ile ki **"innehu kāne ẓalūmen cehūlen"**[1062] işāreti üzere taᶜallük-ı ᶜanāṣırdan ol (4) iki ḳanatı ḳazanmışdı.

[1056] Fakat o, dünyaya saplanıp kaldı da kendi heva ve hevesine uydu. (A'raf, 176)

[1057] Gönlüm heyecanlandı ve dahası bu her şeyden üstündü. Onu sevdim ve ben onu giydiğim için yüceyim.

[1058] Kulum nafile ibadetlerle bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. Onu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli olurum. Benimle duyar, benimle görür ve benimle tutar. ***Hadislerle İslam II*****,** s. 25.

[1059] Alametleri yüzlerindedir. (Fetih, 29)

[1060] Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (A'raf, 172)

[1061] İmlada "cuhlûlî" şeklinde.

[1062] Çünkü O, çok zalimdir çok cahildir. (Ahzab, 72)

Gird-i sürādıḳāt bār-ı gāh-ı şemᶜ-i eḥadiyyetde pervāzlardur. (5) Bu maḳāmda elṭāf-ı rubūbiyyet **“men teḳarrabe ileyye şibren teḳarrabtu ileyhi ẕirāᶜan”**[1063] (6) feḥvāsınca istiḳbāl idüp **“yuḥibbuhum ve yuḥibbūnehu”**[1064] miyāna gelüp mükālemeye āġāz (7) olunur. Ve keşf-i rāz olunur. Pes bu maḳāmda ġalebāt-ı şevḳ-i İlāhī ile rūḥ (8) maẓhar-ı envāᶜ-ı fütūḥ olup ve irādet-i ġabī ile kerāmāt-ı ẓāhir vü bāṭına (9) maẓhar olup **“ve esbeġa ᶜaleykum niᶜmehu ẓāhiraten ve bāṭineten”**[1065] naẓarına manẓūr olur. (10) Nākışan ᶜalā ᶜaḳıbeyhi geldügi yoldan girüye döner. Ol niᶜmetleri görmemişe (11) döner. Kerāmāt-ı ġurūr ile baṣar-ı baṣīreti kör ve dīde’-i ḳalbi bī-nūr olur. **209a** (1) Ol bir yüce dergāhdur ki hezerān-ı hezār ᶜāşıḳ-ı ṣādıḳ ḫūnı (2) ḫāk-i imtiḥāna dökülüp ve şirāze’-i kitāb kerāmetleri sökülip ebter olmışdur. (3) Ve ḥāli evvelkiden ebter olmışdur. Ammā ṣāḥib-i devletān **“elleẕīne** (4) **sebeḳat lehum minne’l-ḥüsnā ulāike ᶜanhā mubᶜadūne”**[1066] niᶜmet-i kerāmātda (5) naẓarları münᶜime olup niᶜmeti ẕikr-i münᶜime vesīle bilüp, şükr-i niᶜmet (6) edāsını münᶜimi görmekle iderler. **“Ve le’in şekertum leezīdennekum”**[1067] maẓmūnı (7) üzere müsteḥaḳ-ı niᶜmeti vücūd-ı münᶜim olurlar. Bu maḳām maḳām-ı nār-ı maᶜşūḳ (8) ve niyāz-ı ᶜāşıḳdur. Ve ᶜatebe’-i ᶜālem fenā ve serḥad-i ᶜālem beḳādur ki niyāz (9) vü nāle ᶜāşıḳ-ı suḫte-dil bār-gāh-ı nāza irüp **“emmen yucību’l-muẓṭarra** (10) **iẕā deᶜāhu”**[1068] feḥvāsınca tecellī-i nūr-ı cemāl ceẕbesi maḳām-ı vaṣla irgürüp (11) **“ceẕbetün min ceẕebāti’r-Raḥmāni tevāzī ᶜamele’ṣ-ṣeḳaleyni”**[1069] maẓmūnı hüveydā olur. **209b** (1) Bu ḥāletde nūr-ı cemāl ṣamedī rūḥuñ rūḥı olup ve ḳıyām u ḥayāt (2) rūḥ ol nūr ile olur. “İnnā ᶜaẓīmun bi’d-diṣār” buyurulduġı gūyā sūre’-i (3) **“yā eyyühe’l-müddeṯṯir”**[1070] sırrını müfessirdür. **Va’llāhu yaᶜlemu bi-kemāli’l-aḥvāli**.[1071]

[1063] Kulum bana bir karış yaklaşır ben de ona bir arşın yaklaşırım.

[1064] Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler. (Maide, 54)

[1065] Göklerde, yerde ne varsa hepsini Allah'ın sizin hizmetinize verdiğini **ve açıkça yahut gizlice üzerinizdeki nimetlerini tamamladığını** görmediniz mi? (Lokman, 20)

[1066] Şüphesiz **kendileri için tarafımızdan en güzel mükafat hazırlanmış olanlar var ya; işte bunlar cehennemden uzaklaştırılmışlardır**. (Enbiya, 101)

[1067] Eğer şükrederseniz elbete size nimetimi artırırım. (İbrahim, 7)

[1068] Yahut kimdir dua ettiğinde darda kalmışa yetişen? (Neml, 62)

[1069] Allah’ın kula olan cezbesi, iki cihan halkının amellerine denktir. Yılmaz, *s.* 80.

[1070] Ey örtünüp bürünen (peygamber)! (Müddessir, 1)

[1071] Şüphesiz hallerin kemallerini Allah bilir.

Rūḥ muṣavver şod Murād rūḥ dil her milletest

Fa'ṣbir ve lā tes'el lenā lā yectemiᶜu mā' u nār[1072]

(6) **"Hüve'lleẕī ṣavverakum fe-aḥsene ṣuverekum"**[1073] mażmūnı üzere keşāfet-i beden (7) cismānī, ġalebe'-i rūḥāniyyet ile zāil olup bir beden-i müktesib rūḥānī (8) baᶜżı evliyāya müyesser olur ki, aḥsen-i ṣuver ile taṣvīr ve nūr-ı cemāl ile tenvīr (9) olunup, ḫalḳ-ı cedīd ile tesviye ve taᶜdīl ve beden-i ḫākī beden-i rūḥānīye tebdīl (10) olunup, rūḥı mücessem ve cānı muṣavver olur. Ol maḳāmda umūr-ı müttežāda ẓuhūr (11) idüp menşe'-i nā-maᶜlūm umūr ṣudūr ider ki, su'āli sırr-ı ḳadere iᶜtirāż **210a** (1) ḳabīlinden olur. Niteki ḳıṣṣa'-i mürāfaḳa-i Ḫıżr u Mūsāda maᶜlūm olmışdur. **Şerḥ-i ᶜİzzī el-Mezbūr**

VE MİN ĠARĀİB-İ BELĀĠATİHİ MEDDA'LLĀHU ẒİLLEHU[1074]

Dil der-dü cihān yā Rabbī ayā çi cihān dāred

Men der zi menem peydā ḥāşā çi zamān dāred[1075]

(5) Nitekim: **ed-Dünyā ḥarāmun ᶜalā ehli'l-āḫirati ve'l-āḫiratu ḥarāmun ᶜalā ehli'd-dünyā ve hümā ḥarāmāni** (6) **ᶜalā ehli'llāhi.**[1076] Ḫuṣūṣā ki esfel-i cemīᶜ ᶜavālim olan, ᶜālem -i şehādet ile (7) taḳayyüd-i baḥr-i iḥsān-ı İlāhīden ḥırmāna sebeb olup, meşelā feyż ü fażl-ı (8) İlāhī bir deryā-yı bī-kırān meşābesindedür ki deryāya müteveccihlerdür. (9) Pes anlar ki ᶜavālim ile muḳayyedlerdür. Ẓurūf-ı avānī ṣāḥibleri gibilerdür. (10) ᶜĀlem-i esfel ile muḳayyed olanlar kūze ve kāse ṣāḥibleri gibidür. Ve ᶜālem-i (11) aᶜlā ile muḳayyed olanlar destī ve küp ṣāḥibleri gibidür. Pes herkes ẓurūf **210b** (1) ve avānīsine ṣıġduġı deñlü alur. Pes bu yolda müsteskī'-i deryā āşām (2) gerekdür ki kāse ve kūze ve ḫam ve sebū ile teşneligi gitmeye. Pes ẓurūf (3) ve avānī taḳayyüdāt vü taᶜallüḳātı senüñ tecerrüd ve teferrüd ile şikeste idüp (4) tecerrüd ….

[1072] Murad görünen ve yazılmış bir ruhtur. O ruh her milletin gönlüdür. Sabret ve suat etme zira su ve ateş biraraya gelmez.

[1073] Sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı. (Tegabün, 3)

[1074] Belagatinin acayipliklerinden-Allah gölgesini daim etsin-.

[1075] Ey iki âlemde gönüllerin yaratıcısı, acaba mekanın neresidir? Ben zaman ve mekanda mevcudum, hâşâ o İlah hangi zamandadır?

[1076] Ahiret ehline dünya, dünya ehline ahiret haramdır. Allah ehline (dostuna) ise her ikisi de haramdır. Yılmaz, *s.* 90.

ḥükmince libās-ı iḫtilāfdan bürehne olup kendüsin (5) bī-ḫūdāne deryā-yı tevḥīde ata ve iki cihāndan fāriġ ola. Pes mışrāᶜ-ı (6) evvel ile iki cihāndan fāriġ ve āzādelik maᶜnāları ifāde buyurulmış. (7) Ve mışrāᶜ-ı şānī ile vaḳt ü zamān ile taḳayyüdden ıṭlāḳa işāret buyurulmış (8) ki ẓāhirā ezmine'-i şelāşede peydālıkumız müşāhid ise ammā göñül ᶜāleminde (9) zamāndan remān olup ᶜālem-i milkden ᶜālem-i melekūta ḳadem başmaġla **"lā ṣabāḥe** (10) **ve lā mesā'e"**[1077] feḥvāsı nümāyān olmışdur. Ve celes-i milkden rüste ve ḳayd ve zamāndan (11) cüste olmışuz. Ve māżī ve müstaḳbel bize ḥāl görinür dimekdür.

211a Nenümūde merā rūyī mā rūyi ḫod āverdīm

Ez vech-i merā rūyem ḥayfā çi nihān dāred[1078]

(3) Gāh olur ki sālike ṣafāsında levāmiᶜ lemeᶜān idüp rūşenā-yı küḥl (4) tevfīḳ ile dīdesi olup müşāhedeye irüp tecellā-yı nūr-ı ẕāt muᶜāyenesi (5) aña aᶜẓam leẕẕāt olur. Pes **"ceẕbetün min ceẕebāti'r-Raḥmāni tuvāzī ᶜamele'ṣ-ṣeḳaleyni"**[1079] (6) ḥāline raḥm idüp ḥicāb-ı beşeriyyet ile çeşm ü bīnāsın örtüp **"inne li'llāhi sebᶜīne** (7) **ḥicāben min nūrin lev keşefetu laḥteraḳe mā intehī ileyhi baṣaruh".**[1080] Nitekim ser-ver-i (8) kāyināt ġalebe'-i ceẕebāt-ı Raḥmāniyye ile ekṣer evḳātı ki ġalebe'-i istiġrāḳ (9) ile ᶜālem-i beşeriyyetden münḫaliᶜ olurlar idi. Maḳām-ı cemᶜü'l-cemᶜden maḳām-ı farḳa (10) nüzūl içün ve ümmete hidāyet maḥalline ḥulūl içün, ümmü'l-mü'minīn ᶜĀyişe (11) anamıza **"kelliminī yā ḥümeyrā"**[1081] buyururlar idi. Pes egerçi ḥāl müşāhede'-i dīdār-ı **211b** (1) yārda, ᶜāşıḳ-ı bīdār perde'-i istitār ḥaylūlesi vāḳiᶜ olsa bī-ḳarār olur. (2) Ammā evvel niḳābı iḫticāb maᶜnāda aña perverişdür ki nār-ı ᶜışḳ kellā kül (3) itmesün diyü baḳiyye'-i vücūdın ṣaḳlamaḳdur. Egerçi "ḥayfā çi nihān dāred" (4) diyü iẓhār-ı te'essüf ider, ammā mücāmele'-i muᶜāleme'-i maḥbūbdur ki **"zud ġibben** (5) **tezded ḥubben"**[1082] mefhūmı üzere gāh viṣāl ve gāh firāḳ gāh müşāhede (6) ve

[1077] Ne sabahta ne gündüz.

[1078] Yüzünü bir kere dahi bize göstermedi ama biz ona gösterdik. Neden bizden yüzünü saklar ve yüzünü yüzümüze göstermez.

[1079] Allah'ın kula olan cezbesi, iki cihan halkının amellerine denktir. Yılmaz*, s.* 80*.*

[1080] Allah'ın yetmiş perdesi vardır. Eğer bunlardan biri açılacak olursa bakan herkes yanardı. Gazalî, ***Mişkatü'l-Envâr****,* çev: A. Cüneyd Köksal, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2015, s. 81.

[1081] Konuş benimle pembecik.

[1082] Ziyaretini nadir olarak yap ki sana duyulan sevgi artsın.

gāh mücāhede gāh mucāyene ve gāh muġāyebe gāh ḥicāb ve gāh refc-i niḳāb ile (7) muḥibbi terbiye ider, dimege bu beyt-i laṭīf ile īmā buyurulmış.

Der-her mileli nāmum bā-ism-i hezār āmed

Zātem çü nihān dāred ān rā çi cayān dāred[1083]

(10) Bir cArabī ve bir cAcemī ve bir Rūmī rüfeḳā-yı sefer olup bir köye uġramışlar. Her biri (11) lisānınca gönli diledügin almaġa Ādem ṣalup cArabī cineb istemiş cAcemī engür **212a** (1) Rūmī üzüm istemiş. Her biri āherüñ istedügine rāżı olmayup münāzaca (2) itmişler. Bu eşnāda üç lisāna vāḳıf bir cārif rāst gelüp bir ṭabaḳ üzüm (3) getürüp öñlerine ḳoyıcaḳ, nizāc ber-ṭaraf olup her biri ārzū itdügin (4) öñinde bulur. Pes keşret-i esmā vaḥdet-i müsemmāya żarar virmez. Bir (5) Allāhuñ biñbir adı mebde'-i ṣıfāt olup her ṣıfatuñ meẓāhiri peydā (6) ve perde'-i ṣıfāt verāsında olan vech-i ẕāta milel-i şettā cāşıḳ u şeydā (7) olup perde'-i esmā ile ẕāt-ı nühüfte olmanuñ sırrına işāret buyurulmış.

Mīm āmede der-Aḥmed elf āmede bā ümmet

Çihl āmede şod vāḥid ibnā çi miyān dāred[1084]

Mīm imkân aḥadda buldı ẓuhūr

Geldi Aḥmed cihāna virdi sürūr

Erbacīne yetişdi çün cömri

Oldı mebcūş irüp Ḫüdā emri

212b

Ḳırḳ yıl erbacīn çeküp ol şāh

Oldı hādī' sübül Resūlu'llāh.

[1083] Her millet arasında ismim binlerce isim ile anılır. Adım belli madem öyleyse neden zatım gizlidir?

[1084] Ahmed'de mim var ümmette elif. Kırk gelmiş ve bire dönüşmüş. Evladın içinde ne harf var?

(2) Pes bu beyt-i laṭīfi ile elf-i Aḥmed elf-i ümmete işāret olup ḥadd-i ᶜömr medlūl (3) mīm olan erbaᶜīne irdükde enbā manṣıbı virdügine īmā fehm olunur.

Evīẖte'-i ᶜışḳam ᶜarş āmede ez-bāyeş

Ez-behr-i Murādī şerᶜ-i der dā çi zübān dāred

(6) **"Ḳalbü'l-mü'mini ᶜarşu'llāhi"**[1085] feḥvāsı üzere ᶜışḳ-ı İlāhiyye muᶜallaḳ olmaġa muvaffaḳ olan (7) ᶜāşıḳ, ᶜarş-ı Raḥmāna ulaşıḳ olup ᶜālem-i esfel-i teklīfden ᶜālem-i bālāya naᶜy maḳām-ı (8) kibriyāya -ki ᶜarş-ı fürşidür- ᶜurūc idecek şerᶜ-i Muḥammedīsiz müyesser olmaz. (9) Zīrā ki ᶜarşa aşaġıdan yuḳaru çıḳılsa şerᶜ olur. Ḥaḳīḳatde şerᶜ (10) ᶜarşdan nāzil olmasına isimleri şehādet ider. Ve şerᶜ-i şerīfe inḳıyād (11) ve iṭāᶜate bu kelām delālet ider. Bu iki beyt-i āẖīr muᶜammā uslūbunda bī-naẓīr ve dil-peẕīr **213a** (1) düşmiş ve ġazel-i laṭīf muḳaffā ve müreddef olup ẕü-ḳāfiyeteyni ve ẕü-redīfeteyn (2) vāḳiᶜ olmış, ki az düşer. Redīf-i evvel her mışrāᶜ-ı şānīde ki "çi" (3) lafẓı ve redīf-i şānī "dāred" lafẓıdur. Ve ḳāfiye'-i ūlā "çi" lafıẓlarından (4) muḳaddem gelen elifli kelimelerdür ki; āyā gibi, ḥāşā gibi, ḥayfā gibi. Ve ḳāfiye'-i (5) şāniye "çi" lafıẓlarından mu'aẖẖar gelen nūnlı kelimelerdür: cihān, nihān, zamān, ᶜayān gibi. **Şerḥ-i ᶜİzzī el-Mezbūr Ḫᵛoca'-i Şāh Cihān ….**.

VE MİN ḪĀTİMETİ FEYŻİHİ EFĀŻANA'LLĀHU BİHĀ[1086]

Sācid olsa cān eger mescūd olur ādemlere

Rabbi Rabbī şerḥini şāriḥ olur ᶜālemlere[1087]

(9) Sucūd-ı ḳalb ve rıżā-yı celbden ᶜibāretdür. Ve varlıġı Ḥaḳ varlıġından ifnāya (10) işāretdür. Zīrā ki ol yüce dergāhda rūy-i żarāᶜat ve ẖużū'-ı zemīn (11) teẕellüle vażᶜ iden cān-ı āgāh muḳarreb-i bār-ı gāh-ı İlāh olup ḳıble'-i tecellī-i ṣıfāt **213b** (1) ve ẕāt olur. Ve ṣūret-i milk ile melekūtda muṣavver olur ve ḳalbi mevżiᶜ-i istivā-yı (2) envār-ı efᶜāl ve envār-ı ᶜilm ve maᶜrifet olur. **Men ẖażaᶜa li'llāhi ẖażaᶜa lehu likülli şey'in**[1088], feḥvāsı (3) üzere ve sācid-i ḥāl-i secdesinde manẓūr-ı Rabb-i kerīm olur. Ve nūr-ı secde ṭār (4) ve şeyṭān-ı racīm olur. Anuñ içündür ki: **Ṣümme leātiyennehum min**

[1085] Mü'minin kalbi Allah'ın arşıdır.

[1086] Feyizlerinin hatimesinden-Allah bizlere bu feyizlerden bolca versin-.

[1087] Fâilâtün Fâilâtün Fâilatün Fâilün

[1088] "likulli şey'in" yerine "kulle şey'in": Kim Allah'a boyun eğerse her şey de ona boyun eğer.

beyni eydīhim ve min ḫalfihim (5) **ve ᶜan eymānihim ve ᶜan şemā'ilihim**[1089] kerīmesinde İblīsden ḥikāyet buyurulduḳda (6) benī ādeme iġvā içün ḳuddām ve ḫaleflerinden ve yemīn ve yesārlarından gelmege (7) ışrārı ẕikr olunup fevḳ ü taḥtından gelmesi ẕikr olunmadı. Zīrā taḥt ᶜubūdiyyetde (8) fenā mevżiᶜīdur ki ol ḥālet sucūd ḥāletidür ki mücib-i ḳurbet-i Rabbdur. (9) Ve ol sucūd şuhūddur. Ve şuhūd maḥalli riᶜāyet-i Rabbdur. Ve riᶜāyet-i Rabbe'l-erbāb (10) bābına bir aḥaduñ mürūrı ḥaddi degüldür. Fekeyfe ki İblīs-i merdūd vürūd ide (11) fevḳ ise maḥalli keşf ve müşāhede ve vārid-i tecellī ve ẓuhūr-ı subḥan vech-i ḳadīmdür. **214a** (1) Pes eger cemīᶜ şeyāṭīn re's-i ibre ḳadar ḳarīb olsalar lemḥadan aḳlada cümlesi (2) nūr-ı celāl ẕi'l-celāli ile muḥteriḳ olmaḳ muḳarrerdür. Ve bu ḥikmetden şeyṭān (3) ehl-i īmāna fevḳ ü taḥt cāniblerinden gelmege cür'et itmeyüp cevāb-ı ḫiṭābı (4) Rabbi'l-erbābda cihāt-ı sittü insāndan fevḳ ü taḥtdan māᶜadāsından (5) gelmege cür'et gösterdi. Pes ol cān-ı kirāmı ki sücūd-ı Rabbü'l-enāmı pīşe (6) idine maḫṣūṣ-ı bār-gāhı rubūbiyyet olup, Rabbi Rabbī münācātı vesīle'-i (7) rifᶜat derecātı olup iḫtiṣāṣ-ı rubūbiyyet maᶜānīsini şāriḥ olur. (8) Ve Rabbānī olup **"ve lākin kūnū rabbāniyyīn"**[1090] emri ile mümteşil ve nūr-ı mücessem (9) mütemeşşil olup terbīyesi Rabb-i Kerīm rubūbiyyetden olur. İntisābı ve istinādı (10) ol dergāh-ı aᶜlāya olur. Ṣūret-i aḥsen taḳvīm üzere muṣavver (11) ḳudsi cemāl-i ezelī ve celāl-i ebedī olur. **Vāsıṭī lien tekūne ibni'l-ezel ve'l-ebedi 214b** (1) **ḫayrun leke ve aḥsenu bike min en yekūne ibnü'l-mā'i ve'ṭ-ṭ' īni ve'l-efᶜālī ve'l-aḥṣāi'l-ᶜadedi** (2) Ve mışrāᶜ-i ṣānīde mertebe'-i rubūbiyyet beyānına işāret vardur. Bu daḫi nice merātib (3) -dür ki evveli, mertebe'-i ism-i bāṭın ve evvelü ᶜalīmdür ki Rabb-i aᶜyān-ı ṣābite-i (4) ᶜilmiyyedür. Ve ikincisi merrtebe'-i ism-i Raḥmāndur ki evveli Rabb-i ᶜaḳl-ı evveldür ki (5) levḥü'l-feżā' ve ümmü'l-kitāb ve ḳalem-i aᶜlā ile müsemmādur. Üçünci ism-i Raḥīmdür ki (6) Rabb-i nefs-i külliyyedür ki levḥü'l-ḳader ve levḥü'l-maḥfūẓ ve kitāb-ı mübīn ile müsemmādur. (7) Dördünci mertebe ism-i maḥīdür ve müṣbetdür ki cism-i küllīde munṭabiᶜa olan (8) nefsüñ Rabbīdür ki ol nefs-i münṭabiᶜa levḥ vü maḥv vü iṣbāt ile müsemmādur. (9) Beşinci mertebe ism-i ḳābildür ki Rabb-i heyūlā-yı külliyyedür ki kitāb-ı masṭūr ve varaḳ-ı (10) menşūr ile müşārun ileyhādur. Altıncı mertebe ism-i fāᶜīldür ki mücid ve Ḫālıḳ ile (11) taᶜbīr olunur. Ve Rabb-i ṭabīᶜat-ı külliyyedür. Yedinci ism-i mufaṣṣal ve müdebbirdür ki Rabb-i **215a** (1) ᶜuḳūl ü nüfūs-ı nāṭıḳadur. Işṭılāḥ-ı ḥükemāda ᶜaḳl-ı mücerred ile tesmiye olnan (2)

[1089] Sonra (pusu kurup) onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. (A'raf, 17)

[1090] Rabbanîler (Allah'ın istediği örnek ve dindar kullar) olun. (Âl-i İmran, 79)

ışṭılāḥ-ı ehlu'llāhda rūḥ ile müsemmādur. Li-hāẕā ᶜaḳlun evveluhu rūḥu'l-ḳuds (3) dirler. Ve nefs-i mücerred-i nāṭıḳaya ḳalb tesmiye iderler. Sekizinci mertebe ism-i muṣavverdür ki (4) Rabb-i ᶜālem ḫayāl-i mutlaḳ ve muḳayyeddür. Ve ṭokuzıncı mertebe ism-i ẓāhir ve āḫirdür ki (5) Rabb-i ᶜālem-i milkdür. Onuncı mertebe insān-ı kāmildür ki ᶜibāretdür cemīᶜ cemiᶜ (6) merātib-i İlāhiyye ve kevniyyeden ᶜuḳūl ü nüfūs külliyye ve cüz'iyye ve merātib-i ṭabīᶜatdan (7) āḫir tenezzülāt-ı vücūda varınca bu mertebe'-i İlāhiyyeye müṣāhīdür. (8) Rubūbiyyet ve merbūbiyyet ile farḳ olunur. Ve li-hāẕā ḫalīfe'-i Ḥaḳ olmışdur.

Ḳāyimü'ẕ-ẕāt oldı … der aṣl-ı murād

Vāridātın iḳtiżāsın ḳıl ḥavāle demlere

(11) Yaᶜnī sucūd-ı ṣūrī ve maᶜnevī ile sācid olup iḫtiṣāṣ-ı dergāh bulup **215b** (1) maṭraḥ-ı eşiᶜa'-i envār-ı ẕāt vü ṣıfāt olan, ẕāt-ı bī-çün ile ḳāyim vaḥy (2) ve ḳayyūm ile ḳıyāmı dāyim olup **"külli yevmin hüve fī şe'nin"**[1091] den nişān virüp (3) her ān ve zamānuñ muḳteżāsı olan vāridāt-ı İlāhiyye feyeżānı iḫtilāf-ı (4) evḳāta ḥavāle ḳılınup gāh ḳalb-i āgāh dīde'-i baṣīret ile menāẓır-ı melekūta (5) nigāh ider ve şiph-bāz-ı naẓar feżā-yı ᶜilliyyīn-i sāmī ᶜālem-i bālā-yı cevelān ider. (6) Gāh zübān-ı nāṭıḳa müşāhede'-i celāl-i ẕü'l-celāl ile ebkem olur. Ve güft ü (7) gū dehānın bağlayup mebhūt-vār ebsem olur. ᶜĀlem-i ḳudsden ne feyż (8) ve ilhām olursa anı beyān ider. Ve ḫavāṭır-ı Raḥmāniyye aḥkāmın ᶜayān (9) ider. Zīrā ki vāridi ṭaraf-ı Ḥaḳdan ḳalb-i ᶜabde teᶜammül ve iḫtiyārsız vürūd (10) iden maᶜnāya dirler. Taṣannuᶜ ve ᶜamelden berī olan vāridātuñ feyeżān vü (11) cereyānı gāh mürsel gāh memnūᶜ olduġı nüzūl-i vaḥy gibidür ki gāh u bīgāh **216a** (1) müyesser olmaz. Bu maḳāmda ᶜabd vücūdından tehī olup ḳalem-vār her ne (2) cānibe taḥrīk olunursa ḥareket idüp ilḳā olunursa anı ketb eyler. (3) Ve ney gibi her ne dem virilürse anı söyler. Bu maḳām-ı ednādur. **Allāhümme yessirlenā.**[1092]

Ḥāmidüñ ḥamdinde olmadı lisān-ı nām-ber

Ger su'ālün vār ise ṣor münzele'l-ḥamelere

[1091] O, her an yeni bir İlahi tasarruftadır. (Rahman, 29)

[1092] Allah'ım bize kolaylaştır.

(6) Mükevvenāt olmadan evvel Ḥaḳ celle ḥamd-ı cemālini ve şenā-yı cemālini ẕāt-ı muḳaddesi ile (7) idüp vücūb-ı ḥamdini ᶜibādına taᶜlīm eyleyüp kelām-ı ḳadīmde nice maḥelde (8) "*el-ḥamdüli'llāh*" diyüp ḥamdüñ zāt-ı bīçununa iḫtiṣāṣını bildürdi. Ve ezelde (9) maḥmūdiyyetini ḳable ḫalḳı'l-ᶜālem ḥamdüñ şübūtını beyān ile ᶜayān idüp (10) **"el-ḥamdüli'llāhi Rabbi'l-ᶜālemīn**[1093]**, "el-ḥamdüli'llāhi'lleẕī ḫalaḳa's-semāvāti ve'l-arżi"**[1094] buyurdı. (11) Ve naḥv ẕālike, yaᶜnī ᶜālemleri ḫalḳ itmedin ve semāvātu ve arżu ẓuhūra getürmedin **216b** (1) ẕāt-ı münezzih-i ḳadīmine ḥamd-ı ezelī şābitdür. Cemīᶜ alā ve niᶜam anuñ olıcaḳ iḫtiṣāṣ-ı (2) ḥamd de lā ve neᶜam tereddüdine yer ḳalur mı? Pes ḥamd-i İlāhī şübūtında nām ber-lisāna (3) ḥācet ḳalmaz ki belki **"yusebbiḥu lehu mā fī's-semāvāti ve'l-arżi"**[1095] ṭıbḳınca (4) her … … ḥamd ü şenā-yı Mevlāyı gūyādur. Ve her ḥaṣā ṣıfāt-ı ᶜulā-yı kibriyāyı (5) iḥṣā ider. Egerçi Ḥaḳ ḥamdi ile Ḥaḳ ḥamdi maḥlūḳ-ı ḥādiṣüñ maḳdūrı (6) degüldür. Nitekim faḫr-i enbiyā **"lā uḥṣī şenā'en ᶜaleyke ente kemā eṣneyte ᶜalā nefsike"**[1096] (7) buyurdı. Lākin imtiṣālen bi'l-emri'l-ḳadīm ḥamd ile Mevlāyı taᶜẓīm ve …. ḳavīm olmaġın (8) her aḥada ḥamdi vācib ve ḥamdsiz kelāmuñ dergāh-ı ḳabūle vuṣūline redd-i (9) İlāhī māniᶜ ve ḥācibdür. Pes ᶜabd bī-zübān olmayınca ve fenā-yı ḥaḳīḳī rütbesin (10) bulmayınca edā'-yı ḥamd idemez dimege işāre'-i laṭīfe buyurulmış. Ol maḳām-ı (11) fenāda ise ᶜabd-i fütāde vücūd-ı Ḥaḳ ve mevcūd-ı muṭlaḳda fānī olup **217a** (1) ḥāmid vü maḥmūd vācibü'l-vücūddan ġayrı ḳalmaz. ᶜAbd nice edā-yı ḥamd (2) idebilsün ki, Ḥaḳ ḥamd-i ẕāt-ı ᶜaḳdes-i maḥmūdı cemīᶜ ṣıfāta künhi ile bilmege (3) mevḳūfdur. el-Ḥamdlere dimek irāde buyurulup terḫīm olunmış gibi yaᶜnī (4) Furḳān-ı kerīmde münzel olan el-ḥamdüli'llāhi ne deñlü vāḳiᶜ oldı ise (5) meżāmīn-i laṭīfesi mülāḥaẓa olunsa şübhe'i ḥāl ve su'āliñi münḥal ider dimekdür.

ᶜArż u ṭūlin neylesün arż u semānuñ nāẓirīn

Manẓur olmasa …. düşdi ᶜālem ġamlara

[1093] Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. (Fatiha, 1)

[1094] Hamd gökleri ve yeri yaratan Allah'a mahsustur. (En'am, 1)

[1095] Göklerdeki ve yerdeki her şey O'nu tesbih eder. (Haşr, 24)

[1096] Sana olan övgüleri saymakla bitiremem. Sen kendini övdüğün gibisin. ***Hadislerle İslam IV****, s.* 519.

(8) **“İnne fī ẖalḳi’s-semāvāti ve’l-arżi ve’ḫtilāfi’l-leyli ve’n-nehāri”**[1097] tefsīrine (9) işāretdür. Ve cāyizdür ki semāvāt vü arżınuñ ᶜarż u ṭūlinden murād (10) ᶜibret-i nāẓirīn olup “ᶜibretün li’n-nāẓirīn” kerīmesi vefḳince naẓar-ı iᶜtibārıyla (11) nāẓır olanlar eşerden mü’eşşire istidlāl itmek ola ve ᶜālem-i ṣaġīr vü kebīr **217b** (1) meẓāhiri milk-i ẖabīr olup menāẓırı raḥmet-i İlāhiyye olduġına işāret ola. (2) Ve bu daḫi maᶜnādur ki **“cennetün ᶜarżuha’s-semāvātu ve’l-arżu”**[1098] mażmūnı üzere (3) ᶜarż u ṭūl semāvāt u arżın cennetden kināyet ola. Yaᶜnī ṭālib-i dīdār (4) olan ṭālib-i cenān olmaz. Manẓar-ı Ḥaḳ olan “**vücūhun yevmeiẕin nāżıratun ilā Rabbihā** (5) **nāẓıratun”**[1099] feḥvāsı üzere rü’yet-i cemāl-i bā-kemāl milk-i müteᶜāl müyesser olmasa (6) ᶜālem ġamlara düşer dimek ola. Ve ᶜālemden murād ᶜālem-i ṣaġīr olmaḳ (7) var ki insāndur. Yaᶜnī vefīk-i inṭave’l-ᶜālemü’l-ekber mefhūmına (8) maẓhar olan insān manẓar olmasa ġamlara düşer dimek ola. (9) Bu beyt-i şerīf şerḥinde bu lāyiḥā ḳalbe lāyiḥ oldı ki semāvātdan (10) murād aḫaṣṣ-ı semāvāt ola ki ıṣṭılāḥ-ı meşāyiḫde rūḥdan ᶜibāretdür. (11) Ve arżdan murād ḳalb ola ki rūḥ ḳalbüñ semāsıdur. Zīrā rūḥdan **218a** (1) ḳalbe ḳaṭarāt-ı ilhām nüzūl idüp envār-ı Raḥmān dıraḫşān olur. (2) Ve ḳalb ol semānuñ arżıdur ki ezhār-ı ḥikmet ve envār-ı maᶜrifet (3) ol arżda biter. Pes rūḥ u ḳalb-i mü’min manẓar-ı naẓar-ı luṭf-ı İlāhī olmasaydı (4) ᶜālem ġamlara ve ṭālib-i Ḥaḳ elemlere düşer **“ve ẓulumātun baᶜżuhā fevḳa baᶜżin”**[1100] ᶜālemi (5) ṭutar dimek ola. **Va’llāhu Teᶜālā aᶜlemu bi-ḥaḳīḳi’l-murād.**

İy Murādī kāfir oldı her kim itmez iᶜtiḳād

Sırr-ı tevḥīd oldı illa’llāh düşdi femlere

Ṣaḳın İblīsden bu vādīde

İy göñül gir ḥiṣār-ı tevḥīde

Sırr-ı tevḥīde kim ki münkirdür

Maẓhar-ı laᶜnet oldı kāfirdür

[1097] Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gitmesinde selim akıl sahipler için elbette ibretler vardır. (Âl-i İmran)

[1098] Genişliği göklerle yer arası kadar olan cennet. (Âl-i İbrahim, 133)

[1099] O gün bir takım yüzler aydındır. Rablerine bakarlar. (Kıyame, 22-23)

[1100] Karanlıklar üstüne karanlıklar.

Cennete ṭoġrı ger dilersen rāh

Diye gör lā ilāhe illa'llāh

(11) Yaᶜnī netīcesi iṣbāt oldığını iᶜlām içün sırr-ı tevḥīd oldı. **218b** (1) İlla'llāh buyurulmış. **Ḫatemena'llāhu bi-hāẕihi'l-kelimeti'ṭ-ṭayyibeti muᶜtaḳiden.**[1101] **Şerḥ-i Mevlāna Saᶜded-dīn Şāh-ı Cihān ….**

VE MİN NŪRİ ḲUDSİHİ'Ş-ŞERĪFETUHU

İstevḳad nāran lemeᶜan nūri meḥāhā

Çün mīzened evvel ḳalem ez-āḫereş imlā[1102]

(5) Feyyāż-ı ezel ḳalem-i evvel ile ᶜālem-i esfelde bir āteş-i pür-celāl dil-keş īḳād (6) yaᶜnī her dilde bir āteş īcād buyurıyup anuñ sebeble şerār-ı nārdan (7) herkes ḥiṣṣedār oldı. Andan ṣoñra ṣıfat-ı cemāl-i pür-kemāl ile nūr-ı pür-sürūr (8) ẓuhūr bulup ol āteş-i tāb-nāk maḥv ve ol mestlikden ve ḥarāretden ᶜışḳ (9) ehli ṣaḥv buldı. Pes şürūr surūra ve ġayb ḥużūra mübeddel ve bu (10) nūr ile insān-ı kāmil ü mükemmil olur. Ve cemīᶜ maḫlūḳatdan ekmel ḫalḳ buyurılan (11) ẕāt ḳalem-i evvel ile cümleden aḳdem raḳam buyurulmışdur ki nihāyet kemāl ve ḫalḳ-ı **219a** (1) ᶜaẓīm ile envāᶜ-ı feżā'il-i ḫiṣāl-i ḫatem bulan cibillet-i Aḥmediyye ve ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyedür. (2) Ve maᶜnā-yı beyt böyle daḫi ḳābildür ki şirār-ı nār ve şirk-i eşrār (3) ᶜālemde āşikāre olup ẓilāl ve ḍalāl mükevvenātı mālāmāl eyledükde rūz-i (4) taḳrīr vü taḥrīr buyurduġı bürūz idüp ᶜināyet-i Bārī yārī olup (5) ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye ẓuhūr eylemekle nār nūr olmışdur. Ve nice maᶜnā müyesserdür.

ᶜİbret bi-nemāyed ez-āyine'-yi ṣūret

Ḥikmet çi koned ḥikmet ān ḥikmet-i inşā[1103]

(8) Āyinesi ṣāfī olan erbāb-ı kemāle ḫafī degüldür ki Ḫālıḳ-ı ekber ṣuver-i (9) kāyinātı meclā ḳılup naẓar-ı ᶜibret ile Ḥaḳ-bīn olup her şey'de ᶜibret (10) nümāyiş göre. Ve mışrāᶜ-ı şānīnüñ irṭibāṭı bu vechle olmaḳ ḫāṭıra olur ki (11) āyine-i ṣūretden ᶜibret

[1101] Bu güzel kelimelere inanarak bu kısmı tamamlamış olduk.

[1102] Ateş ışık saçıp parıldır sonra kaybolur, kalem da işin başında sonunu yazdığında.

[1103] Yüz aynasıyla ibret gözükür, hikmet ne yapar? O hikmet ki hikmet eder ve yaratır.

naẓarı ile naẓar olıcaḳ, ḥikmet-i inşānuñ **219b** (1) ve ḥikmet-i insānuñ ḥikmeti ne olur. Ol ḥikmet maᶜlūm ve baṣīret ile mefhūm olur.

Ez-perde'-i bāṭın çü be ẓāhir fekoned dest

Men idrekehu kāne ᶜani's-sefeli ᶜulyā[1104]

(4) ᶜĀrif-i faṭın ve perde'-i bāṭından meclā-yı ẓuhūra dest-i ḳudret bürūz (5) idüp her āyine āyīne gösterüp şeb ü rūz feyż-i nümāyān (6) olup ḥikmetini idrāk eyleye. Ve bil-cümle insānuñ ᶜalā vechi'l- ḥiṣār (7) cümle kemāli tekmīl-i nefs-i ḳudsiyye ve taḥṣīl-i melekāt-ı ünsiyye taḥṣīldür.

Erbāb-ı naẓar ger nekoned ez ser-çeşmī

Ney būd eşer ez ṭaraf-ı dünyā ve ᶜuḳbā[1105]

(10) Ehl-i dil ve ehl-i naẓar olan insān-ı kāmil mir'āt-ı mevcūdāta nāẓır olmayıcaḳ (11) cānib-i dünyādan ve ṭaraf-ı ᶜuḳbādan ḫaber belki eşer idrāk itmiş olmaz. **220a** (1) Belki ne içün yaradılmışdur ve dünyāya ne içün gelmişdür bilmez. Pes (2) ol echel eẕel ve erẕel ve ḥayvānātdan aḍall olur.

Ez ᶜayn necāteş çü şeved ve ᶜayn-ı Murādī

Lā yaḥżar illā bi-kelāmin ve selāmā[1106]

(5) Ebyāt-ı behiyyāt-ı sābıḳadan ᶜayān oldı ki ᶜayn iki dürli ola. (6) Biri ᶜayn-ı ḥayāt ü ᶜayn-ı ᶜibret ki ᶜayn-ı necātdur. Biri ᶜayn-ı ᶜayn-ı (7) cehālet ü ḍalāletdür ki ᶜayn-ı ḍalāletdür. Pes dīde'-i Murādī (8) dīde'-i Ḥaḳ-bīn olıcaḳ ᶜayn-ı Murādī ᶜayn-ı necāt ḳısmından olmış olup (9) cehālet-i ẓulmāniyye ve hevācis-i nefsāniyye ve vesāvis-i şeyṭāniyyeden ẕāt (10) maḥmidet-simātlardan ḫāliş olup tekmīl-i ḥāl ve taḥṣīl-i kemāl buyuranlardan (11) olup merāḥil-i esfel-i sāfilden menāzil-i insān-ı kāmile nā'il ve vāṣıl olmışdur. **220b** (1) Pes bu taḳdīrce ᶜayn-ı taᶜalluḳ eyledügi maḳām degüldür. İllā kelāmdur. Vaḳtā ki (2) kemāl-i insān kelām-ı kerāmet-fercām ile olup tefaḍḍul ādem telaḳḳī kelimāt (3) ile ve Ḥażret-i ḫātem ekmel-i muᶜcizāt-ı kelām-ı melek-i ᶜallām ile

[1104] İçerdeki perdenin ardından zuhur ettiğinde, onu idrak edenler ululuğa ererler.

[1105] Eğer işin ehilleri bizi hor görmezse, dünya ve ahiretten hiçbir eser çıkmaz.

[1106] Murâdî'nin aynı onun kurtuluş gözünden olursa, sadece kelam ve selamıyla hazır olur.

ve dīninüñ eşher erkānı (4) kelām-ı subḥānī ile oldı ise dīde'-i kemāl murādī kelām-ı dürer niẓāma taᶜalluḳadur. **Şerḥ-i Yūsuf el-Ḳāḍı**

VE MİN CEMĀL-İ ENVĀRİHİ'N-NEYYİRA[1107]

Fe'l-meru uḥḳūḳı'l-ḥaḳḳı lā yektemür īmānā

Ve īzā mele'l-ᶜarşu fe'l-hebbü muᶜayyanā[1108]

[1107] Parlak nurlarının güzelliklerinden.

[1108] Hakk'ın hukukuna gark olmuştur kişi, doğru değildir imanını gizlemesi. Doldurmuştur arşı ilim ve hikmetiyle Hakk. Bunun işaretleri açıkça görülmektedir.

Yani, kişi Hakk'ın hukukuna gark olmuştur. Bütün mevcudatı kuşatan bu kabarmış denize gömülmüştür. Hal böyle ise, sana layık olan hatta yapman gereken şey ne olursa olsun iman ile alakalı bir hususu gördüğün zaman bunu gizlememendir. Çünkü onu gizlemen, vaciplerin en gereklisi ve en eski haklardan biri olan imanın yerine getirilmesi ile ilgili değildir. Bu durum iki yolla gerçekleşir: **221a** Ya yakînî olarak bu kişinin, yanında hazır olduğunu bilirsin ya da olmadığına inanırsın. İkincisinin gerçekleşmesi ise mümkün değildir. Çünkü o hazır bulunur. Sahih hadislerde de geçtiği üzere, Allah arşı kaplamıştır. Kürsünün arşa olan nispeti, bir halkanın çöl bir yere nispeti kadardır. Gök, yıldız ve feleklerin kürsüye olan nispeti ise yine bir halkanın çöle nispeti kadardır. Yeryüzünün ve üzerindeki her şeyin gökyüzüne nispeti ise yine bir halkanın bir toprak parçasına nispeti gibidir. Allah seni kuşatmıştır ve nerede olursan ol seninle beraberdir. Düşünen biri isen, nasıl olur da onun en önemli hak ve görevlerinden biri olan iman hususunu gizlemen gerektiğini, bunun daha makbul olduğunu söyleyebilirsin.

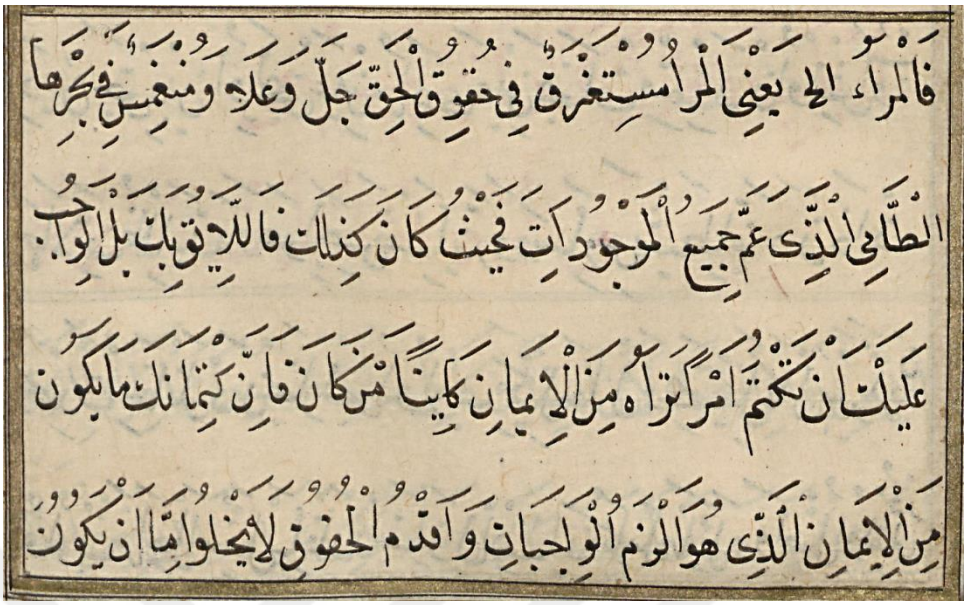
فالمراء الخ يعني المرء مستغرق في حقوق الحق جل وعلا ومنغمس في بحرها
الطامي الذي عم جميع الموجودات فحيث كان كذلك فالذي يوجب بل الواجب
عليك ان تكتم امرء اتراه من الايمان كاينا من كان فان كتمانك ما يكون
من الايمان الذي هو الزم الواجبات واقدم الحقوق لا يخلو اما ان يكون

221a

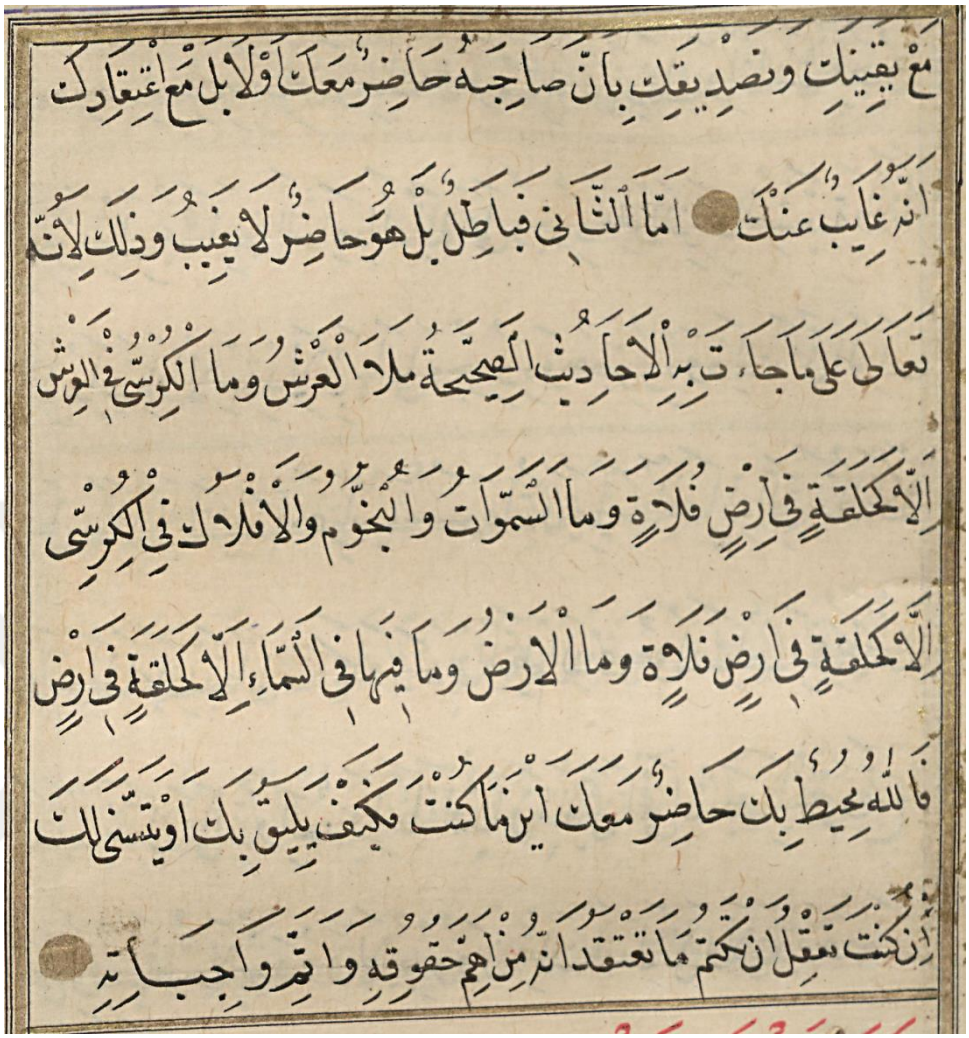

Lā ġāibe men ġābe fe’şhed bi-şehādātin

Ve’lvāḥidu fe[cc]ālun lem tenẓur [c]umyānan[1109]

[1109] O’na işaret eden delillere bir bak; gâib değildir Hak Teâlâ. Tek yaratıcı olan O’dur fakat göremez âmâ olanlar.

“Gizli şey yoktur” ifadesi, zahir ve batın duyuların algılamadığı şeyin gerçekte gizli olmadığı anlamına gelmektedir. Aksine bu hissedemediğin şey, nerede olursan ol seninle beraberdir. Ancak onun var oluşu, başındaki göz ile görebileceğin bir var oluş değildir. **221b** Çünkü o bundan yücedir. Onun varlığına işaret eden acayip varlıkları ve harika eserleri aklımızın gözüyle müşahede ederek; sonrasında ise bunları onun varlığına ve hazır bulunmasına delil getirerek onu görmemiz mümkün olabilir. Çünkü Allahu Teâlâ her daim yaratma halindedir.

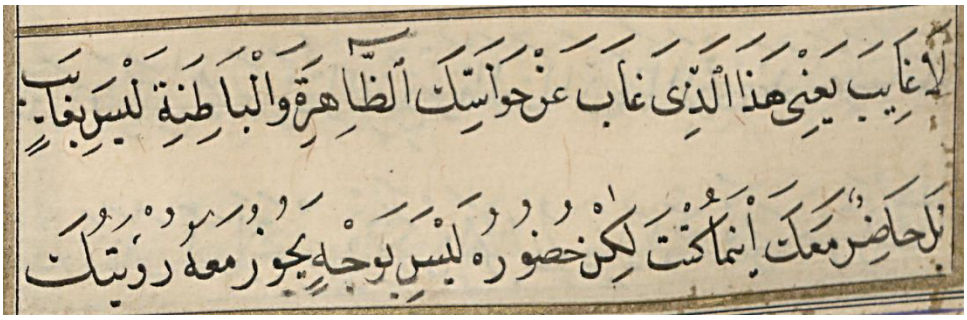
لا غائب يعني هذا الذي غاب عن حواسك الظاهرة والباطنة ليس بغائب
بل حاضر معك إنما أنت لكن حضوره ليس بوجه يجوز معه رؤيتك

Hem yaratmış olduğu şeylerin, hem de fiillerinin acayipliklerinin sonu yoktur. Bunların yaratılış safhaları ve halleri ise Allahu Teâlâ'nın varlığına delildir. Şiirde de geçtiği üzere, yaratılanlar onun varlığına delildir: "Her şeyde O'nun bir olduğunu gösteren bir işaret vardır. Asıl körler, Allah'ın gözlerini kör ettiği ve kalplerine mühür vurduğu insanlardır. Bu insanlar hidayete ulaşamaz, O'nun varlığının delillerini göremez ve bu delillerin işaret ettiği hususlar üzerinde düşünemezler. Allah onların önüne ve arkasına bir set çekmiştir. "Böylece gözlerini perdeledik artık göremezler" Beyitin şu şekilde okunması da mümkündür: "Galip olan yoktur" Bu şekilde okunursa anlam şöyle olur: Duyularınla algılayamadığın Allahu Teâlâ kadirdir, gücü yetendir. Ondan gizlenen hiçbir şey yoktur. Kâinatta onun izni dışında hiçbir şey olmaz. **222a** O hazır bulunur. Bunun da ötesinde zikri geçmiş olan kadir ve galip sıfatlarıyla müşahede eder. Bu ise selim akla sahip olanlar içindir.

221b

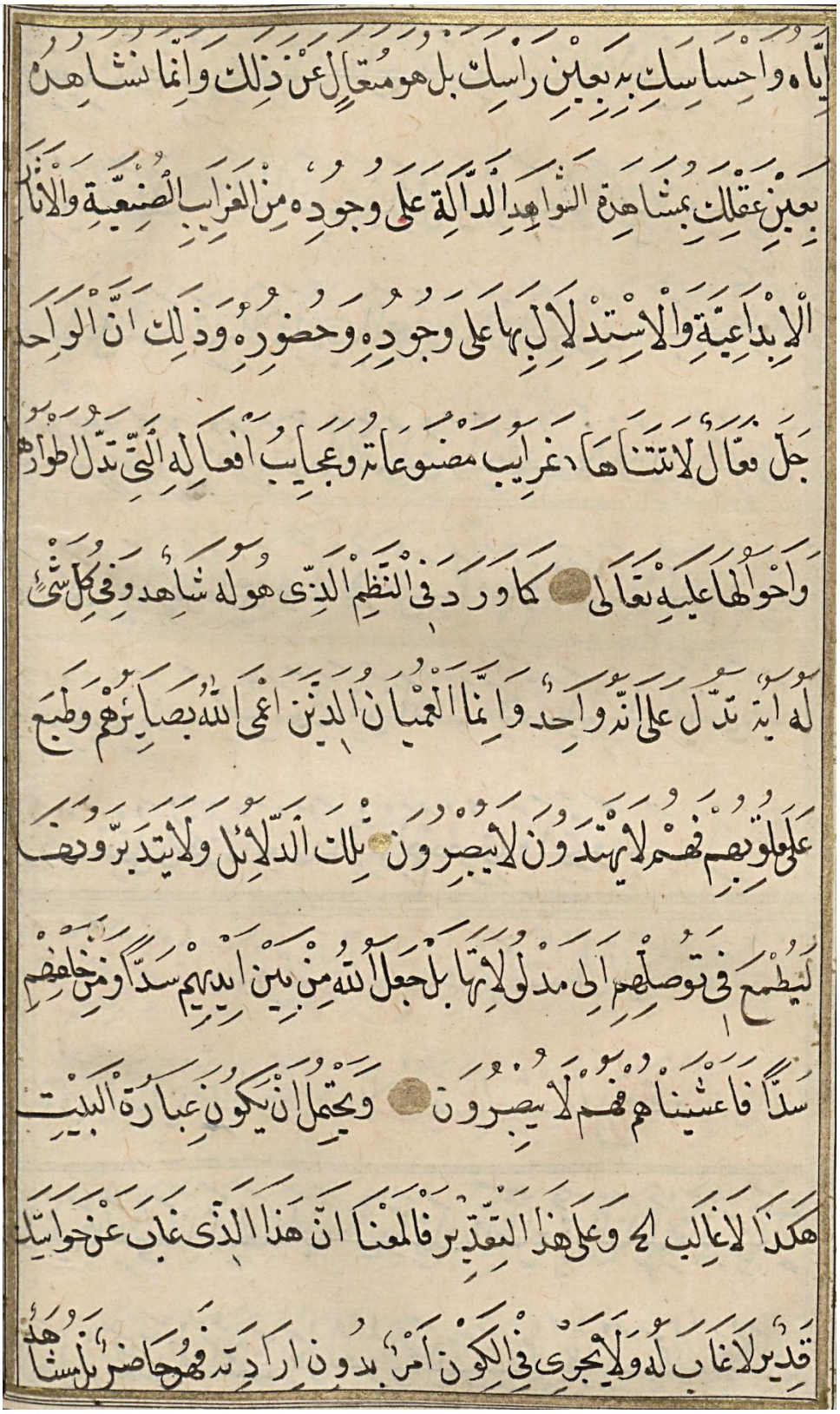
ياه واحساسك به بعين راسك بل هو منعال عن ذلك وانما نشاهده
بعين عقلك بمشاهدة الشواهد الدالة على وجوده من الغرايب الصنعية والآثار
الابداعية والاستدلال بها على وجوده وحضوره وذلك ان الواحد
جل مقاله لا تتناهى غرايب مصنوعاته وعجايب افعاله التي تدل اطواره
واحوالها عليه تعالى ۝ كما ورد في النظم الذي هو له شاهد وفي كل شيء
له اية تدل على انه واحد وانما العميان الذين اعمى الله بصايرهم وطبع
على قلوبهم فهم لا يهتدون لا يبصرون تلك الدلايل ولا يتدبرون وهي
ليطمع في توصلهم الى مدلولها بل جعل الله من بين ايديهم سدا ومن خلفهم
سدا فاعشيناهم فهم لا يبصرون ۝ ويحتمل ان يكون عبارة البيت
هكذا لا غالب له وعلى هذا التقدير فالمعنى ان هذا الذي غاب عن حواسك
قدير لا غالب له ولا يجري في الكون امر بدون ارادته فهو حاضر لك شاهد

222a

Ve’l-ḫayṭu mine’l-meşriḳi makûdetun fi’l-maġribi

Men yeşbut kademāhu fe[c]lem lehu mevlānā[1110]

[1110] Doğum ile ölüm arasına bir ip çekilmiştir. Ayağı bu çizgi üzere olanın Mevlâ hayır eyler sonunu.

Yani natıka nefislerin doğdukları yerden ecellerin sonuna kadar, bir ip çekilmiştir. Beyitte geçen “batmak” ifadesi nefislerin batmasına yani nefislerin sonuna karşılık gelir. Bu ip, “pehlivan” olarak isimlendirilen kişinin -Türkçe’de bu kişiye canbaz denir- üzerinden geçmesi için yüksek iki tahta arasında çekilen ip gibidir. İp ile isimlendirilmesinin nedeni ise bu geçidin inceliğinden ötürüdür. Bir saç telinden bile daha incedir. Bununla kasıt ise Muhammedî yol ve Ahmedî şeriattir. Bu isimler ise Hz. Muhammed’e inen kitap ve Hz. Peygamber’in, sâlât onun ve ailesinin üzerine olsun, sözleri ve fiilleri dolayısıyladır. Bu hususa ayet-i kerimede işaret edilmiştir: “İşte benim dosdoğru olan yolum budur, ona uyun. Değişik yollara uymayın, sonra bu yollar sizi O’nun yolundan ayırır. Olur ki sakınırsınız diye Allah size böyle emretti.” **222b** Allahu Teâlâ’nın şu sözü de bu hususa işaret etmektedir: “Hep birlikte Allah’ın ipine sımsıkı sarılın” Kim ki yürekli ve kahraman biri olur ve ayakları bu yol üzere sabit olursa bil ki Mevlâ’mız efendilerin de efendisidir ve bu kişiyi yalnız bırakmaz. Halinin hakikatini ise en iyi Allah bilir.

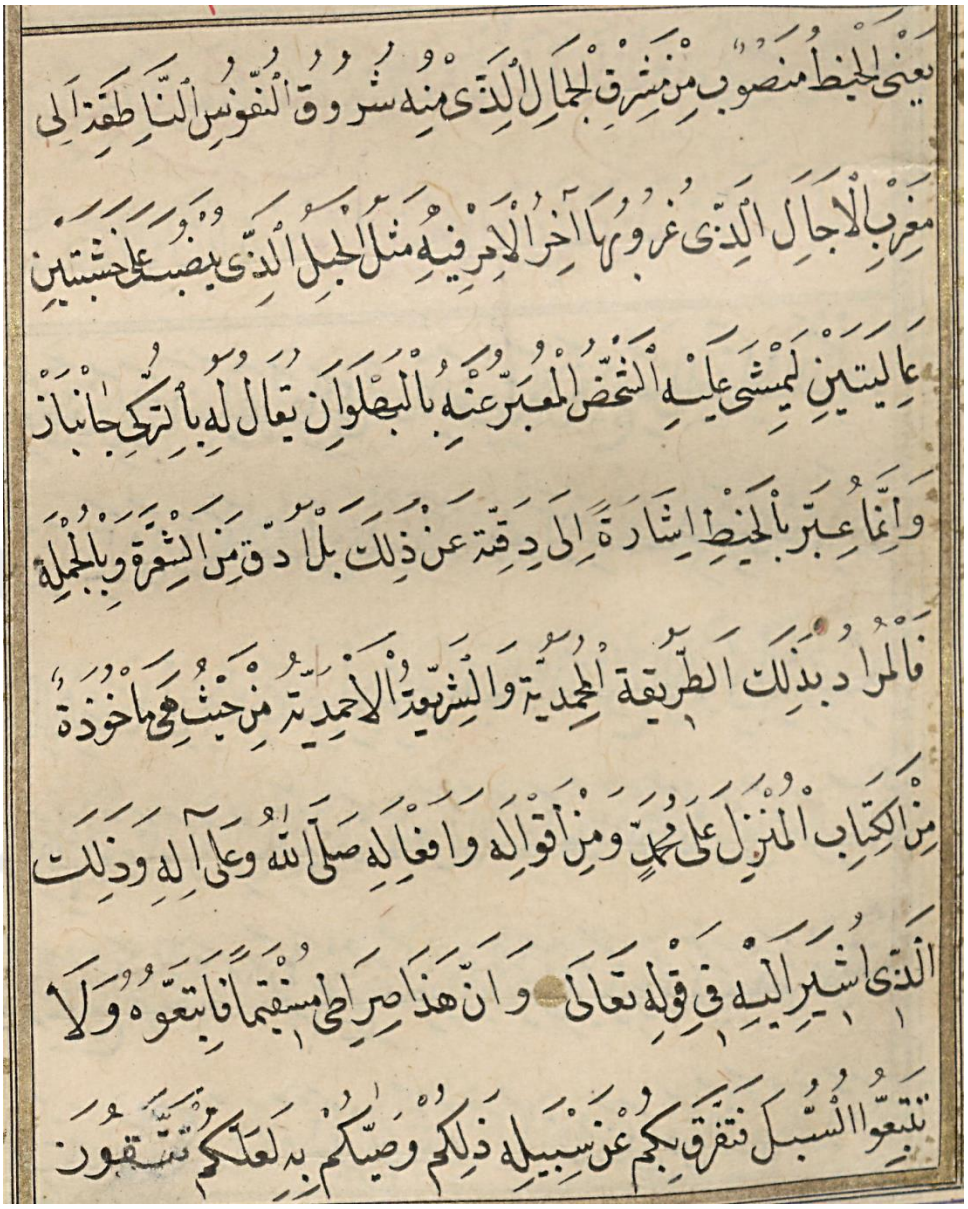

يعني الخيط منصوب من مشرق الجمال الذي منه شروق النفوس الناطقة الى
مغرب الاجال الذي غروبها آخر الامر فيه مثل الجبل الذي يضبط على حشبتين
عاليتين ليمشي عليه الشخص المعبر عنه بالبطلوان يقال له باترك جانبا ز
وانما عبر بالخيط اشارة الى دقة عن ذلك بل ادق من الشعرة وبالجملة
فالمراد بذلك الطريقة المحمدية والشريعة الاحمدية من حيث هي ماخوذة
من الكتاب المنزل على محمد ومن اقواله وافعاله صلى الله وعلى اله وذلك
الذي اشير اليه في قوله تعالى وان هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولا
تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله ذلكم وصيكم به لعلكم تتقون

222b

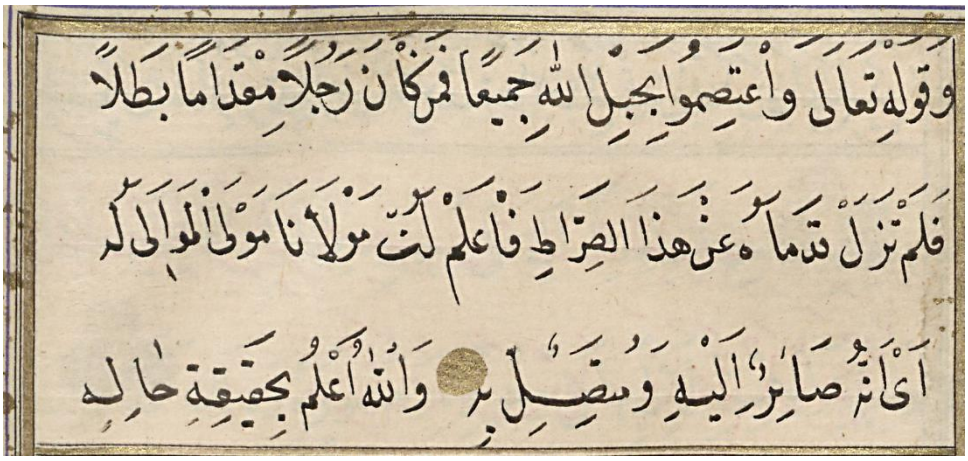

Mā min ḥaracin fīnā melḥuẓun lenā aṣlun

Ve’l-ḥamdu necā’llāhu ᶜammā men aḍallānā[1111]

[1111] Yoktur bir sıkıntımız, zira bâriz bir vasfımız vardır. Şükürler olsun ki delalete düşürenlerden kurtardı cümlemizi.

Bizler bu yolun yolcusuyuz ve herhangi birimizin zikri geçen yoldan çıkmış olması söz konusu değildir. Zira bizlerde bariz bir haslet vardır. Bu haslet ise Allah’ın en büyük ipine sarılmamız ve tutunmamızdır. Söz konusu durum nurlu şeriatın emretmiş olduğu şeyleri yerine getirmek ve nehyettiği şeylerden uzak durmak ile gerçekleşebilir. Bu kanunun farkında olan, bu yol üzere yürüyen kişi ve gerekliliklerini yerine getiren kişi Allah’ın fazlı ile bu yoldan çıkmış olmaz ve tevfike ulaştıran tariklerden sapmaz. “Allah’a hamd olsun ki, Allah bizleri, bizi sapkınlığa düşürenlerden kurtardı” **223a** ifadesi ise cin ve insanların bizleri sapkınlığa düşürmesi ile ilgilidir. Bu ise Allahu Teâlâ’nın şu sözünde görülmektedir: “Rabbimiz, bizi saptıran şu cinleri ve insanları bize göster, onları ayaklarımızın altına alalım ki herkesten daha çok aşağılanmış olsunlar.” Sapkınlığa düşürenlerden uzak olduktan sonra hidayete ulaştıran birine sıkı sıkıya sarıldığımız ve dosdoğru yoldan sapmadığımız müddetçe şüphesiz bizler Allah’ın izni ile onun hidayetine ulaşanlardan olacağız. Bil ki bu yol üzerinde ittifak sağlanması, ona tutunulması, bu yolda olan biri için en büyük sermaye ve en kıymetli maldır. Bu husus ise Allah’ın ehli olan kişilerin icmâsı ve ashabının önde gelenlerinin ittifakı ve onayı ile sabittir. Allahu Teâlâ kulunun elde edebileceği bir makamdan bahsettiği vakit, bunu salih amelle beraber zikretmiştir. Şu ayeti kerimede buyurduğu gibi: “Onlar ki iman etmişler ve takvaya ermişlerdir. İşte onlara hem bu dünya hayatında hem de ahirette müjdeler olsun.” Ve şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz “Rabbimiz Allah’tır” deyip, sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: Korkmayın, üzülmeyin, size dünyada iken vaadedilmekte olan cennetle sevinin’.” Şöyle de buyurmuştur: “Takva sahipleri cennetlerde ve ırmak kenarlarındadır.”[1111]

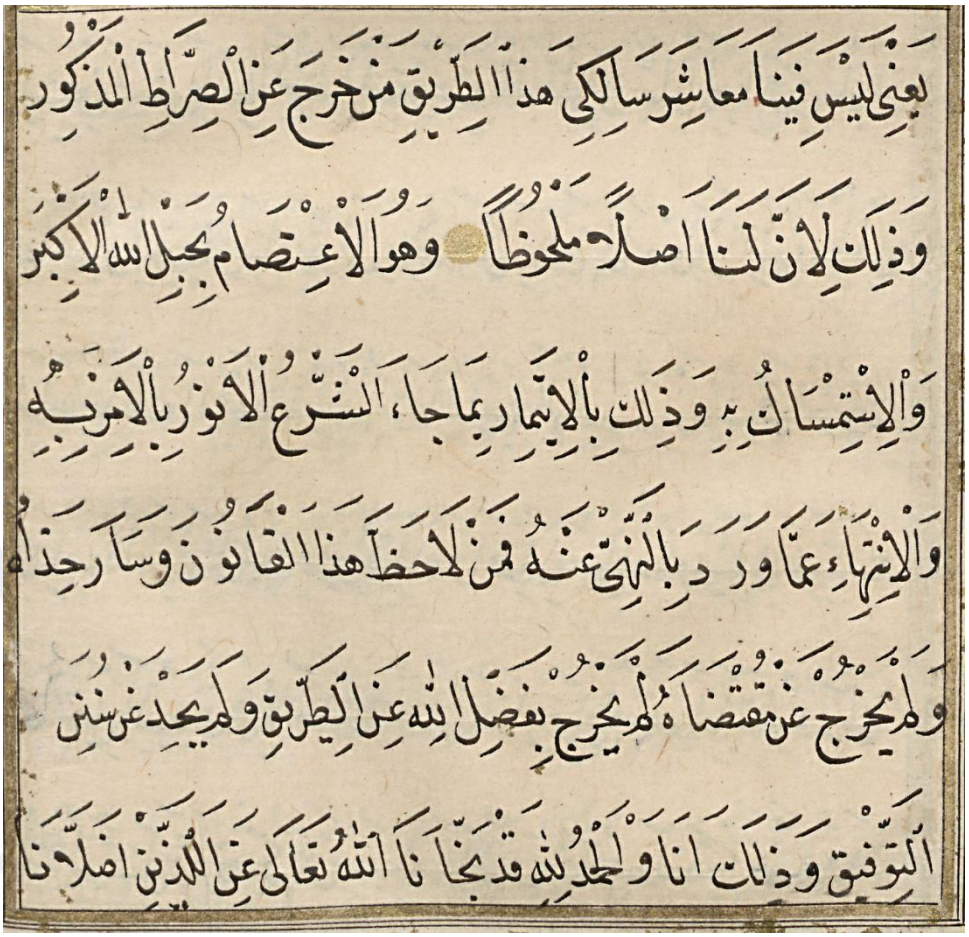

223b Bu ayet-i kerime, doğruluk meclisindeki kişiler hakkındadır. Güçlü bir padişahın yanındaki himmet sahibi kişilerden kinaye edilmiştir. Bu ise ulemadan kinayedir -ki bunlar toplumun önde gelenleri (kutuplar) ile peygamberler ve onların varisleridir-. Bu ışık saçan ayetler ile Allahu Teâlâ, farklı derecelerde olan makamların ancak ameller yoluyla elde edileceğini ifade etmiştir. Kelâm-ı şerifin sonu.

223a

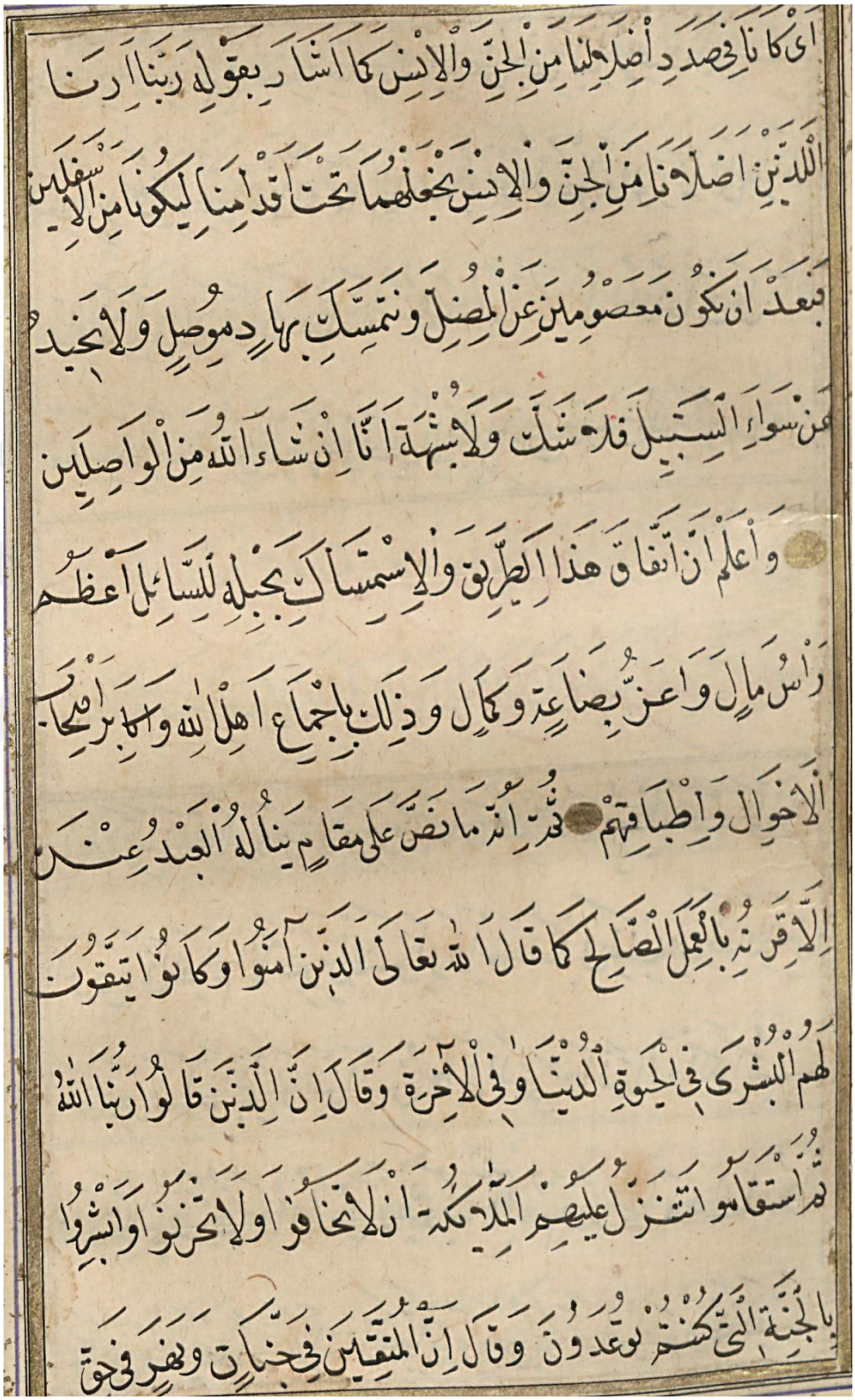
اى كانا فى صدد اضلالنا من الجن والانس كما اشار بقوله ربنا ارنا
اللذين اضلانا من الجن والانس نجعلهما تحت اقدامنا ليكونا من الاسفلين
فبعد ان تكون معصوما من المضل وتتمسك بهادى موصل ولا تجد
عن سواء السبيل فلا شك ولا شبهة انا ان شاء الله من الواصلين
واعلم ان اتفاق هذا الطريق والاستمساك بحبله للسائل اعظم
راس مال واعز بضاعة وكمال وذلك باجماع اهل الله والاكابر الصحاب
الاحوال واطباقهم ثم انه ما نص على مقام ينال العبد عند
الاقران بالعمل الصالح كما قال الله تعالى الذين آمنوا وكانوا يتقون
لهم البشرى فى الحيوة الدنيا وفى الاخرة وقال ان الذين قالوا ربنا الله
ثم استقاموا تتنزل عليهم الملائكة ان لا تخافوا ولا تحزنوا وابشروا
بالجنة التى كنتم توعدون وقال ان المتقين فى جنات ونهر فى مقعد

223b

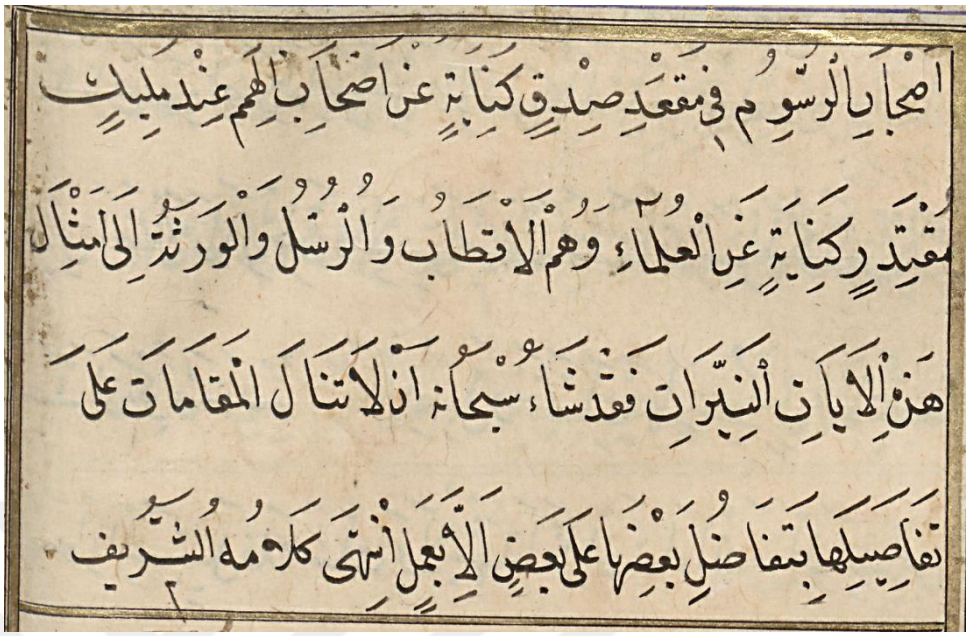

El-kevnü hüve’l-ᶜālem meknūnetün fi’l-ifhāmi

Ḳāle’l-mele’u’l-aᶜlā el-kevnü muṣallānā[1112]

[1112] Dünya olan kâinat, gizlenmiş olandır zihinlerde. Kâinat namazgâhımızdır, der Mele-i âlâ. Bil ki Allahu Teâlâ iyilik sahibi arif bazı kimselerin kalbini, büyük aleme yerleştirmiş olduğu sırlara muttali kılar. Arif kimse bu sırrın bilincinde olursa denizin, karanın, ağacın, gökyüzünün, gezegenlerin, şehirlerin, Mekke’nin, Kudüs’ün, Medine’nin, Âdem’in, Musa’nın ve Harun’un da bilincinde olur. Bu kişi zatında ayrıca deccali, ye’cûc, me’cûcu ve dabbeyi de bilir. **224a** Şiiri yazan ve hakk ile batılın arasını açan kişinin bu beyitteki muradı, söz konusu makamlardan birinin veya ikisinin şerefini açıklamaktır. Yani arif olan kişi cisimlere, arazlara, maddi varlıklara ilgi duymaz. Onun için asıl kâinat bunlara kıyasla zihninde oluşturmuş olduğu âlemdir. Yani nefsinde gördüğü ve zatında müşahede ettiği kâinat. Bu kâinat ya büyük alemin karşısında veya onun yerinde meydana gelir. Şair, beyitin sonraki kısmında ise meleklerin ve onların önde gelenlerinin bu yüce makam sahiplerine gıpta ettiklerine işaret etmiştir. Bunun hakikatini Allah bilir.

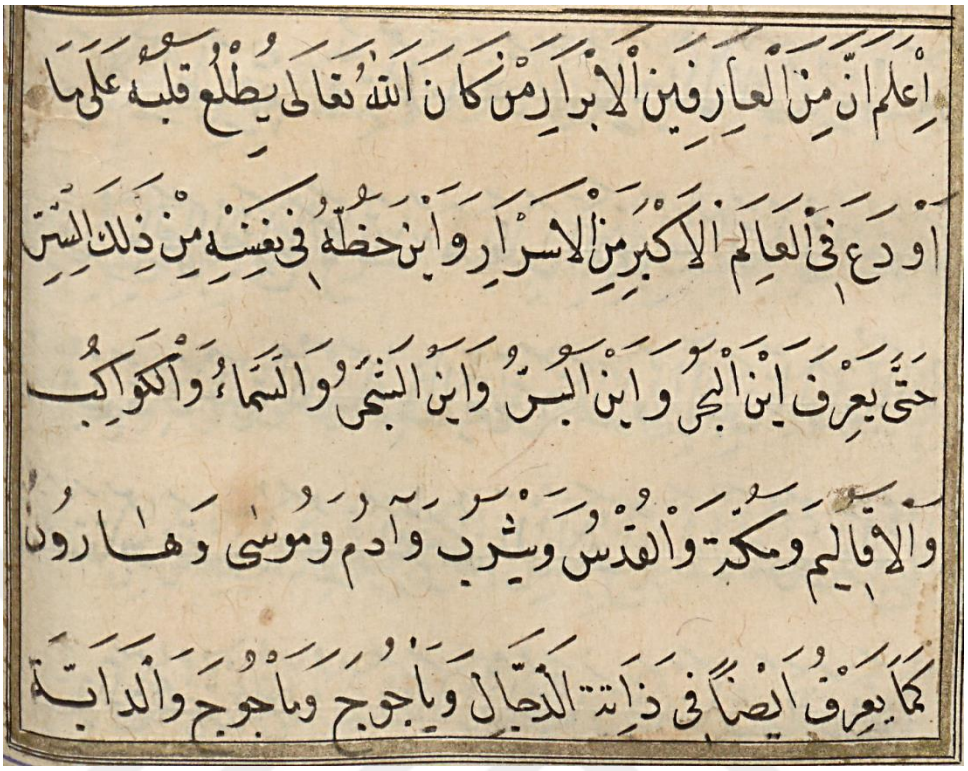
اعلم ان من العارفين الابرار من كان الله تعالى يطلع قلبه على ما
اودع في العالم الاكبر من الاسرار وابن حظه في بعضه من ذلك الستر
حتى يعرف اين البحر واين البر واين البحر والسماء والكواكب
والاقاليم ومكة والقدس ويثرب وآدم وموسى وهارون
كما يعرف ايضا في ذات الدجال ويأجوج ومأجوج والدابة

224a

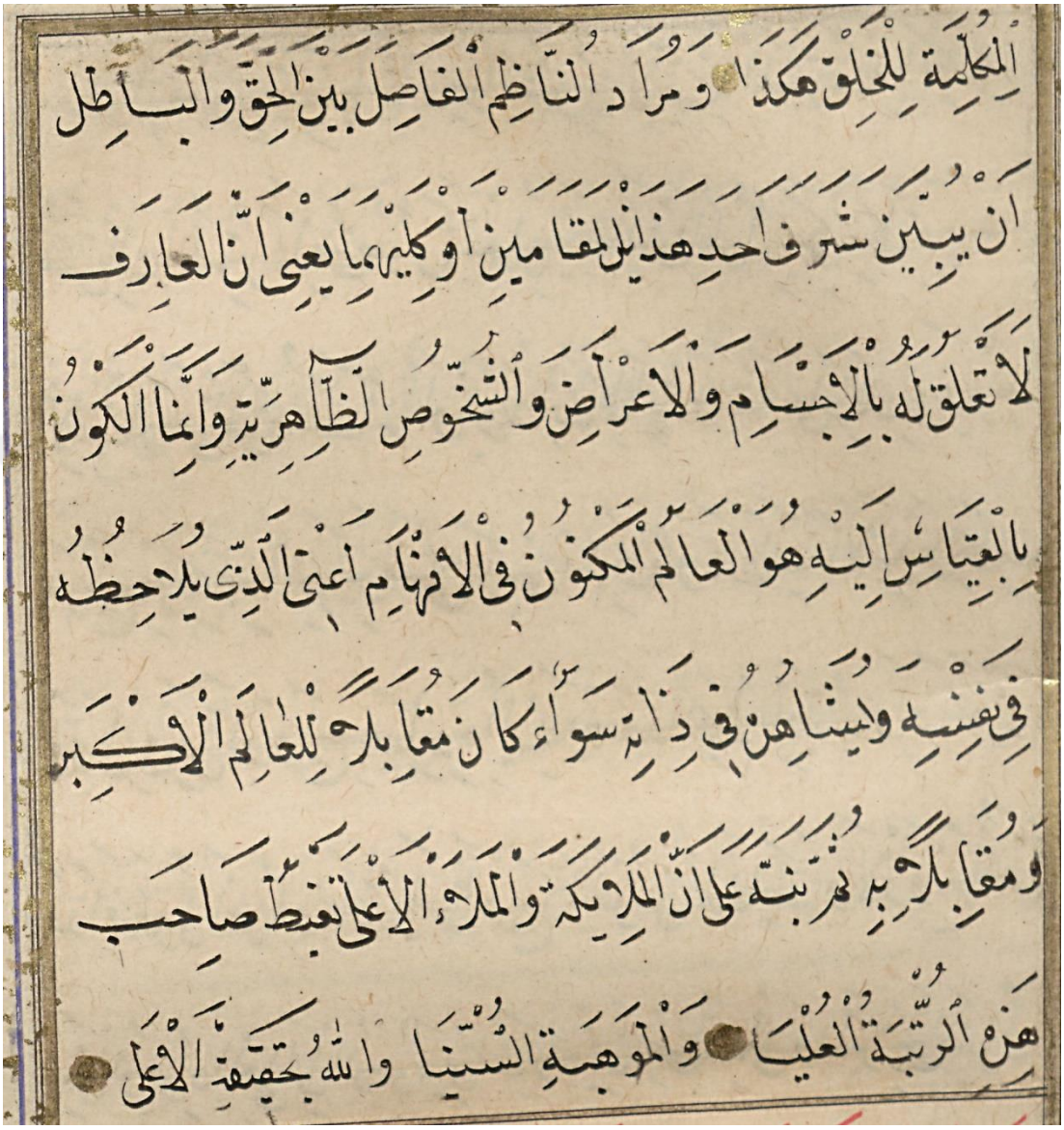

Men ṣarraḥa ḳavleyni fi’l-ḥarfi kelāmān

Fe’ḳra’ lehumā ḥarfun fe’l-ḥarfu muḳaffānā[1113]

[1113] İki lam gibi aslında harf olan iki sözü açığa çıkaran Rabbim, onları ezelî ilmindeki hallerine döndür. Zira bizim hedefimiz buraya ulaşmaktır.

Yani her şeyin malumi suretinin, ezeli olan ilm-i ilâhî katında harfî bir mertebesi vardır. Hakk Teâlâ onları; varlık veren zati nuruyla boyadığı zaman, bu malumi suretler “kelime” olarak isimlendirilirler. **224b** Söz konusu değişim akli, manevi bir hareketle ve “yazı yazma” olarak

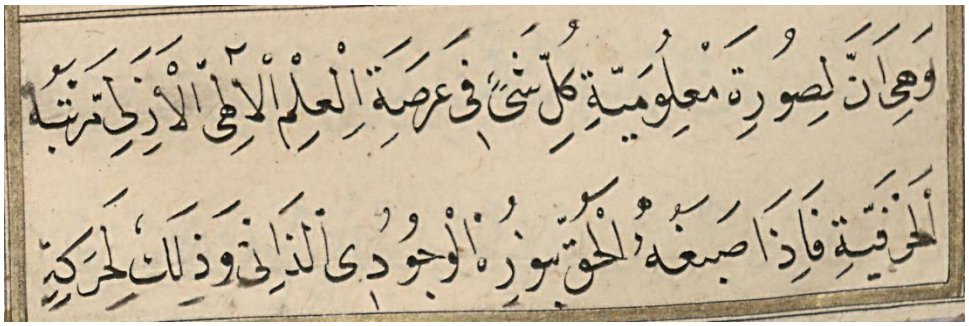

isimlendirilen ilahi bir müdahale sonucunda gerçekleşir. Bu itibarla Hakk Teâlâ, mevcudatı "kelimeler" olarak isimlendirmiştir. Bu hususa Kitab-ı Aziz'inin birçok yerinde dikkat çekmiştir. İsa Aleyhisselam'ı kelime olarak isimlendirmiştir. Ayrıca şöyle buyurmuştur: "Allah'ın sözlerinde değişme olmaz." Kullarının ruhları hakkında ise şöyle demiştir: "Güzel sözler ona yükselir." Bu durum kesinlik kazandıysa, beyitte kastedilenin şu olduğunu söyleriz: Ey natık nefisleri ve temiz ruhları, ilmi varlık düzeyinden harici varlık düzeyine çıkaran Allahım. Yani cömertliğin sayesinde teallukî ve berzahî halden varlığa çıkaran Allahım. Bu ikinci varlık düzeyinde bulunan nefislerimizi ilmi varlık düzeyindeki ilk hallerine döndür. Yani nefislerimize gerekli araçları ve rabbani mevhibe yoluyla kendisine ulaşabilecekleri müşahedeler bahş eyle ve irfani hal makamlarında yükselmelerini sağla. Makamlardaki bu yükselme öyle bir hal ile gerçekleşsin ki senin zatın dışındaki her şeyden ve çokluktan, ilmî olan mevcudatın bir olması gibi, ki bu mevcudatın harici varlık ile bir ilgisi yoktur, tecerrüt etsin ve uzaklaşsın. **225a** Hâlâ elde edebilmek için çaba gösterdiğimiz talebimiz ise emellerimizin nihâî noktası ve amellerimizin neticesi olan bu mertebeye ulaşmaktır. Kuşkusuz bizlerin münkesir olan yüzlerimizi zül toprağına koyarak Allah'a dua etmemiz, yalvarmamız ve varlığımızın gemilerini bu mertebeye ulaştıracak bir damla suyu onun sonsuz ve her şeyi kuşatan denizinden istememiz gerekmektedir. Bu şekilde aklımız merhale ve menzileler arasındaki mesafeleri kat edebilecektir.

224b

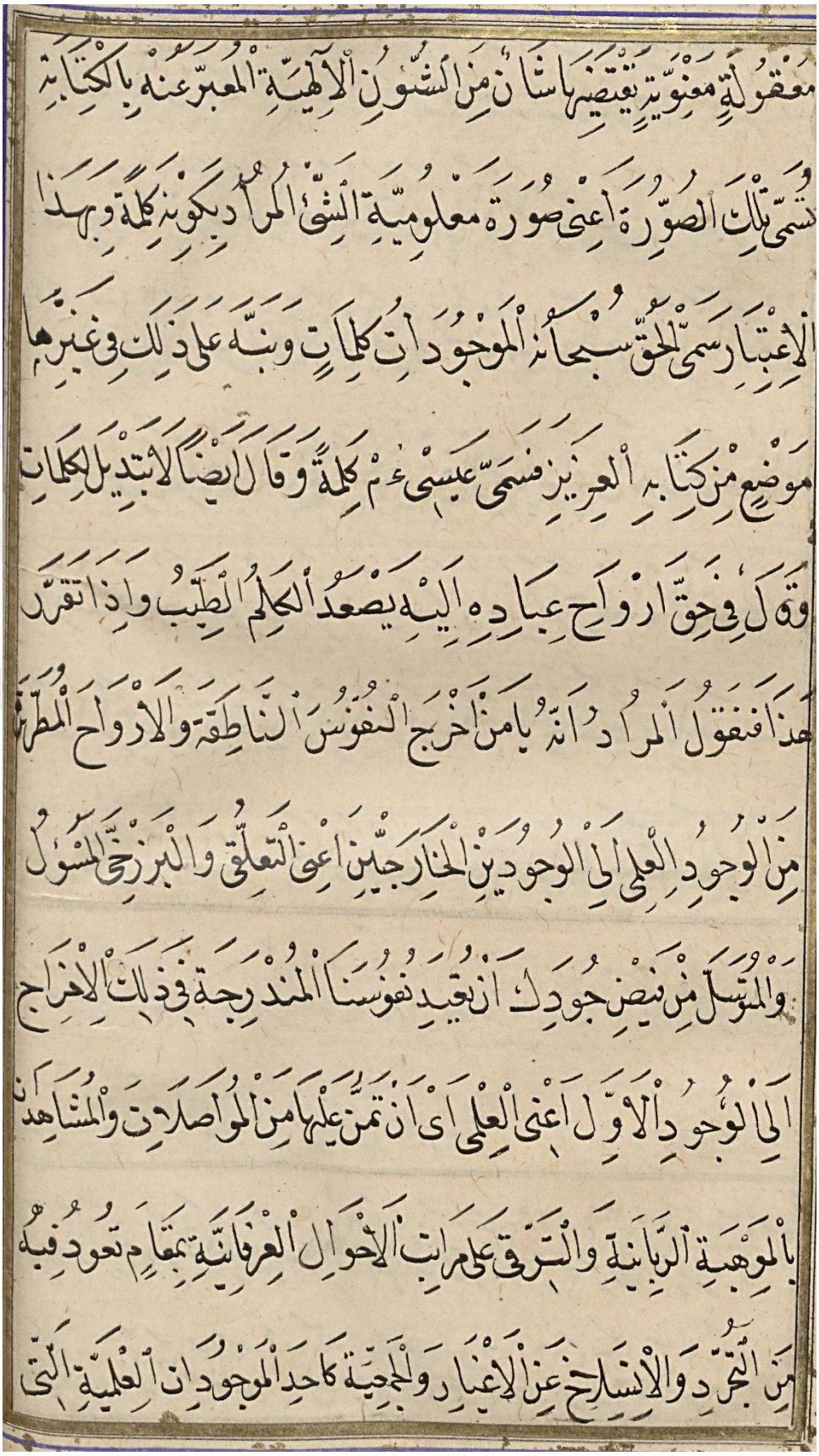
معقولة معنوية تقتضيها شأن من الشؤون الإلهية المعبر عنه بالكتابة
تسمى تلك الصورة أعني صورة معلومية الشيء المراد بكونه كلمة وبهذا
الاعتبار سمى الحق سبحانه الموجودات كلمات ونبه على ذلك في غير ما
موضع من كتابه العزيز فسمى عيسى عم كلمة وقال أيضا لا تبديل لكلمات
وقال في حق أرواح عباده إليه يصعد الكلم الطيب وإذا تقرر
هذا فنقول المراد أنه بأمن أخرج النفوس الناطقة والأرواح المطهرة
من الوجود العلمي إلى الوجودين الخارجيين أعني التعلقي والبرزخي المسؤل
والمتوسل من نيض جودك أن تعيد نفوسنا المندرجة في ذلك الامزاج
إلى الوجود الأول أعني العلمي أي أن تمن علينا من المواصلات والمشاهدات
بالموهبة الربانية والترقي على مراتب الأحوال العرفانية بمقام تعود فيه
من التجرد والانسلاخ عن الاعتبار والجمعية كما حد الموجودات العلمية التي

225a

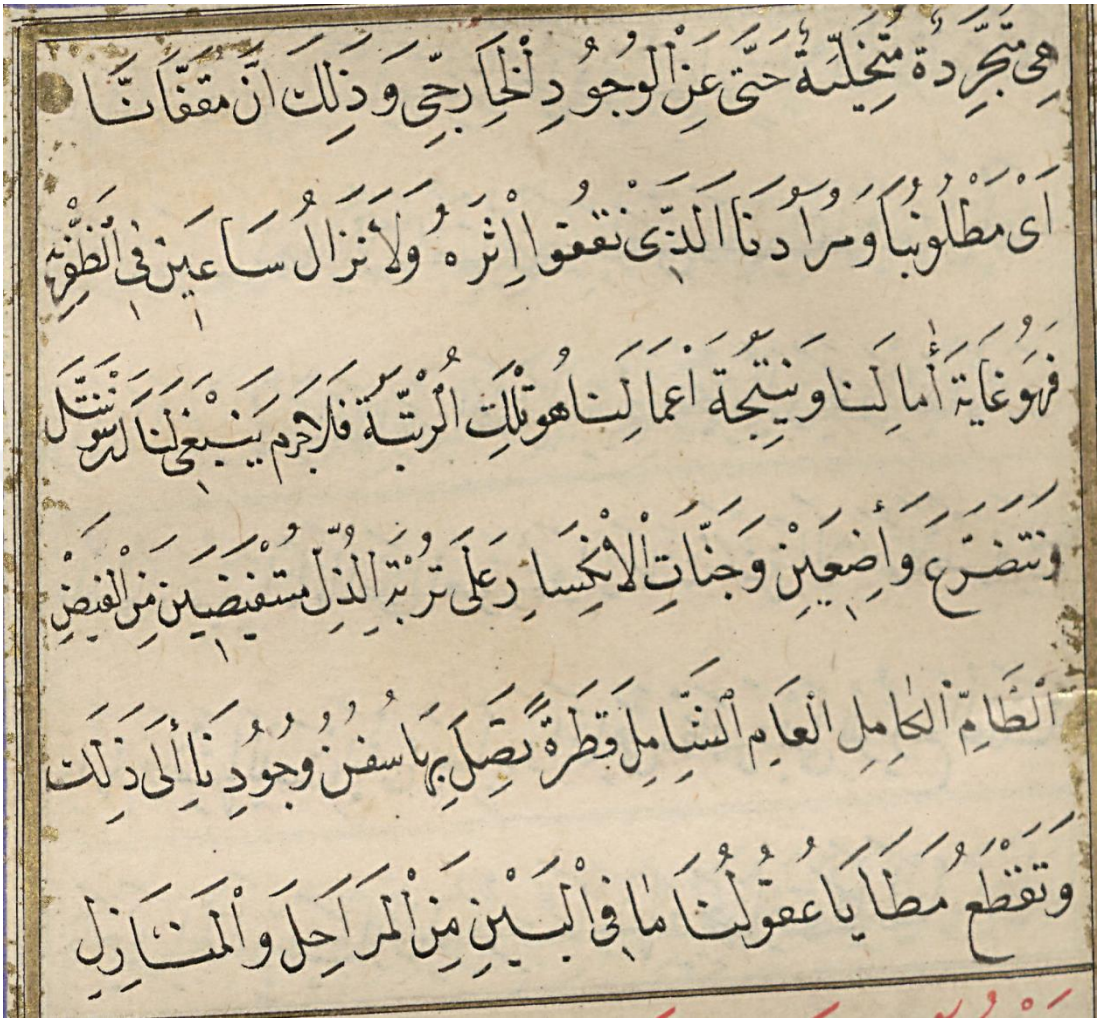

El-Cümletü fī vaḥdī ve’l-vāḥidü bi’l-ᶜahdī

El-Keşratü fī caḥdī ve’ṣ-ṣūratu bünyānā[1114]

[1114] Âlemin tümü bendedir. Allah’ın birliği âlem-i ervahda sabittir. Çokluk münkerdir. Âlemdeki suretler bir olanın zuhurudur.

Yani, ârif bir kimse şüpheye düşmeyecek bir şekilde Allah’ın vahdetini görür. Allahu Teâlâ birdir ve vahdeti alem-i zerde ruhlardan alınan söz üzere sabit olan Samed’dir. Kesreti ise ârif bir kimse bilmez. Cismani surete gelince, **225b** görünürde çokluk içerdiği söylense dahi bu durumun bir önemi yoktur. Çünkü bunlar yapı ve meskenden ibarettirler, bu konuda önem teşkil etmezler. Ârif bir kimsenin maksudu basit yapıya sahip olan ve cismani suretlerin içinde yer alan şeydir. Beyitte geçen ifade, suret açıklayıcı olsun diye, şeklinde de anlaşılabilir. Suret

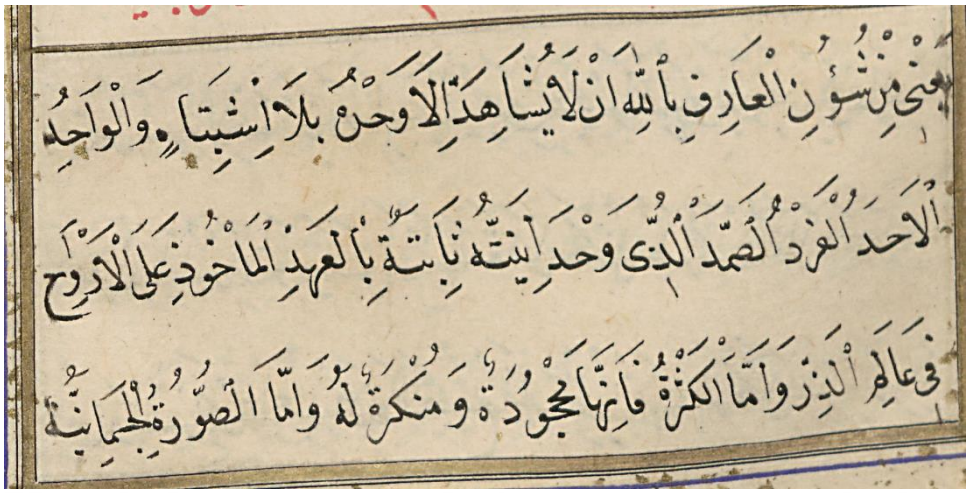

225b

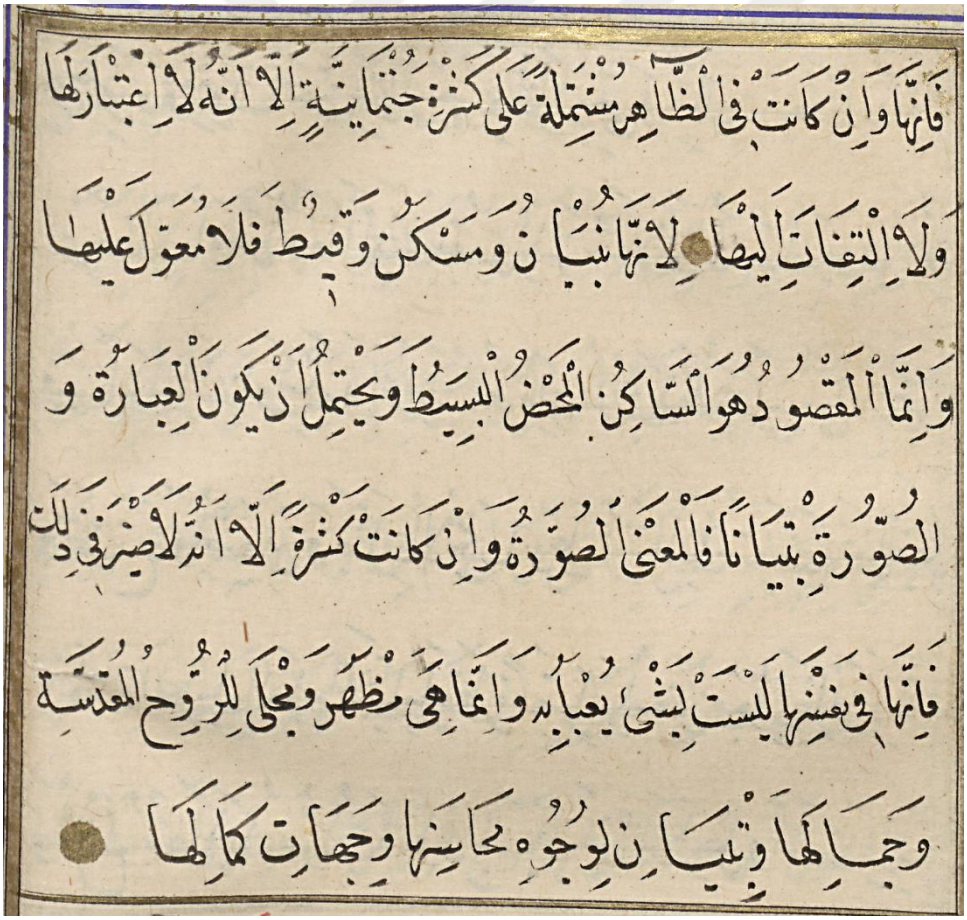

görünürde kesret olsa dahi bunda bir sorun yoktur, demektir. Çünkü kendi nefsinde bu önemsenecek bir husus teşkil etmez. Mukaddes ruh ve onun güzelliği ile iyilik ve kemal vecihlerinin yansıması olarak kesret zahir olur, tecelli eder.

Men cā’e bi-iḥsānin lā faḳra lehu cidden

Men cāhede bi’l-ᶜizzi fe’fhem lehu sulṭānen[1115]

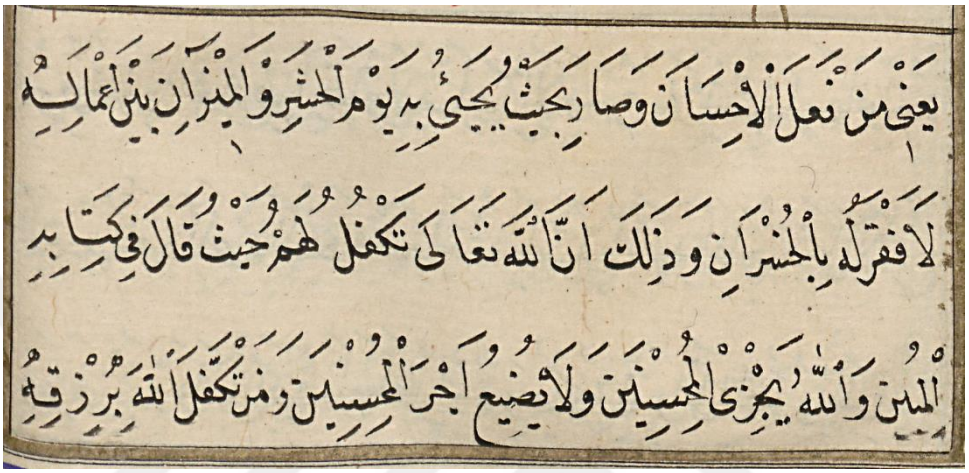

226a

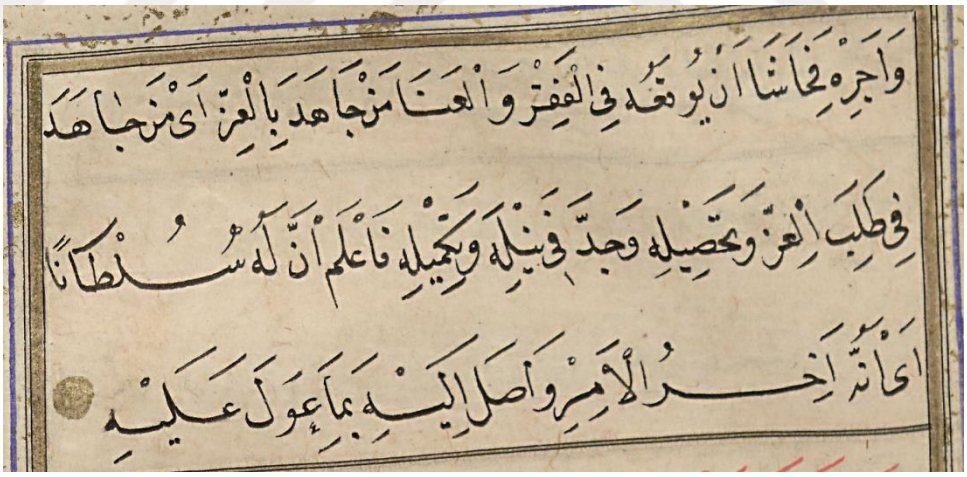

[1115] İyilik edene asla fakirlik erişmez. İzzet için çabalayan sultanlık bulur.

Yani bir kimse iyilik yapar ve bu iyiliği haşr ve mizan gününde amelleri arasında kabul edilirse, bu kişi hüsrana uğramaz. Bu ise Allah’ın onları koruması ve gözetmesiyle gerçekleşir. Mübin kitabında şöyle buyurmuştur: Allah iyilik yapanları mükafatlandırır ve “Allah iyilerin yaptığını karşılıksız bırakmaz” Allah’ın, rızkını ve **226a** ecrini üstlendiği kişiyi fakirliğe düşürmesi söz konusu olamaz. Beyitte geçen, “kim izzetle mücadele ederse” ifadesi, izzet talebinde mücadele ederse, ona ulaşmak ve onu tamamlamak için çaba sarf ederse, anlamlarına gelmektedir. Bil ki bu kişinin en nihayetinde kendisine ulaşacağı güvenilir bir hüküm sahibi vardır.

Yā ġāyete eşvākī el-ḥubbu lenā ṭurukun

El-mesleku maḳṭûᶜun men kāne teberra’enā[1116]

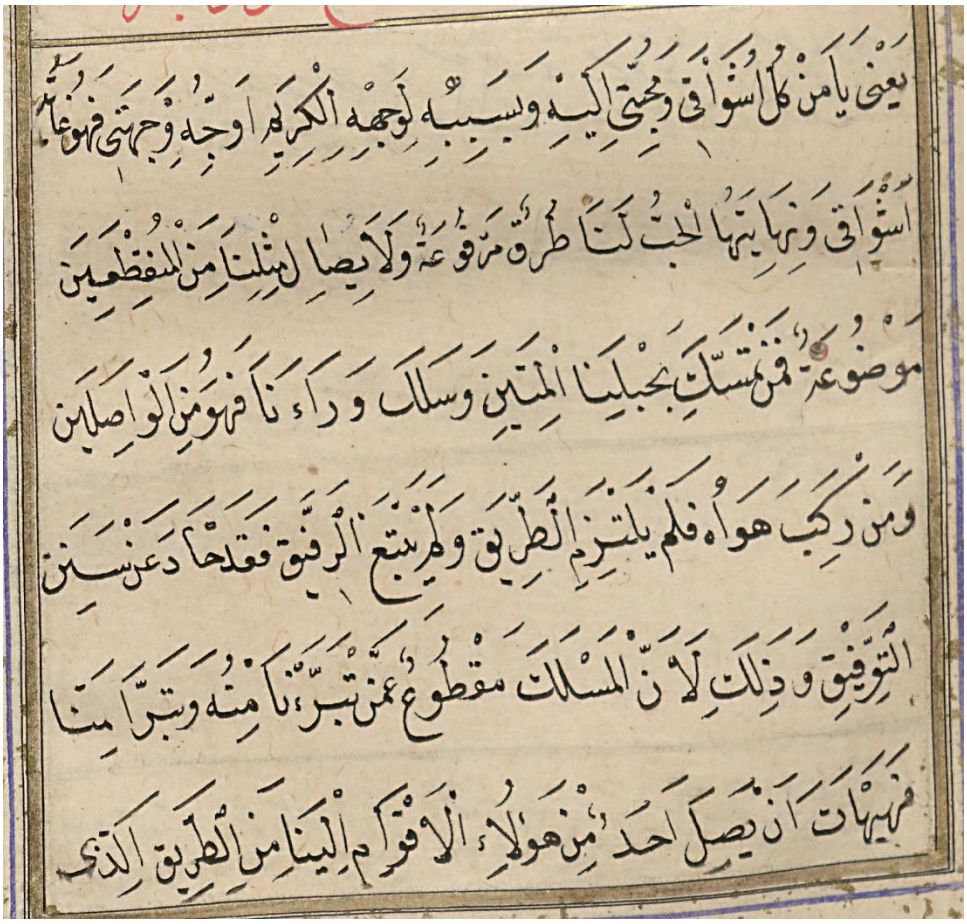

[1116] Ey muhabbetin gayesi, sevginin binbir yolu vardır. Bizden uzak duranın yolları kesilmiştir. Yani, ey tüm özlem ve muhabbetimi kendisi için duyduğum, yönümü kendisine çevirdiğim. Özlemimin gayesi ve varacağı yer odur, bizde sevginin türlü yolları vardır. Bu yollar, bizler gibi sevgiden uzaklaşanlar içindir. Sağlam ipimize kim tutunursa ve arkamızdan ilerlerse hedefe ulaşanlardan olur. Ancak kim ki hevasını esas alır, bu yolda itinalı olmaz ve dosta ulaşmayı talep etmezse başarıya ulaştıran yollardan çıkmış olur. Çünkü kendisinden beri olduğumuz ve kendisinin de bizden berî olduğu kişiler için çıkış yolu yoktur. **226b** Ayağı kaymışların yolunda olan bu gibi kişilerin bizlere ulaşması ne kadar da imkansızdır. Allahu Teâlâ hüsn-i ihtitam sahibidir.

226b

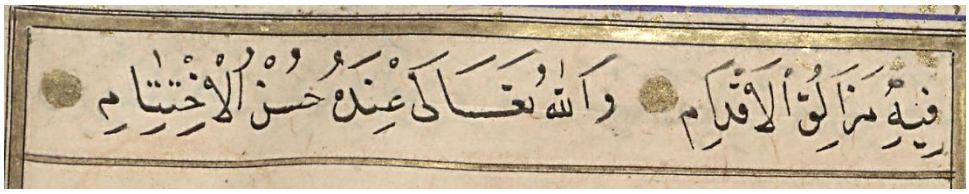

Yā vāṣiḳa evsiᶜnā ḫayran leke fī yevmin

El-leyletu sevdā'u nevir lī daᶜcānā[1117]

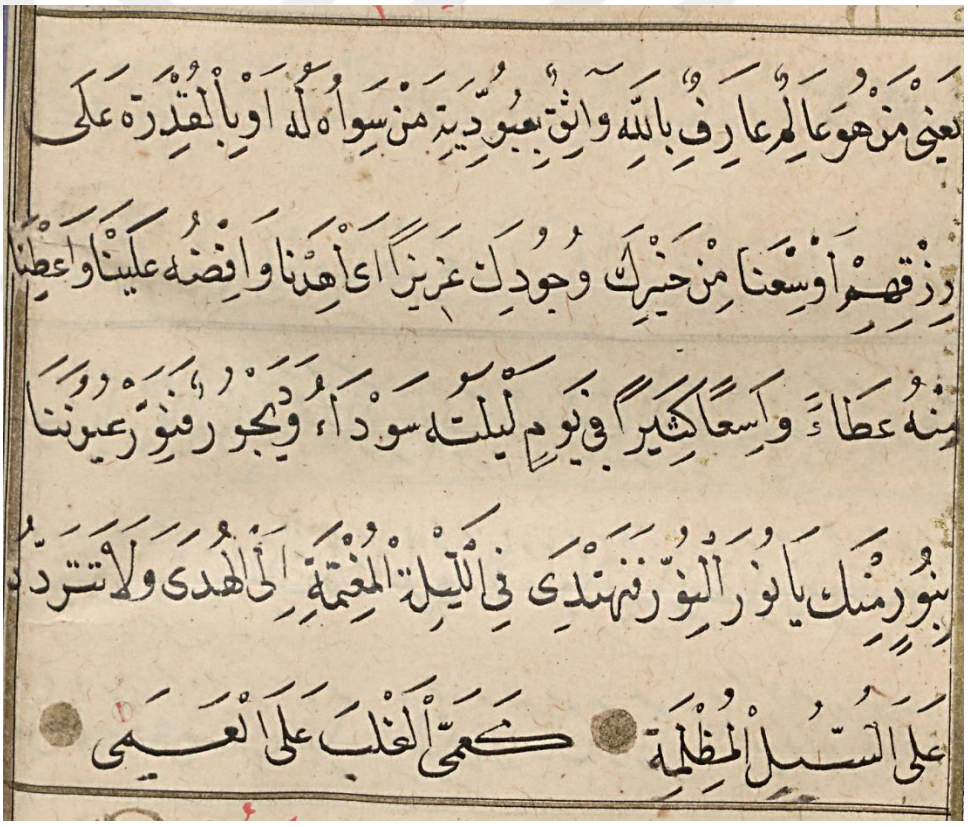

[1117] Ey kendisinden emin olduğumuz, üzerimize hayrını yay. Gecenin karanlığını nurunla aydınlat.

Allah'ı bilen arif bir kimse ondan başkasına ibadet etmez ve rızkının tek sahibinin o olduğundan emindir, bu kişi şöyle der: Hayrını ve cömertliğini bizlere aziz bir şekilde bahşet, yani bolca ver. Gecesi karanlık günlerde nimetlerini bizlere fazlaca ver. Gözlerimizi nurundan bir ışık ile aydınlat ey nurların nuru, şeklinde de anlaşılabilir. Böylece karanlık bir gecede hidayete ulaşalım ve karanlık yollarda kalmayalım, kalbi görmediği için kör olan biri gibi olmayalım.

İbdāᶜun hüve'l-ḥukmu lā bidᶜate fī ḥukmihi

Lā yu'minu min vāḥidin lem yeᶜlem insānen[1118]

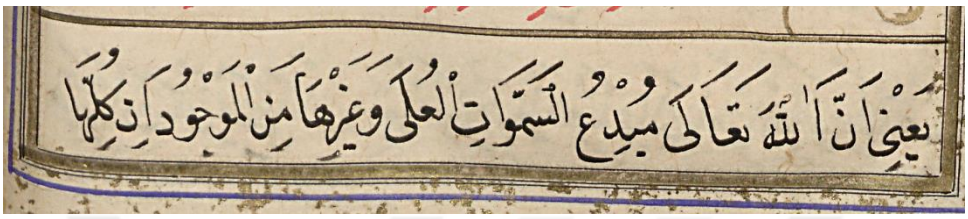

[1118] Hak Teâlâ yoktan yaratır, hükmünde şaşılacak şey yoktur. Kendi nefsini bilmeyen iman etmiş olmaz.

Yani yüksek gökleri ve diğer tüm varlıkları yoḳtan var eden Allahu Teâlâ, **227a** bunları yaratırken öncelikle maddelerini yaratmaya, sonra bunları sıralamaya, saymaya, birleştirmeye ve tasvir etmeye ihtiyacı yoḳtur. Çünkü onun yoḳtan var etmesi esastır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: "O bir şey yaratmak istediğinde, ona "ol" der. O da hemen oluverir." Hükmünde şaşılacak bir şey yoḳtur, ifadesi ise onun hükmünün mümteni ve imkânsız olan şeylerle ilgili olmadığını, aksine mümkün ve gerçekleşen şeylerle ilgili olduğuna işaret etmektedir. İkinci dize ise, kendini bilmeyen kişinin iman edemeyeceğini ifade etmektedir. İlm-i yakin ile kendini bilen kişi, Rabbini de bilmiş olur ve ayne'l-yakin müşahedelerine de ulaşmış olur.

227a

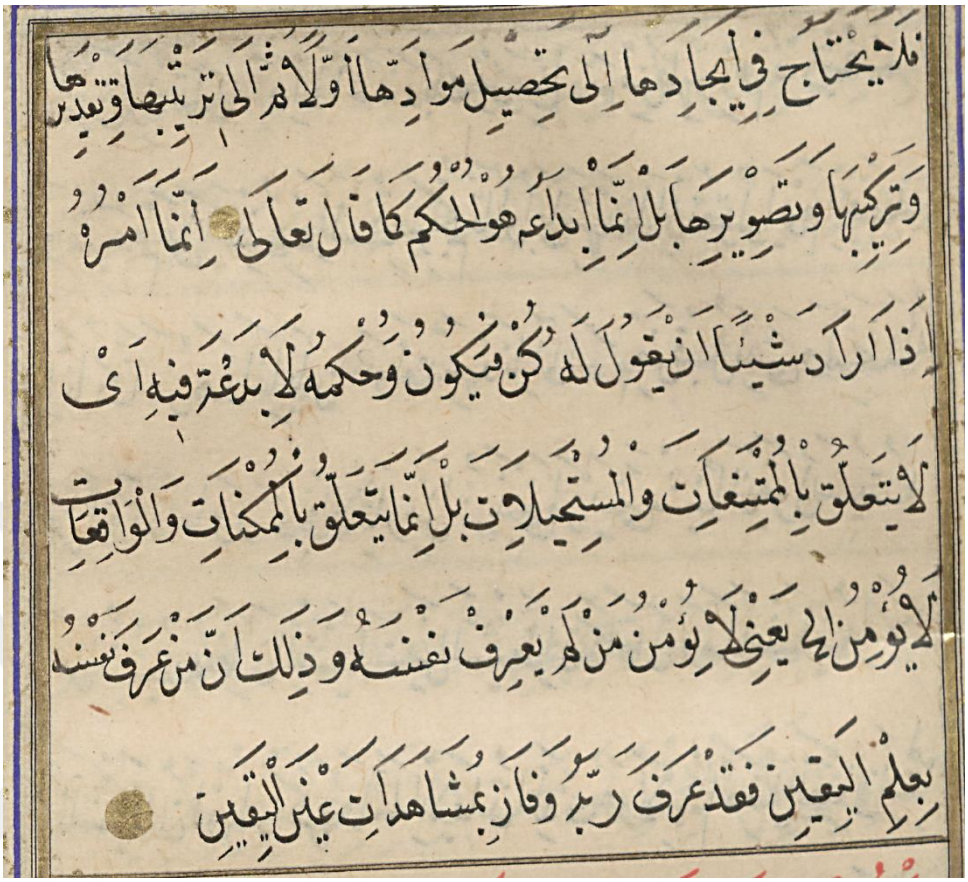

El-Kufru bi-nisyānin ve'l-ᶜaklu ᶜani'l-iẕᶜāni

El-ᶜĀrifu va'llahi men lem lehu nisyānen[1119]

[1119] Küfür nisyandan doğar, akıl ise itaatten. Allah'a yemin olsun ki ârif olan nisyan bilmez. Yani imanın zıttı olan, dil ile ikrar ve kalp ile tasdik ile gerçekleşen küfür; verdikleri sözleri ve yaptıkları anlaşmayı unutmaları neticesinde kafir kimselerde ortaya çıkar. Bu söz Hâlık olan Cenâb-ı Hakk tarafından alınmıştır. Bu hususa Allahu Teâlâ'nın şu sözü işaret etmektedir: **227b** "Hani Rabbin Adem oğullarının sırtından zürriyetlerini almış ve onları kendi nefislerine karşı şahidler kılarak, ᶜBen sizin Rabbiniz değil miyim?', (demişti de) onlar, ᶜEvet (Rabbimizsin), şahit olduk' demişlerdi. (Bunun nedeni) kıyamet günü ᶜBiz bundan habersizdik' dememeniz içindir." Bir başka ayet ise şöyledir: "Gerçek şu ki, bundan önce Adem'e bir emir verdik, ama o unuttu ve onda bir azim de bulmadık." Bu husus hadislerde de geçmektedir. Bir hadise göre, bir kişi herhangi bir şeyi unuttuğu vakit, onu unuttum, demesin; bana unutturuldu, desin. Çünkü unutmak şeytandandır. Ayet-i kerimede geçtiği gibi: "Onu hatırlamamı,

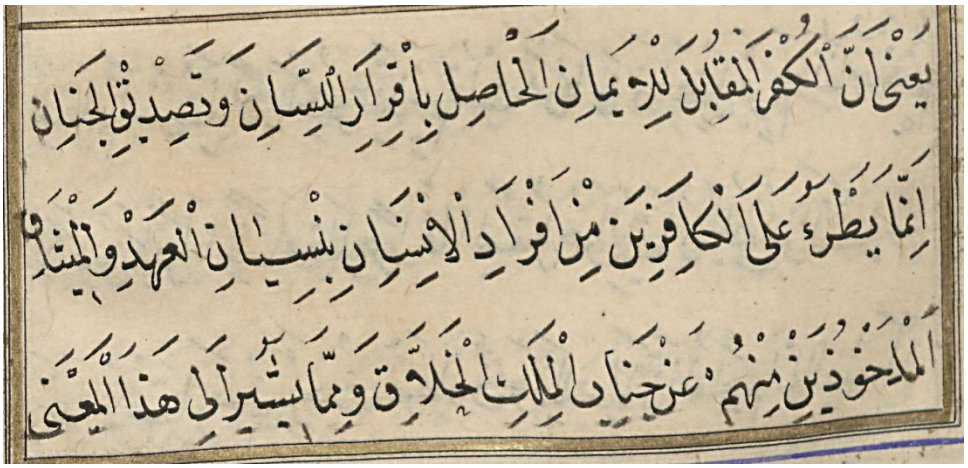

227b

muhakkak ki şeytan bana unutturdu.” Kötülüklerden uzak saf aklın lâzımı olan iman ise, saf nefsin idrakinin istikamet üzere olabilmesi ve şeytani yollardan insanı koruyabilmesi için gereklidir. Eğer dersen ki, “sâlim akıl, mezmum olan küfrün zıttı değildir”, derim ki, “doğru bir akla ve istikamet üzere olan bir nazara sahip olan kişi ne gizli ne de zahir olarak kafir olamaz. Akıl, ateşten kurtaran imanın ta kendisidir. Görüldüğü üzere, **228a** müşahede ve nefis mücahedesi ile bir kimsede hasıl olan resmin kalması sonucunda elde etmiş olduğu ilim, ne kaybolur ne kaybedilir ne de şeytanların müdahalesine açık bir hale gelir. Bu ilme sahip olan arif bir kimse ile onu unutan bir kimse arasında ne çok fark vardır.

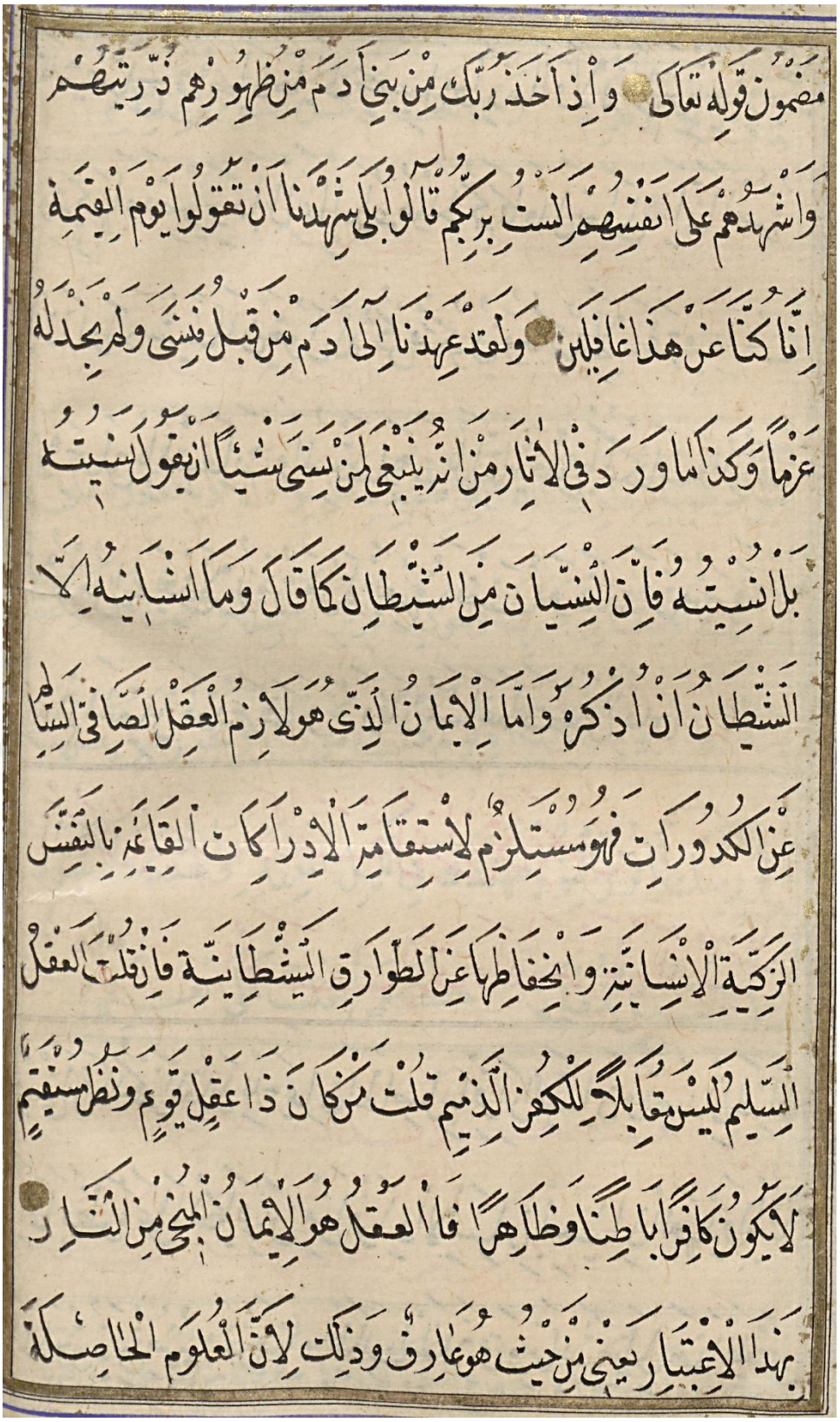

مضمون قوله تعالى ﴿ وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ
وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ
إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ﴾ ولقد عهدنا إلى آدم من قبل فنسي ولم نجد له
عزما وكذا ما ورد في الآثار من أنه ينبغي لمن نسي شيئا أن يقول نسيته
بل أنسيته فإن النسيان من الشيطان كما قال وما أنسانيه إلا
الشيطان أن أذكره وأما الإيمان الذي هو لازم العقل الصافي السالم
عن الكدورات فهو مستلزم لاستقامة الأدراكات القائمة بالنفس
الزكية الإنسانية وانحفاظها عن الطوارق الشيطانية فإن قلت العقل
السليم ليس مقابلا للكفر الذميم قلت من كان ذا عقل قويم ونظر مستقيم
لا يكون كافرا باطنا وظاهرا فالعقل هو الإيمان المنجي من النار
بهذا الاعتبار يعني من حيث هو عارف وذلك لأن العلوم الحاصلة

228a

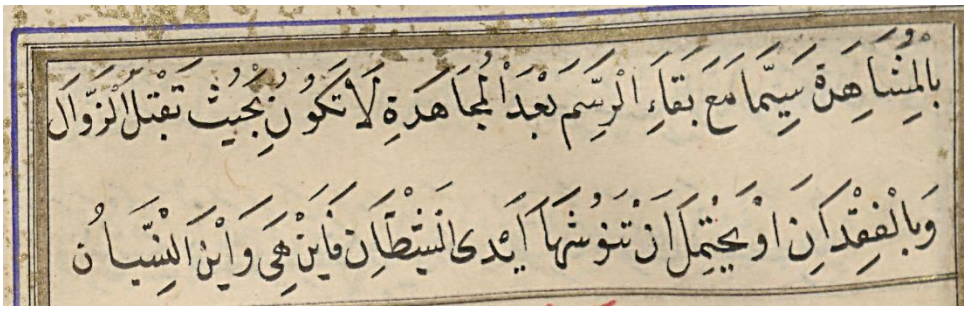

Fe’l-minnetu fī ḥamdī eş-şukru lenā ferḍun

Ve’l-ḫamsetu mefrûḍatun ᶜilmun lī erkānā[1120]

[1120] Minnetim hamdimde gizlidir, şükür bize farzdır. Beş farzı İslamın erkanı olarak bildim. Yani hamdim ve şükrüm Allah’adır. Beş vakit farz namaz ise, ilmimde sabit olduğu ve yakîn olan itikadımda yer aldığı üzere imanın rükünlerindendir. Bunlar Allah’ın şânını yücelten ve bizlere verilen lütuflardandır. Çünkü bunların tümü zahirde kişinin ibadeti ve Allah’ı övmesi gibi görünse de bizler aslında Allah’ın keremi ve kudretinin bize vermiş olduğu imkanlar sayesinde bunları yapmaktayız. Bunun yanında bizlere gerekli araçları ve organları da sağlamıştır. Bununla birlikte, Allahu Teâlâ her bir ibadetimizi sayısız nimetlerden birinin sebebi kılmıştır. **228b** Hamd ve şükür ibadeti ise nimetlerin arttırılmasına sebeptir. Allahu Teâlâ’nın buyurduğu gibi: “Hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: “Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir”.

يعني ان حمدي لله تعالى وشكري اياه والصلوات الخمس المفروضة التي
ثبتت في علمي بتمام الاذعان ورسخت في اعتقادي اليقين بكمال الايقان
انها اركان الايمان كل ذلك مما له تعالى شانه مما شان ان يمن علينا
به وذلك لان تلك الامور كلها وان كانت في انفسها عبادة وثناء
له تعالى الا ان الذي اقدرنا على ذلك انما هو كرمه تعالى وقدرته
بما خلق لنا من القوى وكذا سائر الشروط من الالات والاعضاء
ومع ذلك فانه تعالى قد جعل كلا منها سببا ومعدا لنعمة من النعم

228b

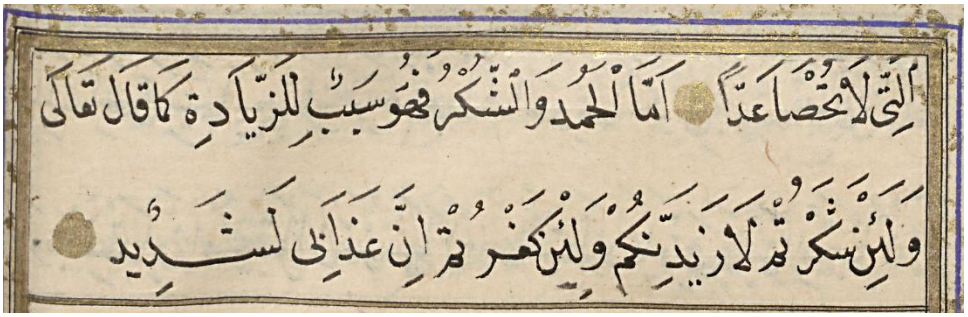

التي لا تحصى عددا ● اما الحمد والشكر فهو سبب للزيادة كما قال تعالى
ولئن شكرتم لازيدنكم ولئن كفرتم ان عذابي لشديد ●

Şemsun ṭalaᶜet minnā'ḍ-ḍav'u humu'l-akmāru

Fi'l-vecdi nucûmun lehu berḳun hüve eḍva'enā[1121]

Mā merra ᶜani's-sāᶜati fī dūri semāvāt

Fe'kşuf leke ᶜayneyni arḍün lī sükkānā[1122]

[1121] Aramızda ışık saçan güneş ayın ta kendisidir. Parıltısı olan yıldızlar vecd içinde aydınlatır bizleri.

[1122] Dönmekte olan göklerin altında hiç vakit kaybetme, iki gözünü aç ve gör. Arzın sakinleri için olduğunu.

Şeyh şöyle demiştir: Allah'ın yaratmış olduğu ve bana ufukta görünen birtakım varlıklar vardır. Bunlar batmakta olan yıldız ile parlak hidayet elbisesi giymiş aydır. Allahu Teâlâ bunların her birine hakikatini vermiş ve yolunu bizim için aydınlatmıştır. Bunlardan sonra ise karanlıkları götüren, odaları aydınlatan ve sıkıntıları yoḳ eden; parlak nurlu Güneş ufukta görünür. Bu nur benzersiz bir tecelli ile tecelli eder ve kendisi için belirlenen vakitte batar. **229a** Bu süre yaklaştığında batmış olduğu yerden uzaklaşarak tekrar doğar. Bu tevcih güneşi ve tenzih makamıdır. Onun batması ile Allah'a şirk koşulan hususlar da batar, şirk düğümleri çözülür. Şirkin yakalamış olduğu avı elinden kaçar ve kurmuş olduğu tuzak açığa çıkar. Güneşin söz konusu batışı gören gözler için iki çeşittir. Kendi kalbinde şirkin batmasını sağlayan kişi, Rabbinden bir nura ve sonu gelmeyen bir mutluluğa nail olur. Ancak güneşin batmasıyla karanlıklara gömülen kişi, manevi sıfatlardan tecerrüt etmiş bir şekilde mukaddes zatının denizine dalmış olur. Bu yüce sırrın ne kadar garip ve bu hoş tadın ne kadar güzel olduğuna bir bak. Güneşin bu nuruyla beraber mukaddes makamda yıllar, günler ve geceler boyunca Allah'a yakardım. Öyle ki Allah mutlak imametin değil, cüzî olan Muhammedî imametin sona erdiğine dair bizlere birtakım işaretler yollamıştır. Bunu anlayan bilir, anlamayan ise söz konusu nur ufukta sabit olduğu ve batmadığı sürece kapıyı çalmaya devam etsin. **229b** Bunların tümünün hakikatini gördüm ve Hakk'ın yaratmış olduğu sırları bildim. Bu kadarlık bir açıklama ile yetinmez isen *Mevâki'u'n-Nücûm* isimli kitabı okuman gerekir. Allah yazarına rahmet eylesin. Zira o, söz konusu manada beşinci feleğe ulaşmıştır. Bu mertebeye ulaşmak da onun etrafından dolanmak da mümkün değildir.

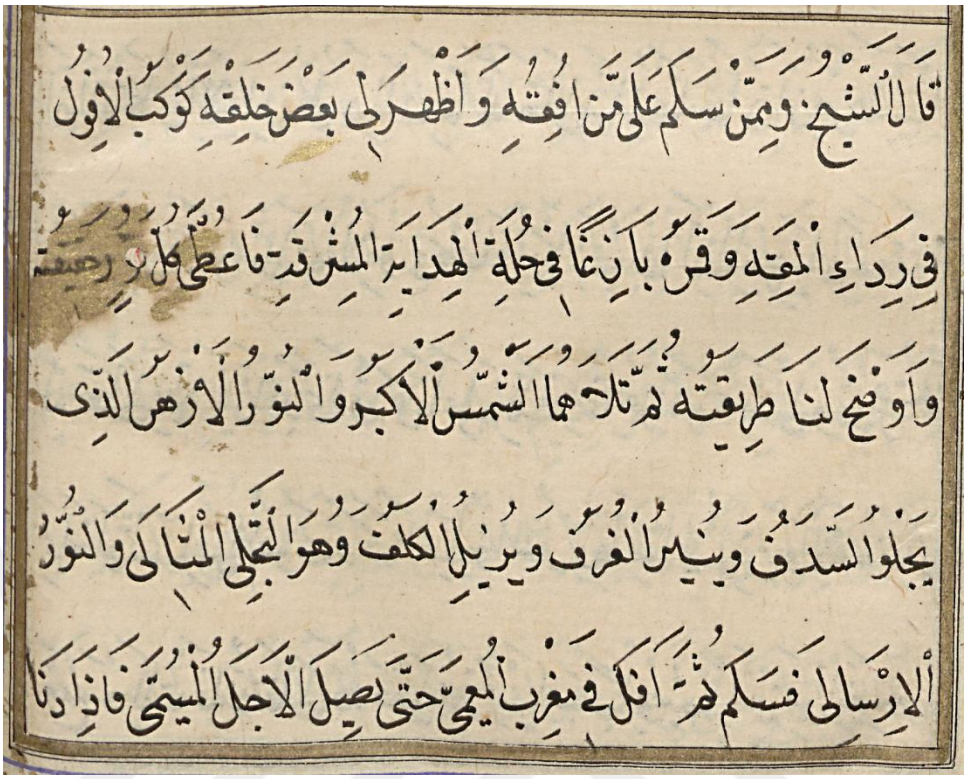
قال الشيخ ومن سلم على من افقه واظهر لي بعض خلقه كوكب الاول
في رداء المعقه وقرن باين غا في حلة الهداية المشرقة فاعطى كل ذي رقيقة
واوضح لنا طريقته ثم تلاهما الشمس الاكبر والنور الازهر الذي
يجلو السدف وينير الغرف ويزيل الكلف وهو التجلي المتعالي والنور
الارسالي فسلم ثم افل في مغرب اليمى حتى يصل الاجل المسمى فاذا دنا

229a

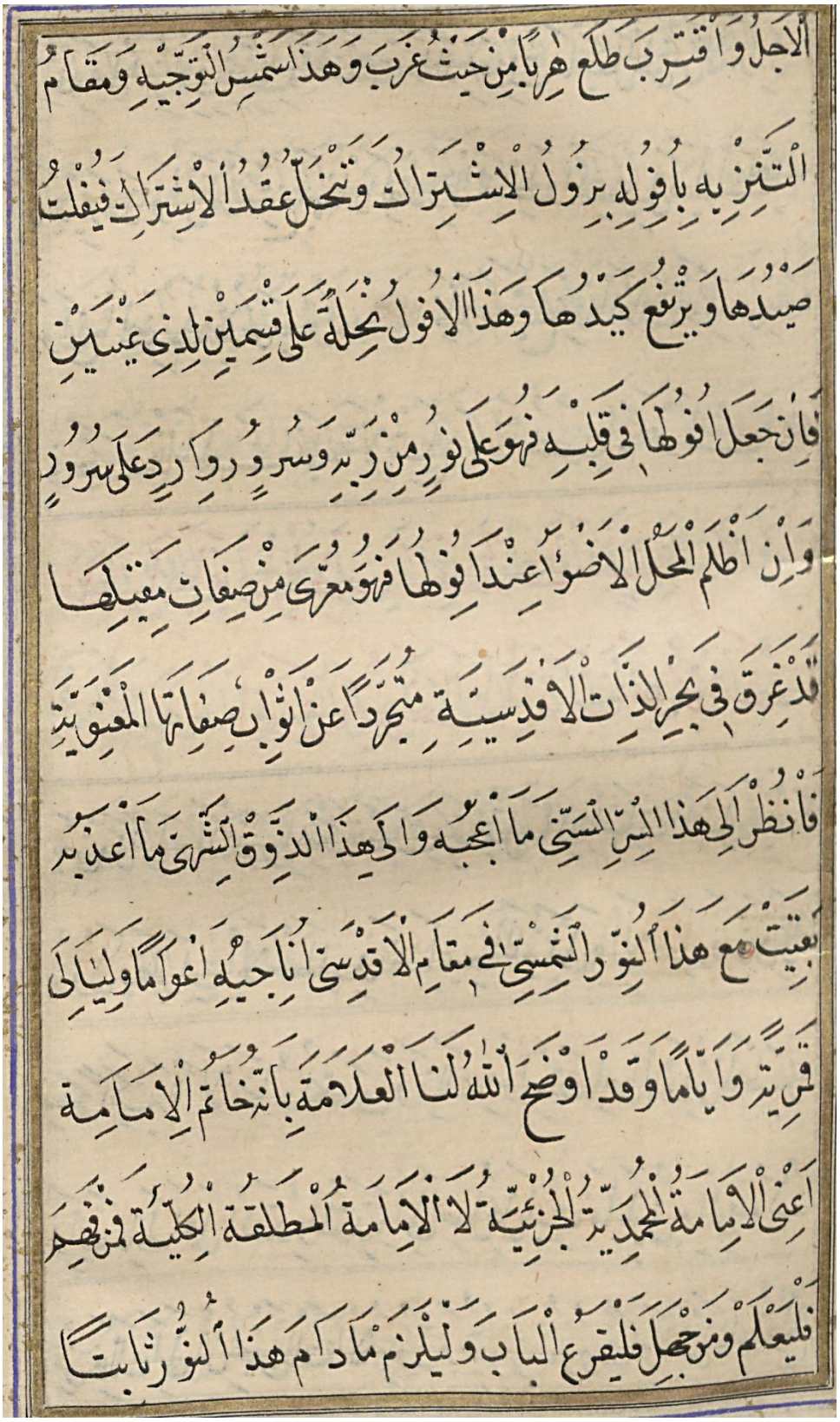

الاجل واقترب طلع هربا من حيث غرب وهذا شمس التوجيه ومقام
التنزيه بأوله بزول الاشتراك وتحل عقد الاشتراك فيفلت
صيدها ويرتفع كيدها وهذا الاول نحلة على قسمين لذي عينين
فان جعل انوارها في قلبه فهو على نور من ربه وسرور وارد على سرور
وان اظلم المحل الاخضر عند انوارها فهو معرى من صفات مقلها
قد غرق في بحر الذات الاقدسية متجردا عن اثواب صفاتها المعنوية
فانظر الى هذا السر السني ما اعجبه والى هذا الذوق الشهي ما اعذبه
بقيت مع هذا النور الشمسي في مقام الاقدسي انا جيه اعواما وليالي
قريرة واياما وقد اوضح الله لنا العلامة بانه خاتم الامامة
اعني الامامة المحمدية الجزئية لا الامامة المطلقة الكلية فمن فهم
فليعلم ومن جهل فليفزع الباب وليلزم ما دام هذا النور ثابتا

229b

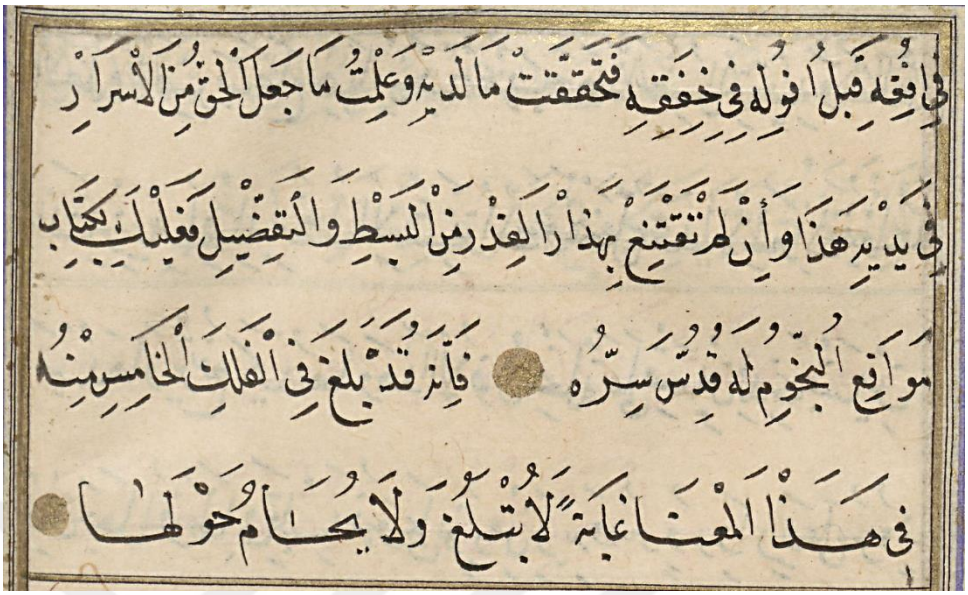

El-Ġaymu iẕā yumṭiru el-ḥikmetu fī menbetin

El-Fātiru fe[cc]ālun er-Rabbu Mevlānā[1123]

[1123] Buluttan yağmur yağdığında, hikmet; yeşeren toprakta gizlidir. Fâtırdır cümlesini yaratan, Mevlamız olan Rabbimizdir.

Bir kimse tedebbür etmek isterse gecenin karanlıklarında ve seher vakitlerinde inen yağmur damlalarından sonra bitkilerin yeşermesine bir baksın. Bunda sayılamayacak kadar çok hikmet gizlidir. Bu süreç bitkilerin yerin suyunu almalarından ve her bir kökün gerektiği miktarda suya ulaşmasından sonra bu köklerin yeşillenmesi, dal ve birçok çeşitteki bitkileri meydana getirmesine kadar devam eder. **230a** Ayrıca onların çiçeklerine veya meyvelerine bakacak olursan seni hayretlere düşüren şeyler görürsün. Çünkü onlarda birbirinden farklı oldukça güzel renkler ve birbirine zıt birçok tat bulacaksın. Aynı su ile sulanmalarına rağmen bu denli farklıdırlar. Bitkilerin her bir yönü Allah'a şahitlik etmektedir. Sonrasında ise şair "fâtır" ile başlayan beyit ile Allah'ı tesbih etmektedir. Şair "fâtır" ile, zikri geçen harikulade şeylerin ve insanı hayrete düşüren varlıkların yaratıcısını kastetmektedir. Öyle ki Allahu Teâlâ onları, yokluğun karanlığından herhangi bir yaratılmışın dahlinin söz konusu olmadığı ve mükemmelliklerle dolu olan varlığın nuruna çıkarmıştır. O, Rabbimizdir ve efendiler efendisi olan ve kendisi hakkında herhangi bir teşbihin söz konusu olmadığı Mevlâmızdır. Fâtır isminin nazîri mübdi'dir. Dönüş yalnız O'nadır.

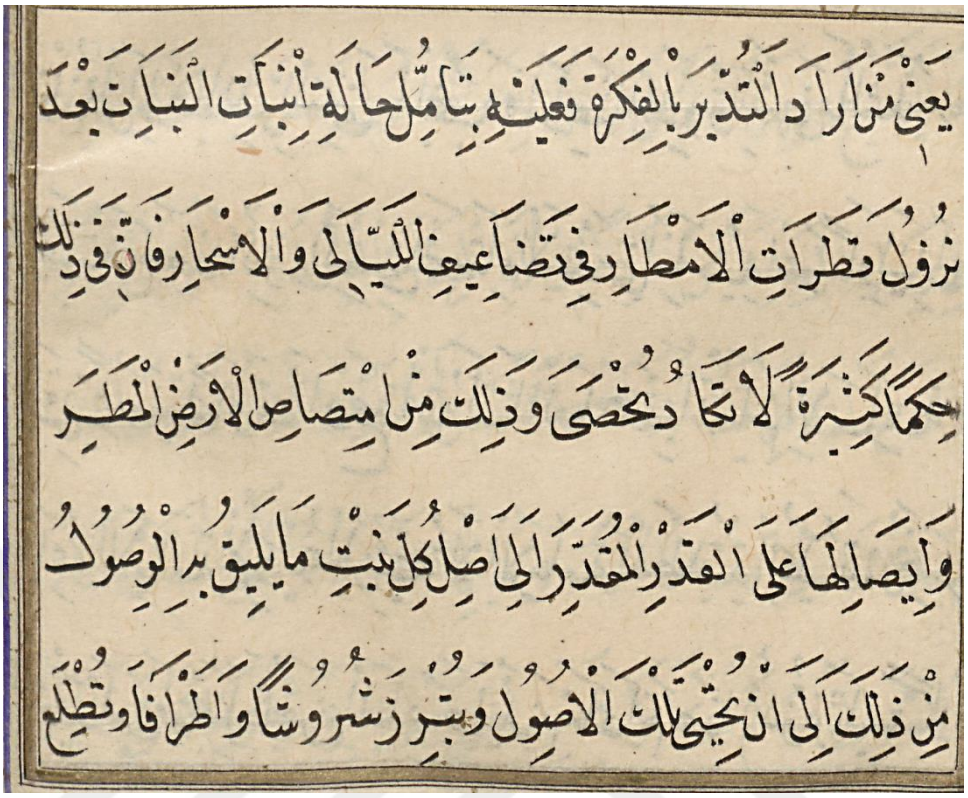

يعني من اراد التدبر بالفكرة فعليه بتامل حالة انبات النبات بعد
نزول قطرات الامطار في تضاعيف الليالي والاسحار فانه في ذلك
حكما كثيرة لا تكاد تحصى وذلك من امتصاص الارض المطر
وايصالها على القدر المقدر الى اصل كل نبت ما يليق به الوصول
من ذلك الى ان يحيى تلك الاصول ويبرز شروشا واطرافا وتطلع

230a

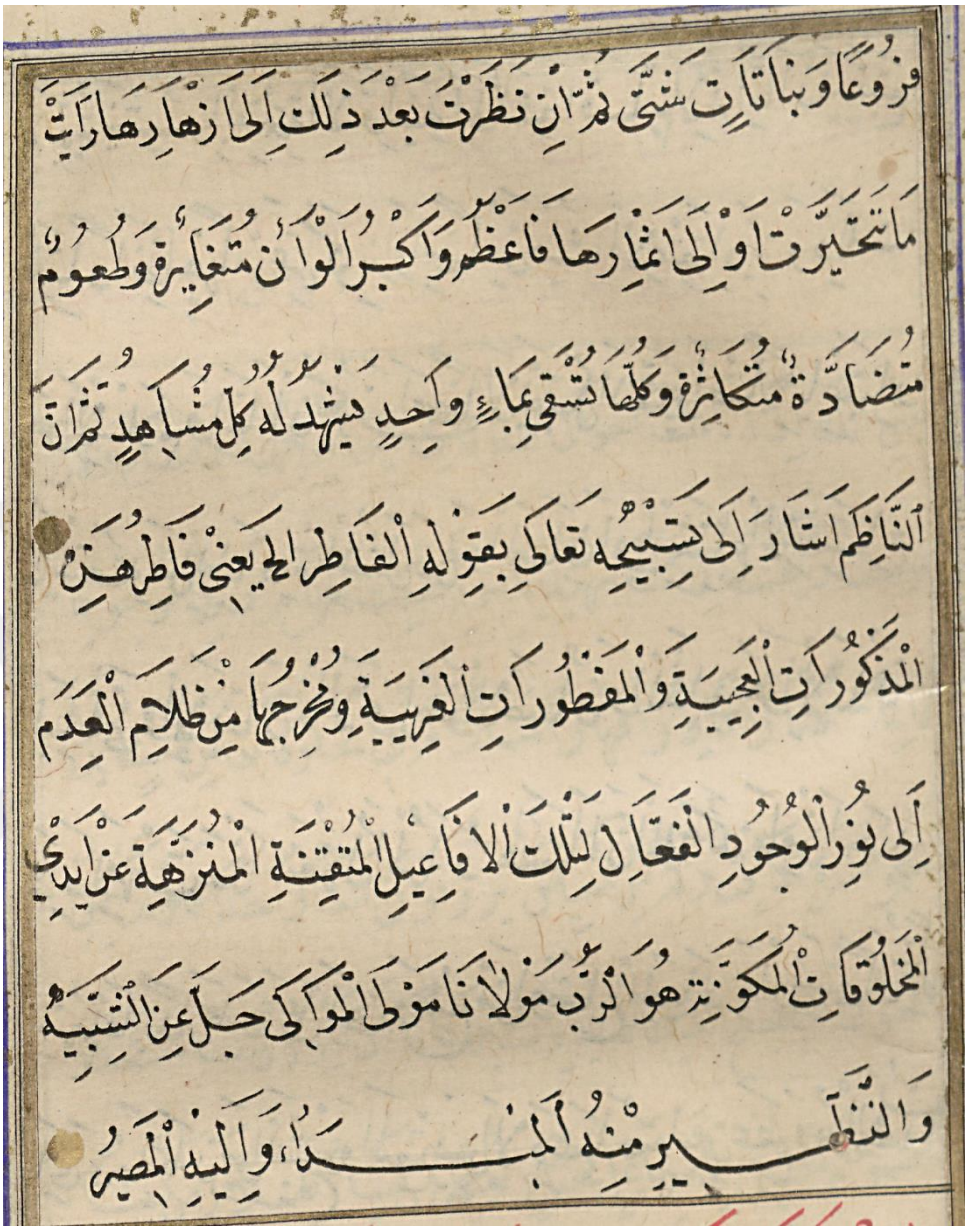

Mā min melekin sācidin ve le-ḳāimin ve'r-rākiᶜu

İllā li-türābin fa'lem hüve iḥsānā[1124]

[1124] Secde, kıyam ve rükû halindeki her bir melek ancak toprak içindir. Bil ki o da ihsandır.

Bil ki ebedi saadetle ilgili olan itikadi konular **230b** üç ana bölüme ayrılır. Bunlardan birincisi zahiri bir bağlılık ile ilgilidir, kişi kendi içinde bu itikadi hususlara kesin bir şekilde bağlanmamıştır. Bu İslam'dır. Ancak kişi itikadi konulara kesin bir şekilde bağlanmış ve yapmış olduğu ibadetlerde herhangi bir değişikliğin olmasına izin vermiyor olabilir; veya batınî bir

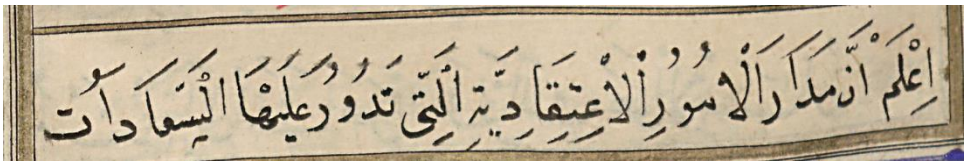
اِعْلَمْ اَنَّ مَدَارَ الْاُمُوْرِ الْاِعْتِقَادِيَّةِ الَّتِيْ تَدُوْرُ عَلَيْهَا السَّعَادَاتُ

bağlılık ve kesinlikle bu itikadi konulara inanıyor olabilir. Bunlardan birincisi ihsan, ikincisi ise imandır. Eğer bunu anladıysan, deriz ki bu beyitten murat, herhangi bir hal üzere ibadet eden veya tesbih ve takdiste bulunan her bir meleğin ibadeti yüce bir sır üzeredir. Bu sır ise ihsandır. Çünkü onlardan her biri ibadet ettiği, teşbih ve takdis ettiği hal üzere Hakk'ı müşahade eder. İbadetlerinin, teşbihlerinin ve takdislerinin tümü müşahadeye dayanmaktadır. Bu ise ihsanın kendisidir.

230b

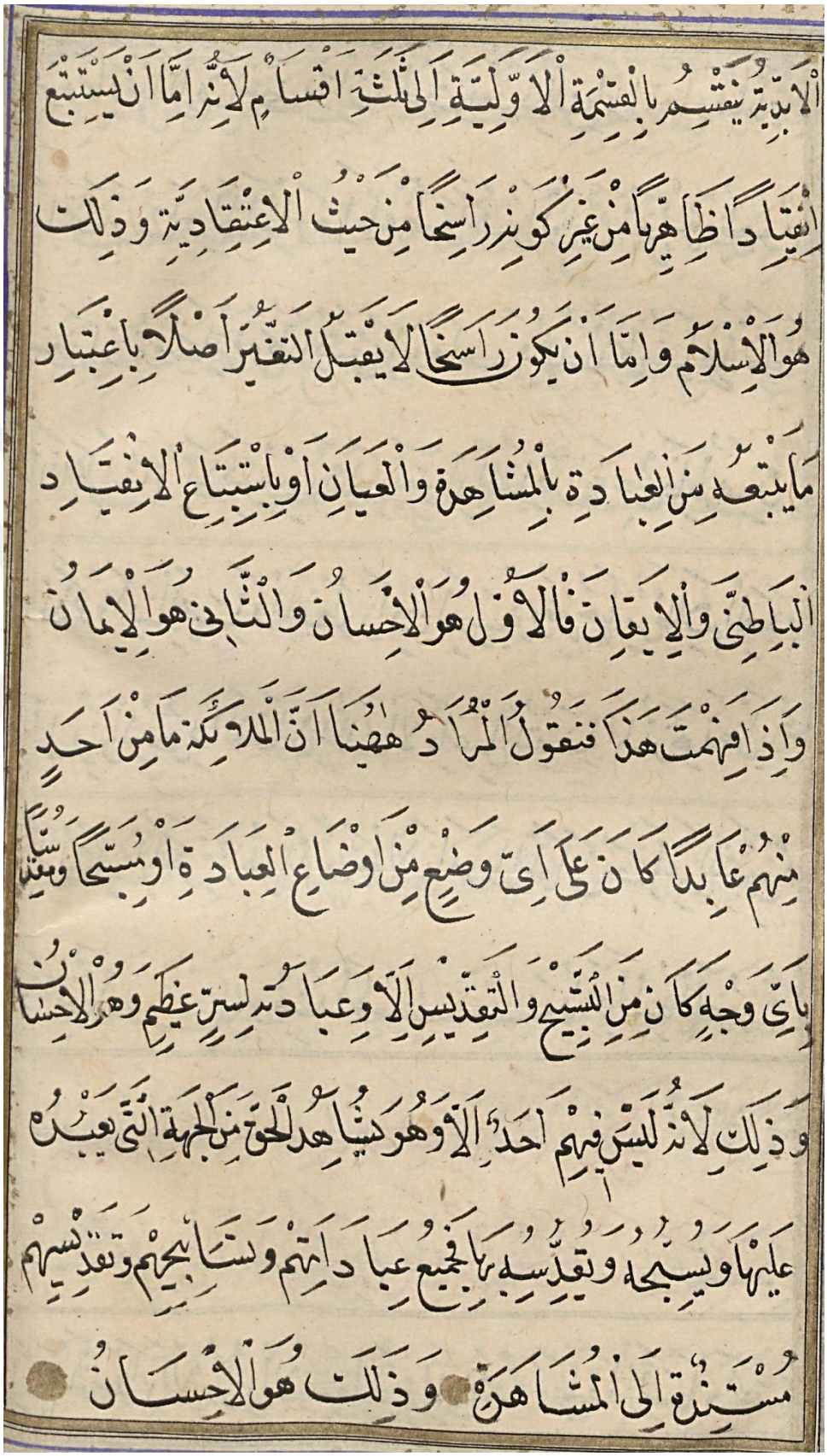
الابدية يقسم بالقسمة الاولية الى ثلثة اقسام لانه اما ان يستتبع
انقيادا ظاهرا من غير كون راسخا من حيث الاعتقادية وذلك
هو الاسلام واما ان يكون راسخا لا يقبل التغير اصلا باعتبار
ما يتبعه من العبادة بالمشاهدة والعيان او باستتباع الانقياد
الباطني والايقان فالاول هو الاحسان والثاني هو الايمان
واذا فهمت هذا فنقول المراد ههنا ان الملائكة ما من احد
منهم عابدا كان على اي وضع من اوضاع العبادة او مسبحا ومقدسا
باي وجه كان من التسبيح والتقديس الا وعبادته تدليس عظيم وهو الاحسان
وذلك لانه ليس فيهم احد الا وهو يشاهد الحق من الجهة التي يعبده
عليها ويسبحه ويقدسه بها فجميع عباداتهم وتسابيحهم وتقديسهم
مستندة الى المشاهدة وذلك هو الاحسان

231a **El-Ḫamsetu ālāfun ḫamsīne lehum elfun**

Fi'l-ᶜayşi lenā maḳdûrun lem tudrek buhtānan[1125]

[1125] Hak Teâlâ beş bine elli bin rızık verir. Her birimizin hayatta payı vardır. Aksi düşünülemez. Yani idrak eden, aklının nuruyla hidayet bulan biri isen ve mahlukatı özellikle kendilerine takdir edilen rızıkları cihetinden gözlemlersen, kâinatta muhtar ve kudretli bir failin olduğunu yakin ile görür ve anlarsın. Örneğin, mahlukattan beşinin yaklaşık on bin rızık ile, ellisinin ise sadece bin ile rızıklandırıldıklarını görürsün. Bir fail-i muhtar tarafından rızıklarımızın taksim edildiği; bu fail-i muhtarın dilediğine az rızık, dilediğine ise çok rızık takdir ettiği; dilediğine kız, dilediğine ise erkek verdiğine dair aksi iddia edilemeyecek kadar doğru olan bu kanaat olmasaydı, rızıkların taksimatına dair yukarıda okumuş oldukların geçerli olmazdı. Aksine, beş kişi için beş nimet gerekirdi, fazlası değil; elli kişi için ise elli nimet gerekirdi daha azı değil. **231b** Çünkü her insan, kendi özellikleri dolayısıyla rızıklandırılır. Bu herkes için geçerli olan bir husustur, onu yapan ise tek bir kişidir.

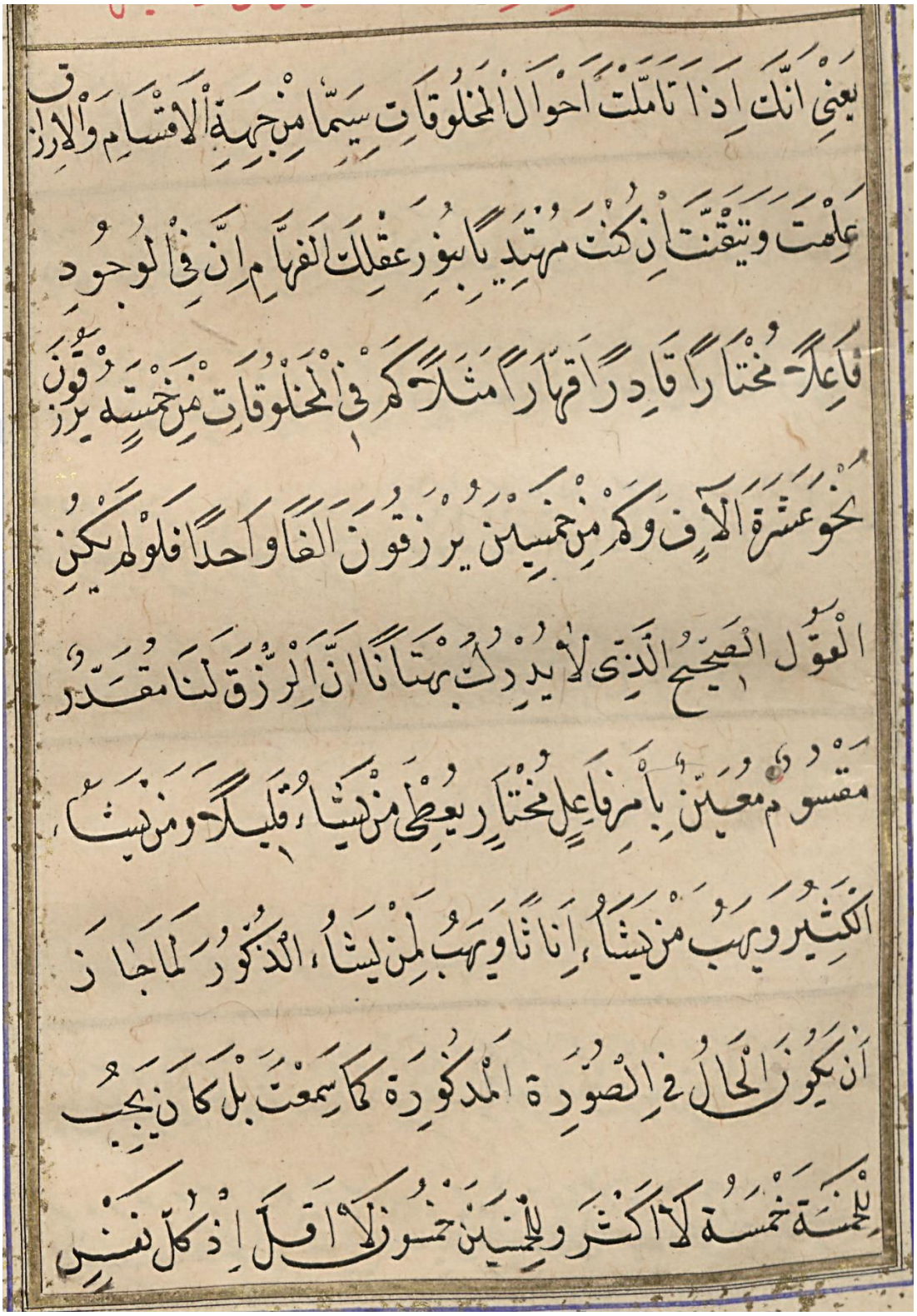

يعني انك اذا تاملت احوال المخلوقات سيما من جهة الاقسام والارزاق
علمت وتيقنت ان كنت مهتديا بنور عقلك الفهام ان في الوجود
فاعلا مختارا قادرا قهارا مثلكم في المخلوقات من خمسة يرزقون
نحو عشرة الاف وكم من خمسين يرزقون الفا واحدا فلو لم يكن
القول الصحيح الذي لا يدرك بهتانا ان الرزق لنا مقدر
مقسوم معين بامر فاعل مختار يعطي من يشاء قليلا ومن يشاء
الكثير ويهب من يشاء اناثا ويهب لمن يشاء الذكور لما جاز
ان يكون الحال في الصورة المذكورة كما سمعت بل كان يجب
لخمسة خمسة لا اكثر ولخمسين خمسون لا اقل اذ كل نفس

232a

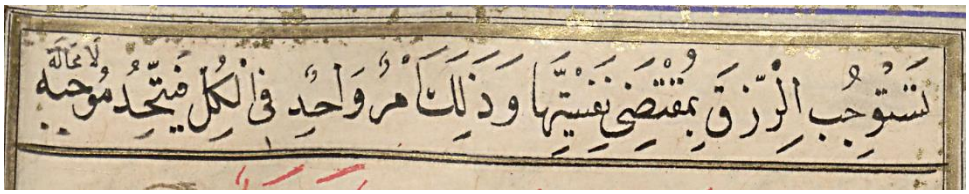

Allāhu huve’l-vāḥidu ḥayyun ṣamedun fe[cc]ālun

Lā yûcedu illā hüve fī fiṭratin bünyānā[1126]

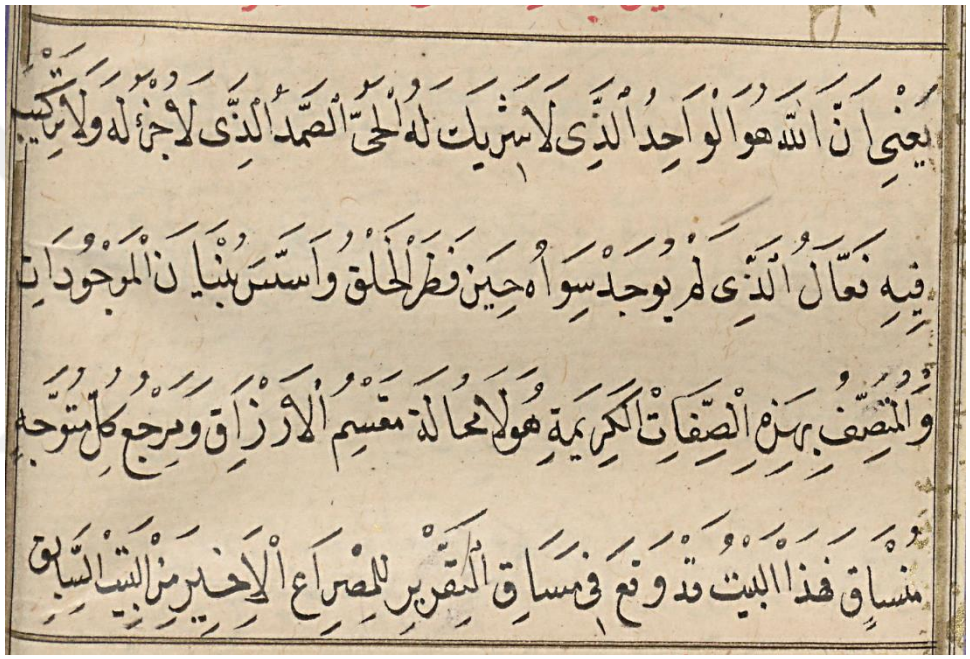

[1126] Hak Teâlâ birdir, Hayy’dır, Samed’dir, Fa‘âldir. Varlığı bina ettiğinde yalnızca O vardı. Yani Allahu Teâlâ birdir ortağı yoḳtur. Hayy ve Samed'dir, ne bir cüzü ne de bir terkîbi vardır. Fa'âldır, mahlukatı yarattığı ve mevcudatın temelini oluşturduğu zaman ondan başka bir şey yoḳtu. Bu yüce sıfatlar ile sıfatlanan, hiç şüphesiz rızıkların taksimini yapan ve hidayete yönelenlerin sığınağıdır. Bu beyit, önceki beyitin ikinci mısrasının devamı niteliğindedir.

Lā tudrikuhu'l-ebsāru min īkānā[1127]

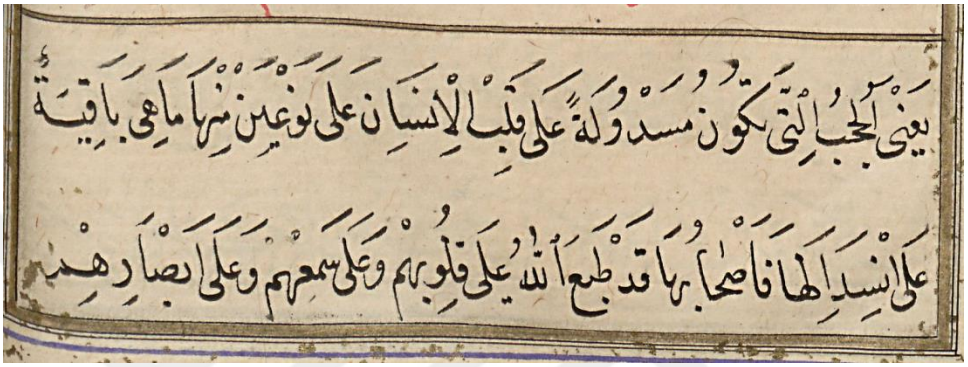

[1127] Perde iki tanedir. Kâşif olan ise rabıta yapandır. Gözler yakîn ile göremezler O'nu.

Yani insanın kalbi üzerine inmiş olan perdeler iki çeşittir. Bunlardan ilki, oldukları hal üzere kalırlar. Allahu Teâlâ bu perdeye sahip olanların kalplerine ve kulaklarına mühür vurmuştur. **232a** Gözlerinin üzerinde ise perde vardır. İkinci perde ise açıktır. Bu perdenin sahibi, alemleri müşahede eder ve bunların arkasındaki güzellikleri seyre dalar. Bu perdelerin kâşifi ve râbıtı; gözlerin kendisini görmediği, ancak gözleri gören, en ince şeylerden haberdar olan ve her şeyi bilen Allahu Teâlâ'dır. O her şeyi duyan ve görendir. Allahu Teâlâ'nın, kendisini gözlerin göremeyeceğini söylemesi, gözün bizzat kendisi ile görülemeyeceğini ifade etmek içindir. Yani onu görmek, gözle görülen her şeyde olduğu gibi karşılaşma, izlenim ve yansıma gibi hususlar ile gerçekleşemez. Ancak onu görmek mutlak manada nefyedilmemiştir. Beyitte zikri geçen iki perde ile, kalbin iki kapısı üzerindeki perdeler kastedilmiş olabilir. Buna göre kalbin melekût alemine ve şehâdet alemine açılan birer kapısı vardır. Bu iki kapı üzerindeki perdeler açılıp kalkabilir. Bunun aksi de olabilir. Evliyâdan sadır olan kerametler, bu kapıların ne kadar açıldığı ve bu iki perdenin ne kadar kalktığı ile ilgilidir, Allah en iyi bilendir. Bu konu üzerinde durmak istersen Şeyh-i Ekber'in *Mevâkıf* kitabını okuman gerekir.

233a

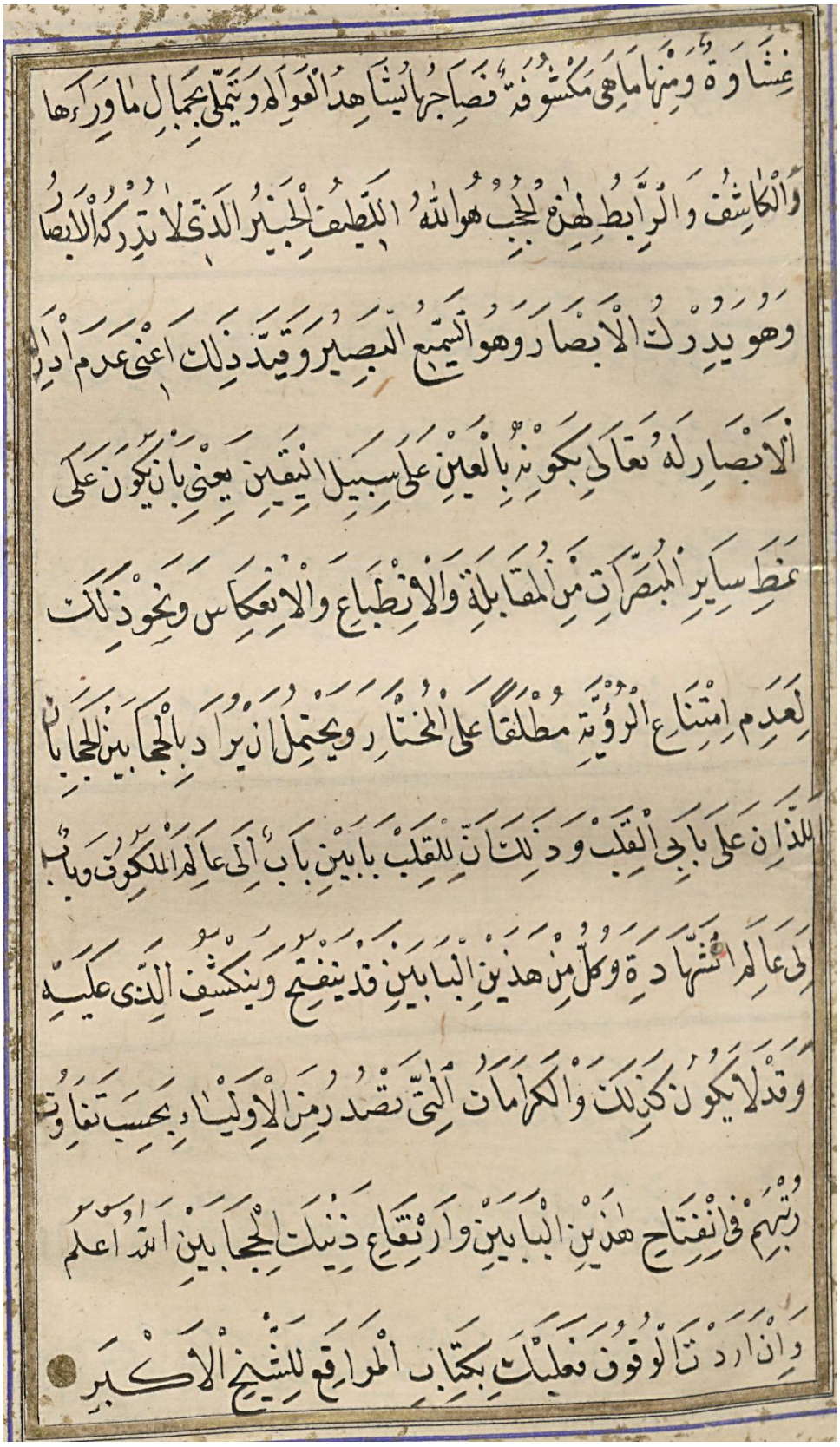

غشاوة ومنها ما هي مكشوفة فصاحبها يشاهد العوالم ويتملى بجمال ما وراءها
والكاشف والرابط هذين الحجب هو الله اللطيف الخبير الذي لا تدركه الابصار
وهو يدرك الابصار وهو السميع البصير وقيد ذلك اعني عدم ادراك
الابصار له تعالى بكونه بالعين على سبيل اليقين يعني بان يكون على
نمط سائر المبصرات من المقابلة والانطباع والانعكاس ونحو ذلك
لعدم امتناع الرؤية مطلقا على المختار ويحتمل ان يراد بالحجابين الحجابان
اللذان على باب القلب وذلك ان للقلب بابين باب الى عالم الملكوت وباب
الى عالم الشهادة وكل من هذين البابين قد ينفتح وينكشف الذي عليه
وقد لا يكون كذلك والكرامات التي تصدر من الاولياء بحسب تفاوت
رتبهم في انفتاح هذين البابين وارتفاع ذينك الحجابين الله اعلم
وان اردت الوقوف عليك بكتاب المراقع للشيخ الاكبر

232b **Ḳad rāḥeti’l-ecsādu fi’l-emri hiye’l-ᶜālemu**

El-ādemu mesfûḥun lā ṣûrate insānen[1128]

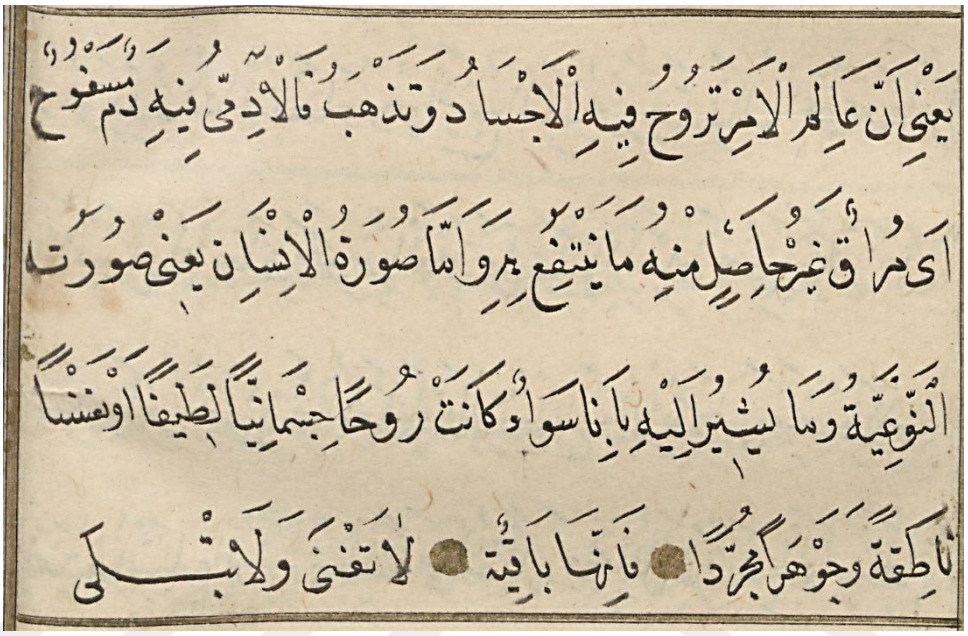

Ed-daᶜvetu ḥālātun lev kāne ḳabûlun lehu

Ed-dāᶜī ile’llāhi men lem tecid ᶜuryānan[1129]

[1128] Bedenler huzura erdi, alem-i emrde. Âdem dökülmüş kandır, insan sureti yoktur.

Âlem-i emrde cesetler gider gelir, Âdem’in sureti ise dökülmüş kandır. Yani başkasına fayda sağlayacak bir hali yoḳtur. İnsan sureti ise, yani kendine has olan ve bizlerin eşit olduğunu söyleyen suret ise latif cismani bir ruh veya natıka bir nefis ve mücerret bir cevher idi. O bakidir, sonu gelmez ve bozulmaz.

[1129] Dua birçok hal üzere edilir. Ancak onun kabulü gerekir. Hakiki dua eden kimse üryân olmayan kimsedir.

Yani dua eden kişiler türlü hallerde ve sayılamayacak kadar çok vakitte dua ederler. Ancak bu dualar Allahu Teâlâ’nın onları kabul etmesi ile gerçek anlamda dua olurlar. Ancak, heyhat! Böylesi bir dua ancak binde bir gerçekleşir. **233a** Çünkü dua etmenin en önemli rüknü boyun eğerek ve kalbî duygularla Semi’ ve Mucîb olan Cenâb-ı Hakk’a tam bir yönelişe sahip olmaḳ ve huzurda bulunmaktır. Bundan sonra itaat, baş açmak ve eski bir elbise giymek gibi zahiri olarak gösterilirse daha efdal olur. Bunların yapılmamasında bir sakınca yoḳtur. Ancak üryân

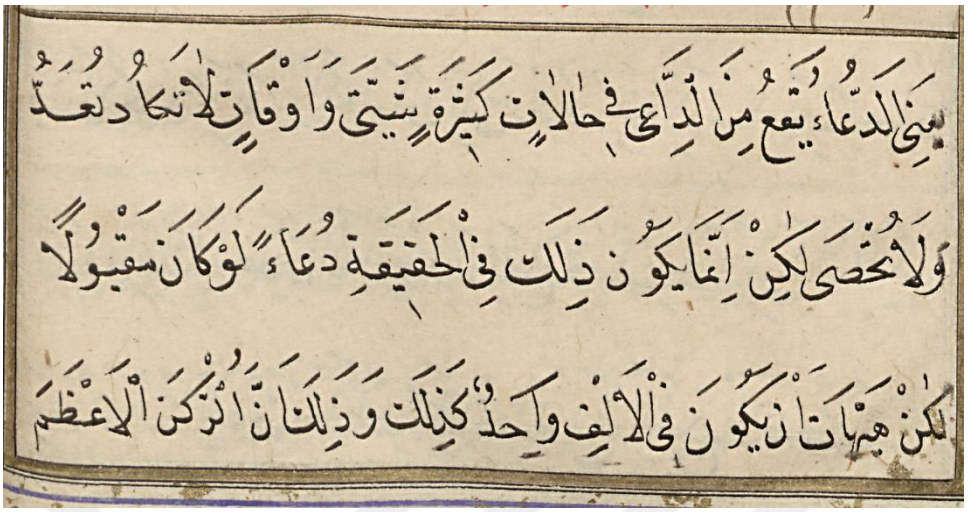
بين الدعاء يقع من الداعي في حالات كثيرة بشتى أوقات لا تكاد تعد
ولا تحصى لكن إنما يكون ذلك في الحقيقة دعاء لو كان مقبولا
لكن هيهات أن يكون في الألف واحد كذلك وذلك أن أكثر الأعظم

olarak dua ettiklerini gördüğün kimseler, yani başı açık, elbisesi ve ayakkabısı olmayanlar, gerçekte dua etmezler. Çünkü genelde, sadece zahiri yöne fazlasıyla önem verenler ve onu yüceltmede abartıya gidenler batıni yön ile ilgilenmezler ve en elzem olanı kaçırırlar. Söz konusu batınî yön, duanın tümüne karşılık gelen kısımdır. Böylesi bir durumda boyun eğme veya ağlamanın bir faydası olur mu? Bunun hakikatini en iyi Allah bilir.

233a

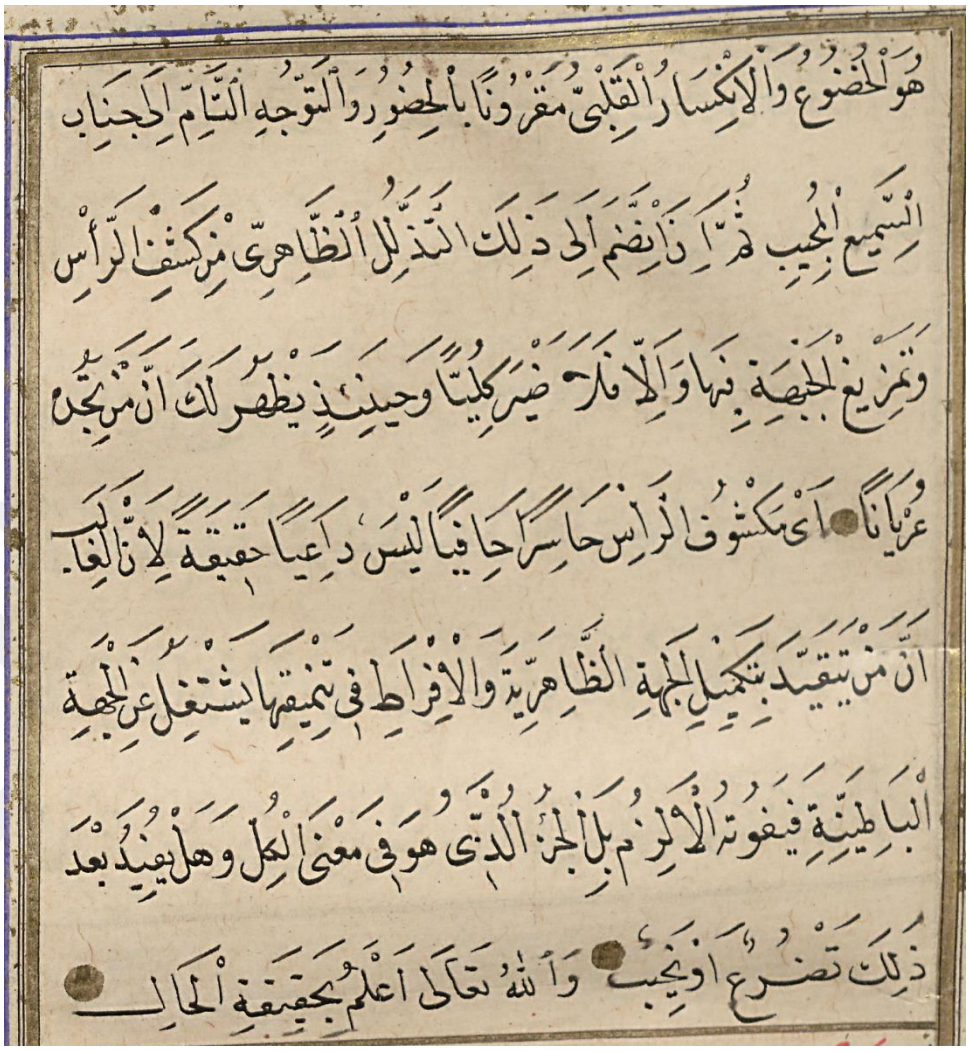

Ed-demᶜu ᶜani’l-aᶜyuni ve’l-kevnu muḥiṭun fīhi

Me’l-ḥikmetu mevlā’ī yuḥrikunī ᶜaṭşānā[1130]

[1130] Hikmet nedir ey Mevlam? Yanar tutuşurum matlubum için.

Yani, eğer duada, dua eden kişinin nasıl göründüğünün bir faydası olsaydı, işte dua esnasında boşalan gözyaşlarım tüm dünyayı kapladı. Matlubuma duyduğum hasretten dolayı neden Mevlâm beni yakar? **233b** Duama ve yakarışlarıma icabet etmez. Beyitte kast edilen şu olabilir: Yüce ve kudretli olan Allahu Teala’yı hatırladığım zaman gözlerimden akan göz yaşları bütün kâinatta sele neden oldu. Ayrılık acısı ve özlem ateşinin beni yakmasına ve gözyaşlarımın bunlardan ötürü akmasına rağmen, bu kâinatın bir parçası olduğum için bu suda boğulanlardan biri de benim. Bunu duyanlar şaşkınlık duyabilirler. Beyitin buna yakın bir anlamı vardır. Allahu Teâlâ en iyi bilendir.

يعني لو كان للشرط الظاهرية في الدعاء فاين منها انا قد غرق الكون في دمع
يعني الذي يفيض في وقت السؤال فما بال مولاي يحرمني من التعطش الى المطلوب

233b

ولا يستجيب دعائي وتضرعي في تلك الحالات ويحتمل ان يكون مراده
ان الدمع الذي يفيض من عيوني عند التذكر للمهمات ذلك الحجاب الرفيع
والجلال المنيع قد غرق الكون فيه فانا وانا جزء من الكون غريق
لا محالة مع ان حرقة الفراق ونار الاشتياق التي عزها ابنعث تلك
العبرة قد احرقتني من غير ان تنطفي بما انا فيه غريق فليعجب لذلك
كل خريب وفريق هذا وقريب من هذا المعنى ما اني والله تعالى اعلم

El-cennetu fī ᶜadnin ve'l-ᶜadnu li-men tābe

Er-rāḥatu bi'r-ravḍi ve'r-ravḍatu riḍvānā[1131]

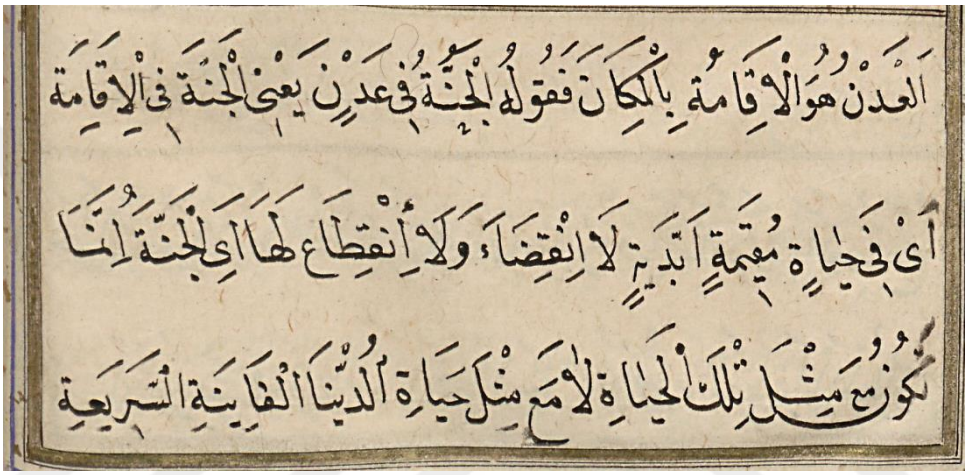
العدن هو الاقامة بالمكان فقوله الجنة في عدن يعني الجنة في الاقامة
اي في حياة مقيمة ابدية لا انقضاء ولا انقطاع لها اي الجنة انما
تكون مع مثل تلك الحياة لا مع مثل حياة الدنيا الفانية السريعة

[1131] Cennet tövbe edenler için ebedi ikamet yeridir. Rahata ermek O'nun rızası iledir, Ravza rıza yeridir.

Adn, bir yerde ikamet etmek demektir. "Cennet Adn'dedir" ifadesi cennet ikamet yerindedir, demektir. Yani ebedi olarak kalınan hayatta, demektir. Bu hayatın ne sonu vardır, ne de kesintiye uğraması söz konusudur. Yani, cennet ancak böylesi bir hayatta söz konusu olabilir; fâni ve hızlı bir şekilde sona eren dünya hayatında değil. **234a** Adn ise yani zikri geçen ebedi hayat tevbe edenler içindir. Bu, onlar için şüphesiz gerçekleşecektir. Beyitte geçen "ravz" ile Allahu Teâlâ'nın bazı ayet-i kerimelerde işaret etmiş olduğu manalar kastedilmiştir. Şöyle buyurmuştur: "Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür." Bir başka ayette ise şöyle buyurmuştur: "Allah onlardan hoşnuttur, onlar da onun rızasını kazanmaktan ötürü mutludurlar." Hz. Peygamber ise şu ifadelerde bulunmuştur: "Cennetin bekçisi melek Rıdvan diye isimlendirilir." Rıdvan kelimesi, kulun kaza ve kadere iman etmesinden sonra hiçbir şeyde kendini fail olarak görmemesine kadar uzanan sürece karşılık gelir. Aksine, her şeyin ondan, yani vacib-i vücud olan Celle ve Alâ'dan kaynaklandığını görür. Bu makam ise oldukça yücedir ve onun halleri sayılamayacak kadar çoktur. Ancak biz ihtisar etmek için bununla yetineceğiz. Daha fazlasını isteyenlerin *Menâzilu's-Sâyirîn'i* okuması gerekir.

234a

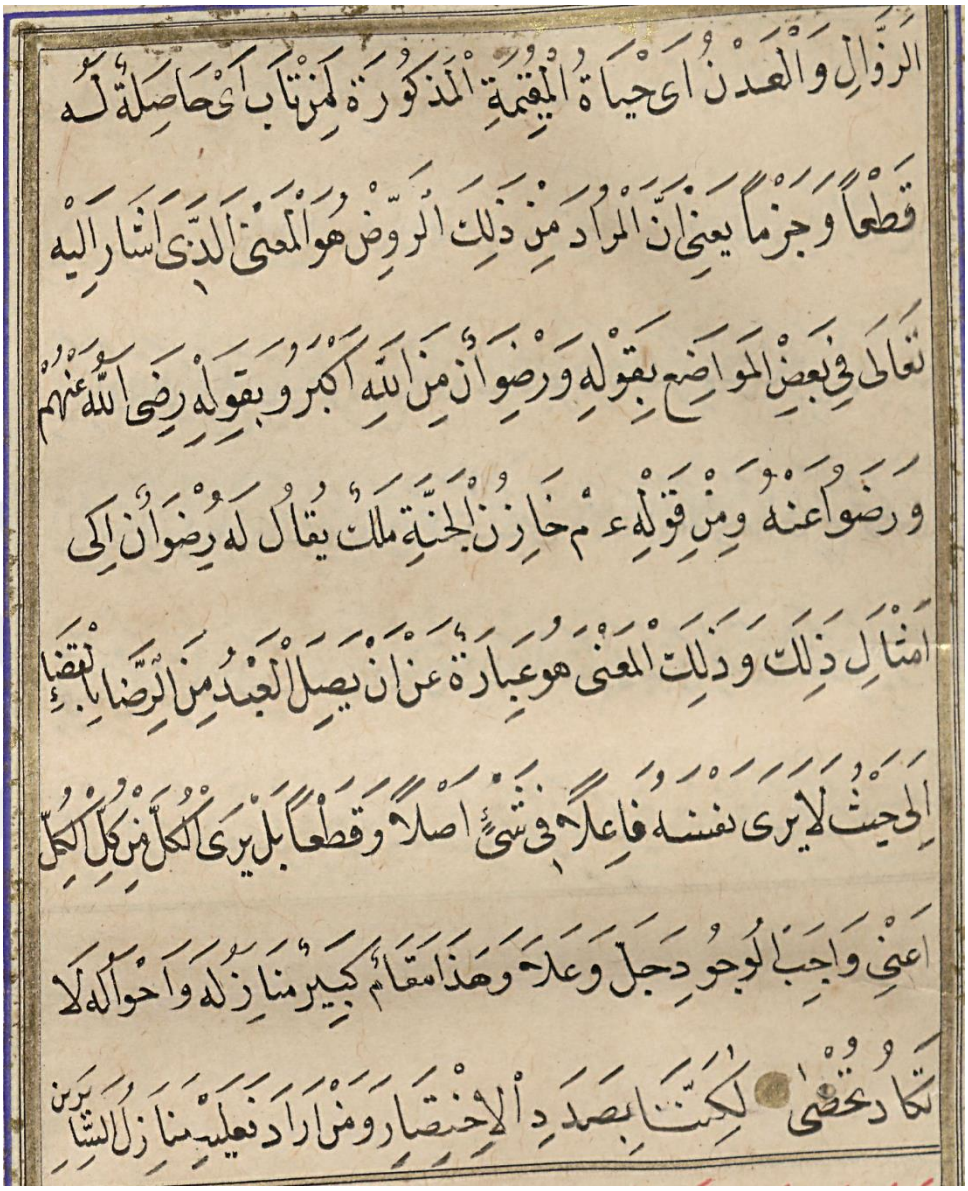

Yā ḫāṭibe kellimnī lem tedḫul fīhā ḥarfun

Lā kismete fī ḳasemin ḳasemun hiye iyyānā[1132]

[1132] Ey hâtip! Harfleri kullanmadan konuş. Böylesi bir konuşmanın taksimatta yeri olmaz. Yani, ey hutbe okuyan kişi, ey hatip benimle konuş. Ancak **234b** bu öyle bir konuşma olsun ki, içinde ne bir harf bulunsun ne de herhangi bir ses ve lafız yoluyla olsun. Çünkü bundan murat, ariflerin ruhlar aleminde beden elbiselerinden tecerrüt etmiş mukaddes nefisleriyle birbirleriyle yapmış oldukları sohbetler gibi benimle konuşmandır. O halde böylesi bir konuşmanın mevcudat içerisinde, diğer cismânî varlıklarda olduğu gibi herhangi bir yere denk gelmesinin

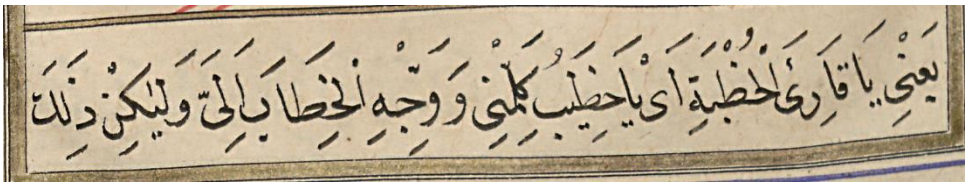

234b

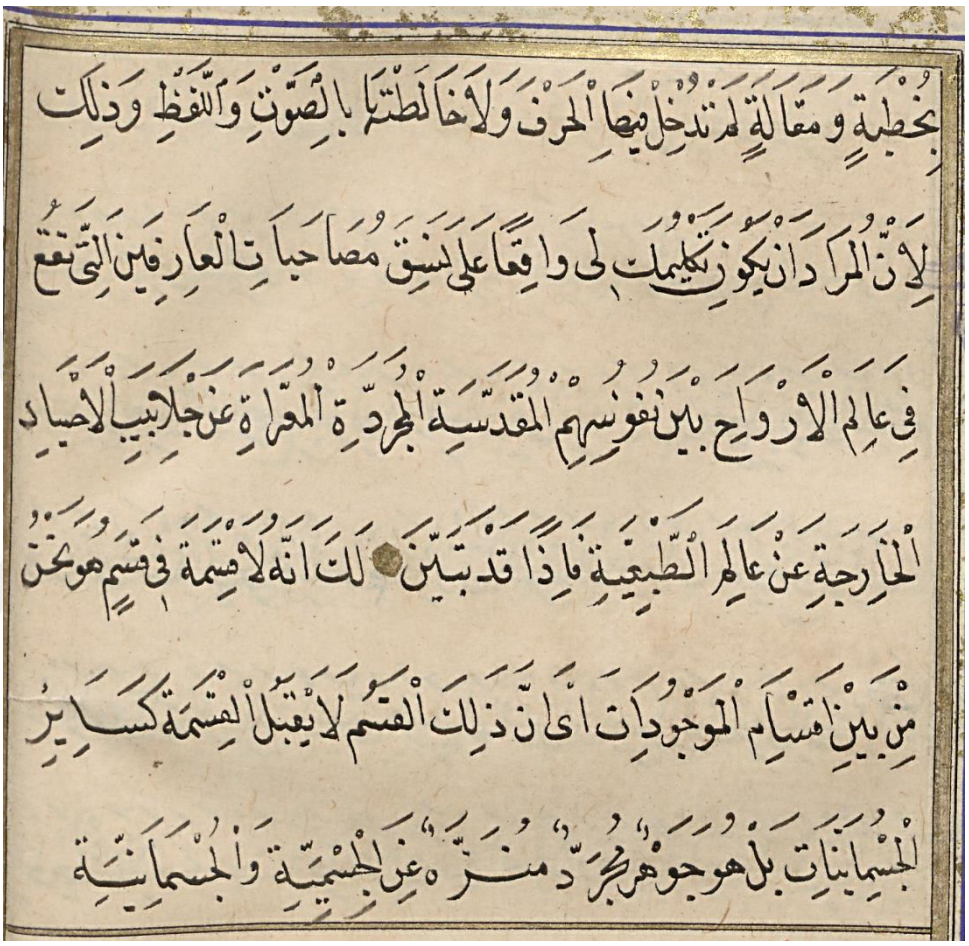

İltefete bi’s-sāki ve’sākī bi-mā’in fīhi

Ḳāmet bihi asvātu’s-savti ᶜan aḥyānā[1133]

mümkün olmadığını anlamış olmalısın. Çünkü bu, herhangi bir maddeden ve fiziksel bir halden tecerrüt etmiş ve bunlardan münezzeh olan bir cevherdir.

[1133] Ayaklara dolandı ve su dağıtan sakiye. Onunla yükseldi dirilerin sesleri.

Yani bu dünyadaki birtakım alâik ve cismani bağlardan ayrıldı, yüce alemine bağlandı ve mekânı olmayan bir boşluğa girdi. Bu mukaddes yerde dolanmaya başladı. Rahman’ın arşının ayağına dolandı. Yani perde kaldırıldı ve **235a** bununla birleşti. Burada ruhânî bir yol ile bu

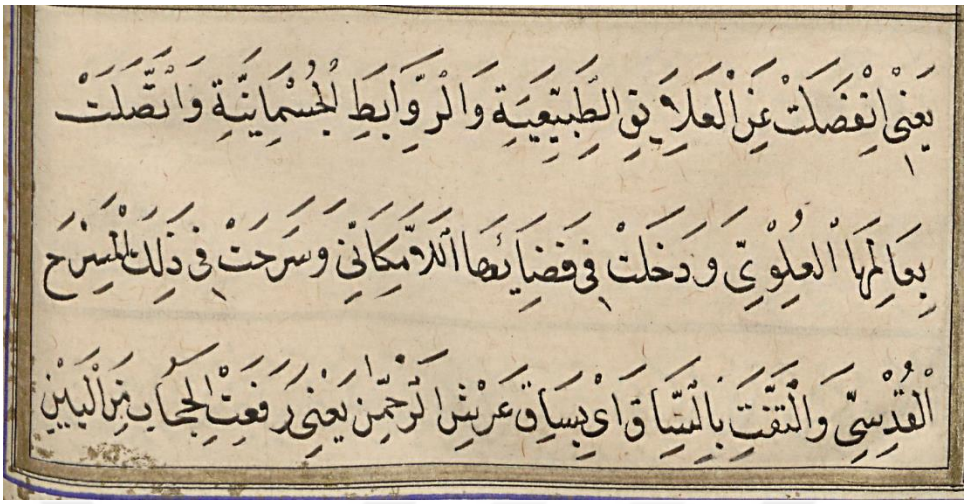

235a

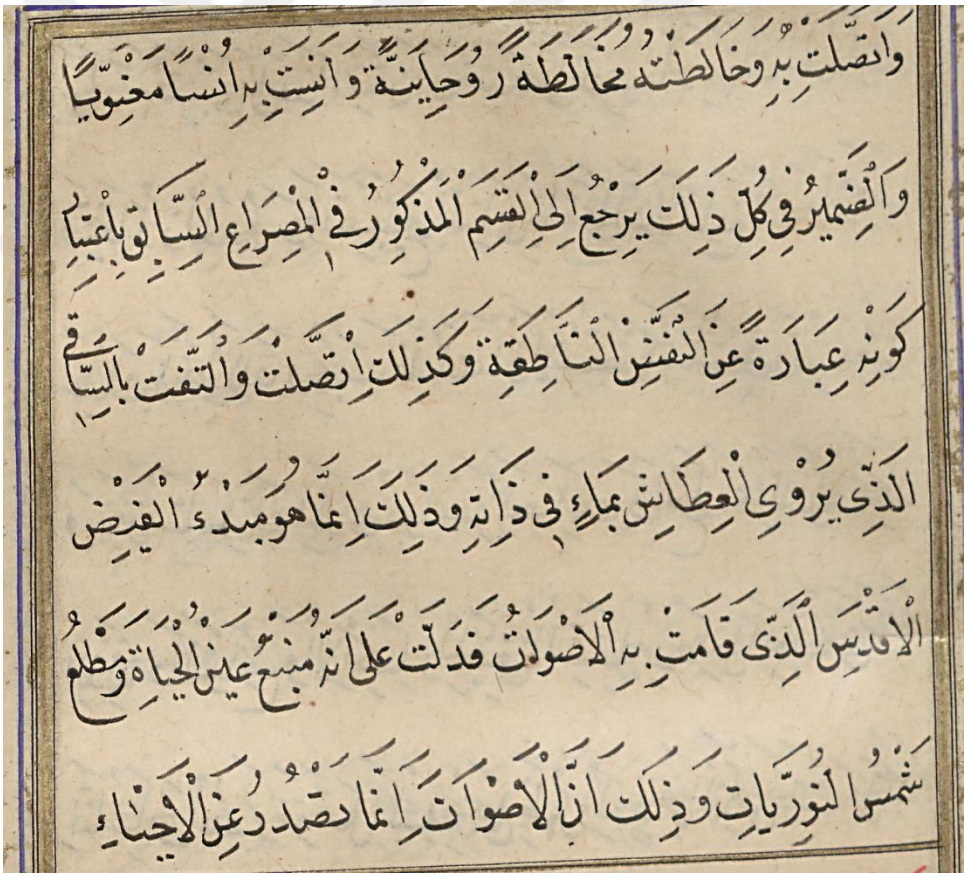

ayağa girdi ve onunla bir ünsiyet kurdu. Bütün bu cümlelerin zamiri, önceki mısrada yer alan nefs-i natıkaya karşılık gelmektedir. Bu şekilde, susuzluğu gideren bir ayağa dolanmış ve ona bağlanmıştır. Bu su, kendisi ile seslerin yükseldiği mukaddes varlık denizinin kaynağıdır. Bu su ayrıca hayatın menbaı ve nur güneşinin doğduğu yerdir. Çünkü sesler ancak canlı olanlardan yükselir.

El-ᶜarḍu hiye'l-mebsûṭu lā tebsüṭ keffeyke

İllā bi-kemāli'l-vaḍᶜi fe'l-ᶜarḍu min eczānā[1134]

[1134] Arz tüm mahlukat için serilmiştir ellerini semaya açıp durma. Ahkamını kemale ulaştır yeryüzü bizden bir parçadır zira.

Yani, yeryüzü Allah'ın birçok fayda için döşediği bir unsurdur. Şöyle buyurmuştur: "Allah yeryüzünü sizin için sergi gibi döşemiştir ki onda geniş yollar edinip dolaşabilesiniz." Hal böyle ise, sakın ola ki onun cansız olduğunu düşünme **235b** Çünkü yeryüzü Âdem oğluna faydalı olmaḳ üzere yaratılmıştır. Aynı zamanda, seni engelleyen bir şeyin olmadığını düşünerek yeryüzünde fesat çıkarabileceğini, kutsal olanlara saygısızlık edebileceğini, sınırları aşabileceğini ve yasakları çiğneyebileceğini zannetme. Boyun eğmiş bir halde dua ettiğin zamanlarda da ellerini açmaman gerekir. Bu zamanlar senin en güzel hallerindir. Kendini çok küçük görerek, mütevazı olarak ve kalbinin derinliklerinde yanıp tutuşan hakiki bir içtenlikle amellerine çeki düzen vermeye çalış. Sanki insanlardan herhangi birinin sırtında imiş gibi haya ve korku duyarak Allah'a yakarmaya çalış. Böylesi bir halde dua etmen gerekir. Çünkü şu an görmüş olduğun yeryüzü üzerinden geçmiş olan onca zaman, gün ve ay nedeniyle bizlerden bir parça haline gelmiştir. Bu nedenle zerrelerinden her biri hem yapıp ettiklerimizin hem de yapmadığımız şeylerin adil bir şahidi konumundadır. Yukarıda anlatmış olduğumuz hal üzere, hatta bunun da üstünde bir halde kendisinden haya duymak gerekmektedir. Âlemin ahvali üzerinde düşünceye daldıktan ve kendisindeki tezellülü ve **236a** özellikle ölülerin vücutlarının diğer maddelerle zamanla nasıl birbirleri içine girdiklerini gözlemleyen bir kralın, kendisine bir bardak yapılmasını emrettiği anlatılır. Ancak bu bardağın herhangi bir ceset kalıntısından ya da ölülerin parçalarından birinin karıştığı bir topraktan olmamasını emretti. Çünkü kral böylesi bir topraktan rahatsızlık duyuyordu. Dalgıçlara emretti, bunun üzerine öncesinde hiçbir geminin yolculuk yapmadığı bir denize gittiler ve buraya daldılar. Toprağından çıkardılar, krala getirdiler ve ona bu topraktan bir bardak yapıldı. Kral bardağı ağzına yaklaştırıp içmek istediği anda, Allah bardağı konuşturdu. "Ey kral", dedi. "Eğer ölülerin cesetlerinden rahatsızlık duyuyor isen benden su içme, çünkü yetmiş su kaynağında ölü kalıntısı var. Kralın tüyleri ürperdi ve bardağı elinden attı. Sonrasında ise bu talebinden vazgeçti ve yaygın olan adetlere geri döndü.

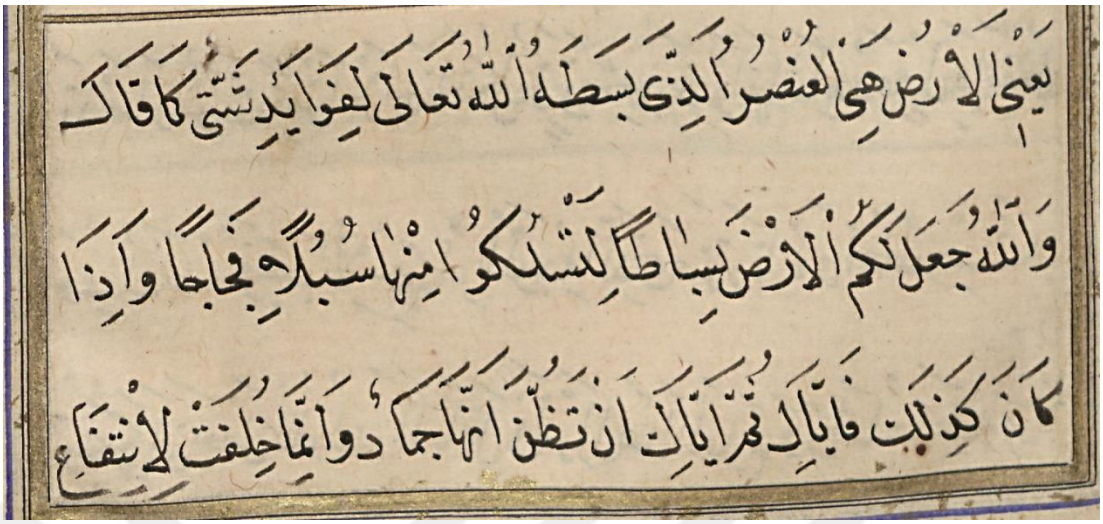
يعني الارض هي العنصر الذي بسطه الله تعالى لفوايد شتى كما قال
والله جعل لكم الارض بساطا لتسلكوا منها سبلا فجاجا واذا
كان كذلك فاياك ثم اياك ان تظن انها جماد وانما خلقت لانتفاع

235b

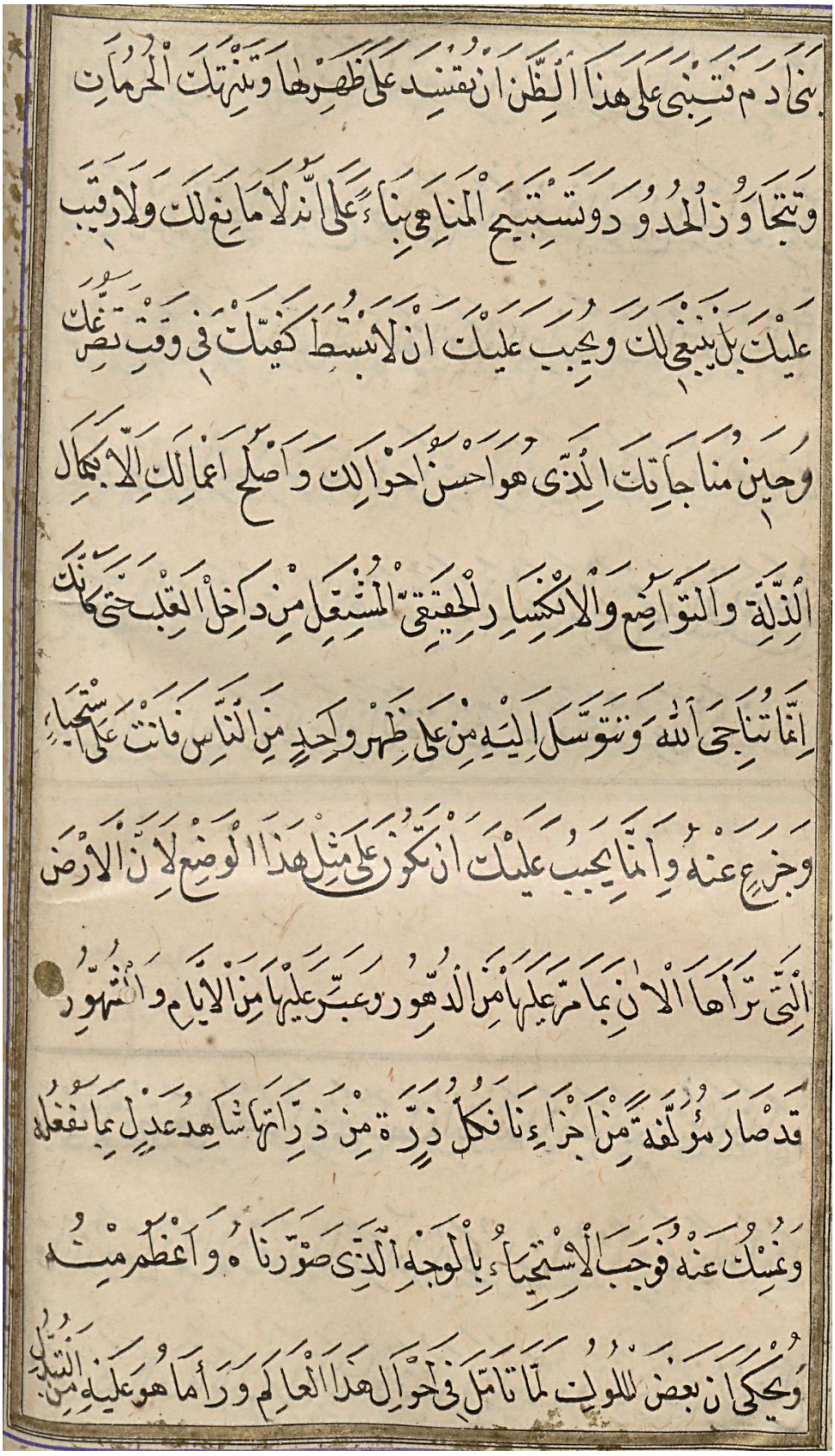
يا آدم فتبنى على هذا الظن ان تقسد على ظهرها وتنتهك الحرمات
وتتجاوز الحدود وتستبيح المناهي بناء على انه لا مانع لك ولا رقيب
عليك بل ينبغي لك ويجب عليك ان لا تبسط كفيك في وقت تفرغك
وحين مناجاتك الذي هو احسن احوالك واصلح اعمالك الا بكمال
الذلة والتواضع والانكسار الحقيقي المشتعل من داخل القلب حتى كأنك
انما تناجي الله وتتوسل اليه من على ظهر واحد من الناس فانت على استحياء
وجزع عنه وانما يجب عليك ان تكون على مثل هذا الوضع لان الارض
التي تراها الان بما مر عليها من الدهور وعبر عليها من الايام والشهور
قد صار مؤلفة من اجزاء نا فكل ذرة من ذراتها شاهد عدل بما فعلته
وغسك عنه فوجب الاستحياء بالوجه الذي صورناه واعظم منه
ويحكى ان بعض الملوك لما تامل في احوال هذا العالم ورأى ما هو عليه من التبدل

236a

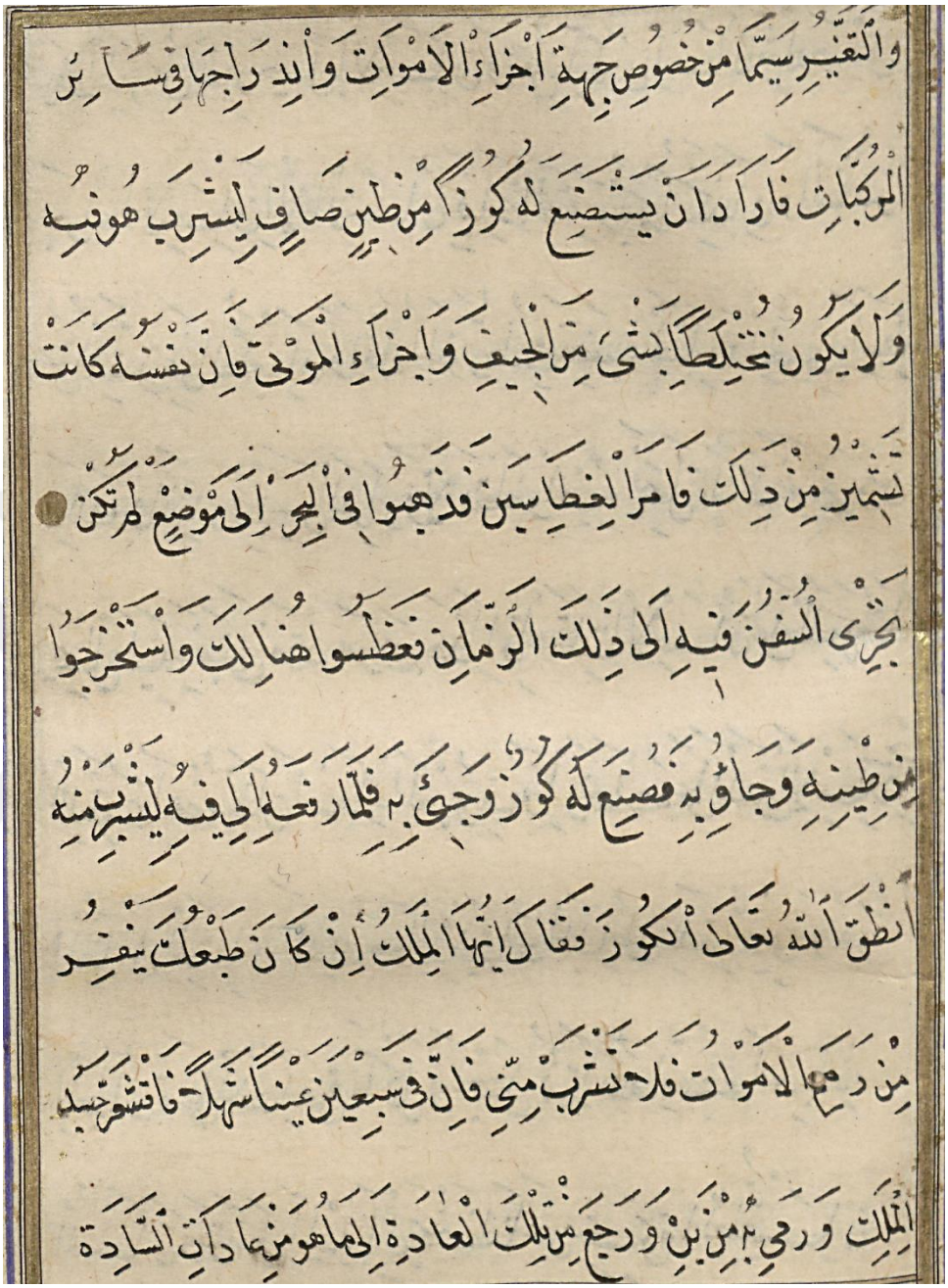

El-ḫayru bi-iḥsānin ve’ş-şerru ᶜani’ṭ-ṭuġyāni

Yā Rabbi lenā fe’ḥfaz ᶜan şerrati’ṭ-ṭuġyāni[1135]

[1135] Hayır ihsan iledir şer ise tuğyândan. Ey Rabbimiz tuğyanın şerrinden muhafaza eyle bizleri. **236b** Yani hayrın tümü, ihsan ile gerçekleşir. İhsanın karşılığı ise en az kendisi kadardır. “İyiliğin karşılığı da ancak işte böyle iyiliktir. Artık Rabbinizin nimetlerinden hangisini

236b

inkâr edebilirsiniz” Şerrin tümü ise tuğyandan kaynaklanır. Bunun en azı Cebbâr’ın gazabına sebebiyet verecek bir şey yapmak ve bu nedenle ateşe girmektir, o ne kötü bir yerdir. “Ama bunda ölçüyü aşmayın, yoḳsa gazabıma uğrarsınız; kim gazabıma uğrarsa artık uçuruma yuvarlanmış demektir.” Bu mana, ihsan kelimesi lügavî olarak alındığında böyledir, yani maruf olanın yerine getirilmesidir. Ancak eğer ihsan kelimesine, tasdik etmenin batınî yönü olan imana karşılık getirerek ıstılâhî anlamını verecek olursan, o zaman müşahede üzere yapılan ibadet anlamına gelir. Böylesi bir mana daha doğru ve daha güzeldir. Ayrıca, Müste’ân olan Allah’tan yardım istemek ve bizleri tuğyânın şerrinden koruması için ona yalvarmak anlamlarına da gelmektedir.

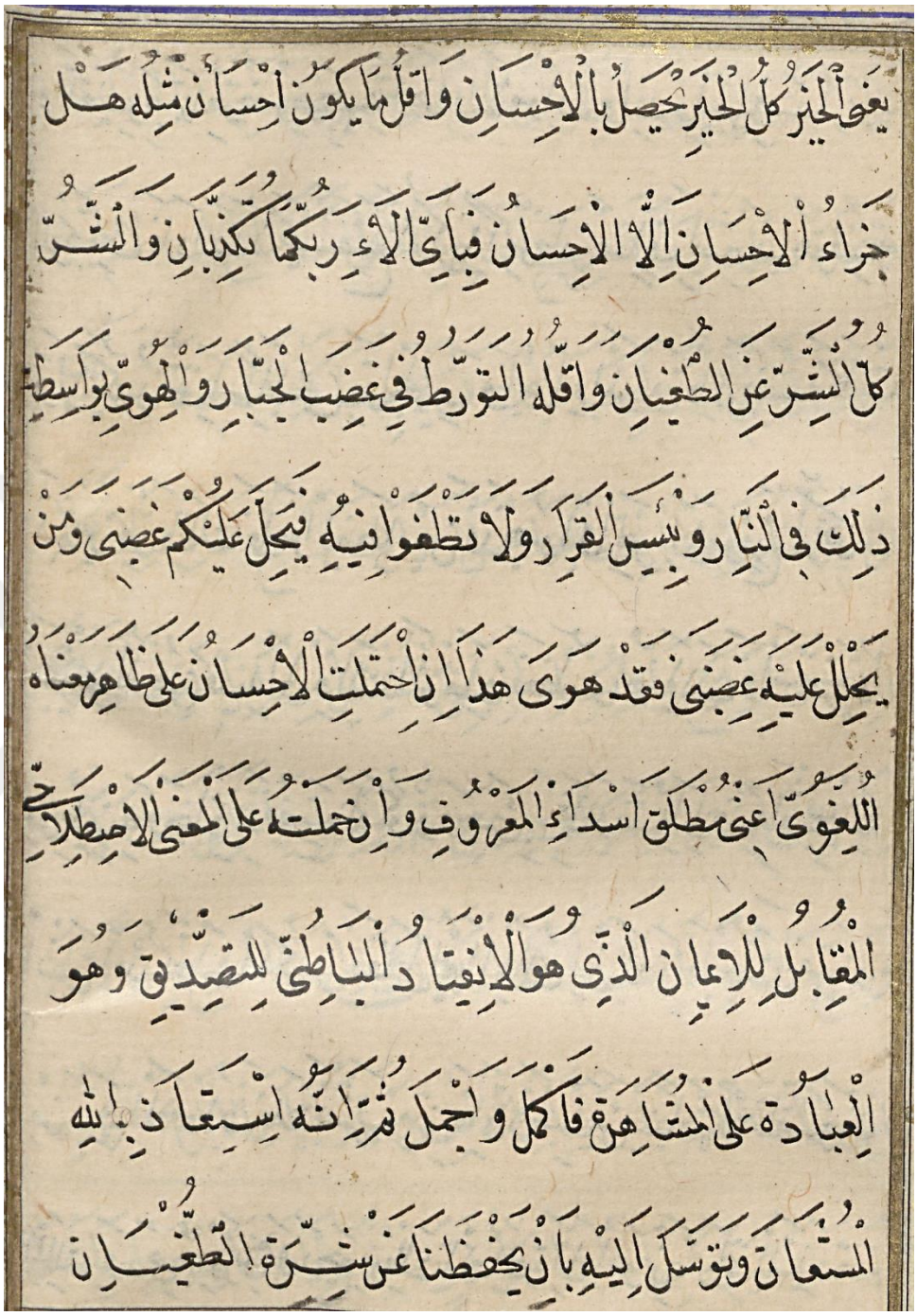

يعني الخير كل الخير يحصل بالإحسان وأقل ما يكون إحسانا مثله هل
جزاء الإحسان إلا الإحسان فبأي آلاء ربكما تكذبان والشر
كل الشر عن الطغيان وأقله التورط في غضب الجبار والهوي بواسطة
ذلك في النار وبئس القرار ولا تطغوا فيه فيحل عليكم غضبي ومن
يحلل عليه غضبي فقد هوى هذا إن حملت الإحسان على ظاهر معناه
اللغوي أعني مطلق أداء المعروف وإن حملته على المعنى الاصطلاحي
المقابل للإيمان الذي هو الانقياد الباطني للتصديق وهو
العبادة على المشاهرة فأكمل وأجمل ثم إنه استعاذ بالله
المستعان وتوسل إليه بأن يحفظنا عن شرة الطغيان

El-ḥamdu ile'llāhi ve'l-ᶜilmu mine'l-ᶜālimi

El-ᶜālimu va'llāhi men ẕāḳa min ᶜirfānā[1136]

237a

[1136] Hamdin tümü Allah'adır ve bunun ilmi ise âlimdedir. Allah'a yemin olsun ki âlim, irfanın tadına varan kişidir.

237a Allahu Teâlâ'ya veya bir başkasına yapılan övgü içerikli hamdlerin tümünün hakiki sahibi Allahu Teâlâ'dır. Çünkü hamd, ihtiyârî olarak yapılan bir güzelliğin karşılığında yapılır. Her güzel olan şey ise Allahu Teâlâ'dan kaynağını alır ve en sonunda ona geri döner. Aynı şekilde güzel bir şeyin, güzel sıfatlarla vasıflandırılması da ona geri döner. Bu kavlin sıhhati ile hakikatini ancak âlim bir kimse bilebilir. Âlimden murat ise âlim olarak isimlendirilen kişiler değildir. Âlim ile kastedilen rabbânî irfandan tadan, kalbinin ve gönlünün aydınlandığı kimsedir. Bu kişi Rabbi ile sohbet eder ve olaylar vuku bulmadan önce onları hisseder. Varlıktaki hareket ve sükûnu müşahede eder. İşte alim böyle biridir. "Peygambere indirileni dinledikleri zaman hakikate dair bilgileri bulunduğundan dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün." Ayette "ilim" değil "marifet" kelimesi geçmektedir. "Bütün emelimiz Rabbimizin bizi erdemliler topluluğuna dahil etmesi olduğuna göre, Allah'a ve bize gelen gerçeğe niçin iman etmeyelim? Böyle söylemelerine karşılık Allah da onları altından ırmaklar akan cennetlerle ödüllendirdi."

237b Bu ve benzeri ayetlerde Allahu Teâlâ onların ilimlerinin Kitab-ı Kerim'den kaynaklandığını, kendi nefislerinden olmadığını bu nedenle onları ödüllendirdiğini haber vermektedir. Kuşkusuz Allah'ın kelamını tasdik etme ve sadıklardan olma hususunda âlim ve âriflik makamlarının üzerinde birtakım makamlar vardır ve arif olan bir kimse bu makamlara ulaşmaya çalışır. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kişilerle beraberdirler." Bu mertebelere dikkatle bak. Âlim ve âriflik mertebeleri arasında birtakım farklılıkların olduğunu söylemiştim. Ancak buna rağmen marifet kelimesini çok yüce bir makam olan ve resmin kaybolmadığı müşahade makamı için kullanırlar. Bu makama şeyh efendinin de belirtmiş olduğu gibi ilim kelimesini kullanmazlar. Allah, hidayete ulaştıran büyük şairin devletini ayakta tutsun, hakimiyetini sonsuza kadar devam ettirsin.

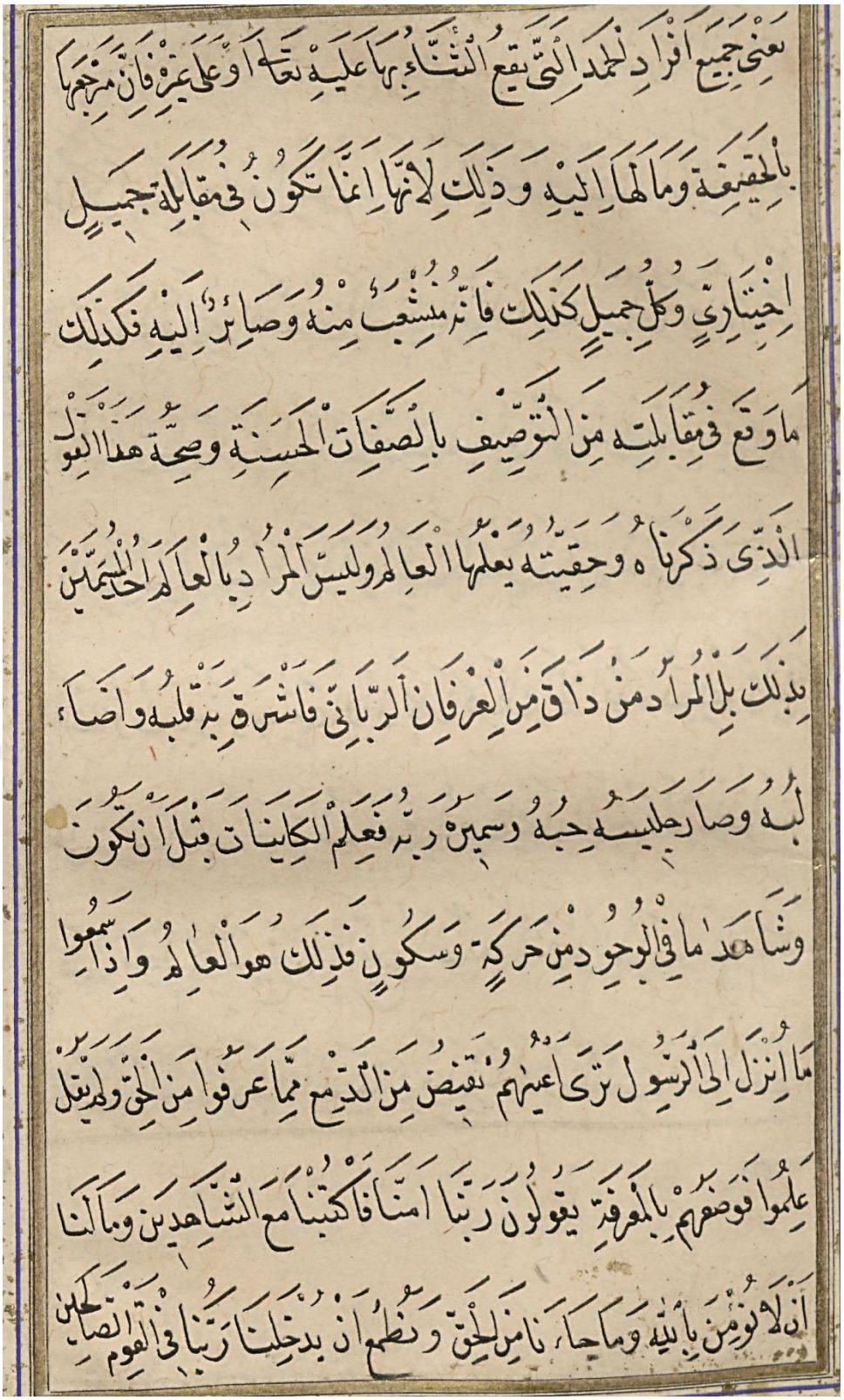

يعني جميع افراد الحمد التي يقع الثناء بها عليه تعالى او على غيره فان مرجعها
بالحقيقة وما لها اليه وذلك لانها انما تكون في مقابلة جميل
اختياري وكل جميل كذلك فانه منسب منه وصائر اليه فكذلك
ما وقع في مقابلته من التوصيف بالصفات الحسنة وصحة هذا القول
الذي ذكرناه وحقيقته يعلمها العالم وليس المراد بالعالم الحمدين
بذلك بل المراد من ذاق من العرفان الرباني فانشرح به قلبه واضاء
لبه وصار جليسه حبه وسميره ربه فعلم الكاينات قبل ان تكون
وشاهد ما في الوجود من حركة وسكون فذلك هو العالم واذا سمعوا
ما انزل الى الرسول ترى اعينهم تفيض من الدمع مما عرفوا من الحق ولهذا
علموا فوصفهم بالمعرفة يقولون ربنا امنا فاكتبنا مع الشاهدين وما لنا
ان لا نؤمن بالله وما جاءنا من الحق ونطمع ان يدخلنا ربنا في القوم الصالحين

237b

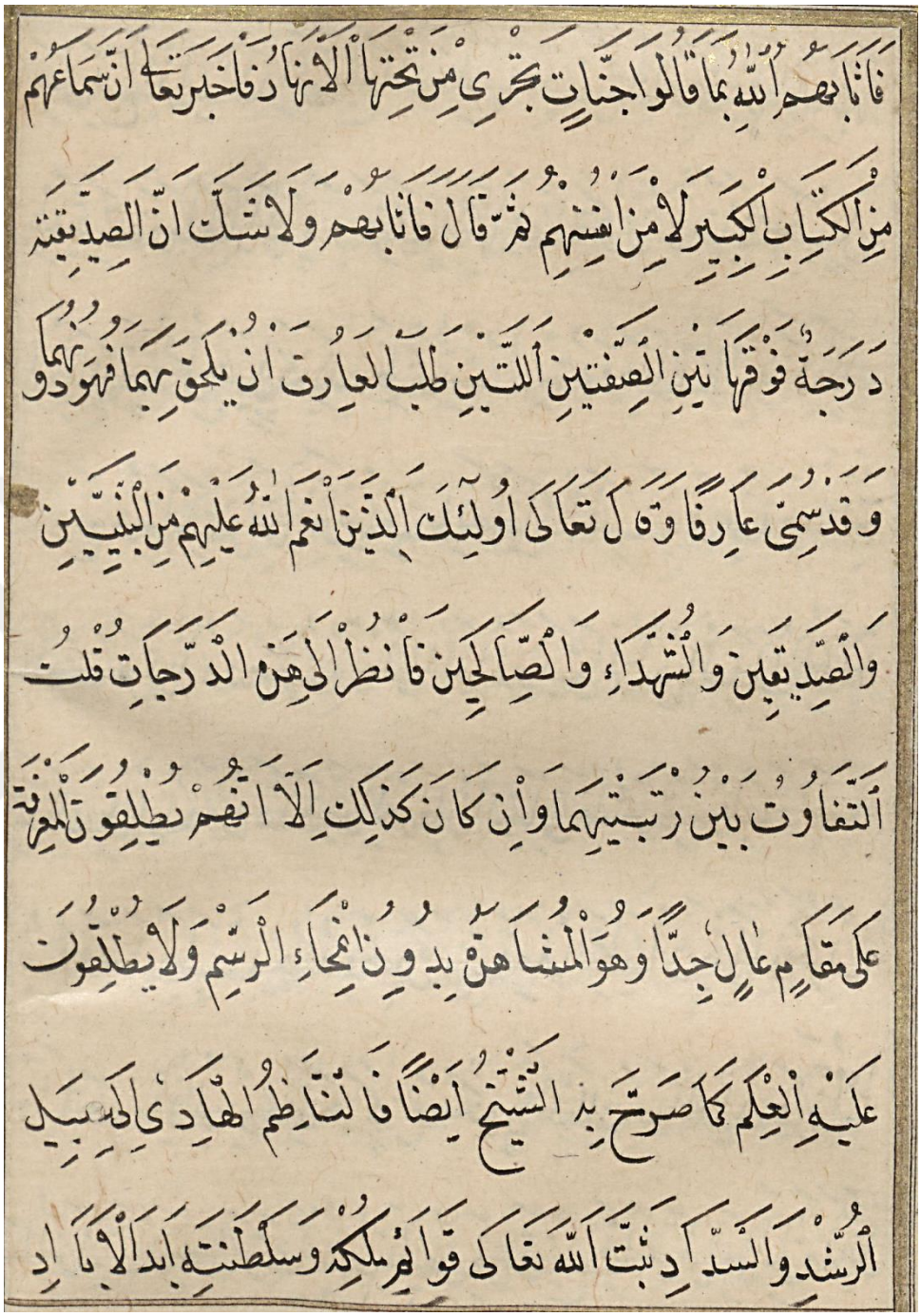

Ḥamrā’u ve beyḍā’u ve ḫadrā’u ve safrā’u

Deᶜcā’uhu sevdā’u fī ḥukmi tecellānā[1137]

[1137] Kırmızı, beyaz, yeşil ve sarıya boyanır. Bizlere tecelli olduğu üzere siyahtır gözleri.

238a

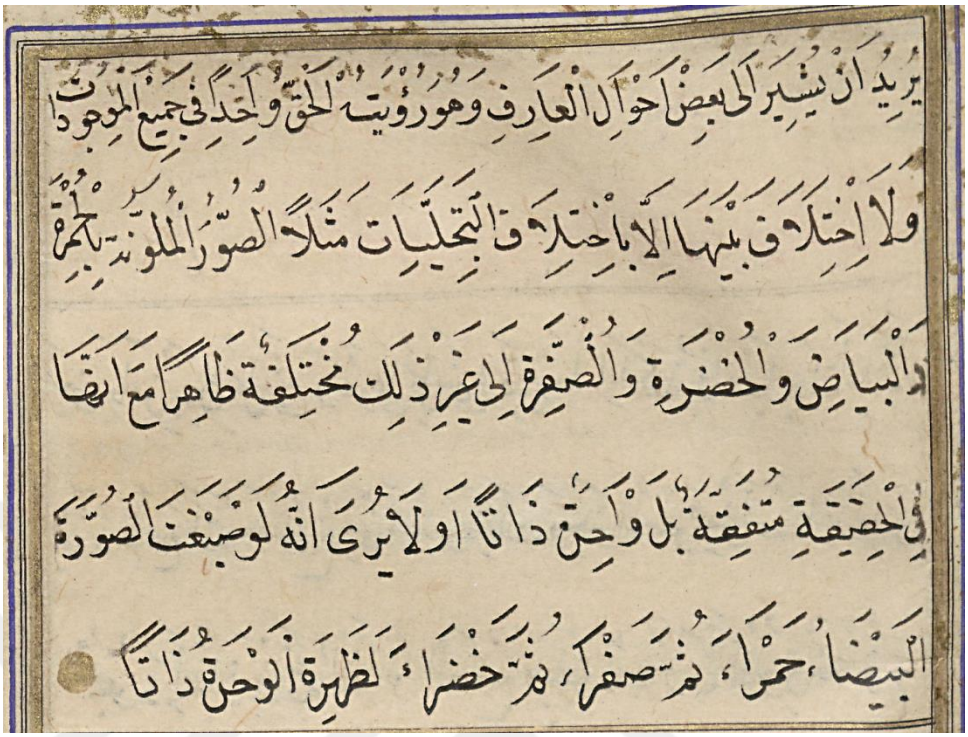

Ve’l-ḫāmisu li’l-aḥmedi fe’l-āḫaru li’l-ġayri

Lā nuksimu bi’l-keẕibi el-cümletü vücdānā[1138]

238a Bu beyit, arif bir kimsenin bazı ahvâline işaret etmektedir. Bu ise bütün mevcûdât içinde Allah’ı bir olarak görmektir. Mevcûdâtta şahit olduğu hallerin sadece tecellilerinde birtakım farklılıklar vardır. Örneğin, kırmızı, beyaz, yeşil, sarı ve benzeri renkler görünürde farklı görünmelerine rağmen hakikatte birdirler. Bir başka deyişle bir sureti önce beyaza, sonra kırmızıya, sonra sarıya, sonra da yeşile boyarsan hakikatlerinin bir olduklarını, hepsinin vahdeti oluşturduklarını görürsün.

[1138] Beşincisi Ahmed’indir, gerisi başkalarının. Bunda yalan yoktur, hepsi bize nakledilmiştir. Yani, nakledilen sahih rivayetlere göre Hz. Peygamber’in gözlerinin rengi koyu siyahtır ve gözünün ak kısmının ise oldukça beyazdır. Bunların hiçbirinde yalan yoḳtur. Aksine bunların tümünü güvenilir isnatlarla aktarılan rivayetlerde bulduk. Allah bizleri, bu beyitlerin feyizleri ile bereketlendirsin.

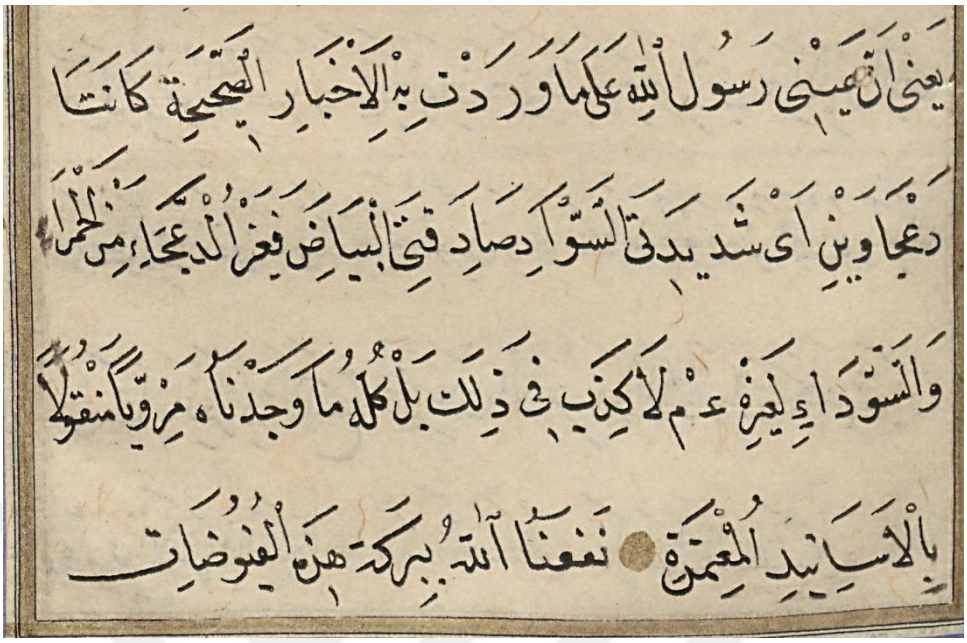

238b Yā men bi-yedihi kullun me’l-hikmetu mescûdun

El-ādemu min ṣunᶜin ve’lᶜuḍvetu ḥavvānā[1139]

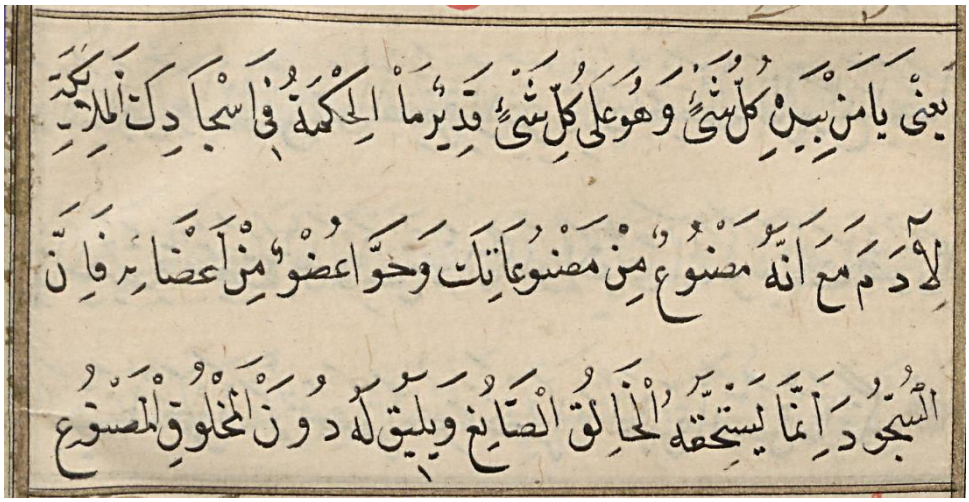

[1139] Ey her şeyi yöneten Hâlık, meleklerin Âdeme secdesinin hikmeti nedir? Âdemi sen yarattın, Havva ise onun uzvundan.

Yani ey her şeyi elinde bulunduran ve her şeye gücü yeten! Senin yarattığın biri olmasına rağmen, Âdem’e meleklerin secde etmesindeki hikmet neydi? Havva ise Âdem’in uzuvlarından yaratılmıştı. Çünkü secde etmeyi yaratılmış olan değil, yaratıcı olan hak eder.

Lā yu’minu min vāḥidin lem esleme min Rabbin

İllā limen erḍā ᶜanhu ve’l-ġafletu edyānā[1140]

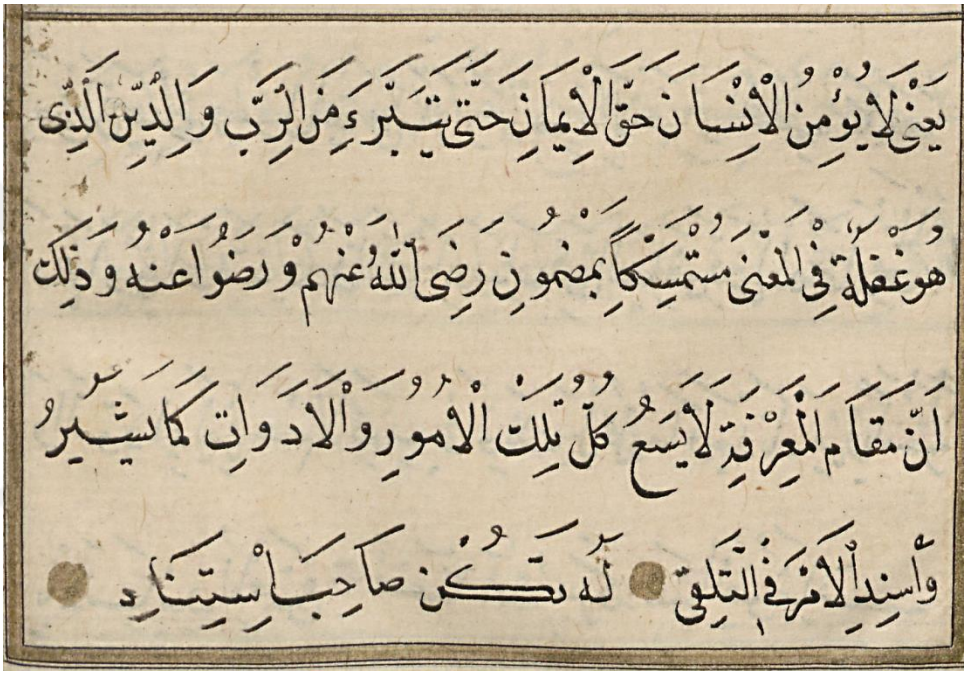

239a

[1140] Gaflete düşüren mürebbilerden selim olan iman bulur. Kendisinden razı olunan müstesna her iman gaflettir.

Yani insan, gaflete düşüren mürebbi ve dinlerden uzak durmadığı ve Allah’ın kendilerinden razı olduğu ve Allah’tan razı olanların dinine tutunmadığı müddetçe gerçek anlamda iman etmiş olmaz. Çünkü marifet makamı, açıklanmış olduğu üzere, gerçek din dışındaki hususları içermez. **239a** Kulumun sözü seni aldatmasın, zira Hakk kalabalıklara seslenmez.

El-ᶜālimu bi’s-sāᶜati lā sāᶜate fi’l-kevni

Men ceddede bi’l-ekvāni lem yemrur ᶜan ezmānā[1141]

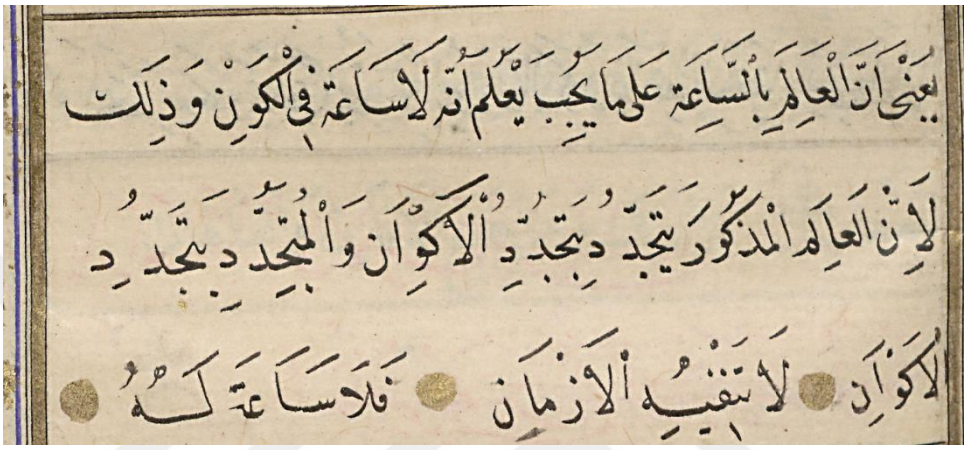

El-baḥru huve’s-sākinu emvācun yemûcu fīhi

Mā merra mine’r-rīḥi fe’n-nāru telaẕẕānā[1142]

[1141] Saatin ne olduğunu bilen kişi kâinatta saatin olmadığını bilir. Kâinatı her an yaratan saate bağlı değildir.

Yani, saatin hakikatini bilen kişi, kâinatta bir saatin olmadığını bilir. Çünkü zikri geçen âlem, kâinatın yenilenmesi neticesinde yenilenir. Bu nedenle zaman kendisine etki etmez, netice itibariyle âlemin bir saati yoḳtur.

[1142] Deniz sakindir ama dalgaları hareket eder. Bir rüzgar esip de alevlendiğinde.

Bu, önceden zikri geçenlerin bir temsili konumundadır. Deniz gerçekte sakin olmasına rağmen, esen bir rüzgar sonrasında hareket eder ve kendisinde dalgalar meydana gelir. Rüzgardan dolayı med ve cezir oluşur. Bunu gören, denizin hareket ettiğini zanneder, ancak gerçekte deniz sakindir. Yine aynı şekilde, hava gibi kendisini canlandıran bir şeye maruz kalınca ateş de alevlenir. **239b** Ancak ateş kendi yapısında ve temel bileşenlerinde hareketsizdir. Bunlara benzer şekilde mutlak varlık denizi de aslında hareketsizdir. Kâinatın tümü kendi içinde bir bütünlüğe sahip olmasına rağmen, içerisindeki varlıklar her daim yenilenmektedir. Bu hakikate ulaşan ve onunla ittihat oluşturan kişi, zamanın geçmesinden etkilenmeden kâinatın yenilenmesi, dönüşmesi ile varlık aleminde bulunur ve onunla birlikte her daim yenilenir.

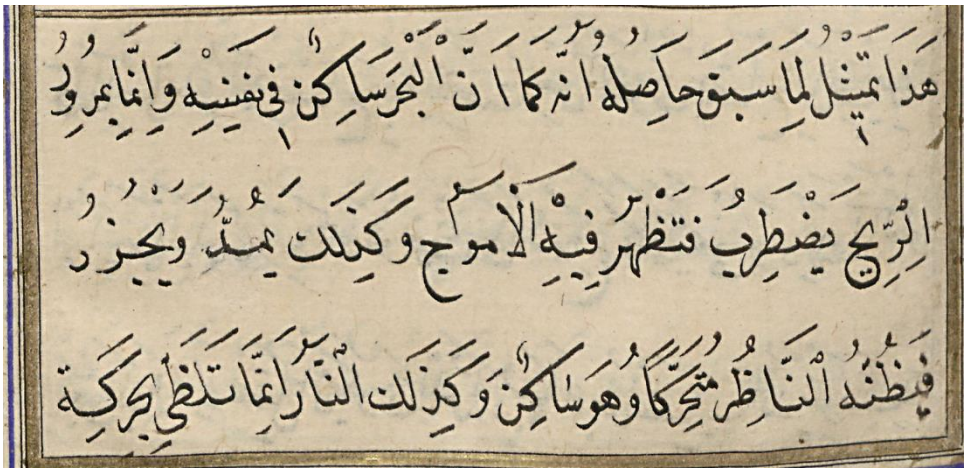

هذا تمثيل لما سبق حاصله انه كما ان البحر ساكن في نفسه وانما يمور
الريح يضطرب فتظهر فيه الامواج وكذلك يمد ويجزر
فيظن الناظر متحركا وهو ساكن وكذلك النار انما تلظي بركة

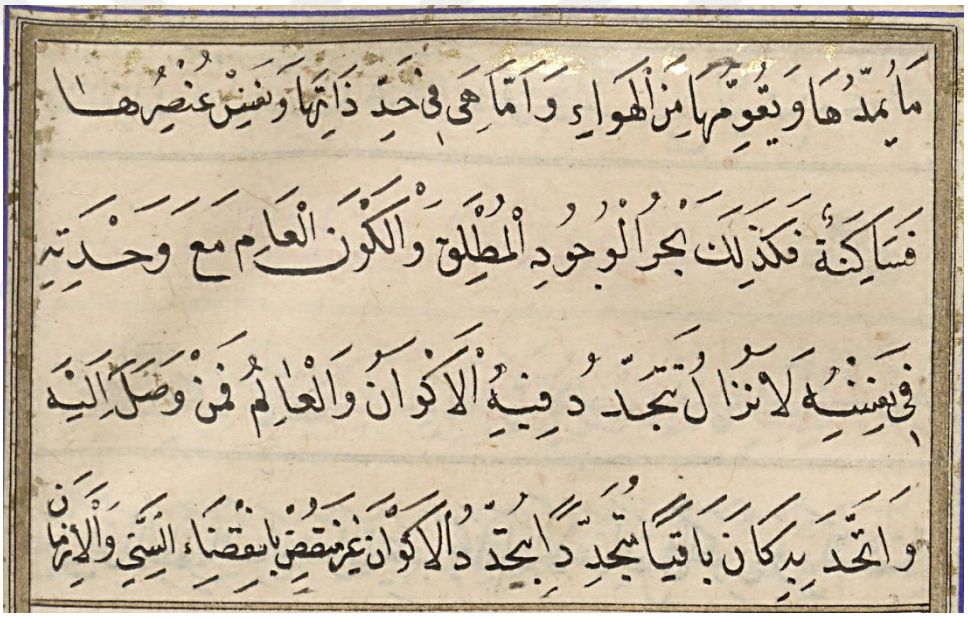

ما يمدها ويقومها من الهواء واما هي في حد ذاتها ونفس عنصرها
فساكنة فكذلك بحر الوجود المطلق والكون العام مع وحدته
في نفسه لا تزال تتجدد فيه الاكوان والعالم فمن وصل اليه
واتحد به كان باقيا بتجدد الاكوان غير منقض بانقضاء السني والازمان

Yā rāḥate kalbun lī lā şiddete fī fīke

Fe’ṣrifnī ᶜani’l-belvā lā yeġrübü belvānā[1143]

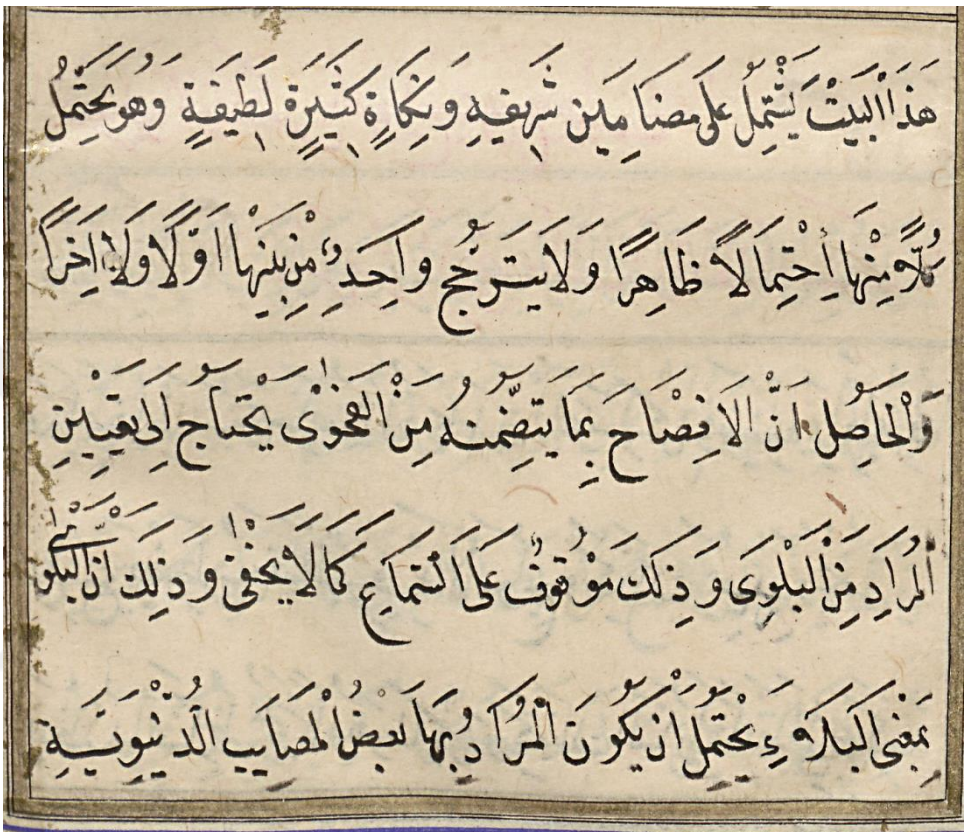

[1143] Ey kalbimin rahatlığı, hiçbir zorluk vermezsin. Beni musibetlerden uzak eyle. Zira bunların sonu gelmez.

Bu beyit oldukça önemli ve kıymete değer hususlar içermektedir. Beyitte bunlardan herhangi biri kastedilmiş olabilir. Bunlar arasında bir tercihte bulunmak mümkün görünmemektedir. Netice itibariyle, beyitin tam olan neyi kastettiğinin anlaşılabilmesi için “musibet” kelimesi ile neye işaret edildiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu ise bilindiği üzere, ancak semâ yoluyla öğrenilebilir. Beyitte geçen ve bela anlamına gelen “musibet” kelimesi, birbirinden farklı birtakım dünyevi musibetlere karşılık gelebilir. **240a** Bu kelime ile sayı bakımından fazla olan -Allah bizleri muhafaza eylesin- dini musibetlerden bazıları veya günümüzdeki birtakım musibetler, ki bunlar en ürkütücü olanlardır, kastedilmiş olabilir. Bunların tümü oldukça korku vericidir ve şair Allah’a sığınmaktadır. Beyitte geçmekte olan “beni uzak tut” ifadesi söz konusu musibetin kalp ile ilgili olduğuna işaret ediyor olabilir. Çünkü “musibetimin sonu gelmiyor” ifadesi söz konusu musibetin büyük bir musibet olduğunu ve bir fiil ile ilgili olduğunu gösteriyor olabilir. Yüce sıfatların sahibi Allahu Teâlâ, bizleri bu tür musibetlerden ve belanın her türünden muhafaza eylesin.

240a

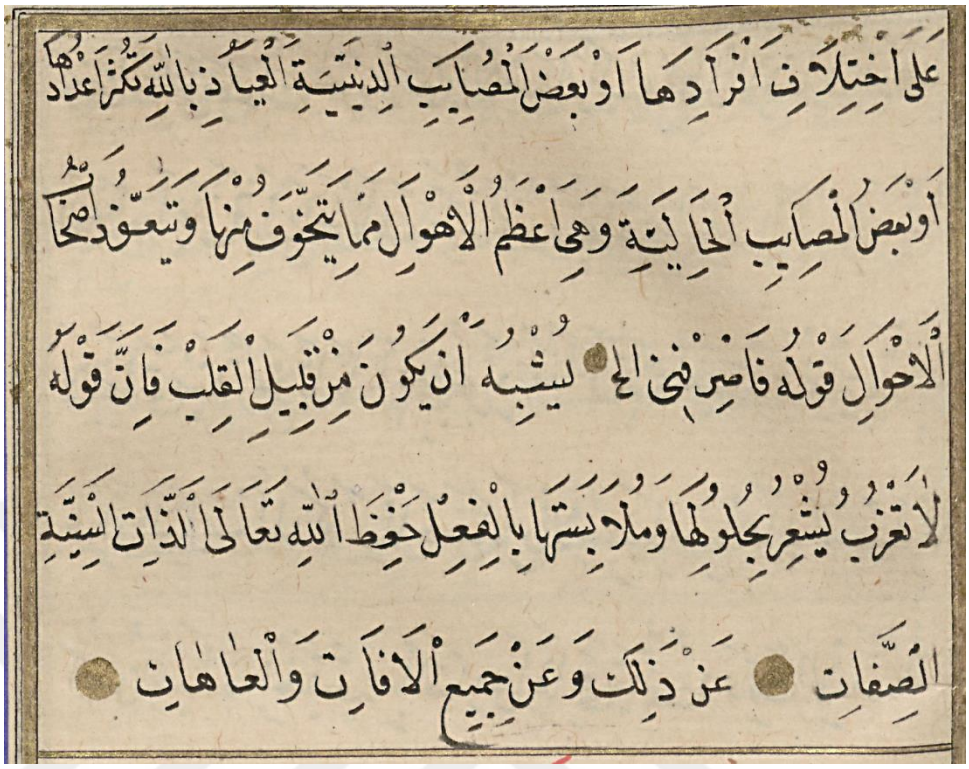

El-ḥakku kelāmun fīhi fe’sma^{c}û bi-eẕānin

Men tābe necā ḥayyan lā meytetun mevtānā[1144]

[1144] Hak söz olan kelamı dikkatli dinle, tövbe eden diriler necata erer, ölüler değil.

İrfan ehli bu manada olan sahih ve hakk sözleri kabul etmiştir. Bu husus bekânın anlamı ve kâinatın yenilenmesi neticesinde kişinin de yenilenmesi ile ilgilidir. Bu konuda öne sürülen sözler oldukça fazladır. Söz konusu kelam, zaman zaman birtakım kişiler tarafından inkâr edilmiş ya da farklı bir şekilde ifade edilmiştir. Ancak bu konuda zihinini ve kulaklarını açarak dikkatle dinlemen gereken Hakk söz şudur: **240b** Tevbe eden kişinin tabiat aleminden canlı iken kurtulması mümkündür. Bu kurtuluş ölülerimizin kurtuluşu gibi değildir. Yani ölülerin cesetten uzaklaştıkları ve ebediyete kavuşmalara gibi değildir. Aksine, ulvî aleme dair kazanmış olduğu ünsiyete binâen, zikri geçen tevbe etmiş bir kimse için dünya hayatı bir hakikate ulaşır. Bu hakikat ise dünya hayatının ulvî alemden ayrılması ve ondan farklılaşması ile ilgilidir. Hâl ve makâli en iyi Allah bilir.

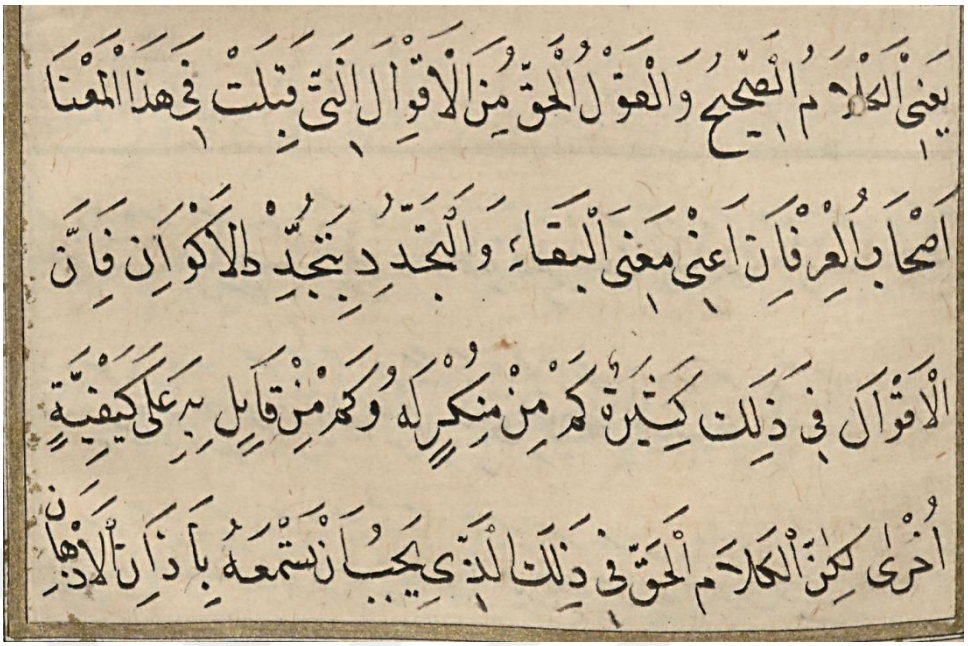

يعني الكلام الصحيح والقول الحق من الاقوال التي قيلت في هذا المعنا
اصحاب العرفان اعني معنى البقاء والتجدد بتجدد الاكوان فان
الاقوال في ذلك كثيرة كم من منكر له وكم من قايل به على كيفية
اخرى لكن الكلام الحق في ذلك الذي يجب ان نستمعه باذان الاذهان

240b

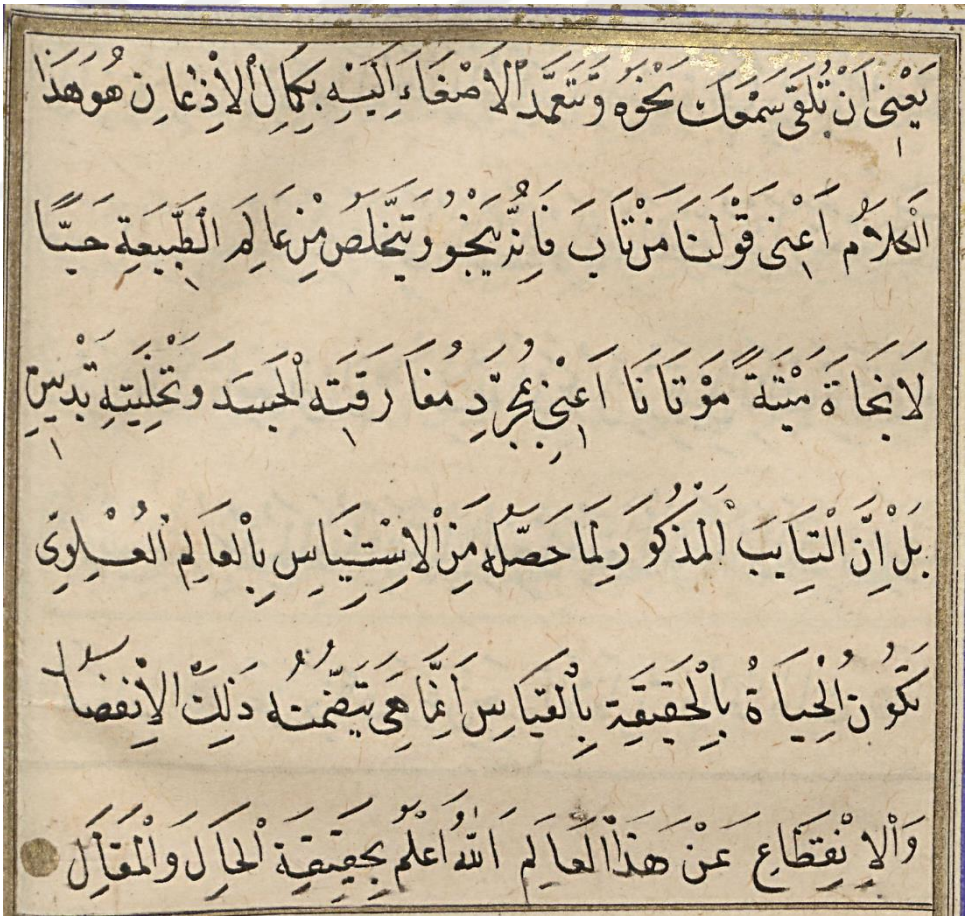

يعني ان تلقي سمعك نحوه وتستمد الاصغاء اليه بكمال الاذعان هو هذا
الكلام اعني قولنا من تاب فانه ينجو وتخلص من عالم الطبيعة حيا
لا نجاة ميتة موتانا اعني بمجرد مفارقته الجسد وتخليته بدين
بل ان التايب المذكور لما حصله من الاستيناس بالعالم العلوي
تكون الحياة بالحقيقة بالقياس انما هي تتضمنه ذلك الانفصال
والانقطاع عن هذا العالم الله اعلم بحقيقة الحال والمآل

Yā Rabbi leke'l-ᶜafvu fī bābike ene's-sāil

Fe'r-ḥam ve limen ẕāḳa min ᶜurveti vüṣḳānā[1145]

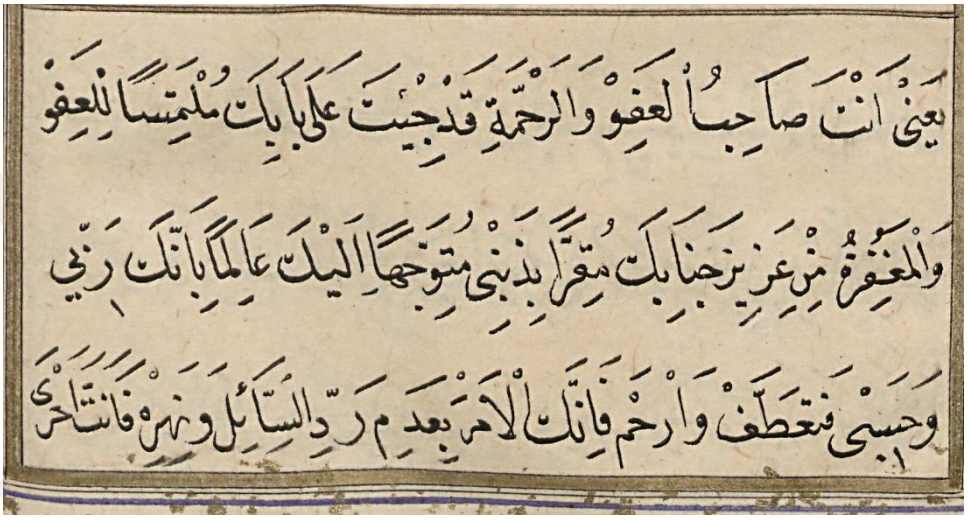

[1145] Kapındayım Rabbim affını isterim senden. Urvet-i vuskâna yapışanlara da merhamet eyle. Yani, sen ki af ve merhamet sahibisin; günahlarımı kabul ederek, sana yönelmiş bir halde, senin Rabbim olduğunu ve bana yeteceğini bilerek, senin katından af ve mağfiret dilemek üzere kapına gelmiş bulunuyorum. Bana merhamet et, sen ki senden isteyeni geri çevirmez küçük görmezsin. **241a** Aslında bana ve benim gibilere bu muameleyi yapmakta hiçbir engelin yoḳtur. Bunların yanında, ben tağutu inkar eden ve Allah'a iman edenlerdenim. Sen ki en doğru sözü söyleyensin, iman eden bu insanlar hakkında şöyle buyurmuştun: "Kopmayan sağlam bir kulba yapışmıştır". Ey kulların Rabbi, tutunmuş olduğumuz kulpun sapasağlam olmasını senden diliyoruz. Vaadine binaen, bu kulpun kopmasından da sana sığınıyoruz. Sen ki vaadinden asla dönmezsin.

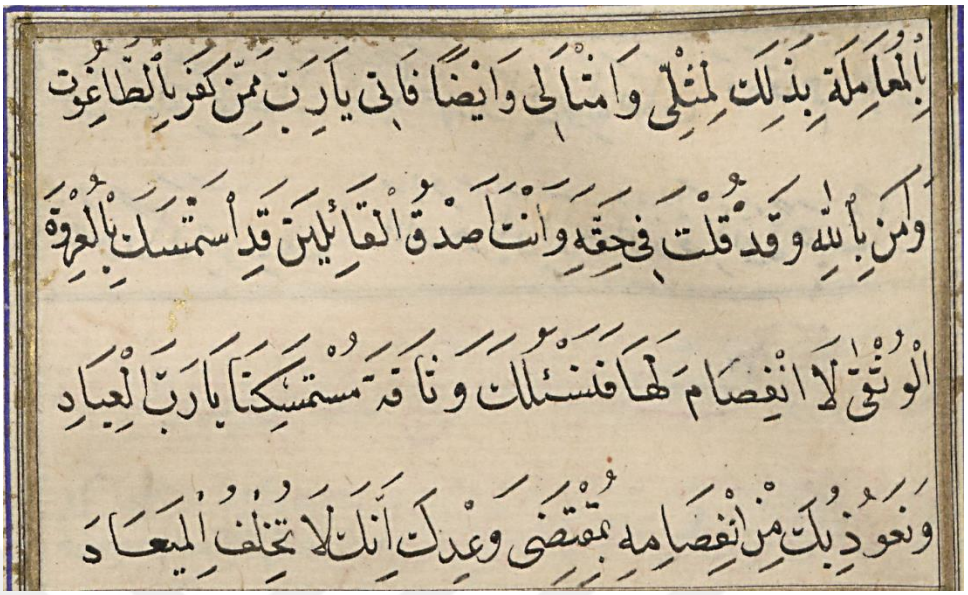
بالمعاملة بذلك لمثلي وامثالي وايضا فاني يا رب ممن كفر بالطاغوت
وامن بالله وقد قلت في حقه وانت اصدق القائلين قد استمسك بالعروة
الوثقى لا انفصام لها فنسئلك وناقة مستمسكنا يا رب العباد
ونعوذ بك من انفصامه بمقتضى وعدك انك لا تخلف الميعاد

El-ᶜaynu hüve’l-memhûru ve’l-ismu raḥīḳun fīhī

Yā rāziḳu erziḳnā min niᶜmetin esḳānā[1146]

[1146] O pınar ki mühürlenmiştir, rahîktir ismi. Ey Rezzâk, ondan içme nimeti ile rızıklandır bizi. Yani cennette içmemiz için hazırlanan pınarın adı “rahiku’l-mahtûm”dur ve mührü misk olan bir sudur. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: “İyiler elbette nimet içindedirler. Koltuklar üzerinde oturup seyrederler. İlahi lütufların sevincini yüzlerinden okursun. Onlara mühürlenmiş, mührü de misk olan nefis bir içki sunulur. Yarışanlar işte bunun için yarışsınlar.” Bunun ardından “Ey rezzâk” diye başlayan ve bu pınardan içmek için Allah’a dua edilen kısım gelmektedir. Yani tertemiz bir içecek nimetiyle bizleri rızıklandır. **241b** Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Rabbleri onlara tertemiz bir içecek verir Allah’ım, bizleri güzel bir nimet ile rızıklandır.

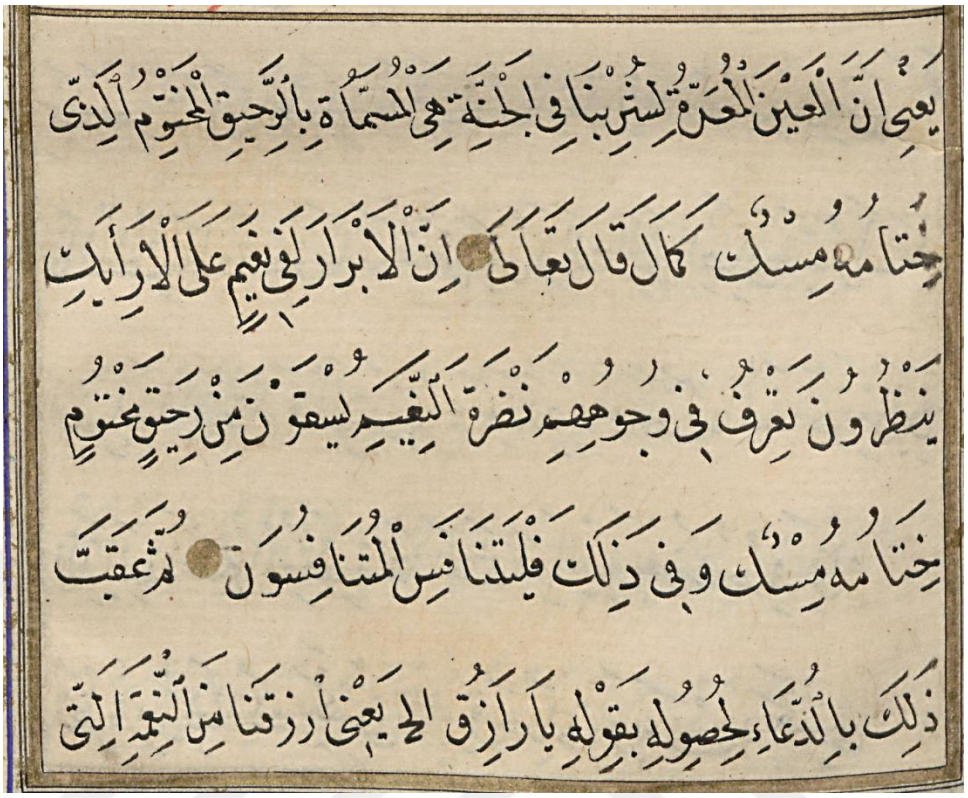

يعني ان العين المعرة لستر بنا في الجنة هي السماة بالرحيق المختوم الذي
ختامه مسك كما قال تعالى ان الابرار لفي نعيم على الارائك
ينظرون تعرف في وجوههم نضرة النعيم يسقون من رحيق مختوم
ختامه مسك وفي ذلك فليتنافس المتنافسون ثم عقبت
ذلك بالدعاء لحصوله بقوله يا رازق الخ يعني ارزقنا من النعمة التي

241b

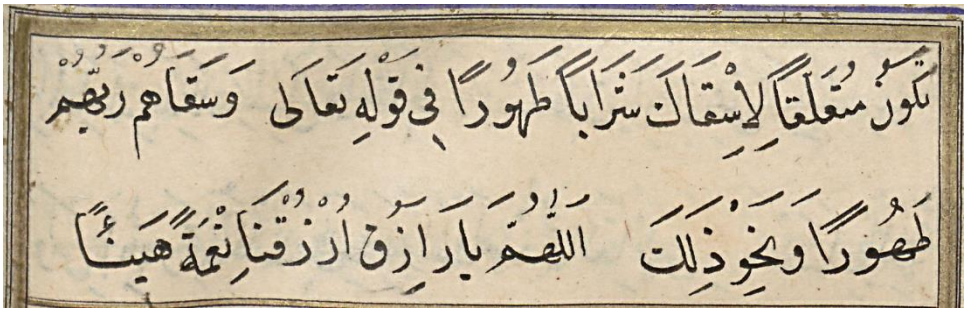

تكون متعلقا لاسقاك شرابا طهورا في قوله تعالى وسقاهم ربهم
طهورا ونحو ذلك اللهم يا رازق ارزقنا نعمة هنيئا

Fe’kşif lī min ḥücbin lā mānicᵃ mā aᶜṭayte

El-bāḳu beḳā minke eḥsin mine’l-ibḳānā[1147]

[1147] Kaldır gözlerimdeki perdeleri, güzellikler ver bize zira vereceğin şeye engel yoktur. Geriye kalanlar senden kalanlardır sadece.

Yani, gözlerimizin üzerindeki perdeyi kaldır ve güzelliğini müşahede etme ile bizleri rızıklandır. Sen ki her istediğine güç yetirensin, nimetlerinden vermek istediğin zaman ise sana hiçbir şey engel olamaz. Sonrasında ise şair, bu hususu bir dua ile açıklamaya çalışmıştır. Bu duaya

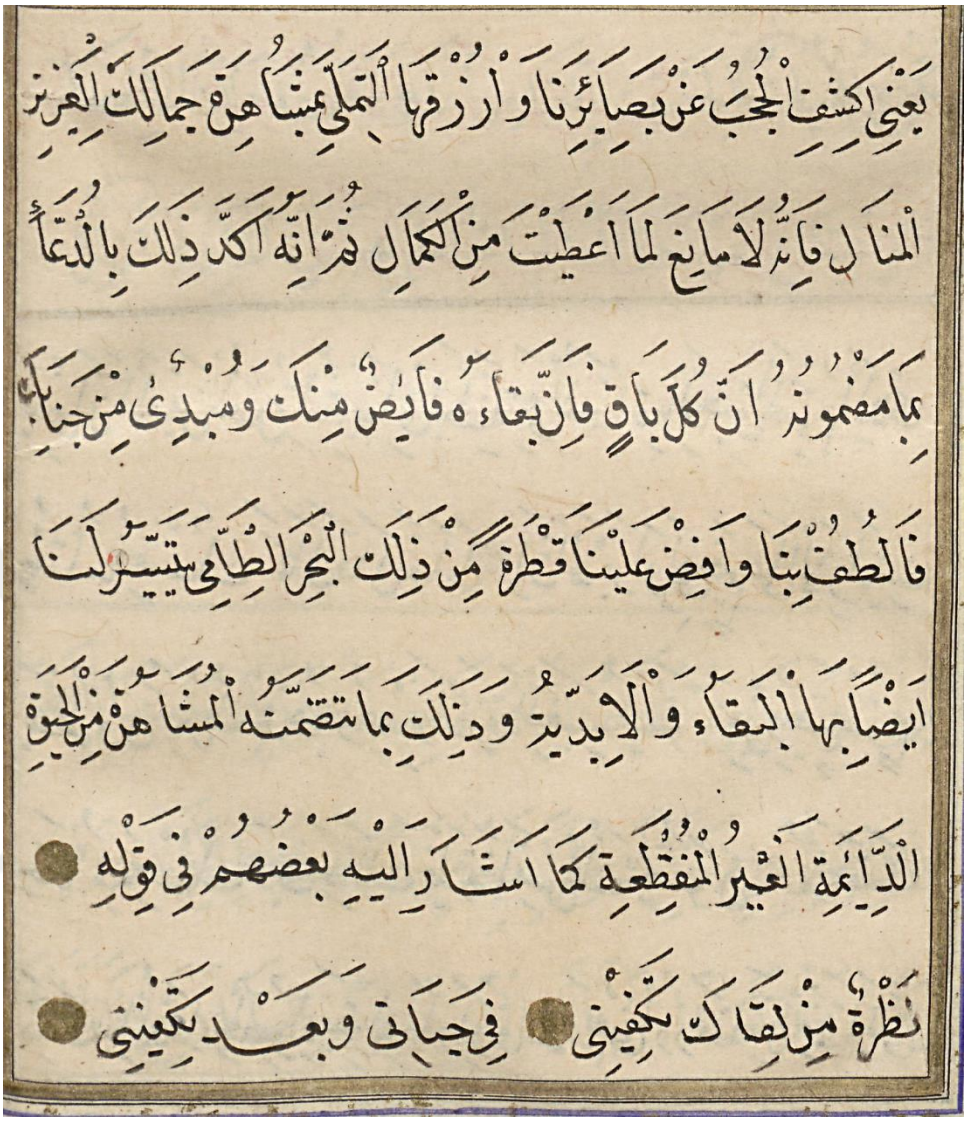

242a **Fe’ş-şey’u ᶜani’ş-şey’i lā ismun ve lā şey’en**

Ve’l-himmetu maḳbûlun fī ᶜuḳdeti inşānā[1148]

göre yaşayan her varlık, varlığını senden alır ve senin yaratman ile var olur. Bizlere lütufta bulun ve taşmakta olan bu denizinden bir damla ver. Böylelikle bekâ bulmak ve ebedi olmaḳ bizler için mümkün hale gelebilir. Bu ise kesintisi olmayan daimî hayatı müşahede etmek ile gerçekleşir. Bazıları bu hususla ilgili olarak şöyle demiştir: “Sana bir kere bakmam yeter, bu hayatımda da kefenlendikten sonra da.”

[1148] Bir şeyin başka bir şeyle izahında ne isim ne de cevherine ulaşılır. İnsanın himmeti ise yaratılışında gizlidir.

Çünkü herhangi bir şey, hiçbir şeye benzemeyene değil de kendisi gibi başka bir şeyden çıkması ve var olması itibariyle ele alınacak olursa o zaman bu şeye dair ne mahiyeti ne de ismine dair bir sonuca varılabilir. Bu durumun açıklaması şöyledir: Eğer birbiri ardınca gelen malullerden her birini, ilk illete dayanması itibariyle değil de kendisinden önce gelen illete dayanması itibariyle ele alacak olursan, bütün bu malullerin zatları itibariyle yoḳluktan ve büyük bir vehimden ibaret olduklarını görürsün. Şüphe yoḳ ki isimler müsemmalarına tâbîdir. Bu şeylerin isimleri de zatlarının yoḳluk üzere olmalarından ötürü yine yoḳluk ile ilgilidir. Ancak yoḳluk halinin zıttı, mümkün varlıkların sûrî varlık sahnesine çıkmalarına olanak sağlamıştır. **242b** Çünkü beyitte geçen yüksek himmet yaratılışımızda bulunmaktadır. Bu himmet, kendisinden yaratılmış olduğumuz toprakta ve tabiatımızda yer almaktadır. Sahih hadislere göre, himmetin yüksek oluşu imandandır. Buna göre bizlerin bu yüce matlubun peşinde olmamız ve onu elde etmek için çabalamamamız gerekmektedir. Şairin yüce beyitinde geçen "inşânâ" kelimesindeki zamir tâzim içindir. Çünkü bu zamir, yüce makâma daha uygun ve daha layıktır.

لِاَنَّ الشَّیْءَ اِذَا لُوحِظَ مِنْ حَیْثُ صُدُورِهِ عَنْ شَیْءٍ آخَرَ مِثْلِهِ فِی الشَّیْئِیَّةِ
لَا اِلَی الشَّیْءِ الَّذِی لَیْسَ کَالْاَشْیَاءِ فَاِنَّهُ لَا یُوجَدُ لَهُ فِی نَفْسِهِ شَیْئِیَّةٌ
وَلَا یَکُونُ لِاسْمِهِ اِسْمِیَّةٌ وَتَوْضِیحُ ذٰلِکَ اَنَّهُ کَمَا اَنَّ وُجُودَ الْمَعْلُولِ
بِوُجُودِ عِلَّتِهِ کَذٰلِکَ بَقَاؤُهُ بِبَقَائِهَا فَاِذَا لَاحَظْتَ سِلْسِلَةَ الْعِلَلِ
الْمُتَرَتِّبَةِ مُسْتَنِدًا کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهَا اِلَی مَا قَبْلَهُ مِنْ غَیْرِ اَنْ تُلَاحِظَ
اِسْتِنَادَهَا اِلَی الْعِلَّةِ الْاُولٰی فَاِنَّکَ تَجِدُهَا کُلَّهَا مِنْ حَیْثُ ذَوَاتِهَا
عَدَمًا فِی الْوُجُودِ وَوُجُودًا غَیْرَ مَعْدُودٍ وَلَا شُبْهَةَ اَنَّ الْاَسْمَاءَ تَابِعَةٌ
لِمُسَمَّیَاتِهَا فَاَسْمَاءُ تِلْکَ مِنَ الِانْتِفَاءِ عَلٰی مَا عَلَیْهِ ذَوَاتُهَا ● وَاَمَّا التَّعَرُّضُ
لِهٰذَا الْاَمْرِ الْمُبْتَدِعِ وَعَدَمُ الْقَنَاعَةِ بِغَیْرِهِ مِمَّا یَقَعُ بِهِ سَائِرُ الْمُمْکِنَاتِ

242b

Lem yetteḫizi’l-lāhu faᶜlem bi-ᶜināyātin

Lā mālike illā hüve ve’l-ḳudratu aᶜlānā[1149]

[1149] Allah hiçbir çocuk edinmemiştir, bunu iyice bilesin. O’nun kudreti en yüce olandır, O’ndan başka Mâlik yoktur. Yani, Allah birdir Samed’dir. Bir ortak veya bir çocuk edinmekten münezzehtir. Bunu dikkatli bir şekilde, önemseyerek, şek ve şüpheye mahal kalmayacak şekilde, tam olarak güven duyarak bilmeye çalış. Allahu Teâlâ’nın şöyle buyurduğu gibi: “Allah asla çocuk edinmemiştir. O’nunla beraber başka bir tanrı da yoḳtur” **243a** Daha sonra şair buna delil olacak bir hususa işaret etmektedir. Buna göre Allahu Teâlâ mutlak maliktir. Onunla birlikte bir ortak olsaydı, her ilah kendisinin yaratmış olduklarını alırdı. Bunun yanında, Allahu Teâlâ bütün varlıkların kudret bakımından en üstün olanıdır. Bu nedenle kendisinin bir çocuğunun olması mümkün değildir. Çünkü eğer çocuğu kendisine güç bakımından eşit olacaksa ki bu imkansızdır. Değilse o halde çocuğu değil, kulu ve mahluku olur. Allahu Teâlâ bir eş ve çocuktan münezzehtir. “Doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoḳtur.”

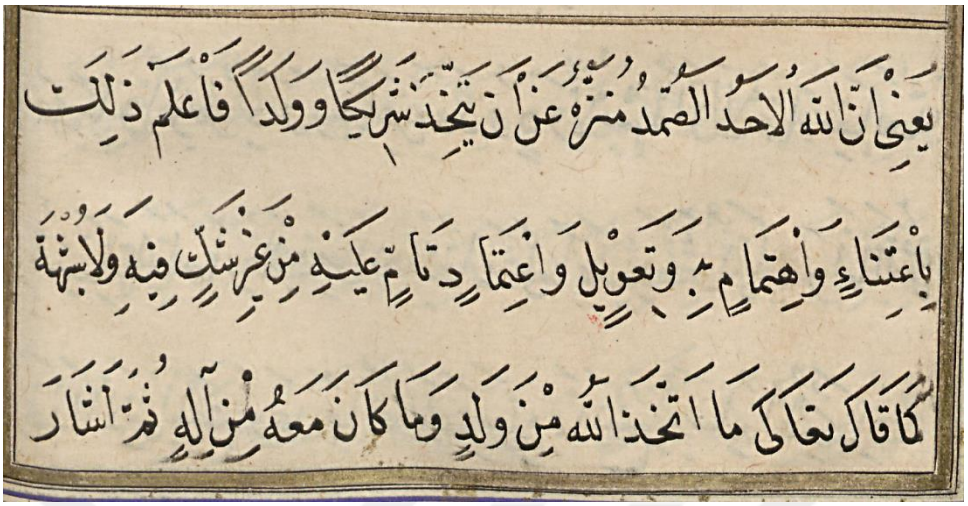

يعني ان الله الاحد الصمد منزه عن ان يتخذ شريكا وولدا فاعلم ذلك

باعتناء واهتمام وتعويل واعتماد تام عليه من غير شك فيه ولا شبهة

كما قال تعالى ما اتخذ الله من ولد وما كان معه من اله ثم اشار

243a

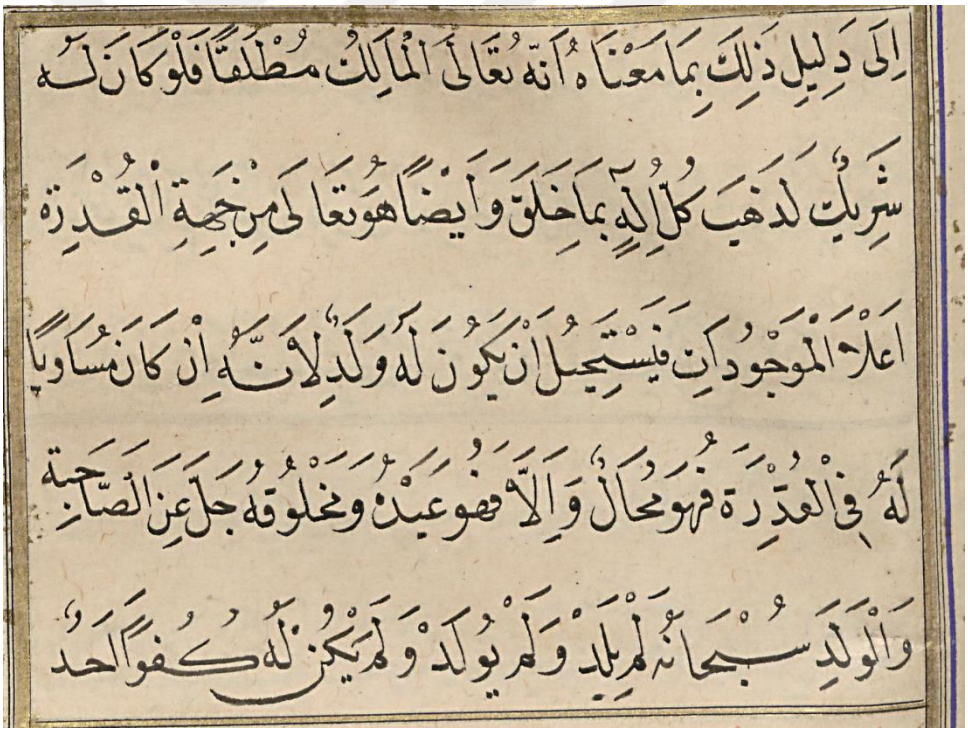

الى دليل ذلك بما معناه انه تعالى المالك مطلقا فلو كان له

شريك لذهب كل اله بما خلق وايضا هو تعالى من جهة القدرة

اعلا الموجودات فيستحيل ان يكون له ولد لانه ان كان مساويا

له في القدرة فهو محال والا فهو عبد ومخلوق جل عن الصاحبة

والولد سبحانه لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد

Lā tenher lā taṭrud men cā’e ᶜalā bābike

Er-Rızḳu ᶜalā’l-lāhi bi’l-ḥilmi ve ġufrānā[1150]

[1150] Ne küçümse ne de kov kapına geleni. Rızık, hilm ve mağfiret sahibi Allah’tandır.

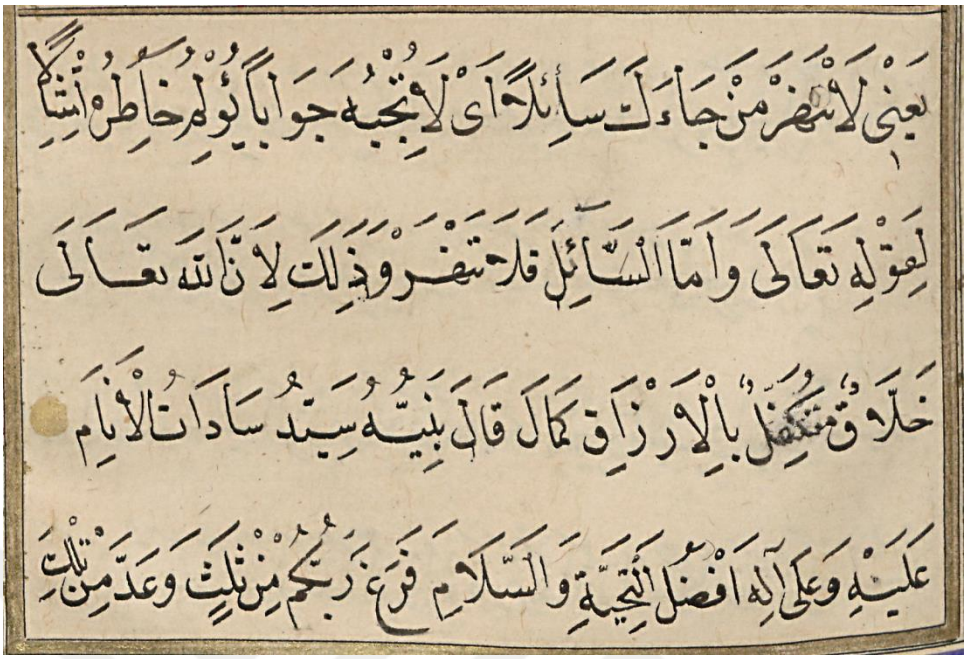

243b

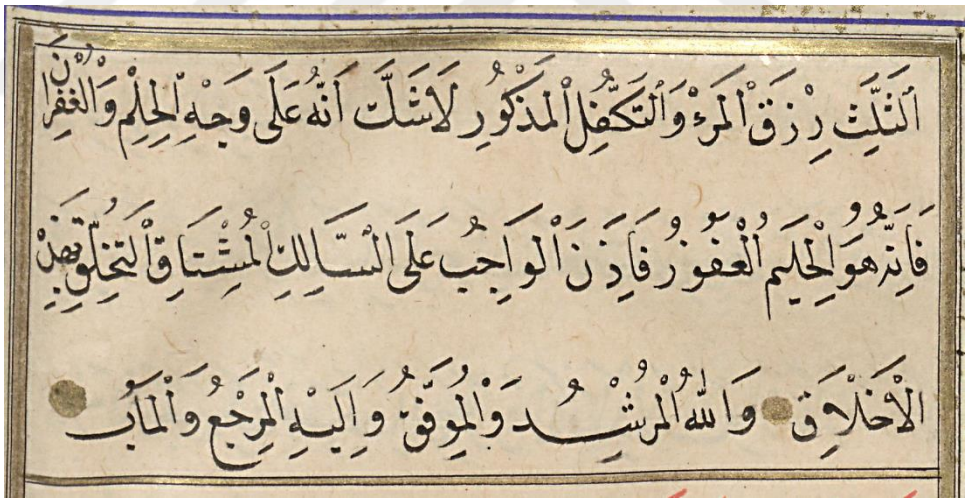

Kapına gelip senden bir şey isteyeni hor görme. Allahu Teâlâ'nın şu sözünün gereği olarak kendisini incitecek bir şey söyleme: "El açıp isteyeni de sakın boş çevirme" Çünkü Allahu Teâlâ yaratıcıdır ve rızıkların tümünü üzerine alandır. Efendiler efendisi peygamberinin de buyurmuş olduğu gibi, salat ve selam ona ve âlînin üzerine olsun: Rabbiniz üç şeyden uzaktır. Bunlardan biri kendisinden bir şey isteyeni boş çevirmesidir. **243b** Tüm kullarının rızıklarını vermesi, hiç şüphesiz hilm ve mağfiret yoluyladır. Çünkü o, Halim'dir, Gafur'dur. Allah'a özlem duyan bir sâlikin bu ahlak ile ahlaklanması gerekmektedir. Allah yol gösteren ve başarıya ulaştırandır. Geri dönüş ancak onadır.

Ve'l-ḫulletu bi'l-ḥaḳḳi el-ḥubbu mina'l-lāhi

Fe'l-ᶜayşu muvālātun yā maᶜşara ḫullānā[1151]

[1151] Dostluk, ahlak kemale ererse elde edilir. Sevgi ise Allah'tandır. Ey dostlarım, hayat dostluktan ibarettir.

Dostluk, samimiyetin bir meyvesidir ve başkalarına karşı güzel ahlaklı olmanın bir neticesidir. Bunun yanında dostluk, insanların birbirlerini sevmelerini, birbirlerine yakınlık duymalarını, birbirleriyle anlaşmalarını ve birbirlerine karşı nezaket göstermelerini gerektirir. Güzel ahlakın fazileti dünyada gizli kalmaz. Allahu Teâlâ yüce peygamberini, sâlât ve selamın tümü onun ve âlînin üzerine olsun, güzel ahlaklı olması ile övmüştür. Şöyle buyurmuştur: "Sen elbette üstün bir ahlaka sahipsin" Resulullah ise şöyle buyurmuştur: "İmanın en güçlü tarafı Allah için sevmek ve onun için buğz etmektir." Şöyle de buyurmuştur: "Bir adam bir kardeşini Allah için ziyaret etmek istedi. Bunun üzerine Allah, onun için bir melek gönderdi. Melek, nereye gitmek istiyorsun, diye sordu. **244a** Adam, filan kardeşimi ziyaret etmek istiyorum, dedi. Melek, bir ihtiyacından dolayı mı gidiyorsun, dedi. Adam, hayır, dedi. Melek, sana yapmış olduğu bir iyilikten dolayı mı, diye sordu. Adam, hayır, dedi. Melek, o halde neden gidiyorsun, dedi. Adam, onu Allah için seviyorum, karşılığını verdi. Melek, Allah o kardeşini sevmenden ötürü seni sevdiğini haber vermem için beni yolladı, cennete gireceksin, dedi. Hakiki sevgi ancak Allah ile olur. Bu sevgiyi hak eden de sadece Allah'tır. Bir kimse Allah'tan başkasını Allah'tan ötürü değil de bir başka sebepten ötürü severse; bu, söz konusu kişinin Allah'ın marifeti noktasındaki cehaletinden ve kusurundan kaynaklanır. Resulullah'ı sevmek de, Vedûd olan Allah'ı sevmenin ta kendisi olduğu için övülmüştür. Ulemayı ve takva ehlini sevmek de böyledir. Sevilen kişinin sevdiği kişi ve sevilen kişiyi seven kişi sevilir. Bunların tümü asıl olan sevgiden kaynaklanır. Allah'ı seven kişi, onun sevgisini bir başkasına aktarmaz. Basiret ehlinin hakiki anlamda Allah'tan başka bir sevdiği yoḳtur, sevgiyi ondan başka hak eden biri de yoḳtur. Bu konunun daha iyi açıklanması için sevginin beş sebebini ele almak gerekmektedir. Bunların ilki insanın kendini sevmesidir. **244b** İnsanın bekâ bulmayı, sonsuzluğu, kemâle ulaşmayı ve varlığının devamını istemesi ile ilgilidir. Bu hususların her biri canlı varlıkların tabiatında vardır. Onlardan ayrılması düşünülemez. Bu husus, Allahu Teâlâ'yı sevmeyi gerektirmektedir. Çünkü kendini ve Rabbini bilen kişi, kesin olarak bilir ki kendi zatından kaynaklanan bir varlık imkanından bahsetmek mümkün değildir. Kendi varlığı ve buna bağlı olan diğer hususların tümü Vedûd olan Allah'tan kaynaklanır. Her şey onunla kaimdir ve Mabud olan Allah'a dönecektir. İkincisi ise, insanın kendisine iyilikte bulunanı, malıyla destekleyeni, sözleriyle yakınlık göstereni, yardımlarıyla arka çıkanı, başarıya ulaşması için çabalayanı ve önem arz eden meselelerinde yanında olan kişiyi sevmesidir. Üçüncüsü ise samimiyeti neticesinde kendi içinde iyi olan insanı, sana bir iyiliği dokunmasa dahi sevmendir. Bu ise insanın tabiatı

gereği böyledir. Bir kimsenin iyiliğinden ötürü ona itaat edersin. Satın alınan bir kölenin durumunda olduğu gibi. Uzak ya da geçmiş zaman ülkelerinin birinde alim, adil, güzel ahlaklı, dini hükümlere bağlı, arkadaş canlısı ve ince ruhlu bir efendinin durumu ile bunların tam tersi sıfatlara sahip olan birinin, üstelik **245a** etrafa zarar, fesat yayan, kötülüklerde ısrarcı olan birinin durumu birbirinden farklıdır. Kalbinde bu ikisine karşı farklı duygular beslersin. Kalbinin birincisine meylettiğini, ki bu hal talep olunan sevginin kendisidir; ikincisine karşı ise nefret duyduğunu görürsün. Bu nefret ise kendisinden kaçılan buğzun kendisidir. İlkinin iyiliğinin sana dokunmamasına ve ikincisinin kötülüğünden de güvende olmana rağmen bu böyledir. Dördüncüsü ise..... Beşincisi ise gizli uyum ve benzerliktir. Çünkü her şey kendi benzerine doğru çekilir. Benzer şekiller birbirini daha fazla çeker. Bu nedenle çocukların ve büyüklerin kendi aralarında samimiyet kurduklarını görürsün. Bu beş sebebin tümü Allah hakkında söz konusudur. Allah dışındakilerde ise tümü değil bunların bir kısmı bulunur. Bu, Allah'a dair bir hakikattir. Bunların tümünün Allahu Teâlâ dışındakiler için de söz konusu olduğunu söylemek tamamen hayali bir sözdür ve aslı yoḳtur. Asıl ve füru'ları itibariyle bu konu netleştikten sonra basiret sahibi her bir insana, zayıf akıl sahiplerinin ileri sürmüş olduklarının zıttı keşfolunur. **245b** Onlara göre tahkîkî olarak Allah'ın sevgisini kazanmak mümkün değildir. Şöyle demişlerdir: "Allah'ı sevmenin değil, onun itaati üzere olmanın bir anlamı vardır. Sevginin hakikatine ulaşmak, ancak aynı cinsten olan varlıklar için geçerlidir." Sevgiyi inkar ettiklerinden ötürü, ihtiyaçların tümünü gideren Allah'ı sevmenin gerektirmiş olduğu ünsiyet, özlem ve yakarışın lezzeti gibi hususiyetleri de inkar ettiler. Allahu Teâlâ, velilerinin kalplerinin dünya metasına bakmaktan beri olduğunu ifade etmiştir. Sırlarını ise kendisi dışındakileri göremeyecekleri şekilde saf hale getirmiş, onlara sınırsız iyiliklerde bulunmuş ve kalplerini birbirlerine ısındırmıştır. Onun nimeti neticesinde kardeş olmuşlardır. Kalplerini kinin her çeşidinden temizlemiştir. Dünyada arkadaş, ahirette ise yoldaş ve dost olmuşlardır. Alemlerin Rabbinin mübin kitabında buyurduğu gibi: "Müttakiler hariç olmaḳ üzere, o gün, dostların kimi kimine düşmandır." Kısacası, dostluk bu makamda iki dostun birbirini başkası için değil, Allah için sevmeleri anlamına gelmektedir. **246a** Zira Allah için sevmek ve onun için kardeş olmaḳ, Allah'a yaklaştıran şeylerin en faziletlilerinden ve en güzel itaat vesilelerindendir. Onun gerekleri yerine getirildiği ve bu hususta itinalı olunduğu zaman kişi Allah'a daha fazla yaklaşır, yüksek makamlar elde eder. Sonrasında ise şair, bu sevgiyi teşvik ederek, onun hayatın ta kendisi olduğunu ifade etmiştir. Çünkü bir kimse onun vasıtası ile melekûtî aleme ulaşır ve oradaki ulvî melekler ve mukaddes ruhlar ile irtibat kurarsa kendisinden razı olduğu ebedi bir hayat yaşar.

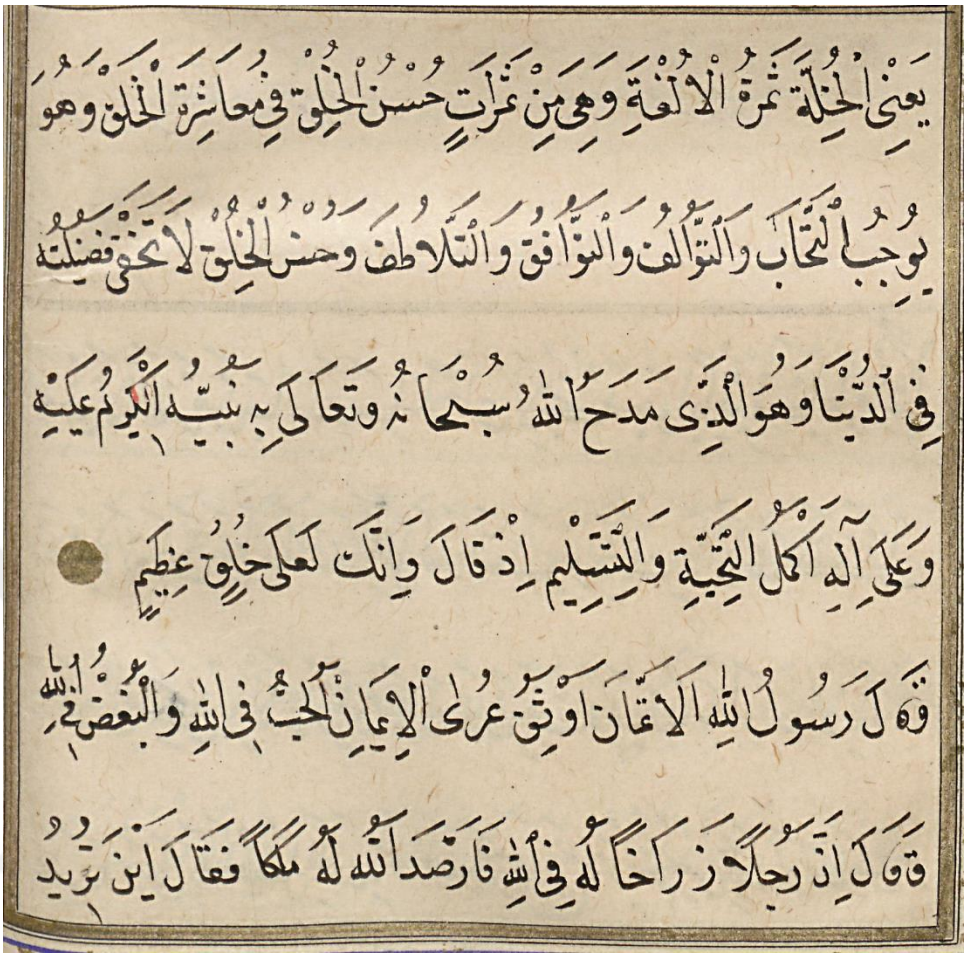
يعني الخلة ثمرة الالفة وهي من ثمرات حسن الخلق في معاشرة الخلق وهو
يوجب التحاب والتوالف والتوافق والتلاطف وحسن الخلق لا تخفى فضيلته
في الدنيا وهو الذي مدح الله سبحانه وتعالى به نبيه الكريم عليه
وعلى آله اكمل التحية والتسليم اذ قال وانك لعلى خلق عظيم
قال رسول الله الايمان اوثق عرى الايمان الحب في الله والبغض في الله
قال ان رجلا زار اخا له في الله فارصد الله له ملكا فقال اين تريد

244a

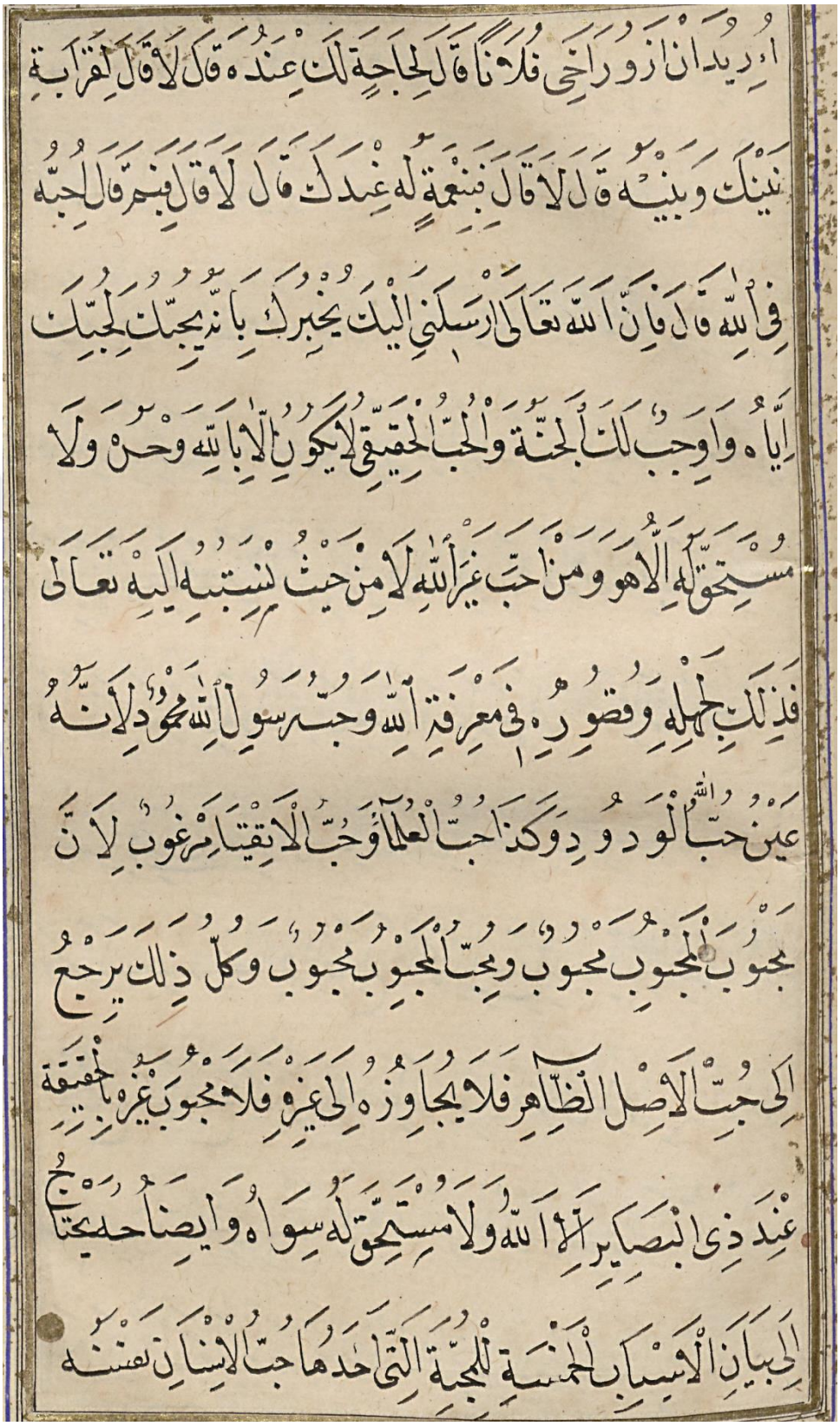

أريد أن أزورك فلانا قال لحاجة لك عنده قال لا قال لقرابة
بينك وبينه قال لا قال بنعمة له عندك قال لا قال فبم قال لحبه
في الله قال فإن الله تعالى أرسلني إليك يخبرك بأن يحبك لحبك
إياه وأوجب لك الجنة والحب الحقيقي لا يكون إلا بالله وحسن ولا
مستحق له إلا هو ومن أحب غير الله لا من حيث ينسبه إليه تعالى
فذلك لجهله وقصوره في معرفة الله وحب رسول الله محمود لأنه
عين حب الله ودود وكذا حب العلماء وحب الأتقياء مرغوب لأن
محبوب المحبوب محبوب ومحب المحبوب محبوب وكل ذلك يرجع
إلى حب الأصل الظاهر فلا يجاوزه إلى غيره فلا محبوب غيره بالحقيقة
عند ذي البصائر إلا الله ولا مستحق له سواه وأيضا حصحتا
لبيان الأسباب الخمسة للمحبة التي أحدها حب الإنسان نفسه

244b

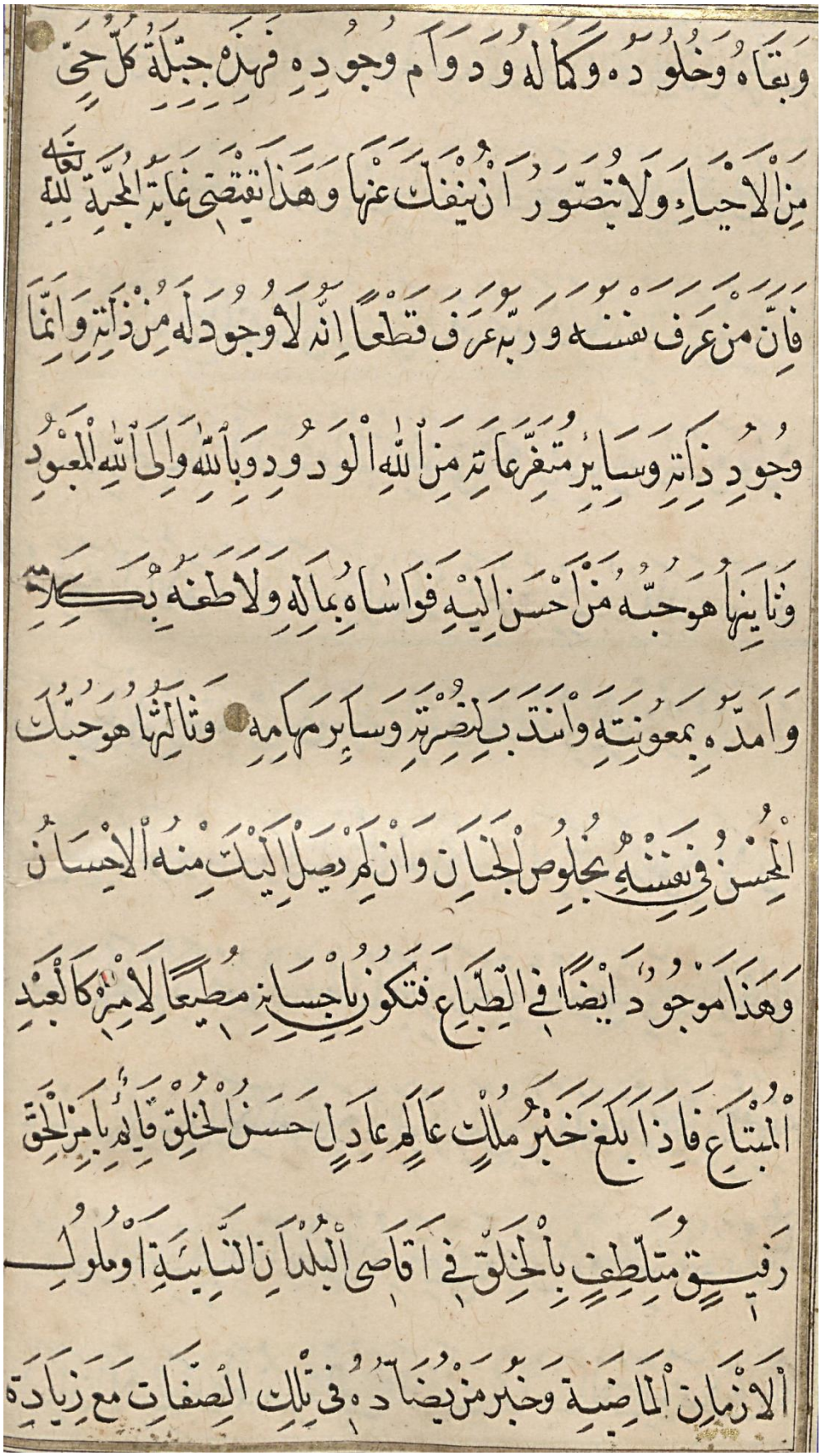

وبقاءه وخلوده وكماله ودوام وجوده فهذه جبلة كل حي
من الاحياء ولا يتصور ان ينفك عنها وهذا يقتضي غاية المحبة لله تعالى
فان من عرف نفسه وربه عرف قطعا انه لا وجود له من ذاته وانما
وجود ذاته وسائر متفرعاته من الله الودود وبالله والى الله المعبود
وثانيها هو حبه من احسن اليه فواساه بماله ولاطفه بكلامه
وامده بمعونته وانتدب لنصرته وسائر مهماته وثالثها هو حبك
الحسن في نفسه بخلوص الجنان وان لم يصل اليك منه الاحسان
وهذا موجود ايضا في الطباع فتكون محسنا مطيعا لامره كالعبد
المطيع فاذا بلغ خبر ملك عالم عادل حسن الخلق قائم بامر الحق
رفيق متلطف بالخلق في اقاصي البلدان النائية او ملوك
الازمان الماضية وخبر من يضاده في تلك الصفات مع زيادة

245a

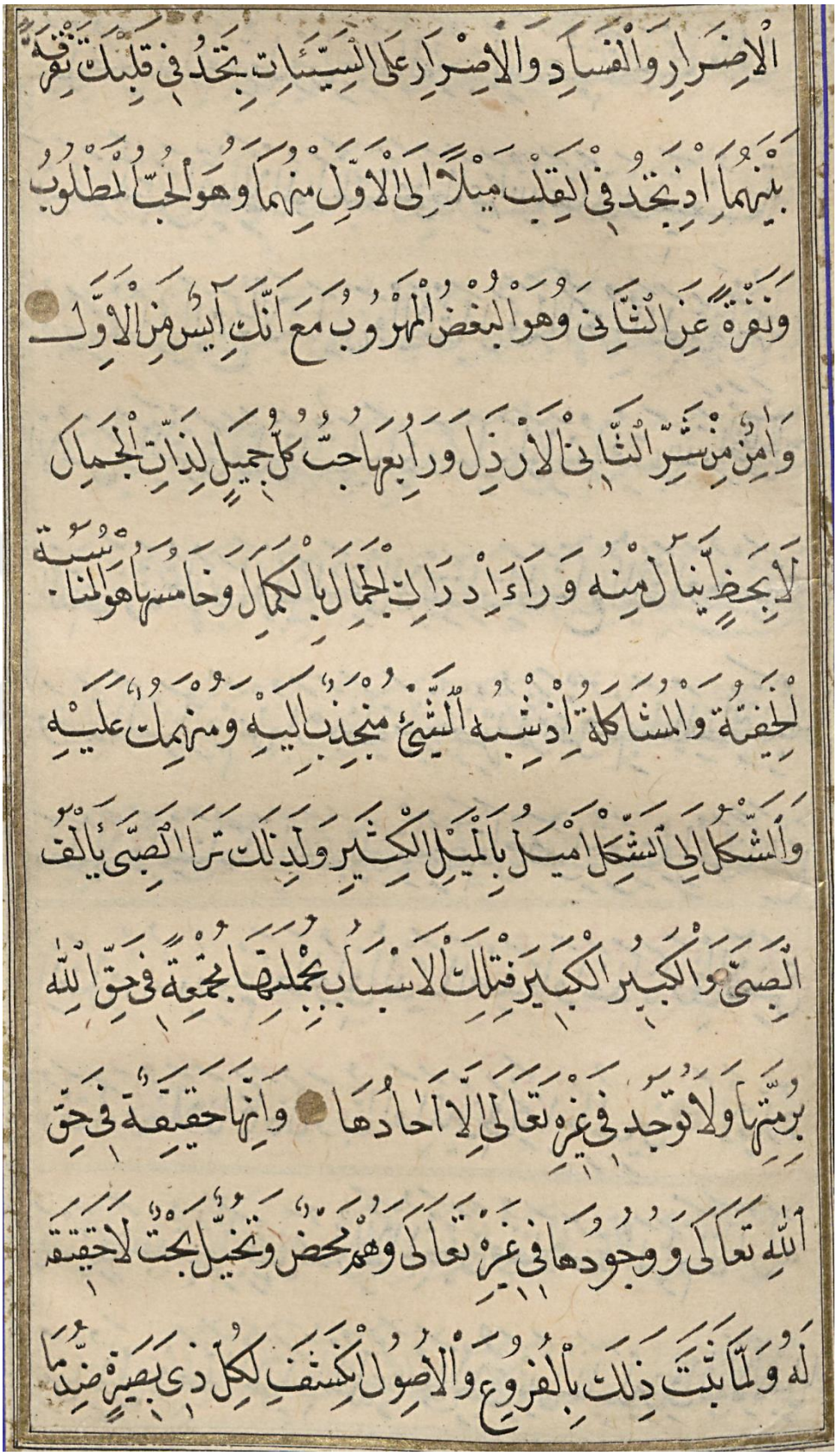
الاضرار والفساد والاصرار على السيئات بتجد في قلبك تفرقة
بينهما اذ تجد في القلب ميلا الى الاول منهما وهو الحب المطلوب
ونفرة عن الثاني وهو البغض المهروب مع انك آيس من الاول
وامن من شر الثاني الارذل ورابعها حب كل جميل لذات الجمال
لا بحظ اينال منه وراء ادراك الجمال بالكمال وخامسها هو المناسبة
لخفية والمشاكلة اذ شبه الشيء منجذب اليه ومنضم عليه
والشكل الى الشكل اميل بالميل الكثير ولذلك ترا الصبي يألف
الصبي والكبير الكبير فتلك الاسباب بجملتها مجتمعة في حق الله
برمتها ولا توجد في غيره تعالى الا احادها وانها حقيقة في حق
الله تعالى ووجودها في غيره تعالى وهم محض وتخيل بحت لا حقيقة
له ولما ثبت ذلك بالفروع والاصول انكشف لكل ذي بصيرة ضدما

246a

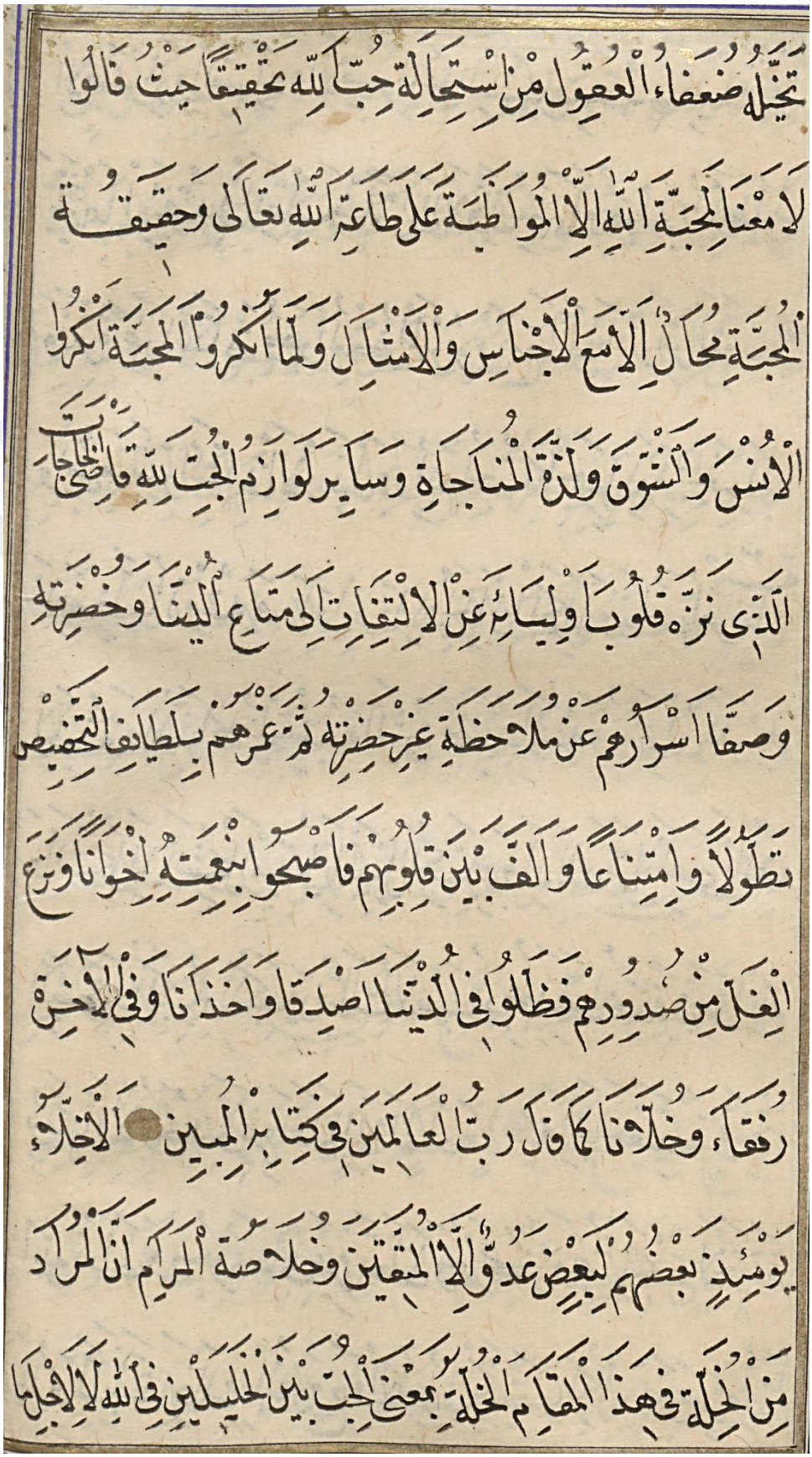
تخيله ضعفاء العقول من استحالة حب الله تحقيقا حيث قالوا
لا معنا لمحبة الله الا المواظبة على طاعة الله تعالى وحقيقة
المحبة محال الا مع الاجناس والاشكال ولما انكروا المحبة انكروا
الانس والشوق ولذة المناجاة وسائر لوازم المحبة لله قاضي الحاجات
الذي نزه قلوب اوليائه عن الالتفات الى متاع الدنيا وخضرته
وصفا اسرارهم عن ملاحظة غير حضرته ثم غمرهم بلطائف التخصيص
تطولا وامتنانا والف بين قلوبهم فاصبحوا بنعمته اخوانا ونزع
الغل من صدورهم فظلوا في الدنيا اصدقا واخذانا وفي الاخرة
رفقاء وخلانا كما قال رب العالمين في كتابه المبين الاخلاء
يومئذ بعضهم لبعض عدو الا المتقين وخلاصة المرام ان المراد
من الخلة في هذا المقام الخلة بمعنى الحب بين الخليلين في الله لا لاجل

247b

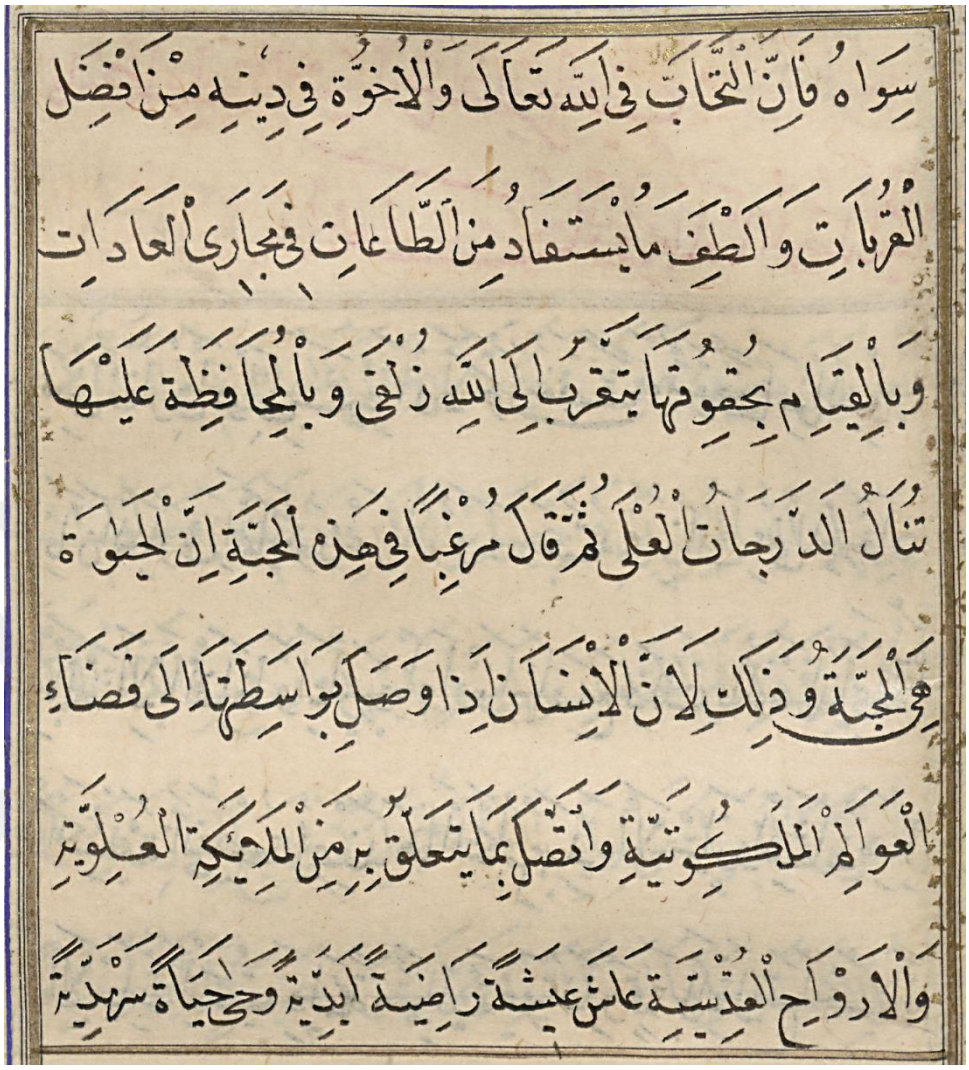

سِوَاهُ فَإِنَّ التَّحَابَّ فِي اللهِ تَعَالَى وَالْأُخُوَّةَ فِي دِينِهِ مِنْ أَفْضَلِ
الْقُرُبَاتِ وَأَلْطَفِ مَا يُسْتَفَادُ مِنَ الطَّاعَاتِ فِي مَجَارِي الْعَادَاتِ
وَبِالْقِيَامِ بِحُقُوقِهَا يَتَقَرَّبُ إِلَى اللهِ زُلْفَى وَبِالْمُحَافَظَةِ عَلَيْهَا
تُنَالُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى ثُمَّ قَالَ مُرَغِّبًا فِي هَذِهِ الْمَحَبَّةِ إِنَّ الْحَيَوَةَ
هِيَ الْمَحَبَّةُ وَذَلِكَ لِأَنَّ الْإِنْسَانَ إِذَا وَصَلَ بِوَاسِطَتِهَا إِلَى فَضَاءِ
الْعَوَالِمِ الْمَلَكُوتِيَّةِ وَاتَّصَلَ بِمَا يَتَعَلَّقُ بِهِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ الْعُلْوِيَّةِ
وَالْأَرْوَاحِ الْقُدْسِيَّةِ عَاشَ عَيْشَةً رَاضِيَةً أَبَدِيَّةً وَحَيَاةً سَرْمَدِيَّةً

Vallāhi tevekkeltü billāhi fevvaḍtu

Tallāhi lā kasemtü ferdün hüve ᶜulyānā[1152]

[1152] Allah'a tevekkül ettim, halimi havale ettim. Allah'a yemin olsun ki üst tabakadan birini âlî görmedim hiç.
Varlığın en üst tabakasındaki tek olan Allah'a yemin ederim ki Allah'a tevekkül ettim ve halimi ona havale ettim. Son.

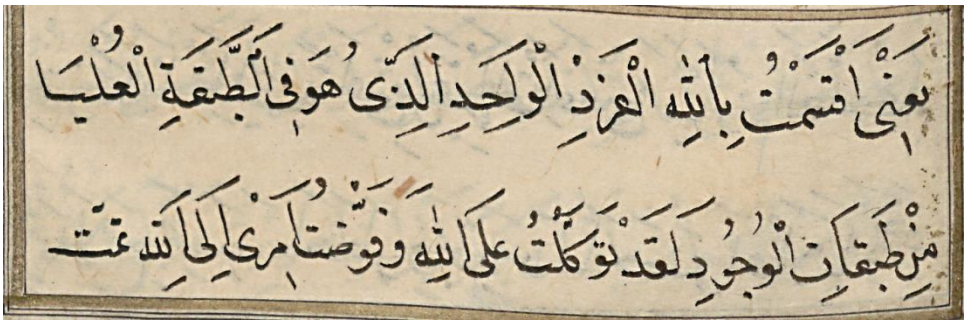

246b **Fe’nẓur li-makālātī len tenẓür bi’l-ᶜaybi**

El-ᶜārifu bi’l-maᶜnā el-vuṣlatu aḥyānā[1153]

[1153] Sözlerimi kusur ve noksanına bakmadan işit. Sözün gerçek anlamını ancak ârifler bilir, onlar da pek azdır.

Yani, sözlerimi hata bulmaya çalışmaksızın dinle. Çünkü ârif olan bir kimsenin irfanı ve irfandaki derecesi, lafızlarla, onların irabları ve vezinleri ile değil; mana iledir. Buna rağmen vuslat, yani bu sırların söz konusu olduğu ve bu beyitlerin okunduğu keşf hali ise kesintiye uğramaksızın devamlı bir hale sahip değildir. Bazı vakitlerde, nadiren gerçekleşir. Böylesi sınırlı anlarda ise sözü süslü söylemeye çalışmaya, düzenlemeye, sıralamaya yetecek kadar vakit bulmak mümkün değildir. Bu anlarda hiçbir şey söylemeden geçmek ise caiz değildir. İnsanın kendisine görüneni hatırladığı ve yapabildiği kadarıyla konuşması gerekmektedir.

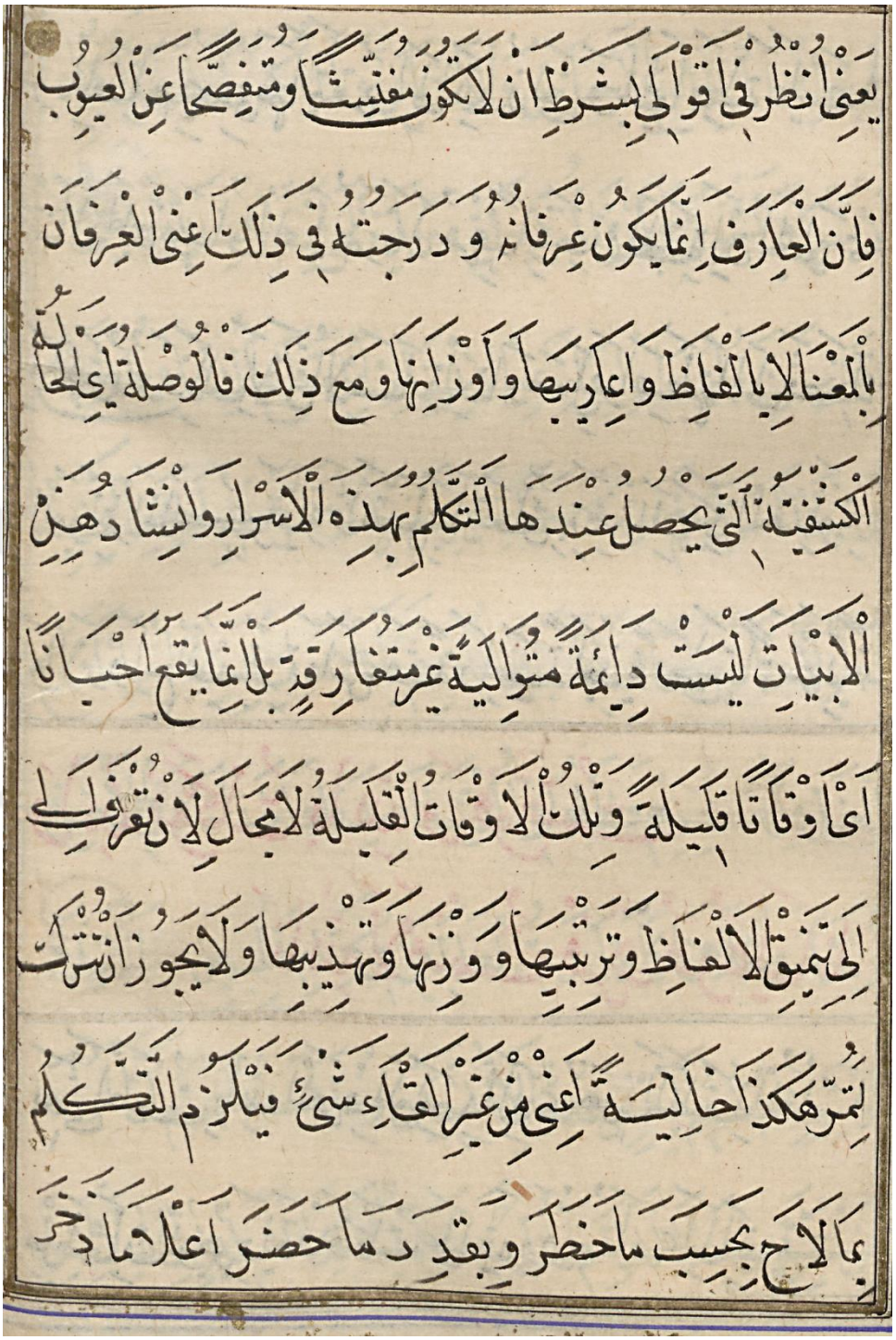

يعني انظر في قولي بشرط ان لا يكون مفتشا ومتفصحا عن العيوب
فان العارف انما يكون عرفانه و درجته في ذلك اعني العرفان
بالمعنا لا بالفاظ واعاريبها واوزانها ومع ذلك فالوصلة اي الحالة
الكشفية التي يحصل عندها التكلم بهذه الاسرار وانشاد هذه
الابيات ليست دائمة متوالية غير متغاير قد بل انما يقع احيانا
اي اوقاتا قليلة وتلك الاوقات القليلة لا يحال لان تعرف الى
الى تميز الالفاظ وترتيبها ووزنها وتهذيبها ولا يجوز ان تترك
لتمر هكذا خالية اعني من غير القاء شيء فيلزم التكلم
بما لاح بحسب ما خطر وبقدر ما حضر اعلا ما ذخر

247a **Yā sāmi^{c}a aṣvātī lā tesme^{c} ^{c}an ġayrī**

Ve'l-^{c}umru Murādī fe'fhem lehü iḫvānā[1154]

[1154] İşitin ey sâmi'în, benden gayrısını dinlemeyin. Ömür muradımdır bunu böyle bilin kardeşlerim.

Yani, ey sözlerime kulak veren ve sözlerimi dinlemek isteyen kişi! Allah'ın halis kullarından ve arif zümresinden olmalısın. Bu insanlar ki çokluk kusurundan uzak ve ondan münezzeh olan zâtın her bir surette tecelli ettiğini ve o zâtın her bir fiilin faili olduğunu müşahede ettikleri makama erişmişlerdir. Bu makama eriştiğin zaman sözlerimi başkasından duymuş olmazsın, kaynağın kendisinden telakki edersin. Böylece sırlarının olduğu sayfaya bunlar nakşolunur, düşünce yapına yerleşir ve kalbinin aynası, onun zekasından bir takım ışıklar alır. Ve onun özü nurani yapısıyla senin özüne nakşolunur. Bu şekilde bu sözleri söylemedeki asıl maksat yerine getirilmiş olur. Şair, sonrasında suret cihetine geri dönerek "ve ömrüm" ile başlayan dizeyi söylemiştir. **247b** Yani sureti mülahaza ederek söylenen bu sözlerin kaynağı şerefli ve yüce bir lakap olan "Murâdî" lakabına sahip kişidir. Sonrasında ise, işaret etmiş olduğu manayı kendisi gibi yüce ahvâle sahip kimselerin anlaması gerektiğini ve sadece onların söz konusu manayı anlayabileceklerini söylemiştir. Çünkü kutbiyet makamının bir benzeri yoktur. Peygamberini -salâtu selam onun üzerine olsun- ve kitabını göndererek kullarına nimet veren Allahu Teâlâ her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır. Hiçbir şekilde içine batıl girmeyen bu kitabın içerisinde yer alan kıssa ve haberler sayesinde fikir ehli için birçok düşünce yolu söz konusu olmuştur. Bu kitap nurdur ve kalplere şifadır. Onun sayesinde doğru yol açığa çıkmış ve bu yola ulaşmak mümkün olmuştur. Her şeyin başında ve sonunda Allah'a hamd, müjdeleyeci ve uyarıcı Resûlüne ise salat ve selam olsun. **248a** Bunların tümü, mukaddes feyizlerin şairinin söylemiş olduklarının kalbimdeki yansımalarıdır. Her önemli işte olduğu gibi, beyitlerin şerhini yaptığımız bu işteki şartımız, halis bir niyetle beyitlerdeki maksadı ortaya koymaktı. İnşallah bu işi yaparken, beyitlerdeki asıl maksadın anlaşılmasına engel olmamış ve edep haddini aşmamışızdır. Çünkü beyitlerdeki manaları açığa çıkaracak herhangi bir anahtara sahip değiliz ve şerhlerdeki manaları uzunca açıklamalarla değil, veciz bir şekilde ortaya koymaya çalıştık. Bunun yanında acziyetimizi ve kusurumuzu itiraf ediyor ve yapmış olduğumuz amellerin Allah katında makbul ve meşkur olanları dolayısıyla Allah'tan ihsan ve keremini bizlere bahşetmesini talep ediyoruz. Bütün işler Allah'a döndürülür. **Şerḥ-i Muḥyī Nişāncı Sābıḳan**

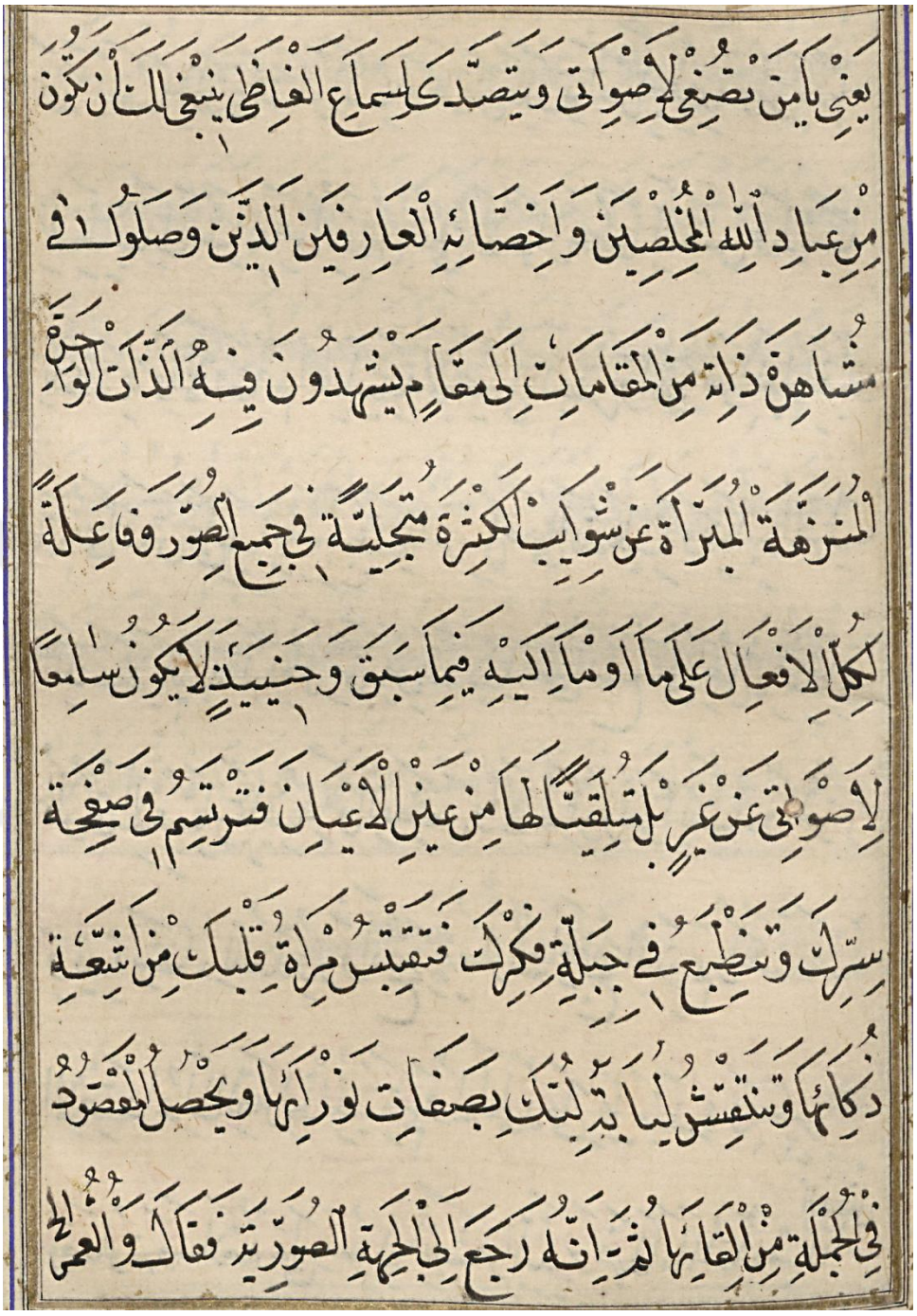

يعني يا من تصغي لاصواتي ويتصدى لسماع الفاظي ينبغي لك ان تكون
من عباد الله المخلصين واخصائه العارفين الذين وصلوا في
مشاهدة ذاته من المقامات الى مقام يشهدون فيه الذات الواجبة
المنزهة المبرأة عن شوائب الكثرة متجلية في جميع الصور وفاعلة
لكل الافعال على ما او ما اليه فيما سبق وحينئذ لا يكون سامعا
لاصواتي عن غير بل متلقيا لها من عين الاعيان فترتسم في صفحة
سرك وتنطبع في جبلة فكرك فتقتبس مرآة قلبك من شعشعة
ذكائها وتنتقش لبابة لبك بصفات نورانيتها ويحصل المقصود
في الجملة من القائها ثم انه رجع الى الجهة الصورية فقال والعمى الى

247b

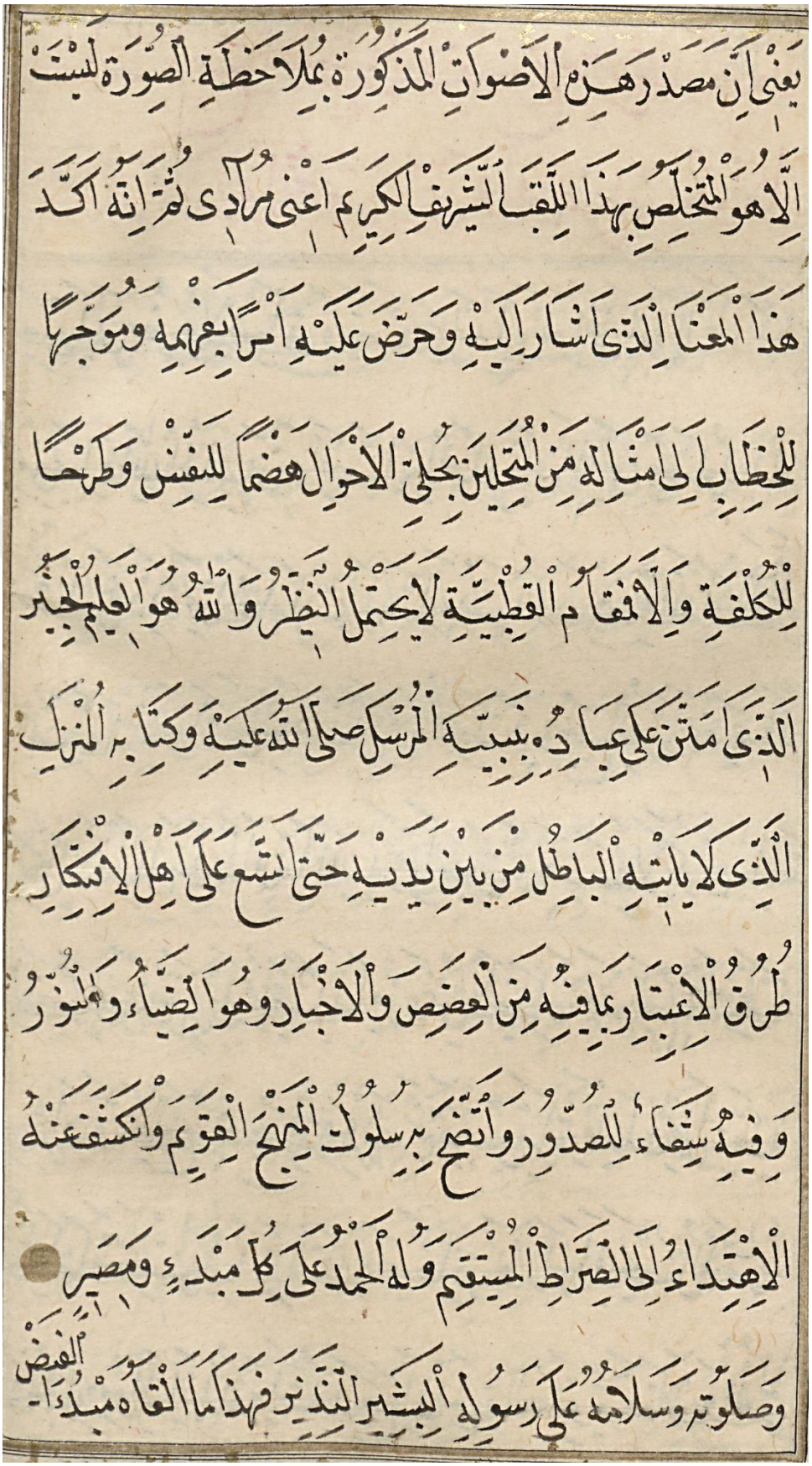
يعني ان مصدر هذه الاصوات المذكورة بملاحظة الصورة ليست
الا هو المتخلص بهذا اللقب الشريف الكريم اعني مرادي ثم انه اكد
هذا المعنا الذي اشار اليه وحرض عليه امرا بفهمه وموجها
للخطاب الى امثاله من المتحلين بحلى الاحوال هضما للنفس وطرحا
للكلفة والانقام القطبية لا يحتمل النظر والله هو العليم الخبير
الذي امتن على عباده بنبيه المرسل صلى الله عليه وكتابه المنزل
الذي لا يأتيه الباطل من بين يديه حتى اتسع على اهل الانكار
طرق الاعتبار بما فيه من الغوص والاخبار وهو الضياء والنور
وفيه شفاء للصدور واتضح بسلوك المنهج القويم وانكشف عنه
الاهتداء الى الصراط المستقيم وله الحمد على كل مبدء ومصير
وصلوته وسلامه على رسوله البشير النذير فهذا ما القاه مبدء الفيض

248a

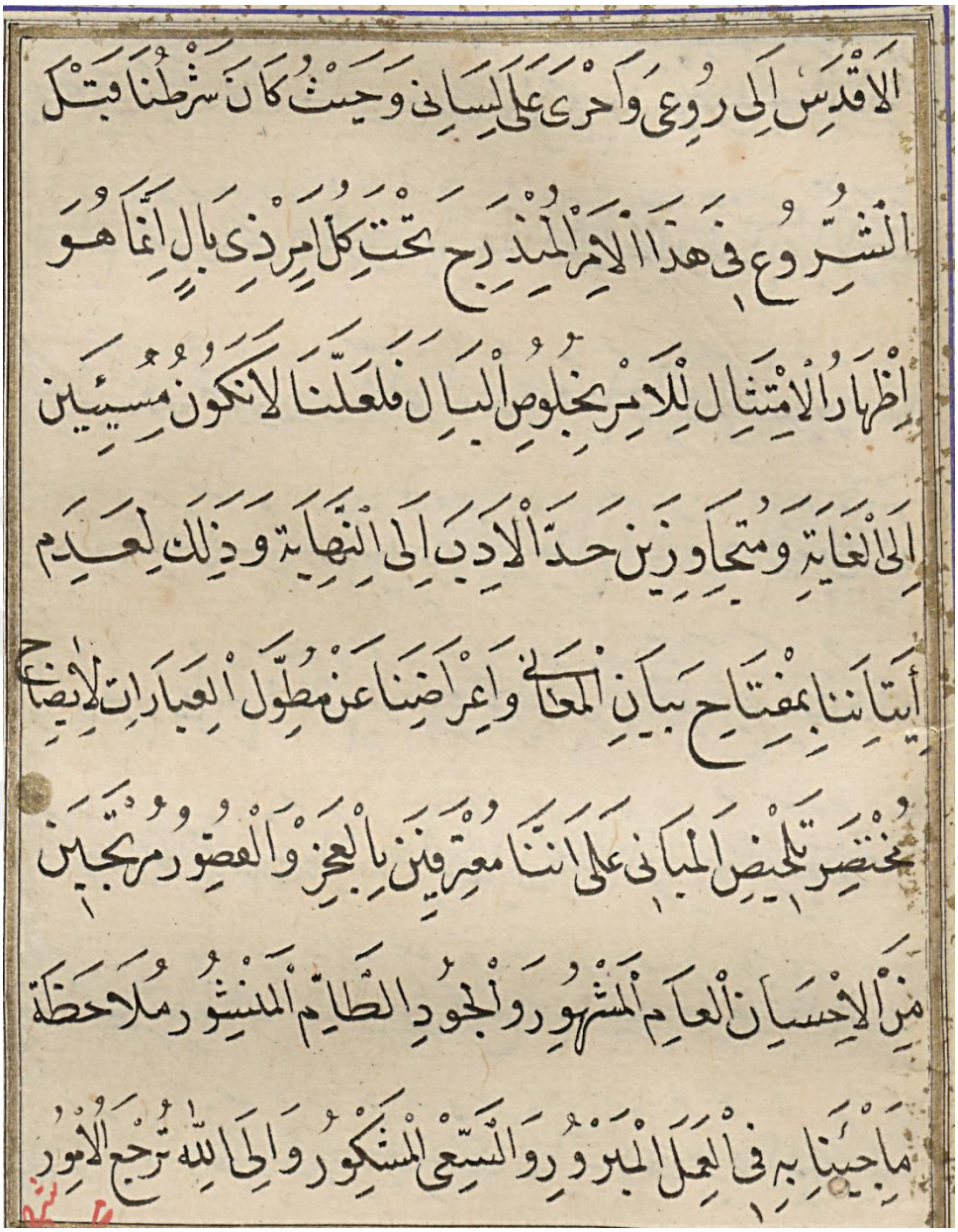

Mā bedā illā bedā mimmā bedā fe’smaᶜ kellim

Min ledünnā fe’ẕkurūnā ismenā isme ᶜaẓmin[1155]

248b (1) Bu kelimāt-ı ṭayyibenüñ maᶜnāsı dimek ola ki, yaᶜnī her şey’ ki ᶜālem-i lāhūtdan (2) bu ᶜālem-i nāsūta gelüp ẓuhūr eyleye, ol şey’ ẓāhir olmadı. İllā ḥaḳīḳat-i (3) Muḥammediyyenüñ ẓuhūrından ẓāhir oldı. Ve daḫi iy ṭālib-i maᶜrifet, (4) ḥaḳīḳat-i ḥāli sen bizüm cānımızdan istimāᶜ eyle. Ve daḫi sen bizüm (5) ismimüzi ism-i aᶜẓam bilüp ẕikr eyle. Zīrā meşāyiḫ-i ᶜiẓāmuñ (6) ve evliyā’-i kirāmuñ ḳatında insān-ı kāmilüñ

[1155] Ondan dolayı zuhur etti zuhur eden, işit hakikati bizden. Yücelterek zikriyle ismimizi.

ism-i şerīfinden (7) daḫi istimdād iderler. Ḥattā Nūḥ *ᶜaleyhi's-selām* sefīnesi murādları (8) üzere olmadı. Cenāb-ı ᶜizzetden işāret buyuruldı ki, (9) Ḥażret-i Resūlüñ ism-i şerīfini ve çehār-ı yār-ı ᶜiẓāmuñ esmā'-i kirāmlarını (10) sefīnenüñ eṭrāfına kitābet oluna. Ve hem esmā'-i ᶜiẓāmlarına (11) iştiġāl gösterile. Hem eyle olmayınca sefīne murād üzere olmadı. **249a** (1) Ve daḫi selefden baᶜżı ᶜazīzlerüñ feyżinde vārid olmışdur:

Ḥaḳīḳat aṣl-ı ᶜālemdür Muḥammed

N'ola ger nesl-i Ādemdür Muḥammed

Ol esrāruñ ki bilmez kimse vaṣfın

Kilīd-i ism-i aᶜẓamdur Muḥammed

(4) ḥattā tesḫīr-i ḳulūb içün de musaḫḫaruñ ismin istiᶜmāl iderler imiş. (5) Ḥāṣıl-ı kelām şöyle oldı; hīçbir şey' yoḳdur ki ᶜālem-i ġaybden (6) ᶜālem-i aᶜyāna gele, illā ol şey' evvel ẓuhūr idenden ẓāhir olur. (7) Ḫuṣūṣā cümle eşyādan muḳaddem ẓuhūr iden ġayrı degüldür. (8) İllā rūḥ-ı Muḥammeddür. Ve anuñ ism-i şerīfidür. Nitekim ḥadīṯ-i şerīfde (9) vārid olmışdur ki: **Evvelu mā ḫalaḳa'llāhi rūḥī ve nūrī ve ᶜaḳlī**.[1156] (10) Ve daḫi vāird olmışdur: **Küntü nebiyyen ve Ādemu beyne'l-mā'i ve'ṭ-ṭīnī.**[1157] (11) Ve daḫi iy sālik-i İlāhī, sen bizüm ḥaḳīḳatimüzden ẓuhūr iden **249b** (1) kelimātımız istimāᶜ idüp ḳabūl eyle. Ve daḫi bizüm ismimüz ism-i (2) aᶜẓam bil. Zīrā ḫalīfe'-i aᶜẓamda ẓuhūr iden nūr, nūr-ı Muḥammeddür. (3) Ve anuñ ẕāt-ı şerīfi daḫi levlāk ḫilᶜatle ḫilḳatlenmişdür. Ve anuñ (4) ẕāt-ı şerīfinden ẓuhūr iden taṣarrufāt-ı Rabbāniyyedür.

Nām min rā ger bedānī cāmiᶜ-i esmā şodī

Nāmdārī hīç dārī ger ne dārī nām hem[1158]

[1156] Allah önce benim ruhumu, aklımı ve ruhumu yarattı.

[1157] Ādem su ile çamur arasında (balçık durumunda) iken ben peygamberdim. Yılmaz, s. 396.

[1158] Eğer adımı bilirsen, kendini tüm isimlerin içinde bulursun. Bir adın olmasa dahi, yine de bulursun namını.

İy sālik-i Rabbānī eger ḳalbüñ ᶜaynası işneyniyyet ġubārından ḫalāṣ olup (7) küḥl-i vaḥdet ile mukaḥḥal oldıysa sen bizüm ismümizi ism-i ẕāt (8) müstecmiᶜ-i esmā esmā bilürsüñ. Zīrā cümle esmā anuñdur. Gerek sen (9) bil gerekse bilme, aᶜyānda olan esmā anuñdur. Ḳıtᶜa:

Penāhī yekī ġulām ṣad

Bāde yekī vü cām ṣad

250a

Ẕāt yekī vü ṣıfāt besī

ᶜAyn yekī vü nām ṣad[1159]

(2) Ve maᶜlūm-ı şerīfdür ki bu müşāhede'-i ġarībe şol zamānda ẓāhir (3) olur ki Ḥaḳ celle ve ᶜalā sālik-i İlāhīnüñ ḳalbine evveliyyet ve eḥadiyyet (4) sırrı ile tecellī ide. Nitekim vārid olunmışdur efāżıldan:

Ṣad hezār ger bīned yekī

Her yekī ān yek nümāyed bī-şekī[1160]

Naḥnu ḳaddernā mükāfātü'l-verā min ḫayr-ı heme

ᶜAn şürūru'n-nefs faḥẕerū ḫayrü'l-ümem[1161]

(8) İy ṭālib-i maᶜrifet, āgāh ve mütenebbih ol ki biz ḫalāyıkuñ aᶜmāl-i (9) ṣāliḥasınuñ mükāfātını iᶜṭā ḳılduḳ. İy ümemüñ ḫayırlusı, (10) siz de nefsleriñüzüñ aḫlāḳ-ı ẕemīmesinden ḥaẕer eyleñ. Tā kim (11) şürūruñuz cezāsıyla mücāzāt olmayasız. Zīrā her şaḫṣ ḫayrdan **250b** (1) ve şerden aᶜmāline göre mükāfāt olunur. **Fe men yaᶜmel miṣḳāle ẕerretin** (2) **ḫayran yerāhu ve men yaᶜmel miṣḳāle ẕerretin şerran**

[1159] Bir şah var yüz köle, bir şarap var yüz bâde. Birçok sıfat var ama zât bir tane. Yüzlerce isim var ama hakikat bir tane.

[1160] Birisi yüz bin görse de kuşkusuz her biri o biri gösterir.

[1161] Biz mahlukatın en iyisini en iyilerden taktir ettik. Ey hayırlı ümmet, nefsin kötülüklerinden sakın.

yerāhu[1162] vārid olmışdur. (3) Zīrā insān-ı kāmilüñ ḳalb-i şerīfi taṣarrufāt-ı İlāhīyyenüñ maḳsemidür. (4) Ve maᶜārif-i Rabbāniyye menbaᶜıdur. Pes imdi maᶜlūm-ı şerīf oldı ki (5) anuñ ḳalb-i şerīfinden ẓuhūr iden aḥvāl hemān Ḥaḳ Teᶜālādan (6) ẓuhūr gibidür. Ve aña iṭāᶜat Ḥaḳḳa iṭāᶜatdür. Ve aña ihānet (7) hāşā Ḥaḳ Teᶜālāya ihānetdür. **Eṭīᶜullāhe ve eṭīᶜu'r-Resūle** (8) **ve uli'l-emri minkum**[1163] *el-āyeh*. Zīrā ifnā'-i vücūd idüp beḳābi'llāh ol.

Ez cemāl-i dil-peẕīr-i yāfti ger neş'eī

Dest ez ṣūretgerī berdār ez ṣūret çi ġām [1164]

(11) İy sālik-i İlāhī, āgāh ol ki ḳulūb-ı insāniyye'i ceẕbe idüp tesellī ve tecellī **251a** (1) iden cemāli bulduñ. Eger fehm idüp idrāk iderseñ hemān (2) şimden girü sen ṣūret-perestlikden ferāġat eyle. Sana ṣūretden (3) ne ġam! Her nereye müşāhede iderseñ sen añı cān bil, ṣūret (4) bilme.

Her ne görseñ ẕāt-ı pākidür anuñ

Ġayrı görseñ infikākıdur anuñ

Ḳad nerā ᶜaynen yedūru leyse min dūrihi ḥaber

Ẕāhibu lā raybe nūr-ı ᶜaynuhu ve iḳrā aṣem [1165]

(7) İy ṭālib-i maᶜrifet, āgāh ol ki taḥḳīḳ sen bir kimesnenüñ ᶜaynını devrān (8) ider görürsiñ lākin anuñ de[v]r itmedüginden ḫaberüñ yoḳdur. Yaᶜnī (9) devr itmekden murādı oldur ki maḳām-ı elestde müşāhede (10) itdügi cemāl, gene bu ᶜālemde müşāhede itmek ister. Eger bu ᶜālemde (11) ol maḥbūbı maṭlūbıñ buldıysa saᶜādet anuñ. Eger bulmaz ise **251b** (1) ḫasāret aña. Zīrā anuñ gözinden gören nūr-ı Rabbāniyye bir gün (2) gider. Ol zā'il olduḳdan ṣoñra göz görmez olur. Ve ḳulaḳ (3) işitmez olur. Nitekim kelām-ı ḳadīmde buyurur: **Men kāne fī hāẕihī aᶜmā** (4) **fe hüve**

[1162] Artık kim zerre kadar bir hayır işlerse onun mükafatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse oonun cezasını görecektir. (Zilzal, 7-8)

[1163] Allah'a itaat edin. Peygambere itaat edin. Ve sizden olan ulu'l-emre (yöneticilere) de. (Nisa, 59)

[1164] Eğer doyurucu yüze doyduysan bakmayı bırak. Neden yüzünde ve içinde gam taşırsın?

[1165] Aslında görürüz, göz sürer ve sürmekten bîhaber. Göz ışığında şüphe yok, bilmeyen sağır ve dilsizdir.

fi'l-āḫirati aᶜmā ve eḍallü sebīlā.[1166] Bu ᶜālem-i şehādet maᶜārif (5) ve aᶜmāl taḥṣīline mezraᶜa ve maḥall olmışdur. Bunda zirāᶜat olmayınca (6) nefs ḫasāret-i ebedīde ḳalur. **El-ᶜiyāẕu bi'llāhi'l-ġafūr.**[1167]

Ez-murād īn çe dānī dān ne maḳṣūd-ı ezel

ᶜAḳl tārācı peẕīr dehān meperes ez īn ḥakem[1168]

(9) İy ṭālib-i Ḥaḳ, āgāh ol ki ṣaña ṣāḥib-feyżüñ feyżinden (10) maᶜlūm olan bu oldı ki, maḳṣūd-ı ezelīye vāṣıl olmaḳ isteyene (11) lāzım oldı ki ᶜaḳlını tārāc ide. Ve daḫi sen aña bu ḥikemden **252a** (1) istifsār itme. Zīrā ᶜaḳlı tārāc itmek sālike anuñ içün lāzım (2) olmışdur ki; ᶜaḳl melek ṣıfatdur, maḳām-ı ᶜışḳa ᶜurūc idemez. (3) Nitekim Cibrīl ᶜ*aleyhi's-selāmuñ* Ḥabīb-i Ekreme rehberligi kendü maḳāmına göre (4) olur. Ẕerre miḳdārı maḳāmından ilerü ve teraḳḳīye ḳādir degüldür. (5) ᶜAḳl-ı meᶜād daḫi hemçünān kendü maḳāmından ilerü ḳadem ḳādir (6) degüldür. Sālike maᶜārif-i eḥadiyyet ẓuhūr eylese, kemāliyle fehm itmedüginden, (7) şerᶜ-i şerīfe muḫālif ẓann ider. Ammā ḳaçan ᶜışḳ-ı İlāhī ẓuhūr eylese, (8) nār-ı ᶜışḳla ol fehm itmedügi maᶜānī münkeşif olup vech-i ẓāhir (9) olur. Zīrā ehlu'llāh ᶜışḳı ateşe ve ᶜaḳlı duḫāna teşbīh itmişlerdür. (10) Nitekim ateş yansa duḫān ḳalmaz. Bir sālik ᶜışḳı gelse ᶜaḳlı ḳaçar.

ᶜIşḳ āteş oldı ᶜaḳl oldı duḫān

ᶜAḳl ḳaçar ᶜışḳ geldikde hemān

252b (1) Pes imdi ᶜaḳl ile ᶜışḳuñ maḳāmı bir olmaduġından, ehl-i ᶜışḳ (2) ile ehl-i ᶜaḳluñ mā-beyninde ḳīl ü ḳāl vāḳiᶜ olur. Ve ikisinüñ (3) maḳāmları ve ᶜilmleri bir olmaduġından ötüri maḳām-ıᶜışḳdan (4) geçmeyince irşād itmege kāmil ü mükemmil olan mürīdine iẕn virmez. (5) Zīrā ᶜışḳ daḫi ᶜāşıḳ ile maᶜşūḳ mā-beyninde ḥicābdur ki, işneyniyyet (6) iḳtiżā ider. İşneyniyyet ise şirk-i ḫafīdür. Ve hem maḳām-ıᶜışḳdan olan (7) kimesne ṣāḥib-meşreb olmaz ki her şaḫṣa fehm itdügi maḳāmdan (8) tekellüm ide. Nitekim: **Kelimü'n-nāse ᶜalā ḳadri ᶜuḳūlihim**[1169], buyurmışlardur. **Şerḥ-i Hāşimī**

[1166] Kim bu dünyada körlük ettiyse ahirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır. (İsra, 72)

[1167] Çokça bağışlayan Allah'a sığınırım.

[1168] Murâdî'den bildiğin bu şeyi bil, ezeli arzuyu değil. Ezeli arzuyu ve unutulmuş bilgeliği bu hâkimden sorma.

[1169] İnsanlara akıllarınca (idrak seviyelerine göre) konuşun. Ceylan, s. 161.

VE MİN FÜYŪŻĀT-İ MAṬLAᶜİHİ[1170]

Şu kim yanında anuñ sīm ü zer ḫāke beraberdür

253a (1) Şunlaruñ yanındaki sīm ü zer ḫāki beraber ola. Yaᶜnī kendülerini (2) dünyā ᶜalāyıḳından berī idüp Cenāb-ı Rabb-i ᶜİzzete teveccüh iden (3) kimesneler kendülerini sīm ü zer gibi ḫāliṣ eyleyüp Rabbü'l-ᶜİzzetüñ ḳısmetine (4) rāżı olup böyle dirler: **Rażītu bimā ḳasema'llāhu lī ve fevvażtu emrī ilā ḫālıḳī** (5) **leḳad aḥsenu'llāhu fī mā mażā. Keẕālike yuḥsinu fī mā beḳā**[1171], diyüp rūz (6) u şeb beñizleri şarı vü aḳ olup ṭāᶜatu'lāha iṭāᶜat iden (7) kimesneler -ki vardur- anlaruñ cünbüş ve cevr-i cefāya taḥammüli sāyirden ziyādedür.

Olaruñ ᶜayn-ı enẕārı hemān iksīr-i ekberdür

(9) Yanlarında sīm ü zer ḫāke beraber olan kimesnelerüñ ᶜayn u enẕārları (10) iksīr-i ekberdür. "Olaruñ" didüklerinden maḳṣūd, cāẕibe'-i (11) İlāhiyyeye müstaġraḳ olanlaruñ ᶜayn-ı enẕārı iksīr-i ekberdür, dimekdür. **253b** (1) Zīrā teveccüh itdüklerini rāh-ı mustaḳīme hādī olur. Nitekim Monla Ḥāfıẓ (2) Şirāzī buyururlar:

Ānān ki ḫāk rā be-naẓar kimyā konend

Āyā buved ki gūşe'-i çeşmī be mā konend[1172]

(3) Böyle gūşe'-i çeşm ile ḫāk-ı (4) siyāhı ḫāliṣ altun iden kimesneler yanında sīm ü zer ḫāk ile (5) beraber olıcaḳ hemān ᶜayn-ı enẕārları iksīr oldı. Ve "ekber" dimelerinden (6) murād şerīfleri şol aṣl iksīr ki, kişi cānib-i Rabbü'l-ᶜizzete (7) sevḳ eyleye. Ol iksīrlerüñ ekberi olur dimekdür.

Sen aña dime server kim ola anuñ serinde tāc

(9) Başında tāc olan kimesneye sen server dime.

Seriyle tācnı terk eyleyenler belki serverdür

[1170] Feyizlerinin matla beyitlerinden.

[1171] Allah'ın bana verdiklerine razı oldum. Halimi, yaratanıma havale ettim. O ki, geçmiş her şeyin güzelini nasip etti. Olacak olanların da en güzelini nasip edeccektir.

[1172] "Bakışlarıyla toprağı altına dönüştürenler
Bir göz ucuyla bize de bakarlar mı acaba".

(11) Başı ile tācını terk eyleyenler belki serverdür. Tācını terk ide, **254a** (1) dimelerinden mefhūmı mā-melekini tekr ide dimekdür ve serden (2) daḫi cān u başı terk ide, dimekdür. Zīrā cān u başı (3) ve mā-meleki ol virmişdür. Yine yolına fidā lāzımdur. **el-ᶜAbdu ve mā yemlikuhu** (4) **kāne li-Mevlāhu**[1173], mūcibince fidā lāzım olıcaḳ tāc u serini Mevlāsına (5) terk idenler yaᶜnī fidā idenler belki serverdür. Ve sālik-i (6) rāh-ı ṭarīḳat ve ṭālib-i ḥaḳīḳat olanlar dünyā ᶜalāyıḳından berī (7) olmaḳ gerekdür. Zīrā maṭlūbı olana ol vaḳt irişülür ki (8) dünyāyı tekr idüp kendülerini dünyāya müteᶜalliḳ ḳılmayalar ki, teᶜalluḳ-ı (9) dünyā ᶜabdi Mevlādan baᶜīd ider. **Dünyāke yeᶜubbuduke ᶜan Mevlāke**[1174] (10) ḥasebince dünyā ᶜabdi Mevlādan baᶜīd idecek tāc u seri terk (11) lazımdur. Ve daḫi terk idenler belki serverdür. Ve ehl-i ṭarīḳate **254b** (1) ẕevḳ ü şevḳ virmek vardur ki tā ihmāl üzere olmayalar. (2) Cān u tāc ve ser terki ile vuṣūl ḥāṣıl olunca saᶜy-i belīġ (3) üzere olalar. Zīrā **"ecrukum bi-ḳaderi teᶜabikum"**[1175] buyurulmışdur.

İki dünyā naᶜīminden müberrā oldı anlar kim

(5) Bundan böyle añlanur ki ūlā dünyāda olan cemīᶜan (6) nefse mülāyim nesnelerden muᶜarrā olmaḳdur. Ṣāniyen āḫiretde daḫi (7) olanlardan muᶜarrā olmaḳdur. **E'd-dünyā ḥarāmun ᶜalā ehli'l-āḫirati ve'l-āḫiratu** (8) **ḥarāmun ᶜalā ehli'd-dünyā ve humā ḥarāmāni ᶜalā ehli'llāhi**[1176] ile ᶜāmil olup (9) iki ᶜālem naᶜīminden muᶜarrā olanlaruñ ẕümresine dāḫil ol dimekdür. (10) Zīrā bu maḳām, maḳām-ı ifnā'-i vücūddandur. Bundan özge olmaz.

Fu'ādınuñ sirācında Ḫüdānuñ nūrı eẓherdür

255a (1) Zīrā ᶜāşıḳ-ı cemāl-i ẕi'l-celāl olan ṣādıḳlar hemān ᶜömürlerinde (2) gice ve gündüz recāları dīdār müşāhedesidür. Āḫiretde daḫi (3) maṭlūbları cemāl-i bā-kemāl ẕi'l-kibriyādur. Yaᶜnī cān u başları (4) ve cennet ẕevḳlerini bir ān dīdār müşāhedesine virürler. (5) Zīrā böyle olmayınca maṭlūb-ı vuṣūl ḥāṣıl olmaz. Dünyā (6) ᶜalāyıḳından ferāġat eyleñ. Ḥaḳ cānibine şevḳ ile yapuşuñ, (7) dünyāda yolına cān fidā eyleñ, āḫiretde cennet ẕevḳlerini fidā (8) eyleñ. Ve daḫi ġayrı nesne muḳayyed olmayup

[1173] Kul neye sahipse o aslında Mevlasınındır.

[1174] Dünyan seni Allah'tan uzaklaştırır.

[1175] Ecrininiz yorgunluğunuz kadardır.

[1176] Ahiret ehline dünya, dünya ehline ahiret haramdır. Allah ehline (dostuna) ise her ikisi de haramdır. Yılmaz, s. 90.

hemān ṭālib-i dīdār (9) olmaḳ gerek idügine tenbīhdür. Böyle ṭālib-i dīdār olup (10) iki ᶜālem naᶜīminden muᶜarrā olanlaruñ ḳalbleri çerāġında Ḫüdānuñ (11) cemāl-i nūrı aẓhar olur. Ḫüdā-yı bī-ẕevāl cümleye hidāyet vire.

255b Gel iy zāhid ḳoġıl ṭaᶜnı yüri ḥāline meşġūl ol

(2) İy zāhid, gel ṭaᶜn itme var kendü ḥālüne meşġūl ol. Yaᶜnī rāh-ı (3) ḥaḳīḳatde olan kimesneler ki ᶜışḳ-ı Bārī ile ālūde ola, ol aṣl (4) ᶜāşıḳ-ı ṣādıḳlara ṭaᶜn itme. Zīrā anlar ᶜışḳ āteşine yanmışlardur. Cān (5) u başlarına ḳıymışlardur. Niteki Ḫᵛoca ᶜAṭṭār-ı müşk-bār buyururlar. (6) Beyt:

ᶜIşḳ cānān erersed ᶜāşıḳ şenīd …. ser

Mest u lā-yaᶜḳil koca der bend-i ḥıfẓ sāġar est

Ṭaᶜn degül belkü (8) sen anlara ḳādir olduġun deñlü ẕevḳ u şevḳ virmek üzere (9) ol ki ṭarīḳ-i müstaḳīme saᶜy ideler. Cān u baş ... Beyt:

Her ki merd-i rāh-ı ᶜışḳ āmed zi morden gū metezes

Behr-i ḳurbānī buved her gūsfedī kān ner est

256a Güm itmez rāhını ol kim hidāyet aña rehberdür

(2) Hidāyet rehberleri olan kimesneler rāhlarını güm itmezler. Zīrā (3) şol aṣl ᶜāşıḳlaruñ ki hādīsi hidāyet-i Raḥmāniyye ola, ol aṣl (4) kimesneler, iy zāhid, rāhlarını güm mi iderler? Belki nicelerini bile (5) alup giderler ki **"e'ṭ-ṭarīḳu ila'llāhi Teᶜālā bi-ᶜaded-i enfāsi'l-Ḫalāyıḳı"**[1177] (6) dur ki kendüye ṭuruḳ muḫtelife ḳıldı. Her birinden ḳulları kendüye (7) vuṣūl bulalar. Ammā iy zāhid, ᶜāşıḳ-ı Bārīye ṭaᶜn eyleme ki (8) vuṣūl nice ṭuruḳdan ḳābildür. ᶜĀşıḳlar ṭarīḳi şaṭṭārlar ṭarīḳidür. (9) Cümleden aᶜlādur ve aḳrabdur. Aḳrabu ṭarīḳin ila'llāhi ṭarīḳ-i (10) şaṭṭardur. Beyt:

Her ne yoldan istese ᶜāşıḳ irer andan saña

ᶜĀşıḳa vuṣlüñ yolıñ luṭf itdüñ āsān eyledüñ [1178]

256b Murāda ders-i ᶜışḳı kimse taᶜlīm idemez el-ḥaḳ

[1177] Allah'a varan yol, insanların nefesleri adedincedir. Hâlid-i Bağdâdî, s. 76.

[1178] Fâilâtün Fâilâtün Fâilatün Fâilün

(2) el-Ḥaḳ Murāda kimse ᶜışk dersini taᶜlīm idemez. Zīrā ᶜālem-i ervaḥda (3) **“elestü bi-Rabbikum’**[1179] nidāsında belī deyüp niᶜmet-i ḳurb-ı maᶜnevī ile mütenaᶜᶜim olmışdur.

Żamīrinde kitāb-ı ᶜışḳ anuñ her demde ezberdür

(5) Gönlinde anuñ ᶜışḳ-ı İlāhī her demde ezberdür. Ezberdür dimeden (6) mefhūm budur ki: Her ān ᶜışḳ-ı İlāhīden münfek olmayup **“elestü bi-Rabbikum”**[1180] (7) nidāsın işitdügümüz yāri müşāhededen aṣlā bir ān ḡālī olmaz (8) dimekdür, her dem dimekden murād-ı şerīfleri. **Şerḥ-i Muḥammed eṣ-Ṣıddīkī**

Ṣāra’l-muvālātu bi-taṣrīḥi ḥubbihi medlûlen bi-delālātin

Lem-tetteᶜiżi’l-enāmile biteᶜaccubin fe’l-enmiletu ᶜalā ḫamseti’l-işārāti[1181]

257a (1) Ġālibā bu feyż-i ᶜālīde murād budur ki, Ḥaḳ Ḥażretleri ḳulları mā-beyninde (2) olan muvālāt ki **“inna’llāhe yuḥibbu’l-muḥsinīn”**[1182], **“yuḥibbūnehum keḥubbi’llāhi”**[1183]**,** (3) **“ve’lleẕīne āmenū eşeddu ḥubben li’llāhi”**[1184] mışdāḳınca muḥabbet żımnında ṣābit (4) ü muḥaḳḳaḳ olmışdur. Ol muvālāt nice delālet-i ḳaṭᶜiyye ile (5) medlūldür. Zīrā Ḫālıḳdan maḫluḳa muḥabbet ṣābit ve muḥaḳḳaḳ idügine (6) edille’-i ġayr-ı mütenāhiye vardur. Görülmez mi ki Ḥaḳ Teᶜālā ḳullarınuñ meᶜāşı (7) ve meᶜādı ile teḳayyüd buyurup üzerlerine bir celīlü’l-ḳadr vālī (8) idüp anuñ taḥt-ı ᶜināyetinde her kişi āsūde-ḥāl olup (9) aᶜdādan ve biri birinüñ mekr ü keydinden emn üzere olup (10) aḥvāl-i dünyā ve āḫiretleri intiżām üzere olur. Bu, ẓāhirde (11) olan ḥāldür, maḥsūsdur ve üzerlerine melā’ike ve ḥafaẓa **257b** (1) ḳonmışdur. Eḥādīṣ-i şerīfede muṣarraḥdur. Anlar daḫi bunları (2) nice mehālikden ḥıfẓ idüp ḫayrların şerlerin tertīb iderler. (3) Bu daḫi muḥabbete küllī delīldür. ᶜİbādu’llāh cānibinden muḥabbet daḫi (4) nice delīl ile ṣābitdür. Dā’imā ḫaşyetu’llāh üzere olup meᶜāṣīden

[1179] Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (A’raf, 172)

[1180] Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (A’raf, 172)

[1181] Sevgisini gösterdi de apaçık oldu dostluğu. Parmaklarını ısırıp da düşme hayrete, işarettir onların her biri.

[1182] Şüphesiz Allah iyilik yapanları sever. (Bakara, 195)

[1183] Onları, Allah’ı severcesine severler. (Bakara, 165)

[1184] Mü’minlerin Allah’a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir. (Bakara, 165)

(5) ictināb ṭāᶜat üzere ikbāb nevāfil ve ferāyiże müdāvemet (6) ve sā'ir fiᶜlü terki lāzım olan umūra muvāẓabet ve riᶜāyetleri (7) Ḥaḳ Ḥażretlerine muḥabbetlerine delīl-i vāżıḥdur. Pes eyle olıcaḳ (8) bu ᶜaẓīm maḥall-i teᶜaccübdür. Barmaġın ucların teᶜaccüb idüp ışırmazsın (9) ġaflet üzeresin. Bu ḥalleri teemmül idüp ᶜibret üzere (10) olmazsın. **İnne fī ẕālike leᶜibraten li'uli'l-ebṣār**[1185] (11) mışdāḳınca dā'imā mülāḥaẓa üzere, iᶜtibār üzere olmazsın. **258a** (1) Çāḳ başdan enāmil kendüsi daḫi bu ẕikr olnan maᶜnāya (2) beş işāretdür. Anı daḫi bilmezsin. Her bir elde beş (3) ışbıᶜ muḥabbet ü ᶜināyete beş işāretdür. Zīrā aḫẕ u baṭş (4) ve ḍarb u ḥarb ve ḳıyām ve ḳuᶜūd ve rükūᶜ ve sücūd ve sā'ir (5) efāᶜīl bunlari-le menūṭdur. **Ve hāẕā ᶜaṭāᶜun celīlun mina'llāhi teᶜālā.**[1186]

Fī külli zemāni Mûsā ve'ṭ-Ṭûru lehû Ṭûrun fe'fhem

Ve ḳis ᶜalā hāzā fī ġayrihī ve'ş-şarṭu bi'l-edebi ᶜalāmātun[1187]

(8) Buyurılur ki her zamānda bir Mūsā vardur. Ve cebel-i Ṭūr anuñ (9) cilve-gāhıdur. Maḳṣūdları maᶜnā-yı ẓāhirī olmamaḳdur. Zīrā (10) vaḥy munḳaṭıᶜdur. Nübüvvet zamānı gitmişdür. Belki maᶜnī budur ki, (11) her zamānda bir Mūsā meşreb kimesne munḳaṭıᶜ degüldür. Ḥażret-i **258b** (1) Mūsā ᶜ*aleyhi's-selām* Ḥażret-i kelīmu'llāh idi. Bu cāyizdür ki (2) Ḥaḳ Subḥānehu ve Teᶜālā istiᶜdādı ḥasebi ile bu zamānlarda (3) daḫi bir ᶜabd-i muḫliṣüñ ḳalbini mehbiṭ-i füyūżāt-ı İlāhiyye (4) idüp ḥaḳīḳatte degül ise ḥükmen şeref-i kelīmiyyet gibi bir (5) saᶜādet ile müstesᶜad eyleye. Ammā bu ḫuṣūṣda kemāl-i edeb (6) şarṭdur. Ve ol edeb, bu ḥāletüñ var idügine ᶜalāmetdür. (7) Ḥaḳ subḥānehu Ḥażretinden bir feyż-i Rabbānī ẓuhūr idecek maġrūr (8) olup terk de'b-i ādāb eylemeye. Aḫlāḳ-ı enbiyāyī ile (9) müteḫalliḳ olmaġa saᶜy eyleye, dimekdür maᶜnā-yı ḥaḳīḳī.

Ḳıf fe-inneke münevverun ve in temurru yemle'u'l-ᶜālemīne bi-ẓulmetin

[1185] Şüphesiz bunda basiret sahipleri için bir ibret vardır. (Nur, 44)

[1186] Bu Allah katında büyük bir lütuftur.

[1187] Bil ki vardır her dönemde Musa ile Tûr'u. Diğerlerini buna kıyas et ve bil ki (sırlara muttali olacaksan) edep ile donanman gerek.

Heyhāte lā ye'ti'z-zamānu miṣleke'ş-şemse ve temurru'd-dünyā bi-ẓulumātin[1188]

259a (1) Ḳıf, kelime'-i emrdür. Añlanan budur ki, ḥiṭāb kendü nefs-i kerīme (2) -lerinedür. Murād-ı şerīfleri şöyle olmaḳ vardur ki; (3) bir yirde ṭur, ḥareket itme. Zīrā aḳṭāb u evtāda (4) mülāyim olan maḳām-ı vāḥidde sükūn ve ḳarārdur. (5) Ecsām-ı müteḥarrikenüñ devrān u ḥareketi daḫi ḳuṭublar üzeredür. (6) Ḳuṭublar ḥareket itmez. Ḳuṭb-ı ᶜālem olan kimesne sükūn üzere (7) olmaḳ gerek. Pādişāh sükūn üzere olmaḳ ... lāzımdur. (8) Zīrā ᶜasker-i İslām ceng üzere olıcaḳ selāṭīn-i (9) ᶜiẓām ḳuṭb miṣāl bir yerde ḳarār u ārām itmek gerekdür.

Heyhāte lā ye'ti'z-zamāni bi-miṣlihī

İnne'z-zamāne bi-miṣlihī le-beḫilün[1189]

259b

Mihr-i ᶜālem-tābdan envārsın itmez kimesne şek

Pādişāhum saña nisbet ẕerredür şems-i felek

Şems (3) zāyil olıcaḳ ẓulmet lāzım olur. Dā'imā şems gibi vücūd[-ı] (4) şerīfleri cemīᶜ ᶜāleme memdūd ola. Āmīn yā Muᶜīn.

Vużiᶜat-i'l-menābiru li-ecli'd-daᶜveti ve lākin leyse'd-dāᶜī liyedᶜūhu

Vā ḥasratā lā yaᶜlemu ve mā yentebihū ᶜani'l-ġafleti ve'l-ġafelāti [1190]

(7) Āṣārda vardur ki envārdan menberler ve kürsīler (8) vażᶜ olunup Ḥażret-i İsrāfīl serdār-ı melā'ike-i muḳarrabīn (9) olup ervāḥa nidā eyleyüp daᶜvet iderler. Ammā (10) daᶜvet fā'ide-peẕīr olmaz. Mücīb ü müstemiᶜ olmayıcaḳ (11) muḥaṣṣal bu ki cānib-i feyyāżda hīç bir vechle buḫl yoḳdur. **260a** (1) Nuḳṣān-ı ḳābildedür.

Nuḳṣān zi ḳābil est ve ger ne ᶜale'd-devām

[1188] Kal olduğun yerde, zira sen münevversin. Eğer sen gidersen âlemi karanlıklar kaplar. Ve ne yazık ki getiremez zaman senin gibi güneşi ve karanlıkta kalır dünyalar.

[1189] Heyhât, aynı şeyi getirmez bir daha zaman. Cimridir, aynısını vermede.

[1190] Kuruldu minberler (Hak yola) davet için lakin davetçi yok. Ne yazık ki ne bilirler ne de gaflet uykusundan uyanırlar.

Feyż-i sa^{c}ādeteş heme kes rā ber-ā-ber est [1191]

Ḳābil ṭarafında ġafletden (3) intibāh olmayıcaḳ ḥasret ü nedāmet maḥalli idüginde iştibāh (4) yoḳdur. Ḫ^{v}āb-ı ġafletden uyanup ol minberlerden kürsīlerden (5) gelen āvāze ve nidāları istimā^{c}a sa^{c}y idüp bu ^{c}ālemde (6) iken aḥvāl ne idügin mürşid-i kāmil ḥiẕmeti ile bilüp (7) ġaflet üzere āḫirete intiḳāl vü irtiḥālden ḥaẕer (8) üzere olmaḳ gerekdür. Nitekim Monla ^{c}Alī buyurmışdur:

Nevāyī sa^{c}y ḳıl kesb-i kemāl it

Saña farż olmaġay ġamnāk çıḳmaḳ

Cihāndın nā-tamām ütmek bi-^{c}aynih

260b

İrer ḥammāmīn nā-pāk çıḳmaḳ

Āmīn yā Rabbe'l-^{c}alemīn.

Yuḫbiru'l-ḫabīru fī yevmin şelāşe merrātin ve yenẓuru şelāşe mi'etin ve sittine neẓraten

Lem yesme^{c}ûhu ve lem yubṣirûhu yā murādu illā ehle's-seādāt[1192]

(4) Yuḫbiru'l-ḫabīru ve yenẓuru şelāşe miete ve sittīne şelāşe, buyurulduġı (5) **"fe'stemi^{c} yevme yunādi'l-münādī min mekānin ḳarībin"**[1193] feḥvā-yı (6) ^{c}ibret-nümāsınca ṣaḥrā-yı mübāreke üzerinden ba^{c}żı melā'ike (7) nidā ider dimek vardur. Buña işāret olmaḳ vardur. (8) Bu iḥtimāl de vardur ki, beyt-i sābıḳda olan Ḥażret-i (9) İsrāfīl nidāsından ḥāṣıl olan ḫaberler ola. Ve bu daḫi (10) iḥtimāldür ki ḳabir her gün üç kerre Ḥaḳ Ḫażretinüñ (11) ḳudreti ile ḫalḳa nidā idüp tenbīh ider. Cennet ü

[1191] Noksan kabul edendedir. Onun feyz ve nimetleri herkese aynıdır, eşittir. (Rabbin nimetleri herkese aynıdır ama benim o nimetleri kabul edebilmemde sorun vardır.)

[1192] Hak Teâlâ her gün üçer defa haber verir, üç yüz altmış üç kere nazar eder. Lakin ey Murad! Saadet ehli dışında onu ne gören var ne duyabilen.

[1193] Âyetin orijinali "ve'stemi'" şeklindedir: (Ey Muhammed!) Çağırıcının yakın bir yerden sesleneceği o gün o sese kulak ver. (Kâf, 41)

cehennem **261a** (1) nidā iderler dimek daḫi vardur. Ve bi'l-cümle münebbih (2) ve münādī çoḳ, eger ẓāhiren eger bāṭınen. Ammā degme (3) kimesne istimāᶜ itmez. Belki şunlar istimāᶜ iderler ki, (4) ehl-i saᶜādet ola. Bu feyż-i şerīfden münfehim olur ki (5) ṣāḥib-feyż **"ev elḳa's-semᶜa ve hüve şehīdün"**[1194] mışdāḳınca güzīde'-i (6) müstemiᶜīnden olmaġla zübde'-i ehl-i saᶜādet olup cāmiᶜü's (7) -saᶜādeteyn fi'n-neş'eteyn olup bu neş'ede ᶜamme'-i (8) nāsa reh-nümā olduḳları gibi ol neş'ede daḫi zümre'-i (9) süᶜadāya pīşvā olup **"fī maḳᶜadi sıdḳin ᶜinde** (10) **melīkin muḳtedirin"**[1195] teşrīfi ile müşerref ve müstaᶜid olalar. (11) Ḥaḳ Teᶜālā cümle mü'mīne rāh-ı müstaḳīm rūzī ḳıla. Bi-mennihi. **Şerḥ-i Mevlānā Zekeriyā Ḳāḍī-i ᶜAsker Sābıḳā Anāṭol**

261b **VELEHU AYḌAN ḤÜLLE ᶜAḲDEHU**[1196]

Ṣāra'l-muvālātu bi-taṣrīḥi ḥubbih medlūlen bi-delālāti

Lem-yetteᶜaże'l-enāmilü bi-ᶜteᶜaccüb fe'l-nemletun ᶜalā ḫamseti'l-işārāti[1197]

(4) Pertev-i muḥabbetu'llāh her ne dilde ki tāb-dār olsa ġarḳ-ı envār (5) idüp günden āşikār olur ki şemsüñ ṭulūġı kendüyi (6) iẓhār ider. Ve cümle'-i ḥālātı bu ḥālüñ ṣıdḳ-ı vuḳūᶜuna delālet (7) ve işāret olup cevāriḥ vü aᶜżāde āṣārı hüveydā olur.

Ḳılalı ᶜışḳ-ı dil-ber ḳalbi me'vā

Çıḳupdur başa sevdā-yı dil-ārā

Olalı bezm-i ᶜışḳuñ bade-nūşı

Ṣafādan cūş ider hem-çü deryā

[1194] Şüphesiz bunda, aklı olan yahut hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır. (Kâf, 37)

[1195] Muktedir bir hükümdarın yanında, doğruluk meclisindedirler. (Kamer, 55)

[1196] Düğüm tekrar çözülür.

[1197] Sevgisini gösterdi de apaçık oldu dostluğu. Parmaklarını ısırıp da düşme hayrete, işarettir onların her biri.

Ḫired bī-hūş u cān u dil cevāriḥ

Şerāb-ı lā-yezālīden sükārā

ᶜİẕām u muḫ u laḥm u şaḥm u aᶜṣāb

ᶜUrūḳ u cild ü dem ser-mest ü şeydā

262a

Yaluñuz ben mi mest-i cām-ı ᶜışḳam

Bu … mest olupdur cümle eşyā

Selāmī mā … ẕerrāt-ı ᶜālem

Ḥayā rā-yı cemāl-i ᶜālem-ārā

(3) ᶜIşḳ-ı İlāhī bir nūrdur ki gün gibi ẓuhūr eyledükde ẓulmet-i mā-sivāyı (4) devr idüp ve kendü mestūr olmaz. Ve bu maḳāmda ṭabᶜ-ı beşer (5) ṭabᶜ-ı meleke vāṣıl olup ᶜibādātı ṭabᶜiyye olur. Pes cümle (6) aᶜżādan āṣār vü efᶜāl merżiyye ẓuhūr idüp her ḥāl ber-vefḳ-i (7) rıżā-yı şerīf Ḥażret-i milk-i müteᶜāl olur ki fi'l-ḥaḳīḳa (8) ᶜalāmet vü muḥabbet rıżā-yı maḥbūba muvāfaḳatdur. Ve cām-ı ᶜışḳ-ı cān-fezānuñ (9) ḥālāt u keyfiyyātı emr-i ẕevḳiyyeden olup ẕevḳ olunmayınca (10) sırrı āşikār olmaz. Ḫüdānuñ ᶜināyeti cümle mü'mine ola.

Mey-i ᶜışḳuñ ᶜaceb ḥālātı vardur

Verā-yı keyfiyyātı vardur

262b

Ḳıyās ile degül iẕᶜāna ḳābil

Dilā vicdānı ẕevḳiyyātı vardur

Bīrūnī vāḳıf olmaz ehl-i ṣūret

Derūnī maᶜnevī leẕẕātı vardur

Ki her ānında biñ sükkerden aḥlā

ᶜAceb ḥālātı ḥulviyyātı vardur

Anuñla mürde-dil bulur ḥayātı

Ki rūḥāniyye ḫāṣṣiyyātı vardur

Ḥuṣūl ü ḥāle erbāb-ı ṣafānuñ

Laṭīf ān u şerīf evḳātı vardur

Cemāl-i cān-fezāya ehl-i ᶜışḳuñ

Selāmī dilde bir mir'ātı vardur

(7) Muḥabbetu'llāhda ḥāl-berīn nesaḳ olduġı muḥaḳḳaḳ ḥubb u fi'llāhuñ (8) daḫi nice delā'il ve güvāhı olup ve fi'l-ḥaḳīḳa muḥabbetu'llāh (9) pertevinden bir ḥālet laṭīfedür. Tebeddülāt-ı aḥvāl-i dünyeviyye ile (10) mütebeddile olmaz. Meşelā ḳalbde muḥabbetu'llāh ṣābit olunca muṭiᶜ-i (11) fermān-ı Ḥażret-i Yezdān olanuñ muḥabbeti daḫi bī-iḫtiyār ẓuhūr **263a** (1) idüp ol kimesneden nefsine ḫoş gelmiyecek bir nesne (2) ẓuhūr eylese ol muḥabbet yine ṣābit olup zāyil olmaz ki (3) pertev-i muḥabbetu'llāhdur. Eger zā'il olursa ḥubb u fi'llāh olmaz. (4) Ve feyżde ẕikr olnan delālātı bu ḥālāta celiyyāt vü ḫafiyyāta işāretdür.

Fī külli zamāni Mūsa ve'ṭ-Ṭūru lehū ṭūrun fe'fhem

Ve ḳis ᶜalā hāẕā fī ġayrihī ve'ş-şarṭu bi'l-edebi ᶜalāmātun[1198]

(7) Her zamān ᶜālem-i evliyā'ullāh-ı kirāmdan ḫālī olmayup aṣḥāb-ı (8) münācāt ve ḥālāt berekāt-ı āṣār-ı ẓuhūrı ḫafī degül. **Çünān ki gofte āyend:**

Megū aṣḥāb u dil reftend u şehr-i ᶜışḳ ḫālī şod

Cihān pür Şems-i Tebrīzend ve gū mürid çü Mevlānā[1199]

(10) **Ve Ḫüdāvendigār goft:**

İy besā aṣḥāb-ı Kehf ender cihān

Pehlüvī to her pīş to hest īn zamān[1200]

263b (1) Ve Kehf ᶜışmet-i İlāhiyyeye dāḫil olan ricālüñ ḥāli **"ve teḳallübühüm** (2) **ẕāte'l-yemīni ve ẕāte'ş-şimāli"**[1201] muḳteżāsınca ᶜālem-i ġayb ve şehādete (3) teḳallüb ve inḳılābı taḳlīb-i Rabbānī ile olur ki bunlar çevgān-ı (4) taṣarrufāt-ı İlāhiyye ile dāimā çün gūy der tek-ā-pūy olmışdur. (5) Ki ḥaḳīḳat-i ḥāl daḫi berīn-minvāldür. Lākin rāyiḥā-yı ṭayyibeleri (6) meşām-ı rūḥānī ile şemm olunur. **Kemā ḳāle baᶜżu'l-ᶜārifīn:** (7) **el-Veliyyu reyḥānu'llāhi fī arżih yeşummuhu'ṣ-ṣıddıḳūn fe-yeştāḳūne** (8) **bihi ilā Mevlāhum**.[1202] Gerçi aḥvāl-i ricāl ehl-i ḥāle yine ḥāl ile (9) maᶜlūm olup lākin ehl-i ẓāhire lāzım olan ḥüsn-i ẓann(10) olanuñ ḥāline mir'āt-ı şerᶜ-i şerīf ile naẕar eyleyüp (11) efᶜāl vü aḳvāl ü aḥvāl ve cümle'-i aḫlāḳı şerᶜ-i şerīfe **264a** (1) ve rıżā-yı münīfe muvāfıḳ ve muṭabıḳ olmaḳ ehl-i Ḥaḳ olmalarına (2) delālet ider. Ve şunlar ki ẕeheb-i ḫāliṣdür yüz yıl daḫi (3) dünyāda ṭursalar günden güne leṭāfetleri ziyāde olur. (4) Ammā miss-i zer-endūd olanlaruñ añlamayup ḳalb itdükleri (5) āşikāre olup

---

[1198] Bil ki vardır her dönemde Musa ile Tûr'u. Diğerlerini buna kıyas et ve bil ki (sırlara muttali olacaksan) edep ile donanman gerek.

[1199] Gönül insanları gitti de aşk şehri boşaldı deme. Cihan Şems-i Tebrizî ile doludur, Mevlânâ gibi öyle birini ara. Hasan Halid el-Mevlevî, ***Sultan Veled; Aşknâme**,* Sufi Kitap, İstanbul 2015, s. 77.

[1200] Ve Hüdâvendigar dedi ki: Cihanda hala ne kadar Ashab-ı Kehf vardır ki, belki senin yanında ve karşındadır. *Tâhirü'l-Mevlevi I, 404. Beyit (?)*

[1201] Âyetin aslı "nukallibuhum" şeklindedir: Biz onları sağa ve sola çeviriyorduk. (Kehf, 18)

[1202] Bazı âriflerin de dediği gibi: Allah dostu yeryüzünde Hakkın reyhanıdır ki onun kokusunu ancak iman sahipleri anlar. Evliyanın benzersiz kokusu gönüllerine varınca sıddıklar Mevlaya müştak olurlar. Marifetname c.3, İstanbul-2011) (?)

bāḳırları ẓuhūr ider. Niteki olmışdur ve olacaḳdur. (6) **Şebbetenallāhu ᶜāle'd-dīni'l-ḳavīmi ve'n-nehci'l-müstaḳīm.**[1203] Ve ehl-i ḥālüñ (7) Ṭūr-ı dilde nice münācātı olup ᶜale't-tevālī meẕāhir-i (8) elṭāf olmadan ḫālī olmazlar ki iḥsān-ı dīni (9) tevālī lā-yezālīdür. Ve fi'l-ḥaḳīḳa bunlaruñ vücūdları (10) sebeb-i ḳıyām-ı cihān ve münevvir-i ᶜavālim-i dil ü cān olmışlardur. (11) **Ebḳāhumu'llāhu Teᶜālā ilā inḳırāżi'd-duhūri ve'l-ezmāni.**[1204]

264b Ḳıf fe-inneke münevverun ve in temurru yemle'u'l-ᶜālemīne bi-ẓulmetin

Heyhāte lā ye'ti'z-zamānu miṣleke'ş-şemse ve temurru'd-dünyā bi-ẓulumātin[1205]

(3) Merd-i kāmilüñ vücūdı şems-i cihān-ārā miṣālidür ki ṭulūᶜı (4) ile ᶜālem pür-nūr ve żiyā olup ġurūbında leyle'-i ẓulmāt olur ki (5) **"mevtü'l-ᶜālimi mevtü'l-ᶜālemi"**[1206] dinildügi daḫi bu maᶜni'i mevhūmdur. (6) Ve bunlaruñ vücūdları ᶜāleme raḥmet ve ṭālibine sebeb-i (7) ḥuṣūl füyūż u ᶜināyetdür. ᶜAvāmu'n-nās bu ḥālden (8) nā-şinās olup ḥālleri yine ehl-i ḥāle hüveydādur.

Ḳadr-i zer zer-ker şināsed ḳadr-i cevher cevherī

Ḳadr-i ādem ādemī dāned ne mī dāned devāb[1207]

Ve bunlar lübb-i ṣāfī (11) olmaġın vücūdları her ḳalīlden eḳalldür ki ḫalḳ-ı ᶜāleme **265a** (1) naẓar olunsa ekṣerī tābiᶜ-i hevā olup içlerinde ṣuleḥā biñde (2) biri bulunmaz. Ṣuleḥānuñ daḫi ekṣerī sāde ṣalāḥ-ı ṣūrīde (3) ḳulūb-ı sülūk-ı rūḥānī ve seyr-i sırrıda daḫi cenāḥ-ı (4) ceẕbe ile ṭayrān ve ḳażā-yı lā-mekānı seyrān eylemiş. (5) Vāḳıf-ı esrār yek ez-hezārıdur. Ve her maṭlabuñ ṣuᶜūbeti (6) maṭlabun ᶜizzetine göre olur. Pes bu maṭlab eᶜazz-i (7) meṭālib olup ṣuᶜūbeti aṣᶜab olmaġın ehveni cümle'-i (8) murādāt-ı

[1203] Allah bizleri Hak din ve dosdoğru yol üzere sabit kılsın.

[1204] Allah onları uzun bir süre yaşatsın.

[1205] Kal olduğun yerde, zira sen münevversin. Eğer sen gidersen âlemi karanlıklar kaplar. Ve ne yazık ki getiremez zaman senin gibi güneşi ve karanlıkta kalır dünyalar.

[1206] Âlimin ölümü âlemin ölümü gibidir. "Âlimin ölümü Müslümanlar için hiçbir zaman telafisi olmayan bir musibettir hadisinin farklı bir versiyonudur." Dârimî, Sünen

[1207] Altının değerini kuyumcu, incininkini de inci taciri bilir. İnsanın kadrini insan bilir hayvanlar değil.

nefsāniyyeye muḫālefetdür ki ṣumt-u cūᶜa müdāvemet (9) ve sehr ü uzlete mülāzemet ve mülāḥaẓa'-i maᶜnā iḥsān ile (10) ẕikr-i ber-devāma muvāẓabet ile ḥüsn-i ᶜazīmet ki, ṭālibüñ nihāyetde (11) müşāhedesi bidāyetde mücāhedesine göre olur dimişler. **265b** (1) Ve şarṭ-ı rāh dil ü cān ile ṭālib-i dergāh olunmasıdur. (2) Mādām ki dilde derd-i ṭaleb ola vuṣūl-i maṭlūba sebeb (3) olur. Ammā ḥālen bir zamāna ḳalındı ki ṣad hezār (4) içinde bir ṭālib āşikār olmaz. Ḥaḳ Tebārek (5) ve Teᶜālā bisāṭ-ı sülūkı munṭavī olmaḳdan maḥfūẓ u maṣūn eyleye.

Vużiᶜat-i'l-menābiru li-ecli'd-daᶜveti ve lākin leyse'd-dāᶜī liyedᶜūhu

Vā ḥasratā lā yaᶜlemu ve mā yentebihū ᶜani'l-ġafleti ve'l-ġafelāti[1208]

(8) Menābir ü vaᶜẓ ü teẕkīr ü daᶜvet ᶜibād maḳām taḥammül olduġına (9) işāret buyurulmış ki fi'l-ḥaḳīḳa ḥāl berīn minvāldür ki (10) ikmālü baᶜde'l-kemāl olup ve tenevvüri baᶜde't-taṭahhürdür ki (11) ṭahāret şarṭ-ı ṣalavat olması daḫi buna işāretdür. Evāmire **266a** (1) imtiṣāl ve menāhīden ictināb cān-ı ṭālibe cenāḥāndur ki (2) birinde nuḳṣān olsa ṭayrān olmaz. Ve nāṣıḥa elyaḳ ve (3) evfaḳ olan evvelā kendüye naṣiḥat idüp sā'ir andan (4) mütenaṣıḥ olalar ki ṣıfāt-ı kemāliyye'-i İlāhiyyenüñ iḥāṭasını (5) şināsā olanlar kendülerde olmayan ḥāli ḫalḳa dimege (6) istiḥyā iderler. **Kemā ḳāla'llāhu Teᶜālā li-ᶜĪsā *ᶜaleyhi's-selāmu*:** (7) **Yā ᶜĪsā ᶜiẓ nefseke fe-in itteᶜaẓte fe-ᶜiẓi'n-nāse ve illā** (8) **fe'staḥyī min celālī**.[1209] Ḥāl-i elyaḳ berīn-nesaḳ idügi (9) muḥaḳḳaḳ. Tafṣīl-i mūcibi taṭvīl olur. Müveffiḳ, cümleye tevfīḳ vire.

Yuḫbiru'l-ḫabīru fī yevmin ṣelāṣe merrātin ve yenẓuru ṣelāṣe mi'etin ve sittine neẓraten

Lem yesmeᶜūhu ve lem yubṣirūhu yā Murādu illā ehle's-seᶜādāt[1210]

266b (1) Ḳulūb-ı ehl-i ṣafā muṣaffā olduḳda dā'imā işāret-i İlāhiyye hüveydā (2) olup ve cümle'-i aḥvāl her ḥālde manẓūr Ḥażret-i milk-i (3) müteᶜāl idügi şināsā olunup bir ān bu ḥālden ḫālī (4) olunmaz. Pes sırr-ı taṣavvuf bu ḥāle vuḳūf olup (5) aḥvāl-i ricāl

[1208] Kuruldu minberler (Hak yola) davet için lakin davetçi yok. Ne yazık ki ne bilirler ne de gaflet uykusundan uyanırlar.

[1209] Allah Teâlâ Hz. İsa (a.s) 'a şöyle dedi: Ey İsa! Önce kendine sonra başkalarına öğüt ver. Aksi taktirde celalimden haya duy.

[1210] Hak Teâlâ her gün haber verir üçer defa; nazar eder üç yüz altmış kere. Lakin ey Murad, saadet ehli dışında onu ne gören oldu ne de duyan.

berīn minvāldür li lutf-ı maḥż vü ᶜaṭādur. (6) **Ẕālike fażlu'llāhi yu'tīhi men yeşā'.**[1211]

Şerḥ-i Selāmī el-Merḥūm

VELEHU AYḌAN ḪULİDE ḪİLĀFETUHU[1212]

Elā yā eyyühe'l-me'mūru kellimnā ve kellimnā

Ki men ez her çi dānistem mer-i to konem inşā[1213]

(10) Ḫafī olmaya ki ḳaᶜīde'-i naḥv üzere "elā" ḥarf-i tenbīhdür. Veyā (11) ḥarf-i nidādur. Ve "eyyi" ism-i mübhemdür. Muᶜarref bi'l-lām olan ism **267a** (1) ḥarf-i nidā dāḫil olmaġa vesīledür. Ve "hā" tenbīh dāḫil (2) olduġı te'kīd içündür. Lā cerem bu naẓm-ı şerīf (3) kāmil esrār-ı İlāhiyye'-i müştemil olduġıyçün güş-i cān (4) ve şımāḫ-ı cenān ile ısġāsı vācib olup bu maᶜnā-yı (5) tenbīh ü taḳrīr içün ḥarf-i elā ile taṣdīr olunmışdur. (6) Lafẓ-ı me'mūrdan bir niçe maᶜnī murād olmaḳ ḳābildür. (7) Evvelā buña me'mūrdan maḳṣūd bir ᶜāmil-ü fāṣıl fāżıl (8) mürşid-ü kāmildür. Ṣāniyen buña ḳuṭbu'l-ᶜārifīn ḫalīfetu'llāh-i (9) fi'l-arżīn ḥażretleri kemālāt-ı İlāhiyye ve ṣıfāt-ı ḳudsiyye'-i (10) milkiyye ile mevṣūf u mükemmel olan nefs-i nefīslerine ḫiṭāb (11) idüp "Yā eyyühe'l-me'mūr" diyü buyurmışlar ola. Nitekim naᶜt-ı sürūr-ı **267b** (1) kāyināt ᶜaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt da ḳaṣīde'-i bürde maṭlaᶜ-ı (2) dil-güşāsında ḳā'il nefsini şaḫṣ-ı āḫer menzilesine tenzīl (3) idüp ḫiṭāb itmişdür. **E min teẕekküri cīrānin biẕī selemin**

Mezecte demᶜan cerā min muḳletin bi-demin[1214]

ᶜAlā kile't-taḳdireyn bu maṭlaᶜ-ı (5) şerīfüñ maᶜnā-yı laṭīfi böyle olur ki: İy emr-i maᶜrūf ve (6) nehy-i münker itmekle me'mūr ve vāridāt-ı İlāhiyye ile (7) derūnı pür-nūr olan ᶜārif-i bi'llāh bir nefes tekemmülden ḫālī (8) olmayup ṭurma, bize söyle ki ben senüñ bir mürīd-i (9) ṣādıḳu'l-erādıñum ve eger umūr-u şerīᶜat ve eger esrār-ı ḥaḳīḳat (10) ve eger aḥvāl-i ṭarīḳatın ve bi'l-cümle her nesneden senüñ emrüñ (11) ile senüñ irşāduñ ile bilmişümdür. Anı inşā iderin. **268a** (1) Nitekim buyuruldı:

Der yeş āyīne ṭūṭī ṣıfatem sāḫte end

1211 İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. (Cuma, 4)

1212 Onun ayrıca şu beyitleri vardır-hilafeti daim olsun-.

1213 Ey yaratılanların yaratıcısı bizimle konuş. Zira ben ne biliyorsam senin emrinle yazarım ve senin emrine tâbîyim.

1214 Selem'deki komşuları hatırlayıp da mı

Her çi ustād-i ezel goft bukū mī-gūyem[1215]

Ṣāliṣā budur ki, (3) ġavvāṣ-ı baḥr-i maᶜrīfetu'llāh olan pādişāh ḥażretleri ᶜilm-i taṣavvufda (4) nice isterse taṣarruf itmege ḳādir olduḳları sebebden (5) maḳām-ı cemᶜden ḫiṭāb olmaḳ üzere buyurulmış olalar ki: (6) İy evāmir-i İlāhiyye ile me'mūr, emr-i Ḥaḳ ile her ne iş ki vücūd (7) bulsa ol hemān Ḥażret-i Maᶜbūd ile mükāleme meşābesindedür. (8) Pes iy me'mūr bize söyle, diyü buyurduḳları yaᶜnī (9) me'mūr olduġuñ umūruñ senden ṣudūrı mertebe'-i (10) mükālemenüñ ẓuhūrıdur. Çünki bu ṭarīḳ ile muᶜāmele mertebe'-i (11) mükāleme olıcaḳ, ṭurma hemān söyle dimekdür. Ve her **268b** (1) kişi kelīm ve muṣāḥibinüñ tekellüminden ḥaẓ eyledügi muḳarrerdür. (2) Cenāb-ı ᶜizzet daḫi ᶜibāduñ bu ṭarīḳ ile muᶜāmelesinden (3) böylece ḫoşnūd olmaḳ müyesserdür. Nitekim Ḥażret-i İbrahīm; (4) **innī ẕāhibun ilā Rabbī seyehdīn**[1216], diyü buyurduḳları bu maᶜnā-yı (5) nāṭıḳ ve bu feḥvāya muvāfıḳdur. Ḥażret-i Rabb-i celīl egerçi (6) ḫalīline şām şerīfe ẕehāb ile emr itmiş idi lākin (7) āyet-i kerīmede ẕehābı ẓāt-ı Bārīye muttaṣıl ḳılduġı (8) şuña işāretdür ki Cenāb-ı ᶜizzetüñ buyurduġı yere (9) varmaḳ hemān bi'ẕ-ẕāt Cenāb-ı ᶜizzetüñ ziyāretine varmaḳ (10) gibidür. Nitekim Ḥabīb-i Ekreminüñ yed-i şerīflerinden olan (11) emr-i merġūbı kendülerinüñ yed-i ḳudretlerinde maḫbūb buyurdılar. **269a** (1) **Kemā ḳāle'l-ḥaḳḳu; İnne'lleẕīne yubāyiᶜūneke innemā yubāyiᶜuna'llāh.** (2) **Yedu'llāhi fevḳa eydīhim**.[1217] Pes bu taḳdīrce ẓillu'llāh Ḥażretlerinden (3) ṣādır olan maḳāl maḳām-ı cemᶜden olan me'āl üzere (4) olur. Nitekim İbn-i Fārıż Ḥażretleri ṭaraf-ı Ḥaḳdan medḥ-i (5) dīn-i metīn idüp buyurmışlardur: **Ve nehcü sebīlī vāżiḥun li men ihtedā**[1218] (6) Ve mışrāᶜ-ı evvelde olan kellimnā-yı ṣānī-i te'kīd vāḳiᶜ olur. (7) Lākin bu taḳdīrce vāv zāyid olur. Nitekim kelām-ı Bārī (8) ᶜazzede **"ḥattā iẕā cā'ūhā ve futiḥat ebvābuhā"**[1219] āyet-i kerīmesinde (9) "ve futiḥat" vāv-ı zāyiddür. Zīrā futiḥat cevāb-ı şarṭ vāḳiᶜ (10) olmışdur. Ve ᶜaṭf içün olmaḳ daḫi cāyizdür. Lākin bu (11) taḳdīrce kellimnā-yı ṣānīnüñ medlūli kellimnā-yı evvelüñ medlūline **269b** (1) muġāyir olmaḳ gerekdür. Yaᶜnī iy me'mūr, nitekim aᶜyān ve evāmir (2) biribirine muġāyirlerdür. Ḥālātı daḫi birbirine muġāyir

[1215] Dudu gibi beni aynanın önüne koydular. Aynanın ardındaki ezel üstadı neyi söyle diyorsa, onu söylüyorum. *Hâfız Dîvânı, 405.*

[1216] Ben Rabbime (onun emrettiği yere) gideceğim. O bana yol gösterecektir. (Saffat, 99)

[1217] Hakk'ın dediği gibi: Sana bîat edenler ancak Allah'a bîat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. (Fetih, 10)

[1218] Hidayet bulmak isteyenler için benim yolum oldukça açıktır.

[1219] Cennete vardıklarında oranın kapıları açılır. (Zümer, 73)

intāc (3) idüp her birinden bir güne tefevvüh ve tekellüm ile dimekdür. (4) Mışrāᶜ şānīden murād emr-i teklīme bevāᶜiş ve devāᶜı ẕikr (5) itmekdür. Menāfiᶜ cinsinden tā ki ḳābūl-i kelāma raġbet (6) ḥāṣıl ola. Yaᶜnī ṭurma, evāmiri ẓuhūra getürmekden (7) ḫālī olma ki, her nesneden ki bilmişimdür, saña emrüm (8) sebebi ile inşā iderin. Nitekim buyururlar: **Felā taᶜlemu** (9) **nefsun mā uḫfiye lehum min ḳurrati aᶜyunin cezā'en bimā kānū yaᶜmelūn.**[1220] (10) Yāḫūd "bi emr-i to" buyurduḳlarında ᶜbā' ẓarf içün ola. (11) Ve emr lafẓı ki maṣdardur, mefᶜūline mużāf olmayup fāᶜiline mużāf **270a** (1) olup emr daḫi ḫuṣūṣ maᶜnāsına ola. Bu taḳdīrce (2) maᶜnī: İmtiṯāl-i evāmirden ḫāli olma ki ben her nesneden (3) -ki bilürin- senüñ emrüñde ve ḫuṣūṣuñda inşā iderin. (4) Anuñ muḳābelesinde dimekdür. Rabiᶜā budur ki, maḳām-ı (5) cemᶜden ḫiṭāb olmayup belki Ḥażret-i ṣulṭan (6) merātib-şinās olduḳları ecilden ṭūṭiyān-ı şekerḫāları (7) şükr-i yezdān-ı bī-hemtā içün feyż-i nuṭḳ-i ḥaḳḳānī ile (8) inṭāḳ ve sāyir iḥsān-dīdeleri olan aṣḥāb-ı (9) istiḥḳāḳ dāᶜīyelerine ilḥāḳ maḳṣūd ola. Pes (10) "kellimnā" diyü buyurduḳları kelām-ı ᶜirfān ile emr ola.

Tecellī kerde ān Selmā rūzem be pīş āmed

270b Men āsāyiş nemī kerdem ki dānem keşret tenhā[1221]

(2) Ḫafī ḳalmaya ki ᶜSelmā'dan murād maḥbūba ve maᶜşūḳadur. Bu lafẓla (3) ıṭlāḳ-ı maᶜşūḳanuñ ᶜuyūbdan selāmeti iᶜtibārıyla münsāḳ (4) olur. Yaᶜnī ᶜāşıḳ maᶜşūḳada kemālden ġayrı nesne görmedüginden (5) ötüri maᶜşūḳaya "selmā" dimek ᶜuşşāḳ içinde ᶜörf oldı. (6) Ammā naẓm-ı şerīfde "Selmā" lafẓ-ı ki vāḳiᶜ olmışdur. Bu lafẓuñ (7) mevṣūfını ẕāt iᶜtibār iderler. Pes te'nīş bu münāsebet ile (8) olur. Nitekim İbn-i Fārıż Ḥażretleri maḥbūb-ı ḥāḳīḳīnüñ ḥüsnden (9) taḳdīsinde buyurdılar: **Ve ke'sī müḥeyyā men ᶜani'l-ḥüsn-i cellet**.[1222] (10) "Cellet" żamīrini min mevṣūle ircāᶜ itmişdür. Ẕāt iᶜtibāriyle (11) pes Selmā iᶜtibār ve tecellī itdügi ḥālde ḳarşuma geldi. **271a** (1) Bir gün diyü buyurduḳları şundan ḫālī degüldür ki yā tecellī-yi fiᶜlī (2) veyā tecellī-yi vaṣfī veyā tecellī-yi ẕātī ola. Niteki erbāb-ı mükāşefe (3) ḳatında tecelliyāt bu üç ḳışm üzere olduġı ṣābit ve muᶜayyen (4) ve server-i kāyināt uñ ᶜaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām bu ḥadīş-i şerīfinde (5) mübeyyendür: **"Allahümme innī eᶜūẕu bike bi rıḍāke min**

[1220] Hiç kimse, yapmakta olduklarına karşılık olarak, onlar için saklanan göz aydınlıklarını bilemez. (Secde, 17)

[1221] Oysa görünürde Selma görünmüştü. Halbuki ben inzivaden nicesini bilirim huzurum yoktu.

[1222] Kadehim güzellik ile donanmıştır.

saḫaṭike (6) **ve eᶜūẕu bi ᶜafvike min niᶜmetike ve eᶜūẕu bike minke."**[1223] Yaᶜni evvel (7) baḳdı, gördü ki her fiᶜl ki insândan ṣâdır olur ikiden (8) ḫālī degül. Yā anuñla bende Rabbisi rıżāsına veyāḫūd (9) Rabbisi saḫṭına mü'eddī olur. Pes bu ḥāletde bu münkeşif (10) oldı ki insān vü ᶜamel-i maḫlūḳ vażᶜ-ı Rabb-i lem yezelīdür. (11) Pes rıżā vü saḫṭ esbābı yine andan ṣâdır olur. Pes **271b** (1) "**eᶜūẕu bi rıḍāke min saḫaṭike"**[1224] didiler yaᶜnī efᶜālüñ iki (2) nesne üzere cārī ve iki maᶜnā üzere sārīdür. (3) Pes senüñ rıżāña ṣıġındum ḫışmuñdan diyü buyurup (4) bu ikinüñ efᶜālinde istiḳlāl-i ẕi'l-celāle işāret (5) buyurdılar. Pes çünki efᶜāl tecellīsi kemāl üzere (6) oldı. Der-ᶜaḳab ṣıfāt tecellīsi vāḳiᶜ olup bildi ki (7) efᶜāl-i rıżā ve saḫṭuñ bu ᶜālemde ve benī Ādemde ṣudūrından (8) murād, Ḥaḳ celle ve ᶜalā Ḥażretleri ṣıfat u ᶜafv u raḥmet (9) ve semt-i ḳahr naḳmet ile muttaṣıf olduḳlarından nāşī (10) olurmış. Pes bir vaṣfından bir vaṣfına ṣıġınup (11) **"ve eᶜūẕu bi ᶜafvike min niᶜmetike"**[1225] buyurdılar. Bundan **272a** (1) ṣoñra tecellī-i ẕāt vāḳiᶜ olup gördü ki cemīᶜ eşyā (2) anuñ ḳatında müstehlike. Hīç anda bir şey' görmedi ki, aña (3) vücūd isnād ḳābil ola. Pes kendine yine kendinden (4) ṣıġınup **"ve eᶜūẕu bike minke"**[1226] diyü buyurdılar. Ve ammā mışrāᶜ-ı (5) şānīde, ben āsāyiş eylemedüm ki tenhānuñ keşretini bilürin, (6) diyü buyurdıḳlarından murād budur ki: Ḳaçan ki tecellī-i İlāhī vāḳiᶜ (7) ola, maᶜnā-yı tenhāyī -ki vaḥdetdür- ḥāṣıl olur. Ve lākin (8) ol vaḥdetden bir keşret ᶜirfān ḥāṣıl olur ki ḥadd (9) u ḥaṣrı olmaz. Pes āsāyişi münāfī olan tenhānuñ (10) keşreti olmış oldı. Ancılayın keşret ki keşret-i aᶜyān maᶜrifetu'l (11) -lāhdur. Yaᶜnī keşret, ᶜirfāna vāḳıf olan āsāyişi **272b** (1) terk idüp çalışmaḳ gerek idügine bu ṭarīḳ ile işāret buyurmışlardur.

Ve mā min niᶜmetin illā feḳad aᶜṭāhu bi'l-ikrām

Velākin nīstem rāġab ki dārem sūz-i dil ez-cā[1227]

(4) Ḫafī olmaya "aᶜṭāhu" żamīri müenneş olmaduġı aña binā'endür ki (5) **"mā min niᶜmetin mā şey'un min niᶜmetin"**[1228] taḳdīrindedür. Pes żamīr-i tażammun (6)

[1223] Allah'ım! Rızan ile azabından; affın ile nimetinden sana sığınıyorum. Senden yine sana sığınıyorum. *Müslim* I, 352.

[1224] Gazabından rızana sığınırım.

[1225] Nimetinden affına sığınırım.

[1226] Senden yine sana sığınırım.

[1227] Bahşedenin bahşetmediği hiçbir nimet yoktur. Yine de hiçbirine meyletmem. Zira gönlümün derinliğinde yangın var.

[1228] Her nimet, nimete dair her şey.

iᶜtibārıyla şey'e rāciᶜ olmış olur. Maᶜnā; niᶜmetden hīç (7) bir şey' yoḳdur illā ki anı muᶜṭī subḥānehu ve teᶜālā ikrām (8) sebebi ile virür. Zīrā iᶜṭā daḫi kemālāt-ı İlāhiyyedendür. (9) Lākin virdüginde ḥuḳūḳ-ı İlāhiyyeyi mürāᶜat itmekle maᶜāṣī (10) ve şehevātına ṣarf idüp zellāt ve sehevātına sebeb (11) olduġı ecilden māl vü dünyā meẕmūm ve cāh çāh ismi ile mevsūm **273a** (1) olmışdur. Ve illā eger māl, muṭlaḳā yaramaz olanlardan olsa (2) Ḥaḳ Teᶜālā Ḥażretleri anı ḳulları ile itdügi be' ü şirā (3) -sında idḫāl idüp **"İnna'llāhe'şterā mine'l-mü'minīne** (4) **enfüsehum ve emvālehum bi-enne lehumu'l-cennete"**[1229] buyururlar mıydı? Ve ammā (5) mışrāᶜ-ı ṣānīde "lākin rāġıb degülem ki sūzī ve yanġını (6) dilde birinden ṭutaram" yaᶜnī aṣlīdür didüginde sūz-i dil (7) -ki ᶜışḳdan ṣādır olur- cemīᶜ niᶜmetden ᶜāşıḳı iġnā (8) ider idügine işāretdür ve niᶜam-ı dünyeviyye belki (9) niᶜam-ı uḫreviyyeden daḫi ḳaṭᶜ-ı raġbete bāᶜiṣdür. Gerekse (10) ol niᶜmet ile ikrām-ı ẕi'l-celāl-i ve'l-ikrāmı daḫi murād (11) olunursa dimekdür. Zīrā ki ehl-i ᶜaḳla, māsivā-yı yāre iltifāt ᶜārdur.

283b Şebī goftem bezārī ez niḳābet-bāz gun rūyet

Fe ḳāle estaġfiru minhā ve mā zāde illā taḫvīfā[1230]

(3) Bu kelām-ı şerīf ehl-i ᶜışḳuñ yārdan ġayriyyeye iltifāt olmamaġıla (4) cemīᶜ māsivādan raġbeti kesüp küllī himmeti ve tamām raġbeti (5) cānib-i yāre düşdükde ıżṭırāb vü dād ile iḥtirāḳ-ı (6) fu'ād vāḳiᶜ olup, baṣar sırrı ile müşāhede-i dīdār (7) itdügine rāżı olmayup, Ḥażret-i Mūsā-ṣıfat **"erinī** (8) **enẕur ileyke"**[1231] diyüp baṣar sırrı ile daḫi şuhūd-ı (9) yāre ārzū-mend olduġına işāret ider. Lākin bu şuhūd (10) āḫiretde mevᶜūd ve maᶜhūd olup bu neşet-i dünyeviyyede (11) memnūᶜ ve ġayr-ı mevrūd olduġı cihetden mışrāᶜ-ı ṣānīde **274a** (1) mācerā-yı Mūsā *ᶜaleyhi's-selām* icrā idüp andan istiġfār (2) ve tevbe itmek gerekdür. Nitekim Ḥażret-i Mūsā *ᶜaleyhi's-selām* (3) buyurdılar: **Tubtu ileyke**.[1232] Ve daḫi her ne ḳadar sālik bisāṭ-ı (4) ḳurba mālik olsa terk-i inbisāṭ idüp ḫavfı ziyāde (5) olmaḳ gerekdür. Nitekim "ve mā zāde illā taḫvīfen" buyurduḳları aña işāretdür.

[1229] Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. (Tevbe, 111)

[1230] Ah u zar içindeyken bir gece örtünü aç dedim sana ve yüzünü göster. Dedi ki, dileğinden ötürü af dile ve korkudan başka bir şey ekleme.

[1231] Bana kendini göster, sana bakayım. (A'raf, 143)

[1232] Ben sana teslim olanlardanım. (Ahkaf, 15)

Murād ez niᶜmeti kübrā Murād-ı yār şod dānī

Ḫiṭāb ḫoş buved ammā ve ᶜazeznāke taᶜzīzā[1233]

(8) Ḫafī ḳalmaya ki bu naẓm-ı dil-keşde merātib-i irādet bildirürler. (9) Ki ansız bir maṭlaba ẓafer müyesser olmaz. Nitekim bu rāzı (10) Ḫᵛoca Ḥāfıẓ Şirāzī keşflerinde buyurmışlardur:

Ṭufeyl-i hestī-i ᶜışḳend ādemīyy u perī

ᶜİrādetī bi-nümā tā seᶜādetī biberī[1234]

274b (1) Yaᶜnī ᶜışḳ varlıġunuñ oyundısıdur ādemī vü perī. Yaᶜnī bir kişide (2) ᶜışḳ-ı İlāhīde olsa aña ins ü cin ṭıfl gibi ṭufeyl olur. (3) Lākin bu sermāyeye irmek isterseñ irādet göster tā ki (4) bu saᶜādeti ele götüresin. Ve irādet ışṭılāḥ-ı meşāyiḫde; (5) **īṣāru irādeti'l-Ḥaḳḳi ᶜalā irādeti'n-nefsi ve'l-ḫalḳı bi-taḫṣīṣi'ṭ-ṭalebe** (6) **li-ẕālike'l-meẕhebi** [1235]dür. Ve mertebe'-i irādetde iki maḳām vardur: (7) Biri maḳām-ı mürīd ve biri daḫi maḳām-ı murāddur. Maḳām-ı mürīd (8) oldur ki merātib-i ḳurbiyyet cānānıdan bir maḳām isteyesin (9) ve ol maḳāma bu dilekden ṣoñra vāṣıl olasın. Ve ammā maḳām-ı (10) murād oldur ki merātib-i ḳurbiyyet subḥānīden bir maḳāma iresin. (11) Ve bu maḳām saña yāruñ dilegi ile ola, senüñ dilegüñün bunda **275a** (1) aṣlā medḫali olmaya. Pes ḫafī degüldür ki maḳām-ı murād (2) maḳām-ı mürīdden aᶜlā ve esnādur. Nitekim Ḥażret-i Mūsā ᶜ*aleyhi's-selām* (3) şerḥ-i ṣadrda **"Rabbi'ş-raḥlī ṣadrī"**[1236] dimekle mürīd (4) oldı. Ve Ḥażret-i Muḥammed ᶜ*aleyhi'ṣ-ṣalavātu ve's-selām* **"elem neşraḥ** (5) **leke ṣadrak"**[1237] ḫiṭābı ile ḳable's-su'āl bu mertebe anlara (6) virilüp murād oldı. Pes niᶜmet-i kübrā murād Ḥaḳ idügi (7) ẓāhirdür, sen bilürsiñ dimekdür. Bu taḳdīrce murād-ı (8) evvel münādī olup maᶜnī: **İy Murād, murād bā rāz-ı niᶜmet-i** (9) **kübrā şod**[1238] dimek olur. Ve eger murād-ı ṣānīde yā-yı nisbī olup (10) münādī olsa

[1233] Murad'ın büyük nimetten arzusu yardır, bilirsin. Bu hitap sözleri hoştur ama asıl biz yüce sözlerdeyiz.

[1234] İnsan da aşka tâbidir peri de. Sen de iradeni aşka ver de saadete nail ol. *Hâfız Dîvânı, 471.*

[1235] Hakkın iradesini nefsin ve diğer insanların iradelerine tercih etmek ve kişinin talebinin bu yol üzere olması.

[1236] Rabbim gönlüme ferahlık ver. (Taha, 25)

[1237] (Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi? (İnşirah, 1)

[1238] Ey Murad! Murad nimet sırrı ile büyük oldu.

maᶜnī şöyle olurdı ki; murād niᶜmet-i (11) kübrādan iy Murādī yār oldı. Lākin bu faḳīre vāṣıl olan **275b** (1) nüṣḫada yā'sızı vākīᶜ olmışdur. Ve'l-ḥāṣıl ᶜalā kelā't-taḳdīrīn (2) maᶜnā keᶜayneyn-i maᶜnā fe ammā eger bu naẓm-ı şerīfde maḫlaṣ Murād (3) olmayup ikisinde de maᶜnā-yı irādet icrā olunsa (4) maᶜnā-yı niᶜmet-i kübrādan murād, yāruñ murādıdur dimek (5) olup ᶜabdüñ irādeti Mevlāsınuñ irādetinde ifnā (6) olunmaġa terġīb olur. Nitekim "ḥadīṯ-i şerīfde vākiᶜ olmışdur: (7) **Allāhümme efᶜal bī ve bihim ᶜācilen ve ācilen fi'd-dīnī ve'd-dünyā** (8) **ve'l-āḫirati mā ente lehu ehlun ve lā tefᶜal binā yā mevlānā naḥnu** (9) **lehu ehlu**[1239] e'l-ḥadīṯ. Ve mışrāᶜ-ı ṯānī şu maᶜnā-yı mutażammındur ki, eger çi (10) ki kişi kendü murādını ifnā itmek güçdür lākin bu …üñ (11) muḳābelesinde "ve ᶜazzeznāke taᶜzīzen" ḫiṭāb-ı müsteṭābı bir iḥsāndur ki **276a** (1) hīç bir iḥsāna beñzemez. Zīrā ki taᶜzīz ve iᶜzāz her mertebede (2) ferr-i murāda ẓafer ile beyne'l-aḳrān mümtāz ve ser-efrāz (3) olmaġı iḳtiżā ider. el- Ḥaḳ bu aralıḳda maᶜānī-i ᶜacībe derc (4) buyurmışlardur. Vaṣfında insān ᶜāciz ḳalur.

Ḳad veḳaᶜa'l-ferāġ min taḥrīri hāẕihi'ş-şurūḥı'l-füyūżātı's-sulṭānī ᶜalā yed-i Nūḥ ḫalīfe ibn ᶜAbdi'llāh ᶜabdü'l-ḫāḳānī fī ḫāne'-i Hümāyūn ḫāṣṣā'-i enderūnī. Sene 993[1240]

[1239] Allah'ım bana ve onlara dinimiz ve dünyamız ile ilgili en yakın zamanda senin şanına layık olan muamele ile muameled bulun. Bize layık olan muamele ile muamelede bulunma.

[1240] Sultanın bu füyuzat şerhi Hakanın kulu Nuh Halife bin Abdullah tarafından saray odasında, Enderun bölümünde yazıya geçirilmiş ve 993 yılında tamamlanmıştır.

SONUÇ

Eski Türk Edebiyatı'nın edebî verimlerinden her biri Osmanlı medeniyetinin toplumu, tarihi, günlük yaşam şekilleri, dinî inanç ve ritüelleri hakkında zengin bir hazine görevi üstlenmiştir. Bir eseri daha geniş kitlelere ulaştırmak için yazılan yorum ve açıklamalar demek olan şerh türü de bu bakımdan son derece önemlidir. Çalışmamızın konusu olan *Şürûhu'l-Füyûzât* tamamı Osmanlı'nın on ikinci padişahı III.Murâd'a ait şiirlerin devrin önde gelen ilim adamlarına şerh ettirilmesi ile oluşturulmuş olup şerh türünün güzel bir örneğini sunmaktadır.

III. Murad kültür ve sanat faaliyetlerinin hâmisi olmaktan öteye geçmiş bizzat kendisi de bu faaliyetlerin içinde yer alan padişahlardandır. Murâdî mahlasıyla Arapça, Farsça ve Türkçe yazdığı şiirlerini şerh ettirmek istemiş ve devrin önde gelen kimselerine şiirlerini göndermiştir. Murâdî şiirlerini şerh ettirerek anlaşılma, kendini daha iyi ifade etme niyetinde olabileceği gibi şiirlerinin şerh edilecek kadar kıymetli olduğunu da göstermek istemiş olabilir. Akla gelen bir diğer sebep ise III. Murad'ın bir padişah olarak çevresindeki kimseleri yazdıkları şerhlerden yola çıkarak değerlendirmeyi düşünmüş olabileceğidir. Tüm bunlar birer varsayımdır ve hangi sebepten olursa olsun Murâdî üç dilde yazdığı şiirleri şerh ettirerek klasik Türk Edebiyatı şerh geleneğine kaynaklık ederek katkıda bulunmuştur.

Bu çalışmadan çıkan sonuca göre, şerhlerin neredeyse tamamı açıklama yönü ağır basan şerhlerdir. Açıklama yönü ağır basan şerhler kaynak metinde gizli ve kapalı olan anlatımı açığa çıkarma gayreti taşıyan şerhlerdir. Söz konusu şerhlerin büyük çoğunluğunda şarihler beytin zahiri özelliklerini ön plana çıkartmazlar. Burada yapılan şerh, beytin tasavvufî anlamınının şarihin kalbine doğduğu şekilde açıklanmasıdır. Şerhler "mukaddes feyizler" olarak nitelendirilen şiirlerin kalpteki yansımalarıdır. Şarihler tasavvufî remizleri açıklarken kalplerine doğan manaları öncelikli olarak ele almakla beraber sık sık tasavvufî sözlüklerden de alıntılar yapmışlardır.

Klasik şerh uslûbunda olduğu gibi filolojik açıklamalar uzun gramatik çözümlemeler bu şerhlerin büyük çoğunluğunda yer almaz. Bazı şarihler tasavvufun örtük manalarını açığa çıkartmak için şerhini uzun uzadıya yazarken birkaçı da bu gizli manaları ifşa etmekten çekinerek – bu şair kaynaklı bir çekinme olabilir.- birkaç cümle ile şerhlerini sonlandırmışlardır.

Klasik Türk Edebiyatı'nda olduğu gibi bu metinlerde de yapılan faaliyet büyük oranda şerh adıyla anılmış olsa da şerhin yanında tefsir, ilham, tafsil ve beyan gibi Arapça kelimeler de kullanılmıştır.

Osmanlı sultanlarının kimi zaman politik sebeplerle kimi zaman ise manevî nedenlerden pek çok tarikata yakınlık duydukları bilinmektedir. III. Murâd da değişik vesilelerle pek çok tarikat şeyhiyle temas etmiştir. Bu temasları değerlendirmek yerine ivedilikle bu temasın bir müntesiplik olarak adlandırılması doğru değildir. Bu çalışma Murâdî'nin manevî yönü ve tasavvufî görüşünü anlama adına ciddi bir kaynak vazifesi görmektedir. Bu çalışmada III. Murâd'ın herhangi bir tarikatın üyesi olduğuna dair bir delil bulunamamıştır.

Murâdî şiirlerinin şekil ve söyleyiş yönünden eksik ve kusurlarla dolu olabileceğini söyler. Zira bu şiirler keşf halinden geriye kalan hatıraların yazıya geçirilmesidir. Keşf hali nadiren yaşanan özel bir zamandır ve Murâdî şiirlerinde bu halden haber vermektedir. Deneyimlediği manevi halleri sadece kendi gibi ârif kimselerin anlayacağını bilir. Zira ârifler lafızlarla, onların irabları ve vezinleriyle değil manalarıyla alakadar olurlar. Bu mecmua şiirlerin şekil güzelliğinden ziyade mana yönünün ağırlıkta olduğunun altını çizen III. Murâd'ın; rüya mektuplarından öğrendiğimiz manevî yönünün ne denli kuvvetli olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Şürûhu'l-Füyûzat adını verdiğimiz eserin bilinen tek nüshası vardır. Bu tez çalışmasından evvel yapılan araştırmalarda Murâdî'nin tasavvufî eserleri bu şerh mecmuası ile karıştırılmıştır. *Fütûhât-ı Sıyâm* veya *Fütûhât-ı Ramazan* başka eserlerdir. Şürûhu'l-Füyûzat ise TEİM'de nr.1901'de kayıtlı olup padişahın şiirleri ve 12 ayrı şarihin yazdığı şerhlerden müteşekkildir.

Sonuç olarak transkripsiyonu yapılan bu eser padişahın şiirlerini ve devrin önde gelen isimlerinin bu şiirlere yazdığı şerhleri muhteva etmesi açısından ehemmiyeti hâizdir. Bu çalışmanın daha derin ve dikkatli bir bakışla gözden geçirilerek, Arapça ve Farsça şiirlerin konunun uzmanları tarafından yeniden değerlendirilmesi gelecek çalışmalarımızın ilk hedefleri arasındadır. Eksik ve hataların giderilmesi Osmanlı tarih ve kültürü adına son derece kıymetlidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler, Divanlar ve Sözlükler:

Âşık Çelebi: **Meşâ 'irü'ş-Şu 'arâ İnceleme-Metin-1**, Haz.: Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul-2010.

Alvan, Türkan: **Devrinden Seyrine: Sultan III.Murâd'ın Kitâbü'l-Menâmat'taki Mektuplarına Dair Bazı Tespitler,** FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, sayı 3, 2014.

Atâyî', Nevizâde: **Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti'ş-Şakâyık**, haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul-2017.

Aycibin, Zeynep: **Çöküş Edebiyatı'nın Merkezinde Bir Padişah Manevi Dünyası ile Sultan III.Murâd,** Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul-2016.

Bâkî: **Dîvân,** çev. Furkan Öztürk, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul-2015.

Beyânî: **Beyânî Tezkiresi**, haz. Aysun Sungurhan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara-2017.

Ceylan, Ömür: **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kitapevi Yayınları, İstanbul- 2000.

Çavuşoğlu, Mehmed: **Bâkî ve Dîvânı'ndan Seçmeler,** Akçağ Yayınları, Ankara-2001.

Çerçi, Faris: **Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III.Murâd, III.Mehmet Devirleri**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri-2000.

Daş, Abdurrahman: **Şeyhülislam Hoca Sâdeddin Efendi'nin Tarihçiliği ve Münşeatı,** Kimlik Yayınları, Kayseri-2018.

Felek, Özgen: **Kitâbü'l-Menâmât, Sultan III.Murâd'ın Rüya Mektupları,** Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul-2014.

Gazâlî**:** **Mişkatü'l-Envâr**, çev. Cüneyd Köksal, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul-2015.

Hâlid-i Bağdâdî, Mevlânâ: **Halidiyye Risâlesi, Semerkand Yayınları, İstanbul-2008.**

Kâşânî, Abdürrezzâk: **Tasavvuf Sözlüğü,** çev. Ekrem Demirli**,** İz Yayıncılık, İstanbul-2015.

Kılıç, Atabey: **Mecmua Tasnifine Dair,** haz. Hatice Aynur vd, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı, Turkuaz Yayınları, İstanbul-2012.

Kılıç, Mahmut Erol: **Anadolu Tasavvuf Tarihine Notlar II,** Sufi Yayınları, İstanbul-2016.

Mevlânâ: **Mesnevî V-VI,** çev. Ahmet Metin Şahin, Kaynak Yayınları, İstanbul-2006.

Uludağ, Süleyman: **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları İstanbul-2016.

İnalcık, Halil: **Has-Bağçede Ayş u Tarab,** İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul-2016.

İsen, Mustafa; Bilkan, Ali Fuat; **Sultanların Şiirleri Şiirlerin Sultanları**, Kapı Yayınları, İstanbul-2012.

Redhouse, Sir James W.: **Turkish and English Lexicon**, Çağrı Yayınları, İstanbul-2015**.**

Sâdî: **Bostan ve Gülistan, Beyan Yayınları, İstanbul-2018.**

Sultan III. Murad: **Murâdî Dîvânı (İnceleme Tenkitli Metin),** haz. Ahmet Kırkkılıç, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul-2015.

Şebüsterî, Mahmud: **Gülşen-i Râz: Metin ve Şerhi,** çev. Abdülbâkî Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul-2015.

Şemseddin Sivasi: **Şerh-i Gazeliyyati's-Sultan Murâdu's-Salis**, Sivas Belediyesi Şemseddin Sivasi Külliyatı, İstanbul-2017.

Şirâzî, Hâfız: **Hâfız Dîvânı,** çev. Abdülbâkî Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul-2015.

Hayâlî Beg: **Hayâlî Dîvânı**, Akçağ Yayınları, Ankara-1992.

Tuman, Nail: **Tuhfe-i Nailî,** haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara-2011.

Vassaf, Hüseyin: **Sefîne'-i Evliya,** Kitabevi Yayınları, İstanbul-2011.

Yılmaz, Mehmet: **Kültürümüzde Âyet ve Hadisler,** Kesit Yayınları, İstanbul-2013.

İnternet Kaynakları:

Alvan, Türkan: **Devrinden Seyrine: Sultan III.Murâd'ın Kitâbü'l-Menâmat'taki Mektuplarına Dair Bazı Tespitler,** FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, sayı 3, 2014.

https://dergipark.org.tr/download/article-file/73055

Çağrıcı, Mustafa: **"Kanaat", DİA XXIV,** 2001.

https://islamansiklopedisi.org.tr/kanaat

Dağlar, Abdülkadir: **"Şiirin Şerh Hali: Sultan Murâdî Divanı'nda Şerh Nazariyatı", Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi, Aralık-2018.**

https://dergipark.org.tr/download/article-file/609023

Demirci, Mehmed: **"Hâl" DİA XV,** 1997

https://islamansiklopedisi.org.tr/hal--tasavvuf

Düzenli, Muhittin: **"Cennetliklerin Çoğu Eblehlerdir" Rivayetinin Semantik ve Teknik Analizi", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 24, 2013.**

https://dergipark.org.tr/download/article-file/85674

Güngör, Yasin: **"İznik'li Mustafa Selâmî Efendi'nin Hayatı ve Eserleri"** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2008.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

İpşirli, Mehmed: **"Zekeriyya Efendi, Bayramzâde" DİA XXXXIV,** 2013.

https://islamansiklopedisi.org.tr/zekeriyya-efendi-bayramzade

Kütükoğlu, Bekir: **"Murad III", DİA XXXI, 2006.**

https://islamansiklopedisi.org.tr/murad-iii

Öngören, Reşat: **"Şeyh", DİA XXXIX**, 2010.

https://islamansiklopedisi.org.tr/seyh--tasavvuf

Riyâzî: **Riyâzi'ş-Şu'arâ,** haz. Namık Açıkgöz, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara-2017.

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-191371/riyazi-riyazus-suaratezkiretus-suara.html

Sofuoğlu, Nesrin: **"Bayramî-Melâmî Bir Şair: Haşimî Emir Osman Efendi",** Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, sayı 41, 2015.

https://dergipark.org.tr/download/article-file/429369

Turan, Şerafettin: **"Hoca Sâdeddin Efendi" DİA XVIII,** 1998.

https://islamansiklopedisi.org.tr/hoca-sadeddin-efendi

Uludağ, Süleyman: **"Halvet der Encümen"**, **DİA XV**, 1997.

https://islamansiklopedisi.org.tr/halvet-der-encumen

Uludağ, Süleyman: **"Fakr" DİA XII**, 1995.

https://islamansiklopedisi.org.tr/fakr

Uyar, Kamil Y.: **Sultan Üçüncü Murad'ın Fütûhât-ı Ramazan'ı ve Farsça Dîvânı,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fars Dili ve Edebiyatı Doktora Tezi- 1995.

http://acikerisim.istanbul.edu.tr/handle/123456789/13222